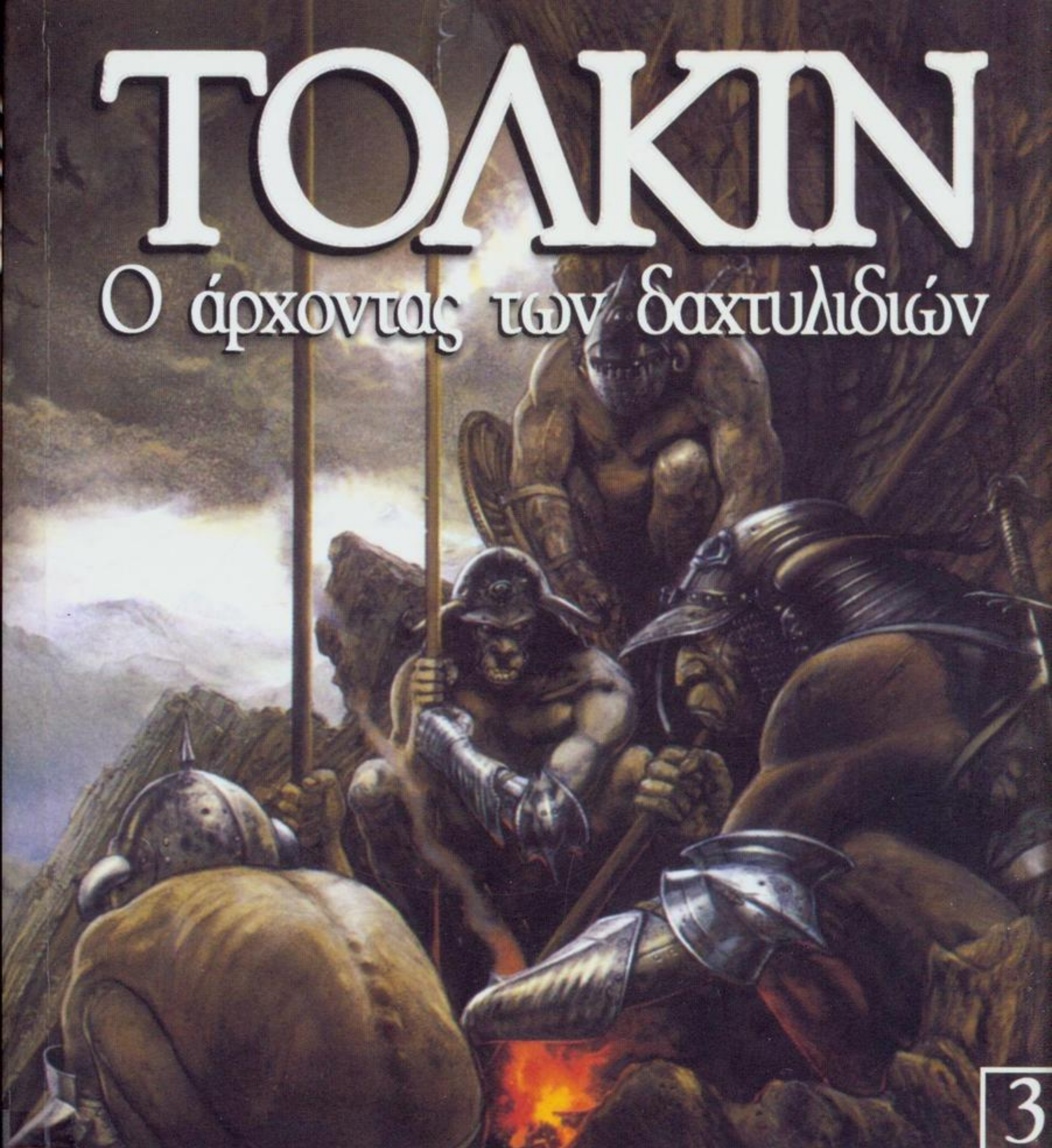
ΤΟΛΚΙΝ

Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών

3

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

ΚΕΔΡΟΣ

Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ
ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ
3
Η Επιστροφή του Βασιλιά

ΤΖ. Ρ. Ρ. ΤΟΛΚΙΝ
Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ
Η ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΤΟΥ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΟΙ ΔΥΟ ΠΥΡΓΟΙ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

ΤΖ. Ρ. Ρ. ΤΟΛΚΙΝ

Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η Επιστροφή του Βασιλιά

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΕΥΓΕΝΙΑ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΗ-ΚΟΛΛΙΑ

ΚΕΔΡΟΣ

ISBN 960-04-0438-0

Τίτλος του πρωτότυπου:
J. R. R. Tolkien, «The Return of the King», being the third part of «The Lord of the Rings», published by George Allen and Unwin, London, 1983.

Σημείωση της μεταφράστριας

Οι επιπλέον πληροφορίες που δίνονται στις υποσημειώσεις προέρχονται από τα ακόλουθα βοηθήματα, που κυρίως χρησιμοποιήθηκαν κατά τη μετάφραση:

1) The Complete Guide to Middle-Earth by Robert Foster
2) The Tolkien Companion by J.E.A. Tyler
3) The Silmarillion by J.R.R. Tolkien.

Σημείωση του Εκδότη

Στη μετάφρασή μας ακολουθήσαμε τις οδηγίες του συγγραφέα προς όλους τούς ανά την υφήλιο μεταφραστές του, ως προς τον τρόπο γραφής των ονομάτων των όντων που αναφέρονται στο έργο του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

Αυτό είναι το τρίτο βιβλίο του *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών*.

Το πρώτο βιβλίο, *Η Συντροφιά του Δαχτυλιδιού*, εξιστορεί πώς ο Γκάνταλφ ο Γκρίζος ανακάλυψε ότι το δαχτυλίδι που είχε στην κατοχή του ο Φρόντο ο Χόμπιτ ήταν στην πραγματικότητα το Ένα Δαχτυλίδι, το κυρίαρχο όλων των Δαχτυλιδιών Δυνάμεως. Διηγείται τη φυγή του Φρόντο και των συντρόφων του από το ήσυχο Σάιρ, την πατρίδα τους, κυνηγημένων από τον τρόμο των Μαύρων Καβαλάρηδων της Μόρντορ, ώσπου, τέλος, με τη βοήθεια του Άραγκορν του Περιφερόμενου Φύλακα του Έριαντορ, έφτασαν, μέσα από φοβερούς κινδύνους, στο Σπίτι του Έλροντ στο Σκιστό Λαγκάδι.

Εκεί έγινε το μεγάλο Συμβούλιο του Έλροντ, στη διάρκεια του οποίου αποφασίστηκε να γίνει προσπάθεια να καταστραφεί το Δαχτυλίδι και ορίστηκε Δαχτυλιδοκουβαλητής ο Φρόντο. Διάλεξαν τότε τους Συντρόφους του, που θα τον βοηθούσαν στην αποστολή του: να πάει, αν μπορούσε, στο Βουνό της Φωτιάς στη Μόρντορ, στη χώρα του ίδιου του Εχθρού, γιατί μονάχα εκεί μπορούσε να καταστραφεί το Δαχτυλίδι. Σ' αυτή τη συντροφιά μέλη ήταν: ο Άραγκορν και ο Μπορομίρ ο γιος του Άρχοντα της Γκόντορ, ως εκπρόσωποι των Ανθρώπων· ο Λέγκολας, ο γιος του Ξωτικοβασιλιά του Δάσους της Σκοτεινιάς, από τα Ξωτικά· ο Γκίμλι, ο γιος του Γκλόιν από το Βουνό της Μοναξιάς, από τους Νάνους· ο Φρόντο με τον υπηρέτη του τον Σάμγουάιζ και τους δυο νεαρούς συγγενείς του, τον Μέριαντοκ και τον Πέρεγκριν, από τους Χόμπιτ· και ο Γκάνταλφ ο Γκρίζος.

Οι Σύντροφοι ταξίδεψαν μυστικά απ' το Σκιστό Λαγκάδι στο Νοτιά κι όταν δεν κατάφεραν να περάσουν το ψηλό πέρασμα του Καράντρας το χειμώνα, πήγαν, με οδηγό τον Γκάνταλφ, στην κρυφή πύλη και μπήκαν στα αχανή Ορυχεία της Μόρια, αναζητώντας δρόμο κάτω από τα βουνά. Εκεί ο Γκάνταλφ, αντιμετωπίζοντας ένα τρομερό πνεύμα του κάτω κόσμου, έπεσε σε μια σκοτεινή άβυσσο. Ο Άραγκορν όμως, που

τώρα αποκαλύφθηκε πως ήταν ο κρυμμένος κληρονόμος των αρχαίων Βασιλιάδων της Δύσης, οδήγησε την ομάδα στην Ανατολική Πύλη της Μόρια, μέσα στην Ξωτικοχώρα του Λόριεν και στο Μεγάλο Ποταμό Άντουιν, ώσπου έφτασαν στους Καταρράκτες του Ράουρος. Στο μεταξύ είχαν αντιληφθεί πως παρακολουθούσαν το ταξίδι τους κατάσκοποι και πως το Γκόλουμ, το πλάσμα που κάποτε είχε στην κατοχή του το Δαχτυλίδι και ακόμα το ποθούσε, ακολουθούσε τα ίχνη τους.

Τώρα παρουσιάστηκε η ανάγκη ν' αποφασίσουν αν θα έστριβαν ανατολικά για τη Μόρντορ· ή θα πήγαιναν με τον Μπορομίρ να προσφέρουν τη βοήθειά τους στη Μίνας Τίριθ, την κυριότερη πόλη της Γκόντορ, στον επερχόμενο πόλεμο· ή θα χωρίζονταν. Όταν έγινε σαφές πως ο Δαχτυλιδοκουβαλητής ήταν αποφασισμένος να συνεχίσει το απελπισμένο του ταξίδι στη χώρα του Εχθρού, ο Μπορομίρ δοκίμασε να πάρει το Δαχτυλίδι με τη βία. Το πρώτο μέρος τελείωσε με την υποταγή του Μπορομίρ στα θέλγητρα του Δαχτυλιδιού· με τη διαφυγή και εξαφάνιση του Φρόντο και του υπηρέτη του Σάμγουάιζ· και με το σκόρπισμα των υπολοίπων της Ομάδας από μια ξαφνική επίθεση στρατιωτών Ορκ, μερικοί από τους οποίους ήταν στην υπηρεσία του Σκοτεινού Άρχοντα της Μόρντορ, και μερικοί του προδότη Σάρουμαν του Ίσενγκαρντ. Η Αποστολή του Δαχτυλιδοκουβαλητή φαινόταν κιόλας αποτυχημένη.

Το δεύτερο βιβλίο (μέρος τρία και τέσσερα), *Οι Δύο Πύργοι*, μας εξιστορεί τις περιπέτειες όλης της Ομάδας μετά τη διάλυση της Συντροφιάς του Δαχτυλιδιού. Το μέρος τρία μας διηγήθηκε τη μετάνοια και το θάνατο του Μπορομίρ και την κηδεία του σε μία βάρκα, που την εμπιστεύτηκαν στους Καταρράκτες του Ράουρος. Είδαμε τη σύλληψη του Μέριαντοκ και του Πέρεγκριν από στρατιώτες Ορκ, που τους πήραν μαζί τους με κατεύθυνση το Ίσενγκαρντ, διασχίζοντας τις ανατολικές πεδιάδες του Ρόαν και την καταδίωξή τους από τον Άραγκορν, Λέγκολας και Γκίμλι.

Τότε παρουσιάστηκαν οι Καβαλάρηδες του Ρόαν. Μια ίλη ιππικού με επικεφαλής τον Έομερ το Στρατάρχη, περικύκλωσαν τους Ορκ στις παρυφές του Δάσους Φάνγκορν και τους εξολόθρευσαν. Οι χόμπιτ όμως ξέφυγαν και κρύφτηκαν στο Δάσος κι εκεί αντάμωσαν το Δεντρογένη τον Εντ, τον μυστικό κύριο του Φάνγκορν. Τον καιρό που ήταν μαζί του βρέθηκαν μάρτυρες στο ξέσπασμα της οργής των Δεντροπλασμάτων και στην πορεία τους στο Ίσενγκαρντ.

Στο μεταξύ ο Άραγκορν και οι σύντροφοί του συνάντησαν τον Έομερ, όταν γύριζε από τη μάχη. Τους προμήθευσε άλογα και αυτοί μπήκαν στο δάσος. Εκεί, κι ενώ έψαχναν μάταια τους χόμπιτ, αντάμωσαν τον Γκάνταλφ ξανά, που είχε γυρίσει απ' το θάνατο και τώρα ήταν ο Άσπρος Καβαλάρης, όμως ήταν ακόμη καλυμμένος με γκρίζα. Μαζί

του διασχίσανε το Ρόαν κι έφτασαν στα ανάκτορα του Βασιλιά Θέοντεν του Μαρκ, όπου ο Γκάνταλφ θεράπευσε τον ηλικιωμένο βασιλιά και τον γλίτωσαν από τα μάγια του Φιδόγλωσσου, του κακού του συμβούλου και κρυφού συμμάχου του Σάρουμαν. Ύστερα εξεστράτευσαν με το βασιλιά και το στρατό του εναντίον των δυνάμεων του Ίσενγκαρντ και έλαβαν μέρος στη νίκη από απελπισία στο Φρούριο της Σάλπιγγας. Ο Γκάνταλφ ύστερα τους οδήγησε στο Ίσενγκαρντ και βρήκαν το μεγάλο φρούριο κατεστραμμένο από τους Δεντρανθρώπους, και το Σάρουμαν και το Φιδόγλωσσο πολιορκημένους στον απόρθητο πύργο του Όρθανκ.

Στις διαπραγματεύσεις μπροστά στην πόρτα ο Σάρουμαν αρνήθηκε να μετανοήσει και ο Γκάνταλφ τον υποβίβασε και έσπασε το ραβδί του και τον άφησε στη φύλαξη των Εντ. Από ένα παράθυρο ψηλά ο Φιδόγλωσσος πέταξε μια πέτρα στον Γκάνταλφ· αλλά δεν τον πέτυχε και ο Πέρεγκριν την έπιασε. Αυτή αποδείχτηκε πως ήταν ένα από τα τρία *palantíri* που είχαν διασωθεί, οι Σφαίρες – που – έβλεπαν του Νούμενορ. Αργότερα, εκείνη τη νύχτα ο Πέρεγκριν, υποκύπτοντας στον πειρασμό της Σφαίρας, την έκλεψε και κοίταξε μέσα της κι έτσι αποκαλύφθηκε στο Σόρον. Το βιβλίο τελείωσε με τον ερχομό ενός Νάζγκουλ πάνω από τις πεδιάδες του Ρόαν, ενός Δαχτυλιδοφαντάσματος σε φτερωτό άτι, προμήνυμα επικείμενου πολέμου. Ο Γκάνταλφ παρέδωσε το *palantír* στον Άραγκορν και, παίρνοντας τον Πέρεγκριν, έφυγε καλπάζοντας για τη Μίνας Τίριθ.

Το μέρος τέσσερα γύρισε στο Φρόντο και στο Σάμγουάιζ, που είναι τώρα χαμένοι στους γυμνούς λόφους του Έμιν Μιούιλ. Μας εξιστόρησε πώς ξέφυγαν από τους λόφους και τους πρόλαβε ο Σμήγκολ-Γκόλουμ, και πώς ο Φρόντο ημέρωσε το Γκόλουμ και σχεδόν ξεπέρασε την κακία του έτσι, ώστε το Γκόλουμ τους οδήγησε μέσα από τους Βάλτους των Νεκρών και τις ερημιές στη Μοράνον, τη Μαύρη Πύλη της Γης της Μόρντορ στο Βοριά.

Από εκεί όμως ήταν αδύνατο να μπουν και ο Φρόντο δέχτηκε τη συμβουλή του Γκόλουμ: να αναζητήσει τη «μυστική είσοδο» που ήξερε πέρα μακριά, στο νότιο μέρος των Βουνών της Σκιάς, στα δυτικά τείχη της Μόρντορ. Στο δρόμο τους έπιασε μια αναγνωριστική ομάδα Αντρών της Γκόντορ με αρχηγό το Φαραμίρ, αδελφό του Μπορομίρ. Ο Φαραμίρ ανακάλυψε τη φύση της αποστολής τους, αλλά αντιστάθηκε στον πειρασμό που είχε υποκύψει ο Μπορομίρ, και τους έστειλε στην τελευταία φάση του ταξιδιού τους στην Κίριθ Ούνγκολ, το Πέρασμα της Αράχνης· τους προειδοποίησε όμως πως ήταν τόπος θανάσιμου κινδύνου, για τον οποίο το Γκόλουμ τους είχε πει λιγότερα απ' όσα ήξερε. Όταν έφτασαν στο Σταυροδρόμι και πήραν το μονοπάτι για τη στοιχειωμένη πόλη της Μίνας Μόργκουλ, μια μεγάλη σκοτει-

νιά ξεπήδησε από τη Μόρντορ και σκέπασε τα πάντα. Τότε ο Σόρον εξαπέλυσε την πρώτη στρατιά του, με αρχηγό το Μαύρο Βασιλιά των Δαχτυλιδοφαντασμάτων: ο Πόλεμος του Δαχτυλιδιού είχε αρχίσει.

Το Γκόλουμ οδήγησε τους χόμπιτ από ένα κρυφό πέρασμα, που απέφευγε τη Μίνας Μόργκουλ, και, στο σκοτάδι, έφτασαν τέλος στην Κίριθ Ούνγκολ.

Εκεί το Γκόλουμ ξαναγύρισε στα παλιά του και δοκίμασε να τους προδώσει στη φοβερή φύλακα του περάσματος, τη Σέλομπ. Η προσπάθειά του δεν πέτυχε από τον ηρωισμό του Σάμγουάιζ, που κατατρόπωσε την επίθεση και τραυμάτισε τη Σέλομπ.

Το δεύτερο βιβλίο τελειώνει με τις επιλογές του Σάμγουάιζ. Ο Φρόντο, χτυπημένος από τη Σέλομπ, κείτεται φαινομενικά νεκρός: ή αποστολή ή πρέπει να τελειώσει ολέθρια ή ο Σάμγουάιζ πρέπει να εγκαταλείψει τον κύριό του. Τέλος, παίρνει το Δαχτυλίδι και επιχειρεί να συνεχίσει τη δίχως ελπίδες αποστολή μονάχος. Αλλά τη στιγμή που είναι έτοιμος να μπει στη Μόρντορ, φτάνουν Ορκ, άλλοι από τη Μίνας Μόργκουλ κάτω και άλλοι από τον πύργο της Κίριθ Ούνγκολ ψηλά που φρουρεί την κορυφή του περάσματος. Αόρατος με το Δαχτυλίδι ο Σάμγουάιζ μαθαίνει από τους Ορκ που καβγάδιζαν πως ο Φρόντο δεν είναι νεκρός, αλλά ναρκωμένος. Τους παίρνει στο κατόπι, αλλά είναι πολύ αργά. Οι Ορκ μεταφέρουν το σώμα του Φρόντο από μία στοά που οδηγεί στην πίσω είσοδο του πύργου τους. Ο Σαμ πέφτει λιπόθυμος μπροστά της καθώς έκλεισε με θόρυβο.

Αυτό, το τρίτο και τελευταίο βιβλίο, θα μας διηγηθεί τα στρατηγικά σχέδια του Γκάνταλφ και του Σόρον, ως την τελική καταστροφή και το τέλος της μεγάλης σκοτεινιάς. Πρώτα θα δούμε την εξέλιξη του πολέμου στη Δύση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη προηγουμένων 9

ΜΕΡΟΣ V

I. Μίνας Τίριθ 17
II. Το πέρασμα του Γκρίζου Λόχου 49
III. Η επιστράτευση του Ρόαν 71
IV. Η πολιορκία της Γκόντορ 88
V. Η πορεία των Ροχίριμ 117
VI. Η μάχη στον κάμπο του Πέλενορ 129
VII. Η πυρά του Ντένεθορ 143
VIII. Τα Σπίτια της Γιατρειάς 153
IX. Το τελευταίο Συμβούλιο 170
X. Η Μαύρη Πύλη ανοίγει 184

ΜΕΡΟΣ VI

I. Ο Πύργος της Κίριθ Ούνγκολ 199
II. Η Χώρα της σκιάς 223
III. Το βουνό του Χαμού 244
IV. Η μάχη του Κορμάλεν 263
V. Ο Επίτροπος και ο Βασιλιάς 275
VI. Αποχαιρετισμοί 294
VII. Ο γυρισμός 313
VIII. Το ξεκαθάρισμα του Σάιρ 323
IX. Τα Γκρίζα Λιμάνια 351

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α 364

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β 375

ΜΕΡΟΣ V

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Μίνας Τίριθ

Ο Πίπιν έβγαλε το κεφάλι του από το καταφύγιο της κάπας του Γκάνταλφ και κοίταξε έξω. Αναρωτήθηκε αν ήταν ξύπνιος ή αν κοιμόταν ακόμα και εξακολουθούσε να βρίσκεται στο γοργοκίνητο όνειρο το οποίο τον είχε τυλίξει από τότε που άρχισε η μεγάλη πορεία. Ο σκοτεινός κόσμος έφευγε βιαστικά και ο αέρας τραγουδούσε δυνατά στ' αυτιά του. Δεν μπορούσε να δει τίποτ' άλλο εκτός από τ' αστέρια που έτρεχαν και μακριά, δεξιά του, τεράστιους ίσκιους με φόντο τον ουρανό, εκεί όπου άφηναν πίσω τους τα βουνά του Νότου. Νυσταγμένα, προσπάθησε να υπολογίσει την ώρα και τις φάσεις του ταξιδιού τους, αλλά η μνήμη του ήταν αβέβαιη και ναρκωμένη.

Είχαν κάνει αυτή την πορεία με τρομακτική ταχύτητα και δίχως σταθμό και ύστερα, την αυγή, είδε μια χλομή χρυσαφένια λάμψη και έφτασαν στη σιωπηλή πόλη και στο μεγάλο άδειο οίκημα στο λόφο. Και πριν καλά καλά φτάσουν στο καταφύγιο που τους προσέφερε, η φτερωτή σκιά πέρασε από πάνω τους γι' άλλη μια φορά και οι άντρες παρέλυσαν από το φόβο. Ο Γκάνταλφ όμως του μίλησε απαλά κι αυτός αποκοιμήθηκε σε μια γωνιά, κουρασμένος αλλά ανήσυχος, νιώθοντας αμυδρά κόσμο να πηγαινοέρχεται, άντρες να κουβεντιάζουν και τον Γκάνταλφ να δίνει διαταγές. Κι ύστερα πάλι να καλπάζουν, να καλπάζουν μέσα στη νύχτα. Αυτή ήταν η δεύτερη, όχι, η τρίτη νύχτα από τότε που είχε κοιτάξει στη σφαίρα. Και μ' αυτή την ανατριχιαστική ανάμνηση ξύπνησε εντελώς και ανατρίχιασε και το βουητό του ανέμου γέμισε με απειλητικές φωνές.

Ένα φως άναψε στον ουρανό, μια κίτρινη φωτιά πίσω από σκοτεινά εμπόδια. Ο Πίπιν ζάρωσε, φοβισμένος για μια στιγμή, κι αναρωτήθηκε σε ποια φοβερή χώρα τον πήγαινε ο Γκάνταλφ. Έτριψε τα μάτια του κι ύστερα είδε πως ήταν το φεγγάρι που ανέτελλε πάνω από τις σκιές της ανατολής, σχεδόν πανσέληνος. Αναδεύτηκε και μίλησε:

– Πού είμαστε, Γκάνταλφ; ρώτησε.

– Στο βασίλειο της Γκόντορ, απάντησε ο μάγος. Διασχίζουμε ακόμα το Ανόριεν.

Ξανάγινε σιωπή για λίγο. Ύστερα:

– Τι είναι αυτό; φώναξε ο Πίπιν ξαφνικά, αρπάζοντας το μανδύα του Γκάνταλφ. Δες! Φωτιά, κόκκινη φωτιά! Έχει δράκους αυτός ο τόπος; Δες, κι άλλη!

Αντί για απάντηση, ο Γκάνταλφ φώναξε δυνατά στο άλογό του.

– Τρέξε, Ίσκιε! Πρέπει να βιαστούμε. Δες! Οι συνθηματικές φωτιές της Γκόντορ είναι αναμμένες και ζητούν βοήθεια. Ο πόλεμος άναψε. Δες, να η φωτιά στο Άμον Ντιν και η φλόγα στο Έιλεναχ· και πάνε γρήγορα δυτικά: στο Νάρντολ, στο Ερέλας, στο Μιν-Ρίμον, στο Κάλενχαντ και στο Χαλιφίριεν, στα σύνορα του Ρόαν.

Ο Ίσκιος όμως έκοψε το βηματισμό του, ύστερα σήκωσε ψηλά το κεφάλι του και χρεμέτισε. Μέσα απ' το σκοτάδι ήρθε σε απάντηση το χρεμέτισμα άλλων αλόγων· σε λίγο ακούστηκε ένα ποδοβολητό και τρεις καβαλάρηδες έφτασαν και πέρασαν σαν γοργοκίνητα φαντάσματα στο φως του φεγγαριού και χάθηκαν στη Δύση. Ύστερα ο Ίσκιος συγκέντρωσε τις δυνάμεις του και όρμησε μπροστά και η νύχτα κύλησε πάνω του σαν βουερός άνεμος.

Ο Πίπιν νύσταξε πάλι και δεν πολυπρόσεχε τον Γκάνταλφ, που του μιλούσε για τα έθιμα της Γκόντορ και πώς ο άρχοντας της πόλης είχε ορίσει να φτιάξουν θέσεις για συνθηματικές φωτιές στις κορυφές των εξωτερικών λόφων, κατά μήκος της μεγάλης οροσειράς, και διατηρούσε φυλάκια σ' εκείνα τα σημεία, όπου υπήρχαν πάντα ξεκούραστα άλογα, έτοιμα να μεταφέρουν τους αγγελιοφόρους του στο Ρόαν στο Βορρά ή στο Μπέλφαλας στο Νότο.

– Χρόνια αμέτρητα έχουν ν' ανάψουν συνθηματικές φωτιές στο Βορρά, είπε· και στις αρχαίες μέρες της Γκόντορ δε χρειάζονταν, γιατί είχαν τις επτά σφαίρες.

Ο Πίπιν κουνήθηκε ανήσυχα.

– Ξανακοιμήσου και μη φοβάσαι! είπε ο Γκάνταλφ. Γιατί εσύ δεν πας στη Μόρντορ όπως ο Φρόντο, αλλά στη Μίνας Τίριθ, κι εκεί θα είσαι τόσο ασφαλής όσο μπορείς να είσαι τούτες τις μέρες. Αν πέσει η Γκόντορ ή πάρουν το Δαχτυλίδι, τότε το Σάιρ δε θα αποτελεί καταφύγιο.

– Δε με παρηγορείς, είπε ο Πίπιν, όμως, παρ' όλ' αυτά, ο ύπνος τον κυρίεψε.

Το τελευταίο πράγμα που θυμόταν πριν αποκοιμηθεί βαθιά κι ονειρευτεί ήταν οι ψηλές άσπρες κορφές, οι οποίες γυάλιζαν σαν νησιά που έπλεαν πάνω από τα σύννεφα καθώς τις έλουζε το φως του φεγγαριού στη δύση του. Αναρωτήθηκε πού να ήταν ο Φρόντο, αν βρισκόταν κιόλας στη Μόρντορ, ή αν ήταν νεκρός· και δεν ήξερε ότι ο Φρόντο από μακριά κοιτούσε το ίδιο φεγγάρι καθώς βασίλευε πέρα από την Γκόντορ, πριν από τον ερχομό της μέρας.

Ο Πίπιν ξύπνησε ακούγοντας θόρυβο από φωνές. Άλλη μια μέρα που κρύβονταν και μια νύχτα που ταξίδευαν είχε γρήγορα περάσει. Χάραζε. Η παγωμένη αυγή πλησίαζε ξανά και γύρω τους απλωνόταν κρύα γκρίζα ομίχλη. Ο Ίσκιος στεκόταν αχνίζοντας απ' τον ιδρώτα, αλλά κρατούσε στητό το λαιμό του, περήφανα, δίχως να δείχνει κουρασμένος. Πολλοί ψηλοί άντρες, κουκουλωμένοι με βαριές κάπες, στέκονταν πλάι του και πίσω τους στην ομίχλη ορθωνόταν ένας πέτρινος τοίχος. Έδειχνε μισογκρεμισμένος, αλλά κιόλας, πριν ξημερώσει, ακουγόταν ο θόρυβος βιαστικής δουλειάς· ο χτύπος σφυριών, ο θόρυβος μυστριών και το τρίξιμο από ρόδες. Δαυλιά και πυρσοί έφεγγαν θαμπά εδώ κι εκεί μες στην ομίχλη. Ο Γκάνταλφ μιλούσε στους άντρες που του έκοβαν το δρόμο και ο Πίπιν κατάλαβε πως μιλούσαν γι' αυτόν.

– Ναι, και βέβαια σε ξέρουμε, Μιθράντιρ, είπε ο επικεφαλής των αντρών, ξέρεις και το σύνθημα και για τις Επτά Πύλες και είσαι ελεύθερος να προχωρήσεις. Αλλά δεν ξέρουμε το σύντροφό σου. Τι είναι; Νάνος απ' τα βουνά του Βορρά; Δε θέλουμε ξένους στη χώρα αυτό τον καιρό, εκτός κι αν είναι αντρειωμένοι πολεμιστές, στων οποίων την πίστη και τη βοήθεια μπορούμε να έχουμε εμπιστοσύνη.

– Θα εγγυηθώ γι' αυτόν μπροστά στον Ντένεθορ, είπε ο Γκάνταλφ. Και όσο για την αντρειοσύνη του, αυτή δε μετριέται με το

μπόι. Έχει βρεθεί σε κινδύνους και μάχες πολύ περισσότερες από σένα, Ίνγκολντ, μόλο που έχεις το διπλό του μπόι· και τώρα έρχεται απ' την κατάληψη του Ίσενγκαρντ, απ' όπου φέρνουμε νέα, και είναι πολύ κουρασμένος, αλλιώς θα τον ξυπνούσα. Το όνομά του είναι Πέρεγκριν και είναι πολύ γενναίος άντρας.

– Άντρας; είπε ο Ίνγκολντ αμφιβάλλοντας και οι άλλοι γέλασαν.

– Άντρας! φώναζε ο Πίπιν εντελώς ξύπνιος πλέον. Άντρας! Όχι βέβαια! Είμαι Χόμπιτ και δεν είμαι περισσότερο άντρας απ' ό,τι γενναίος, εκτός βέβαια καμιά φορά στην ανάγκη. Μη σας κοροϊδεύει ο Γκάνταλφ!

– Πολλά παλικάρια δε θα 'λεγαν περισσότερα, είπε ο Ίνγκολντ. Αλλά τι είναι Χόμπιτ;

– Ανθρωπάκι, απάντησε ο Γκάνταλφ. Όχι, όχι εκείνο που λέει το όνειρο, πρόσθεσε βλέποντας την απορία στα πρόσωπα των αντρών. Όχι αυτός, κάποιος άλλος όμως απ' το λαό του.

– Ναι, και που ταξίδεψε μαζί του, είπε ο Πίπιν. Και ο Μπόρομιρ από την πόλη σας ήταν μαζί μας, και μου έσωσε τη ζωή στα χιόνια του Βορρά και, τέλος, έχασε τη ζωή του υπερασπίζοντάς με από πολλούς εχθρούς.

– Ησυχία! είπε ο Γκάνταλφ. Τα νέα γι' αυτό το θλιβερό γεγονός έπρεπε να τα μάθει πρώτα ο πατέρα του.

– Το είχαμε κιόλας μαντέψει, είπε ο Ίνγκολντ! Γιατί έχουν εμφανιστεί παράξενοι οιωνοί τώρα τελευταία. Περάστε όμως γρήγορα! Γιατί ο άρχοντας της Μίνας Τίριθ θα ανυπομονεί να μάθει τα τελευταία νέα για το γιο του, είτε τα φέρνει Άνθρωπος είτε...

– Χόμπιτ, είπε ο Πίπιν. Πολύ μικρή υπηρεσία μπορώ να προσφέρω στον άρχοντά σας, αλλά ό,τι μπορώ να κάνω θα το κάνω, στη θύμηση του Μπόρομιρ του γενναίου.

– Έχετε γεια! είπε ο Ίνγκολντ και οι άντρες άνοιξαν δρόμο για τον Ίσκιο, κι αυτός πέρασε από μια στενή πύλη στον τοίχο. Μακάρι να φέρνεις καλές συμβουλές στον Ντένεθορ τώρα που τις έχει ανάγκη, και σ' εμάς όλους, Μιθράντιρ! φώναξε ο Ίνγκολντ. Αλλά έρχεσαι με νέα για λύπες και κινδύνους, όπως το συνηθίζεις, λένε.

– Γιατί έρχομαι σπάνια και μόνο όταν χρειάζεται η βοήθειά μου, απάντησε ο Γκάνταλφ. Όσο για συμβουλές, σ' εσένα θα έλεγα πως άρχισες πολύ αργά να επισκευάζεις το Τείχος του Πέλενορ. Τώρα το θάρρος θα είναι η καλύτερή σου προστασία ενάντια στην

καταιγίδα που έρχεται... αυτό και ό,τι ελπίδες φέρνω. Γιατί δεν είναι άσχημα όλα τα νέα που φέρνω. Αλλά αφήστε τα μυστριά σας και ακονίστε τα σπαθιά σας!

– Η δουλειά θα 'ναι τελειωμένη πριν βραδιάσει, είπε ο Ίνγκολντ. Αυτό είναι το τελευταίο τμήμα του τείχους που προετοιμάζουμε για την άμυνα: το λιγότερο εκτεθειμένο σε επίθεση, γιατί βλέπει προς τους φίλους μας του Ρόαν. Έχεις κανένα νέο απ' αυτούς; Νομίζεις πως θα απαντήσουν στο κάλεσμά μας;

– Ναι, θα έρθουν. Αλλά έχουν πολεμήσει σε πολλές μάχες στα νώτα σας. Κι ούτε αυτός ούτε και κανένας άλλος δρόμος δε βλέπει πια σε μέρος ασφαλές. Άγρυπνάτε! Άν δεν ήταν ο Γκάνταλφ, το Κοράκι της Καταιγίδας, θα βλέπατε μια στρατιά από εχθρούς να έρχεται απ' το Ανόριεν και όχι τους καβαλάρηδες του Ρόαν. Μπορεί και τώρα να δείτε. Έχετε γεια και αγρυπνάτε!

Ο Γκάνταλφ μπήκε στον πλατύ κάμπο μέσα από το Ράμας Έχορ. Έτσι ονόμαζαν οι άντρες της Γκόντορ το εξωτερικό τείχος που είχαν ανεγείρει με μεγάλο κόπο, όταν το Ιθίλιεν έπεσε κάτω από τη σκιά του Εχθρού. Για δέκα λεύγες ή και περισσότερο περικύκλωνε τους πρόποδες των βουνών, περιλαμβάνοντας τους κάμπους του Πέλενορ: όμορφα και εύφορα χωράφια της πόλης στις πλαγιές και στις πεζούλες που χαμήλωναν ως τον Άντουιν. Στο σημείο που απείχε περισσότερο από τη Μεγάλη Πύλη της πόλης, βορειοανατολικά, το τείχος βρισκόταν σε απόσταση τεσσάρων λευγών κι εκεί, από μια απόκρημνη όχθη, κοίταζε από ψηλά τα ισιώματα πλάι στο ποτάμι. Οι Άνθρωποι το είχαν φτιάξει ψηλό και ισχυρό, γιατί σ' εκείνο το σημείο, πάνω σε έναν υπερυψωμένο δρόμο με τείχος κι απ' τις δυο πλευρές, ο δρόμος ερχόταν από τα περάσματα και τις γέφυρες της Οσγκίλιαθ και περνούσε από μια φρουρούμενη πύλη, ανάμεσα από οχυρωμένους πύργους. Στο πλησιέστερό του σημείο, το τείχος απείχε λίγο περισσότερο από μια λεύγα από την πόλη στα νοτιοανατολικά. Εκεί ο Άντουιν, που κυλούσε σχηματίζοντας μια φαρδιά καμπύλη γύρω από τους λόφους του Έμιν Άρνεν στο Νότιο Ιθίλιεν, έστριβε απότομα δυτικά και το εξωτερικό τείχος υψωνόταν ακριβώς στην άκρη του· και από κάτω βρίσκονταν οι αποβάθρες και οι μόλοι του Χάρλοντ γιά τα σκάφη που έρχονταν από τα νότια φέουδα.

Η γη γύρω από την πόλη ήταν πλούσια και καλοοργωμένη, με πολλούς κήπους και αγροικίες εδώ κι εκεί, με ξηραντήρια και σιταποθήκες, με στάνες και στάβλους με γελάδια, ενώ πολλά ποταμάκια κελάρυζαν μες στις πρασινάδες απ' τα υψώματα ως κάτω στον Άντουιν. Όμως οι βοσκοί και οι γεωργοί που κατοικούσαν εκεί δεν ήταν πολλοί και το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της Γκόντορ ζούσε στους επτά κύκλους της πόλης ή στις ψηλές κοιλάδες στα όρια των βουνών, στο Λόσαρναχ, ή πιο νότια, στο όμορφο Λεμπέννιν, με τα πέντε γοργοκύλιστα ποτάμια του. Εκεί κατοικούσε ένας σκληραγωγημένος λαός, ανάμεσα στα βουνά και στη θάλασσα. Τους θεωρούσαν κατοίκους της Γκόντορ, όμως το αίμα τους δεν ήταν αμιγές και ανάμεσά τους υπήρχαν μερικοί κοντοί και μελαψοί, που οι πρόγονοί τους κατάγονταν κυρίως απ' το λησμονημένο λαό που κατοικούσε στη σκιά των λόφων τα Σκοτεινά Χρόνια, πριν από τον ερχομό των βασιλιάδων. Αλλά πιο πέρα, στο μεγάλο φέουδο του Μπέλφαλας, κατοικούσε ο πρίγκιπας Ίμραχιλ στο κάστρο του, το Ντολ Άμροθ, κοντά στη θάλασσα. Αυτός καταγόταν από αίμα ευγενικό, το ίδιο κι ο λαός του, άντρες ψηλοί και περήφανοι, με θαλασσόγκριζα μάτια.

Ο Γκάνταλφ προχωρούσε αρκετή ώρα, όταν το φως της μέρας δυνάμωσε στον ουρανό και ο Πίπιν ξύπνησε και κοίταξε ψηλά. Στ' αριστερά του απλωνόταν μια θάλασσα ομίχλης, που ανέβαινε σαν θλιβερή σκιά στην Ανατολή· αλλά στα δεξιά του μεγάλα βουνά όρθωναν τις κορφές τους κι απλώνονταν από τη Δύση ως ένα απότομο και ξαφνικό τέλος, λες κι όταν σχηματιζόταν η γη, ο ποταμός να είχε σπάσει ένα μεγάλο εμπόδιο, λαξεύοντας μία τεράστια κοιλάδα, που θα γινόταν τόπος μαχών και αμφισβητήσεων σε χρόνια μελλοντικά. Κι εκεί που τα Άσπρα Βουνά, τα Έρεντ Νίμρες, τελείωναν, είδε, όπως του είχε υποσχεθεί ο Γκάνταλφ, το σκοτεινό όγκο του βουνού Μιντολούιν, τις σκούρες πορφυρές σκιές στα ψηλά φαράγγια του και την ψηλή του όψη που άσπριζε στον ερχομό της μέρας. Και πάνω σε μια προεξοχή του η Φρουρούμενη Πόλη, με τα επτά πέτρινα τείχη της, τόσο ισχυρή και παλιά, που έμοιαζε να μην την έχουν χτίσει, αλλά να την έχουν λαξέψει γίγαντες απ' τα κόκαλα της γης.

Εκεί που ο Πίπιν κοίταζε όλος θαυμασμό, τα τείχη έγιναν από γκρίζα άσπρα, ροδίζοντας ελαφρά στο φως της αυγής· και ξαφνικά

ο ήλιος βγήκε πάνω απ' τις ανατολικές σκιές και έστειλε μια δέσμη ακτίνες που έπεσαν ίσια πάνω στην πόλη. Τότε ο Πίπιν έβγαλε μια φωνή, γιατί ο πύργος του Εκτέλιον, που στεκόταν ψηλός καταμεσής στο ψηλότερο τείχος, άστραψε στον ουρανό, λαμπυρίζοντας σαν μια σφήνα μαργαριταρένια κι ασημιά, ψηλός, όμορφος και αριστοτεχνικά φτιαγμένος και η κορφή του γυάλιζε σαν από κρύσταλλο· κάτασπρα λάβαρα άνοιξαν και κυμάτισαν απ' τις επάλξεις στην πρωινή αύρα και πάνω μακριά άκουσε έναν καθάριο αντίλαλο, σαν από ασημένιες σάλπιγγες.

Έτσι ο Γκάνταλφ και ο Πέρεγκριν έφτασαν καβάλα στη Μεγάλη Πύλη των Ανθρώπων της Γκόντορ με την ανατολή του ήλιου και οι σιδερένιες της πόρτες άνοιξαν μπροστά τους.

– Μιθράντιρ! Μιθράντιρ! φώναξαν οι άντρες. Τώρα ξέρουμε πως η καταιγίδα είναι στ' αλήθεια κοντά!

– Σας έφτασε, είπε ο Γκάνταλφ. Εγώ ταξίδεψα στα φτερά της. Αφήστε με να περάσω! Πρέπει να πάω στον Ντένεθορ, τον άρχοντά σας, όσο διαρκεί ακόμα η εξουσία του. Ό,τι κι αν συμβεί, έχετε φτάσει στο τέλος της Γκόντορ που γνωρίζατε. Παραμερίστε.

Τότε οι άντρες υποχώρησαν στην προσταγή της φωνής του και δεν του έκαναν άλλες ερωτήσεις, αν και κοίταζαν με απορία τον Χόμπιτ που καθόταν μπροστά του και το άλογο που τους μετέφερε. Γιατί οι κάτοικοι της πόλης ελάχιστα χρησιμοποιούσαν άλογα και σπάνια τα έβλεπαν στους δρόμους τους, εκτός από εκείνα που ίππευαν οι αγγελιοφόροι του άρχοντά τους. Και έλεγαν: «Δεν είναι αυτό ένα απ' τα μεγάλα άτια του βασιλιά του Ρόαν; Μπορεί οι Ροχίρριμ να έρθουν γρήγορα να μας ενισχύσουν».

Ο Ίσκιος όμως ανηφόριζε περήφανα το μακρύ, στριφογυριστό δρόμο.

Γιατί το σχέδιο της Μίνας Τίριθ ήταν τέτοιο, ώστε την είχαν χτίσει σε επτά επίπεδα, το καθένα σκαμμένο στο λόφο, και γύρω απ' το καθένα υπήρχε ένα τείχος και σε κάθε τείχος μία πύλη. Οι πύλες όμως δεν ήταν στη σειρά: η Μεγάλη Πύλη στο τείχος της πόλης βρισκόταν στο ανατολικό σημείο του κύκλου, η επόμενη όμως έβλεπε προς το νοτιά και η τρίτη βορινά και ούτε καθεξής ανεβαίνοντας· γι' αυτό ο πλακόστρωτος δρόμος που ανέβαινε στο

κάστρο έστριβε πότε έτσι και πότε αλλιώς, διασχίζοντας την πλαγιά του λόφου. Και κάθε φορά που περνούσε το σημείο της Μεγάλης Πύλης, περνούσε από μια τοξωτή στοά, τρυπώντας έναν τεράστιο βράχο, που η θεόρατη καμπούρα του χώριζε στα δυο όλους τους κύκλους της πόλης εκτός από τον πρώτο. Γιατί και από τον αρχέγονο σχηματισμό του λόφου και από την άφθαστη τέχνη και τους μόχθους των αρχαίων, ξεπεταγόταν, από το πίσω μέρος της ευρύχωρης αυλής πίσω από την πύλη, ένας πέτρινος πυργωτός προμαχώνας, μυτερός σαν καρίνα πλοίου, που έβλεπε ανατολικά. Ανέβαινε ψηλά, ως το επίπεδο του πιο ψηλού κύκλου, κι εκεί ήταν στεφανωμένος με μία έπαλξη· έτσι ώστε αυτοί που βρίσκονταν μέσα στο κάστρο να μπορούν, σαν τους ναύτες ενός τεράστιου πλοίου, να βλέπουν από την κορυφή του κατακόρυφα κάτω στην πύλη, εφτακόσια πόδια χαμηλότερα. Η είσοδος του κάστρου έβλεπε επίσης ανατολικά, αλλά ήταν λαξεμένη στην καρδιά του βράχου· από εκεί ένας ανήφορος φωτισμένος με φανάρια ανέβαζε στην έβδομη πύλη. Έτσι, οι κάτοικοι έφταναν τέλος στην Υψηλή Αυλή και στον Τόπο του Σιντριβανιού, μπροστά στα πόδια του Λευκού Πύργου, που ήταν ψηλός και καλοφτιαγμένος, τριακόσια πόδια από τη βάση ως την πιο ψηλή κορφή του, όπου το λάβαρο των επιτρόπων κυμάτιζε χίλια πόδια πάνω από την πεδιάδα.

Ήταν στ' αλήθεια ισχυρό κάστρο, που δεν το πατούσαν εύκολα στρατιές εχθρών, αν είχε μέσα άντρες που μπορούσαν να κρατήσουν όπλα· εκτός κι αν κάποιος εχθρός κατάφερνε να έρθει από πίσω, να αναρριχηθεί στους πρόποδες του Μιντολούιν και να φτάσει έτσι στη στενή ράχη που ένωνε το Λόφο της Φρουράς με τον κυρίως όγκο του βουνού. Αλλά αυτή η ράχη, που υψωνόταν ως το πέμπτο τείχος, ήταν φραγμένη με μεγάλα αναχώματα ως τον κατακόρυφο βράχο, που υψωνόταν στη δυτική της άκρη· και σ' αυτόν το χώρο υπήρχαν οι κατοικίες και οι θολωτοί τάφοι περασμένων βασιλιάδων και αρχόντων, αιώνια σιωπηλοί ανάμεσα στο βουνό και στον πύργο.

Ο Πίπιν κοίταζε με αυξανόμενο θαυμασμό τη μεγάλη πέτρινη πολιτεία, που ήταν πιο μεγάλη και πιο θαυμαστή απ' ό,τι είχε ονειρευτεί· μεγαλύτερη και ισχυρότερη απ' το Ίσενγκαρντ και πολύ πιο ωραία. Στην πραγματικότητα όμως, χρόνο με το χρόνο έπεφτε

σε παρακμή και ήδη της έλειπαν οι μισοί κάτοικοι απ' όσους θα μπορούσαν άνετα να ζήσουν εκεί. Σε κάθε δρόμο περνούσαν κάποιο μεγάλο σπίτι ή αυλή, που πάνω από τις πόρτες τους και τις τοξωτές εξώπορτες ήταν σκαλισμένα πολλά όμορφα γράμματα που είχαν παράξενα και αρχαία σχήματα: ονόματα, φανταζόταν ο Πίπιν, μεγάλων αντρών και οικογενειών που είχαν μείνει κάποτε εκεί· κι όμως τώρα ήταν σιωπηλά και δεν ακουγόταν πάτημα στα πλατιά πεζοδρόμια, ούτε φωνή στις κάμαρές τους ούτε κανένα πρόσωπο δεν αγνάντευε έξω από τις πόρτες και τ' αδειανά παράθυρα.

Τέλος, βγήκαν από τη σκιά στην έβδομη πύλη και ο ζεστός ήλιος που φώτιζε τον τόπο πέρα απ' το ποτάμι, καθώς ο Φρόντο βάδιζε στα ξέφωτα του Ιθίλιεν, έλαμπε κι εδώ στους λείους τοίχους και στις ριζωμένες κολόνες και στη μεγάλη καμάρα με την κατακόρυφη πέτρα της σκαλισμένη, ώστε να μοιάζει με το κεφάλι κάποιου βασιλιά με κορόνα. Ο Γκάνταλφ ξεπέζεψε, γιατί απαγορεύονταν τα άλογα στο κάστρο, και ο Ίσκιος δέχτηκε να τον απομακρύνουν, υπακούοντας στα σιγανά λόγια του κυρίου του.

Οι φύλακες της πύλης ήταν ντυμένοι στα μαύρα και τα κράνη τους είχαν παράξενο σχήμα, με ψηλό τεπέ, μακριές παραγναθίδες που εφάρμοζαν κολλητά στο πρόσωπο και πάνω απ' τις παραγναθίδες ήταν τοποθετημένα άσπρα φτερά από θαλασσοπούλια· τα κράνη όμως φεγγοβολούσαν με ασημένια φλόγα, γιατί ήταν στ' αλήθεια φτιαγμένα από *μίθριλ*, κειμήλια της δόξας των παλιών ημερών. Στους μαύρους τους μανδύες ήταν κεντημένο με άσπρη κλωστή ένα λευκό δέντρο ανθισμένο, σαν το χιόνι κάτω από μια ασημένια κορόνα, και αστέρια με πολλές μύτες. Αυτή ήταν η λιβρέα των κληρονόμων του Ελέντιλ και κανείς δεν τη φορούσε πλέον σ' όλη την Γκόντορ, εκτός από τους φρουρούς του κάστρου μπροστά στην Αυλή του Σιντριβανιού, όπου κάποτε φύτρωνε το Λευκό Δέντρο.

Φαινόταν πως τα νέα για τον ερχομό τους είχαν κιόλας φτάσει πριν απ' αυτούς· και αμέσως τους άνοιξαν, σιωπηλά και δίχως ερωτήσεις. Γρήγορα ο Γκάνταλφ διέσχισε την πλακοστρωμένη αυλή. Ένα όμορφο σιντριβάνι παιχνίδιζε εκεί στον πρωινό ήλιο και καταπράσινο γρασίδι φύτρωνε ολόγυρα· αλλά στη μέση, γερμένο πάνω απ' τη λιμνούλα, στεκόταν ένα νεκρό δέντρο και οι σταγόνες

πέφτοντας στάλαζαν θλιβερά στα γυμνά και σπασμένα κλωνάρια του και ξανάπεφταν στο καθάριο νερό.

Εφτά αστέρια κι εφτά πέτρες κι ένα λευκό δεντρί.

Τα λόγια που είχε μουρμουρίσει ο Γκάνταλφ του ήρθαν στο μυαλό. Κι ύστερα βρέθηκε στις πόρτες της μεγάλης αίθουσας, κάτω απ' το γυαλιστερό πύργο· κι ακολουθώντας το μάγο, πέρασε τους ψηλούς, αμίλητους φύλακες της πόρτας και μπήκε στις δροσερές σκιές του πέτρινου σπιτιού.

Βάδιζαν σ' έναν πλακοστρωμένο διάδρομο, μακρύ και άδειο, και καθώς προχωρούσαν, ο Γκάνταλφ μίλησε χαμηλόφωνα στον Πίπιν:

– Να προσέχεις τα λόγια σου, μαστρο-Πέρεγκριν! Τώρα δεν είναι ώρα για χομπιτοεξυπνάδες. Ο Θέοντεν είναι ένας καλοκάγαθος γέροντας. Ο Ντένεθορ όμως είναι διαφορετικός, περήφανος και πανούργος, που βαστάει από μεγαλύτερη γενιά κι έχει περισσότερη δύναμη, μόλο που δεν τον αποκαλούν βασιλιά. Θα μιλήσει όμως κυρίως σ' εσένα και θα σου κάνει πολλές ερωτήσεις, μια και μπορείς να του μιλήσεις για το γιο του τον Μπόρομιρ. Τον αγαπούσε πάρα πολύ: παραπάνω απ' όσο έπρεπε ίσως· και η αγάπη του ήταν τόσο μεγάλη γιατί ήταν διαφορετικοί χαρακτήρες. Αλλά με το πρόσχημα της αγάπης του θα το θεωρήσει ευκολότερο να μάθει ό,τι επιθυμεί από σένα παρά από μένα. Μην του πεις τίποτα περισσότερο απ' ό,τι χρειάζεται και άσε κατά μέρος το θέμα της αποστολής του Φρόντο. Αυτό θα το αναλάβω εγώ, όταν πρέπει. Και ούτε να πεις τίποτα για τον Άραγκορν, εκτός κι αν αναγκαστείς.

– Γιατί όχι; Τι κακό έχει ο Γοργοπόδαρος; ψιθύρισε ο Πίπιν. Σκόπευε να 'ρθει εδώ, έτσι δεν είναι; Κι οπωσδήποτε πολύ γρήγορα θα έρθει και ο ίδιος αυτοπροσώπως.

– Ίσως, ίσως, είπε ο Γκάνταλφ. Όμως, αν έρθει, το πιο πιθανό είναι πως αυτό θα γίνει με τέτοιον τρόπο, που κανείς δε θα το περιμένει, ούτε και ο ίδιος ο Ντένεθορ. Έτσι θα είναι καλύτερα. Τουλάχιστον πρέπει να έρθει χωρίς να το έχουμε αναγγείλει εμείς.

Ο Γκάνταλφ σταμάτησε μπροστά σε μια ψηλή πόρτα από γυαλιστερό μέταλλο.

– Κοίτα δω, μαστρο-Πίπιν, δεν είναι ώρα τώρα να σου κάνω μάθημα για την ιστορία της Γκόντορ· αν και ίσως να ήταν καλύτερα

αν ήξερες κάτι απ' αυτήν, τότε που ακόμα κυνηγούσες φωλιές πουλιών κι έκανες σκασιαρχείο στα δάση του Σάιρ. Κάνε αυτό που σου λέω! Δεν είναι και πολύ συνετό, όταν κανείς φέρνει νέα για το θάνατο του διαδόχου του σε κάποιον πανίσχυρο άρχοντα, να πολυμιλάει για τον ερχομό κάποιου, που, αν έρθει, θα αξιώσει το θρόνο. Σου φτάνει αυτό;

– Το θρόνο; είπε ο Πίπιν κατάπληκτος.

– Ναι, είπε ο Γκάνταλφ. Αν περπατούσες όλες αυτές τις μέρες με τ' αυτιά κλεισμένα και το μυαλό κοιμισμένο, ξύπνα τώρα! Χτύπησε την πόρτα.

Η πόρτα άνοιξε, αλλα κανείς δε φαινόταν να την έχει ανοίξει. Ο Πίπιν είδε μια μεγάλη αίθουσα. Φως έμπαινε από βαθιά παράθυρα στους φαρδείς διαδρόμους κι απ' τις δύο πλευρές, πέρα από τις ψηλές κολόνες στη σειρά που κρατούσαν την οροφή. Μονόλιθοι από μαύρο μάρμαρο κατέληγαν σε μεγάλα κιονόκρανα σκαλισμένα στο σχήμα πολλών παράξενων ζώων και φύλλων· και πολύ ψηλά στη σκιά, ο μεγάλος θόλος έλαμπε από θαμπό χρυσάφι, με ένθετα σχέδια σε διάφορα χρώματα. Δε φαίνονταν πουθενά στη μακριά επίσημη αίθουσα ούτε παραπετάσματα ούτε ιστορημένα κεντήματα ούτε τίποτα πλεγμένο ή ξύλινο· αλλά ανάμεσα στις κολόνες στέκονταν σε σιωπηλή συντροφιά πανύψηλες μορφές σκαλισμένες στην κρύα πέτρα.

Ξαφνικά, ο Πίπιν θυμήθηκε τους λαξεμένους βράχους του Άργκοναθ και δέος τον κυρίεψε, καθώς κοίταζε το διάδρομο των, από τα χρόνια τα παλιά, νεκρών βασιλέων. Τέλος, στο βάθος, πάνω σ' ένα βάθρο με πολλά σκαλοπάτια στεκόταν ένας ψηλός θρόνος, κάτω από έναν ουρανό μαρμάρινο σε σχήμα περικεφαλαίας με στέμμα· πίσω του ήταν σκαλισμένο, πάνω στον τοίχο, ένα ανθισμένο δέντρο με ένθετα πετράδια. Ο θρόνος όμως ήταν άδειος. Στα πόδια του βάθρου, στο χαμηλότερο σκαλοπάτι, που ήταν φαρδύ και βαθύ, υπήρχε ένα πέτρινο κάθισμα, μαύρο κι αστόλιστο, κι εκεί καθόταν ένας γέροντας, κοιτάζοντας τα γόνατά του. Στο χέρι του είχε ένα άσπρο ραβδί με χρυσαφένια κεφαλή. Δε σήκωσε το κεφάλι του. Τελετουργικά βάδισαν προς το μέρος του, ώσπου στάθηκαν τρία βήματα από το σκαμνάκι που είχε για τα πόδια του. Τότε ο Γκάνταλφ μίλησε:

– Χαίρε, άρχοντα και επίτροπε της Μίνας Τίριθ, Ντένεθορ, γιε του Εκτέλιον! Σ' αυτή τη σκοτεινή ώρα έχω έρθει με συμβουλές και νέα.

Τότε ο γέροντας σήκωσε το κεφάλι του. Ο Πίπιν είδε το ανάγλυφο πρόσωπό του με τα περήφανα κόκαλα, τη φιλντισένια επιδερμίδα και τη μακριά, κυρτή μύτη ανάμεσα στα σκούρα βαθουλωτά μάτια και του ήρθε στο νου όχι τόσο πολύ ο Μπόρομιρ όσο ο Άραγκορν.

– Σκοτεινή, πραγματικά, είναι η ώρα, είπε ο γέροντας, και το συνηθίζεις να έρχεσαι σε τέτοιες ώρες, Μιθράντιρ. Αλλά μόλο που όλα τα σημάδια προοιωνίζονται πως πλησιάζει το μοιραίο για την Γκόντορ, για μένα τώρα αυτό το σκοτάδι είναι λιγότερο από το δικό μου. Μου είπαν ότι φέρνεις μαζί σου κάποιον που είδε το γιο μου να πεθαίνει. Αυτός είναι;

– Αυτός είναι, απάντησε ο Γκάνταλφ. Ο ένας από τους δύο. Ο άλλος είναι με τον Θέοντεν του Ρόαν και μπορεί να έρθει αργότερα. Είναι Μικρούληδες καθώς βλέπεις, αυτός όμως δεν είναι εκείνος για τον οποίο μίλησαν οι οιωνοί.

– Πάντως, είναι Μικρούλης, είπε αγριωπά ο Ντένεθορ, και δεν αγαπώ αυτή τη λέξη, από τότε που εκείνα τα καταραμένα λόγια ήρθαν και σκότισαν τις σκέψεις μας και τράβηξαν μακριά το γιο μου στην απερίσκεπτη αποστολή και στο θάνατο, Μπόρομίρ μου! Τώρα σε χρειαζόμαστε. Ο Φάραμιρ θα 'πρεπε να είχε πάει στη θέση του.

– Ευχαρίστως θα πήγαινε, είπε ο Γκάνταλφ. Μη γίνεσαι άδικος από τη λύπη σου! Ο Μπόρομιρ απαίτησε να πάει στην αποστολή και δεν άφηνε κανέναν άλλον. Ήταν άντρας με ισχυρή θέληση και αποκτούσε αυτό που επιθυμούσε. Ταξίδεψα πολύ μαζί του κι έμαθα πολλά για το χαρακτήρα του. Μιλάς όμως για το θάνατό του. Είχες νέα γι' αυτόν πριν έρθουμε εμείς;

– Έλαβα αυτό, είπε ο Ντένεθορ και, αφήνοντας το σκήπρο του, σήκωσε από τα πόδια του αυτό που κοίταζε.

Σε κάθε χέρι του κρατούσε το μισό απ' το μεγάλο βούκινο που ήταν κομμένο στη μέση: ένα βούκινο από κέρατο αγριοβούβαλου δεμένο με ασήμι.

– Αυτό είναι το βούκινο που είχε πάντα μαζί του ο Μπόρομιρ! φώναξε ο Πίπιν.

– Σωστά, είπε ο Ντένεθορ. Και όταν ήταν η σειρά μου, το κρα-

τούσα εγώ, όπως και ο κάθε πρωτότοκος γιος της οικογένειάς μας, από χρόνια αμνημόνευτα, πριν λείψουν οι βασιλιάδες, από τότε που ο Βόροντιλ, ο πατέρας του Μάρντιλ, σκότωσε το άγριο βουβάλι του Αρό στα μακρινά λιβάδια του Ρουν. Το άκουσα να σαλπίζει αχνά στα βορινά σύνορα πριν από δεκατρείς μέρες και ο ποταμός μου το έφερε κομματιασμένο: δε θα σαλπίσει πια.

Σταμάτησε κι έπεσε βαριά σιωπή. Ξαφνικά, γύρισε η μαύρη ματιά του στον Πίπιν.

– Κι εσύ τι λες γι' αυτό, Ανθρωπάκι;

– Δεκατρείς, δεκατρείς μέρες, κόμπιασε ο Πίπιν. Ναι, τόσες θα 'ναι νομίζω. Ναι, στεκόμουν πλάι του καθώς φυσούσε το βούκινο. Αλλά δεν ήρθε βοήθεια. Μόνο κι άλλοι Ορκ.

– Λοιπόν, είπε ο Ντένεθορ κοιτάζοντας διαπεραστικά τον Πίπιν στο πρόσωπο. Ήσουν εκεί; Πες μου κι άλλα! Γιατί δεν ήρθε βοήθεια; Και πώς γλίτωσες εσύ, ενώ αυτός όχι, μόλο που ήταν τέτοιο μεγαλόσωμο παλικάρι και μόνο Ορκ τον πολεμούσαν;

Ο Πίπιν κοκκίνισε και ξέχασε το φόβο του.

– Κι ο πιο δυνατός άντρας μπορεί να σκοτωθεί μ' ένα βέλος, είπε, και ο Μπόρομιρ τρυπήθηκε από πολλά. Την τελευταία φορά που τον είδα είχε πέσει πλάι σ' ένα δέντρο κι έβγαζε ένα μαυρόφτερο βέλος από το πλευρό του. Ύστερα λιποθύμησα και μ' έπιασαν αιχμάλωτο. Δεν τον είδα πια και δεν ξέρω τίποτ' άλλο. Όμως τιμώ τη μνήμη του, γιατί ήταν πολύ γενναίος. Πέθανε για να μας σώσει, το συγγενή μου τον Μέριαντοκ κι εμένα, που πέσαμε σε ενέδρα στα δάση απ' τους στρατιώτες του Μαύρου Άρχοντα· και μόλο που έπεσε κι απέτυχε, η ευγνωμοσύνη μου δε λιγόστεψε.

Ύστερα ο Πίπιν κοίταξε το γέροντα κατάματα, γιατί η περηφάνια του είχε παράξενα θιγεί, κι εξακολουθούσε να τον τσούζει η περιφρόνηση και η υποψία εκείνης της παγωμένης φωνής.

– Το δίχως άλλο μικρή υπηρεσία, ένας τόσο μεγάλος άρχοντας των Ανθρώπων θα φανταστεί πως μπορεί να του προσφέρει ένας Χόμπιτ, ένας Μικρούλης απ' το βορινό Σάιρ· πάντως, ό,τι κι αν είναι, θα την προσφέρω για να ξεπληρώσω το χρέος μου.

Παραμερίζοντας τον γκρίζο του μανδύα, ο Πίπιν τράβηξε το μικρό του σπαθί και το έβαλε στα πόδια του Ντένεθορ.

Ένα χλομό χαμόγελο, σαν κρύα ηλιαχτίδα χειμωνιάτικου δειλινού, φάνηκε φευγαλέα στο πρόσωπο του γέροντα· αλλά έσκυψε το

κεφάλι του κι άπλωσε το χέρι του, αφήνοντας κατά μέρος τα κομμάτια του βούκινου.

– Δώσε μου το όπλο! είπε.

Ο Πίπιν το σήκωσε και του το πρότεινε με τη λαβή μπροστά.

– Από πού προέρχεται αυτό; είπε ο Ντένεθορ. Πολλά, πολλά χρόνια το βαραίνουν. Αυτή η λεπίδα έχει σφυρηλατηθεί από Ανθρώπους της γενιάς μας στο Βορρά, πολύ παλιά, έτσι δεν είναι;

– Προέρχεται από τους Θολωτούς Τάφους που βρίσκονται στα σύνορα της πατρίδας μου, είπε ο Πίπιν. Αλλά τώρα μόνο απαίσιοι βρικόλακες κατοικούν εκεί και δε θα έλεγα με ευχαρίστηση περισσότερα γι' αυτούς.

– Βλέπω πως παράξενες ιστορίες πλέκονται γύρω απ' το άτομό σου, είπε ο Ντένεθορ, κι έτσι γι' άλλη μια φορά αποδεικνύεται πως η εξωτερική εμφάνιση του Ανθρώπου – ή του Μικρούλη – μπορεί να απατά. Δέχομαι τις υπηρεσίες σου. Γιατί δε σε πτοούν τα λόγια· και μιλάς ευγενικά, μόλο που η προφορά σου ακούγεται παράξενη σ' εμάς τους νότιους. Και θα χρειαστούμε όλους όσοι έχουν ευγενικούς τρόπους, μεγάλους ή μικρούς, στις μέρες που έρχονται. Δώσε μου τον όρκο τώρα!

– Πιάσε τη λαβή του σπαθιού, είπε ο Γκάνταλφ, και να επαναλαμβάνεις αυτά που θα λέει ο άρχοντας, αν το έχεις αποφασίσει.

– Το έχω, είπε ο Πίπιν.

Ο γέροντας έβαλε το σπαθί στα γόνατά του και ο Πίπιν ακούμπησε το χέρι του στη λαβή και επανέλαβε αργά μετά τον Ντένεθορ.

– Εδώ δίνω όρκο πίστης και υποταγής στην Γκόντορ και στον άρχοντα και επίτροπο της επικράτειας, να μιλώ και να σιωπώ, να εργάζομαι και να αργώ, να πηγαίνω και να έρχομαι, σε καιρό φτώχειας ή αφθονίας, ειρήνης ή πολέμου, ζωντανός ή ξεψυχώντας, από την ώρα αυτή και στο εξής, ωσότου ή να με απαλλάξει ο κύριός μου ή να με πάρει ο θάνατος ή να έρθει η συντέλεια του κόσμου. Έτσι δίνω το λόγο μου εγώ ο Πέρεγκριν, γιος του Πάλαντιν, από το Σάιρ, τη χώρα των Μικρούληδων.

Και αυτά τα ακούω, Ντένεθορ, γιε του Εκτέλιον, άρχοντα της Γκόντορ, επίτροπε του Υψηλού Βασιλέα, και δε θα τα λησμονήσω, ούτε θα παραλείψω να ανταποδώσω αυτό το οποίο δίδεται: υποταγή με αγάπη, ανδρεία με τιμή, επιορκία με εκδίκηση.

Ύστερα δόθηκε πίσω στον Πίπιν το σπαθί του και το έβαλε στο θηκάρι του.

– Και τώρα, είπε ο Ντένεθορ, να η πρώτη μου διαταγή· μίλα και μη σιωπάς! Πες μου όλη την ιστορία και κοίταξε να θυμηθείς όσα μπορείς για τον Μπόρομιρ, το γιο μου. Κάθισε τώρα κι άρχισε!

Ενώ μιλούσε, χτύπησε ένα μικρό ασημένιο γκονγκ που υπήρχε πλάι στο σκαμνάκι που είχε στα πόδια του και αμέσως πλησίασαν υπηρέτες.

– Φέρτε κρασί και φαγητό και καθίσματα για τους ξένους, είπε ο Ντένεθορ, και φροντίστε να μη μας ενοχλήσει κανείς για μία ώρα.

Μόνο τόση ώρα μπορώ να διαθέσω, γιατί υπάρχουν πάρα πολλά άλλα που πρέπει να φροντίσω, είπε στον Γκάνταλφ. Πολλά πολύ πιο σπουδαία, ίσως θεωρηθούν όμως λιγότερο επείγοντα για μένα. Αλλά πιθανόν να μπορέσουμε να τα ξαναπούμε όταν τελειώσει η μέρα.

– Και νωρίτερα, ελπίζω, είπε ο Γκάνταλφ. Γιατί δεν ήρθα εδώ καλπάζοντας από το Ίσενγκαρντ, εκατόν πενήντα λεύγες, με την ταχύτητα του ανέμου, για να σου φέρω έναν μικρό πολεμιστή, όσο ευγενικός κι αν είναι. Δε μετράει ότι ο Θέοντεν έδωσε μεγάλη μάχη και πως το Ίσενγκαρντ έπεσε και ότι εγώ έσπασα το ραβδί του Σάρουμαν;

– Μετράει, και πολύ μάλιστα. Αλλά ξέρω κιόλας αρκετά από αυτά τα γεγονότα, ώστε να γνωρίζω τι θα κάνω ενάντια στην απειλή της Ανατολής.

Έστρεψε τα σκοτεινά του μάτια πάνω στον Γκάνταλφ και ο Πίπιν διαπίστωσε μια ομοιότητα μεταξύ τους κι ένιωσε την ένταση ανάμεσά τους, σχεδόν λες κι έβλεπε μια γραμμή φωτιάς να σιγοκαίει, από μάτι σε μάτι, που ξαφνικά μπορεί να γινόταν πυρκαγιά.

Ο Ντένεθορ μάλιστα έμοιαζε πιο πολύ με μεγάλο μάγο από τον Γκάνταλφ, πιο βασιλικός, όμορφος και ισχυρός· και πιο ηλικιωμένος. Αλλά με κάποια άλλη αίσθηση, πέρα από την όραση, ο Πίπιν κατάλαβε ότι ο Γκάνταλφ είχε τη μεγαλύτερη δύναμη, τη βαθύτερη σοφία και ένα μεγαλείο που ήταν καλυμμένο. Και ήταν γεροντότερος, πολύ γεροντότερος. «Πόσο πιο ηλικιωμένος;» αναρωτήθηκε και ύστερα του φάνηκε παράξενο πως ποτέ πριν δεν το είχε ξανασκεφτεί. Ο Δεντρογένης είχε πει κάτι για μάγους, τότε όμως

δεν είχε σκεφτεί πως και ο Γκάνταλφ ήταν ένας απ' αυτούς. Τι ήταν ο Γκάνταλφ; Σε ποια μακρινή εποχή και από ποιο μέρος είχε έρθει στον κόσμο και πότε θα τον άφηνε; Και ύστερα οι συλλογισμοί του διακόπηκαν και είδε πως ο Ντένεθορ και ο Γκάνταλφ εξακολουθούσαν να κοιτάζονται στα μάτια, λες κι ο ένας να διάβαζε τη σκέψη του άλλου. Αλλά πρώτος ο Ντένεθορ αποτράβηξε το βλέμμα του.

– Ναι, είπε· γιατί αν κι είναι χαμένες οι σφαίρες, λένε, οι άρχοντες της Γκόντορ εξακολουθούν να βλέπουν περισσότερα από τους κοινούς Ανθρώπους και λαμβάνουν πολλά μηνύματα. Αλλά, καθίστε τώρα!

Τότε ήρθαν άντρες και έφεραν μια καρέκλα κι ένα χαμηλό σκαμνί· κάποιος έφερε έναν δίσκο με μια ασημένια καράφα, φλιτζάνια και άσπρα κέικ. Ο Πίπιν κάθισε, αλλά δεν μπορούσε να ξεκολλήσει τα μάτια του από το γερο-άρχοντα. Έτσι ήταν ή το είχε φανταστεί μονάχα πως, όταν μίλησε για τις σφαίρες, είχε κοιτάξει με μια ξαφνική λάμψη στα μάτια του τον Πίπιν καταπρόσωπο;

– Τώρα πες μου την ιστορία σου, υποτακτικέ μου, είπε ο Ντένεθορ μισοκαλοσυνάτα, μισοκοροϊδευτικά. Γιατί τα λόγια κάποιου που είχε κάνει φίλο του ο γιος μου θα είναι στ' αλήθεια καλοδεχούμενα.

Ο Πίπιν ποτέ δεν ξέχασε εκείνη την ώρα στη μεγάλη αίθουσα, κάτω απ' τα διαπεραστικά μάτια του άρχοντα της Γκόντορ, που δεν έπαυε να τον τρυπά με τις κοφτερές ερωτήσεις του, ενώ όλη την ώρα ένιωθε τον Γκάνταλφ στο πλευρό του να παρακολουθεί και ν' ακούει και (έτσι ένιωθε ο Πίπιν) να συγκρατεί την ανυπομονησία του και το θυμό του που όλο και φούντωναν. Όταν τελείωσε η ώρα και ο Ντένεθορ ξαναχτύπησε το γκονγκ, ο Πίπιν ένιωθε κατάκοπος.

«Δεν μπορεί να 'ναι πάνω από εννέα η ώρα», σκέφτηκε. «Θα μπορούσα τώρα να φάω τρία πρωινά στη σειρά.»

– Οδηγήστε τον άρχοντα Μιθράντιρ στο κατάλυμα που του έχει ετοιμαστεί, είπε ο Ντένεθορ, και ο σύντροφός του μπορεί να μείνει μαζί του προς το παρόν, αν θέλει. Αλλά να γίνει γνωστό πως τον όρκισα τώρα στην υπηρεσία μου και θα είναι γνωστός ως Πέρεγκριν, γιος του Πάλαντιν, και να του μάθετε τα μικρότερης σημα-

σίας συνθήματα. Ειδοποιήστε τους οπλαρχηγούς να παρουσιαστούν εδώ, όσο το δυνατόν συντομότερα μετά το χτύπημα της τρίτης ώρας.

Κι εσύ, άρχοντα Μιθράντιρ, να έρθεις επίσης, όποτε και όταν θελήσεις. Κανείς δε θα σε εμποδίσει να έρθεις να με βρεις οποιαδήποτε ώρα, εκτός από κείνες τις λίγες που κοιμάμαι. Άφησε το θυμό σου για την επιπολαιότητα ενός γέροντα να ξεθυμάνει κι έπειτα έλα να με παρηγορήσεις!

– Επιπολαιότητα; είπε ο Γκάνταλφ. Όχι, άρχοντά μου, όταν ξεμωραθείς, θα πεθάνεις. Μπορείς ακόμα και τη λύπη σου να χρησιμοποιείς σαν προπέτασμα. Νομίζεις πως δεν καταλαβαίνω το σκοπό σου όταν για μία ώρα κάθεσαι και κάνεις ερωτήσεις σ' αυτόν που ξέρει τα λιγότερα, ενώ παραμερίζεις εμένα;

– Αν το καταλαβαίνεις, τότε αρκέσου σ' αυτό, αντιγύρισε ο Ντένεθορ. Είναι ανόητη η περηφάνια που περιφρονεί τη βοήθεια και τις συμβουλές σε ώρα ανάγκης· εσύ όμως μοιράζεις τέτοιου είδους δώρα, σύμφωνα με τα σχέδιά σου. Ο άρχοντας όμως της Γκόντορ δεν είναι από αυτούς που εξυπηρετούν τους σκοπούς των άλλων, οσοδήποτε κι αν αξίζουν. Και γι' αυτόν δεν υπάρχει υψηλότερος σκοπός στον κόσμο αυτό τώρα από το καλό της Γκόντορ· και η διακυβέρνηση της Γκόντορ, άρχοντά μου, ανήκει σ' εμένα και σε κανέναν άλλον, εκτός κι αν ξανάρθει ο βασιλιάς.

– Εκτός κι αν ξανάρθει ο βασιλιάς; είπε ο Γκάνταλφ. Λοιπόν, άρχοντα επίτροπε, το έργο σου είναι να διατηρήσεις ακόμα κάποιο κομμάτι από το βασίλειο, μην τυχόν και συμβεί κάτι τέτοιο ακριβώς, μόλο που ελάχιστοι τώρα περιμένουν να το δουν. Και σ' αυτό το έργο θα έχεις όση βοήθεια ευαρεστηθείς να ζητήσεις. Αλλά έχω να πω το εξής: καμιάς επικράτειας η διακυβέρνηση δεν είναι δική μου, ούτε της Γκόντορ ούτε άλλης καμιάς, μεγάλης ή μικρής. Αλλά όσα πράγματα αξίζουν και βρίσκονται σε κίνδυνο, έτσι όπως βρίσκεται τώρα ο κόσμος, αυτά αποτελούν δική μου φροντίδα. Κι όσο για μένα, δε θα αποτύχω τελείως στο έργο μου, ακόμα κι αν αφανιστεί η Γκόντορ, αν υπάρξει οτιδήποτε που να περάσει αυτή τη νύχτα και που να μπορεί ακόμα να γίνει καλό ή να λουλουδιάσει και να καρπίσει ξανά σε μέρες που θα 'ρθουν. Γιατί είμαι κι εγώ επίτροπος. Δεν το ήξερες; Και μ' αυτά τα λόγια γύρισε κι έφυγε με μεγάλα βήματα από την αίθουσα, με τον Πίπιν να τρέχει πλάι του.

Ο Γκάνταλφ δεν κοίταξε τον Πίπιν ούτε του είπε λέξη καθώς προχωρούσαν. Ο οδηγός τους τους πήγε από την πόρτα της αίθουσας, τους πέρασε ύστερα από την Αυλή του Σιντριβανιού και τους οδήγησε σ' ένα δρομάκι ανάμεσα σε ψηλά πέτρινα κτίρια. Ύστερα από μερικές στροφές, έφτασαν σε ένα σπίτι κοντά στο τείχος του κάστρου στη βορινή πλευρά, όχι μακριά από τη ράχη που ένωνε το λόφο με το βουνό. Μέσα, στον πρώτο όροφο ψηλότερα από το δρόμο, αφού ανέβηκαν μια φαρδιά σκαλιστή σκάλα, τους έδειξε ένα ωραίο δωμάτιο, φωτεινό και ευάερο, με ωραία σκέτα παραπετάσματα, που γυάλιζαν θαμπόχρυσα. Ήταν απέριττα επιπλωμένο με ένα μικρό τραπέζι, δύο καρέκλες και έναν πάγκο· αλλά δεξιά κι αριστερά, πίσω από κουρτίνες, υπήρχαν μικρά δωματιάκια με καλοστρωμένα κρεβάτια και κανάτια με λεκάνες για πλύσιμο. Είχε τρία ψηλά και στενά παράθυρα που έβλεπαν βορινά, στη μεγάλη καμπύλη του Άντουιν, που ήταν ακόμα τυλιγμένος στην ομίχλη, προς τα Έμιν Μιούιλ και τον Ράουρος μακριά. Ο Πίπιν χρειάστηκε να ανεβεί στον πάγκο για να μπορέσει να κοιτάξει έξω, πάνω απ' το βαθύ πέτρινο περβάζι.

– Είσαι θυμωμένος μαζί μου, Γκάνταλφ; τον ρώτησε την ώρα που ο οδηγός τους βγήκε έξω και έκλεισε την πόρτα. Έκανα ό,τι μπορούσα.

– Και βέβαια το 'κανες! είπε ο Γκάνταλφ βάζοντας ξαφνικά τα γέλια.

Πήγε και στάθηκε πλάι στον Πίπιν, βάζοντας το χέρι του γύρω από τους ώμους του Χόμπιτ και κοιτάζοντας έξω απ' το παράθυρο. Ο Πίπιν έριξε μια κάπως απορημένη ματιά στο πρόσωπο που ήταν πλάι στο δικό του, γιατί ο ήχος του γέλιου ήταν εύθυμος και χαρούμενος. Όμως στο πρόσωπο του μάγου είδε ρυτίδες από έννοιες και λύπες· αλλά, όπως το κοίταξε με μεγαλύτερη προσοχή, μπόρεσε να διακρίνει πως κάτω απ' όλα υπήρχε μια μεγάλη χαρά: μια πηγή ευθυμίας ικανή να κάνει ένα ολόκληρο βασίλειο να βάλει τα γέλια, αν την άφηνε να ξεχειλίσει.

– Και βέβαια έκανες ό,τι μπορούσες, είπε ο μάγος· κι ελπίζω να περάσει καιρός πριν ξαναβρεθείς έτσι στριμωγμένος ανάμεσα σε δυο τέτοιους τρομερούς γέρους. Παρ' όλα αυτά όμως, ο άρχοντας της Γκόντορ έμαθε περισσότερα από σένα απ' ό,τι φαντάζεσαι, Πίπιν. Δεν μπορούσες να κρύψεις το γεγονός πως ο Μπόρομιρ δεν

ήταν ο αρχηγός της Συντροφιάς που σας έβγαλε από τη Μόρια και πως ήταν κάποιος ανάμεσά σας που τον είχατε σε μεγάλη εκτίμηση και ερχόταν στη Μίνας Τίριθ· και πως είχε ένα ξακουστό σπαθί. Οι Άνθρωποι λαμβάνουν πολύ υπόψη τους τις ιστορίες για τις παλιές μέρες της Γκόντορ· και τον Ντένεθορ τον έχει πολύ απασχολήσει το ποίημα και οι λέξεις *ο Χαμός του Ισίλντουρ*, από τότε που έφυγε ο Μπόρομιρ.

Δεν είναι όπως οι άλλοι Άνθρωποι αυτής της εποχής, Πίπιν, και όποια κι αν είναι η καταγωγή του από πατέρα σε γιο, από κάποια συγκυρία, το αίμα της Δύσης κυλάει σχεδόν αναλλοίωτο στις φλέβες του· όπως και στον άλλο γιο του, τον Φάραμιρ, και όμως όχι στον Μπόρομιρ, που τον αγαπούσε περισσότερο. Μπορεί και βλέπει μακριά. Μπορεί να διακρίνει, αν στρέψει τη θέλησή του εκεί, πολλά απ' αυτά που περνούν από το νου των Ανθρώπων, ακόμα κι αυτών που ζουν μακριά. Είναι δύσκολο να τον εξαπατήσει κανείς και επικίνδυνο να το προσπαθήσει.

Κι αυτό να το θυμάσαι! Γιατί τώρα ορκίστηκες στην υπηρεσία του. Δεν ξέρω πώς σου μπήκε στο μυαλό ή στην καρδιά να το κάνεις, αλλά ήταν καλοκαμωμένο. Δεν το εμπόδισα, γιατί κάθε γενναιόδωρη πράξη δεν πρέπει να εμποδίζεται από ψυχρές συμβουλές. Του άγγιξε την καρδιά, καθώς επίσης, μπορώ να πω, και την καλή του διάθεση. Τουλάχιστον είσαι ελεύθερος τώρα να περιφέρεσαι όπως θέλεις στη Μίνας Τίριθ, όταν δεν έχεις υπηρεσία. Γιατί υπάρχει και η άλλη όψη. Βρίσκεσαι κάτω απ' τις διαταγές του· και δε θα το ξεχάσει. Μη σταματήσεις να έχεις το νου σου!

Σώπασε κι αναστέναξε.

– Ε, δεν υπάρχει ανάγκη να πολυσκεφτόμαστε τι μπορεί να φέρει το αύριο. Γιατί το αύριο σίγουρα θα φέρει χειρότερα από το σήμερα, για πολλές μέρες ακόμα. Και δεν υπάρχει τίποτ' άλλο που να μπορώ να κάνω για να βοηθήσω την κατάσταση. Η σκακιέρα είναι έτοιμη και τα πιόνια κινούνται. Ένα πιόνι που πολύ επιθυμώ να βρω είναι ο Φάραμιρ, ο διάδοχος του Ντένεθορ. Δε νομίζω πως βρίσκεται στην πόλη· αλλά δεν είχα καιρό να συγκεντρώσω πληροφορίες. Πρέπει να φύγω, Πίπιν. Πρέπει να πάω στο συμβούλιο των αρχόντων του και να μάθω ό,τι μπορώ. Αλλά η κίνηση είναι του Εχθρού και ετοιμάζεται ν' ανοίξει το παιγνίδι για τα καλά. Και τα μικρά πιόνια έχουν πιθανότητες να δουν τόσα όσα και τα μεγάλα,

Πέρεγκριν, γιε του Πάλαντιν, στρατιώτη της Γκόντορ. Άκόνισε τη λεπίδα σου!

Ο Γκάνταλφ πήγε στην πόρτα κι εκεί στράφηκε.

– Βιάζομαι, Πίπιν, είπε. Κάνε μου μια χάρη, όταν θα βγεις έξω. Ακόμα και πριν ξεκουραστείς, αν δεν είσαι πολύ κουρασμένος. Πήγαινε και βρες τον Ίσκιο και δες πού τον έχουν βάλει. Αυτοί οι Άνθρωποι αγαπούν τα ζώα, γιατί είναι καλός και σοφός λαός, αλλά έχουν λιγότερες γνώσεις από άλλους σχετικά με τα άλογα.

Μ' αυτά τα λόγια ο Γκάνταλφ βγήκε· την ώρα που έβγαινε, ακούστηκε μία καθαρή, γλυκιά καμπάνα να χτυπάει σ' έναν πυργίσκο του κάστρου. Χτύπησε τρεις φορές, με ήχο διαυγή, και σταμάτησε: ήταν η τρίτη ώρα απ' την ανατολή του ήλιου.

Ύστερα από ένα λεπτό ο Πίπιν βγήκε στην πόρτα, κατέβηκε τη σκάλα και κοίταξε έξω στο δρόμο. Ο ήλιος έλαμπε ζωηρός και ζεστός και οι πύργοι και τα ψηλά σπίτια έριχναν μακρουλούς, έντονους ίσκιους δυτικά. Ψηλά στο γαλανό αέρα το βουνό Μιντολούιν σήκωνε την ολόασπρη περικεφαλαία του και το χιονισμένο μανδύα του. Οπλισμένοι άντρες πηγαινοέρχονταν γρήγορα στους δρόμους της πόλης, λες και με το χτύπημα της ώρας πήγαιναν ν' αλλάξουν φρουρά.

– Εννέα η ώρα θα λέγαμε στο Σάιρ, μονολόγησε φωναχτά ο Πίπιν. Ώρα ακριβώς για ένα ωραίο πρωινό, πλάι στο ανοιχτό παράθυρο μ' ανοιξιάτικη λιακάδα. Και πώς θα 'θελα πρωινό! Τρώνε ποτέ πρωινό τούτοι οι Άνθρωποι ή τελείωσαν; Επίσης, πότε γευματίζουν και πού;

Σε λίγο πρόσεξε έναν άντρα, ντυμένο στα μαυρόασπρα, να προχωράει στο στενό δρομάκι προς το μέρος του από το κέντρο του κάστρου. Ο Πίπιν ένιωθε μοναξιά και αποφάσισε να του μιλήσει καθώς θα περνούσε· αλλά δε χρειάστηκε. Ο άντρας ήρθε κατευθείαν πάνω του.

– Είσαι ο Πέρεγκριν το Ανθρωπάκι; είπε. Μου είπαν ότι ορκίστηκες στην υπηρεσία του άρχοντα της πόλης. Καλώς ήρθες! άπλωσε το χέρι του και ο Πίπιν του το 'σφιξε. Με λένε Μπέρεγκοντ, γιο του Μπάρανορ. Δεν είμαι υπηρεσία σήμερα το πρωί και μ' έστειλαν να σε μάθω τα συνθήματα και να σου πω μερικά από τα πολλά που σίγουρα θα θέλεις να μάθεις. Αλλά κι εγώ θα ήθελα να

μάθω για σένα. Γιατί ποτέ ως τώρα δεν έχουμε δει Ανθρωπάκι σ' αυτό τον τόπο και, μολονότι τα 'χουμε ακουστά, λίγα αναφέρονται γι' αυτά σε όλες τις γνωστές ιστορίες. Κι επιπλέον είσαι φίλος του Μιθράντιρ. Τον ξέρεις καλά;

– Λοιπόν, είπε ο Πίπιν, ξέρω *σχετικά* μ' αυτόν σε όλη τη σύντομη ζωή μου, μπορεί να πει κανείς· και τώρα τελευταία έχω ταξιδέψει μακριά μαζί του. Όμως, υπάρχουν πολλά για διάβασμα σ' αυτό το βιβλίο κι εγώ δεν μπορώ να πω ότι έχω δει παραπάνω από μια δυο σελίδες. Μπορεί όμως και να τον ξέρω τόσο καλά όσο ο καθένας, εκτός από ελάχιστους. Ο Άραγκορν ήταν ο μόνος της Συντροφιάς μας, νομίζω, που τον ήξερε πραγματικά.

– Ο Άραγκορν; είπε ο Μπέρεγκοντ. Ποιος είναι αυτός;

– Οχ, κόμπιασε ο Πίπιν. Είναι ένας Άνθρωπος που ταξίδευε μαζί μας. Νομίζω πως είναι στο Ρόαν τώρα.

– Μαθαίνω πως ήσουν στο Ρόαν. Πολλά θα 'θελα να σε ρωτήσω και γι' αυτή τη χώρα· γιατί τις περισσότερες από τις λιγοστές ελπίδες που έχουμε τις στηρίζουμε στο λαό της. Ξεχνώ όμως τις υποχρεώσεις μου, ότι εγώ οφείλω πρώτα να δώσω απάντηση σε ό,τι με ρωτήσεις. Τι θα 'θελες να μάθεις, κύριε Πέρεγκριν;

– Εε, να λοιπόν, είπε ο Πίπιν, τολμώ να πω ότι η ερώτηση που με καίει για την ώρα είναι, να, τι γίνεται με το πρωινό φαγητό και τα σχετικά; Θέλω να πω, ποιες είναι οι ώρες των γευμάτων, αν με καταλαβαίνεις, και πού είναι η τραπεζαρία, αν υπάρχει; Και τα πανδοχεία; Κοίταξα, αλλά δεν μπόρεσα να δω ούτε ένα καθώς ανεβαίναμε, αν και με στύλωνε η ελπίδα μιας γουλιάς μπίρας σαν θα φτάναμε στα σπίτια των σοφών κι ευγενικών Ανθρώπων.

Ο Μπέρεγκοντ τον κοίταξε σοβαρά.

– Βλέπω ότι είσαι παλιός πολεμιστής, είπε. Λένε πως όσοι πάνε μακριά στον πόλεμο πάντα σκέφτονται μ' ελπίδα το επόμενο φαγοπότι· αν κι εγώ δεν είμαι ταξιδεμένος. Δηλαδή δεν έχεις φάει ακόμα σήμερα;

– Λοιπόν, ναι. Για να πω την αλήθεια, ναι, είπε ο Πίπιν. Μόνο μια κούπα κρασί κι ένα δυο άσπρα κέικ που μας πρόσφερε η ευγένειά του άρχοντά σας· αλλά ύστερα με τρέλανε μία ώρα στις ερωτήσεις, κι αυτό είναι δουλειά που φέρνει πείνα.

Ο Μπέρεγκοντ γέλασε.

– Στο τραπέζι οι μικρόσωμοι άντρες μπορεί να καταφέρουν πε-

ρισσότερα, λένε. Όμως φρόντισες την πείνα σου όσο κι ο κάθε άντρας στο κάστρο, και με μεγαλύτερες τιμές. Αυτό εδώ είναι φρούριο και πύργος φρουράς και τώρα βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση. Σηκωνόμαστε πριν βγει ο ήλιος και τρώμε μια μπουκιά στο γκρίζο φως και πάμε στις υπηρεσίες μας την πρώτη ώρα. Μην απελπίζεσαι όμως! γέλασε ξανά, βλέποντας την απογοήτευση στο πρόσωπο του Πίπιν. Όσοι έχουν *βαριά* υπηρεσία τρώνε κάτι για να στυλωθούν κατά τις δέκα. Ύστερα τρώμε ελαφρά το μεσημέρι ή αργότερα, ανάλογα με τις υπηρεσίες μας· και οι άντρες συγκεντρώνονται για το κυρίως γεύμα της μέρας, με όσο κέφι υπάρχει ακόμα, κατά την ώρα του ηλιοβασιλέματος.

Έλα! Θα περπατήσουμε λιγάκι και ύστερα θα πάμε να βρούμε τίποτα για κολατσιό και θα το φάμε στις επάλξεις, επιθεωρώντας το όμορφο πρωινό.

– Μια στιγμή, είπε ο Πίπιν κοκκινίζοντας. Η λαιμαργία ή η πείνα μου, με την άδειά σου, μ' έκαναν να το ξεχάσω. Αλλά ο Γκάνταλφ, ο Μιθράντιρ όπως τον λες, μου ζήτησε να φροντίσω το άλογό του, τον Ίσκιο, ένα σπουδαίο άτι του Ρόαν, το πιο αγαπημένο του βασιλιά, μου έχουν πει, αν και το έδωσε στον Μιθράντιρ για τις υπηρεσίες του. Νομίζω πως ο καινούργιος αφέντης του αγαπάει αυτό το ζώο περισσότερο από πολλούς Ανθρώπους και, αν η καλή του διάθεση είναι κάτι που εκτιμάτε σ' αυτή την πόλη, θα πρέπει να φέρεστε στον Ίσκιο με κάθε τιμή: με μεγαλύτερη καλοσύνη απ' ό,τι έχετε φερθεί σε τούτον εδώ τον Χόμπιτ, αν είναι δυνατόν.

– Χόμπιτ; είπε ο Μπέρεγκοντ.

– Έτσι ονομάζουμε τους εαυτούς μας, είπε ο Πίπιν.

– Χαίρομαι που το μαθαίνω, είπε ο Μπέρεγκοντ, γιατί τώρα μπορώ να πω ότι η διαφορετική προφορά δε χαλάει τα ευγενικά λόγια και οι Χόμπιτ είναι γλυκομίλητος λαός. Έλα όμως! Πάμε να με γνωρίσεις σ' αυτό το καλό άλογο. Αγαπώ τα ζώα και σπάνια τα βλέπουμε σ' αυτή την πέτρινη πόλη· γιατί η οικογένειά μου προερχόταν από τις βουνοκοιλάδες και πιο μπροστά από το Ιθίλιεν. Αλλά μη φοβάσαι! Η επίσκεψη θα είναι σύντομη, επίσκεψη αβροφροσύνης μόνο, και ύστερα θα πάμε στην τραπεζαρία.

Ο Πίπιν βρήκε τον Ίσκιο καλοσταβλισμένο και περιποιημένο. Γιατί στον έκτο κύκλο, έξω από τα τείχη του κάστρου, είχε κάτι

καλούς στάβλους όπου στάβλιζαν λίγα γρήγορα άλογα, πολύ κοντά στα καταλύματα των αγγελιοφόρων του άρχοντα: αγγελιοφόρων πάντα έτοιμων να ξεκινήσουν με τις επείγουσες διαταγές του Ντένεθορ και των ανώτερων αξιωματικών του. Τώρα όμως όλα τα άλογα και οι καβαλάρηδες βρίσκονταν έξω, μακριά.

Ο Ίσκιος χρεμέτισε μόλις μπήκε ο Πίπιν στο στάβλο και γύρισε το κεφάλι του.

– Καλημέρα! είπε ο Πίπιν. Ο Γκάνταλφ θα έρθει όσο πιο γρήγορα μπορέσει. Είναι απασχολημένος, αλλά σου στέλνει χαιρετίσματα και εμένα να δω αν όλα είναι εντάξει· ελπίζω να ξεκουράζεσαι, ύστερα από τόσο κόπο.

Ο Ίσκιος τίναξε το κεφάλι του και χτύπησε τα πόδια του. Αλλά άφησε τον Μπέρεγκοντ να του πιάσει μαλακά το κεφάλι και να του χαϊδέψει τα μεγάλα του λαγόνια.

– Μοιάζει σαν να είναι έτοιμος για αγώνα δρόμου και όχι σαν να ήρθε μόλις τώρα από μεγάλο ταξίδι, είπε ο Μπέρεγκοντ. Πόσο δυνατός και περήφανος είναι! Πού είναι τα χάμουρά του; Θα πρέπει να είναι πλούσια κι όμορφα.

– Κανένα δεν είναι αρκετά πλούσιο και ωραίο γι' αυτόν, είπε ο Πίπιν. Δε δέχεται τίποτα. Αν συγκατατεθεί να σε πάρει πάνω του, θα σε πάρει· κι αν όχι, τότε, ούτε γκέμι ούτε χαλινάρι ούτε μαστίγιο ούτε λουρί δεν τον ημερεύουν. Γεια σου, Ίσκιε! Κάνε υπομονή. Η μάχη πλησιάζει.

Ο Ίσκιος σήκωσε ψηλά το κεφάλι του κι άφησε ένα τέτοιο χλιμίντρισμα, που σείστηκε ο στάβλος κι εκείνοι έκλεισαν τ' αυτιά τους. Ύστερα έφυγαν, αφού σιγουρεύτηκαν πως το παχνί του ήταν γεμάτο.

– Και τώρα για το δικό μας το παχνί, είπε ο Μπέρεγκοντ και οδήγησε τον Πίπιν πίσω στο κάστρο κι από εκεί σε μια πόρτα στη βορινή πλευρά του μεγάλου πύργου. Εκεί κατέβηκαν μια δροσερή σκάλα και βρέθηκαν σε έναν φαρδύ διάδρομο φωτισμένο με λάμπες. Είχε αρκετά παραθυράκια στους τοίχους κι ένα από αυτά ήταν ανοιχτό.

– Εδώ είναι το κελάρι και η τραπεζαρία της μονάδας μου της φρουράς, είπε ο Μπέρεγκοντ. Γεια σου, Τάργκον! φώναξε απ' το παραθυράκι. Είναι νωρίς ακόμα, αλλά έχω εδώ έναν νεοφερμένο που πήρε στην υπηρεσία του ο άρχοντας. Έχει ταξιδέψει πολύ και

μακριά με το ζωνάρι του σφιγμένο και είχε σκληρή δουλειά το πρωί και είναι πεινασμένος. Δώσε μας ό,τι έχεις!

Από εκεί πήραν ψωμί, βούτυρο, τυρί και μήλα, τα τελευταία από πέρυσι, ζαρωμένα αλλά γερά και γλυκά· ένα δερμάτινο φλασκί φρέσκια μπίρα, ξύλινα πιάτα και κούπες. Τα έβαλαν όλα σε ένα καλάθι και ξαναβγήκαν στον ήλιο· ο Μπέρεγκοντ πήγε τον Πίπιν σε ένα μέρος στην ανατολική άκρη των μεγάλων προτεταμένων επάλξεων, όπου υπήρχε μια εσοχή στα τείχη, με ένα πέτρινο παγκάκι κάτω από το περβάζι. Από εκεί μπορούσαν ν' αγναντεύουν το πρωινό στον κόσμο.

Έφαγαν και ήπιαν· πότε μιλούσαν για την Γκόντορ, τα ήθη και τα έθιμά της και πότε για το Σάιρ και τις παράξενες χώρες που ο Πίπιν είχε δει. Κι όσο κουβέντιαζαν, τόσο ο Μπέρεγκοντ θαύμαζε και κοίταζε με μεγαλύτερη κατάπληξη τον Χόμπιτ, που κουνούσε πέρα δώθε τα κοντά του πόδια, όπως καθόταν στο παγκάκι, ή στεκόταν στις μύτες πάνω του για να μπορεί να βλέπει απ' το περβάζι την περιοχή κάτω.

– Δε σου το κρύβω, κύριε Πέρεγκριν, είπε ο Μπέρεγκοντ, πως στα μάτια μας φαίνεσαι σαν ένα από τα παιδιά μας, ένας πιτσιρίκος περίπου εννιά χρονών· κι όμως έχεις περάσει κινδύνους κι έχεις δει πράγματα θαυμαστά για τα οποία ελάχιστοι απ' τους δικούς μας ασπρομάλληδες μπορούν να παινευτούν. Νόμιζα πως ήταν παραξενιά του άρχοντά μας να αποκτήσει έναν νεαρό ακόλουθο, όπως, λέει, έκαναν οι βασιλιάδες παλιά. Αλλά βλέπω πως δεν είναι έτσι και πρέπει να μου συγχωρέσεις την ανοησία μου.

– Σε συγχωρώ, είπε ο Πίπιν. Αν και δεν πέφτεις και πολύ έξω. Για το λαό μου δεν είμαι ακόμα τίποτα περισσότερο από παιδί και θέλω ακόμα τέσσερα χρόνια για να «ενηλικιωθώ», όπως λέμε στο Σάιρ. Αλλά μη νοιάζεσαι για μένα. Έλα να δεις και να μου πεις τι είναι αυτά που βλέπω.

Ο ήλιος είχε ψηλώσει και οι ομίχλες στην κοιλάδα κάτω είχαν διαλυθεί. Τα τελευταία απομεινάρια έφευγαν γρήγορα, ακριβώς πάνω από τα κεφάλια τους, σαν μικρά άσπρα συννεφάκια, τα οποία τα έπαιρνε η αύρα που όλο και δυνάμωνε από την Ανατολή και αναδίπλωνε και τραβούσε τις σημαίες και τα άσπρα λάβαρα του κάστρου. Κάτω μακριά, στο βάθος της κοιλάδας, κάπου πέντε λεύγες

με το μάτι, φαινόταν ο Μεγάλος Ποταμός, γκρίζος και γυαλιστερός, να έρχεται από βορειοδυτικά και να στρίβει μεγαλόπρεπα νότια και δυτικά ξανά, μέχρι που έσβηνε σε μια θαμπή γυαλάδα, που ύστερα απ' αυτήν βρισκόταν η Θάλασσα, πενήντα λεύγες μακριά.

Ο Πίπιν μπορούσε να δει όλο το Πέλενορ απλωμένο μπροστά του, με υποστατικά και μικρά τοιχάκια, αχυρώνες και στάβλους, αλλά πουθενά δεν έβλεπε αγελάδες ή άλλα ζώα. Πολλοί δρόμοι και δρομάκια διασχίζανε τα πράσινα χωράφια και πολύς κόσμος πηγαινοερχόταν: σειρές κάρα έρχονταν κατά τη Μεγάλη Πύλη κι άλλα έβγαιναν έξω. Πότε πότε κάποιος καβαλάρης έφτανε, πηδούσε από τη σέλα και έμπαινε στην πόλη βιαστικά. Αλλά η περισσότερη κίνηση ήταν προς τα έξω, στην κεντρική λεωφόρο που πήγαινε νότια και ύστερα έστριβε γρηγορότερα απ' τον ποταμό, περιέτρεχε τους λόφους και σύντομα χανόταν από τα μάτια. Ήταν πλατιά και καλοστρωμένη και κατά μήκος της ανατολικής της πλευράς είχε έναν φαρδύ δρόμο για άλογα και πλάι του έναν τοίχο. Στο μονοπάτι για τα άλογα ιππείς πηγαινοέρχονταν καλπάζοντας, αλλά όλη η λεωφόρος έμοιαζε να είναι πνιγμένη από μεγάλα σκεπαστά αμάξια που έφευγαν νότια. Γρήγορα όμως ο Πίπιν είδε πως στην πραγματικότητα παντού επικρατούσε μεγάλη τάξη. Τα αμάξια κυκλοφορούσαν σε τρεις λωρίδες: η μία, πιο γρήγορη, για τα αμάξια που έσερναν άλογα· μία άλλη, πιο αργή, από μεγάλες άμαξες σκεπασμένες με όμορφες πολύχρωμες τέντες, που τις έσερναν βόδια· και στη δυτική άκρη του δρόμου πολλά μικρότερα κάρα που τα έσερναν αργά Άνθρωποι.

– Αυτός είναι ο δρόμος που πηγαίνει στις κοιλάδες του Τουμλάντεν και του Λόσαρναχ και στα ορεινά χωριά και φτάνει ως το Αεμπέννιν, είπε ο Μπέρεγκοντ. Εκεί πάνε τα τελευταία αμάξια που μεταφέρουν σε ασφαλές μέρος τους ηλικιωμένους, τα παιδιά και τις γυναίκες που πρέπει να πάνε μαζί τους. Πρέπει όλοι να έχουν απομακρυνθεί από την πύλη και να έχουν αδειάσει το δρόμο σε απόσταση μιας λεύγας πριν από το μεσημέρι: αυτή ήταν η διαταγή. Θλιβερή ανάγκη, αναστέναξε. Ελάχιστοι, ίσως, απ' αυτούς που χωρίζουν τώρα θα ανταμώσουν ξανά. Και πάντα υπήρχαν πολύ λίγα παιδιά σ' αυτή την πόλη· αλλά τώρα δεν υπάρχουν καθόλου – εκτός από μερικούς νεαρούς που δεν ήθελαν να φύγουν και μπορεί να βρουν να κάνουν κάτι: ο γιος μου είναι ένας απ' αυτούς.

Έμειναν σιωπηλοί για λίγο. Ο Πίπιν κοίταξε ανήσυχος ανατολικά, λες κι από στιγμή σε στιγμή περίμενε να δει χιλιάδες Ορκ να ξεχύνονται στα χωράφια.

– Τι βλέπω εκεί; ρώτησε δείχοντας κάτω, στη μέση της μεγάλης καμπύλης του Αντουιν. Είναι καμιά άλλη πόλη ή τίποτ' άλλο;

– Ήταν μία πόλη, είπε ο Μπέρεγκοντ, η κυριότερη πόλη της Γκόντορ, κι αυτή εδώ ήταν απλώς φρούριο. Εκείνα είναι τα ερείπια της Οσγκίλιαθ κι απ' τις δυο όχθες του Άντουιν, που ο εχθροί μας την πήραν και την έκαψαν πολύ παλιά. Την ξανακερδίσαμε όμως τότε που ο Ντένεθορ ήταν νέος: όχι για να εγκατασταθούμε, αλλά για να την έχουμε σαν προκεχωρημένο φυλάκιο και να ξαναφτιάξουμε τη γέφυρα για να περνά ο στρατός μας. Και τότε ήρθαν οι Απαίσιοι Καβαλάρηδες από τη Μίνας Μόργκουλ.

– Οι Μαύροι Καβαλάρηδες; είπε ο Πίπιν ανοίγοντας τα μάτια του διάπλατα, τρομαγμένα από το ξύπνημα του παλιού του φόβου.

– Ναι, ήταν μαύροι, είπε ο Μπέρεγκοντ, και βλέπω πως κάτι ξέρεις γι' αυτούς, αν και δεν τους ανέφερες σε καμιά από τις διηγήσεις σου.

– Ξέρω γι' αυτούς, είπε σιγανά ο Πίπιν, αλλά δε θα μιλήσω τώρα που είναι τόσο κοντά.

Σταμάτησε απότομα και σήκωσε τα μάτια του πάνω απ' τον ποταμό και του φάνηκε πως το μόνο που μπορούσε να δει ήταν μια απέραντη απειλητική σκιά. Μπορεί να ήταν τα βουνά που υψώνονταν ως εκεί όπου έφτανε το μάτι, οι κοφτερές τους μύτες μαλακωμένες από κάπου είκοσι λεύγες θολής ατμόσφαιρας· μπορεί και να μην ήταν παρά ένα τείχος από σύννεφα και πιο πέρα απ' αυτό μια ακόμα πιο βαθιά σκοτεινιά ξανά. Αλλά την ώρα που κοιτούσε, του φάνηκε πως η σκοτεινιά αυξανόταν και μαζευόταν πολύ αργά, πως ανέβαινε για να πνίξει τις ηλιόλουστες περιοχές.

– Τόσο κοντά στη Μόρντορ; είπε ο Μπέρεγκοντ σιγανά. Ναι, εκεί πέρα βρίσκεται. Σπάνια την ονομάζουμε· αλλά εμείς ανέκαθεν ζούσαμε βλέποντας αυτή τη σκιά· άλλοτε φαίνεται πιο ξέθωρη και μακρινή κι άλλοτε πλησιέστερη και σκοτεινότερη. Αυξάνει και σκοτεινιάζει τώρα· γι' αυτό ο φόβος και η ανησυχία μας αυξάνονται. Και οι Απαίσιοι Καβαλάρηδες δεν έχει περάσει χρόνος που πήραν ξανά τα περάσματα και πολλά απ' τα καλύτερα και γενναιότερα παλικάρια μας έχασαν τη ζωή τους. Ο Μπόρομιρ ήταν που

στο τέλος απώθησε τον εχθρό από τη δυτική όχθη, κι ακόμα κατέχουμε την από δω πλευρά της Οσγκίλιαθ. Για λίγο ακόμα. Αλλά περιμένουμε τώρα νέα επίθεση εκεί. Ίσως την κύρια επίθεση στον πόλεμο που έρχεται.

– Πότε; είπε ο Πίπιν. Μπορείς να υπολογίσεις; Γιατί είδα τις συνθηματικές φωτιές χθες το βράδυ και τους αγγελιοφόρους· κι ο Γκάνταλφ είπε πως αυτό ήταν σημάδι ότι ο πόλεμος είχε αρχίσει. Έδειχνε να βιάζεται απελπιστικά. Τώρα όμως όλα φαίνονται να έχουν ξαναπάρει έναν αργό ρυθμό.

– Μόνο γιατί όλα τώρα είναι έτοιμα, είπε ο Μπέρεγκοντ. Τώρα παίρνουμε τη βαθιά ανάσα πριν από τη βουτιά.

– Γιατί όμως ήταν αναμμένες οι φωτιές χθες το βράδυ;

– Είναι πολύ αργά να ζητάς βοήθεια, όταν είσαι κιόλας πολιορκημένος, απάντησε ο Μπέρεγκοντ. Όμως δεν ξέρω τις αποφάσεις του άρχοντα και των αξιωματικών του. Έχουν πολλούς τρόπους για να συγκεντρώνουν νέα. Και ο άρχοντας Ντένεθορ δε μοιάζει με τους άλλους Ανθρώπους: βλέπει μακριά. Μερικοί λένε πως εκεί που κάθεται στο δωμάτιο, ψηλά στον πύργο τη νύχτα, και στρέφει τη σκέψη του εδώ κι εκεί, μπορεί να διαβάσει κάπως το μέλλον· κι ότι μερικές φορές ερευνά ακόμα και το νου του Εχθρού, παλεύοντας μαζί του. Γι' αυτό είναι γέρος, τσακισμένος πριν από την ώρα του. Αλλά, όπως κι αν έχει, ο άρχοντας Φάραμιρ είναι έξω, πέρα από τον ποταμό, σε κάποια επικίνδυνη αποστολή, και μπορεί να έχει στείλει νέα.

Αλλά αν θέλεις να ξέρεις τι νομίζω εγώ πως άναψε τις φωτιές, είναι τα νέα που ήρθαν χθες βράδυ από το Λεμπέννιν. Ένας μεγάλος στόλος πλησιάζει στις εκβολές του Άντουιν, επανδρωμένος με κουρσάρους του Ούμπαρ απ' το Νότο. Εδώ και πολύ καιρό έχουν πάψει να φοβούνται τη δύναμη της Γκόντορ κι έχουν συμμαχήσει με τον Εχθρό και τώρα καταφέρνουν ένα μεγάλο χτύπημα για λογαριασμό του. Γιατί αυτή η επίθεση θα απασχολήσει πολλές από τις ενισχύσεις που περιμέναμε να μας έρθουν από το Λεμπέννιν και το Μπέλφαλας, που έχουν άντρες πολλούς και σκληραγωγημένους. Γι' αυτό όλο και περισσότερο πηγαίνει η σκέψη μας βορινά, στο Ρόαν· και γι' αυτό χαρήκαμε τόσο για τα νέα της νίκης που φέρατε.

Όμως, σταμάτησε, σηκώθηκε όρθιος και κοίταξε ένα γύρο, βό-

ρεια, ανατολικά και νότια, τα γεγονότα του Ίσενγκαρντ πρέπει να μας προειδοποιήσουν πως τώρα είμαστε πιασμένοι σε κάποιο μεγάλο δίχτυ, σε κάποιο στρατηγικό σχέδιο. Δεν πρόκειται πια για αψιμαχίες στα περάσματα και επιδρομές από το Ιθίλιεν και το Ανόριεν, ενέδρες και πλιάτσικο. Αυτός είναι μεγάλος πόλεμος, σχεδιασμένος από καιρό, κι εμείς δεν είμαστε παρά ένα κομμάτι του, ό,τι κι αν λέει η περηφάνια μας. Έχουμε πληροφορίες πως γίνονται κινητοποιήσεις στη μακρινή Ανατολή πέρα απ' την Κλειστή Θάλασσα· και βορινά στο Δάσος της Σκοτεινιάς και πιο πέρα· και νότια στο Χάραντ. Και τώρα όλα τα βασίλεια θα δοκιμαστούν, θα σταθούν ή θα πέσουν – κάτω από τη Σκιά.

Όμως, κύριε Πέρεγκριν, σ' εμάς πέφτει η μεγάλη τιμή: πάντα εμείς αντιμετωπίζουμε πρώτοι το μεγαλύτερο μίσος του Μαύρου Άρχοντα, γιατί αυτό το μίσος έρχεται από τα βάθη των αιώνων και μέσα από τα βάθη της Θάλασσας. Εδώ το σφυροκόπημα θα πέσει σκληρότερο. Και γι' αυτόν το λόγο ήρθε εδώ ο Μιθράντιρ με τόση βιασύνη. Γιατί, αν πέσουμε εμείς, ποιος θα σταθεί; Και, κύριε Πέρεγκριν, βλέπεις να έχουμε ελπίδες να σταθούμε;

Ο Πίπιν δεν απάντησε. Κοίταξε τα θεόρατα τείχη και τους πύργους και τα λαμπρά λάβαρα, τον ήλιο ψηλά στον ουρανό κι ύστερα τη σκοτεινιά που μαζευόταν στην Ανατολή και αναλογίστηκε τα μακριά δάχτυλα εκείνης της Σκιάς: τους Ορκ στα δάση και στα βουνά, την προδοσία του Ίσενγκαρντ, τα πουλιά με το κακό μάτι, τους Μαύρους Καβαλάρηδες ακόμα και στα δρομάκια του Σάιρ και το φτερωτό τρόμο, τους Νάζγκουλ. Ανατρίχιασε και η ελπίδα φάνηκε να μαραίνεται. Ακριβώς εκείνη τη στιγμή ο ήλιος, για ένα δευτερόλεπτο, δίστασε και σκοτείνιασε, λες κι ένα μαύρο πουλί πέρασε από μπροστά του. Και σχεδόν νόμισε πως μόλις άκουσε, ψηλά και πολύ μακριά στα ουράνια, ένα κράξιμο· ξέθωρο, αλλά που σου έκοβε τη χολή, σκληρό και παγωμένο. Πάνιασε και μαζεύτηκε κοντά στον τοίχο.

– Τι ήταν αυτό; ρώτησε ο Μπέρεγκοντ. Ένιωσες κι εσύ κάτι;

– Ναι, μουρμούρισε ο Πίπιν. Είναι το σημάδι της πτώσης μας και η σκιά του πεπρωμένου, ένας Απαίσιος Καβαλάρης στον αέρα.

– Ναι, η σκιά του πεπρωμένου, είπε ο Μπέρεγκοντ. Φοβάμαι πως η Μίνας Τίριθ θα πέσει. Έρχεται νύχτα. Μου φαίνεται πως έχουν κλέψει την ίδια τη ζεστασιά από το αίμα μου.

Για λίγη ώρα κάθισαν μαζί με σκυμμένα τα κεφάλια, δίχως να μιλούν. Ύστερα, απότομα, ο Πίπιν κοίταξε ψηλά και είδε πως ο ήλιος έλαμπε ακόμα και οι σημαίες εξακολουθούσαν να κυματίζουν στ' αεράκι. Τινάχτηκε.

– Πέρασε, είπε. Όχι, η καρδιά μου δεν απελπίζεται ακόμα. Ο Γκάνταλφ έπεσε, αλλά γύρισε και βρίσκεται μαζί μας. Μπορεί να σταθούμε έστω και στο ένα πόδι ή, τουλάχιστον, να μείνουμε και στα γόνατα ακόμα.

– Σωστά μίλησες! φώναξε ο Μπέρεγκοντ και σηκώθηκε κι άρχισε να πηγαινοέρχεται. Όχι, κι αν όλα πρέπει να φτάσουν στο τέλος τους με τον καιρό, η Γκόντορ δε θα χαθεί ακόμα. Όχι, ακόμα κι αν τα τείχη τα πάρει απόκοτος εχθρός, που θα φτιάξει λόφο με τα πτώματα μπροστά τους. Υπάρχουν κι άλλα λημέρια και μυστικά περάσματα για να ξεφύγουμε στα βουνά. Η ελπίδα και οι αναμνήσεις θα εξακολουθήσουν να ζουν σε κάποια κρυφή κοιλάδα όπου το χορτάρι είναι πράσινο.

– Πάντως, εγώ θα 'θελα να είχαν όλα τελειώσει καλά ή άσχημα, είπε ο Πίπιν. Δεν είμαι με τίποτα πολεμιστής και δε μ' αρέσει να σκέφτομαι μάχες· αλλά το χειρότερο απ' όλα είναι η αναμονή πριν από κείνη που δεν μπορώ ν' αποφύγω. Πόσο ατέλειωτη φαίνεται κιόλας η μέρα! Θα ήμουν πιο ευχαριστημένος αν δεν ήμαστε υποχρεωμένοι να καθόμαστε και να παρακολουθούμε, δίχως να χτυπάμε πουθενά πρώτοι. Σπαθιά δε θα 'χε πέσει στο Ρόαν, νομίζω, αν δεν ήταν ο Γκάνταλφ.

– Α, εδώ βάζεις το δάχτυλό σου στην πληγή που πολλοί νιώθουν! είπε ο Μπέρεγκοντ. Αλλά τα πράγματα μπορεί ν' αλλάξουν, όταν γυρίσει ο Φάραμιρ. Είναι τολμηρός, πιο τολμηρός απ' ό,τι νομίζουν πολλοί· γιατί στις μέρες μας οι Άνθρωποι δυσκολεύονται να πιστέψουν πως ένας καπετάνιος μπορεί να είναι σοφός και διαβασμένος στις παραδόσεις και στα τραγούδια, όπως είναι αυτός, κι όμως να είναι σκληραγωγημένος άντρας, με γρήγορη κρίση την ώρα της μάχης. Τέτοιος είναι ο Φάραμιρ. Λιγότερο απόκοτος και ανυπόμονος από τον Μπόρομιρ, όχι όμως λιγότερο αποφασιστικός. Όμως, τι μπορεί στ' αλήθεια να κάνει; Δεν μπορούμε να επιτεθούμε στα βουνά της... της χώρας εκεί πέρα. Το χέρι μας έχει κοντύνει και δεν μπορούμε να χτυπήσουμε, εκτός κι αν ο εχθρός πλησιάσει.

Τότε όμως το χέρι μας πρέπει να 'ναι βαρύ! χτύπησε τη λαβή του σπαθιού του.

Ο Πίπιν τον κοίταξε: ψηλός, περήφανος και αρχοντικός, όπως όλοι οι άντρες που είχε δει ως τότε σ' εκείνη τη χώρα· και τα μάτια του άστραφταν καθώς σκεφτόταν τη μάχη.

«Αλίμονο! Το δικό μου χέρι είναι ελαφρύ σαν το πούπουλο», σκέφτηκε, αλλά δεν είπε τίποτα. «Πιόνι, είπε ο Γκάνταλφ; Μπορεί· αλλά σε λάθος σκακιέρα.»

Έτσι, κουβέντιασαν ώσπου ο ήλιος μεσουράνησε και ξαφνικά χτύπησαν τα καμπανάκια του μεσημεριού και το κάστρο ζωήρεψε· γιατί όλοι, εκτός από τους φρουρούς, πήγαιναν για φαγητό.

– Θέλεις να έρθεις μαζί μου; είπε ο Μπέρεγκοντ. Μπορείς να έρθεις μαζί μου για συσσίτιο σήμερα. Δεν ξέρω σε ποιο λόχο θα σε βάλουν· ή μπορεί ο άρχοντας να σε κρατήσει κάτω απ' τις διαταγές του. Πάντως, θα είσαι ευπρόσδεκτος. Και καλό θα 'ναι να συναντήσεις όσο πιο πολλούς άντρες μπορείς, όσο υπάρχει ακόμα καιρός.

– Πολύ θα χαρώ να έρθω, είπε ο Πίπιν. Για να πούμε την αλήθεια, έχω μοναξιές. Άφησα τον καλύτερό μου φίλο στο Ρόαν και δεν έχω κανέναν να κουβεντιάσω και να αστειευτώ. Μήπως θα μπορούσα στ' αλήθεια να καταταγώ στο λόχο σας; Είσαι ο λοχαγός; Αν είσαι, γίνεται να με πάρεις ή να μιλήσεις για μένα;

– Όχι, όχι, γέλασε ο Μπέρεγκοντ. Δεν είμαι λοχαγός. Ούτε έχω κανένα αξίωμα ή τίτλο. Δεν είμαι παρά ένας απλός στρατιώτης του Τρίτου Λόχου του κάστρου. Όμως, κύριε Πέρεγκριν, και μόνο να είσαι απλός στρατιώτης της φρουράς του κάστρου της Γκόντορ θεωρείται πολύ σπουδαίο στην πόλη και αυτοί οι άντρες είναι τιμημένοι στη χώρα.

– Τότε δεν είναι για κάτι σαν του λόγου μου, είπε ο Πίπιν. Πήγαινέ με στο δωμάτιό μας, κι αν ο Γκάνταλφ δεν είναι εκεί, θα έρθω μαζί σου, όπου θέλεις... σαν καλεσμένος σου.

Ο Γκάνταλφ δεν ήταν στο σπίτι ούτε είχε στείλει κανένα μήνυμα· έτσι ο Πίπιν πήγε με τον Μπέρεγκοντ, που τον σύστησε στους άντρες του Τρίτου Λόχου. Και, κατά τα φαινόμενα, ο Μπέρεγκοντ αποκόμισε τόση τιμή απ' αυτό όση και ο καλεσμένος του, γιατί ο Πίπιν ήταν πολύ καλόδεχτος. Είχαν κιόλας γίνει πολλές κουβέντες

στο κάστρο για το σύντροφο του Μιθράντιρ, που ήταν κλεισμένος τόσην ώρα με τον άρχοντα· και οι φήμες έλεγαν πως ένας πρίγκιπας των Μικρούληδων είχε έρθει από το Βορρά για να δηλώσει πίστη στην Γκόντορ και να προσφέρει πέντε χιλιάδες σπαθιά. Και μερικοί έλεγαν πως, όταν οι καβαλάρηδες έρχονταν από το Ρόαν, ο καθένας θα έφερνε πισωκάπουλα ένα Ανθρωπάκι πολεμιστή, που μπορεί να ήταν μικρόσωμος αλλά παλικάρι.

Αν και ο Πίπιν, με λύπη του, χρειάστηκε να διαψεύσει αυτή την ελπιδοφόρα διάδοση, δεν μπόρεσε ν' απαλλαγεί από το καινούργιο του αξίωμα, που σίγουρα του ταίριαζε, πίστευαν οι άντρες, αφού ήταν φίλος του Μπόρομιρ και τον είχε τιμήσει ο άρχοντας Ντένεθορ· και τον ευχαρίστησαν που ήρθε κοντά τους και άκουγαν με πολύ ενδιαφέρον τα λόγια και τις ιστορίες που έλεγε για χώρες μακρινές και του έδωσαν όσο φαγητό και μπίρα τραβούσε η καρδιά του. Στην πραγματικότητα, η μόνη του δυσκολία ήταν να είναι «προσεκτικός», σύμφωνα με τη συμβουλή του Γκάνταλφ, και να μην αφήνει τη γλώσσα του να αλέθει ελεύθερα, όπως συνηθίζουν οι Χόμπιτ όταν βρεθούν ανάμεσα σε φίλους.

Τέλος, ο Μπέρεγκοντ σηκώθηκε.

– Σε αποχαιρετώ για την ώρα! είπε. Έχω υπηρεσία ως το ηλιοβασίλεμα, όπως κι όλοι οι άλλοι εδώ, νομίζω. Αλλά, αν έχεις μοναξιές, όπως λες, ίσως θα ήθελες έναν χαρούμενο ξεναγό να σε γυρίσει στην πόλη. Ο γιος μου ευχαρίστως θα ερχόταν μαζί σου. Είναι καλό παιδί, μπορώ να πω. Αν θέλεις, πήγαινε κάτω στο χαμηλότερο κύκλο και ζήτησε να σου δείξουν τον Παλιό Ξενώνα στο Ραθ Κελέρντεν, το Δρόμο των Φανοποιών. Θα τον βρεις εκεί μαζί με τ' άλλα παιδιά που θα μείνουν στην πόλη. Έχει πολλά πράγματα που αξίζει να δει κανείς κάτω στη Μεγάλη Πύλη πριν κλείσει.

Βγήκε έξω και σε λίγο όλοι οι άλλοι ακολούθησαν. Η μέρα εξακολουθούσε να είναι καλή, αν και μάζευε πούσι κι έκανε ζέστη για Μάρτη μήνα, ακόμα και τόσο νότια. Ο Πίπιν ένιωσε νύστα, αλλά το δωμάτιο του φαινόταν άχαρο κι αποφάσισε να κατεβεί και να εξερευνήσει την πόλη. Πήρε μερικές μπουκιές που είχε φυλάξει για τον Ίσκιο· το άλογο τις δέχτηκε με ευχαρίστηση, μόλο που δε φαινόταν να του λείπουν. Ύστερα κατηφόρισε από πολλούς στριφογυριστούς δρόμους.

Οι κάτοικοι τον χάζευαν καθώς περνούσε. Βλέποντάς τον, ήταν σοβαροί κι ευγενικοί μαζί του και τον χαιρετούσαν με τον τρόπο της Γκόντορ, σκύβοντας το κεφάλι με τα χέρια στο στήθος· αλλά πίσω του άκουγε φωνές, καθώς όσοι ήταν έξω φώναζαν σε άλλους μέσα να έρθουν να δουν τον πρίγκιπα των Μικρούληδων, το σύντροφο του Μιθράντιρ. Πολλοί χρησιμοποιούσαν μια άλλη γλώσσα, όχι την Κοινή, αλλά δεν άργησε να μάθει τουλάχιστον τι σήμαινε η φράση *Ernil i Pheriannath* και ήξερε πως ο τίτλος του είχε κατέβει πριν απ' αυτόν στην πόλη.

Έφτασε, τέλος, περνώντας από πολλούς δρόμους με καμάρες και όμορφα δρομάκια και πεζοδρόμια στο χαμηλότερο και φαρδύτερο κύκλο, κι εκεί του έδειξαν το δρόμο για την Οδό Φανοποιών, έναν φαρδύ δρόμο με κατεύθυνση τη Μεγάλη Πύλη. Εκεί βρήκε τον Παλιό Ξενώνα, ένα μεγάλο κτίριο από γκρίζα πέτρα, με δύο πτέρυγες που προχωρούσαν σε βάθος, κι ανάμεσά τους ένα στενό παρτέρι πρασινάδας, που πίσω του βρισκόταν το σπίτι με τα πολλά παράθυρα, το οποίο σε όλη του την πρόσοψη είχε μια βεράντα με κολόνες και μια σκάλα που κατέβαζε στο γρασίδι. Μερικά αγόρια έπαιζαν ανάμεσα στις κολόνες, τα μόνα παιδιά που είχε δει ο Πίπιν στη Μίνας Τίριθ, και σταμάτησε να τα κοιτάξει. Σε λίγο ένα από αυτά τον πήρε είδηση και, με μια φωνή, πήδησε στην πρασινάδα κι έτρεξε στο δρόμο, ακολουθούμενο από άλλα. Εκεί στάθηκε μπροστά στον Πίπιν και τον κοίταξε από πάνω μέχρι κάτω.

– Χαιρετώ! είπε το αγόρι. Από πού έρχεσαι; Είσαι ξένος στην πόλη.

– Ήμουν, είπε ο Πίπιν, αλλά λένε πως έχω γίνει άντρας της Γκόντορ.

– Έλα τώρα, καημένε! είπε το αγόρι. Τότε όλοι εδώ είμαστε άντρες. Αλλά πόσων χρονών είσαι και πώς σε λένε; Είμαι κιόλας δέκα χρονών και γρήγορα θα φτάσω τα πέντε πόδια ύψος. Είμαι ψηλότερός σου. Όμως, βέβαια, ο πατέρας μου είναι φρουρός απ' τους πιο ψηλούς. Ο πατέρας σου τι είναι;

– Ποια ερώτηση να απαντήσω πρώτη; είπε ο Πίπιν. Ο πατέρας μου καλλιεργεί τα χωράφια του στο Ασπροπήγαδο, κοντά στο Τούκμπορο στο Σάιρ. Είμαι σχεδόν είκοσι εννιά χρονών, άρα εδώ σε περνάω· μόλο που δεν είμαι παρά τέσσερα πόδια ψηλός και δεν έχω πιθανότητες να ψηλώσω περισσότερο, εκτός σε πλάτος.

– Είκοσι εννιά! είπε έκπληκτο το αγόρι και σφύριξε. Μωρέ, εσύ κοντεύεις γέρος! Όσο ο θείος μου ο Ιόρλας. Όμως, πρόσθεσε μ' ελπίδα, πάω στοίχημα πως μπορώ να σε στήσω με το κεφάλι κάτω ή να σε ρίξω καταγής.

– Μπορεί, αν σ' αφήσω, είπε ο Πίπιν γελώντας. Και μπορεί να κάνω κι εγώ τα ίδια σ' εσένα: ξέρουμε κι εμείς κάτι κόλπα στο πάλεμα στη μικρή μου πατρίδα. Εκεί, μάλιστα, με θεωρούν πολύ μεγαλόσωμο και δυνατό· και δεν έχω αφήσει ποτέ κανέναν να με στήσει με το κεφάλι κάτω. Γι' αυτό, αν παλεύαμε και δε γινόταν τίποτε άλλο, μπορεί και να σε σκότωνα. Γιατί όταν μεγαλώσεις περισσότερο, θα μάθεις πως ο κόσμος δεν είναι πάντα αυτός που φαίνεται· και, μολονότι εσύ μπορεί να με πέρασες για κανένα ξένο βουτυρόπαιδο, εύκολη λεία, σε προειδοποιώ πως δεν είμαι: είμαι ένα Ανθρωπάκι, σκληρό, γενναίο και κακό!

Ο Πίπιν έκανε μια τέτοια άγρια γκριμάτσα, που το αγόρι οπισθοχώρησε, αμέσως όμως ξαναγύρισε με σφιγμένες γροθιές και έτοιμο για μάχη.

– Όχι! γέλασε ο Πίπιν. Ούτε να πιστεύεις όσα λένε οι άγνωστοι για τον εαυτό τους. Δεν είμαι πολεμιστής. Αλλά θα ήταν οπωσδήποτε πιο ευγενικό αυτός που επιτίθεται να πει ποιος είναι.

Το αγόρι τεντώθηκε περήφανο.

– Είμαι ο Μπέργκιλ, γιος του Μπέρεγκοντ της φρουράς, είπε.

– Το φαντάστηκα, είπε ο Πίπιν, γιατί μοιάζεις στον πατέρα σου. Γνωριζόμαστε και μ' έστειλε να σε βρω.

– Τότε, γιατί δεν το 'πες αμέσως; είπε ο Μπέργκιλ και ξαφνικά μια έκφραση απελπισίας ζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του. Μη μου πεις πως άλλαξε γνώμη και θα με διώξει με τα κορίτσια! Αλλά όχι, και τα τελευταία αμάξια έχουν φύγει.

– Η παραγγελία του είναι λιγότερο δυσάρεστη απ' αυτό, αν όχι ευχάριστη, είπε ο Πίπιν. Λέει πως, αν προτιμάς, αντί να με στήσεις με το κεφάλι κάτω, να με ξεναγήσεις ένα γύρο στην πόλη για λίγο, για να ξαλαφρώσεις τη μοναξιά μου. Κι εγώ γι' αντάλλαγμα μπορώ να σου πω μερικές ιστορίες για χώρες μακρινές.

Ο Μπέργκιλ χτύπησε τα χέρια του και γέλασε ανακουφισμένος.

– Εντάξει, φώναξε. Έλα, λοιπόν! Ετοιμαζόμαστε να πάμε στην πύλη να χαζέψουμε. Θα πάμε τώρα.

– Τι γίνεται εκεί;

– Οι οπλαρχηγοί από τις επαρχίες πρόκειται να έρθουν από το νότιο δρόμο πριν πέσει ο ήλιος. Έλα μαζί μας και θα δεις.

Ο Μπέργκιλ αποδείχτηκε καλός σύντροφος, η καλύτερη συντροφιά που είχε ο Πίπιν από τότε που χώρισε με τον Μέρι, και δεν άργησαν ν' αρχίσουν τα γέλια και τις εύθυμες κουβέντες καθώς προχωρούσαν στους δρόμους, αδιαφορώντας για τις ματιές που τους έριχναν οι άλλοι. Σε λίγο βρέθηκαν μέσα σ' ένα πλήθος κόσμου που πήγαινε κατά τη Μεγάλη Πύλη. Εκεί ο Πίπιν ανέβηκε πολύ στην εκτίμηση του Μπέργκιλ, γιατί, όταν είπε το όνομά του και το σύνθημα, ο φρουρός τον χαιρέτησε και τον άφησε να περάσει· και το κυριότερο, τον άφησε να πάρει μαζί του και το σύντροφό του.

– Αυτό ήταν σπουδαίο! είπε ο Μπέργκιλ. Εμάς τα παιδιά δε μας αφήνουν πια να περνάμε την πύλη χωρίς κάποιον μεγάλο μαζί. Τώρα θα βλέπουμε καλύτερα.

Έξω από την πύλη ήταν μαζεμένο ένα πλήθος από άντρες στην άκρη του δρόμου και του μεγάλου πλακόστρωτου χώρου όπου αντάμωναν όλοι οι δρόμοι για τη Μίνας Τίριθ. Όλων τα μάτια κοίταζαν νότια και δεν άργησε ν' ακουστεί ένα μουρμουρητό: «Να, σκόνη εκεί κάτω! Έρχονται!».

Ο Πίπιν και ο Μπέργκιλ κατάφεραν και βγήκαν μπροστά μπροστά και περίμεναν. Ακούστηκαν βούκινα από μακριά και ο θόρυβος απ' τις ζητωκραυγές κύλησε να τα προϋπαντήσει σαν τον άνεμο που δυναμώνει. Ύστερα αντήχησε ένα δυνατό σάλπισμα και παντού ο κόσμος γύρω τους φώναζε:

– Φόρλονγκ! Φόρλονγκ!

Τους άκουσε ο Πίπιν να φωνάζουν.

– Τι λένε; ρώτησε.

– Ήρθε ο Φόρλονγκ, απάντησε ο Μπέργκιλ· ο γερο-Φόρλονγκ ο Παχύς, ο άρχοντας του Λόσαρναχ. Εκεί μένει ο παππούς μου. Ζήτω! Να τος. Ο καλός ο γερο-Φόρλονγκ!

Επικεφαλής της γραμμής έφτασε βαδίζοντας ένα μεγάλο γεροδεμένο άλογο και πάνω του καθόταν ένας άντρας με φαρδιούς ώμους και τεράστια περιφέρεια· ήταν γέρος, με γκρίζα γενειάδα, φορούσε όμως πανοπλία και μαύρο κράνος και κρατούσε ένα μακρύ, βαρύ κοντάρι. Πίσω του προχωρούσε περήφανα μια σκονισμέ-

νη σειρά από άντρες, καλά οπλισμένοι και κρατώντας μεγάλα πολεμικά τσεκούρια· είχαν όψη αγριωπή και ήταν πιο κοντοί και κάπως πιο μελαχρινοί από τους άντρες που είχε ως τότε δει ο Πίπιν στην Γκόντορ.

– Φόρλονγκ! φώναζαν οι άντρες. Πιστή καρδιά, πραγματικέ φίλε! Φόρλονγκ!

Αλλά όταν οι άντρες του Λόσαρναχ πέρασαν, μουρμούρισαν:

– Τόσο λίγοι! Τι είναι διακόσιοι; Περιμέναμε δέκα φορές περισσότερους. Φταίνε τα νέα για τον μαύρο στόλο. Δε στέλνουν παρά το ένα δέκατο από τη δύναμή τους. Πάντως, και το λίγο κέρδος είναι.

Έτσι, έρχονταν οι λόχοι και τους χαιρετούσαν και τους ζητωκραύγαζαν και περνούσαν από την πύλη άντρες από τις επαρχίες, που έφταναν για να υπερασπιστούν την πόλη της Γκόντορ σε ώρα σκοτεινή· πάντα όμως πολύ λίγοι, πάντοτε λιγότεροι απ' όσο περίμενε η ελπίδα ή ζητούσε η ανάγκη. Οι άντρες της Κοιλάδας του Ρίνγκλο πίσω από το γιο του άρχοντά τους, τον Ντερβόριν, πεζή: τριακόσιοι. Από τα οροπέδια του Μόρθοντ, τη μεγάλη κοιλάδα του Μαυρόπηγου, ο ψηλός Ντουίνχιρ με τους γιους του, Ντουίλιν και Ντερούφιν, και πεντακόσιους τοξότες. Από το Άνφαλας, το Αάνγκστραντ μακριά, μια μεγάλη σειρά από άντρες όλων των ειδών, κυνηγοί και βοσκοί και άντρες από μικρά χωριά, όχι καλά οπλισμένοι, εκτός από τη συνοδεία του Γκολάσγκιλ του άρχοντά τους. Από το Λάμεντον, λίγοι αγριωποί βουνίσιοι χωρίς αρχηγό. Ψαράδες από το Έθιρ, περίπου καμιά εκατοστή, που μπορούσαν να τους διαθέσουν από τα πλοία. Ο Χιρλούιν ο Ωραίος από τους Πράσινους Λόφους του Πίναθ Γκέλιν με τριακόσια πρασινοντυμένα παλικάρια. Τελευταίος και πιο περήφανος ο Ίμραχιλ, ο πρίγκιπας του Ντολ Άμροθ, συγγενής του άρχοντα, με χρυσοκέντητες σημαίες που είχαν το θυρεό του, το Πλοίο και τον Ασημένιο Κύκνο, με έναν λόχο ιππότες με πλήρη εξάρτυση, καβάλα σε γκρίζα άλογα· και πίσω τους εφτακόσιοι πολεμιστές, ψηλοί σαν άρχοντες, με γκρίζα μάτια και μαύρα μαλλιά, που τραγουδούσαν δυνατά καθώς έρχονταν.

Κι αυτό ήταν όλο, λιγότεροι από τρεις χιλιάδες όλοι κι όλοι. Δε θα έρχονταν άλλοι. Οι φωνές τους και το ρυθμικό χτύπημα των πο-

διών τους πέρασαν στην πόλη και έσβησαν. Ο κόσμος έμεινε σιωπηλός για λίγο. Ο αέρας ήταν γεμάτος σκόνη, γιατί είχε πέσει ο άνεμος και το δειλινό ήταν βαρύ. Πλησίαζε κιόλας η ώρα που έκλειναν και ο κόκκινος ήλιος είχε χαθεί πίσω από το Μιντολούιν. Σκιά απλώθηκε στην πόλη.

Ο Πίπιν κοίταξε ψηλά και του φάνηκε πως ο ουρανός είχε γίνει σταχτής, λες κι από πάνω τους κρεμόταν πολλή σκόνη και καπνός και το φως περνούσε θαμπά από μέσα τους. Αλλά στη Δύση ο ήλιος που ξεψυχούσε είχε βάλει φωτιά σ' όλους τους καπνούς και το Μιντολούιν υψωνόταν μαύρο, με φόντο μια φωτιά που σιγόκαιγε πιτσιλισμένη με στάχτες.

– Κι έτσι τελειώνει μια ωραία μέρα με θυμό! είπε ξεχνώντας το αγόρι πλάι του.

– Σίγουρα, αν δεν έχω επιστρέψει πριν χτυπήσουν τα καμπανάκια της δύσης του ήλιου, είπε ο Μπέργκιλ. Έλα! Άκου τη σάλπιγγα για το κλείσιμο της πύλης.

Χέρι χέρι γύρισαν στην πόλη, οι τελευταίοι που πέρασαν την πύλη πριν κλείσει· και την ώρα που έφταναν στην Οδό Φανοποιών, όλες οι καμπάνες στους πύργους χτύπησαν επίσημα. Φώτα ξεπετάχτηκαν σε πολλά παράθυρα και από τα σπίτια και τα καταλύματα των στρατιωτών κατά μήκος των τειχών ακούστηκαν τραγούδια.

– Γεια σου για την ώρα, είπε ο Μπέργκιλ. Δώσε χαιρετίσματα στον πατέρα μου κι ευχαρίστησέ τον για την παρέα που μου έστειλε. Και μην αργήσεις να ξανάρθεις, σε παρακαλώ. Σχεδόν εύχομαι να μην είχαμε πόλεμο τώρα, γιατί θα περνούσαμε πολύ όμορφα. Μπορεί και να πηγαίναμε στο Λόσαρναχ, στο σπίτι του παππού μου· είναι όμορφα εκεί την άνοιξη, τα χωράφια και τα δάση είναι γεμάτα λουλούδια. Αλλά μπορεί να πάμε εκεί κάποτε. Ποτέ δε θα νικήσουν τον άρχοντά μας και ο πατέρας μου είναι πολύ γενναίος. Γεια σου και να ξανάρθεις!

Χώρισαν και ο Πίπιν βιάστηκε να γυρίσει στο κάστρο. Του φάνηκε πολύς δρόμος και ζεστάθηκε και πείνασε πολύ· η νύχτα έπεσε γρήγορη και σκοτεινή. Ούτε ένα αστέρι δεν τρυπούσε τον ουρανό. Έφτασε αργά για το δείπνο στην τραπεζαρία και ο Μπέρεγκοντ τον καλωσόρισε όλος χαρά και τον έβαλε να καθίσει πλάι του για να μάθει τα νέα του γιου του. Μετά το δείπνο ο Πίπιν έμεινε λίγο και

ύστερα έφυγε, γιατί τον είχε κυριέψει μια παράξενη κακοκεφιά και ήθελε πάρα πολύ να ξαναδεί τον Γκάνταλφ.

– Μπορείς να βρεις το δρόμο σου; είπε ο Μπέρεγκοντ στην πόρτα της μικρής αίθουσας, στη βορινή πλευρά του κάστρου, όπου είχαν καθίσει. Η νύχτα είναι σκοτεινή κι ακόμα πιο μαύρη από τότε που πήραμε διαταγές να χαμηλώσουμε όλα τα φώτα μέσα στην πόλη και να μη φαίνεται κανένα έξω από τα τείχη. Κι έχω να σου πω τα νέα από μια άλλη διαταγή: θα σε καλέσουν να παρουσιαστείς στον άρχοντα Ντένεθορ αύριο νωρίς. Φοβάμαι πως δε σε προορίζουν για τον Τρίτο Λόχο. Πάντως, μπορούμε να ελπίζουμε πως θα ξανανταμώσουμε. Άντε, γεια και όνειρα γλυκά!

Το σπίτι ήταν σκοτεινό, εκτός από μια μικρή λάμπα στο τραπέζι. Ο Γκάνταλφ δεν ήταν εκεί. Η κακοκεφιά του Πίπιν μεγάλωσε. Σκαρφάλωσε στον πάγκο και προσπάθησε να δει έξω απ' το παράθυρο, αλλά ήταν λες και κοίταζε σε μια λίμνη από μελάνι. Κατέβηκε, έκλεισε το παντζούρι κι έπεσε στο κρεβάτι. Για λίγη ώρα αφουγκραζόταν για ν' ακούσει τον Γκάνταλφ να γυρίζει και ύστερα βυθίστηκε σ' έναν ανήσυχο ύπνο.

Τη νύχτα ξύπνησε από ένα φως και είδε πως ο Γκάνταλφ είχε έρθει και πηγαινοερχόταν στο δωμάτιο πέρα απ' την κουρτίνα της μικρής κάμαρας. Στο τραπέζι βρίσκονταν κεριά και κάτι ρολά περγαμηνές. Άκουσε το μάγο ν' αναστενάζει και να μουρμουρίζει:

– Πότε θα γυρίσει ο Φάραμιρ;

– Γεια σου! είπε ο Πίπιν ξετρυπώνοντας το κεφάλι του πίσω απ' την κουρτίνα. Νόμιζα πως με είχες ξεχάσει εντελώς. Χαίρομαι που γύρισες. Η μέρα ήταν ατέλειωτη.

– Η νύχτα όμως θα είναι πολύ μικρή, είπε ο Γκάνταλφ. Γύρισα εδώ γιατί πρέπει να βρω λίγη ησυχία, μοναχός μου. Εσύ κοιμήσου στο κρεβάτι σου, όσο ακόμα μπορείς. Όταν βγει ο ήλιος, θα σε πάω στον άρχοντα Ντένεθορ ξανά. Όχι όταν στείλουν και σε φωνάξουν, κι όχι όταν βγει ο ήλιος. Η Σκοτεινιά έχει αρχίσει. Δε θα έχουμε αυγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Το πέρασμα του Γκρίζου Λόχου

Ο Γκάνταλφ είχε φύγει και το ποδοβολητό του Ίσκιου είχε χαθεί στη νύχτα, όταν ο Μέρι γύρισε στον Άραγκορν. Είχε μονάχα ένα ελαφρύ μπογαλάκι, γιατί είχε χάσει το σακίδιό του στο Παρθ Γκάλεν, και ό,τι είχε ήταν κάτι λιγοστά χρήσιμα πράγματα που είχε περιμαζέψει ανάμεσα στα χαλάσματα του Ίσενγκαρντ. Ο Χάσουφελ ήταν κιόλας σελωμένος. Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι με το άλογό τους στέκονταν δίπλα.

– Έτσι απομένουν ακόμα τέσσερις από τη Συντροφιά, είπε ο Αραγκορν. Θα συνεχίσουμε μαζί, αλλά δε θα είμαστε μονάχοι, όπως νόμιζα. Ο βασιλιάς είναι αποφασισμένος να ξεκινήσει αμέσως. Από τότε που φάνηκε ο φτερωτός ίσκιος, θέλει να επιστρέψει στους λόφους, κάτω από την προστασία της νύχτας.

– Κι από κει; ρώτησε ο Λέγκολας.

– Δεν μπορώ ακόμα να πω, απάντησε ο Άραγκορν. Ο βασιλιάς θα πάει στη συγκέντρωση του στρατού που είχε διατάξει στο Έντορας, μόλις περάσουν από τέσσερις νύχτες από σήμερα. Κι εκεί, νομίζω, θα πάρει πληροφορίες για τον πόλεμο και οι καβαλάρηδες του Ρόαν θα κατεβούν στη Μίνας Τίριθ. Εκτός από μένα και όποιον έρθει μαζί μου...

– Ένας θα 'μαι εγώ! φώναξε ο Λέγκολας.

– Και ο Γκίμλι μαζί του! είπε ο Νάνος.

– Λοιπόν, όσον αφορά εμένα, είπε ο Αραγκορν, υπάρχει σκοτάδι μπροστά μου. Πρέπει κι εγώ να πάω στη Μίνας Τίριθ, αλλά δε βλέπω ακόμα το δρόμο. Πλησιάζει μια ώρα που έχει προετοιμαστεί από καιρό.

– Μη μ' αφήσετε πίσω! είπε ο Μέρι. Δεν έχω φανεί και πολύ χρήσιμος ως τώρα· αλλά δε θέλω να με αφήσετε κάπου, σαν αποσκευή, που θα παραλάβετε όταν τελειώσουν όλα. Δε νομίζω πως οι καβαλάρηδες θα θελήσουν να ασχοληθούν μαζί μου τώρα. Αν και, φυσικά, ο βασιλιάς είπε πως θα με βάλει να καθίσω πλάι του, όταν φτάσει στο σπίτι του, για να του πω για το Σάιρ.

– Ναι, είπε ο Άραγκορν, κι ο δρόμος σου βρίσκεται κοντά του, νομίζω, Μέρι. Αλλά μην περιμένεις χαρές και γέλια στο τέλος του. Θα περάσει πολύς καιρός, φοβάμαι, πριν καθίσει ο Θέοντεν ξένοιαστος στο Μέντουσελντ. Πολλές ελπίδες θα μαραθούν τούτη την πικρή άνοιξη.

Σύντομα όλοι ήταν έτοιμοι να ξεκινήσουν· είκοσι τέσσερα άλογα, με τον Γκίμλι πίσω από τον Λέγκολας και τον Μέρι μπροστά από τον Άραγκορν. Σε λίγο κάλπαζαν γοργά μέσα στη νύχτα. Δεν είχε περάσει πολλή ώρα που είχαν περάσει τους τύμβους στα περάσματα του Ίσεν, όταν ήρθε ένας καβαλάρης καλπάζοντας από την οπισθοφυλακή.

– Άρχοντά μου, είπε στο βασιλιά, πίσω μας έρχονται καβαλάρηδες. Την ώρα που διασχίζαμε τα περάσματα, μου φάνηκε πως τους άκουσα. Τώρα είμαστε βέβαιοι. Καλπάζουν γρήγορα και θα μας προλάβουν.

Ο Θέοντεν αμέσως φώναξε να σταματήσουν. Οι καβαλάρηδες έκαναν μεταβολή και άρπαξαν τα κοντάρια τους. Ο Άραγκορν ξεπέζεψε και κατέβασε τον Μέρι κάτω· τραβώντας το σπαθί του, στάθηκε πλάι στον αναβατήρα του βασιλιά. Ο Έομερ και ο ακόλουθός του πήγαν πίσω. Ο Μέρι, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, ένιωσε σαν άχρηστη αποσκευή και αναρωτήθηκε τι θα 'πρεπε να κάνει, αν γινόταν μάχη. Αν η μικρή συνοδεία του βασιλιά έπεφτε σε παγίδα και τους νικούσαν, αλλά αυτός ξέφευγε στο σκοτάδι – μοναχός στα έρημα λιβάδια του Ρόαν, δίχως να έχει ιδέα πού βρίσκεται σ' όλη εκείνη την απεραντοσύνη;

«Δεν κερδίζω τίποτα!» σκέφτηκε. Τράβηξε το σπαθί του κι έσφιξε τη ζώνη του.

Ένα μεγάλο ταξιδιάρικο σύννεφο έκρυψε το φεγγάρι που έδυε, αλλά ξαφνικά φάνηκε πάλι. Τότε όλοι άκουσαν το ποδοβολητό και ταυτόχρονα είδαν μαύρες μορφές να έρχονται γρήγορα απ' το μο-

νοπάτι μετά τα περάσματα. Το σεληνόφως γυάλιζε εδώ κι εκεί στις μύτες των κοντ[illegible]ων. Δεν μπορούσαν να υπολογίσουν τον αριθμό των διωκτών τους. αλλά, τουλάχιστον, δε φαίνονταν λιγότεροι από τη συνοδεία του βασιλιά.

Όταν βρέθηκαν σε απόσταση περίπου πενήντα βημάτων, ο Έομερ φώναξε δυνατά:

– Αλτ! Αλτ! Ποιοι ταξιδεύουν στο Ρόαν;

Οι διώκτες ακινητοποίησαν απότομα τ' άλογά τους. Ακολούθησε σιωπή· και ύστερα, στο φως του φεγγαριού, είδαν έναν ιππέα να ξεπεζεύει και να προχωρεί αργά. Το χέρι του φαινόταν άσπρο, όπως το κρατούσε ψηλά, με την παλάμη προς τα έξω, δείγμα ειρήνης· οι άντρες όμως του βασιλιά έσφιξαν τα όπλα τους. Στα δέκα βήματα ο άντρας σταμάτησε. Ήταν ψηλός, μια σκοτεινή, όρθια σκιά. Ύστερα η καθαρή φωνή του αντήχησε:

– Ρόαν; Ρόαν είπατε; Αυτή η λέξη μας δίνει χαρά. Γυρεύουμε αυτή τη χώρα όλο βιασύνη, από πολύ μακριά.

– Τη βρήκατε, είπε ο Έομερ. Όταν διασχίσατε τα περάσματα εκεί πέρα, μπήκατε στο Ρόαν. Αλλά είναι το βασίλειο του βασιλιά Θέοντεν. Κανείς δεν μπορεί να περάσει χωρίς την άδειά του. Ποιοι είστε; Και γιατί βιάζεστε;

– Εγώ είμαι ο Χάλμπαραντ, ο Ντούνανταν, ο Περιφερόμενος Φύλακας απ' το Βορρά, φώναξε ο άντρας. Γυρεύουμε κάποιον Άραγκορν, γιο του Άραθορν, κι ακούσαμε πως βρίσκεται στο Ρόαν.

– Και τον βρήκατε κιόλας! φώναξε ο Άραγκορν και, δίνοντας τα γκέμια στον Μέρι, έτρεξε κι αγκάλιασε το νεοφερμένο. Χάλμπαραντ! είπε. Μου δίνεις χαρά που δεν την περίμενα.

Ο Μέρι αναστέναξε ανακουφισμένος. Είχε νομίσει πως αυτό ήταν κάποιο τελευταίο κόλπο του Σάρουμαν, για να παγιδέψει το βασιλιά όσο είχε μόνο λίγους άντρες γύρω του· αλλά, κατά τα φαινόμενα, δε θα χρειαζόταν να πεθάνει υπερασπίζοντας τον Θέοντεν, τουλάχιστον όχι ακόμα. Έβαλε το σπαθί του στη θήκη.

– Όλα εντάξει, είπε ο Αραγκορν γυρίζοντας. Αυτοί εδώ είναι μερικοί από τους δικούς μου, από τη μακρινή χώρα όπου κατοικούσα. Αλλά γιατί ήρθαν και πόσοι είναι, θα μας πει ο Χάλμπαραντ.

– Έχω τριάντα μαζί μου, είπε ο Χάλμπαραντ. Μόνο αυτοί από τους δικούς μας μπόρεσαν να συγκεντρωθούν βιαστικά· αλλά οι αδελφοί Έλανταν κι ο Έλροχιρ ήρθαν μαζί μας, γιατί ήθελαν να

πάνε στον πόλεμο. Καλπάσαμε όσο πιο γρήγορα μπορούσαμε, όταν έφτασε το κάλεσμά σου.

– Μα δε σας κάλεσα εγώ, είπε ο Άραγκορν, παρά μόνο το ευχόμουν. Οι σκέψεις μου συχνά στρέφονταν σ' εσάς και σπάνια περισσότερο απ' ό,τι απόψε· όμως δεν έστειλα μήνυμα. Ελάτε όμως! Όλ' αυτά μπορούν να περιμένουν. Μας βρίσκετε σε ώρα που καλπάζουμε βιαστικά και με κίνδυνο. Ελάτε μαζί μας τώρα, αν μας δίνει την άδεια του ο βασιλιάς.

Ο Θέοντεν ήταν στ' αλήθεια πολύ χαρούμενος με τα νέα.

– Και βέβαια! είπε. Άν αυτοί οι δικοί σου μοιάζουν έστω και λίγο σ' εσένα, άρχοντα Άραγκορν, τριάντα τέτοιοι ιππότες είναι δύναμη που δε μετριέται με κεφάλια.

Ύστερα οι καβαλάρηδες ξεκίνησαν ξανά και ο Άραγκορν για λίγο πήγε με τους Ντουνεντάιν· κι αφού κουβέντιασαν για τα νέα του Βορρά και του Νότου, του είπε ο Έλροχιρ:

– Σου φέρνω μήνυμα από τον πατέρα μου: *Οι μέρες είναι λιγοστές. Αν βιάζεσαι, θυμήσου τα Μονοπάτια των Νεκρών.*

– Πάντοτε οι μέρες μου μου φαίνονταν πολύ λιγοστές για να πετύχω αυτό που επιθυμώ, απάντησε ο Άραγκορν. Αλλά θα πρέπει να 'ναι στ' αλήθεια πολύ μεγάλη η βιασύνη μου για να πάρω αυτόν το δρόμο.

– Αυτό γρήγορα θα το δούμε, είπε ο Έλροχιρ. Αλλά ας μη μιλήσουμε πια γι' αυτά τα θέματα σε ανοιχτό δρόμο.

– Τι είναι αυτό που κρατάς, σύντροφε; ρώτησε ο Άραγκορν τον Χάλμπαραντ, γιατί είδε πως αντί για κοντάρι κρατούσε ένα μακρύ κονταρόξυλο, σαν σημαία, αλλά ήταν τυλιγμένο με μαύρο ύφασμα, δεμένο με πολλά κορδόνια.

– Είναι ένα δώρο που σου φέρνω από την Κυρά του Σκιστού Λαγκαδιού, απάντησε ο Χάλμπαραντ. Το έφτιαξε κρυφά και της πήρε πολύ καιρό. Όμως, σου στέλνει κι αυτή ένα μήνυμα: *Τώρα οι μέρες είναι λιγοστές. Ή θα πραγματοποιηθεί η ελπίδα μας ή όλες οι ελπίδες θα χαθούν. Έτσι, σου στέλνω αυτό που έχω φτιάξει για σένα. Ώρα καλή σου, Λιθούχε!*

– Τώρα ξέρω τι κρατάς. Κράτησέ το μου για λίγο ακόμα! είπε ο Άραγκορν.

Στράφηκε και κοίταξε μακριά στο Βορρά, κάτω απ' τα μεγάλα

αστέρια, ύστερα σώπασε και δε μίλησε πια όσο κράτησε το νυχτερινό ταξίδι.

Η νύχτα περνούσε και η Ανατολή ήταν γκρίζα, όταν ανηφόρισαν, τέλος, απ' το Λαγκάδι του Λημεριού και ξαναγύρισαν στο Φρούριο της Σάλπιγγας. Εκεί θα έμεναν λίγο για να ξεκουραστούν και να αποφασίσουν τι θα έκαναν.

Ο Μέρι το 'ριξε στον ύπνο, ώσπουν τον ξύπνησαν ο Λέγκολας και ο Γκίμλι.

– Ο ήλιος είναι ψηλά, είπε ο Λέγκολας. Κι όλοι οι άλλοι έχουν σηκωθεί. Έλα, κυρ Τεμπελάκο, να ρίξεις μια ματιά σ' αυτό το μέρος όσο μπορείς!

– Έγινε μάχη εδώ πριν από τρεις νύχτες, είπε ο Γκίμλι, κι εδώ ο Λέγκολας κι εγώ παίξαμε ένα παιχνίδι που το κέρδισα μόνο μ' έναν Ορκ παραπάνω. Έλα να δεις πώς έγινε! Κι έχει σπηλιές, Μέρι, σπηλιές θαυμαστές! Τι λες, πάμε να τις δούμε, Λέγκολας;

– Όχι! Δεν έχουμε καιρό, είπε το Ξωτικό. Μη χαλάς την ομορφιά με βιασύνη! Σου έχω δώσει το λόγο μου πως θα ξανάρθω εδώ μαζί σου, αν έρθουν πάλι μέρες ειρήνης κι ελευθερίας. Πλησιάζει όμως μεσημέρι και θα φάμε, ύστερα θα ξεκινήσουμε πάλι, απ' ό,τι ακούω.

Ο Μέρι σηκώθηκε και χασμουρήθηκε. Οι λιγοστές ώρες που κοιμήθηκε δεν του έφτασαν· αισθανόταν κουρασμένος και αρκετά κακόκεφος. Του έλειπε ο Πίπιν και ένιωθε πως ήταν βάρος, ενώ όλοι έκαναν σχέδια να βιαστούν σε μια υπόθεση που δεν την καλοκαταλάβαινε.

– Πού είναι ο Άραγκορν; ρώτησε.

– Σ' ένα ψηλό δωμάτιο στο φρούριο, απάντησε ο Λέγκολας. Νομίζω πως ούτε ξεκουράστηκε ούτε κοιμήθηκε. Πήγε εκεί πάνω αρκετές ώρες πριν, λέγοντας πως πρέπει να σκεφτεί, και μόνο ο πατριώτης του ο Χάλμπαραντ πήγε μαζί του· πάντως, κάποια σκοτεινή αμφιβολία ή έννοια τον βασανίζει.

– Παράξενη παρέα τούτοι οι νεοφερμένοι, είπε ο Γκίμλι. Είναι άντρες γεροδεμένοι κι αρχοντικοί. Οι καβαλάρηδες του Ρόαν μοιάζουν σχεδόν παιδιά μπροστά τους· γιατί έχουν όψη αγριωπή, σκαμμένη σαν πέτρα που την έχει φάει ο καιρός, σαν τον Άραγκορν· και είναι αμίλητοι.

– Αλλά, σαν τον Άραγκορν, είναι ευγενικοί όταν σπάσουν τη σιωπή τους, είπε ο Λέγκολας. Και προσέξατε τους αδελφούς Έλανταν και Έλροχιρ; Η εξάρτυσή τους είναι λιγότερο σκουρόχρωμη από των άλλων και είναι ωραίοι και γεμάτοι αρχοντιά σαν Ξωτικοάρχοντες· και δεν είναι ν' απορείς βέβαια, αφού είναι οι γιοι του Έλροντ από το Σκιστό Λαγκάδι.

– Γιατί ήρθαν; Μάθατε; ρώτησε ο Μέρι.

Είχε ντυθεί και έριξε τον γκρίζο του μανδύα στους ώμους του· και οι τρεις μαζί βγήκαν και τράβηξαν κατά την ερειπωμένη πύλη του κάστρου.

– Απάντησαν στο κάλεσμα, όπως άκουσες, είπε ο Γκίμλι. Έφτασε, λέει, μήνυμα στο Σκιστό Λαγκάδι: *Ο Άραγκορν χρειάζεται τους δικούς του. Ας τρέξουν κοντά του οι Ντουνεντάιν στο Ρόαν!* Αλλά τώρα αμφιβάλλουν από πού ήρθε το μήνυμα. Εγώ λέω πως το έστειλε ο Γκάνταλφ.

– Όχι, η Γκαλάντριελ ήταν, είπε ο Λέγκολας. Δε μίλησε με το στόμα του Γκάνταλφ για τον ερχομό του Γκρίζου Λόχου απ' το Βορρά;

– Ναι, το βρήκες, είπε ο Γκίμλι. Η Κυρά του Δάσους! Διάβασε πολλές καρδιές κι επιθυμίες. Μωρέ, γιατί δεν επιθυμούσαμε κι εμείς μερικούς απ' τους δικούς μας, Λέγκολας;

Ο Λέγκολας στάθηκε μπροστά στην πύλη και έστρεψε τα λαμπερά του μάτια μακριά, βόρεια κι ανατολικά, και τ' όμορφο πρόσωπό του έδειχνε ανήσυχο.

– Δε νομίζω πως θα ερχόταν κανένας, απάντησε. Δε χρειάζεται να πάνε στον πόλεμο· ο πόλεμος έρχεται κιόλας στις δικές τους χώρες.

Για λίγο οι τρεις σύντροφοι περπάτησαν μαζί, κουβεντιάζοντας για τις διάφορες φάσεις της μάχης, και κατηφόρισαν απ' τη σπασμένη πύλη, πέρασαν τους τύμβους των πεσόντων στο χορτάρι πλάι απ' το δρόμο, ώσπου έφτασαν στο Χαντάκι του Χελμ και κοίταξαν στο λαγκάδι. Ο Τύμβος των Νεκρών υψωνόταν εκεί, μαύρος, πέτρινος και ψηλός, και το τρομερό τσαλαπάτημα και οι αυλακιές στο χορτάρι από τους Χούορν φαίνονταν ολοκάθαρα. Οι άντρες της Μαυροχώματης Χώρας και πολλοί άντρες της φρουράς του κάστρου δούλευαν στο χαντάκι ή στα χωράφια και γύρω απ' τα μισο-

γκρεμισμένα τείχη στο βάθος· όλα όμως έδειχναν παράξενα ήσυχα: μια κουρασμένη κοιλάδα που αναπαυόταν ύστερα από μια μεγάλη καταιγίδα. Σε λίγο γύρισαν πίσω και πήγαν για το μεσημεριανό τους γεύμα στην τραπεζαρία του κάστρου.

Ο βασιλιάς βρισκόταν κιόλας εκεί και μόλις μπήκαν, φώναξε τον Μέρι και είπε να τοποθετήσουν ένα κάθισμα δίπλα του.

– Εδώ δεν είναι όπως θα το ήθελα, είπε ο Θέοντεν, γιατί αυτό ελάχιστα μοιάζει με το ωραίο μου σπίτι στο Έντορας. Και ο φίλος σου, που θα 'πρεπε να είναι εδώ, λείπει. Αλλά μπορεί να περάσει πολύς καιρός πριν καθίσουμε, εσύ κι εγώ, στο ψηλό τραπέζι του Μέντουσελντ· γιατί τώρα που θα πάω εκεί, δε θα έχουμε καιρό για τραπέζια. Αλλά, έλα τώρα! Φάε και πιες κι έλα να κουβεντιάσουμε, όσο μπορούμε. Ύστερα θα έρθεις μαζί μου.

– Μπορώ; είπε ο Μέρι έκπληκτος και καταχαρούμενος. Είναι υπέροχο! Ποτέ του δεν είχε νιώσει μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη για οποιαδήποτε χάρη. Φοβάμαι πως μπερδεύομαι μονάχα στα πόδια όλων σας, κόμπιασε, αλλά θα ήθελα να κάνω ό,τι μπορώ, καταλαβαίνετε.

– Δεν αμφιβάλλω, είπε ο βασιλιάς. Ζήτησα να σου ετοιμάσουν ένα καλό βουνίσιο πόνι. Θα σε μεταφέρει τόσο γρήγορα όσο κι ένα άλογο από τους δρόμους που θα πάρουμε. Γιατί, φεύγοντας από το κάστρο, θα πάρω τα μονοπάτια των βουνών και θα πάω στο Έντορας μέσω Ντανχάροου, όπου με περιμένει η αρχόντισσα Έογουιν. Εσύ θα είσαι ο υπασπιστής μου, αν θέλεις. Υπάρχουν όπλα σ' αυτό το μέρος, Έομερ, που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο υπασπιστής μου;

– Δεν υπάρχουν μεγάλα αποθέματα όπλων εδώ, άρχοντα, απάντησε ο Έομερ. Μπορεί να βρεθεί κανένα ελαφρό κράνος που να του κάνει· αλλά δεν έχουμε ούτε αλυσιδωτό θώρακα ούτε σπαθί για το μπόι του.

– Έχω σπαθί, είπε ο Μέρι και σηκώθηκε από τη θέση του κι έβγαλε από το μαύρο της θηκάρι τη μικρή αστραφτερή του λεπίδα. (Πλημμυρισμένος ξαφνικά από αγάπη γι' αυτόν το γέροντα, γονάτισε στο ένα γόνατο και του πήρε το χέρι και το φίλησε.) Μπορώ ν' αποθέσω το σπαθί του Μέριαντοκ από το Σάιρ στα γόνατά σου, βασιλιά Θέοντεν; φώναξε. Δέξου τις υπηρεσίες μου, αν θέλεις!

– Πολύ ευχαρίστως τις δέχομαι, είπε ο βασιλιάς και βάζοντας

τα μακριά, γέρικα χέρια του στα καστανά μαλλιά του Χόμπιτ, τον ευλόγησε. Σήκω τώρα, Μέριαντοκ, βασιλικέ υπασπιστή του Ρόαν στην αυλή του Μέντουσελντ! είπε. Πάρε το σπαθί σου και ας είναι τυχερό όπου πας!

– Για μένα θα είσαι σαν πατέρας, είπε ο Μέρι.

– Για λίγο, είπε ο Θέοντεν.

Κουβέντιασαν μαζί στη συνέχεια, καθώς έτρωγαν, ώσπου τέλος μίλησε ο Έομερ.

– Πλησιάζει η ώρα που έχουμε ορίσει την αναχώρησή μας, άρχοντα, είπε. Να πω στους άντρες να σαλπίσουν τα βούκινα; Πού είναι όμως ο Άραγκορν; Η θέση του είναι άδεια και δεν έχει φάει.

– Θα ετοιμαστούμε να ξεκινήσουμε, είπε ο Θέοντεν, αλλά ειδοποιήστε τον άρχοντα Άραγκορν πως η ώρα πλησιάζει.

Ο βασιλιάς με τη φρουρά του και τον Μέρι στο πλευρό του βγήκαν από την πύλη του φρουρίου, εκεί όπου οι καβαλάρηδες μαζεύονταν στην πλατεία. Πολλοί είχαν κιόλας ιππεύσει. Θα ήταν μεγάλος λόχος· γιατί ο βασιλιάς άφηνε μόνο μια μικρή φρουρά στο φρούριο και όλοι οι υπόλοιποι θα πήγαιναν στο Έντορας για να παρουσιαστούν και να εξοπλιστούν. Χίλιες λόγχες είχαν κιόλας φύγει τη νύχτα· αλλά ήταν κάπου πεντακόσιοι ακόμα που θα πήγαιναν με το βασιλιά, κυρίως άντρες από τα λιβάδια και τις κοιλάδες του Γουέστφολντ.

Λίγο ξεχωριστά, οι Περιφερόμενοι Φύλακες κάθονταν σιωπηλοί, καλοσυνταγμένοι, οπλισμένοι με ακόντιο, τόξο και σπαθί. Φορούσαν σκούρους γκρίζους μανδύες και είχαν ριγμένες τις κουκούλες πάνω από τα κράνη τους. Τα άλογά τους ήταν δυνατά και περήφανα, αλλά δασύτριχα· ένα στεκόταν εκεί δίχως αναβάτη, το άλογο του Άραγκορν που είχε φέρει απ' το Βορρά· το όνομά του ήταν Ρόχεριν. Δε γυάλιζε ούτε πετράδι ούτε χρυσάφι ούτε κανένα στολίδι σ' όλο τους τον εξοπλισμό και τις ιπποσκευές· ούτε οι κύριοί τους είχαν πάνω τους κάποιο σημάδι ή ένδειξη, παρά μόνο ότι ο μανδύας του καθενός ήταν πιασμένος στον αριστερό ώμο με μια ασημένια καρφίτσα στο σχήμα ακτινοβόλου άστρου.

Ο βασιλιάς ανέβηκε στο άλογό του, τον Άσπροχαίτη, και ο Μέρι στάθηκε δίπλα του πάνω στο πόνι του, τον Στίμπα. Σε λίγο βγήκε ο Έομερ από την πύλη και μαζί του ήταν ο Άραγκορν και ο Χάλ-

μπαραντ, κρατώντας το μεγάλο κοντάρι σφιχτοτυλιγμένο με μαύρο πανί, και δυο ψηλοί άντρες, ούτε νέοι ούτε γέροι. Τόσο πολύ έμοιαζαν μεταξύ τους οι γιοι του Έλροντ, ώστε λίγοι μπορούσαν να τους ξεχωρίσουν: μαυρομάλληδες, γκριζομάτηδες κι όμορφοι σαν Ξωτικά, ντυμένοι ομοιόμορφα με γυαλιστερούς αλυσιδωτούς θώρακες κάτω από ασημόγκριζους μανδύες. Πίσω τους βάδιζαν ο Λέγκολας και ο Γκίμλι. Ο Μέρι όμως είχε μάτια μόνο για τον Άραγκορν, τόσο τρομακτική ήταν η αλλαγή που έβλεπε πάνω του, λες και σε μια νύχτα να είχαν περάσει πολλά χρόνια από πάνω του. Το πρόσωπό του ήταν αγριωπό, σταχτί και κουρασμένο.

– Είμαι ανήσυχος, άρχοντα, είπε και στάθηκε πλάι στο άλογο του βασιλιά. Άκουσα παράξενα λόγια και είδα μακριά νέους κινδύνους. Μόχθησα πολύ με σκέψεις και τώρα φοβάμαι πως πρέπει ν' αλλάξω αυτό που σκόπευα να κάνω. Πες μου, Θέοντεν, εσύ φεύγεις τώρα για το Ντανχάροου· πόσο θα κάνεις για να φτάσεις;

– Είναι μία ώρα μετά το μεσημέρι, είπε ο Έομερ. Πρέπει να φτάσουμε στο φρούριο πριν από το βράδυ της τρίτης μέρας από τώρα. Το φεγγάρι τότε θα είναι μια μέρα μετά την πανσέληνο και η συγκέντρωση του στρατού που έχει διατάξει ο βασιλιάς θα γίνει την επόμενη μέρα. Δεν μπορούμε να κάνουμε γρηγορότερα, αν είναι να συγκεντρώσουμε τις δυνάμεις του Ρόαν.

Ο Άραγκορν έμεινε σιωπηλός για ένα λεπτό.

– Τρεις μέρες, μουρμούρισε, και η επιστράτευση του Ρόαν μόλις θα έχει αρχίσει. Όμως βλέπω πως κάτι δεν μπορεί να γίνει γρηγορότερα. Σήκωσε το κεφάλι και φάνηκε πως είχε πάρει κάποια απόφαση· το πρόσωπό του έδειχνε λιγότερο ανήσυχο.

– Τότε, με την άδειά σου, άρχοντα, πρέπει να πάρω μια καινούργια απόφαση για τον εαυτό μου και τους δικούς μου. Πρέπει ν' ακολουθήσουμε το δρόμο μας, κι όχι πια στα κρυφά. Για μένα πέρασε ο καιρός που κρυβόμουν. Θα πάω ανατολικά, από τον πιο γρήγορο δρόμο, και θα πάρω τα Μονοπάτια των Νεκρών.

– Τα Μονοπάτια των Νεκρών! είπε ο Θέοντεν και τρεμούλιασε. Γιατί μιλάς γι' αυτά;

Ο Έομερ γύρισε και κοίταξε τον Άραγκορν και στον Μέρι φάνηκε πως χλόμιασαν τα πρόσωπα των καβαλάρηδων που άκουσαν αυτά τα λόγια.

– Αν στ' αλήθεια υπάρχουν αυτά τα μονοπάτια, είπε ο Θέοντεν,

η είσοδός τους βρίσκεται στο Ντανχάροου· αλλά κανένας ζωντανός δεν μπορεί να την περάσει.

– Αλίμονο, φίλε μου Άραγκορν! είπε ο Έομερ. Έλπιζα πως θα πηγαίναμε στον πόλεμο μαζί· αλλά αν ζητάς τα Μονοπάτια των Νεκρών, τότε έφτασε η ώρα του χωρισμού μας, και είναι μικρή η πιθανότητα να ξανασυναντηθούμε στο φως του ήλιου.

– Εγώ όμως αυτόν το δρόμο θα πάρω, είπε ο Άραγκορν. Άλλά σου λέω, Έομερ, πως στη μάχη ίσως ξανασυναντηθούμε, μόλο που όλος ο στρατός της Μόρντορ μπορεί να βρίσκεται ανάμεσά μας.

– Θα πράξεις όπως επιθυμείς, άρχοντα Άραγκορν, είπε ο Θέοντεν. Ίσως είναι το πεπρωμένο σου να περάσεις από παράξενους δρόμους, που άλλοι δεν αποτολμούν. Αυτός ο χωρισμός με θλίβει και οι δυνάμεις μου ελαττώνονται εξαιτίας του· τώρα όμως πρέπει να πάρω τα μονοπάτια των βουνών και να μην καθυστερήσω άλλο. Έχε γεια!

– Έχε γεια, άρχοντα! είπε ο Άραγκορν. Πήγαινε για τη μεγάλη δόξα! Έχε γεια, Μέρι! Σε αφήνω σε καλά χέρια, καλύτερα απ' ό,τι ελπίζαμε όταν καταδιώκαμε τους Ορκ ως το Φάνγκορν. Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι θα συνεχίσουν την καταδίωξη μαζί μου, ελπίζω· αλλα δε θα σε ξεχάσουμε.

– Άντίο! είπε ο Μέρι.

Δεν έβρισκε τίποτ' άλλο να πει. Ένιωθε πολύ μικρός και ήταν μπερδεμένος και στενοχωρημένος μ' όλα αυτά τα θλιβερά λόγια. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά του έλειπε η ακαταμάχητη ευθυμία του Πίπιν. Οι καβαλάρηδες ήταν έτοιμοι και τα άλογά τους αδημονούσαν· ήθελαν να ξεκινήσουν και να ξεμπερδεύουν.

Τότε ο Θέοντεν μίλησε στον Έομερ και, σηκώνοντας το χέρι του ψηλά, φώναξε δυνατά και με τη φωνή του οι καβαλάρηδες ξεκίνησαν. Πέρασαν το χαντάκι και κατηφόρισαν το φαράγγι και ύστερα, στρίβοντας γρήγορα ανατολικά, πήραν το μονοπάτι που ακολουθούσε τους πρόποδες των λόφων περίπου για ένα μίλι, ώσπου, στρίβοντας νότια, περνούσε ανάμεσα απ' τους λόφους και χανόταν. Ο Άραγκορν πήγε ως το χαντάκι και αγνάντεψε, ώσπου οι άντρες του βασιλιά ξεμάκρυναν στο λαγκάδι. Ύστερα γύρισε στον Χάλμπαραντ.

– Φεύγουν τρεις που αγαπώ και τον μικρότερο όχι λιγότερο, είπε. Δεν ξέρει πού θα καταλήξει· αλλά κι αν ήξερε, πάλι θα προχωρούσε.

– Είναι μικρόσωμος λαός, αλλά αξίζει πολλά ο κόσμος του Σάιρ, είπε ο Χάλμπαραντ. Πολύ λίγα ξέρουν για τους μακρόχρονους κόπους μας για την ασφάλεια των συνόρων τους, αλλά χαλάλι τους.

– Και τώρα η μοίρα μας είναι δεμένη με τη δική τους, είπε ο Άραγκορν. Κι όμως, αλίμονο! εδώ πρέπει να χωρίσουμε. Λοιπόν, θέλω κάτι να φάω και ύστερα πρέπει κι εμείς να βιαστούμε. Ελάτε, Λέγκολας, Γκίμλι! Είναι ανάγκη να σας μιλήσω τώρα που θα τρώω.

Μαζί γύρισαν στο φρούριο· για αρκετή ώρα όμως ο Άραγκορν καθόταν σιωπηλός στο τραπέζι της τραπεζαρίας και οι άλλοι τον περίμεναν να μιλήσει.

– Έλα! είπε ο Λέγκολας στο τέλος. Μίλησε να ξαλαφρώσεις και ν' αποτινάξεις τη σκιά! Τι συνέβη από τότε που ξανάρθαμε σ' αυτό το άγριο μέρος τα χαράματα;

– Μια μάχη κάπως πιο σκληρή για μένα από κείνη του Φρουρίου της Σάλπιγγας, απάντησε ο Άραγκορν. Κοίταξα στη σφαίρα του Όρθανκ, φίλοι μου.

– Κοίταξες σ' αυτή την καταραμένη μαγική σφαίρα! αναφώνησε ο Γκίμλι με φόβο κι έκπληξη. Είπες τίποτα σε... αυτόν; Ακόμα και ο Γκάνταλφ φοβόταν ετούτη τη συνάντηση.

– Ξέχασες σε ποιον μιλάς, είπε ο Άραγκορν αυστηρά και τα μάτια του γυάλισαν. Δε δήλωσα φανερά τον τίτλο μου μπροστά στις πύλες του Έντορας; Τι φοβάσαι πως θα μπορούσα να του πω; Όχι, Γκίμλι, είπε με μαλακότερη φωνή και η αγριάδα έφυγε απ' το πρόσωπό του. Έδειχνε σαν κάποιος που έχει υποφέρει πολλές νύχτες ξάγρυπνος. Όχι, φιλοι μου, εγώ είμαι ο νόμιμος κύριος της σφαίρας και είχα και το δικαίωμα και τη δύναμη να τη χρησιμοποιήσω, ή έτσι έκρινα. Το δικαίωμα δεν αμφισβητείται. Η δύναμη ήταν αρκετή – μόλις.

Πήρε μια βαθιά αναπνοή.

– Ήταν σκληρός αγώνας και η κούραση αργεί να φύγει. Δεν του είπα ούτε λέξη και στο τέλος κατάφερα να πάρω τη σφαίρα στη δική μου θέληση. Και μόνο αυτό θα του στοιχίσει πολύ. Και με είδε. Ναι, κύριε Γκίμλι, με είδε, αλλά με διαφορετική όψη απ' ό,τι με βλέπετε εσείς εδώ. Αν αυτό τον βοηθήσει, τότε έκανα κακό. Αλλά δεν το νομίζω. Το να μάθει πως ζω και περπατώ στη γη ήταν μεγάλο πλήγμα, πιστεύω· γιατί δεν το ήξερε ως τώρα. Τα μάτια στο

Όρθανκ δεν είδαν μέσα απ' την πανοπλία του Θέοντεν· ο Σάουρον όμως δεν είχε ξεχάσει τον Ισίλντουρ και το σπαθί του Ελέντιλ. Τώρα, πάνω στην ώρα των μεγάλων σχεδίων, ο κληρονόμος του Ισίλντουρ και το Σπαθί αποκαλύπτονται· γιατί του έδειξα την ξανασυγκολλημένη λάμα. Δεν είναι τόσο ισχυρός ακόμα, ώστε να μη φοβάται· όχι, η αμφιβολία συνέχεια τον τρώει.

– Έχει όμως, παρ' όλα αυτά, μεγάλη εξουσία, είπε ο Γκίμλι, και τώρα θα χτυπήσει γρηγορότερα.

– Το βιαστικό χτύπημα συχνά αστοχεί, είπε ο Άραγκορν. Πρέπει να πιέσουμε τον Εχθρό μας και να μην περιμένουμε πια απ' αυτόν να κινηθεί. Βλέπετε, φίλοι μου, όταν έθεσα τη σφαίρα κάτω από τον έλεγχό μου, έμαθα πολλά πράγματα. Είδα να έρχεται ένας σοβαρός κίνδυνος, απρόβλεπτος, εναντίον της Γκόντορ από το Νότο, που θα απορροφήσει μεγάλες δυνάμεις από την άμυνα της Μίνας Τίριθ. Άν δεν τον αντιμετωπίσουμε γρήγορα, κρίνω πως η πόλη θα χαθεί πριν περάσουν δέκα μέρες.

– Τότε, μάλλον θα χαθεί, είπε ο Γκίμλι. Γιατί, τι βοήθεια μπορεί να σταλεί και πώς θα φτάσει εκεί εγκαίρως;

– Δεν έχω βοήθεια να στείλω, επομένως πρέπει να πάω εγώ ο ίδιος, απάντησε ο Άραγκορν. Αλλά υπάρχει ένας μόνο δρόμος μέσα από τα βουνά που θα με φέρει στις ακτές πριν χαθούν όλα. Κι αυτός είναι τα Μονοπάτια των Νεκρών.

– Τα Μονοπάτια των Νεκρών! είπε ο Γκίμλι. Είναι απαίσια ονομασία και δεν αρέσει καθόλου στους άντρες του Ρόαν, απ' ό,τι είδα. Μπορούν οι ζωντανοί να χρησιμοποιήσουν τέτοιο δρόμο δίχως να χαθούν; Ακόμα κι αν περάσεις από αυτόν το δρόμο, τι θα προσφέρουν τόσο λίγοι για ν' αντικρούσουν τα χτυπήματα της Μόρντορ;

– Οι ζωντανοί ποτέ δεν έχουν χρησιμοποιήσει αυτόν το δρόμο από τότε που ήρθαν οι Ροχίρριμ, είπε ο Άραγκορν, γιατί είναι κλειστός γι' αυτούς. Αλλά σε τούτη τη σκοτεινή ώρα ο κληρονόμος του Ισίλντουρ μπορεί να τον χρησιμοποιήσει, αν τολμά. Ακούστε! Αυτό το μήνυμα μου έφεραν οι γιοι του Έλροντ από τον πατέρα τους στο Σκιστό Λαγκάδι, που είναι ο πιο σοφός σε ό,τι αφορά τις παραδόσεις: *Πείτε στον Άραγκορν να θυμηθεί τα λόγια του προφήτη και τα Μονοπάτια των Νεκρών.*

– Και τι λένε τα λόγια του προφήτη; είπε ο Αέγκολας.

– Έτσι μίλησε ο Μάλμπεθ ο προφήτης, στις μέρες του Αβέρντουι, τελευταίου βασιλιά στο Φόρνοστ, είπε ο Άραγκορν.

Πάνω απ' τη χώρα μαύρη σκιά φτερουγίζει,
σκοτάδια απλώνονται πέρα ως τη δύση.
Τρέμει ο πύργος και η μοίρα γοργά πλησιάζει
στα μνήματα των βασιλιάδων. Ξυπνούν οι νεκροί.
Έφτασε τώρα των επίορκων η ώρα.
Στο βράχο του Έρεχ ένα γύρο ξανά θα σταθούν
και θ' ακούσουν το βούκινο πάλι στα βουνά ν' αντηχεί.
Τίνος θα 'ναι το βούκινο και ποιος θα καλέσει
απ' το γκρίζο λυκόφως τους άντρες τους λησμονημένους;
Εκεινού που τον όρκο έδωσαν θα είν' κληρονόμος.
Το βορρά θα κατέβει στα φτερά της ανάγκης
και την πύλη θα πάρει στων Νεκρών τα Μονοπάτια να βγει.

– Σκοτεινοί δρόμοι το δίχως άλλο, είπε ο Γκίμλι, αλλά όχι πιο σκοτεινοί απ' ό,τι ετούτοι εδώ οι στίχοι για μένα.

– Άν θέλεις να τους καταλάβεις καλύτερα, τότε σου ζητώ να έρθεις μαζί μου, είπε ο Άραγκορν, γιατί τώρα θα πάρω αυτόν το δρόμο. Δεν το κάνω ευχαρίστως αλλά από ανάγκη. Επομένως, μόνο αν το αποφασίσετε ελεύθερα θα ήθελα να έρθετε, γιατί θα αντιμετωπίσετε και κόπο και μεγάλο φόβο, ίσως και χειρότερα.

– Θα έρθω μαζί σου ακόμα και στα Μονοπάτια των Νεκρών, σε όποιο μέρος κι αν βγάζουν, είπε ο Γκίμλι.

– Κι εγώ θα έρθω, είπε ο Λέγκολας, γιατί δε φοβάμαι τους νεκρούς.

– Ελπίζω πως αυτοί οι ξεχασμένοι άντρες δε θα 'χουν ξεχάσει πώς πολεμούν, είπε ο Γκίμλι. Γιατί αλλιώς δε βλέπω το λόγο γιατί να τους ενοχλήσουμε.

– Αυτό θα το μάθουμε, αν ποτέ φτάσουμε στο Έρεχ, είπε ο Άραγκορν. Ο όρκος που πάτησαν ήταν να πολεμήσουν εναντίον του Σάουρον και επομένως πρέπει να πολεμήσουν για να τον εκπληρώσουν. Γιατί στο Έρεχ στέκεται ακόμα ένας μαύρος βράχος, που λέγεται πως τον έφερε απ' το Νούμενορ ο Ισίλντουρ· τον έστησε πάνω σ' έναν λόφο κι εκεί ο βασιλιάς των Βουνών ορκίστηκε πίστη σ' αυτόν, τότε που πρωτοϊδρύθηκε το βασίλειο της Γκόντορ. Όταν

όμως ο Σάουρον ξαναγύρισε και αυξήθηκε η δύναμή του πάλι, ο Ισίλντουρ κάλεσε τους Ανθρώπους των Βουνών να εκπληρώσουν τον όρκο τους και αυτοί δεν το έκαναν: γιατί είχαν λατρέψει τον Σάουρον τα Μαύρα Χρόνια.

Τότε ο Ισίλντουρ είπε στο βασιλιά τους: «Εσύ θα είσαι ο τελευταίος βασιλιάς. Και αν η Δύση αποδειχτεί ισχυρότερη από τον Μαύρο σου Κύριο, αυτή την κατάρα δίνω σ' εσένα και στο λαό σου: ποτέ να μη βρείτε ανάπαυση ώσπου να εκπληρωθεί ο όρκος σας. Διότι αυτός ο πόλεμος θα διαρκέσει χρόνια αμέτρητα και πριν από το τέλος του θα κληθείτε για άλλη μία φορά». Εκείνοι το 'βαλαν στα πόδια εμπρός στο θυμό του Ισίλντουρ και δεν τόλμησαν να βγουν να πολεμήσουν στο πλευρό του Σάουρον· κρύφτηκαν σε τόπους μυστικούς στα βουνά και δεν είχαν δοσοληψίες με άλλους Ανθρώπους, και σιγά σιγά έσβησαν στους άγονους λόφους. Και ο τρόμος των Ακοίμητων Νεκρών πλανιέται στο Λόφο του Έρεχ και σε όλα τα μέρη όπου έμενε εκείνος ο λαός. Αλλά απ' αυτόν το δρόμο πρέπει να πάω, μια και δεν υπάρχουν ζωντανοί για να με βοηθήσουν.

Σηκώθηκε.

– Ελάτε! φώναξε και τράβηξε το σπαθί του, που άστραψε στη μισοφωτισμένη τραπεζαρία του φρουρίου. Στο βράχο του Έρεχ! Αναζητώ τα Μονοπάτια των Νεκρών. Ας έρθουν μαζί μου όσοι θέλουν!

Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι δεν απάντησαν, αλλά σηκώθηκαν και ακολούθησαν τον Άραγκορν έξω. Στην πλατεία περίμεναν, ακίνητοι και σιωπηλοί, οι κουκουλωμένοι Περιφερόμενοι Φύλακες. Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι ανέβηκαν στο άλογο. Ο Άραγκορν πήδηξε στον Ρόχεριν. Ύστερα ο Χάλμπαραντ σήκωσε ένα μεγάλο βούκινο, που το σάλπισμά του αντήχησε στο Φαράγγι του Χελμ· και τότε όρμησαν καλπάζοντας κάτω στο λαγκάδι σαν τον κεραυνό, ενώ όλοι οι άντρες που είχαν μείνει στο χαντάκι ή στο φρούριο κοίταζαν κατάπληκτοι.

Και ενώ ο Θέοντεν προχωρούσε αργά ακολουθώντας τα μονοπάτια των βουνών, ο Γκρίζος Λόχος διέσχισε γρήγορα τον κάμπο και την επόμενη μέρα, το απομεσήμερο, έφτασαν στο Έντορας· εκεί έκαναν έναν σύντομο σταθμό, πριν ανηφορίσουν στην κοιλάδα, κι

έτσι έφτασαν στο Ντανχάροου καθώς έπεφτε το σκοτάδι.

Η αρχόντισσα Έογουιν τους υποδέχτηκε και χάρηκε για τον ερχομό τους, γιατί δεν είχε ποτέ της δει πιο δυνατούς άντρες απ' τους Ντουνεντάιν και τους όμορφους γιους του Έλροντ· αλλά πιο πολύ απ' όλους τα μάτια της στρέφονταν στον Άραγκορν. Και όταν κάθισαν για το δείπνο, κουβέντιασαν όλοι μαζί και έμαθε όλα τα νέα από τότε που είχε φύγει ο Θέοντεν, γιατί σχετικά μ' αυτά μόνο κάτι βιαστικές πληροφορίες είχαν φτάσει μέχρι εκείνην ως τότε. Και όταν άκουσε για τη μάχη στο Φαράγγι του Χελμ και τη μεγάλη σφαγή των εχθρών τους και για την επίθεση του Θέοντεν και των ιπποτών του, τα μάτια της έλαμψαν.

– Άρχοντες, είσαστε κουρασμένοι. Να πάτε τώρα στα κρεβάτια σας, που τα κάναμε όσο πιο αναπαυτικά μπορέσαμε στο λίγο χρόνο που είχαμε στη διάθεσή μας. Αύριο, όμως, θα σας τακτοποιήσουμε καλύτερα, είπε στο τέλος.

– Όχι, κυρία, μην μπαίνεις στον κόπο για μας! Αν μας επιτρέπεις να ξεκουραστούμε εδώ απόψε και να πάρουμε το πρωινό μας αύριο, θα είναι αρκετό. Γιατί έχω αναλάβει μια πολύ επείγουσα αποστολή και μόλις χαράξει πρέπει να φύγουμε, είπε ο Άραγκορν.

– Τότε, ήταν πολύ ευγενικό, άρχοντα, να ταξιδέψεις τόσα μίλια έξω από το δρόμο σου για να φέρεις νέα στην Έογουιν και να κουβεντιάσεις μαζί της στην εξορία όπου βρίσκεται, είπε και χαμογέλασε.

– Κανένας δε θα θεωρούσε ένα τέτοιο ταξίδι χαμένο, είπε ο Άραγκορν. Όμως, κυρία, δε θα είχα έρθει από δω, αν ο δρόμος που πρέπει να πάρω δε με έφερνε στο Ντανχάροου.

Κι εκείνη αποκρίθηκε, σαν κάποιος που δεν του αρέσουν τα λεγόμενα του άλλου:

– Τότε, άρχοντα, πήρες λάθος δρόμο· γιατί από το Χαρουντέιλ δεν υπάρχει δρόμος που να πηγαίνει ούτε ανατολικά ούτε νότια· και το καλύτερο είναι να επιστρέψεις εκεί απ' όπου ήρθες.

– Όχι, κυρία, είπε, δεν έχω πάρει λάθος δρόμο· έχω ταξιδέψει σ' αυτό τον τόπο πριν γεννηθείς εσύ για να τον ομορφύνεις. Υπάρχει δρόμος που βγάζει από ετούτη την κοιλάδα και αυτόν το δρόμο θα πάρω. Αύριο θα πάρω τα Μονοπάτια των Νεκρών.

Τότε τον κοίταξε λες και την είχε χτυπήσει κάτι και το πρόσωπό της πάνιασε και για πολλή ώρα δε μίλησε, ενώ όλοι οι άλλοι κάθονταν σιωπηλοί.

– Αλλά, Άραγκορν, είπε τελικά, είναι λοιπόν η αποστολή σου να γυρέψεις το θάνατο; Γιατί μόνο αυτόν θα βρεις σ' εκείνον το δρόμο. Δεν αφήνουν τους ζωντανούς να περάσουν.

– Εμένα μπορεί να με αφήσουν να περάσω, είπε ο Άραγκορν. Τουλάχιστον θα το αποτολμήσω. Κανένας άλλος δρόμος δεν εξυπηρετεί.

– Μα αυτό είναι τρέλα, είπε. Εδώ πέρα έχεις άντρες φημισμένους και άξιους πολεμιστές, που δεν πρέπει να τους πας στα σκοτάδια αλλά στον πόλεμο, όπου χρειάζονται. Σε παρακαλώ, μείνε να πας με τον αδελφό μου· γιατί τότε θα χαρούν οι καρδιές μας και θα ζωντανέψουν οι ελπίδες μας.

– Δεν είναι τρέλα, κυρία, απάντησε, γιατί ακολουθώ το δρόμο που μου έχει οριστεί. Αλλά όσοι με ακολουθούν το κάνουν ελεύθερα· κι αν θελήσουν τώρα να μείνουν και να πάνε με τους Ροχίρριμ, μπορούν να το κάνουν. Εγώ όμως θα πάρω τα Μονοπάτια των Νεκρών, μονάχος στην ανάγκη.

Ύστερα δεν είπαν τίποτ' άλλο κι έφαγαν σιωπηλοί· όμως τα μάτια της δεν ξεκολλούσαν από τον Άραγκορν και οι άλλοι είδαν πως βρισκόταν σε μεγάλη αγωνία. Τέλος, σηκώθηκαν, αποχαιρέτησαν την αρχόντισσα, την ευχαρίστησαν για τις φροντίδες της και πήγαν να ξεκουραστούν.

Καθώς όμως ο Άραγκορν πήγαινε στο πρόχειρο κατάλυμα όπου θα έμενε με τον Λέγκολας και τον Γκίμλι και οι σύντροφοί του είχαν ήδη μπει μέσα, ήρθε η αρχόντισσα Έογουιν πίσω του και τον φώναξε. Στράφηκε και την είδε να θαμποφέγγει στο σκοτάδι, γιατί ήταν ντυμένη στ' άσπρα· τα μάτια της όμως πετούσαν φλόγες.

– Άραγκορν, είπε, γιατί θέλεις να πάρεις αυτόν το δρόμο του θανάτου;

– Γιατί πρέπει, απάντησε. Μόνο έτσι βλέπω πως υπάρχει ελπίδα να εκτελέσω το ρόλο μου στον πόλεμο εναντίον του Σάουρον. Δε διαλέγω εγώ τα επικίνδυνα μονοπάτια, Έογουιν. Αν πήγαινα εκεί όπου είναι η καρδιά μου, θα βρισκόμουν τώρα πέρα μακριά στο Βορρά, στην όμορφη κοιλάδα του Σκιστού Λαγκαδιού.

Για λίγο έμεινε σιωπηλή, λες και αναλογιζόταν τη σημασία των λόγων του. Ύστερα, ξαφνικά, ακούμπησε το χέρι της στο μπράτσο του.

– Είσαι άρχοντας αυστηρός κι αποφασιστικός, είπε, και μόνον

έτσι οι άντρες κερδίζουν φήμη. Άρχοντα Άραγκον, αν πρέπει να φύγεις, τότε άφησέ με να σ' ακολουθήσω. Γιατί έχω κουραστεί να κρύβομαι σαν δειλή στα βουνά και θέλω ν' αντιμετωπίσω κινδύνους και μάχες.

– Το καθήκον σου είναι κοντά στο λαό σου, απάντησε.

– Έχω βαρεθεί ν' ακούω για καθήκοντα, φώναξε. Είμαι κι εγώ απ' τη γενιά του Έορλ, πολεμίστρια κι όχι παραμάνα! Αρκετά υπηρέτησα τα πόδια που έτρεμαν. Αφού όμως φαίνεται πως δεν τρέμουν πια, δεν μπορώ κι εγώ τώρα να ζήσω τη ζωή μου όπως θέλω;

– Ελάχιστοι μπορούν να κάνουν κάτι τέτοιο και να είναι τιμημένοι, απάντησε. Όσο για σένα όμως, αρχόντισσα, δε δέχτηκες την ευθύνη να κυβερνήσεις το λαό ως την επιστροφή του άρχοντά τους; Αν δεν είχαν διαλέξει εσένα, τότε κάποιος στρατηγός ή λοχαγός θα έμπαινε σ' αυτή τη θέση και δε θα μπορούσε να φύγει και ν' αφήσει τις υποχρεώσεις του, είτε τις βαριόταν είτε όχι.

– Πάντα εμένα θα διαλέγουν; είπε με πίκρα. Πάντα εγώ θα μένω πίσω, όταν φεύγουν οι καβαλάρηδες, για να φροντίζω το σπίτι ενώ εκείνοι θα γίνονται ξακουστοί; Για να βρίσκουν φαΐ και κρεβάτια, όταν επιστρέφουν;

– Μπορεί γρήγορα να έρθει η ώρα, είπε ο Άραγκορν, που κανείς δε θα επιστρέψει. Τότε θα χρειαστεί παλικαριά χωρίς φήμη, γιατί κανείς δε θα θυμάται τα κατορθώματα στην τελευταία απελπισμένη άμυνα των σπιτιών σας. Τα κατορθώματα όμως δε θα είναι λιγότερο παλικαρίσια επειδή δε θα δεχτούν επαίνους.

– Όλα σου τα λόγια ένα πράγμα λένε: είσαι γυναίκα και ο ρόλος σου είναι στο σπίτι. Όταν όμως οι άντρες θα 'χουν πεθάνει στη μάχη τιμημένα, σου επιτρέπουμε να καείς στο σπίτι, γιατί οι άντρες δε θα το χρειαστούν πια. Όμως εγώ κρατώ απ' τη γενιά του Έορλ και δεν είμαι υπηρέτρια. Μπορώ να ιππεύω και να κρατώ σπαθί και δε φοβάμαι ούτε τον πόνο ούτε το θάνατο, απάντησε εκείνη.

– Τι φοβάσαι, αρχόντισσα; ρώτησε.

– Το κλουβί, είπε. Να μένω πίσω από τα σίδερα, ώσπου να τα συνηθίσω και να γεράσω και όλες οι ευκαιρίες να ανδραγαθήσω θα έχουν φύγει χωρίς επιστροφή ή δε θα με ενδιαφέρουν πια.

– Κι όμως, εσύ δε με συμβούλεψες να μην αποτολμήσω το δρόμο που έχω διαλέξει γιατί είναι επικίνδυνος;

– Έτσι συμβουλεύει κανείς τον άλλον, είπε. Όμως, δε σε συμ-

βουλεύω να το βάλεις στα πόδια μπροστά στον κίνδυνο, αλλά να πας στη μάχη και με το σπαθί σου να κερδίσεις δόξα και νίκες. Ποτέ δε θα ήθελα να δω κάτι υψηλό και σπουδαίο να το πετάνε δίχως λόγο.

– Ούτε κι εγώ, είπε ο Άραγκορν. Γι' αυτό σου λέω, αρχόντισσα: Μείνε! Γιατί δεν έχεις καμιά δουλειά στο Νότο.

– Ούτε κι αυτοί που έρχονται μαζί σου έχουν. Πηγαίνουν μόνο γιατί δε θέλουν να σ' αποχωριστούν – γιατί σε αγαπούν.

Ύστερα γύρισε και χάθηκε στη νύχτα.

Όταν το φως της μέρας φάνηκε στον ουρανό, αλλά πριν ο ήλιος προβάλει πάνω απ' τις ψηλές κορφές στην Ανατολή, ο Άραγκορν ετοιμάστηκε για αναχώρηση. Όλοι του οι σύντροφοι ήταν πάνω στα άλογά τους και αυτός ετοιμαζόταν να πηδήξει στη σέλα, όταν η αρχόντισσα Έογουιν ήρθε να τους αποχαιρετήσει. Ήταν ντυμένη σαν καβαλάρης και ζωσμένη το σπαθί. Στα χέρια της κρατούσε μια κούπα, που την έβαλε στο στόμα της, ήπιε λίγο και τους ευχήθηκε καλό δρόμο· ύστερα έδωσε την κούπα στον Άραγκορν, που ήπιε και είπε:

– Έχε γεια, αρχόντισσα του Ρόαν! Πίνω στην καλή τύχη της γενιάς σου και τη δική σου και όλου του λαού σου. Να πεις στον αδελφό σου: Πέρα από τις σκιές μπορεί ν' ανταμώσουμε πάλι!

Τότε φάνηκε στον Γκίμλι και στον Λέγκολας, που ήταν κοντά, πως εκείνη έκλαψε και, για κάποιον τόσο αυστηρό και περήφανο όπως αυτή, το κλάμα της τους φάνηκε αφάνταστα λυπητερό. Αλλά είπε:

– Άραγκορν, θα πας;

– Θα πάω, απάντησε εκείνος.

– Τότε, δε θα μ' αφήσεις να έρθω μαζί σας, όπως σου ζήτησα;

– Όχι, κυρία, είπε. Γιατί κάτι τέτοιο δεν μπορώ να το κάνω χωρίς την άδεια του βασιλιά και του αδελφού σου· κι αυτοί δε θα έρθουν ως αύριο. Εγώ όμως τώρα μετρώ την κάθε ώρα, και το λεπτό ακόμα. Έχε γεια!

Τότε έπεσε στα γόνατα, λέγοντας:

– Σε ικετεύω!

– Όχι, κυρία, είπε και, πιάνοντάς την από το χέρι, τη σήκωσε.

Ύστερα φίλησε το χέρι της, πήδησε στη σέλα και έφυγε δίχως

να κοιτάξει πίσω· και μόνο όσοι τον ήξεραν καλά και ήταν κοντά του είδαν πόσο πονούσε.

Η Έογουιν όμως έμεινε ακίνητη σαν μορφή σκαλισμένη στην πέτρα, με τα χέρια σφιγμένα στο πλάι, και τους κοίταζε ώσπου χάθηκαν στις σκιές κάτω από το μαύρο Ντίμορμπεργκ, το Στοιχειωμένο Βουνό, όπου βρισκόταν η Πύλη των Νεκρών. Όταν χάθηκαν, γύρισε σκοντάφτοντας σαν τυφλή και μπήκε στο κατάλυμά της. Αλλά κανείς από τους δικούς της δεν είδε αυτό τον αποχαιρετισμό, γιατί είχαν κρυφτεί φοβισμένοι και δε βγήκαν ώσπου ξημέρωσε καλά και είχαν φύγει οι παράτολμοι ξένοι.

– Είναι ξωτικοφαντάσματα. Άσ' τους να πάνε εκεί που ανήκουν, στα σκοτάδια, και ποτέ να μη γυρίσουν. Αρκετά κακές είναι οι μέρες αυτές, έλεγαν μερικοί.

Το φως ήταν ακόμα γκρίζο καθώς προχωρούσαν, γιατί ο ήλιος δεν είχε βγει πάνω από τις κορυφογραμμές των Στοιχειωμένων Βουνών μπροστά τους. Ένας φόβος τους κυρίεψε καθώς πέρασαν ανάμεσα από τις σειρές με τις αρχαίες πέτρες και έφτασαν στο Ντίμχολτ. Εκεί, κάτω από τη σκοτεινιά των μαύρων δέντρων, που ούτε ο Λέγκολας δεν άντεχε για πολύ, βρήκαν μια μικρή κοιλάδα να ξανοίγεται στους πρόποδες του βουνού και ακριβώς στο πέρασμά τους υψωνόταν μια ολομόναχη τεράστια πέτρα, σαν το δάχτυλο της μοίρας.

– Το αίμα μου κυλάει παγωμένο, είπε ο Γκίμλι.

Οι άλλοι όμως ήταν αμίλητοι και η φωνή του έπεσε άψυχη στις νοτισμένες ελατοβελόνες στα πόδια του. Τα άλογα δεν ήθελαν να περάσουν από την απειλητική πέτρα, ώσπου οι καβαλάρηδες ξεπέζεψαν και τα τράβηξαν από τα γκέμια. Κι έτσι, τέλος, μπήκαν βαθιά στην κοιλάδα· εκεί υψωνόταν ένας ολόρθος πέτρινος τοίχος, και στον τοίχο η Μαύρη Πόρτα έχασκε μπροστά τους σαν το στόμα της νύχτας. Σημάδια και μορφές ήταν σκαλισμένα πάνω από την πλατιά καμάρα της, πολύ ξέθωρα για να διαβαστούν, κι ο φόβος έβγαινε από μέσα της σαν γκρίζος ατμός.

Η ομάδα σταμάτησε και δεν υπήρχε ούτε μια καρδιά ανάμεσά τους που να μη δείλιασε, εκτός κι αν ήταν του Λέγκολας του Ξωτικού, που τα φαντάσματα των Ανθρώπων δεν τον φόβιζαν.

– Αυτή είναι πόρτα κακού, είπε ο Χάλμπαραντ, κι ο θάνατός

μου βρίσκεται πέρα από αυτήν. Παρ' όλα αυτά όμως, θα τολμήσω να περάσω· αλλά κανένα άλογο δε θα θελήσει να την περάσει.

– Εμείς όμως πρέπει να μπούμε, επομένως και τ' άλογα πρέπει να έρθουν μαζί μας, είπε ο Άραγκορν. Γιατί αν ποτέ περάσουμε αυτό το σκοτάδι, πολλές λεύγες απλώνονται μετά και κάθε ώρα που θα χάνεται θα φέρνει πιο κοντά το θρίαμβο του Σάουρον. Ακολουθήστε με!

Ύστερα ο Άραγκορν μπήκε πρώτος και τέτοια ήταν η δύναμη της θελήσεώς του την ώρα εκείνη, ώστε όλοι οι Ντουνεντάιν και τα άλογά τους τον ακολούθησαν. Και αληθινά η αγάπη που είχαν τα άλογα των Περιφερόμενων Φυλάκων για τους ιππείς τους ήταν τόσο μεγάλη, ώστε ήταν πρόθυμα να αντιμετωπίσουν ακόμα και τον τρόμο της πόρτας, αν η καρδιά των κυρίων τους ήταν σταθερή καθώς προχωρούσαν πλάι τους. Αλλά ο Άροντ, το άλογο του Ρόαν, αρνήθηκε να προχωρήσει και στεκόταν ιδρωμένο και τρέμοντας από το φόβο του, ώστε λυπόσουν να το βλέπεις. Τότε ο Λέγκολας έβαλε τα χέρια του στα μάτια του και τραγούδησε κάτι λόγια που ακούστηκαν απαλά στη σκοτεινιά, ώσπου στο τέλος αφέθηκε να τον οδηγήσουν, και ο Λέγκολας πέρασε μέσα. Και να που εκεί βρέθηκε να στέκεται ο Γκίμλι ο Νάνος ολομόναχος.

Τα γόνατά του έτρεμαν και τα είχε βάλει με τον εαυτό του.

– Αυτό δεν έχει ξανακουστεί! είπε. Ένα Ξωτικό να μπαίνει μέσα στη γη και ένας Νάνος να μην τολμάει.

Μ' αυτά τα λόγια μπήκε ορμητικά. Του φαινόταν όμως πως τα πόδια του ήταν από μολύβι περνώντας το κατώφλι· και αμέσως τον κυρίεψε το σκοτάδι, ακόμα κι αυτόν τον Γκίμλι, το γιο του Γκλόιν, που είχε πάει άφοβα σε πολλά βαθιά μέρη του κόσμου.

Ο Άραγκορν είχε φέρει δαυλούς από το Ντανχάροου και έτσι προχωρούσε μπροστά κρατώντας έναν ψηλά· ο Έλανταν με άλλον έναν προχωρούσε στο τέλος και ο Γκίμλι, σκοντάφτοντας από πίσω, προσπαθούσε να τον προλάβει. Δεν μπορούσε να δει τίποτα εκτός απ' την αδύνατη φλόγα των δαυλών· αλλά, αν σταματούσε η ομάδα, του φαινόταν λες κι ολόγυρά του ψιθύριζαν φωνές ασταμάτητα, μουρμουρίζοντας λέξεις σε κάποια γλώσσα που ποτέ του δεν είχε ξανακούσει.

Τίποτα δεν όρμησε εναντίον της ομάδας ούτε αντιστάθηκε στο

πέρασμά της, και όμως ο φόβος του Νάνου μεγάλωνε σταθερά καθώς προχωρούσε: κυρίως γιατί ήξερε πλέον πως δεν υπήρχε περίπτωση να γυρίσουν πίσω· όλα τα μονοπάτια πίσω τους ήταν πλημμυρισμένα από κάποιον αόρατο στρατό που ακολουθούσε στο σκοτάδι.

Έτσι πέρασε ώρα αμέτρητη, ώσπου ο Γκίμλι είδε κάτι που ποτέ του αργότερα δε θέλησε να ξαναθυμηθεί. Ο δρόμος ήταν φαρδύς, απ' όσο μπορούσε να κρίνει, αλλά η ομάδα έφτασε ξαφνικά σ' έναν μεγάλο άδειο χώρο όπου δεν υπήρχαν πια τοίχοι δεξιά κι αριστερά. Ο φόβος του ήταν τόσο μεγάλος, ώστε μόλις που κατάφερνε να περπατάει. Πέρα, αριστερά, κάτι γυάλισε στο σκοτάδι καθώς πλησίασε ο δαυλός του Άραγκορν. Τότε ο Άραγκορν σταμάτησε και πήγε να δει τι είναι.

– Δε νιώθει φόβο; μουρμούρισε ο Νάνος.

Σε οποιαδήποτε άλλη σπηλιά, ο Γκίμλι, ο γιος του Γκλόιν, θα ήταν ο πρώτος που θα έτρεχε στη λάμψη του χρυσού. Άλλά όχι εδώ! Άσ' το εκεί που βρίσκεται!

Πάντως, πλησίασε και είδε τον Άραγκορν γονατισμένο, ενώ ο Έλανταν κρατούσε ψηλά και τους δύο δαυλούς. Μπροστά του υπήρχαν τα κόκαλα κάποιου μεγαλόσωμου άντρα. Η πανοπλία του ήταν απείραχτη· γιατί η ατμόσφαιρα της σπηλιάς ήταν εντελώς στεγνή και ο μακρύς αλυσιδωτός του θώρακας επίχρυσος. Η ζώνη του ήταν χρυσή, με κόκκινα πετράδια και πλούσιο σε χρυσάφι ήταν το κράνος στο σκελετωμένο του κεφάλι, με το πρόσωπο καταγής. Είχε πέσει κοντά στον πέρα τοίχο της σπηλιάς, όπως μπορούσαν να δουν, και μπροστά του υπήρχε μια πέτρινη πόρτα ερμητικά κλεισμένη: τα κόκαλα των δαχτύλων του ακόμα έξυναν τις χαραματιές. Ένα στομωμένο σπαθί, σπασμένο, βρισκόταν στο πλευρό του, λες και είχε προσπαθήσει να κομματιάσει το βράχο μες στην απελπισία του.

Ο Άραγκορν δεν τον άγγιξε, αλλά αφού κοίταξε σιωπηλά για λίγο, σηκώθηκε κι αναστέναξε.

– Εδώ τα λουλούδια *simbelmynë* δε θα έρθουν ποτέ, ως τη συντέλεια του κόσμου, μουρμούρισε. Εννιά τύμβοι και επτά είναι τώρα καταπράσινοι απ' τη χλόη, κι όλα τούτα τα ατέλειωτα χρόνια αυτός κείτεται στην πόρτα που δεν μπόρεσε να ξεκλειδώσει. Πού οδηγεί; Γιατί ήθελε να περάσει; Κανείς δε θα μάθει ποτέ.

Γιατί δεν είναι αυτή η αποστολή μου! φώναξε γυρίζοντας προς τα πίσω, σαν να απευθυνόταν στο σκοτάδι που ήταν γεμάτο ψιθύρους. Κρατήστε τους θησαυρούς σας και τα μυστικά σας κρυμμένα στα Καταραμένα Χρόνια! Το μόνο που ζητάμε είναι ταχύτητα. Αφήστε μας να περάσουμε και ύστερα ελάτε! Σας καλώ στο βράχο του Έρεχ!

Καμιά απάντηση, μόνο μια απόλυτη σιωπή, πιο φοβερή απ' τους προηγούμενους ψιθύρους· ύστερα φύσηξε ένα ψυχρό ρεύμα αέρα και οι δάδες τρεμόπαιξαν, έσβησαν και δεν μπόρεσαν να τις ανάψουν πάλι. Από την ώρα που ακολούθησε, μία ή πολλές, ο Γκίμλι θυμόταν ελάχιστα. Οι άλλοι άνοιξαν το βήμα τους, αυτός όμως ήταν πάντα τελευταίος και τον καταδίωκε ένας απτός τρόμος, που του φαινόταν λες και ετοιμαζόταν να τον αρπάξει· και τον ακολουθούσε μια οχλοβοή σαν τον ίσκιο-θόρυβο από πολλά πόδια. Προχωρούσε σκοντάφτοντας, ώσπου βρέθηκε να σέρνεται σαν το ζώο καταγής και ένιωσε πως δεν άντεχε άλλο: έπρεπε ή να βρει μια άκρη και να ξεφύγει ή να τρέξει πίσω σαν τρελός, ν' ανταμώσει τον τρόμο που τον ακολουθούσε.

Ξαφνικά, άκουσε το κελάρυσμα νερού, έναν ήχο σκληρό και ξεκάθαρο, σαν μια πέτρα που πέφτει σ' ένα όνειρο με μαύρους ίσκιους. Το φως δυνάμωσε και, να! η ομάδα πέρασε από μια άλλη πύλη, καμαρωτή και φαρδιά, κι ένα ρυάκι κυλούσε βγαίνοντας πλάι τους· πιο πέρα, κατηφορίζοντας απότομα, υπήρχε ένας δρόμος ανάμεσα από κάθετους βράχους, με κορφές κοφτερές σαν μαχαίρια, στο φόντο του ουρανού πολύ ψηλά. Τόσο βαθύ και στενό ήταν εκείνο το άνοιγμα, που ο ουρανός φαινόταν σκοτεινός και πάνω του έλαμπαν μικρά αστέρια. Όμως, όπως έμαθε αργότερα ο Γκίμλι, ήταν ακόμα δύο ώρες πριν από το ηλιοβασίλεμα της ίδιας μέρας που είχαν ξεκινήσει από το Ντανχάροου· μόλο που για εκείνον θα μπορούσε να είναι το λυκόφως κάποιου χρόνου στο μέλλον ή σε κάποιον άλλο κόσμο.

Η ομάδα ίππευσε πάλι και ο Γκίμλι ξαναγύρισε στον Λέγκολας. Περπατούσαν ο ένας πίσω από τον άλλον· το δειλινό προχώρησε κι ένα σκούρο γαλάζιο λυκόφως έπεσε· ο φόβος όμως εξακολουθούσε να τους καταδιώκει. Ο Λέγκολας, γυρίζοντας για να μιλήσει

στον Γκίμλι, κοίταξε πίσω του και ο Νάνος είδε καταπρόσωπο τη λάμψη στα ζωηρά μάτια του Ξωτικού. Πίσω τους ερχόταν ο Έλανταν, ο τελευταίος του λόχου, αλλά όχι ο τελευταίος από εκείνους που είχαν πάρει τον κατηφορικό δρόμο.

– Οι Νεκροί ακολουθούν, είπε ο Λέγκολας. Βλέπω μορφές Ανθρώπων και αλόγων και χλομές σημαίες σαν συννεφοκούρελα και κοντάρια σαν χειμωνιάτικα σύδεντρα καταχνιασμένης νύχτας. Οι Νεκροί ακολουθούν.

– Ναι, οι Νεκροί ακολουθούν. Έχουν κληθεί, είπε ο Έλανταν.

Ο λόχος, τελικά, βγήκε από τη χαράδρα τόσο απότομα, λες και είχαν ξεπεταχτεί από μια χαραματιά στον τοίχο· μπροστά τους απλώθηκαν τα υψώματα μιας μεγάλης κοιλάδας και το ρυάκι δίπλα τους κατηφόριζε κελαρύζοντας παγωμένα πάνω από πολλούς καταρράκτες.

– Πού βρισκόμαστε στη Μέση-γη; είπε ο Γκίμλι.

– Έχουμε κατεβεί απ' τα ψηλώματα του Μόρθοντ, του μακρινού, παγωμένου ποταμού που εκβάλλει στη θάλασσα που βρέχει τα τείχη του Ντολ Άμροθ. Από δω και πέρα δε θα χρειαστεί να ρωτήσεις πώς πήρε το όνομά του: Μαυρόπηγο τον λένε οι Άνθρωποι, του απάντησε ο Έλανταν.

Η κοιλάδα του Μόρθοντ σχημάτιζε έναν μεγάλο κόλπο που έφτανε ως τις απόκρημνες νότιες πλευρές των βουνών. Οι απότομες πλαγιές της ήταν καταπράσινες· αλλά όλα έδειχναν γκρίζα εκείνη την ώρα, γιατί ο ήλιος είχε φύγει και, κάτω μακριά, φώτα τρεμόπαιζαν στα σπίτια των Ανθρώπων. Η κοιλάδα ήταν πλούσια και πολύς κόσμος ζούσε εκεί.

Τότε, χωρίς να στραφεί ο Άραγκορν, φώναξε δυνατά για να μπορέσουν να τον ακούσουν όλοι:

– Φίλοι, ξεχάστε την κούρασή σας! Καλπάστε τώρα, καλπάστε! Πρέπει να φτάσουμε στο βράχο του Έρεχ πριν τελειώσει αυτή η μέρα, κι ο δρόμος είναι ακόμα μακρύς.

Έτσι, δίχως να κοιτάξουν πίσω τους, πέρασαν τα ορεινά χωράφια, ώσπου έφτασαν σε μία γέφυρα πάνω απ' το χείμαρρο που φούσκωνε, και βρήκαν έναν δρόμο που κατηφόριζε στην κοιλάδα.

Τα φώτα έσβηναν σε σπίτια και χωριουδάκια στον ερχομό τους και οι πόρτες έκλειναν, κι όσοι βρίσκονταν έξω στα χωράφια έβα-

ζαν τις φωνές απ' το φόβο κι έτρεχαν σαν ελάφια που τα κυνηγούν. Και παντού ακουγόταν η ίδια φωνή καθώς έπεφτε το σκοτάδι:

– Ο βασιλιάς των Νεκρών! Ο βασιλιάς των Νεκρών έρχεται!

Καμπάνες χτυπούσαν κάτω μακριά και όλοι το έβαζαν στα πόδια στο αντίκρισμα του Άραγκορν· αλλά όσοι αποτελούσαν τον Γκρίζο Λόχο, στη βιασύνη τους έτρεχαν σαν κυνηγοί, ώσπου τα άλογά τους παραπάτησαν από την κούραση. Κι έτσι, λίγο πριν από τα μεσάνυχτα και με σκοτάδι τόσο μαύρο όσο στις σπηλιές των βουνών, έφτασαν τελικά στο λόφο του Έρεχ.

Χρόνια αμέτρητα ο τρόμος των Νεκρών πλανιόταν πάνω σ' αυτόν το λόφο και στ' άδεια χωράφια γύρω του. Γιατί στην κορφή του στεκόταν ένας μαύρος βράχος, στρογγυλός σαν μεγάλη σφαίρα, στο ύψος άντρα, αν κι ο μισός ήταν χωμένος στη γη. Έμοιαζε υπερκόσμιος, λες και είχε πέσει από τον ουρανό, όπως πίστευαν μερικοί· αλλά όσοι θυμόνταν ακόμα τις παραδόσεις της Μακρινής Δύσης έλεγαν πως είχε περισωθεί από την καταστροφή του Νούμενορ και πως τον είχε τοποθετήσει εκεί ο Ισίλντουρ, όταν βγήκε στη στεριά. Κανείς απ' τους κατοίκους της κοιλάδας δεν τολμούσε να τον πλησιάσει, ούτε να κατοικήσει εκεί κοντά· γιατί έλεγαν πως ήταν ο τόπος όπου αντάμωναν οι άνθρωποι-Σκιές, κι εκεί μαζεύονταν σε καιρούς φόβου γύρω από το βράχο και ψιθύριζαν.

Σ' αυτόν το βράχο έφτασε ο λόχος και σταμάτησε στη μέση της νύχτας. Τότε ο Έλροχιρ έδωσε στον Άραγκορν ένα ασημένιο βούκινο κι εκείνος σάλπισε· όλοι όσοι στέκονταν κοντά νόμισαν πως άκουσαν άλλα βούκινα ν' απαντούν, σαν αντίλαλος σε βαθιές σπηλιές μακριά. Δεν άκουσαν κανέναν άλλο θόρυβο, όμως ένιωθαν πως, γύρω από το λόφο όπου βρίσκονταν, είχε συγκεντρωθεί ένας μεγάλος στρατός· κι ένας κρύος άνεμος σαν την ανάσα φαντασμάτων κατέβαινε από τα βουνά. Ο Άραγκορν όμως ξεπέζεψε και, αφού στάθηκε πλάι στο βράχο, φώναξε πολύ δυνατά:

– Επίορκοι, γιατί ήρθατε;

Και μια φωνή ακούστηκε μέσα στη νύχτα να του απαντάει, λες από μακριά:

– Για να εκπληρώσουμε τον όρκο μας και να βρούμε ανάπαυση.

– Η ώρα έφτασε, επιτέλους. Τώρα πηγαίνω στο Πελάργκιρ, στον Άντουιν, κι εσείς θα με ακολουθήσετε. Και όταν όλη αυτή η

περιοχή καθαριστεί από τους υπηρέτες του Σάουρον, θα θεωρήσω τον όρκο εκπληρωμένο κι εσείς θα βρείτε ανάπαυση και θα φύγετε για πάντα. Γιατί εγώ είμαι ο Ελέσσαρ, ο κληρονόμος του Ισίλντουρ της Γκόντορ, είπε ο Άραγκορν.

Και μ' αυτά τα λόγια είπε στον Χάλμπαραντ να ξεδιπλώσει τη μεγάλη σημαία που είχε φέρει· και να! ήταν μαύρη, κι αν είχε κάποιο σχέδιο πάνω της, το έκρυβε το σκοτάδι. Ύστερα έγινε ησυχία και όλη την ατέλειωτη νύχτα δεν ξανακούστηκε ο παραμικρός θόρυβος. Ο λόχος στρατοπέδευσε πλάι στο βράχο, αλλά ελάχιστα κοιμήθηκαν, εξαιτίας του τρόμου από τις Σκιές που τους περικύκλωναν.

Αλλά όταν έφτασε η αυγή, χλομή και κρύα, ο Άραγκορν σηκώθηκε βιαστικά και οδήγησε το λόχο σ' ένα ταξίδι με τόση βιασύνη και κούραση, που κανείς ανάμεσά τους δεν είχε ξανακάνει, εκτός απ' αυτό τον ίδιο, και μόνο η θέλησή του τους κρατούσε και προχωρούσαν. Κανένας άλλος θνητός Άνθρωπος δε θα το είχε αντέξει, κανείς εκτός από τους Ντουνεντάιν του Βορρά και μαζί τους ο Γκίμλι ο Νάνος και ο Αέγκολας το Ξωτικό.

Πέρασαν το Καταράχι του Τάρλανγκ κι έφτασαν στο Λάμεντον· και η στρατιά των Ίσκιων πίσω τους, ενώ ο φόβος προχωρούσε μπροστά απ' αυτούς, ώσπου έφτασαν στο Κάλεμπελ, στον ποταμό Κίριλ, και ο ήλιος έδυσε ματωμένος πίσω από το Πίναθ Γκέλιν, μακριά στη Δύση πίσω τους. Η πόλη και τα περάσματα του Κίριλ ήταν έρημα, γιατί πολλοί άντρες είχαν πάει στον πόλεμο και όλοι όσοι είχαν μείνει το 'σκασαν στους λόφους όταν άκουσαν για τον ερχομό του βασιλιά των Νεκρών. Αλλά την άλλη μέρα δε χάραξε η αυγή και ο Γκρίζος Λόχος προχώρησε μέσα στο σκοτάδι της Καταιγίδας της Μόρντορ και χάθηκε από τα μάτια των θνητών· οι Νεκροί όμως τους ακολουθούσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η επιστράτευση του Ρόαν

Όλοι οι δρόμοι πλέον οδηγούσαν μαζί στην Ανατολή, για να συναντήσουν τον πόλεμο που ερχόταν και την έφοδο της Σκιάς. Και την ώρα που ο Πίπιν βρισκόταν στη Μεγάλη Πύλη της πόλης κι έβλεπε τον πρίγκιπα του Ντολ Άμροθ να περνάει με τα λάβαρά του, ο βασιλιάς του Ρόαν κατηφόριζε από τους λόφους.

Η μέρα έφευγε. Στις τελευταίες ακτίνες του ήλιου, οι καβαλάρηδες έριχναν μακρόστενες σκιές που έτρεχαν μπροστά τους. Το σκοτάδι είχε κιόλας απλωθεί κάτω απ' το ελατόδασος, που μουρμούριζε και έντυνε τις απόκρημνες βουνοπλαγιές. Ο βασιλιάς, καθώς τελείωνε η μέρα, προχωρούσε αργά. Το μονοπάτι έστριβε σε μια γυμνή λοφοπλαγιά και έμπαινε στη σκοτεινιά των δέντρων που σιγοαναστέναζαν. Όλο και κατέβαιναν, σχηματίζοντας μια μακριά, στριφογυριστή γραμμή. Όταν, τέλος, έφτασαν στο κάτω μέρος του φαραγγιού, το σούρουπο είχε απλωθεί στα πιο σκιερά μέρη. Ο ήλιος είχε χαθεί. Λυκόφως απλωνόταν στους καταρράκτες.

Όλη την ημέρα, λίγο πιο κάτω, ένα ορμητικό ρυάκι κατηφόριζε απ' το ψηλό πέρασμα πίσω, ανοίγοντας το στενό του δρόμο ανάμεσα από πευκοντυμένους τοίχους· και περνώντας από μια πέτρινη πύλη κυλούσε κι έβγαινε σε μια πλατύτερη κοιλάδα. Οι καβαλάρηδες το ακολούθησαν και ξαφνικά το Χοροουντέιλ απλώθηκε μπροστά τους, βουίζοντας από το κελάρυσμα των νερών το βράδυ. Εκεί το άσπρο Χιονόρεμα, ανταμώνοντας ένα μικρότερο ποταμάκι, έτρεχε ορμητικά, αφρίζοντας στις πέτρες, κάτω στο Έντορας και στους πράσινους λοφους και στους κάμπους. Πέρα δεξιά, στην αρ-

χή της μεγάλης κοιλάδας, το μεγάλο Οξύκορφο υψωνόταν πάνω απ' τις τεράστιες πλαγιές του, που ήταν τυλιγμένες στα σύννεφα· αλλά η αιχμηρή κορυφή του, ντυμένη στα αιώνια χιόνια, γυάλιζε πολύ ψηλότερα απ' τον κόσμο, με γαλάζιες φωτοσκιάσεις στην Ανατολή και ερυθροσκιές απ' το ηλιοβασίλεμα στη Δύση.

Ο Μέρι κοίταζε με θαυμασμό τον παράξενο αυτό τόπο, για τον οποίο είχε ακούσει πολλές ιστορίες στη διάρκεια της πορείας τους. Ήταν ένας κόσμος δίχως ουρανό, όπου έβλεπε, μέσα από θαμπά ανοίγματα στο σκιερό αέρα, μόνο πλαγιές ν' ανεβαίνουν ατέλειωτα, μεγάλους πέτρινους τοίχους πίσω από άλλους πανύψηλους τοίχους και απειλητικούς γκρεμούς στεφανωμένους με ομίχλη. Στάθηκε μια στιγμή σαν να ονειρευόταν, ακούγοντας το θόρυβο του νερού, τον ψίθυρο των σκοτεινών δέντρων, το τρίξιμο της πέτρας και την απέραντη σιωπή που βρισκόταν πίσω από κάθε ήχο. Αγαπούσε τα βουνά ή μάλλον αγαπούσε να τα σκέφτεται πανταχού παρόντα σε ιστορίες φερμένες από μακριά· μόνο που εκείνη τη στιγμή ένιωθε να τον πλακώνει το αβάσταχτο βάρος της Μέσης-γης. Επιθυμούσε να κλείσει έξω την απεραντοσύνη και να βρεθεί σ' ένα δωμάτιο ήσυχο, πλάι στη φωτιά.

Ήταν πολύ κουρασμένος· μόλο που είχαν ταξιδέψει αργά, στη διάρκεια της πορείας τους είχαν σταματήσει ελάχιστα να ξεκουραστούν. Ώρες ατέλειωτες, για σχεδόν τρεις κοπιαστικές μέρες είχε ανέβει και κατέβει περάσματα και μακριά λαγκάδια, κι είχε διασχίσει πολλά ποταμάκια. Μερικές φορές, όπου ο δρόμος ήταν φαρδύτερος, είχε ταξιδέψει στο πλευρό του βασιλιά, χωρίς να πάρει είδηση πως πολλοί καβαλάρηδες χαμογελούσαν βλέποντας τους δυο τους μαζί: τον Χόμπιτ στο μικρό δασύμαλλό του πόνι και τον άρχοντα του Ρόαν στο μεγάλο του άσπρο άλογο. Σ' αυτές τις περιπτώσεις είχε κουβεντιάσει με τον Θέοντεν, λέγοντάς του για την πατρίδα του και για τις καθημερινές ασχολίες του κόσμου στο Σάιρ, ή ακούγοντας με τη σειρά του ιστορίες για το Μαρκ και τα παλικάρια που είχε παλιά. Αλλά τις περισσότερες φορές, ιδιαίτερα την τελευταία μέρα, ο Μέρι πήγαινε μοναχός του πίσω από το βασιλιά, αμίλητος, προσπαθώντας να καταλάβει την αργή μελωδική γλώσσα του Ρόαν, που άκουγε τους άντρες πίσω του να χρησιμοποιούν. Φαίνεται πως είχε πολλές λέξεις που ήξερε, αν και τις πρόφεραν πιο γεμάτες και έντονες απ' ό,τι στο Σάιρ, όμως δεν κατάφερνε να βρει ειρμό. Μερικές φορές κά-

ποιος καβαλάρης ύψωνε την καθαρή φωνή του σε κάποιο συγκινητικό τραγούδι και ο Μέρι ένιωθε την καρδιά του να σφίγγεται, μόλο που δεν καταλάβαινε τη σημασία του.

Γενικά, όμως, ένιωθε μοναξιά, και μάλιστα προς το τέλειωμα της μέρας ακόμη περισσότερη. Πού άραγε, μέσα σ' όλο αυτό τον παράξενο κόσμο, να βρισκόταν ο Πίπιν· και τι θα απογίνονταν ο Άραγκορν, ο Λέγκολας και ο Γκίμλι; Τότε, ξαφνικά, σαν παγωμένο άγγιγμα στην καρδιά του, θυμήθηκε τον Φρόντο και τον Σαμ. «Τους ξεχνώ!» είπε στον εαυτό του επιτιμητικά. «Κι όμως αυτοί μετράνε περισσότερο απ' όλους εμάς τους άλλους. Κι εγώ ήρθα για να τους βοηθήσω· αλλά τώρα αυτοί πρέπει να βρίσκονται εκατοντάδες μίλια μακριά, αν ζουν ακόμα.» Αναρίγησε.

– Το Χαροουντέιλ επιτέλους! είπε ο Έομερ. Τα ταξίδι μας κοντεύει να τελειώσει.

Σταμάτησαν. Τα μονοπάτια που έβγαζαν απ' το στενό φαράγγι κατηφόριζαν απότομα. Μόνο ένα μικρό κομμάτι, σαν από ψηλό παράθυρο, μπορούσες να δεις από τη μεγάλη κοιλάδα μες στο σούρουπο. Ένα μοναδικό φως φαινόταν να τρεμοπαίζει πλάι στο ποτάμι.

– Αυτό το ταξίδι μπορεί να τελείωσε, είπε ο Θέοντεν, εγώ όμως έχω πολύ δρόμο ακόμα. Χθες βράδυ ήταν πανσέληνος και το πρωί πρέπει να πάω στο Έντορας για την επιστράτευση του Μαρκ.

– Αλλά, αν θέλεις να ακούσεις τη συμβουλή μου, είπε ο Έομερ χαμηλόφωνα, να επιστρέψεις ύστερα εδώ, ώσπου να τελειώσει ο πόλεμος, είτε τον κερδίσουμε είτε τον χάσουμε.

Ο Θέοντεν χαμογέλασε.

– Όχι, γιε μου, γιατί έτσι θα σε αποκαλώ, μη μου μιλάς με τα σιγανά λόγια του Φιδόγλωσσου στ' αυτιά μου! Τεντώθηκε και κοίταξε πίσω τη μακριά γραμμή των αντρών του που χάνονταν στο μισοσκόταδο. Μου φαίνεται πως έχουν περάσει χρόνια μέσα σε λίγες μέρες, από τότε που ταξίδεψα δυτικά· αλλά δε θα ξαναγείρω σε μπαστούνι πάλι. Αν χαθεί ο πόλεμος, τι έχω να κερδίσω με το να κρύβομαι στα βουνά; Και αν νικήσουμε, ποια θα είναι η λύπη, ακόμα κι αν πέσω, εξαντλώντας και τις τελευταίες μου δυνάμεις; Αλλά ας το αφήσουμε αυτό τώρα. Απόψε θα ξεκουραστώ στο καταφύγιο του Ντανχάροου. Τουλάχιστον μας απομένει ένα ήσυχο βράδυ. Ας προχωρήσουμε.

Καθώς σκοτείνιαζε, κατέβηκαν στην κοιλάδα. Εδώ το Χιονόρεμα κυλούσε κοντά στη δυτική πλευρά της κοιλάδας και γρήγορα το μονοπάτι τούς έφερε σε ένα πέρασμα όπου τα ρηχά νερά μουρμούριζαν δυνατά στα τρόχαλα. Το πέρασμα είχε φρουρούς. Καθώς ο βασιλιάς πλησίασε, πολλοί άντρες πετάχτηκαν απ' τις σκιές των βράχων· και όταν είδαν το βασιλιά, φώναξαν με χαρούμενες φωνές:

– Ο βασιλιάς Θέοντεν! Ο βασιλιάς Θέοντεν! Ο βασιλιάς του Μαρκ επιστρέφει!

Τότε, κάποιος έβγαλε ένα μακρύ σάλπισμα με το βούκινό του. Αντήχησε στην κοιλάδα. Άλλα βούκινα απάντησαν και φώτα φάνηκαν στην αντίπερα όχθη.

Και ξαφνικά ακούστηκαν πολλές σάλπιγγες από ψηλά, να αντηχούν από κάποιο κοίλο μέρος, όπως φαινόταν, που συγκέντρωνε τις νότες τους σε μια φωνή και την έστελνε κάτω αντηχώντας στους πέτρινους τοίχους.

Έτσι, ο βασιλιάς του Μαρκ επέστρεψε από τη Δύση νικητής στο Ντανχάροου, στους πρόποδες των Λευκών Βουνών. Εκεί βρήκε τις υπόλοιπες δυνάμεις του λαού του να έχουν κιόλας συγκεντρωθεί· γιατί μόλις μαθεύτηκε ο ερχομός του, οι οπλαρχηγοί έσπευσαν να τον συναντήσουν στο πέρασμα, φέρνοντας μηνύματα από τον Γκάνταλφ. Ο Ντάνχιρ, ο αρχηγός αυτών που ζούσαν στο Χαροουντέιλ, βρισκόταν επικεφαλής τους.

– Την αυγή πριν από τρεις μέρες, άρχοντα, είπε, ήρθε ο Ίσκιος απ' τη Δύση, πηγαίνοντας στο Έντορας, και ο Γκάνταλφ μας έφερε τα νέα της νίκης σου και αναγάλλιασε η καρδιά μας. Αλλά μας έφερε επίσης την παραγγελία σου να επισπεύσουμε την επιστράτευση των καβαλάρηδων. Και ύστερα ήρθε η φτερωτή Σκιά.

– Η φτερωτή Σκιά; είπε ο Θέοντεν. Την είδαμε κι εμείς, αλλά ήταν αργά τη νύχτα, πριν μας αφήσει ο Γκάνταλφ.

– Μπορεί, άρχοντα, είπε ο Ντάνχιρ. Όμως η ίδια ή κάποια άλλη σαν κι αυτή, μια ιπτάμενη σκοτεινιά με σχήμα τερατώδους πουλιού, πέρασε πάνω από το Έντορας εκείνο το πρωί και όλοι οι άντρες τρεμούλιασαν από φόβο. Γιατί έσκυψε πάνω από το Μέντουσελντ, κι όπως χαμήλωσε σχεδόν ως τα αετώματα, ακούστηκε ένα κρώξιμο που έκανε την καρδιά μας να σταματήσει. Τότε ήταν που ο Γκάνταλφ μας συμβούλεψε να μη συγκεντρωθούμε στους

αγρούς, αλλά να σε συναντήσουμε εδώ, στην κοιλάδα κάτω από τα βουνά. Και μας είπε να μην ανάψουμε άλλα φώτα ή φωτιές, εκτός απ' τις απολύτως απαραίτητες. Κι έτσι κάναμε. Ο Γκάνταλφ μας μίλησε με μεγάλο κύρος. Ελπίζουμε πως κάναμε όπως θα 'θελες. Εδώ στο Χαροουντέιλ δεν έχουν φανεί καθόλου αυτά τα απαίσια όντα.

– Καλά κάνατε, είπε ο Θέοντεν. Θα πάω τώρα στο φρούριο κι εκεί, πριν ξεκουραστώ, θα συναντηθώ με τους στρατηγούς και τους οπλαρχηγούς. Πες τους να έρθουν όσο πιο γρήγορα γίνεται!

Ο δρόμος τραβούσε ανατολικά, διασχίζοντας την κοιλάδα, που σ' εκείνο το σημείο δεν είχε παραπάνω από ένα μίλι πλάτος. Ισιώματα και λιβάδια όλο χορτάρι, γκρίζα επειδή νύχτωνε, απλώνονταν παντού, αλλά μπροστά στην άλλη άκρη του λαγκαδιού ο Μέρι είδε έναν απειλητικό τοίχο, ένα τελευταίο κομμάτι απ' τα μεγάλα ριζώματα του Οξύκορφου, σκισμένο καταμεσής από το ποτάμι σε χρόνια παλιά.

Οπουδήποτε υπήρχε ίσιωμα ήταν συναθροισμένοι άντρες. Μερικοί είχαν μαζευτεί στην άκρη του δρόμου, καλωσορίζοντας το βασιλιά και τους ιππείς από τη Δύση με χαρούμενες φωνές· αλλά ως εκεί που έβλεπε το μάτι, υπήρχαν σειρές από αντίσκηνα και παράγκες, σειρές από δεμένα άλογα· όπλα και σωροί από ακόντια μυτερά σαν συστάδες νεοφυτεμένων δέντρων. Αυτή η μεγάλη συνάθροιση χανόταν στο σκοτάδι, κι όμως, μόλο που το βραδινό ψύχος κατέβαινε φυσώντας παγωμένα από ψηλά, κανένα φανάρι δεν έφεγγε, ούτε άναψαν φωτιές. Κουκουλωμένοι φρουροί πήγαιναν πάνω κάτω.

Ο Μέρι αναρωτήθηκε πόσοι καβαλάρηδες να ήταν. Δεν μπορούσε να υπολογίσει τον αριθμό τους στο σκοτάδι που έπεφτε, αλλά του φαινόταν μεγάλος στρατός, πολλές χιλιάδες. Όσην ώρα κοιτούσε απ' τη μια πλευρά και την άλλη, η ομάδα του βασιλιά πλησίασε στον κατακόρυφο γκρεμό, στην ανατολική πλευρά της κοιλάδας· κι εκεί, ξαφνικά, το μονοπάτι άρχισε ν' ανηφορίζει και ο Μέρι κοίταξε ψηλά κατάπληκτος. Βρισκόταν σ' έναν δρόμο που όμοιό του δεν είχε ξαναδεί, ένα μεγάλο έργο ανθρώπινων χεριών πέρα κι απ' τη θύμηση των τραγουδιών. Ανέβαινε και κουλουριαζόταν σαν φίδι, βγάζοντας στην απόκρημνη και βραχώδη πλαγιά. Απότομος σαν σκάλα, έστριβε δεξιά κι αριστερά και όλο ανέβαινε.

Άλογα μπορούσαν να τον ανέβουν και κάρα μπορούσαν να συρθούν αργά· αλλά κανένας εχθρός δεν μπορούσε να ανεβεί από κει, εκτός απ' τον αέρα, αν ήταν φυλαγμένος από ψηλά. Σε κάθε στροφή του δρόμου υπήρχαν μεγάλοι, όρθιοι, σμιλεμένοι βράχοι που έμοιαζαν με ανθρώπους, τεράστιους και δύσμορφους, καθισμένους σταυροπόδι, με τα κοντόχοντρα χέρια τους διπλωμένα στις χοντρές κοιλιές τους. Μερικοί, με τη φθορά των χρόνων, είχαν χάσει όλα τους τα χαρακτηριστικά εκτός απ' τις σκοτεινές τρύπες των ματιών τους, που εξακολουθούσαν να κοιτάζουν λυπημένα τους περαστικούς. Οι καβαλάρηδες ούτε που τους κοίταζαν. Τους ονόμαζαν *Púkel-men* και δεν τους έδιναν σημασία· ο Μέρι όμως τους κοίταζε με απορία και μ' ένα αίσθημα σχεδόν οίκτου, καθώς ξεπρόβαλλαν πένθιμα στο μισοσκόταδο.

Έπειτα από λίγο κοίταξε πίσω και διαπίστωσε πως είχε κιόλας ανεβεί μερικές εκατοντάδες πόδια πάνω από την κοιλάδα, όμως κάτω μακριά μπορούσε ακόμη να δει μια στριφογυριστή γραμμή από καβαλάρηδες να διασχίζει το πέρασμα του ποταμού και να κατευθύνεται στον καταυλισμό που τους είχαν ετοιμάσει. Μόνο ο βασιλιάς και η φρουρά του ανέβαιναν στο φρούριο.

Τέλος, η ομάδα του βασιλιά έφτασε σε ένα απειλητικό χείλος και ο ανηφορικός δρόμος μπήκε σε μια στενοποριά ανάμεσα στα τοιχώματα του βράχου, έτσι ανηφόρισε μια μικρή πλαγιά και βγήκε σ' ένα ευρύχωρο πλάτωμα. Φίριενφελντ το ονόμαζαν οι Άνθρωποι, ένα πράσινο βουνίσιο πλάτωμα όλο γρασίδι και ρείκια, ψηλότερα απ' τη βαθυσκαμμένη κοίτη του Χιονορέματος, απλωμένο στους πρόποδες των μεγάλων βουνών από πίσω: του Οξύκορφου κατά το νότο και του πριονωτού όγκου του Σιδεροπρίονου στο βορρά, που ανάμεσά τους φάνηκαν οι καβαλάρηδες, ο θλιβερός μαύρος τοίχος του Ντίμορμπεργκ, του Στοιχειωμένου Βουνού, που υψωνόταν πάνω από απόκρημνες πλαγιές σκοτεινόχρωμων κωνοφόρων. Το πλάτωμα το χώριζε στα δύο μια διπλή σειρά από όρθιες ακατέργαστες πέτρες που έσβηναν στο μισοσκόταδο και χάνονταν ανάμεσα στα δέντρα. Όσοι τολμούσαν ν' ακολουθήσουν εκείνον το δρόμο γρήγορα έφταναν στο σκοτεινό Ντίμχολτ, στη σκιά του Ντίμορμπεργκ, κάτω από την απειλή της πέτρινης κολόνας και τη σκιά της απαγορευμένης πόρτας που έχασκε.

Έτσι ήταν το σκοτεινό Ντανχάροου, έργο λησμονημένων

Ανθρώπων. Το όνομά τους είχε χαθεί και κανένα τραγούδι ή θρύλος δεν το θυμόταν. Για ποιο λόγο είχαν φτιάξει αυτό το μέρος, για πόλη ή κρυφό ναό ή τάφο βασιλιάδων, κανείς δεν ήξερε. Εδώ είχαν κοπιάσει στη διάρκεια των Μαύρων Χρόνων, πριν φανεί πλοίο στις δυτικές ακτές ή να χτιστεί η Γκόντορ των Ντουνεντάιν· και είχαν πια χαθεί και μόνο οι γέρικοι *Púkel-men* είχαν απομείνει και εξακολουθούσαν να κάθονται στις στροφές του δρόμου.

Ο Μέρι κοίταζε τις πέτρινες σειρές. Οι πέτρες ήταν φθαρμένες και μαύρες· μερικές έγερναν, άλλες είχαν πέσει και άλλες είχαν ραγίσει ή σπάσει· έμοιαζαν σαν σειρές από γέρικα, πεινασμένα δόντια. Αναρωτήθηκε τι μπορεί να ήταν και ευχήθηκε να μην τις ακολουθήσει ο βασιλιάς στο σκοτάδι πέρα. Ύστερα είδε καταυλισμούς με αντίσκηνα και παραπήγματα κι απ' τις δύο πλευρές του πέτρινου δρόμου· μόνο που δεν ήταν στημένα κοντά στα δέντρα και έμοιαζαν μάλλον να μαζεύονται μακριά από τα δέντρα, προς την άκρη του γκρεμού. Τα περισσότερα βρίσκονταν δεξιά, όπου το Φίριενφελντ ήταν πλατύτερο· και στα αριστερά υπήρχε ένας μικρότερος καταυλισμός, που στη μέση του στεκόταν μια ψηλή σκηνή. Απ' αυτή την πλευρά ένας καβαλάρης βγήκε να τους προϋπαντήσει, κι εκείνοι έστριψαν και βγήκαν από το δρόμο.

Καθώς πλησίαζαν, ο Μέρι είδε πως ο καβαλάρης ήταν γυναίκα με μακριές πλεξίδες που έλαμπαν στο λυκόφως, φορούσε όμως κράνος και ήταν ντυμένη ως τη μέση σαν πολεμιστής και ζωσμένη σπαθί.

– Χαίρε, άρχοντα του Μαρκ! φώναξε. Η καρδιά μου χαίρεται για την επιστροφή σου.

– Κι εσύ, Έογουιν, είπε ο Θέοντεν, όλα καλά;

– Όλα καλά, απάντησε. Όμως φάνηκε στον Μέρι πως η φωνή της διέψευδε τα λόγια της· θα 'λεγε πως είχε κλάψει, αν μπορούσε να πιστέψει κάτι τέτοιο για κάποια με τόσο αυστηρό πρόσωπο. Όλα πάνε καλά. Ήταν κοπιαστική πορεία για τον κόσμο, έτσι απότομα που ξεσπιτώθηκε. Υπήρξαν λογομαχίες, γιατί έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που ο πόλεμος μας έδιωξε απ' τα πράσινα λιβάδια μας· αλλά δεν είχαμε επεισόδια. Τώρα όλα είναι εντάξει, καθώς βλέπεις. Και το κατάλυμά σου είναι έτοιμο· γιατί είχα καλές πληροφορίες και ήξερα την ώρα του ερχομού σας.

– Άρα ήρθε ο Άραγκορν, είπε ο Έομερ. Είναι ακόμα εδώ;

– Όχι, έφυγε, απάντησε η Έογουιν γυρίζοντας απ' την άλλη μεριά και κοιτάζοντας προς τα σκοτεινά βουνά στην Ανατολή και στο Νότο.

– Προς τα πού πήγε; ρώτησε ο Έομερ.

– Δεν ξέρω, απάντησε. Ήρθε το βράδυ κι έφυγε χθες το πρωί, πριν ανέβει ο ήλιος πάνω απ' τις βουνοκορφές. Έφυγε.

– Είσαι λυπημένη, θυγατέρα, είπε ο Θέοντεν. Τι έγινε; Πες μου, μίλησε για κείνον το δρόμο; Έδειξε μακριά στις σκοτεινιασμένες σειρές με τις πέτρες, κατά το Ντίμορμπεργκ. Για τα Μονοπάτια των Νεκρών;

– Ναι, άρχοντα, είπε η Έογουιν. Και μπήκε στις σκιές απ' όπου κανένας δεν έχει γυρίσει. Δεν μπόρεσα να του αλλάξω γνώμη. Έφυγε.

– Επομένως, οι δρόμοι μας χώρισαν, είπε ο Έομερ. Είναι χαμένος. Εμείς πρέπει να φύγουμε χωρίς αυτόν και οι ελπίδες μας λιγοστεύουν.

Διασχίσανε αργά τα ρείκια και το βουνίσιο γρασίδι, δίχως να μιλούν, ώσπου έφτασαν στο αντίσκηνο του βασιλιά. Εκεί ο Μέρι βρήκε πως όλα ήταν έτοιμα και πως δεν τον είχαν ξεχάσει. Ένα μικρό αντίσκηνο ήταν στημένο γι' αυτόν πλάι στο κατάλυμα του βασιλιά· κι εκεί κάθισε μονάχος, ενώ οι άντρες πηγαινοέρχονταν στο κατάλυμα του βασιλιά για να πάρουν αποφάσεις. Η νύχτα έφτασε και οι θαμπές κορφές των βουνών δυτικά στεφανώθηκαν με αστέρια, η Ανατολή όμως ήταν μαύρη κι άδεια. Οι σειρές με τις πέτρες έσβησαν αργά στο βάθος, αλλά ακόμα πιο πέρα, πιο μαύρη απ' το σκοτάδι, στεκόταν πένθιμα η τεράστια σκυφτή σκιά του Ντίμορμπεργκ.

– Τα Μονοπάτια των Νεκρών, μουρμούρισε. Τα Μονοπάτια των Νεκρών; Τι σημαίνουν όλα αυτά; Όλοι με άφησαν τώρα. Όλοι έχουν ακολουθήσει κάποιο πεπρωμένο: ο Γκάνταλφ και ο Πίπιν στον πόλεμο στην Ανατολή· ο Σαμ και ο Φρόντο στη Μόρντορ· ο Λέγκολας με τον Γκίμλι στα Μονοπάτια των Νεκρών. Η σειρά μου όμως δε θ' αργήσει να έρθει, φαντάζομαι. Αναρωτιέμαι τι να κουβεντιάζουν και τι σκοπεύει να κάνει ο βασιλιάς. Γιατί τώρα πρέπει να πάω όπου πάει.

Εκεί που έκανε αυτές τις μελαγχολικές σκέψεις, ξαφνικά θυμή-

θηκε πως ήταν πολύ πεινασμένος και σηκώθηκε να πάει να δει αν κανένας άλλος σ' αυτό τον παράξενο καταυλισμό ένιωθε το ίδιο. Αλλά ακριβώς εκείνη τη στιγμή ακούστηκε ένα σάλπισμα κι ένας άντρας ήρθε να τον φωνάξει, τον υπασπιστή του βασιλιά, για να τον περιποιηθεί στο βασιλικό τραπέζι.

Στο εσωτερικό του αντίσκηνου υπήρχε ένας μικρός χώρος, χωρισμένος με κεντημένες κουρτίνες και στρωμένος με προβιές· εκεί, σ' ένα μικρό τραπέζι καθόταν ο Θέοντεν με τον Έομερ, την Έογουιν και τον Ντάνχιρ, τον άρχοντα του Χαροουντέιλ. Ο Μέρι στάθηκε πλάι στο σκαμνί του βασιλιά και τον περιποιόταν, ώσπου τέλος ο γέροντας, βγαίνοντας από βαθιά σκέψη, γύρισε προς το μέρος του και χαμογέλασε.

– Έλα, μαστρο-Μέριαντοκ! είπε. Μη στέκεσαι όρθιος. Θα κάθεσαι στο πλευρό μου όσον καιρό θα βρίσκομαι στη χώρα μου και θα μου ξαλαφρώνεις την καρδιά με ιστορίες.

Έκαναν χώρο για τον Χόμπιτ στα αριστερά του βασιλιά, αλλά κανείς δε ζήτησε ιστορία. Και, στ' αλήθεια, πολύ λίγο μιλούσαν· έτρωγαν κι έπιναν σιωπηλά, ώσπου, τέλος, μαζεύοντας το κουράγιο του, ο Μέρι έκανε την ερώτηση που τον βασάνιζε:

– Δύο φορές τώρα, άρχοντα, έχω ακούσει για τα Μονοπάτια των Νεκρών, είπε. Τι είναι; Και πού έχει πάει ο Γοργοπόδαρος, θέλω να πω ο άρχοντας Άραγκορν;

Ο βασιλιάς αναστέναξε, αλλά κανείς δεν απάντησε, ώσπου μίλησε ο Έομερ:

– Δεν ξέρουμε και ο καρδιές μας είναι βαριές, είπε. Αλλά, όσον αφορά τα Μονοπάτια των Νεκρών, έχεις κι εσύ ο ίδιος βαδίσει τα πρώτα τους βήματα. Όχι, δε λέω δυσοίωνα λόγια! Ο δρόμος που ανεβήκαμε είναι η είσοδος στην πόρτα, εκεί πέρα στο Ντίμχολτ. Αλλά κανείς δεν ξέρει τι υπάρχει πιο πέρα.

– Κανένας δεν ξέρει, είπε ο Θέοντεν. Όμως οι αρχαίες παραδόσεις, που τώρα σπάνια λέγονται, έχουν κάτι να πουν. Αν αυτές οι παλιές ιστορίες λένε αλήθειες που έχουν φτάσει ως εμάς από πατέρα σε γιο στον Οίκο του Έορλ, τότε η πόρτα κάτω από το Ντίμορμπεργκ οδηγεί σ' ένα κρυφό πέρασμα, που περνάει κάτω από το βουνό και βγάζει σε κάποιο λησμονημένο μέρος. Αλλά κανείς ποτέ δεν τόλμησε να ψάξει τα μυστικά της, από τότε που ο Μπάλντορ, ο

γιος του Μπρέγκο, πέρασε την πόρτα και δεν τον ξαναείδαν πια. Έδωσε έναν απερίσκεπτο όρκο, καθώς άδειαζε το κύπελλο στο συμπόσιο που είχε οργανώσει ο Μπρέγκο για να εγκαινιάσει το καινουργιοχτισμένο Μέντουσελντ, και ποτέ δεν κάθισε στο θρόνο που ήταν κληρονόμος.

Λένε πως οι Νεκροί από τα Χρόνια της Σκοτεινιάς φρουρούν το πέρασμα και δεν ανέχονται κανέναν ζωντανό Άνθρωπο στα κρυφά τους παλάτια· αλλά καμιά φορά μπορεί να τους δεις να βγαίνουν από την πόρτα σαν σκιές και να κατηφορίζουν τον πέτρινο δρόμο. Τότε οι κάτοικοι του Χαροουντέιλ κλειδαμπαρώνουν τις πόρτες τους και τραβούν τις κουρτίνες στα παράθυρά τους και φοβούνται. Αλλά οι Νεκροί σπάνια βγαίνουν και μόνο σε καιρούς μεγάλων αναταραχών και επερχόμενου θανάτου.

– Πάντως, λένε στο Χαροουντέιλ, είπε η Έογουιν χαμηλόφωνα, πως τις ασέληνες νύχτες λίγο πριν, ένας μεγάλος στρατός με παράξενες στολές πέρασε από δω. Από πού ήρθαν κανείς δεν ήξερε, αλλά ανηφόρισαν τον πέτρινο δρόμο και χάθηκαν μέσα στο λόφο, λες και πήγαιναν σε κάποια συνάντηση.

– Τότε, γιατί ο Άραγκορν πήγε απ' αυτόν το δρόμο; ρώτησε ο Μέρι. Δεν ξέρετε τίποτα που να το εξηγεί;

– Εκτός κι αν, επειδή είναι φίλος σου, σου έχει πει πράγματα που εμείς δεν τα έχουμε ακούσει, είπε ο Έομερ. Κανείς τώρα στη γη των ζωντανών δεν ξέρει το σκοπό του.

– Πολύ αλλαγμένος μου φάνηκε από τότε που τον είδα για πρώτη φορά στο σπίτι του βασιλιά, είπε η Έογουιν, πιο αγριωπός, γερασμένος. Σημαδεμένος μου φάνηκε, σαν κάποιος που οι Νεκροί καλούν.

– Ίσως να τον κάλεσαν, είπε ο Θέοντεν, και μέσα μου νιώθω πως δε θα τον δω ξανά. Όμως, είναι ένας ηγεμονικός άντρας, με υψηλό πεπρωμένο. Και παρηγορήσου μ' αυτό, θυγατέρα, αφού φαίνεται να χρειάζεσαι παρηγοριά στη λύπη σου γι' αυτό τον ξένο. Λένε πως όταν οι Εορλίγκας ήρθαν απ' το Βορρά και πέρασαν το Χιονόρεμα, αναζητώντας οχυρά καταφύγια για ώρες δύσκολες, ο Μπρέγκο και ο γιος του ο Μπάλντορ ανέβηκαν τη Σκάλα του Καταφυγίου κι έφτασαν μπροστά στην Πόρτα. Στο κατώφλι καθόταν ένας γέρος, πόσο γέρος δεν μπορούσε να μαντέψει κανείς· κάποτε πρέπει να ήταν ψηλός, με βασιλική κορμοστασιά, αλλά τους φάνη-

κε σαν γέρικος βράχος, και μάλιστα για πέτρα τον πέρασαν, γιατί δεν κουνιόταν και δεν έλεγε λέξη, ώσπου δοκίμασαν να τον προσπεράσουν και να μπουν. Και τότε μια δυνατή φωνή βγήκε από μέσα του, λες κι ερχόταν από τα βάθη της γης, και για μεγάλη τους έκπληξη μίλησε στη γλώσσα που μιλούσαν στη Δύση: *Ο δρόμος είναι κλειστός.*

Τότε σταμάτησαν και τον κοίταξαν και είδαν πως ήταν ακόμη ζωντανός· αλλά δεν τους κοίταζε. *Ο δρόμος είναι κλειστός*, είπε ξανά η φωνή. *Τον έφτιαξαν εκείνοι που είναι Νεκροί, και οι Νεκροί τον κρατούν, ώσπου να έρθει η ώρα. Ο δρόμος είναι κλειστός.*

Και πότε θα έρθει αυτή η ώρα; είπε ο Μπάλντορ. Αλλά δεν πήρε ποτέ απάντηση. Γιατί ο γέροντας πέθανε την ίδια στιγμή και έπεσε με το πρόσωπο καταγής· και καμιά άλλη πληροφορία για τους αρχαίους κατοίκους των βουνών δεν έμαθε ο λαός μας. Όμως, μπορεί επιτέλους η ώρα της προφητείας να έχει φτάσει και ο Άραγκορν να μπορέσει να περάσει.

– Αλλά πώς μπορεί κανείς να ανακαλύψει αν έχει έρθει αυτή η ώρα ή όχι, αν δεν τολμήσει να περάσει την Πόρτα; είπε ο Έομερ. Και αυτόν το δρόμο εγώ δε θα τον έπαιρνα ακόμα κι αν όλες οι στρατιές της Μόρντορ βρίσκονταν μπροστά μου κι εγώ ήμουν μονάχος, δίχως άλλο καταφύγιο. Αλίμονο που τέτοια θανατερή διάθεση σημάδεψε έναν τόσο λεοντόκαρδο άντρα σ' αυτή την κρίσιμη ώρα! Δεν υπάρχουν αρκετά επικίνδυνα πράγματα πάνω στη γη για να μην ψάχνουμε και κάτω απ' αυτήν; Ο πόλεμος έρχεται.

Σταμάτησε και για μια στιγμή ακούστηκε θόρυβος απ' έξω, η φωνή ενός άντρα να φωνάζει το όνομα του Θέοντεν και το «αλτ!» του φρουρού.

Σε λίγο ο αρχηγός της φρουράς παραμέρισε την κουρτίνα.

– Ένας άντρας βρίσκεται εδώ, άρχοντα, είπε, αγγελιοφόρος της Γκόντορ. Επιθυμεί να παρουσιαστεί μπροστά σου αμέσως.

– Να περάσει! είπε ο Θέοντεν.

Ένας ψηλός άντρας μπήκε και ο Μέρι έπνιξε μια κραυγή· για μια στιγμή του φάνηκε πως ο Μπόρομιρ ήταν πάλι ζωντανός και είχε επιστρέψει. Ύστερα κατάλαβε πως έκανε λάθος· ο άντρας ήταν άγνωστος, αλλά έμοιαζε τόσο πολύ στον Μπόρομιρ, λες και ήταν συγγενής του, ψηλός, γκριζομάτης και περήφανος. Φορούσε στολή

ιππέα, με σκούρο πράσινο μανδύα πάνω από έναν καλοδουλεμένο αλυσιδωτό θώρακα· στο μπροστινό μέρος του κράνους του ήταν σκαλισμένο ένα μικρό ασημένιο αστέρι. Στο χέρι του κρατούσε ένα βέλος μαυρόφτερο με μύτη ατσάλινη, που η άκρη της ήταν βαμμένη κόκκινη.

Γονάτισε το ένα πόδι και έτεινε το βέλος στον Θέοντεν.

– Χαίρε, άρχοντα των Ροχίρριμ, φίλε της Γκόντορ! είπε. Είμαι ο Χίργκον, αγγελιοφόρος του Ντένεθορ, και σου φέρνω αυτό το σύμβολο του πολέμου. Η Γκόντορ βρίσκεται σε μεγάλη ανάγκη. Οι Ροχίρριμ μας έχουν συχνά βοηθήσει, αλλά τώρα ο άρχοντας Ντένεθορ ζητά όλες σου τις δυνάμεις το γρηγορότερο δυνατό, για να μην πέσει η Γκόντορ.

– Το Κόκκινο Βέλος! είπε ο Θέοντεν παίρνοντάς το, σαν κάποιος που λαμβάνει μια πρόσκληση που περίμενε καιρό, η οποία όμως είναι τρομερή σαν έρθει – το χέρι του τρεμούλιασε. Το Κόκκινο Βέλος δεν το έχουμε δει στο Μαρκ σε όλα μου τα χρόνια! Φτάσαμε στ' αλήθεια ως εδώ; Και πόση υπολογίζει ο άρχοντας Ντένεθορ πως είναι όλη μου η δύναμη και η ταχύτητα;

– Αυτό το ξέρεις εσύ καλύτερα, άρχοντα, είπε ο Χίργκον. Αλλά πολύ σύντομα μπορεί η Μίνας Τίριθ να βρεθεί περικυκλωμένη και, εκτός κι αν έχεις τη δύναμη να διασπάσεις την πολιορκία πολλών δυνάμεων, ο άρχοντας Ντένεθορ μου είπε να σου πω ότι κρίνει πως τα ισχυρά όπλα των Ροχίρριμ θα είναι καλύτρα μέσα στα τείχη του παρά έξω.

– Αυτός όμως ξέρει πως προτιμάμε να πολεμάμε έφιπποι και έξω και ότι χρειαζόμαστε χρόνο για να συγκεντρώσουμε τους ιππείς μας. Δεν είναι αλήθεια, Χίργκον, πως ο άρχοντας της Μίνας Τίριθ ξέρει περισσότερα απ' όσα λέει στο μήνυμά του; Γιατί βρισκόμαστε ήδη σε εμπόλεμη κατάσταση, όπως μπορεί να είδες, και δε μας βρίσκεις όλους μας απροετοίμαστους. Ο Γκάνταλφ ο Γκρίζος ήταν μαζί μας και τώρα που μιλάμε στρατολογούμε άντρες για τη μάχη στην Ανατολή.

– Το τι μπορεί ο άρχοντας Ντένεθορ να ξέρει ή να μαντεύει απ' όλα αυτά εγώ δεν είμαι σε θέση να πω, απάντησε ο Χίργκον. Όμως στ' αλήθεια η κατάστασή μας είναι απελπιστική. Ο άρχοντάς μου δε σου στέλνει καμιά διαταγή, σε παρακαλεί μόνο να θυμηθείς την παλιά φιλία και τους όρκους που έχουν δοθεί από παλιά και για το

δικό σας καλό να κάνετε ό,τι μπορείτε. Έχουμε πληροφορίες πως πολλοί βασιλιάδες έχουν εκστρατεύσει από την Ανατολή στην υπηρεσία της Μόρντορ. Από το Βορρά ως το πεδίο της μάχης του Ντάγκορλαντ γίνονται αψιμαχίες και κυκλοφορούν φήμες πολέμου. Στο Νότο οι Χαράντριμ κινητοποιούνται και φόβος έχει κυριέψει όλα μας τα παράλια, επομένως λίγη βοήθεια θα μας έρθει κι από εκεί. Κάνετε γρήγορα! Γιατί μπροστά στα τείχη της Μίνας Τίριθ είναι που θα κριθεί η μοίρα των καιρών μας και, αν δεν αναχαιτίσουμε την παλίρροια εκεί, τότε θα πλημμυρίσει όλους τους όμορφους κάμπους του Ρόαν. Ακόμα και σ' αυτό το κρησφύγετο ανάμεσα στα βουνά δε θα υπάρξει καταφύγιο.

– Άσχημα νέα, είπε ο Θέοντεν, όμως δεν ήταν όλα απροσδόκητα. Αλλά να πεις στον Ντένεθορ πως, ακόμα κι αν το ίδιο το Ρόαν δεν ένιωθε τον κίνδυνο, θα ερχόταν οπωσδήποτε να τον βοηθήσει. Έχουμε όμως υποστεί πολλές απώλειες στις μάχες μας με τον προδότη Σάρουμαν και πρέπει ακόμα να λάβουμε υπόψη μας τα βορινά και τα ανατολικά μας σύνορα, όπως φαίνεται καθαρά από το μήνυμά του. Με τόσο μεγάλη δύναμη, όσο αυτή που φαίνεται πως ο Μαύρος Άρχοντας εξαπολύει τώρα, μπορεί άνετα να απασχολεί εμάς στη μάχη μπροστά στην πόλη και όμως να χτυπήσει με μεγάλη δύναμη, περνώντας τον ποταμό, μακριά από την Πύλη των Βασιλέων.

Αλλά δε θα μιλήσουμε πια για συνετές αποφάσεις. Θα έρθουμε. Η παραλαβή των όπλων ορίστηκε για αύριο. Όταν τακτοποιηθούν όλα, θα ξεκινήσουμε. Δέκα χιλιάδες λόγχες θα μπορούσα να είχα στείλει από τον κάμπο προς λύπη των εχθρών σας. Θα είναι λιγότερες τώρα, φοβάμαι· γιατί δε θα αφήσω όλα τα φρούριά μου αφύλακτα. Όμως, τουλάχιστον έξι χιλιάδες θα με ακολουθήσουν. Γιατί, να πεις στον Ντένεθορ πως σ' αυτή την ώρα ο ίδιος ο βασιλιάς του Μαρκ θα κατεβεί στη χώρα της Γκόντορ, αν και μπορεί να μη γυρίσει πίσω. Αλλά ο δρόμος είναι μακρύς και οι άντρες και τα ζώα πρέπει να φτάσουν στο τέρμα του με αρκετές δυνάμεις για να πολεμήσουν. Μπορεί να περάσει μια βδομάδα από αύριο, πριν ακούσετε την ιαχή των γιων του Έορλ να έρχεται απ' το Βορρά.

– Μια βδομάδα! είπε ο Χίργκον. Αν τόσο χρειάζεται, τόσο τότε. Αλλά υπάρχει η πιθανότητα να βρείτε μόνο ερειπωμένα τείχη ύστερα από εφτά μέρες, εκτός κι αν έρθει άλλη απρόσμενη βοή-

θεια. Πάντως, μπορεί τουλάχιστον να ενοχλήσετε τους Ορκ και τους Μελαψούς Ανθρώπους στο συμπόσιό τους στο Λευκό Πύργο.

– Αυτό τουλάχιστον θα το κάνουμε, είπε ο Θέοντεν. Όμως, εγώ μόλις τώρα γύρισα από μάχη και μακρύ ταξίδι και τώρα θα πάω να ξεκουραστώ. Μείνε απόψε εδώ. Θα παρακολουθήσεις τη στρατολόγηση του Ρόαν και θα φύγεις πιο χαρούμενος από το θέαμα και πιο ταχύς από την ξεκούραση. Το πρωί οι αποφάσεις είναι καλύτερες και η νύχτα αλλάζει πολλές σκέψεις.

Με αυτά τα λόγια ο βασιλιάς Θέοντεν σηκώθηκε και όλοι τον μιμήθηκαν.

– Πηγαίνετε τώρα ο καθένας ν' αναπαυθεί, είπε, και καλό ύπνο. Κι όσο για σένα, μαστρο-Μέριαντοκ, δε χρειάζομαι τίποτ' άλλο απόψε. Αλλά να είσαι έτοιμος να σε φωνάξω μόλις ο ήλιος βγει.

– Θα είμαι έτοιμος, είπε ο Μέρι, ακόμα κι αν με διατάξεις να σε ακολουθήσω στα Μονοπάτια των Νεκρών.

– Μην ξεστομίζεις λόγια δυσοίωνα! είπε ο βασιλιάς. Γιατί μπορεί να υπάρχουν περισσότεροι από ένας δρόμοι μ' αυτό το όνομα. Αλλά εγώ δεν είπα ότι θα σε διατάξω να με ακολουθήσεις σε κανέναν δρόμο. Καληνύχτα!

– Δε θα μείνω πίσω, για να με παραλάβουν στην επιστροφή! είπε ο Μέρι. Δε θα μείνω, δεν... και επαναλαμβάνοντας αυτά τα λόγια συνεχώς, αποκοιμήθηκε στη σκηνή του.

Τον ξύπνησε ένας άντρας κουνώντας τον.

– Ξύπνα, ξύπνα, κύριε Χόμπιτλα! φώναξε.

Και, τελικά, ο Μέρι βγήκε από τα βαθιά όνειρά του και ανακάθισε μ' ένα τίναγμα. «Όλα ακόμη είναι σκοτεινά», συλλογίστηκε.

– Τι συμβαίνει; ρώτησε.

– Ο βασιλιάς σε φωνάζει.

– Μα ο ήλιος δεν έχει βγει ακόμη, είπε ο Μέρι.

– Όχι, κι ούτε θα βγει σήμερα, κύριε Χόμπιτλα. Ούτε ποτέ πια, θα 'λεγε κανείς μέσα απ' αυτό το σύννεφο. Ο χρόνος όμως δε σταματά, ακόμα κι αν χαθεί ο ήλιος. Βιάσου!

Φορώντας στα γρήγορα τα ρούχα του, ο Μέρι κοίταξε έξω. Ο κόσμος ήταν σκοτεινός. Ο ίδιος ο αέρας έδειχνε καφετής κι όλα τα πράγματα γύρω ήταν μαύρα και γκρίζα και δίχως σκιά· επικρατούσε

μεγάλη ακινησία. Δε φαινόταν το σχήμα κανενός σύννεφου, εκτός από πέρα μακριά δυτικά, όπου τα ψαχουλευτά δάχτυλα της μεγάλης σκοτεινιάς εξακολουθούσαν να σέρνονται και λιγοστό φως ξέφευγε ανάμεσά τους. Από πάνω κρεμόταν μια βαριά σκεπή, σκοτεινή και απροσδιόριστη, και το φως φαινόταν μάλλον να λιγοστεύει παρά να αυξάνει.

Ο Μέρι είδε πολλούς να στέκονται, να κοιτούν ψηλά και να μουρμουρίζουν· τα πρόσωπα όλων ήταν γκρίζα και λυπημένα και μερικοί έδειχναν φοβισμένοι. Με βαριά καρδιά πήγε στο βασιλιά. Ο Χίργκον, ο ιππέας της Γκόντορ, βρισκόταν εκεί μπροστά του και πλάι του στεκόταν ένας άλλος άντρας, που φορούσε την ίδια στολή, αλλά κοντύτερος και πιο φαρδύς. Την ώρα που μπήκε ο Μέρι, μιλούσε στο βασιλιά.

– Έρχεται από τη Μόρντορ, άρχοντα, είπε. Άρχισε χθες βράδυ με το ηλιοβασίλεμα. Από τους λόφους στο Ίστφολντ της επικράτειάς σου το είδα να σηκώνεται και ν' απλώνεται στον ουρανό και όλη τη νύχτα, καθώς κάλπαζα, ερχόταν πίσω μου εξαφανίζοντας τα αστέρια. Τώρα αυτό το τεράστιο σύννεφο σκεπάζει τα πάντα από δω ως τα Βουνά της Σκιάς· κι όλο και πυκνώνει. Ο πόλεμος έχει ήδη αρχίσει.

Για λίγο ο βασιλιάς κάθισε σιωπηλός. Τέλος, μίλησε:

– Έτσι φτάσαμε τελικά και σ' αυτόν, είπε. Η μεγάλη μάχη των καιρών μας, κατά την οποία πολλά πράγματα θα χαθούν. Αλλά τουλάχιστον δεν υπάρχει ανάγκη πια να κρυβόμαστε. Θα ξεκινήσουμε αμέσως απ' τον ανοιχτό δρόμο όσο πιο γρήγορα μπορούμε. Η στρατολόγηση θα αρχίσει αμέσως και δε θα περιμένουμε κανέναν αργοπορημένο. Έχετε αποθέματα τροφίμων στη Μίνας Τίριθ; Γιατί, αν πρέπει να ξεκινήσουμε τώρα βιαστικά, πρέπει να προχωρήσουμε χωρίς βάρος, με τροφή και νερό αρκετό για να φτάσουμε στη μάχη.

– Έχουμε μεγάλα αποθέματα, έτοιμα από καιρό, απάντησε ο Χίργκον. Ξεκινήστε τώρα με όσο λιγότερο βάρος και όσο πιο γρήγορα μπορείτε!

– Τότε, φώναξε τους κήρυκες, Έομερ, είπε ο Θέοντεν. Να συγκεντρωθούν οι καβαλάρηδες!

Ο Έομερ βγήκε έξω και σε λίγο οι σάλπιγγες αντήχησαν στο

οχυρό και πήραν απάντηση από πολλές άλλες κάτω· αλλά οι φωνές τους δεν αντηχούσαν πια καθαρές και γενναίες, όπως είχαν φανεί στον Μέρι το προηγούμενο βράδυ. Μουντές του φάνηκαν και στριγκές στη βαριά ατμόσφαιρα, σαν να γκάριζαν δυσοίωνα.

Ο βασιλιάς στράφηκε στον Μέρι.

– Πηγαίνω στον πόλεμο, μαστρο-Μέριαντοκ, είπε. Σε λίγο θα πάρω το δρόμο. Σε απαλλάσσω από την υπηρεσία μου, όχι όμως κι απ' τη φιλία μου. Εσύ θα μείνεις εδώ και, αν θέλεις, θα υπηρετείς την αρχόντισσα Έογουιν, που θα κυβερνά το λαό στη θέση μου.

– Μα, μα, άρχοντα, κόμπιασε ο Μέρι. Σου πρόσφερα το σπαθί μου, δε θέλω να σε αποχωριστώ έτσι, βασιλιά Θέοντεν. Κι αφού όλοι μου οι φίλοι έχουν πάει στη μάχη, είναι ντροπή για μένα να μείνω πίσω.

– Μα εμείς θα πάμε με άλογα ψηλά και γρήγορα, είπε ο Θέοντεν, και μόλο που η καρδιά σου είναι μεγάλη, δεν μπορείς να καβαλήσεις τέτοια ζώα.

– Τότε δέσε με στην πλάτη ενός ή άφησέ με να κρεμαστώ στους αναβατήρες ή κάτι τέλος πάντων, είπε ο Μέρι. Είναι πολύς ο δρόμος για να τον κάνω τρέχοντας· αλλά θα τρέξω, αν δεν μπορώ να ιππεύσω, ακόμα κι αν λιώσουν τα πόδια μου κι αν φτάσω βδομάδες αργότερα.

Ο Θέοντεν χαμογέλασε.

– Άντί γι' αυτό, θα σε έπαιρνα μαζί μου στον Ασπροχαίτη, είπε. Αλλά τουλάχιστον θα έρθεις μαζί μου στο Έντορας να δεις το Μέντουσελντ· γιατί εκεί θα πάω. Ο Στίμπα μπορεί να σε φέρει ως εκεί: η μεγάλη τρεχάλα δε θ' αρχίσει παρά όταν φτάσουμε στους κάμπους.

Τότε η Έογουιν σηκώθηκε.

– Έλα, τώρα, Μέριαντοκ! είπε. Θα σου δείξω τον εξοπλισμό που σου έχω ετοιμάσει. Βγήκαν έξω μαζί. Μόνο αυτό μου ζήτησε ο Άραγκορν, είπε η Έογουιν καθώς προχωρούσαν ανάμεσα στα αντίσκηνα, να σε εξοπλίσω για μάχη. Και το έχω κάνει όπως μπορούσα. Γιατί κάτι μου λέει πως θα χρειαστείς τέτοιον εξοπλισμό πριν από το τέλος.

Οδήγησε τον Μέρι σ' ένα παράπηγμα ανάμεσα στα καταλύματα της φρουράς του βασιλιά· κι εκεί ο υπεύθυνος για τη φύλαξη των

όπλων τής έφερε ένα μικρό κράνος, μια στρογγυλή ασπίδα και διάφορα άλλα.

– Δεν έχουμε αλυσιδωτό θώρακα στα μέτρα σου, του είπε η Έογουιν, ούτε χρόνο να φτιάξουμε κάτι τέτοιο· αλλά να ένα γερό δερμάτινο γιλέκο, μια ζώνη κι ένα μαχαίρι. Σπαθί έχεις.

Ο Μέρι υποκλίθηκε και η αρχόντισσα του έδειξε την ασπίδα που ήταν σαν εκείνη που είχαν δώσει στον Γκίμλι και πάνω της είχε το σήμα ενός άσπρου αλόγου.

– Πάρε όλα αυτά τα πράγματα, είπε, και καλότυχα να 'ναι. Έχε γεια τώρα, κύριε Μέριαντοκ! Αν και μπορεί να ξανανταμώσουμε εγώ κι εσύ.

Κι έτσι, μέσα στη σκοτεινιά που όλο και πύκνωνε, ο βασιλιάς του Μαρκ ετοιμάστηκε να μπει επικεφαλής όλων των ιππέων του στον ανατολικό δρόμο. Οι καρδιές ήταν βαριές και πολλοί λιποψυχούσαν στη σκοτεινιά. Αλλά ήταν λαός πειθαρχημένος, πιστός στον άρχοντά του και ελάχιστα κλάματα και δυσαρεστημένα μουρμουρητά ακούστηκαν, ακόμα και στον καταυλισμό του κρησφύγετου, όπου ήταν εγκαταστημένοι οι φυγάδες από το Έντορας, γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένοι. Κακοτυχιά τους πλάκωνε, την αντιμετώπιζαν όμως σιωπηλά.

Πέρασαν δυο γρήγορες ώρες και ο βασιλιάς βρισκόταν πάνω στο άσπρο του άλογο, που φέγγιζε στο μισόφωτο. Έδειχνε ψηλός και περήφανος, μόλο που τα μαλλιά που ξεχύνονταν μέσα απ' την ψηλή του περικεφαλαία ήταν σαν το χιόνι· πολλοί τον θαύμαζαν κι έπαιρναν θάρρος βλέποντάς τον αλύγιστο και ατρόμητο.

Εκεί στα πλατιά λιβάδια, πλάι απ' τον πολύβουο ποταμό, συγκεντρώθηκαν σε πολλούς λόχους κάπου πεντέμισι χιλιάδες καβαλάρηδες πλήρως εξοπλισμένοι και πολλές εκατοντάδες άλλοι άντρες με επιπλέον άλογα ελαφρά φορτωμένα. Αντήχησε μια σάλπιγγα. Ο βασιλιάς σήκωσε το χέρι του και ύστερα σιωπηλά ο στρατός του Μαρκ άρχισε να κινείται. Πρώτοι πρώτοι πήγαιναν δώδεκα παλατιανοί, φημισμένοι ιππείς. Ύστερα ο βασιλιάς ακολουθούσε με τον Έομερ δεξιά του. Είχε αποχαιρετήσει την Έογουιν ψηλά στο κρησφύγετο και η θύμηση τον έθλιβε· ο νους του όμως στράφηκε στο δρόμο μπροστά τους. Πίσω του πήγαινε ο Μέρι καβάλα στον Στίμπα, μαζί με τους αγγελιοφόρους της Γκόντορ, και πίσω τους άλλοι

δώδεκα παλατιανοί. Πέρασαν τις μακριές σειρές των αντρών που περίμεναν με αυστηρά και ασυγκίνητα πρόσωπα. Αλλά όταν έφτασαν σχεδόν στο τέλος της σειράς, ένας τους ανασήκωσε το κεφάλι και κοίταξε διαπεραστικά τον Χόμπιτ. Ένας νέος άντρας, σκέφτηκε ο Μέρι καθώς αντιγύρισε τη ματιά, κοντύτερος και πιο λεπτός από τους άλλους. Έπιασε τη γυαλάδα από καθάρια γκρίζα μάτια· και τότε αναρίγησε, γιατί ξαφνικά ένιωσε πως ήταν το πρόσωπο κάποιου που, χωρίς ελπίδα, πήγαινε γυρεύοντας το θάνατο.

Συνέχισαν να κατεβαίνουν το δρόμο πλάι στο Χιονόρεμα, που κυλούσε πάνω στα βράχια του· πέρασαν τα χωριουδάκια Αντερχάροου και Άπμπουρν, όπου πολλά λυπημένα γυναικεία πρόσωπα κοίταζαν από σκοτεινά κατώφλια· κι έτσι, χωρίς βούκινα ή όργανα ή μουσική από τις φωνές των αντρών το μεγάλο ταξίδι για την Ανατολή άρχισε, με το οποίο τα τραγούδια του Ρόαν ασχολήθηκαν για πολλές γενιές.

Απ' το μαύρο Ντανχάροου το θαμπό πρωινό
καβάλα κινάει του Θένγκελ ο γιος μ' άρχοντες και καπεταναίους.
Στο Έντορας φτάνει, στ' αρχαία παλάτια
των αρχόντων του Μαρκ, που σκοτάδι τα ζώνει.
Χαιρετά το λαό του τον αντρειωμένο,
τα σπίτια φτωχών και αρχόντων και τα ιερά,
που καιρούς τα χαιρόταν προτού να φανεί σκοτεινιά.
Με το φόβο ξοπίσω κινά ο βασιλιάς,
μα η μοίρα μπροστά προχωρεί. Το λόγο που έδωσε,
τους όρκους του όλους κρατούσε και προχωρούσε.
Μερόνυχτα πέντε καλπάζουν οι άντρες, διαβαίνουν γοργά.
Περνώντας το Φολντ, το Φίριενγουντ και το Φένμαρτς
στο Σανλέντινγκ πηγαίνουν έξι χιλιάδες κοντάρια·*
*στο πανίσχυρο Μούντμπουργκ** εκεί στο βουνό,*
στο Νότιο Βασίλειο, στην Πόλη των Βασιλιάδων
απ' τη Θάλασσα που έχουν φανεί
π' ολόγυρα τώρα τη ζώνουν φωτιές και εχθροί.
Αρχηγός τους η μοίρα. Καταπίνει το μαύρο σκοτάδι

* Σανλέντινγκ = Μίνας Τίριθ. (*Σ.τ.Μ.*)
** Το Ανόριεν στη γλώσσα των Ροχίρριμ. (*Σ.τ.Μ.*)

τα άλογα όλα και τους αναβάτες· κι ο σάλαγος όλος
βουλιάζει βαθιά στη σιωπή· έτσι μας λεν τα τραγούδια.

Και στ' αλήθεια, το σκοτάδι είχε πυκνώσει όταν έφτασε ο βασιλιάς στο Έντορας, μόλο που τότε δεν ήταν παρά μεσημέρι ακόμα. Εκεί σταμάτησε μόνο για λίγο και ενίσχυσε το στρατό του με κάπου εξήντα καβαλάρηδες, που έφτασαν αργοπορημένα στην επιστράτευση. Αφού έφαγε, ετοιμάστηκε να ξεκινήσει πάλι και αποχαιρέτησε καλόγνωμα τον υπασπιστή του. Αλλά ο Μέρι παρακάλεσε για τελευταία φορά να μη χωριστούν.

– Αυτό το ταξίδι δεν είναι για αλογάκια σαν τον Στίμπα, όπως σου είπα, επανέλαβε ο Θέοντεν. Και σε μια τέτοια μάχη σαν κι αυτή που λέμε να δώσουμε στα λιβάδια της Γκόντορ, τι θα μπορούσες να κάνεις, κύριε Μέριαντοκ, μόλο που είσαι υπασπιστής με καρδιά μεγαλύτερη απ' το μπόι σου;

– Αυτό ποιος μπορεί να το ξέρει; απάντησε ο Μέρι. Αλλά γιατί, άρχοντα, δέχτηκες τις υπηρεσίες του σπαθιού μου, αν δε μείνω στο πλευρό σου; Και δε θα ήθελα να λένε για μένα τα τραγούδια πως με άφηναν πάντα πίσω!

– Σε δέχτηκα για τη δική σου ασφάλεια, απάντησε ο Θέοντεν, κι επίσης για να κάνεις ό,τι σου πω. Κανείς απ' τους καβαλάρηδές μου δεν μπορεί να σε κουβαλήσει. Αν η μάχη ήταν μπροστά στις δικές μου πύλες, ίσως τα κατορθώματά σου να τα θυμούνταν οι τροβαδούροι· αλλά είναι εκατόν δύο λεύγες ως το Μούντμπουργκ, όπου είναι άρχοντας ο Ντένεθορ. Δε θα πω τίποτ' άλλο.

Ο Μέρι υποκλίθηκε κι έφυγε λυπημένος κοιτάζοντας τις σειρές των καβαλάρηδων. Ήδη οι λόχοι ετοιμάζονταν να ξεκινήσουν: οι άντρες έσφιγγαν τα λουριά της κοιλιάς, έλεγχαν τις σέλες, χάιδευαν τ' άλογά τους· μερικοί κοιτούσαν ανήσυχα το χαμηλωμένο ουρανό. Χωρίς να τον προσέξει, ένας καβαλάρης πλησίασε και μίλησε σιγανά στο αυτί του Χόμπιτ.

– *Όπου δε λείπει η θέληση, ανοίγει δρόμος*, έτσι λέμε, ψιθύρισε. Αυτό το ανακάλυψα κι εγώ. (Ο Μέρι κοίταξε πάνω και είδε πως ήταν ο νεαρός καβαλάρης που είχε προσέξει το πρωί.) Θέλεις να πας εκεί όπου πηγαίνει ο άρχοντας του Μαρκ: το βλέπω στο πρόσωπό σου.

– Θέλω, είπε ο Μέρι.

– Τότε θα ’ρθεις μαζί μου, είπε ο καβαλάρης. Θα σε πάρω μπροστά μου, κάτω από το μανδύα μου, ώσπου να βρεθούμε μακριά και αυτή η σκοτεινιά να γίνει σκοτεινότερη. Τέτοια καλή διάθεση δεν πρέπει να μείνει πίσω. Μην πεις τίποτα σε κανέναν, έλα!

– Πολύ σ’ ευχαριστώ! είπε ο Μέρι. Σ’ ευχαριστώ, κύριε, αν και δεν ξέρω τ’ όνομά σου.

– Δεν το ξέρεις; είπε ο καβαλάρης σιγανά. Τότε λέγε με Ντέρνχελμ.

Κι έτσι, όταν ο βασιλιάς ξεκίνησε, μπροστά στον Ντέρνχελμ καθόταν ο Μέριαντοκ ο Χόμπιτ, και το μεγάλο γκρίζο άτι, ο Γουιντφόλα, ούτε που ενοχλήθηκε από το βάρος του, γιατί ο Ντέρνχελμ ζύγιζε λιγότερο από πολλούς άλλους άντρες, αν και ήταν ευκίνητος και γεροδεμένος.

Συνέχισαν να προχωρούν στη σκιά. Στις συστάδες με τις ιτιές, εκεί όπου το Χιονόρεμα χυνόταν στον Έντγουος, δώδεκα λεύγες ανατολικά του Έντορας, στρατοπέδευσαν εκείνο το βράδυ. Και ύστερα συνέχισαν διασχίζοντας το Φολντ· πέρασαν τα Βαλτοσύνορα, όπου στα δεξιά τους μεγάλα δάση από βελανιδιές ανηφόριζαν στους πρόποδες των λόφων, κάτω από τη σκιά του σκοτεινού Χαλιφίριεν, στα βόρεια σύνορα της Γκόντορ· αλλά μακριά στ’ αριστερά τους οι ομίχλες απλώνονταν στους βάλτους που τους τροφοδοτούσαν οι εκβολές του Έντγουος. Καθώς προχωρούσαν, τους έφταναν φήμες από τον πόλεμο στο Βορρά. Μεμονωμένοι άντρες, που κάλπαζαν στα τυφλά, έφερναν πληροφορίες για εχθρούς που είχαν επιτεθεί στ’ ανατολικά τους σύνορα και για στρατιές Ορκ που είχαν μπει στον κάμπο του Ρόαν.

– Προχωράτε! Προχωράτε! φώναξε ο Έομερ. Είναι πολύ αργά πλέον να αλλάξουμε πορεία. Τα βαλτοτόπια του Έντγουος προφυλάσσουν τα πλευρά μας. Τώρα χρειαζόμαστε ταχύτητα. Προχωράτε!

Κι έτσι ο βασιλιάς Θέοντεν άφησε την επικράτειά του και μίλι με το μίλι ο μακρύς δρόμος προχωρούσε στριφογυρίζοντας και πέρασαν τους λόφους με τις συνθηματικές φωτιές: Κάλενχαντ, Μιν-Ρίμον, Έρελας, Νάρντολ. Οι φωτιές τους όμως ήταν σβηστές. Όλοι οι τόποι έδειχναν γκρίζοι και ακίνητοι· και συνεχώς η σκιά πύκνωνε μπροστά τους και οι ελπίδες λιγόστευαν σε κάθε καρδιά.

Κεφάλαιο IV

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΓΚΟΝΤΟΡ

Ο Γκάνταλφ ξύπνησε τον Πίπιν. Είχε αναμμένα κεριά στο δωμάτιό τους, αλλά μόνο ένα θαμπό μισόφωτο ερχόταν από τα παράθυρα· η ατμόσφαιρα ήταν βαριά λες και πλησίαζε καταιγίδα.

– Τι ώρα είναι; είπε ο Πίπιν και χασμουρήθηκε.

– Περασμένες δύο, είπε ο Γκάνταλφ. Ώρα να σηκωθείς και να φτιαχτείς. Σε καλούν να παρουσιαστείς στον Άρχοντα της Πόλεως και να μάθεις τα καινούρια σου καθήκοντα.

– Και θα μου δώσει πρωινό;

– Όχι! Εγώ θα σου το δώσω: όλο όσο θα έχεις ως το μεσημέρι. Τα τρόφιμα τώρα μοιράζονται με διαταγή.

Ο Πίπιν κοίταξε θλιμμένα το μικρό καρβέλι και – έτσι νόμισε – το μικρούτσικο κομμάτι βούτυρο που ήταν σερβιρισμένα μπροστά του, πλάι από ένα φλιτζάνι αραιό γάλα.

– Γιατί με έφερες εδώ; είπε.

– Ξέρεις πολύ καλά, είπε ο Γκάνταλφ. Για να σε κρατήσω μακριά απ' τις παλιοδουλειές που σκαρώνεις· και αν δε σου αρέσει να είσαι εδώ, θυμήσου πως μόνος σου το προκάλεσες.

Ο Πίπιν δεν είπε τίποτε άλλο.

Πριν περάσει πολλή ώρα βάδιζε με τον Γκάνταλφ γι' άλλη μια φορά τον παγωμένο διάδρομο ως την πόρτα της Αίθουσας του Φρουρίου. Εκεί ο Ντένεθορ καθόταν στην γκρίζα σκοτεινιά, σαν γέρικη υπομονετική αράχνη, σκέφτηκε ο Πίπιν· έμοιαζε λες και δεν είχε κουνηθεί από την προηγούμενη μέρα. Έκανε νόημα στον Γκάνταλφ να καθίσει, αλλά τον Πίπιν τον άφησε για λίγο να στέκεται δίχως να του δίνει σημασία. Σε λίγο ο γέροντας στράφηκε προς το μέρος του:

– Λοιπόν, μαστρο-Πέρεγκριν, ελπίζω να χρησιμοποίησες τη χθεσινή μέρα προς όφελός σου και όπως σου άρεσε; Αν και φοβάμαι πως το

τραπέζι είναι φτωχότερο σ' αυτή την πόλη απ' ό,τι θα ήθελες.

Ο Πίπιν είχε το δυσάρεστο συναίσθημα πως τα περισσότερα απ' όσα είχε πει ή κάνει είχαν κάπως γίνει γνωστά στον Άρχοντα της Πόλεως και ακόμα μάντευε και τι σκεπτόταν.

– Τι θέλεις να κάνεις στην υπηρεσία μου;

– Νόμιζα, κύριε, πως εσείς θα μου λέγατε τα καθήκοντά μου.

– Θα σου τα πω, όταν μάθω για τι είσαι κατάλληλος, είπε ο Ντένεθορ. Αυτό όμως θα το μάθω γρηγορότερα, ίσως, αν σε κρατήσω κοντά μου. Ο θαλαμηπόλος μου ζήτησε άδεια να πάει στην εξωτερική φρουρά, επομένως πάρε εσύ τη θέση του για λίγο. Θα με υπηρετείς, θα κάνεις θελήματα και θα μου κουβεντιάζεις, αν ο πόλεμος και τα συμβούλια μου αφήνουν καθόλου ελεύθερο χρόνο. Μπορείς να τραγουδάς;

– Ναι, είπε ο Πίπιν. Δηλαδή, ναι, αρκετά καλά για το λαό μου. Αλλά δεν έχουμε τραγούδια κατάλληλα για μεγάλα παλάτια και καιρούς πονηρούς, άρχοντα. Και σπάνια τραγουδούμε για τίποτα πιο φοβερό απ' τον αέρα ή τη βροχή. Και τα περισσότερα τραγούδια μας είναι για πράγματα που μας κάνουν και γελάμε· ή για φαΐ ή πιοτό, φυσικά.

– Και γιατί τέτοια τραγούδια να είναι ακατάλληλα για τα παλάτια μου ή για τέτοιες ώρες; Εμείς που έχουμε ζήσει πολύν καιρό κάτω απ' τη Σκιά δεν μπορούμε ν' ακούσουμε αντίλαλους από μια χώρα που δεν την απειλεί; Τότε μπορεί να νιώσουμε πως η επαγρύπνησή μας δεν ήταν άκαρπη, αν και άχαρη.

Η καρδιά του Πίπιν βάρυνε. Δεν του άρεσε η ιδέα να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι του Σάιρ στον Άρχοντα της Μίνας Τίριθ και οπωσδήποτε όχι τα κωμικά που τα ήξερε και καλύτερα· και ήταν και, να, χωριάτικα για τέτοια περίπτωση. Προς το παρόν πάντως γλίτωσε τη δοκιμασία. Δεν πήρε διαταγή να τραγουδήσει. Ο Ντένεθορ στράφηκε στον Γκάνταλφ, κάνοντας ερωτήσεις για τους Ροχίριμ και την πολιτική τους και τη θέση του Έομερ, του ανιψιού του βασιλιά. Ο Πίπιν θαύμασε τα πράγματα που ο Άρχοντας φαινόταν να ξέρει για ένα λαό που ζούσε μακριά, μόλο που θα 'πρεπε, σκέφτηκε, να είχαν περάσει πολλά χρόνια από τότε που ο Ντένεθορ θα είχε ταξιδέψει έξω.

Σε λίγο ο Ντένεθορ έκανε νόημα στον Πίπιν και του είπε να φύγει για λίγο πάλι.

– Πήγαινε στην οπλαποθήκη του Φρουρίου, είπε, και παράλαβε τη στολή και τον οπλισμό της φρουράς του Πύργου. Θα είναι έτοιμα. Τα παρήγγειλα χθες. Να επιστρέψεις, όταν θα έχεις ντυθεί!

Έτσι ακριβώς ήταν· και ο Πίπιν πολύ σύντομα βρέθηκε να 'ναι ντυμένος με παράξενα ρούχα, όλα μαύρα κι ασημιά. Είχε ένα μικρό αλυσιδωτό πουκάμισο, με κρίκους από δουλεμένο ατσάλι, ίσως, όμως κατάμαυρους· και ένα ψηλό κράνος με μικρά κορακόφτερα δεξιά κι αρι-

στερά, με ένα ασημένιο αστέρι ένθετο στο κέντρο. Πάνω από το θώρακα φόρεσε ένα κοντό μαύρο γιλέκο με κεντημένο στο στήθος ασημένιο το σύμβολο του Δέντρου. Τα παλιά του ρούχα του τα δίπλωσαν και τα φύλαξαν, αλλά του επέτρεψαν να κρατήσει τον γκρίζο μανδύα του Λόριεν, όμως να μην τον φοράει την ώρα της υπηρεσίας. Έμοιαζε τώρα, αν και δεν το ήξερε, πραγματικά *Ernil i Pheriannath*, πρίγκιπας των Μικρούληδων, όπως τον έλεγε ο κόσμος· αυτός όμως δεν ένιωθε άνετα. Και η σκοτεινιά άρχισε να επηρεάζει τη διάθεσή του...

Όλη την ημέρα ήταν σκοτεινά και θαμπά. Από την ανήλιαγη αυγή ως το βράδυ η βαριά σκιά πύκνωνε και όλες οι καρδιές στην Πόλη ένιωθαν πλακωμένες. Πάνω ψηλά ένα μεγάλο σύννεφο ταξίδευε αργά δυτικά από τη Μαύρη Χώρα, καταβροχθίζοντας το φως, προχωρώντας μ' έναν άνεμο πολέμου· από κάτω όμως ο αέρας ήταν ακίνητος και πνιγηρός, λες και όλη η Κοιλάδα του Άντουιν να περίμενε το ξέσπασμα φοβερής καταιγίδας.

Γύρω στις έντεκα, απαλλαγμένος τέλος για λίγο απ' τα καθήκοντά του, ο Πίπιν βγήκε έξω αναζητώντας τροφή και ποτό για να ζεστάνει τη βαριά του καρδιά και να κάνει την αναμονή του πιο υποφερτή. Στις τραπεζαρίες συνάντησε πάλι τον Μπέρεγκοντ, που μόλις είχε έρθει από μια δουλειά στο Πέλενορ, πέρα στους Πύργους της Φρουράς στον Υπερυψωμένο δρόμο. Βγήκαν μαζί στα τείχη· γιατί ο Πίπιν ένιωθε σαν φυλακισμένος μέσα και να πνίγεται ακόμα και στο πανύψηλο φρούριο. Τώρα κάθισαν πάλι πλάι πλάι στην πολεμίστρα, βλέποντας ανατολικά, εκεί που είχαν φάει και είχαν κουβεντιάσει την προηγούμενη μέρα.

Ήταν η ώρα του ηλιοβασιλέματος, αλλά το μεγάλο σύννεφο είχε τώρα απλωθεί μακριά στη Δύση, και μόνο καθώς έπεφτε τέλος στη θάλασσα μπόρεσε να ξεφύγει ο Ήλιος και να στείλει μια σύντομη αποχαιρετιστήρια ακτίνα πριν νυχτώσει, έτσι όπως την είδε ο Φρόντο στο Σταυροδρόμι να αγγίζει το κεφάλι του πεσμένου βασιλιά. Αλλά στα χωράφια του Πέλενορ, κάτω από τη σκιά του Μιντολούιν, δεν έφτασε ακτίνα: αυτά ήταν καφετιά και θλιβερά.

Στον Πίπιν φαινόταν κιόλας λες κι είχαν περάσει χρόνια από τότε που είχε καθίσει εκεί προηγουμένως, κάποια μισοξεχασμένη ώρα, όταν ήταν ακόμα χόμπιτ, ένας χαρούμενος ταξιδευτής που ελάχιστα τον άγγιζαν οι μεγάλοι κίνδυνοι που περνούσε. Τώρα ήταν ένας μικρός στρατιώτης σε μια πόλη που ετοιμαζόταν να δεχτεί μεγάλη επίθεση, ντυμένος με την υπερήφανη αλλά πένθιμη στολή του Πύργου της Φρουράς.

Αν ο τόπος και τα πράγματα ήταν διαφορετικά, ο Πίπιν μπορεί να ήταν ευχαριστημένος μ' αυτή την καινούρια του στολή, αλλά τώρα

ήξερε πως δεν έπαιρνε μέρος σε κανένα παιγνίδι· ήταν για τα καλά ο υπηρέτης ενός αυστηρού κυρίου στο μεγαλύτερο θανάσιμο κίνδυνο. Το αλυσιδωτό πουκάμισο ήταν βαρύ και το κράνος τού βάραινε το κεφάλι. Το μανδύα του τον είχε ρίξει πλάι του στο παγκάκι. Έστρεψε το κουρασμένο του βλέμμα μακριά απ' τα σκοτεινιασμένα χωράφια κάτω και χασμουρήθηκε και ύστερα αναστέναξε.

– Σε κούρασε αυτή η μέρα; είπε ο Μπέρεγκοντ.

– Ναι, είπε ο Πίπιν, πολύ: κουράστηκα από την απραξία και την αναμονή. Ξεροστάλιασα στην πόρτα των ιδιαιτέρων διαμερισμάτων του κυρίου μου για ατέλειωτες ώρες, ενώ αυτός έκανε συμβούλιο με τον Γκάνταλφ και τον Πρίγκιπα και άλλα εξέχοντα πρόσωπα. Και δεν έχω συνηθίσει, κύριε Μπέρεγκοντ, να εξυπηρετώ άλλους πεινασμένος, ενώ εκείνοι τρώνε. Αυτό είναι σκληρή δοκιμασία για ένα χόμπιτ. Χωρίς αμφιβολία θα σκέπτεσαι πως θα έπρεπε να νιώθω την τιμή περισσότερο. Αλλά και τι βγαίνει από τέτοια τιμή; Κι εδώ που τα λέμε, τι βγαίνει ακόμα και από το φαγητό και το ποτό κάτω από αυτή τη σκιά που όλο και προχωράει; Τι σημαίνει; Ο ίδιος ο αέρας φαίνεται πηχτός και καφετής! Έχετε συχνά τέτοιες θολούρες, όταν έρχεται ο αέρας απ' την Ανατολή;

– Όχι, είπε ο Μπέρεγκοντ, αυτός δεν είναι φυσιολογικός καιρός. Αυτό είναι κάποια επινόηση της κακίας του· κάποιες καυτές αναθυμιάσεις απ' το Βουνό της Φωτιάς που μας το στέλνει για να μαυρίσει τις καρδιές και τη σκέψη μας. Και το καταφέρνει. Μακάρι να γύριζε ο άρχοντας Φαραμίρ. Αυτός δε θα απελπιζόταν. Αλλά τώρα, ποιος ξέρει αν θα ξαναγυρίσει περνώντας το Ποτάμι μέσ' απ' τη Σκοτεινιά;

– Ναι, είπε ο Πίπιν, κι ο Γκάνταλφ είναι ανήσυχος. Απογοητεύτηκε, νομίζω, που δε βρήκε το Φαραμίρ εδώ. Και πού έχει πάει τώρα κι αυτός; Έφυγε από το συμβούλιο του Άρχοντα πριν το μεσημεριανό γεύμα, και δεν είχε καθόλου τα κέφια του, μου φάνηκε. Μπορεί και να έχει κάποιο κακό προαίσθημα.

Ξαφνικά, καθώς κουβέντιαζαν, τους κόπηκε η φωνή, πάγωσαν λες και ήταν πέτρες που άκουγαν. Ο Πίπιν μαζεύτηκε κάτω με τα χέρια κολλημένα στ' αυτιά του· αλλά ο Μπέρεγκοντ, που ήταν σκυμμένος πάνω στην έπαλξη καθώς μιλούσε για το Φαραμίρ, έμεινε εκεί, κοκαλωμένος, να κοιτάζει πέρα με μάτια γουρλωμένα. Ο Πίπιν την ήξερε την ανατριχιαστική κραυγή που άκουσε: ήταν η ίδια που είχε ακούσει παλιά στο Βάλτο του Σάιρ, αλλά τώρα η δύναμη και η κακία της είχαν μεγαλώσει, τρυπώντας την καρδιά με δηλητηριασμένη απελπισία.

Τέλος ο Μπέρεγκοντ μίλησε με δυσκολία.

– Ήρθαν! είπε. Πάρε θάρρος και κοίτα! Υπάρχουν φοβερά πράγματα κάτω.

Απρόθυμα ο Πίπιν σκαρφάλωσε στο παγκάκι και κοίταξε πάνω από το τείχος. Το Πέλενορ απλωνόταν θαμπό κάτω κι έσβηνε μακριά στη, μόλις που μαντευόταν, γραμμή του Μεγάλου Ποταμού. Αλλά τώρα στριφογυρίζοντας γοργά, σαν ίσκιοι πρόωρης νύχτας, είδε στον αέρα πιο χαμηλά πέντε μορφές σαν πουλιά, απαίσιες σαν γυπαετοί, μεγαλύτερες όμως από αετοί, ανελέητες σαν το θάνατο. Τώρα βούτηξαν κοντά, τολμώντας να πλησιάσουν σχεδόν σε απόσταση βολής από τα τείχη και τώρα έκαναν κύκλο και απομακρύνθηκαν.

– Μαύροι Καβαλάρηδες! μουρμούρισε ο Πίπιν. Μαύροι Καβαλάρηδες στον αέρα. Μα κοίτα, Μπέρεγκοντ! φώναξε. Κάτι γυρεύουν, σίγουρα; Κοίταξε πώς κάνουν κύκλο και ορμούν, πάντα κάτω σ' εκείνο το σημείο εκεί πέρα! Και μπορείς να δεις κάτι να κουνιέται στη γη; Κάτι μαύρα πραγματάκια. Ναι, άντρες πάνω σ' άλογα: τέσσερις ή πέντε. Αχ! Δεν αντέχω! Γκάνταλφ! Γκάνταλφ, σώσε μας!

Ένα άλλο μακρόσυρτο ουρλιαχτό δυνάμωσε και έσβησε κι ο Πίπιν πήδηξε πίσω, κάτω απ' το τείχος, λαχανιάζοντας σαν κυνηγημένο ζώο. Αμυδρά και φαινομενικά απόμακρα ταυτόχρονα με το ανατριχιαστικό ουρλιαχτό άκουσε ν' ανεβαίνει από κάτω το σάλπισμα μιας τρομπέτας που τέλειωσε σε μια μακρόσυρτη ψιλή νότα.

– Φαραμίρ! Ο Άρχοντας Φαραμίρ! Το κάλεσμά του! φώναξε ο Μπέρεγκοντ. Γενναία καρδιά! Αλλά πώς θα φτάσει στην Πύλη, αν αυτά τα βρομερά κοράκια της κόλασης έχουν κι άλλα όπλα εκτός από το φόβο; Αλλά, κοίτα! Κρατούν. Θα τα καταφέρουν ως την Πύλη. Όχι! τα άλογα αφηνίασαν. Κοίτα! έριξαν χάμω τους άντρες· τρέχουν πεζή. Όχι, ένας ιππεύει ακόμα, αλλά γυρίζει πίσω στους άλλους. Αυτός θα 'ναι ο Καπετάνιος: μπορεί να καταφέρει και τα ζώα και τους ανθρώπους. Αχ! ένα απ' αυτά τα βρομερά πλάσματα του ορμάει. Βοήθεια! βοήθεια! Δεν πάει κανείς; Φαραμίρ!

Μ' αυτά τα λόγια ο Μπέρεγκοντ τινάχτηκε κι όρμησε στη σκοτεινιά. Ντροπιασμένος για τον τρόμο του, ενώ ο Μπέρεγκοντ της Φρουράς σκέφτηκε πρώτα τον καπετάνιο που αγαπούσε, ο Πίπιν σηκώθηκε και κοίταξε πέρα. Εκείνη τη στιγμή έπιασε το μάτι του μια αστραπή άσπρη κι ασημένια να κατεβαίνει απ' το Βοριά, σαν ένα μικρό άστρο στα σκονισμένα χωράφια. Προχωρούσε με την ταχύτητα βέλους και μεγάλωνε όπως ερχόταν, πλησιάζοντας γρήγορα τους τέσσερις άντρες που έτρεχαν κατά την Πύλη. Του Πίπιν του φάνηκε πως ένα χλωμό φως απλωνόταν ολόγυρά του και οι πυκνές σκιές υποχωρούσαν μπροστά του· και τότε, καθώς πλησίαζε, του φάνηκε πως άκουσε σαν αντίλαλο στα τείχη μια μεγάλη φωνή να καλεί.

– Γκάνταλφ! φώναξε. Γκάνταλφ! Πάντοτε παρουσιάζεται όταν τα πράγματα είναι μαύρα. Προχώρα! Προχώρα, Λευκέ Καβαλάρη! Γκάνταλφ, Γκάνταλφ! ξεφώνισε ξέφρενα, σαν το θεατή σε κάποιον αγώνα

δρόμου που φωνάζει σε κάποιον δρομέα που βρίσκεται μακριά πέρα από κάθε ενθάρρυνση.

Τώρα όμως οι μαύρες σκιές που εφορμούσαν πήραν είδηση το νεοφερμένο. Η μια έστριψε καταπάνω του· αλλά φάνηκε στον Πίπιν πως εκείνος σήκωσε το χέρι του και απ' αυτό μια δέσμη άσπρο φως τρύπησε προς τα πάνω. Ο Νάζγκουλ έβγαλε μια μακρόσυρτη θρηνητική κραυγή και άλλαξε πορεία· και μ' αυτό οι τέσσερις άλλοι δίστασαν και ύστερα ανυψώθηκαν με γρήγορους κύκλους κι απομακρύνθηκαν ανατολικά και χάθηκαν στο χαμηλωμένο σύννεφο από πάνω· και κάτω στο Πέλενορ φάνηκε για λίγο λιγότερο σκοτεινά.

Ο Πίπιν κοίταζε και είδε τον καβαλάρη και τον Άσπρο Καβαλάρη να ανταμώνουν και να σταματούν, περιμένοντας τους άλλους που έρχονταν με τα πόδια. Από την Πόλη τώρα άντρες έτρεχαν βιαστικά κοντά τους· και σε λίγο όλοι κρύφτηκαν κάτω από τα εξωτερικά τείχη κι ο Πίπιν κατάλαβε ότι έμπαιναν από την Πύλη. Μαντεύοντας πως θα έρχονταν αμέσως στον Πύργο και στον Επίτροπο, βιάστηκε να πάει στην είσοδο του κάστρου. Εκεί ήρθαν κι άλλοι πολλοί, που είχαν παρακολουθήσει τον αγώνα δρόμου και τη διάσωση από τα ψηλά τείχη.

Δεν πέρασε πολλή ώρα και ακούστηκε οχλοβοή στους δρόμους που έβγαζαν απάνω από τους εξωτερικούς κύκλους και ακούγονταν πολλές ζητωκραυγές και φωνές με τα ονόματα του Φαραμίρ και του Μιθραντίρ. Σε λίγο ο Πίπιν είδε δάδες και, ακολουθούμενοι από κόσμο πολύ, δύο καβαλάρηδες ήρθαν, προχωρώντας αργά: ο ένας ήταν λευκός, αλλά δεν έλαμπε πια, χλωμός στο λυκόφως λες και η φωτιά του να ήταν τελειωμένη ή κρυμμένη· ο άλλος ήταν μελαχρινός και το κεφάλι του ήταν σκυμμένο. Ξεπέζεψαν, και καθώς ιπποκόμοι πήραν τον Ίσκιο και το άλλο άλογο, προχώρησαν κατά το φρουρό στην πύλη: ο Γκάνταλφ σταθερά, με τον γκρίζο του μανδύα ριγμένο πίσω και μια φωτιά ακόμα να σιγοκαίει στα μάτια του· ο άλλος, ντυμένος στα ολοπράσινα, αργά, ταλαντευόμενος λιγάκι σαν κουρασμένος ή πληγωμένος.

Ο Πίπιν στριμώχτηκε και βγήκε μπροστά την ώρα που περνούσαν κάτω από τη λάμπα στην καμάρα της πύλης και όταν είδε το χλωμό πρόσωπο του Φαραμίρ του κόπηκε η ανάσα. Ήταν το πρόσωπο κάποιου που είχε δεχτεί την επίθεση μεγάλου φόβου ή αγωνίας, αλλά τα είχε υπερνικήσει και τώρα ήταν ήρεμος. Περήφανος και σοβαρός στάθηκε μια στιγμή και μίλησε στο φρουρό και ο Πίπιν κοιτάζοντάς τον είδε πόσο πολύ έμοιαζε στον αδερφό του τον Μπορομίρ – που ο Πίπιν είχε συμπαθήσει από την αρχή, θαυμάζοντας την αρχοντική, αλλά και καλοπροαίρετη συμπεριφορά του μεγάλου άντρα. Όμως, ξαφνικά, η καρδιά του συγκινήθηκε παράξενα για το Φαραμίρ. Μπροστά του βρισκόταν κάποιος με τον αέρα μεγάλης αρχοντιάς όμοιας με εκείνης που ο Άραγκορν κατά καιρούς άφηνε να φανεί, λιγότερο υψηλής ίσως,

όμως λιγότερο απρόσιτης και δύσκολης: ένας από τους Βασιλιάδες των Ανθρώπων γεννημένος σε κατοπινή εποχή, αλλά με τη σοφία και τη θλίψη της Αρχαίας Φυλής. Τώρα κατάλαβε γιατί ο Μπέρεγκοντ έλεγε το όνομά του με αγάπη. Ήταν ένας αρχηγός που οι άντρες θα ακολουθούσαν, που ο ίδιος θα ακολουθούσε, ακόμα και κάτω από τη σκιά των μαύρων φτερών.

– Φαραμίρ! φώναξε δυνατά με τους άλλους. Φαραμίρ!

Και ο Φαραμίρ, ακούγοντας την παράξενη φωνή του ανάμεσα στην οχλοβοή των αντρών της Πόλεως, στράφηκε και τον κοίταξε απορημένος.

– Από πού έρχεσαι; είπε. Ένα ανθρωπάκι με τη στολή του Πύργου! Από πού...;

Αλλά με αυτά τα λόγια ο Γκάνταλφ ήρθε κοντά του και μίλησε.

– Ήρθε μαζί μου από τη χώρα των Μικρούληδων, είπε. Ήρθε μαζί μου. Αλλά ας μην καθυστερούμε εδώ. Έχουμε πολλά να πούμε και να κάνουμε και είσαι κατάκοπος. Θα έρθει μαζί μας. Πρέπει να έρθει, γιατί αν δεν είχε ξεχάσει τα καινούρια του καθήκοντα ευκολότερα από εμένα, πρέπει να παρουσιαστεί για υπηρεσία στον άρχοντά του εντός της ώρας. Έλα, Πίπιν, ακολούθησέ μας!

Έτσι, τέλος, έφτασαν στα ιδιαίτερα διαμερίσματα του Άρχοντα της Πόλεως. Εκεί είχε βαθιά καθίσματα γύρω από ένα μαγκάλι· έφεραν κρασί· κι εκεί ο Πίπιν, σχεδόν απαρατήρητος, στάθηκε πίσω από το κάθισμα του Ντένεθορ και λίγο ένιωθε την κούρασή του, τόσο αχόρταγα άκουγε όλα όσα έλεγαν.

Όταν ο Φαραμίρ πήρε λίγο άσπρο ψωμί και ήπιε μια γουλιά κρασί, κάθισε σε μια χαμηλή καρέκλα στ' αριστερά του πατέρα του. Λίγο πιο αποτραβηγμένος στην άλλη πλευρά καθόταν ο Γκάνταλφ σε ένα σκαλισμένο ξύλινο κάθισμα· και στην αρχή φαινόταν κοιμισμένος. Γιατί στην αρχή ο Φαραμίρ μιλούσε μόνο για την αποστολή που τον είχαν στείλει πριν δέκα μέρες, κι έφερνε νέα από το Ιθίλιεν και τις κινήσεις του Εχθρού και των συμμάχων του· και διηγήθηκε τη μάχη στο δρόμο, όταν οι άντρες του Χάραντ και το μεγάλο τους ζώο ηττήθηκαν: ένας αξιωματικός που δίνει αναφορά στον ανώτερό του σε τέτοιες υποθέσεις, όπως είχε ξαναδώσει, μικροπράγματα για τις αψιμαχίες στα σύνορα που τώρα φαίνονταν άχρηστα και μικρά, δίχως δόξα.

Ύστερα ξαφνικά ο Φαραμίρ κοίταξε τον Πίπιν.

– Τώρα όμως ερχόμαστε σε παράξενες υποθέσεις, είπε. Γιατί αυτό δεν είναι το πρώτο ανθρωπάκι που έχω δει να έχει βγει από τους θρύλους του Βοριά και να κυκλοφορεί στις χώρες του Νοτιά.

Σ' αυτά τα λόγια ο Γκάνταλφ ανακάθισε κι έσφιξε τα μπράτσα της πολυθρόνας του· αλλά δεν είπε τίποτα και με ένα του βλέμμα έκοψε το

επιφώνημα στα χείλη του Πίπιν. Ο Ντένεθορ κοίταξε τα πρόσωπά τους και κούνησε το κεφάλι του, λες και με το νόημα να είχε καταλάβει πολλά, πριν ακόμα ειπωθούν. Αργά, ενώ οι άλλοι κάθονταν σιωπηλοί και ακίνητοι, ο Φαραμίρ είπε την ιστορία του, με τα μάτια του κυρίως στον Γκάνταλφ, αν και πότε πότε η ματιά του ξεστράτιζε στον Πίπιν, λες και για να ξαναφρεσκάρει τη μνήμη του για τους άλλους που είχε δει.

Καθώς η διήγησή του ξεδιπλωνόταν κι έλεγε για τη συνάντησή του με το Φρόντο και τον υπηρέτη του και τα γεγονότα στο Χένεθ Άνουν, ο Πίπιν πήρε είδηση πως τα χέρια του Γκάνταλφ έτρεμαν καθώς έσφιγγαν το σκαλισμένο ξύλο. Άσπρα έδειχναν τώρα και πολύ γέρικα, και καθώς τα κοίταζε, ξαφνικά με ένα ρίγος φόβου ο Πίπιν κατάλαβε πως ο Γκάνταλφ, ο Γκάνταλφ ο ίδιος, ήταν ανήσυχος, φοβισμένος. Η ατμόσφαιρα στο δωμάτιο ήταν αποπνικτική και ακίνητη. Τέλος, ο Φαραμίρ μίλησε για τον αποχωρισμό του με τους ταξιδιώτες και την απόφασή τους να πάνε στην Κίριθ Ούνγκολ, η φωνή του χαμήλωσε, κούνησε αρνητικά το κεφάλι του και αναστέναξε. Τότε ο Γκάνταλφ πετάχτηκε όρθιος.

– Κίριθ Ούνγκολ; Κοιλάδα Μόργκουλ; είπε. Την ώρα, Φαραμίρ, την ώρα. Πότε χωρίσατε; Πότε θα έφταναν εκείνη την καταραμένη κοιλάδα;

– Χωρίσαμε το πρωί πριν δύο μέρες, είπε ο Φαραμίρ. Είναι δεκαπέντε λεύγες από εκεί ως την κοιλάδα του Μοργούλντουιν, αν πήγαν κατευθείαν νότια· και έπειτα είναι ακόμη πέντε λεύγες δυτικά του καταραμένου Πύργου. Το γρηγορότερο δε θα μπορούσαν να φτάσουν εκεί πριν από σήμερα, και ίσως και να μην έχουν φτάσει ακόμα εκεί. Βλέπω καλά τι φοβάσαι. Αλλά το σκοτάδι δεν οφείλεται στο τόλμημά τους. Άρχισε χθες το βράδυ και ολόκληρο το Ιθίλιεν βρισκόταν κάτω από τη σκιά χθες βράδυ. Εμένα μου φαίνεται καθαρά πως ο Εχθρός έχει σχεδιάσει από καιρό την επίθεση εναντίον μας, και η ώρα της είχε κιόλας αποφασιστεί πριν καν οι ταξιδιώτες να φύγουν από κοντά μου.

Ο Γκάνταλφ βημάτιζε.

– Το πρωί, πριν δυο μέρες... κοντά τρεις μέρες ταξίδι! Πόσο μακριά είναι το μέρος που χωρίσατε;

– Κάπου είκοσι πέντε λεύγες με το πέταγμα πουλιού, απάντησε ο Φαραμίρ. Αλλά δεν μπορούσα να έρθω γρηγορότερα. Χθες βράδυ έμεινα στο Καΐρ Άντρος, το μακρουλό νησί στον Ποταμό βορινά, που το κρατούμε για άμυνα· και στην από δω όχθη έχουμε τα άλογα. Καθώς η σκοτεινιά προχωρούσε, κατάλαβα πως χρειαζόταν βιάση κι έτσι ήρθα καλπάζοντας εδώ με άλλους τρεις που μπορούσαν να πάρουν άλογα. Τους υπόλοιπους του λόχου μου τους έστειλα νότια να ενισχύσουν

τη φρουρά στα περάσματα της Οσγκίλιαθ. Ελπίζω να μην έκανα άσχημα; – κοίταξε τον πατέρα του.

– Άσχημα; φώναξε ο Ντένεθορ, και η ματιά του άστραψε ξαφνικά. Γιατί ρωτάς; Οι άντρες βρίσκονταν κάτω από τις διαταγές σου. Ή μήπως έτσι ρωτάς τη γνώμη μου σε όλα σου τα έργα; Η συμπεριφορά σου είναι ταπεινή μπροστά μου, όμως είναι καιρός τώρα που έχεις αλλάξει την πορεία σου από τις συμβουλές μου. Βλέπεις, έχεις μιλήσει επιδέξια, όπως πάντα· αλλά εγώ, εγώ δεν είδα τη ματιά σου καρφωμένη στο Μιθραντίρ, να ζητά να μάθει αν μίλησες καλά ή πάρα πολύ; Έχει εδώ και πολύ καιρό κερδίσει την καρδιά σου.

»Γιε μου, ο πατέρας σου είναι γέρος, αλλά όχι ακόμα ξεκούτης. Μπορώ και να βλέπω και να ακούω, όπως πάντα· κι ελάχιστα από όσα μισοείπες ή δεν είπες καθόλου είναι τώρα κρυφά από μένα. Ξέρω την απάντηση σε πολλά αινίγματα. Αλίμονο, αλίμονο στον Μπορομίρ!

– Αν αυτό που έχω κάνει σε δυσαρεστεί, πατέρα μου, είπε ο Φαραμίρ ήσυχα, θα ήθελα να ήξερα τη γνώμη σου πριν το φορτίο μιας τόσο βαριάς απόφασης να πέσει πάνω μου.

– Και θα έφτανε αυτό για ν' αλλάξεις γνώμη; είπε ο Ντένεθορ. Θα είχες κάνει ακριβώς τα ίδια, νομίζω. Σε ξέρω καλά. Η επιθυμία σου είναι πάντα να εμφανίζεσαι αρχοντικός και γενναιόδωρος σαν αρχαίος βασιλιάς, ευπρεπής και ευγενικός. Αυτό μπορεί πολύ ωραία να ταιριάζει σε κάποιον που κατάγεται από μεγάλη γενιά, αν είναι ισχυρός και βρίσκεται σε περίοδο ειρήνης. Αλλά σε ώρες δύσκολες την ευγένεια μπορεί να την πληρώσεις με θάνατο.

– Ας γίνει κι έτσι, είπε ο Φαραμίρ.

– Ας γίνει κι έτσι! φώναξε ο Ντένεθορ. Μα δε θα είναι μόνο ο θάνατός σου, Άρχοντα Φαραμίρ: θα είναι και ο θάνατος του πατέρα σου επίσης και όλου του λαού σου, που είναι ο ρόλος σου να προστατεύεις τώρα που έφυγε ο Μπορομίρ.

– Θα ήθελες λοιπόν, είπε ο Φαραμίρ, να είχαμε ανταλλάξει θέσεις;

– Ναι, πολύ θα το 'θελα, είπε ο Ντένεθορ. Γιατί ο Μπορομίρ ήταν πιστός σ' εμένα κι όχι μαθητής μάγου. Θα είχε θυμηθεί την ανάγκη του πατέρα του και δε θα είχε σκορπίσει στους πέντε ανέμους το δώρο της τύχης. Θα μου είχε φέρει ένα σπουδαίο δώρο.

Για μια στιγμή η αυτοκυριαρχία του Φαραμίρ έσπασε.

– Θα ήθελα να σου ζητήσω, πατέρα μου, να θυμηθείς γιατί ήμουν εγώ κι όχι αυτός στο Ιθίλιεν. Σε μία περίπτωση τουλάχιστον η συμβουλή σου υπερίσχυσε, όχι και τόσο παλιά. Ο Άρχοντας της Πόλεως ήταν αυτός που ανέθεσε την αποστολή σ' εκείνον.

– Μην ανακατεύεις την πίκρα στο κύπελλο που μόνος μου ετοίμασα, είπε ο Ντένεθορ. Δεν το δοκιμάζω τώρα πολλές νύχτες με τη γλώσσα μου, και φοβάμαι πως ακόμα χειρότερα κρύβονται στα κατα-

κάθια; Όπως στ' αλήθεια βρίσκω τώρα. Μακάρι να μην ήταν έτσι! Μακάρι το κακό να έβρισκε εμένα!

– Παρηγορήσου! είπε ο Γκάνταλφ. Σε καμιά περίπτωση ο Μπορομίρ δε θα σου το έφερνε. Είναι νεκρός και πέθανε καλά· ας αναπαύεται εν ειρήνη! Εσύ όμως απατάς τον εαυτό σου. Αν θα είχε απλώσει το χέρι του σ' εκείνο το πράγμα, παίρνοντάς το, θα είχε πέσει. Θα το είχε κρατήσει για τον εαυτό του και όταν γύριζε πίσω σ' εσένα, δε θα είχες αναγνωρίσει το γιο σου.

Το πρόσωπο του Ντένεθορ πάγωσε και σκλήρυνε.

– Βρήκες τον Μπορομίρ λιγότερο του χεριού σου, έτσι δεν είναι; είπε σιγανά. Όμως εγώ, που ήμουν πατέρας του, σου λέω πως θα το είχε φέρει σ' εμένα. Είσαι σοφός, ίσως, Μιθραντίρ, όμως, παρ' όλη σου την οξυδέρκεια, δεν έχεις αποκλειστικότητα στη σοφία. Μπορεί να βρεθούν τρόποι που να μην είναι ούτε δίχτυα μάγων ούτε βιάση ανοήτων. Σ' αυτή την υπόθεση έχω γνώση και σοφία περισσότερη απ' ό,τι κρίνεις.

– Ποια είναι, λοιπόν, η σοφία σου; είπε ο Γκάνταλφ.

– Αρκετή για να κρίνει πως πρέπει να αποφύγουμε δύο ανοησίες. Το να χρησιμοποιηθεί αυτό το πράγμα είναι πολύ επικίνδυνο. Την ώρα αυτή, να το στείλουμε στα χέρια ενός χαζού μικρούλη στη χώρα του ίδιου του Εχθρού, όπως έχεις κάνει εσύ κι αυτός εδώ ο γιος μου, αυτό είναι τρέλα.

– Και ο Άρχοντας Ντένεθορ τι θα είχε κάνει;

– Ούτε το ένα ούτε το άλλο. Αλλά οπωσδήποτε σε καμιά περίπτωση δε θα είχα στείλει αυτό το πράγμα να διακινδυνεύσει εκεί που ούτε τρελός δεν ελπίζει, να διακινδυνεύσω την τέλεια καταστροφή μας, αν τύχει και ο Εχθρός ξαναβρεί ό,τι έχει χάσει. Όχι, έπρεπε να το κρατήσουμε, κρυμμένο, κρυμμένο σκοτεινά και βαθιά. Όχι να το χρησιμοποιήσουμε, λέω, εκτός και φτάσουμε στην έσχατη ανάγκη, αλλά να το βάλουμε εκεί που να μην το φτάνει, εκτός από μια νίκη τόσο ολοκληρωτική, ώστε, ό,τι συμβεί τότε, να μη μας πειράζει γιατί θα είμαστε νεκροί.

– Σκέπτεσαι, όπως είναι η συνήθειά σου, άρχοντά μου, μόνο για την Γκόντορ, είπε ο Γκάνταλφ. Υπάρχουν όμως κι άλλοι άνθρωποι κι άλλες ζωές και το μέλλον που θά 'ρθει. Όσο για μένα, λυπάμαι ακόμη και τους σκλάβους του.

– Και πού θα γυρέψουν οι άλλοι άνθρωποι βοήθεια, αν πέσει η Γκόντορ; απάντησε ο Ντένεθορ. Αν είχα αυτό το πράγμα τώρα στις βαθιές κρύπτες αυτού του κάστρου, δε θα τρέμαμε απ' το φόβο μας σε τούτη τη σκοτεινιά, ούτε θα φοβόμαστε το χειρότερο, και θα αποφασίζαμε ανενόχλητοι. Αν δε με εμπιστεύεσαι πως θα αντέξω αυτή τη δοκιμασία, τότε δε με ξέρεις καλά.

– Πάντως εγώ δε σε εμπιστεύομαι, είπε ο Γκάνταλφ. Αν σε εμπιστευόμουν, θα μπορούσα να είχα στείλει αυτό το πράγμα στη φύλαξή σου και να γλίτωνα κι εγώ και άλλοι πολλή αγωνία. Και τώρα που σε ακούω να μιλάς, σε εμπιστεύομαι λιγότερο, όχι περισσότερο από τον Μπορομίρ. Όχι, κράτησε το θυμό σου! Ούτε τον εαυτό μου δεν εμπιστεύομαι σ' αυτό, και το αρνήθηκα αυτό το πράγμα, ακόμα κι όταν μου το πρόσφεραν ελεύθερα σαν δώρο. Είσαι δυνατός και μπορείς ακόμα να κυβερνήσεις τον εαυτό σου σε ορισμένα πράγματα, Ντένεθορ· όμως αν είχες παραλάβει αυτό το πράγμα, θα σε είχε ανατρέψει. Ακόμα κι αν ήταν θαμμένο στα έγκατα του Μιντολούιν, θα σου έκαιγε το νου καθώς μεγαλώνει η σκοτεινιά και τα ακόμα χειρότερα πράγματα που ακολουθούν και σε λίγο θα πέσουν πάνω μας.

Για μια στιγμή τα μάτια του Ντένεθορ άναψαν πάλι καθώς κοίταζε καταπρόσωπο τον Γκάνταλφ, και ο Πίπιν ένιωσε γι' άλλη μια φορά την ένταση ανάμεσα στις θελήσεις τους· αλλά τώρα σχεδόν φαινόταν λες και οι ματιές τους να ήταν σαν λεπίδες από μάτι σε μάτι, που τρεμόσβηναν καθώς αψιμαχούσαν. Ο Πίπιν άρχισε να τρέμει, γιατί φοβόταν κάποιο τρομερό χτύπημα. Αλλά ξαφνικά ο Ντένεθορ χαλάρωσε κι έγινε πάλι ψυχρός. Ανασήκωσε τους ώμους.

– Αν είχα εγώ! Αν είχες εσύ! είπε. Τέτοια λόγια και «αν» είναι μάταια. Αυτό έχει πάει στη Σκιά και μόνο ο χρόνος θα δείξει τι μοίρα περιμένει αυτό κι εμάς. Ο χρόνος δε θ' αργήσει. Σε όσον έχει απομείνει, όλοι όσοι πολεμούν τον Εχθρό με τον τρόπο τους, ας μονοιάσουν και ας κρατήσουν τις ελπίδες τους όσο μπορούν και μετά τις ελπίδες ας έχουν την τόλμη να πεθάνουν ελεύθεροι – στράφηκε στο Φαραμίρ: Ποια είναι η γνώμη σου για τη φρουρά της Οσγκίλιαθ;

– Δεν είναι ισχυρή, είπε ο Φαραμίρ. Έχω στείλει το λόχο του Ιθίλιεν να την ενισχύσει, όπως είπα.

– Δεν αρκεί, πιστεύω, είπε ο Ντένεθορ. Εκεί είναι που θα πέσει το πρώτο χτύπημα. Θα χρειαστούν κάποιο γενναίο αξιωματικό εκεί.

– Εκεί και αλλού σε πολλά σημεία, είπε ο Φαραμίρ και αναστέναξε. Αλίμονο ο αδελφός μου, που κι εγώ αγαπούσα! – σηκώθηκε. Έχω την άδειά σου, πατέρα;

Και τότε ταλαντεύτηκε κι έγειρε πάνω στο κάθισμα του πατέρα του.

– Είσαι κατάκοπος, βλέπω, είπε ο Ντένεθορ. Έχεις ταξιδέψει γρήγορα και μακριά, και κάτω απ' τις σκιές του κακού στον αέρα, μαθαίνω.

– Ας μη μιλήσουμε γι' αυτό! είπε ο Φαραμίρ.

– Τότε δε θα μιλήσουμε, είπε ο Ντένεθορ. Πήγαινε τώρα και αναπαύσου όσο μπορείς. Οι αυριανές ανάγκες θα 'ναι μεγαλύτερες.

Όλοι τώρα, με την άδεια του Άρχοντα της Πόλεως, πήγαν να ξε-

κουραστούν, όσο που ακόμη μπορούσαν. Έξω είχε μια άναστρη μαυρίλα καθώς ο Γκάνταλφ, με τον Πίπιν πλάι του, να κρατάει μια μικρή δάδα, πήγαινε στο κατάλυμά τους. Δε μίλησαν, ώσπου βρέθηκαν πίσω από κλεισμένες πόρτες. Τότε, τέλος, ο Πίπιν έπιασε το χέρι του Γκάνταλφ.

– Πες μου, είπε, υπάρχει ελπίδα; Για το Φρόντο, θέλω να πω· ή τουλάχιστον κυρίως για το Φρόντο.

Ο Γκάνταλφ έβαλε το χέρι του στο κεφάλι του Πίπιν.

– Ποτέ δεν υπήρχε μεγάλη ελπίδα, απάντησε. Μόνο τρελή ελπίδα, όπως μου είπαν. Και όταν άκουσα για την Κίριθ Ούνγκολ – σταμάτησε και πήγε στο παράθυρο, λες και τα μάτια του να μπορούσαν να τρυπήσουν τη νύχτα στην Ανατολή. Κίριθ Ούνγκολ! μουρμούρισε. Γιατί απ' αυτόν το δρόμο άραγε; – γύρισε. Τώρα δα, Πίπιν, η καρδιά μου σχεδόν σταμάτησε, στο άκουσμα αυτού του ονόματος. Και όμως, στ' αλήθεια πιστεύω πως τα νέα που φέρνει ο Φαραμίρ είναι ελπιδοφόρα. Γιατί φαίνεται καθαρά ότι ο Εχθρός μας άρχισε επιτέλους τον πόλεμό του και έκανε την πρώτη κίνηση, ενώ ο Φρόντο ήταν ακόμα ελεύθερος. Έτσι, τώρα, για πολλές ημέρες θα έχει το μάτι του στραμμένο εδώ κι εκεί, μακριά από τη χώρα του. Και παρ' όλ' αυτά, Πίπιν, νιώθω από μακριά τη βιασύνη και το φόβο του. Έχει αρχίσει νωρίτερα απ' όσο θα ήθελε. Έχει συμβεί κάτι που τον κινητοποίησε.

Ο Γκάνταλφ στάθηκε μια στιγμή συλλογισμένος.

– Μπορεί, μουρμούρισε. Μπορεί ακόμα και η ανοησία σου να βοήθησε, νεαρέ μου. Για να δω: κάπου πέντε μέρες πριν θα ανακάλυψε πως ανατρέψαμε το Σάρουμαν και πήραμε τη Σφαίρα. Όμως, και τι μ' αυτό; Δε θα μπορούσαμε να τη χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά ή χωρίς να το ξέρει αυτός. Α! Αναρωτιέμαι. Ο Άραγκορν; Η ώρα του πλησιάζει. Και είναι δυνατός και αυστηρός κάτω από την επιφάνεια, Πίπιν· θαρραλέος, αποφασισμένος, ικανός να αποφασίσει μόνος του και να τολμήσει πράγματα επικίνδυνα στην ανάγκη. Αυτό μπορεί να είναι. Μπορεί να έχει χρησιμοποιήσει τη Σφαίρα και να εμφανίστηκε στον Εχθρό, προκαλώντας τον, γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό. Αναρωτιέμαι. Λοιπόν, την απάντηση δε θα τη μάθουμε, ώσπου να έρθουν οι Καβαλάρηδες του Ρόαν, αν δεν έρθουν πολύ αργά. Μας περιμένουν κακές μέρες. Πάμε για ύπνο όσο που μπορούμε!

– Αλλά..., είπε ο Πίπιν.

– Αλλά τι; είπε ο Γκάνταλφ. Απόψε θα επιτρέψω ένα μόνο *αλλά*.

– Το Γκόλουμ, είπε ο Πίπιν. Πώς στο καλό μπορεί να πηγαίνουν *μαζί* του, να το ακολουθούν; Και είδα πως του Φαραμίρ δεν του άρεσε το μέρος που τους πήγαινε περισσότερο απ' όσο άρεσε σ' εσένα. Τι συμβαίνει;

– Δεν μπορώ να απαντήσω σ' αυτό τώρα, είπε ο Γκάνταλφ. Όμως η

καρδιά μου είχε μαντέψει πως ο Φρόντο και το Γκόλουμ θα αντάμωναν πριν το τέλος. Για καλό ή για κακό. Αλλά για την Κίριθ Ούνγκολ δε θα μιλήσω απόψε. Προδοσία, φοβάμαι προδοσία· την προδοσία αυτού του άθλιου πλάσματος. Αλλά έτσι πρέπει να γίνει. Και ας μην ξεχνάμε ότι ο προδότης μπορεί να προδώσει τον εαυτό του και να κάνει καλό εκεί που δεν το περιμένει. Γίνεται κι έτσι, μερικές φορές. Καληνύχτα!

Η επόμενη μέρα ήρθε μ' ένα πρωινό σαν καφετί λυκόφως και οι καρδιές των ανθρώπων, που είχαν αναθαρρήσει με την επιστροφή του Φαραμίρ, βούλιαξαν πάλι. Οι φτερωτοί ίσκιοι δε φάνηκαν ξανά εκείνη την ημέρα, όμως συχνά πυκνά, πολύ ψηλότερα από την πόλη, ένα αδύνατο κρώξιμο θα ερχόταν, και πολλοί που το άκουγαν θα στέκονταν ξεροί από έναν περαστικό τρόμο, ενώ μερικοί πιο λιπόψυχοι δείλιαζαν κι έκλαιγαν.

Και τώρα ο Φαραμίρ έφυγε πάλι.

«Δεν τον αφήνουν να ξεκουραστεί», μουρμούρισαν μερικοί. «Ο Άρχοντας πιέζει πολύ το γιο του, και τώρα πρέπει να δουλεύει για δύο, για τον εαυτό του και γι' αυτόν που δε θα γυρίσει.» Και συνέχεια οι άντρες κοιτούσαν βορινά και ρωτούσαν: «Πού είναι οι Καβαλάρηδες του Ρόαν;»

Για να πούμε την αλήθεια ο Φαραμίρ δεν πήγε, γιατί το διάλεξε εκείνος. Αλλά ο Άρχοντας της Πόλης ήταν αφέντης στο Συμβούλιό του και δεν είχε διάθεση εκείνη την ημέρα να υποχωρήσει σε άλλους. Νωρίς το πρωί είχε συγκληθεί το Συμβούλιο. Εκεί όλοι οι αξιωματικοί έκριναν ότι εξαιτίας της απειλής στο Νότο η δύναμή τους ήταν πολύ αδύνατη, για να πάρουν την οποιαδήποτε πρωτοβουλία, εκτός και κατά τύχη προλάβουν κι έρθουν οι Καβαλάρηδες του Ρόαν. Στο μεταξύ έπρεπε να επανδρώσουν τα τείχη και να περιμένουν.

– Όμως, είπε ο Ντένεθορ, δεν πρέπει έτσι αψήφιστα να εγκαταλείψουμε τα εξωτερικά μας οχυρά, το Ράμας που φτιάχτηκε με τόσο μεγάλο κόπο. Ο Εχθρός πρέπει να πληρώσει ακριβά το πέρασμα του Ποταμού. Κι αυτό δεν μπορεί να το κάνει, για να επιτεθεί με δύναμη στην Πόλη, ούτε από τα βορινά του Καΐρ Άντρος, επειδή έχει έλη, ούτε νότια προς το Λέμπενιν, γιατί πλαταίνει ο Ποταμός, ώστε να χρειάζεται πολλές βάρκες. Στην Οσγκίλιαθ, λοιπόν, θα ρίξει το βάρος του, όπως και προηγουμένως, τότε που ο Μπορομίρ δεν τον άφησε να περάσει.

– Εκείνο δεν ήταν παρά δοκιμή, είπε ο Φαραμίρ. Σήμερα μπορεί να κάνουμε τον Εχθρό να πληρώσει δεκαπλάσια για να πάρει το πέρασμα κι όμως να μετανιώσουμε για την ανταλλαγή. Γιατί αυτός μπορεί άνετα να χάσει ολόκληρη στρατιά, παρά εμείς να χάσουμε ένα λόχο. Και η υποχώρηση αυτών που θα στείλουμε τόσο μακριά, θα είναι επικίνδυ-

νη, αν ο εχθρός περάσει με μεγάλες δυνάμεις.

– Και τι θα γίνει με το Καΐρ Άντρος; είπε ο Πρίγκιπας. Κι αυτό επίσης πρέπει να το κρατήσουμε, αν προβάλλουμε άμυνα στην Οσγκίλιαθ. Ας μην ξεχνούμε τον κίνδυνο στα αριστερά μας. Οι Ροχίριμ μπορεί να έρθουν, μπορεί και όχι. Αλλά ο Φαραμίρ μας είπε πως μεγάλες δυνάμεις πλησιάζουν τη Μαύρη Πύλη. Περισσότερες από μια στρατιές μπορεί να ξεχυθούν από μέσα της και να χτυπήσουν περισσότερα από ένα περάσματα.

– Πολλά πρέπει να διακινδυνεύσουν στον πόλεμο, είπε ο Ντένεθορ. Το Καΐρ Άντρος είναι επανδρωμένο και δεν μπορούμε τώρα να στείλουμε άλλους. Αλλά δε θα παραδώσω το Ποτάμι και το Πέλενορ δίχως μάχη – όχι, αν υπάρχει ακόμα ένας καπετάνιος εδώ που να έχει την τόλμη να κάνει το θέλημα του άρχοντά του.

Τότε όλοι σώπασαν. Αλλά, τέλος, ο Φαραμίρ είπε:

– Δεν εναντιώνομαι στο θέλημά σου, πατέρα. Αφού έχασες τον Μπορομίρ, θα πάω εγώ και θα κάνω ό,τι μπορώ στη θέση του... αν το διατάξεις.

– Το διατάζω, είπε ο Ντένεθορ.

– Τότε, σε χαιρετώ! είπε ο Φαραμίρ. Κι αν τύχει και γυρίσω, έχε καλύτερη γνώμη για μένα!

– Αυτό εξαρτάται από τον τρόπο της επιστροφής σου, είπε ο Ντένεθορ.

Ο Γκάνταλφ ήταν αυτός που μίλησε τελευταίος στο Φαραμίρ, πριν φύγει ανατολικά.

– Μην πετάξεις τη ζωή σου απερίσκεπτα ή από πίκρα, είπε. Θα σε χρειαστούν εδώ για άλλα πράγματα, εκτός από τον πόλεμο. Ο πατέρας σου σε αγαπά, Φαραμίρ, και θα το θυμηθεί πριν το τέλος. Έχε γεια!

Έτσι τώρα ο Άρχοντας Φαραμίρ είχε φύγει ξανά και είχε πάρει μαζί του τόση δύναμη αντρών, όσοι ήταν πρόθυμοι να πάνε ή περίσσευαν. Στα τείχη μερικοί κοιτούσαν μες στη σκοτεινιά κατά την ερειπωμένη πόλη, και αναρωτιόντουσαν τι να γινόταν εκεί, γιατί τίποτα δε φαινόταν. Και άλλοι, όπως πάντα, κοίταζαν βορινά και μετρούσαν τις λεύγες ως το Θέοντεν στο Ρόαν.

– Θα έρθει; Θα θυμηθεί την παλιά μας συμμαχία; έλεγαν.

– Ναι, θα έρθει, έλεγε ο Γκάνταλφ, ακόμα κι αν έρθει πολύ αργά. Σκεφθείτε όμως! Στην καλύτερη περίπτωση το Κόκκινο Βέλος δεν μπορεί να τον έχει φτάσει πάνω από δύο μέρες πριν και είναι πολλά τα μίλια από το Έντορας.

Είχε νυχτώσει πάλι πριν να έρθουν νέα. Ένας άντρας ήρθε βιαστικά από τα περάσματα, λέγοντας πως ένας στρατός είχε βγει από τη Μίνας

Μόργκουλ και πλησίαζε κιόλας την Οσγκίλιαθ, και στη δύναμή του είχαν προστεθεί τάγματα από το Νοτιά, Χαράντριμ, σκληροί και ψηλοί.

– Και έχουμε μάθει, είπε ο αγγελιαφόρος, ότι ο Μαύρος Καπετάνιος βρίσκεται επικεφαλής τους γι' άλλη μία φορά και ο φόβος του έχει περάσει πριν απ' αυτόν τον Ποταμό.

Με αυτά τα δυσοίωνα λόγια έκλεισε η τρίτη μέρα αφότου ο Πίπιν έφτασε στη Μίνας Τίριθ. Λιγοστοί πήγαν για ανάπαυση, γιατί ελάχιστες ελπίδες υπήρχαν πως ακόμη κι ο Φαραμίρ θα μπορούσε να κρατήσει τα περάσματα για πολύ.

Την επόμενη μέρα, αν και η σκοτεινιά είχε φτάσει στο μεγαλύτερο βαθμό της και δεν πύκνωσε άλλο, πλάκωσε βαρύτερα τις καρδιές των ανθρώπων και ένας μεγάλος φόβος τους είχε κυριέψει. Γρήγορα ξαναήρθαν άσχημα νέα. Τα περάσματα του Άντουιν είχαν παρθεί από τον Εχθρό. Ο Φαραμίρ υποχωρούσε στο τείχος του Πέλενορ, ανασυντάσσοντας τους άντρες του στα Φρούρια του Υπερυψωμένου Δρόμου· αλλά οι αντίπαλοι ήταν δέκα φορές περισσότεροι.

– Αν τα καταφέρει και υποχωρήσει στο Πέλενορ, οι εχθροί θα τον έχουν καταπόδι, είπε ο αγγελιαφόρος. Πλήρωσαν ακριβά το πέρασμά τους, αλλά λιγότερο από όσο ελπίζαμε. Το είχαν σχεδιάσει καλά. Φαίνεται τώρα ότι κρυφά έφτιαχναν πλήθος σχεδίες και μαούνες στην Ανατολική Οσγκίλιαθ. Όρμησαν να περάσουν σαν μυρμήγκια. Αλλά αυτός που μας κατατροπώνει είναι ο Μαύρος Καπετάνιος. Ελάχιστοι μπορούν να σταθούν και ν' αντέξουν ακόμα και το άκουσμα του ερχομού του. Οι δικοί του τον τρέμουν και σφάζονται στο πρόσταγμά του.

– Τότε με χρειάζονται περισσότερο εκεί παρά εδώ, είπε ο Γκάνταλφ, κι έφυγε αμέσως και η φεγγοβολιά του γρήγορα έσβησε από τα μάτια.

Και όλη εκείνη τη νύχτα ο Πίπιν μοναχός και άυπνος στεκόταν στα τείχη και κοίταζε ανατολικά.

Οι καμπάνες της ημέρας μόλις και είχαν χτυπήσει πάλι, παρωδία στο αφώτιστο σκοτάδι, όταν μακριά είδε φωτιές να ξεπετάγονται, πέρα στα θαμπά σημεία που στέκονταν τα τείχη του Πέλενορ. Οι φρουροί έβαλαν δυνατές φωνές και όλοι οι άντρες στην Πόλη πήραν τα όπλα. Τώρα όλο και πιο συχνά φαίνονταν κόκκινες λάμψεις και αργά μες στη βαριά ατμόσφαιρα ακούγονταν υπόκωφα μπουμπουνητά.

– Πήραν το τείχος! φώναζαν οι άντρες. Του ανατίναξαν ανοίγματα. Έρχονται!

– Πού είναι ο Φαραμίρ; φώναξε ο Μπέρεγκοντ απελπισμένα. Μη μου πείτε πως έπεσε!

Ο Γκάνταλφ ήταν που έφερε τα πρώτα νέα. Με μια χούφτα καβαλάρηδες ήρθε στη μέση του πρωινού ιππεύοντας σαν ακολουθία μιας σειράς κάρων. Ήταν γεμάτα τραυματισμένους άντρες, και όλους όσους μπορούσαν να διασωθούν απ' την πανωλεθρία των Φρουρίων του Υπερυψωμένου Δρόμου. Αμέσως πήγε στον Ντένεθορ. Ο Άρχοντας της Πόλεως καθόταν τώρα σε ένα ψηλό διαμέρισμα πάνω από τη Μεγάλη Αίθουσα του Λευκού Πύργου με τον Πίπιν στο πλευρό του· και απ' τα μισοφωτισμένα παράθυρα, βόρεια, νότια κι ανατολικά, έστρεφε τα σκοτεινά του μάτια, λες να τρυπήσει τις σκιές της μοίρας που τον περικύκλωναν. Περισσότερο κοιτούσε στο Βοριά και πότε πότε σταματούσε κι αφουγκραζόταν, λες και με κάποια αρχαία τέχνη τα αυτιά του να μπορούσαν να ακούσουν ποδοβολητά στους κάμπους μακριά.

– Ήρθε ο Φαραμίρ; ρώτησε.

– Όχι, είπε ο Γκάνταλφ. Αλλά ζούσε ακόμη όταν τον άφησα. Όμως αποφάσισε να μείνει με την οπισθοφυλακή, ώστε να μη γίνει η υποχώρηση στο Πέλενορ πανωλεθρία. Μπορεί, ίσως, να συγκρατήσει τους άντρες αρκετά, αν και πολύ αμφιβάλλω. Βρίσκεται αντιμέτωπος με πολύ μεγάλο εχθρό. Γιατί ένας που φοβόμουν ήρθε.

– Όχι, όχι ο Μαύρος Άρχοντας; ξεφώνισε ο Πίπιν, ξεχνώντας τη θέση του από το φόβο του.

Ο Ντένεθορ γέλασε πικρά.

– Όχι, όχι ακόμα, μαστρο-Πέρεγκριν! Δε θα έρθει παρά μόνο θριαμβευτής μπροστά μου, όταν θα τα έχει κερδίσει όλα. Χρησιμοποιεί άλλους για όπλα του. Έτσι κάνουν όλοι οι μεγάλοι άρχοντες, αν είναι σοφοί, κύριε Ανθρωπάκο. Ειδαλλιώς, γιατί κάθομαι εγώ εδώ και σκέπτομαι και ξαγρυπνώ και περιμένω, θυσιάζοντας και τους γιους μου ακόμα; Γιατί ακόμα μπορώ να κρατήσω σπαθί.

Σηκώθηκε όρθιος και άνοιξε το μακρύ μαύρο μανδύα του, και να! φορούσε πανοπλία από μέσα κι ήταν ζωσμένος μ' ένα μακρύ σπαθί, με μεγάλη λαβή σ' ένα θηκάρι μαύρο κι ασημένιο.

– Έτσι περπατώ κι έτσι τώρα για πολλά χρόνια κοιμάμαι, είπε, μην τυχόν με τα χρόνια το σώμα μου γίνει μαλθακό και δειλό.

– Όμως τώρα κάτω από τον Άρχοντα του Μπαράντ-ντουρ, ο πιο φοβερός απ' όλους του τους καπεταναίους, είναι κιόλας κυρίαρχος του εξωτερικού σου τείχους, είπε ο Γκάνταλφ. Ο βασιλιάς της Άνγκμαρ πολύ παλιά, Μάγος, Δαχτυλιδοφάντασμα, Άρχοντας των Νάζγκουλ, ένα δόρυ τρόμου στο χέρι του Σόρον, σκιά απελπισίας.

– Επομένως, Μιθραντίρ, έχεις εχθρό αντάξιό σου, είπε ο Ντένεθορ. Όσο για μένα, ξέρω από πολύν καιρό πως είναι ο αρχηγός των στρατιών του Μαύρου Πύργου. Αυτό είναι όλο κι όλο που γύρισες να πεις; Ή μήπως έφυγες, γιατί βρήκες το δάσκαλό σου;

Ο Πίπιν έτρεμε, γιατί φοβήθηκε πως ο θυμός του Γκάνταλφ θα ξεσπούσε απότομα, αλλά φοβήθηκε άδικα.

– Μπορεί και να 'ναι έτσι, απάντησε μαλακά ο Γκάνταλφ. Αλλά δεν έφτασε η ώρα να δοκιμάσουμε τη δύναμή μας. Και αν αυτά που έχουν ειπωθεί παλιά είναι αληθινά, αυτός δε θα πέσει από χέρι άντρα και είναι κρυμμένη απ' τους Σοφούς η μοίρα που τον περιμένει. Αλλά, όπως και να 'χει το πράγμα, ο Καπετάνιος της Απελπισίας δε βγαίνει μπροστά, ακόμα. Κυβερνά μάλλον σύμφωνα με τη σοφία που τώρα δα μίλησες, από τα μετόπισθεν, εξωθώντας τους σκλάβους του σαν τρελούς μπροστά του.

»Όχι, ήρθα μάλλον να φυλάξω τους τραυματίες που μπορούν να γιατρευτούν· γιατί το Ράμας έχει ρήγματα παντού και σύντομα ο στρατός της Μόργκουλ θα μπει από πολλά σημεία. Και ήρθα κυρίως να πω αυτό: Γρήγορα θα έχουμε μάχη στα λιβάδια. Πρέπει να ετοιμαστεί έξοδος. Να είναι έφιπποι άντρες. Σε αυτούς βρίσκεται η μικρή μας ελπίδα, γιατί σε ένα πράγμα είναι ακόμη ο εχθρός μας φτωχά προετοιμασμένος: έχει λίγους καβαλάρηδες.

– Κι εμείς επίσης λίγους έχουμε. Τώρα θα ήταν ο ερχομός του Ρόαν πάνω στην ώρα, είπε ο Ντένεθορ.

– Έχουμε περισσότερες πιθανότητες να δούμε άλλους νεοφερμένους πρώτα, είπε ο Γκάνταλφ. Φυγάδες απ' το Καΐρ Άντρος έχουν κιόλας φτάσει. Το νησί έχει πέσει. Μια άλλη στρατιά έχει έρθει από τη Μαύρη Πύλη, περνώντας το Ποτάμι βορειοανατολικά.

– Μερικοί σ' έχουν κατηγορήσει, Μιθραντίρ, πως χαίρεσαι να φέρνεις άσχημα νέα, είπε ο Ντένεθορ, αλλά για μένα αυτά δεν είναι πια νέα: τα ήξερα πριν πέσει το βράδυ χθες. Όσο για την έξοδο, έχω κιόλας φροντίσει γι' αυτή. Πάμε κάτω.

Η ώρα περνούσε. Τέλος, οι φρουροί στα τείχη μπορούσαν να δουν την υποχώρηση των προκεχωρημένων μονάδων. Μικρές ομάδες κατάκοπων και συχνά πληγωμένων αντρών έφτασαν πρώτες με ελάχιστη τάξη· μερικοί έτρεχαν τρελά, λες και τους κυνηγούσαν. Μακριά ανατολικά οι απόμακρες φωτιές τρεμόσβηναν· και τώρα φαινόταν πως εδώ κι εκεί σέρνονταν στο πλάτος του κάμπου. Σπίτια και στάβλοι καίγονταν. Ύστερα, από πολλά σημεία μικροί ποταμοί κόκκινης φλόγας πλησίαζαν βιαστικά, φιδογυρίζοντας στη σκοτεινιά, πηγαίνοντας προς τον πλατύ δρόμο που οδηγούσε από την πύλη της Πόλης στην Οσγκίλιαθ.

– Ο εχθρός, μουρμούριζαν οι άντρες. Το ανάχωμα έπεσε. Να τοι, ξεχύνονται από τα ρήγματα! Και φαίνεται πως κρατούν δάδες. Πού είναι οι δικοί μας;

Τώρα πλησίαζε το δειλινό, σύμφωνα με την ώρα, και το φως ήταν

τόσο θαμπό, ώστε ακόμη κι αυτοί που έβλεπαν μακριά πάνω στο Κάστρο ελάχιστα μπορούσαν να διακρίνουν καθαρά στα χωράφια, εκτός από τους εμπρησμούς, που συνεχώς πολλαπλασιάζονταν, και τις γραμμές της φωτιάς που μεγάλωναν σε μήκος και ταχύτητα. Τέλος, λιγότερο από ένα μίλι από την Πόλη, μια περισσότερο τακτική ομάδα αντρών φάνηκε να προχωρούν δίχως να τρέχουν και να κρατούν ακόμη το σχηματισμό τους.

Οι φρουροί κράτησαν την ανάσα τους.

– Ο Φαραμίρ πρέπει να είναι εκεί, είπαν. Αυτός μπορεί να κυβερνήσει και άντρες και ζώα. Θα τα καταφέρει.

Τώρα η κυρίως υποχώρηση ήταν μόλις τετρακόσιες πενήντα γιάρδες απόσταση. Μέσα από τη σκοτεινιά, πίσω από μια μικρή ίλη ιππικού, κάλπαζε ό,τι είχε απομείνει από την οπισθοφυλακή. Γι' άλλη μια φορά αναγκασμένοι να δώσουν μάχη, αντιμετωπίζοντας τις επερχόμενες γραμμές της φωτιάς. Ύστερα, ξαφνικά, έγινε φασαρία από άγριες φωνές. Καβαλάρηδες του εχθρού όρμησαν. Οι γραμμές της φωτιάς έγιναν ορμητικοί χείμαρροι, σειρές ατέλειωτες Ορκ κρατώντας φωτιές και άγριοι Νότιοι με κόκκινες σημαίες, ξεφωνίζοντας στριγκά, όρμησαν και πρόλαβαν την υποχώρηση. Και με μια διαπεραστική κραυγή απ' το σκοτεινό ουρανό έπεσαν οι φτερωτοί ίσκιοι, οι Νάζγκουλ που κατέβαιναν για να σκοτώσουν.

Η υποχώρηση έγινε πανωλεθρία. Οι άντρες κιόλας σκόρπιζαν, τρέχοντας ξέφρενα και άτακτα εδώ κι εκεί, πετώντας τα όπλα τους, ξεφωνίζοντας απ' το φόβο, πέφτοντας καταγής.

Και τότε η σάλπιγγα αντήχησε από το Κάστρο και ο Ντένεθορ τέλος διέταξε να γίνει η έξοδος. Συγκεντρωμένοι στη σκιά της Πύλης και κάτω, έξω από τα τείχη, περίμεναν το παράγγελμά του: όλοι οι έφιπποι, όσοι είχαν μείνει στην Πόλη. Τώρα τινάχτηκαν μπροστά συνταγμένοι, άρχισαν να καλπάζουν και έκαναν επίθεση με μεγάλη κραυγή. Και από τα τείχη υψώθηκε άλλη κραυγή σε ανταπόκριση· γιατί πρώτοι πρώτοι στο λιβάδι πήγαιναν οι ιππότες του κύκνου του Ντολ Άμροθ με τον Πρίγκιπά τους και το γαλάζιο του λάβαρο μπροστά τους.

– Άμροθ, για την Γκόντορ! φώναξαν. Άμροθ, για το Φαραμίρ!

Σαν την αστραπή ξεχύθηκαν πάνω στον εχθρό κι απ' τις δυο πλευρές της υποχώρησης· αλλά ένας καβαλάρης τους πέρασε όλους, γρήγορος σαν τον άνεμο στο γρασίδι: ο Ίσκιος τον μετέφερε, φωτεινό, ξεσκέπαστο γι' άλλη μια φορά, ένα φως να ξεπετάγεται απ' το σηκωμένο του χέρι.

Οι Νάζγκουλ τσίριξαν κι απομακρύνθηκαν, γιατί ο Αρχηγός τους δεν είχε ακόμα έρθει να προκαλέσει την άσπρη φωτιά του εχθρού του. Οι δυνάμεις της Μόργκουλ αφοσιωμένοι στη λεία τους, ανύποπτοι

εκεί που έτρεχαν ξέφρενα, έσπασαν, σκορπίζοντας σαν σπίθες στη θύελλα. Οι προκεχωρημένες μονάδες με πολλές ζητωκραυγές γύρισαν και χτύπησαν τους διώκτες τους. Οι κυνηγοί έγιναν κυνηγημένοι. Η υποχώρηση έγινε σφοδρή επίθεση. Ο τόπος στρώθηκε σκοτωμένους ορκ και άντρες και μια αποφορά σηκώθηκε από πεταγμένες δάδες, που έσβηναν όλο καπνούς. Το ιππικό προχωρούσε.

Αλλά ο Ντένεθορ δεν τους άφησε να πάνε μακριά. Αν και ο εχθρός αναχαιτίσθηκε και για την ώρα απωθήθηκε, μεγάλες δυνάμεις έμπαιναν μέσα από την Ανατολή. Ξανά αντήχησε η σάλπιγγα, σαλπίζοντας υποχώρηση. Το ιππικό της Γκόντορ σταμάτησε. Πίσω από την κάλυψή τους οι προκεχωρημένες μονάδες ανασυντάχθηκαν. Τώρα επέστρεφαν προχωρώντας σταθερά. Έφτασαν στην Πύλη της Πόλεως και μπήκαν μέσα, με περήφανο βήμα· και με περηφάνια οι άνθρωποι της Πόλης τους κοιτούσαν και τους επαινούσαν, χωρίς να παύουν να έχουν βαριά καρδιά. Γιατί οι μονάδες είχαν αποδεκατιστεί οικτρά. Ο Φαραμίρ είχε χάσει το ένα τρίτο των αντρών του. Κι αυτός πού ήταν;

Τελευταίος απ' όλους ήρθε. Οι άντρες του πέρασαν μέσα. Οι έφιπποι ιππότες γύρισαν και πίσω τους το λάβαρο του Ντολ Άμροθ και ο Πρίγκιπας. Και στα χέρια του μπροστά στο άλογό του έφερνε το σώμα του συγγενή του, του Φαραμίρ γιου του Ντένεθορ, που τον βρήκε χτυπημένο στο πεδίο της μάχης.

«Φαραμίρ! Φαραμίρ!» φώναζαν οι άντρες, κλαίγοντας στους δρόμους. Αλλά αυτός δεν απαντούσε και τον ανέβασαν ανηφορίζοντας το φιδογυριστό δρόμο ψηλά στο Κάστρο στον πατέρα του. Την ώρα που οι Νάζγκουλ έστριψαν κι απομακρύνθηκαν από την επίθεση του Άσπρου Καβαλάρη, ήρθε πετώντας ένα θανατερό βέλος, και ο Φαραμίρ, καθώς είχε στριμώξει έναν έφιππο παλικαρά του Χαράντ, έπεσε καταγής. Μόνο η επίθεση του Ντολ Άμροθ τον έσωσε από τα κόκκινα σπαθιά των Νοτίων, που θα τον είχαν κατακόψει εκεί όπως ήταν πεσμένος.

Ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ έφερε το Φαραμίρ στο Λευκό Πύργο και είπε: «Ο γιος σου επέστρεψε, άρχοντα, ύστερα από μεγάλα κατορθώματα», και είπε όλα όσα είχε δει. Αλλά ο Ντένεθορ σηκώθηκε και κοίταξε το πρόσωπο του γιου του και έμεινε σιωπηλός. Ύστερα έδωσε διαταγή να ετοιμάσουν ένα κρεβάτι στο δωμάτιο, να βάλουν το Φαραμίρ πάνω και να φύγουν. Αλλά αυτός ανέβηκε μόνος του στο μυστικό δωμάτιο κατάκορφα στον Πύργο· και πολλοί που κοίταξαν ψηλά, εκεί τότε είδαν ένα χλωμό φως που έφεγγε και τρεμόπαιζε στα στενά παράθυρα για λίγο κι ύστερα άστραψε κι έσβησε. Και όταν ο Ντένεθορ κατέβηκε πάλι, πήγε στο Φαραμίρ και κάθισε πλάι του αμίλητος, αλλά το πρόσωπο του Άρχοντα ήταν σταχτί, πιο νεκρικό απ' του γιου του.

Έτσι τώρα, επιτέλους, η Πόλη ήταν πολιορκημένη, περικυκλωμένη από έναν κλοιό εχθρών. Το Ράμας είχε πέσει και όλο το Πέλενορ είχε εγκαταλειφθεί στον Εχθρό. Τα τελευταία νέα που ήρθαν έξω από τα τείχη τα έφεραν κάτι άντρες που ήρθαν τρέχοντας από το βορινό δρόμο πριν κλείσει η Πύλη. Ήταν τα απομεινάρια της φρουράς που διατηρούσαν σε εκείνο το σημείο, όπου ο δρόμος από το Ανόριεν και το Ρόαν έμπαιναν σε κατοικημένες περιοχές. Επικεφαλής είχαν τον Ίνγκολντ, αυτόν που είχε αφήσει να περάσουν ο Γκάνταλφ και ο Πίπιν λιγότερο από πέντε μέρες πριν, τότε που ο ήλιος έβγαινε ακόμα και το πρωινό έφερνε ελπίδες.

– Δεν υπάρχουν νέα από τους Ροχίριμ, είπε. Το Ρόαν δε θα έρθει τώρα. Ή κι αν έρθουν, δε θα μας ωφελήσουν. Ο καινούριος στρατός, που είχαμε πληροφορίες, ήρθε πρώτος, περνώντας τον Ποταμό από το Άντρος, λένε. Είναι ισχυρός: τάγματα Ορκ του Ματιού και αμέτρητοι λόχοι Ανθρώπων άλλου είδους, που δεν έχουμε συναντήσει άλλη φορά. Όχι ψηλοί, αλλά γεροδεμένοι κι άγριοι, γενειοφόροι σαν νάνοι, που δουλεύουν μεγάλα τσεκούρια. Υποθέτουμε πως προέρχονται από κάποια άγρια χώρα της απέραντης Ανατολής. Ελέγχουν το βορινό δρόμο· και πολλοί έχουν εισδύσει στο Ανόριεν. Οι Ροχίριμ δεν μπορούν να έρθουν.

Η Πύλη κλείστηκε. Όλη τη νύχτα οι φρουροί στα τείχη άκουγαν την οχλοβοή των εχθρών που περνοδιάβαιναν έξω καίγοντας χωράφια και δέντρα και πετσόκοβαν τον καθένα που έβρισκαν έξω, ζωντανό ή νεκρό. Ο αριθμός που είχε κιόλας περάσει το Ποτάμι δεν μπορούσε να υπολογιστεί στο σκοτάδι, αλλά όταν το πρωί, ή μάλλον η θαμπή σκιά του, ξεγλίστρησε πάνω στον κάμπο, είδαν πως ακόμα κι ο φόβος της νύχτας δεν τους είχε υπερβάλει. Ο κάμπος μαύριζε από τους λόχους τους και ως εκεί που έφτανε με δυσκολία το μάτι στη θολούρα ξεφύτρωναν, σαν δηλητηριώδη μανιτάρια, παντού ολόγυρα στην πολιορκημένη πόλη στρατόπεδα με αντίσκηνα, μαύρα ή σκούρα κόκκινα.

Ορκ πολυάσχολοι σαν μυρμήγκια έσκαβαν, έσκαβαν μακριά χαρακώματα σχηματίζοντας έναν τεράστιο κλοιό, ακριβώς στο σημείο που δεν τους έφταναν βέλη από τα τείχη· και μόλις τελείωνε το κάθε χαράκωμα το γέμιζαν φωτιά, αν και το πώς την άναβαν ή την τροφοδοτούσαν, από κάποιο τέχνασμα ή διαβολιά, κανείς δεν μπορούσε να δει. Όλη την ημέρα το έργο συνεχιζόταν, ενώ οι άνθρωποι της Μίνας Τίριθ παρακολουθούσαν, ανίκανοι να το εμποδίσουν. Και καθώς κάθε χαντάκι τελείωνε, μπορούσαν να δουν μεγάλα κάρα να πλησιάζουν· και σύντομα κι άλλοι λόχοι του εχθρού έστηναν στο άψε σβήσε, ο καθένας πίσω απ' το προκάλυμμα κάποιου χαρακώματος, μεγάλες μηχανές για να εκσφενδονίζουν βλήματα. Και δεν υπήρχαν καθόλου πά-

νω στα τείχη της Πόλης μηχανές αρκετά μεγάλες, που να φτάνουν τόσο μακριά ή να μπορούν να σταματήσουν τα έργα.

Στην αρχή οι άντρες γελούσαν και δεν πολυφοβόντουσαν τέτοια πράγματα. Γιατί το κυρίως τείχος της Πόλης είχε τεράστιο ύψος και θαυμαστό πάχος, κατασκευασμένο πριν η δύναμη και η τέχνη του Νούμενορ μικρύνει στην εξορία· και η εξωτερική του όψη ήταν σαν τον Πύργο του Όρθανκ, σκληρή και σκοτεινή και λεία, ακατάβλητη από ατσάλι ή φωτιά, άθραυστη, εκτός κι από κάποια σύσπαση που θα έσκιζε την ίδια τη γη που ήταν θεμελιωμένο.

«Όχι, έλεγαν, ούτε κι αν ερχόταν ο ίδιος ο Ακατανόμαστος, ούτε κι αυτός δε θα μπορούσε να μπει εδώ, όσο που εμείς ακόμα ζούμε.» Μερικοί όμως απαντούσαν: «Όσο εμείς ακόμα ζούμε; Για πόσο ακόμα;» Έχει ένα όπλο που έχει ρίξει πολλά ισχυρά οχυρά απ' την αρχή του κόσμου: την πείνα. Οι δρόμοι είναι αποκομμένοι. Το Ρόαν δε θα έρθει.

Αλλά οι μηχανές δε χαράμιζαν βολές στο απόρθητο τείχος. Δεν ήταν ληστής ή αρχηγίσκος ορκ αυτός που είχε διατάξει την επίθεση στο μεγαλύτερο εχθρό του Άρχοντα της Μόρντορ. Την καθοδηγούσε μια δύναμη κι ένας νους πονηρός. Μόλις οι τεράστιοι καταπέλτες στήθηκαν, με πολλές κραυγές και τριξίματα σκοινιών και θιντσιών, άρχισαν να ρίχνουν βλήματα τόσο ψηλά, που περνούσαν πάνω από τις επάλξεις κι έπεφταν μ' ένα βρόντο μέσα στον πρώτο κύκλο της Πόλης· και πολλά απ' αυτά με κάποια μυστική τέχνη έσκαγαν όλο φλόγες μόλις έπεφταν κάτω.

Πολύ γρήγορα υπήρχε μεγάλος κίνδυνος πυρκαγιάς πίσω από το τείχος και όλοι, όσοι μπορούσαν, ήταν απασχολημένοι να σβήνουν τις φλόγες που ξεπηδούσαν σε πολλά σημεία. Τότε ανάμεσα στις μεγαλύτερες βολές έπεσε διαφορετικό χαλάζι, λιγότερο καταστρεπτικό, αλλά πιο φοβερό. Παντού στους δρόμους και στα δρομάκια πίσω από την Πύλη κυλούσαν χάμω μικρά στρογγυλά βλήματα, που δεν έκαιγαν. Αλλά όταν οι άντρες έτρεξαν να δουν τι είναι, έβαλαν δυνατές φωνές και κλάματα. Γιατί οι εχθροί έριχναν στην Πόλη όλα τα κεφάλια όσων είχαν πέσει πολεμώντας στην Οσγκίλιαθ ή στο Ράμας ή στα χωράφια. Είχαν όψη φοβερή· γιατί αν και μερικά ήταν λιωμένα και αγνώριστα και μερικά άγρια κρεουργημένα, όμως πολλά είχαν χαρακτηριστικά αναγνωρίσιμα και έδειχναν πως είχαν πεθάνει υποφέροντας· και όλα ήταν μαρκαρισμένα με το βρομερό σημάδι του Αβλέφαρου Ματιού. Αλλά κι έτσι κατακρεουργημένα κι ατιμασμένα, όπως ήταν, συχνά τύχαινε κάποιος και ξανάβλεπε το πρόσωπο κάποιου που ήξερε, που περπατούσε περήφανα αρματωμένος ή όργωνε τα χωράφια ή πήγαινε για κάποια γιορτή από τις πράσινες κοιλάδες στους λόφους.

Μάταια οι άντρες κουνούσαν τις γροθιές τους στους ανελέητους εχθρούς που συνωστίζονταν μπροστά στην Πύλη. Τις κατάρες δεν τις

λογάριαζαν, ούτε καταλάβαιναν τη γλώσσα των δυτικών ανθρώπων, ξεφωνίζοντας με στριγκές φωνές σαν ζώα και όρνεα. Αλλά σε λίγο ελάχιστοι έμειναν στη Μίνας Τίριθ που είχαν καρδιά να σταθούν και να προκαλέσουν τις στρατιές της Μόρντορ. Γιατί ακόμα κι ένα άλλο όπλο, ταχύτερο από την πείνα, είχε ο Άρχοντας του Μαύρου Πύργου: το φόβο και την απελπισία.

Οι Νάζγκουλ ήρθαν πάλι και, όπως ο Σκοτεινός τους Άρχοντας τώρα μεγάλωνε και άπλωνε τη δύναμή του, έτσι και οι φωνές τους, που φανέρωναν μόνο τη θέλησή του και την κακία του, ήταν γεμάτες κακία και φρίκη. Συνεχώς έκαναν κύκλους γύρω από την Πόλη, σαν όρνεα που περιμένουν να χορτάσουν από τις σάρκες των καταδικασμένων ανθρώπων. Πετούσαν εκτός βολής, αόρατοι και όμως πάντα παρόντες, και οι θανατερές φωνές τους ξέσκιζαν τον αέρα. Όλο και περισσότερο ανυπόφορες γίνονταν, όχι λιγότερο, με κάθε καινούρια κραυγή. Τέλος, ακόμα κι οι πιο λεοντόκαρδοι έπεφταν καταγής, καθώς η κρυμμένη απειλή περνούσε από πάνω τους, ή θα στέκονταν, αφήνοντας τα όπλα τους να πέσουν από μουδιασμένα χέρια, ενώ κυρίευε το νου τους μια μαυρίλα και έπαυαν να σκέπτονται τον πόλεμο, αλλά σκέπτονταν μονάχα να συρθούν και να κρυφτούν και να πεθάνουν.

Όλη αυτή τη μαύρη μέρα ο Φαραμίρ ήταν ξαπλωμένος στο κρεβάτι του στο δωμάτιο του Λευκού Πύργου, ψηνόταν στον πυρετό και παραληρούσε· «πεθαίνει» είπε κάποιος και σε λίγο «πεθαίνει» έλεγαν όλοι οι άντρες πάνω στα τείχη και στους δρόμους. Και στο πλευρό του καθόταν ο πατέρας του και δεν έλεγε τίποτα, μόνο τον παρακολουθούσε και δεν έδινε σημασία πια στην άμυνα.

Ο Πίπιν δεν είχε ξαναπεράσει πιο μαύρες ώρες, ούτε και στα νύχια των Ουρούκ-χάι. Ήταν στα καθήκοντά του να υπηρετεί τον Άρχοντα, κι εκεί περίμενε, ξεχασμένος κατά τα φαινόμενα, στημένος πλάι στην πόρτα του σκοτεινού δωματίου, καταπνίγοντας τους φόβους του, όσο πιο καλά μπορούσε. Και καθώς παρακολουθούσε, του φάνηκε πως ο Ντένεθορ γέρασε μπροστά στα μάτια του, λες και κάτι να είχε σπάσει στην περήφανη θέλησή του και ο αυστηρός νους του να είχε σαλέψει. Ίσως να ήταν δημιούργημα της λύπης του και τύψεις. Είδε δάκρυα σ' εκείνο το κάποτε αδάκρυτο πρόσωπο, πιο οδυνηρά από θυμό.

– Μην κλαις, άρχοντα, κόμπιασε. Μπορεί να γίνει καλά. Ρώτησες τον Γκάνταλφ;

– Μη με παρηγορείς με μάγους! είπε ο Ντένεθορ. Η τρελή ελπίδα απέτυχε. Ο Εχθρός το βρήκε και τώρα η δύναμή του αυξάνεται· βλέπει και τις ενδόμυχες σκέψεις μας κι ό,τι κι αν κάνουμε είναι ολέθριο.

»Έδιωξα το γιο μου, δίχως ευχαριστώ, δίχως την ευλογία μου, σε περιττό κίνδυνο κι εδώ κείται με δηλητήριο στις φλέβες του. Όχι,

όχι, ό,τι κι αν γίνει τώρα στον πόλεμο, και η δική μου γενιά τελειώνει, ακόμα και ο Οίκος των Επιτρόπων απέτυχε. Ποταποί άνθρωποι θα κυβερνήσουν τα τελευταία υπολείμματα των Βασιλέων των Ανθρώπων, που θα κρύβονται στα βουνά ώσπου να τους ξεκάνουν όλους.

Ήρθαν άντρες στην πόρτα ζητώντας τον Άρχοντα της Πόλεως.

– Όχι, δε θα κατέβω, είπε. Πρέπει να μείνω πλάι στο γιο μου. Μπορεί να μιλήσει ακόμα πριν το τέλος. Αλλά κι αυτό πλησιάζει. Ακολουθήστε όποιον θέλετε, ακόμα και τον Γκρίζο Τρελό, αν κι ελπίδες του χάθηκαν. Εγώ θα μείνω εδώ.

Κι έτσι έγινε κι ο Γκάνταλφ ανέλαβε την τελευταία άμυνα της Πόλεως της Γκόντορ. Όπου πήγαινε οι καρδιές των ανθρώπων αναθαρρούσαν και ξεχνούσαν τις φτερωτές σκιές. Ακούραστα πήγαινε από το Κάστρο στην Πύλη, απ' το βοριά στο νότο, παντού στα τείχη· και μαζί του πήγαινε ο Πρίγκιπας του Ντολ Άμροθ με τη γυαλιστερή πανοπλία του. Γιατί αυτός και οι ιππότες του ακόμα στέκονταν σαν άρχοντες, που μέσα τους το αίμα της φυλής του Νούμενορ έτρεχε καθαρό στις φλέβες τους. Οι άντρες που τους έβλεπαν ψιθύριζαν λέγοντας: «Οι αρχαίες παραδόσεις μάλλον μιλούν αληθινά· υπάρχει αίμα Ξωτικό στις φλέβες τούτων των ανθρώπων, γιατί ο λαός της Νίμροντελ έμενε σ' εκείνον τον τόπο κάποτε πολύ παλιά». Και τότε κάποιος θα τραγουδούσε μες στη σκοτεινιά μερικές στροφές απ' το Έπος της Νίμροντελ, ή άλλα τραγούδια της Κοιλάδας του Άντουιν από χρόνια χαμένα.

Κι όμως – όταν έφευγαν, οι σκιές πλάκωναν πάλι τους άντρες και οι καρδιές τους πάγωναν και η αντρειοσύνη της Γκόντορ γινόταν στάχτη. Κι έτσι αργά αργά πέρασαν μια θαμπή μέρα γεμάτη φόβους και μπήκαν στο σκοτάδι μιας απελπισμένης νύχτας. Πυρκαγιές τώρα λυσσομανούσαν χωρίς έλεγχο στον πρώτο κύκλο της Πόλης και η φρουρά πάνω στο εξωτερικό τείχος ήταν κιόλας σε πολλά σημεία αποκομμένη από κάθε υποχώρηση. Αλλά οι πιστοί που έμεναν εκεί στα πόστα τους ήταν λιγοστοί· οι περισσότεροι το είχαν σκάσει πίσω από τη δεύτερη πύλη.

Μακριά, πίσω από τη μάχη, είχαν γρήγορα γεφυρώσει τον Ποταμό και ολόκληρη την ημέρα περισσότερες δυνάμεις και πολεμικός εξοπλισμός είχαν περάσει απέναντι. Και τώρα, τέλος, τα μεσάνυχτα εξαπολύθηκε η επίθεση. Η εμπροσθοφυλακή πέρασε μέσα από τα φλεγόμενα χαρακώματα από πολλά πλάγια μονοπάτια που είχαν αφήσει ανάμεσά τους. Συνεχώς προχωρούσαν, αδιαφορώντας για τις απώλειές τους καθώς πλησίαζαν, εξακολουθώντας να είναι μαζεμένοι σαν κοπάδια, εντός βολής των τοξοτών στα τείχη. Αλλά στην πραγματικότητα

είχαν απομείνει πάρα πολύ λίγοι τώρα για να τους προξενήσουν μεγάλη ζημιά, αν και το φως από τις φωτιές έδειχνε πολλούς στόχους για τοξότες τόσο επιδέξιους, όσο η Γκόντορ κάποτε καυχιόταν πως είχε. Τότε βλέποντας πως η ανδρεία της Πόλης είχε κιόλας καμφθεί, ο κρυμμένος Καπετάνιος ανέπτυξε τις δυνάμεις του. Αργά οι μεγάλοι εκπολιορκητικοί πύργοι, που είχαν κατασκευαστεί στην Οσγκίλιαθ, πλησίασαν κυλώντας στο σκοτάδι.

Αγγελιαφόροι ήρθαν ξανά στο δωμάτιο του Λευκού Πύργου και ο Πίπιν τους άφησε να περάσουν, γιατί είχαν πολλά επείγοντα μηνύματα. Ο Ντένεθορ γύρισε το κεφάλι του αργά απ' το πρόσωπο του Φαραμίρ και τους κοίταξε σιωπηλά.

– Ο πρώτος κύκλος της Πόλης καίγεται, άρχοντα, είπαν. Ποιες είναι οι διαταγές σου; Εσύ είσαι ακόμα ο Άρχοντας κι ο Επίτροπος. Δεν υπακούουν όλοι στο Μιθραντίρ. Οι άντρες το βάζουν στα πόδια από τα τείχη και τα αφήνουν ανυπεράσπιστα.

– Γιατί; Γιατί το βάζουν στα πόδια οι ανόητοι; είπε ο Ντένεθορ. Καλύτερα να καούμε γρηγορότερα παρά αργότερα, γιατί θα καούμε έτσι κι αλλιώς. Γυρίστε πίσω στη φωτιά σας! Κι εγώ; Εγώ τώρα θα πάω στην πυρά μου. Στην πυρά μου! Όχι μαυσωλείο για τον Ντένεθορ και το Φαραμίρ. Όχι μνημείο! Όχι ο μακρύς αργός ύπνος του βαλσαμωμένου θανάτου. Θα καούμε σαν τους βαρβάρους βασιλιάδες τότε, που δεν είχε ακόμα φτάσει πλοίο από τη Δύση. Η Δύση έχει ξοφλήσει. Γυρίστε πίσω να καείτε!

Οι αγγελιαφόροι χωρίς υπόκλιση ή απάντηση γύρισαν και το 'βαλαν στα πόδια.

– Έχε γεια! είπε. Έχε γεια, Πέρεγκριν γιε του Πάλαντιν! Ήταν σύντομη η υπηρεσία σου και τώρα πλησιάζει στο τέλος. Σε απαλλάσσω γι' αυτό το λίγο που απομένει. Πήγαινε τώρα να πεθάνεις μ' όποιον τρόπο σου αρέσει καλύτερα. Και με όποιον θέλεις, ακόμα και μ' εκείνον το φίλο που η ανοησία του σε έφερε σ' αυτόν το θάνατο. Στείλε μου τους υπηρέτες μου και ύστερα φύγε. Έχε γεια!

– Εγώ δε θα πω έχε γεια, άρχοντά μου, είπε ο Πίπιν γονατίζοντας, και ύστερα ξαφνικά σαν χόμπιτ γι' άλλη μια φορά, σηκώθηκε όρθιος και κοίταξε το γέροντα κατάματα: Θα πάρω την άδεια που μου δίνεις, κύριε, είπε· γιατί θέλω να δω τον Γκάνταλφ, πάρα πολύ μάλιστα. Αλλά δεν είναι ανόητος· κι εγώ δε θα σκεφτώ να πεθάνω, αν εκείνος δεν απελπιστεί πως θα ζήσουμε. Αλλά από το λόγο που σου έδωσα και την υπηρεσία σου δε θέλω να με απαλλάξεις όσο ζεις. Και αν έρθουν τέλος στο Κάστρο, ελπίζω να είμαι εδώ και να σταθώ πλάι σου και να κερδίσω ίσως τα όπλα που μου έχεις δώσει.

– Κάνε όπως θέλεις, μαστρο-Ανθρωπάκι, είπε ο Ντένεθορ. Αλλά η

ζωή μου είναι κομμάτια. Στείλε μου τους υπηρέτες μου!
Ξαναγύρισε στο Φαραμίρ.

Ο Πίπιν τον άφησε και φώναξε τους υπηρέτες και ήρθαν: έξι άντρες παλατιανοί, δυνατοί κι ωραίοι· όμως έτρεμαν όταν τους κάλεσε. Αλλά με ήρεμη φωνή ο Ντένεθορ τους είπε να βάλουν ζεστά σκεπάσματα στο κρεβάτι του Φαραμίρ και να το σηκώσουν. Αυτοί υπάκουσαν και σηκώνοντας το κρεβάτι το έβγαλαν από το δωμάτιο. Προχωρούσαν αργά για να ενοχλούν τον άντρα με τον πυρετό όσο λιγότερο ήταν δυνατό και ο Ντένεθορ, γέρνοντας τώρα σε ένα μπαστούνι, τους ακολουθούσε· και τελευταίος ερχόταν ο Πίπιν.

Βγήκαν από το Λευκό Πύργο και προχώρησαν, λες σε κηδεία, έξω στο σκοτάδι, όπου το σύννεφο που κρεμόταν πάνω απ' τα κεφάλια τους άναβε από κάτω με αναλαμπές κόκκινες μουντές. Σιγά πέρασαν τη μεγάλη αυλή και σ' ένα λόγο του Ντένεθορ σταμάτησαν πλάι στο Ξεραμένο Δέντρο.

Όλα ήταν σιωπηλά, εκτός απ' τον αχό του πολέμου στην Πόλη κάτω, και άκουγαν το νερό να σταλάζει λυπητερά από τα νεκρά κλαδιά στη σκοτεινή λιμνούλα. Ύστερα πέρασαν την πύλη του Κάστρου, όπου ο φρουρός τους κοίταζε με απορία κι απελπισία καθώς προσπέρασαν. Στρίβοντας δυτικά έφτασαν τέλος σε μία πόρτα στο πίσω μέρος του τείχους του έκτου κύκλου. Φεν Χόλεν την έλεγαν, γιατί ήταν πάντα κλειστή, εκτός όταν γίνονταν κηδείες, και μόνο ο Άρχοντας της Πόλεως επιτρεπόταν να χρησιμοποιήσει αυτόν το δρόμο, ή εκείνοι που είχαν τα διάσημα των τάφων και φρόντιζαν τους οίκους των νεκρών. Πίσω της πήγαινε ένας ελικωτός δρόμος που κατέβαινε με πολλές στροφές σ' ένα στενό κομμάτι γης, κάτω από τη σκιά του κατακόρυφου γκρεμού του Μιντολούιν, όπου στέκονταν τα μαυσωλεία των νεκρών Βασιλέων και των Επιτρόπων τους.

Ένας θυρωρός καθόταν σ' ένα μικρό σπιτάκι δίπλα και με φόβο στα μάτια βγήκε κρατώντας ένα φανάρι στο χέρι. Στη διαταγή του Άρχοντα ξεκλείδωσε την πόρτα κι αυτή άνοιξε προς τα πίσω αθόρυβα· κι αυτοί πέρασαν παίρνοντας το φανάρι από το χέρι του. Ήταν σκοτεινά στον κατηφορικό δρόμο που περνούσε ανάμεσα από αρχαία τείχη και σειρές κάγκελα που ξεπετάγονταν στο λικνιστό φως του φαναριού. Το αργό τους βήμα αντηχούσε καθώς κατηφόριζαν όλο και πιο κάτω, ώσπου τέλος έφτασαν στην Οδό της Σιωπής, στη Ραθ Ντίνεν, ανάμεσα στους χλωμούς τρούλους και στα άδεια παλάτια και στα ομοιώματα αντρών από καιρούς νεκρών· και μπήκαν στον Οίκο των Επιτρόπων κι ακούμπησαν κάτω το φορτίο τους.

Εκεί ο Πίπιν, κοιτάζοντας ανήσυχα γύρω του, είδε πως βρισκόταν σε έναν ευρύχωρο θάλαμο με τρούλο, που ήταν ντυμένος λες με τις

μεγάλες σκιές που το μικρό φανάρι έριχνε στους κρυμμένους τοίχους. Και αμυδρά διακρίνονταν πολλές σειρές τραπέζια, μαρμαροσκάλιστα· και πάνω σε κάθε τραπέζι κειτόταν μια κοιμισμένη μορφή, με τα χέρια διπλωμένα, και το κεφάλι σε μαρμάρινο προσκέφαλο. Αλλά ένα τραπέζι κοντά στεκόταν φαρδύ και γυμνό. Πάνω του, σ' ένα νεύμα του Ντένεθορ, έβαλαν το Φαραμίρ και τον πατέρα του πλάι πλάι και τους σκέπασαν με ένα κάλυμμα και ύστερα στάθηκαν με σκυμμένα τα κεφάλια, όπως αυτοί που πενθούν πλάι σ' ένα νεκροκρέβατο. Ύστερα ο Ντένεθορ μίλησε με χαμηλή φωνή:

– Εδώ θα περιμένουμε, είπε. Αλλά μη φωνάξετε τους βαλσαμωτές. Φέρτε μας ξύλα εύκολα να καούν και βάλτε τα ολόγυρά μας και από κάτω· και βρέξτε τα με πετρέλαιο. Κι όταν σας πω, θα βάλετε φωτιά. Κάνετε αυτό και μη μου μιλάτε άλλο. Έχετε γεια!

– Με την άδειά σου, άρχοντα! είπε ο Πίπιν και γύρισε και το 'βαλε στα πόδια κατατρομαγμένος από το νεκρικό οίκο.

«Καημένε Φαραμίρ!» συλλογίστηκε. «Πρέπει να βρω τον Γκάνταλφ. Καημένε Φαραμίρ. Κατά πάσα πιθανότητα χρειάζεται περισσότερο φάρμακα παρά δάκρυα. Αχ, πού μπορώ να βρω τον Γκάνταλφ; Όπου τα πράγματα είναι πιο δύσκολα, φαντάζομαι· και δε θα έχει καιρό να διαθέσει για ετοιμοθάνατους ή για τρελούς.»

Στην πόρτα στράφηκε σ' έναν από τους υπηρέτες που είχε μείνει φρουρός εκεί.

– Ο κύριός σου δεν είναι στα καλά του, είπε. Αργά αργά! Μη φέρετε φωτιά σ' αυτό το μέρος όσο ζει ο Φαραμίρ! Μην κάνετε τίποτα, ώσπου να έρθει ο Γκάνταλφ!

– Ποιος είναι ο αφέντης της Μίνας Τίριθ; απάντησε ο άντρας. Ο Άρχοντας Ντένεθορ ή ο Γκρίζος Ταξιδευτής;

– Ο Γκρίζος Ταξιδευτής ή κανείς, κατά τα φαινόμενα, είπε ο Πίπιν, κι έτρεξε πίσω ανηφορίζοντας το στριφογυριστό δρόμο όσο πιο γρήγορα τον πήγαιναν τα πόδια του.

Πέρασε τον έκπληκτο θυρωρό, βγήκε από την πόρτα και συνέχισε, ώσπου έφτασε στην πύλη του Κάστρου. Ο φρουρός τον χαιρέτησε καθώς περνούσε και αναγνώρισε τη φωνή του Μπέρεγκοντ.

– Για πού πας τρέχοντας, κύριε Πέρεγκριν; φώναξε.

– Να βρω το Μιθραντίρ, απάντησε ο Πίπιν.

– Τα θελήματα του άρχοντα είναι επείγοντα και δεν πρέπει να καθυστερούνται από μένα, είπε ο Μπέρεγκοντ· αλλά πες μου γρήγορα, αν μπορείς: τι τρέχει; Πού πήγε ο Άρχοντάς μου; Μόλις τώρα ανέλαβα υπηρεσία, αλλά άκουσα πως πέρασε κατά την Κλεισμένη Πόρτα και άντρες μετέφεραν το Φαραμίρ μπροστά του.

– Ναι, είπε ο Πίπιν, στην Οδό της Σιωπής.

Ο Μπέρεγκοντ έσκυψε το κεφάλι του για να κρύψει τα δάκρυά του.

– Είπαν πως ξεψυχούσε, αναστέναξε, και τώρα πέθανε.

– Όχι, είπε ο Πίπιν, όχι ακόμα. Και ακόμα και τώρα μπορούμε να εμποδίσουμε το θάνατό του, νομίζω. Αλλά ο Άρχοντας της Πόλεως, Μπέρεγκοντ, έχει πέσει πριν πάρουν την πόλη. Τον έχει κυριέψει επιθυμία θανάτου και είναι επικίνδυνος. (Γρήγορα του είπε τα παράξενα λόγια και έργα του Ντένεθορ.) Πρέπει να βρω τον Γκάνταλφ αμέσως.

– Τότε πρέπει να πας κάτω στη μάχη.

– Ξέρω. Ο Άρχοντας μου έχει δώσει άδεια. Αλλά, Μπέρεγκοντ, αν μπορείς, κάνε κάτι να μην αφήσεις να γίνει τίποτα τρομερό.

– Ο Άρχοντας δεν επιτρέπει αυτούς που φορούν τα ασημομαύρα να αφήνουν το πόστο τους για κανένα λόγο, εκτός από δική του διαταγή.

– Λοιπόν, πρέπει να διαλέξεις ή τις διαταγές ή τη ζωή του Φαραμίρ, είπε ο Πίπιν. Κι όσο για τους άλλους, νομίζω πως έχετε να κάνετε μ' έναν τρελό, όχι άρχοντα. Πρέπει να τρέξω. Αν μπορέσω, θα επιστρέψω.

Συνέχισε να τρέχει, κάτω, όλο και πιο κάτω, κατά την εξωτερική πόλη. Άντρες που έτρεχαν, φεύγοντας απ' τις φωτιές, τον περνούσαν και μερικοί, βλέποντας τη στολή του, γύριζαν και του φώναζαν, αλλά δεν έδινε σημασία. Τέλος, πέρασε τη Δεύτερη Πύλη, που πίσω της τεράστιες φωτιές πετάγονταν ανάμεσα στα τείχη. Κι όμως όλα του φάνηκαν παράξενα σιωπηλά. Κανένας θόρυβος ούτε κραυγές μάχης ούτε κλαγγή όπλων δεν ακουγόταν. Τότε ξαφνικά ακούστηκε μια τρομερή κραυγή και μια μεγάλη δόνηση και ένα βαθύ αντιβούισμα. Πιέζοντας τον εαυτό του ενάντια σ' ένα ρεύμα φόβου και τρόμου, που τον συγκλόνισε και παραλίγο να τον ρίξει στα γόνατα, ο Πίπιν έστριψε μια γωνία που έβγαζε σε ένα πλάτωμα πίσω από την Πύλη της Πόλεως. Κοκάλωσε. Είχε βρει τον Γκάνταλφ· αλλά μαζεύτηκε πίσω, ζαρώνοντας στη σκιά.

Από τα μεσάνυχτα η μεγάλη επίθεση εξακολουθούσε. Τα τύμπανα χτυπούσαν. Από τα βορινά και τα νότια, ο ένας λόχος ύστερα από τον άλλο, ο εχθρός έπεφτε στα τείχη. Έρχονταν μεγάλα ζώα, σαν κινούμενα σπίτια στο κόκκινο τρεμουλιαστό φως, οι *mûmakil* του Χαράντ, τραβώντας από τα δρομάκια ανάμεσα από τις φωτιές τεράστιους πύργους και μηχανές. Όμως ο Καπετάνιος τους δε νοιαζόταν και πολύ για το τι έκαναν ή πόσοι χάνονταν: ο σκοπός τους ήταν μόνο να δοκιμάσουν τη δύναμη της άμυνας και να απασχολούν τους άντρες της Γκόντορ σε πολλά σημεία. Ήταν ενάντια στην Πύλη που θα έριχνε το μεγαλύτερό του βάρος. Μπορεί να ήταν πολύ ισχυρή, από ατσάλι και σίδερο, όμως ήταν το κλειδί, το πιο αδύνατο σημείο σε όλο αυτό το ψηλό και αδιαπέραστο τείχος.

Τα τύμπανα χτύπησαν δυνατότερα. Φωτιές ξεπετάχτηκαν. Μεγάλες

μηχανές προχωρούσαν αργά στα χωράφια· και ανάμεσά τους ήταν ένας τεράστιος εκπολιορκητικός κριός, μεγάλος σαν δέντρο του δάσους, εκατό πόδια μήκος, αιωρούμενος σε τεράστιες αλυσίδες. Για πολύν καιρό τον σφυρηλατούσαν στα σκοτεινά σιδηρουργεία της Μόρντορ, και στο φοβερό του κεφάλι, χυμένο από μαύρο ατσάλι, είχε δοθεί η όψη μαινόμενου λύκου· πάνω του ήταν γραμμένα μάγια καταστροφής. Τον έλεγαν Γκροντ, σε ανάμνηση του Σφυριού του Κάτω Κόσμου παλιά. Τεράστια ζώα τον έσερναν, ορκ τον περιέβαλλαν και πίσω του βάδιζαν γίγαντες των βουνών για να τον χειριστούν.

Αλλά γύρω στην Πύλη η αντίσταση ήταν ακόμα σθεναρή, κι εκεί οι ιππότες του Ντολ Άμροθ και οι πιο γενναίοι της φρουράς βρίσκονταν σε δύσκολη θέση. Βλήματα και βέλη έπεφταν βροχή· πολιορκητικοί πύργοι έσπαζαν ή φλέγονταν ξαφνικά σαν δαδιά. Παντού μπροστά στα τείχη και από τις δύο πλευρές της Πύλης η γη ήταν πνιγμένη με χαλάσματα και με τα κορμιά των σκοτωμένων· κι όμως εξακολουθούσαν σαν τρελοί όλο και περισσότεροι να ορμούν.

Ο Γκροντ προχωρούσε. Φωτιά δεν έπιανε το κάλυμμά του· και μόλο που πότε πότε κάποιο μεγάλο ζώο απ' αυτά που τον τραβούσαν αφηνίαζε και προξενούσε μεγάλες καταστροφές, ποδοπατώντας τους αμέτρητους ορκ που τον φύλαγαν, παραμέριζαν τα πτώματά τους από το δρόμο του και άλλοι έπαιρναν τη θέση τους.

Ο Γκροντ προχωρούσε. Τα τύμπανα χτυπούσαν ξέφρενα. Πάνω απ' τους σωρούς των σκοτωμένων μια φοβερή μορφή παρουσιάστηκε: ένας καβαλάρης, ψηλός, κουκουλωμένος, τυλιγμένος με μαύρο μανδύα. Αργά, ποδοπατώντας αυτούς που είχαν πέσει, προχωρούσε, χωρίς να δίνει σημασία στα βέλη. Σταμάτησε και σήκωσε ψηλά μια μακριά χλωμή σπάθα. Και καθώς το έκανε αυτό, ένας μεγάλος φόβος τους κυρίεψε όλους, αμυνόμενους και επιτιθέμενους το ίδιο· και τα χέρια των αντρών έπεσαν κάτω και κανένα τόξο δεν τραγουδούσε. Για μια στιγμή όλα ήταν ακίνητα.

Τα τύμπανα ηχούσαν και βροντούσαν. Με τεράστια ορμή ο Γκροντ εκσφενδονίστηκε μπροστά από τεράστια χέρια. Έφτασε την Πύλη. Αιωρήθηκε. Ένα βαθύ βουητό συντάραξε την Πόλη σαν βροντή που τρέχει στα σύννεφα. Αλλά οι σιδερένιες πόρτες και οι ατσάλινες παραστάδες άντεξαν το χτύπημα.

Τότε ο Μαύρος Καπετάνιος σηκώθηκε στους αναβατήρες του και φώναξε δυνατά με φωνή τρομερή, μιλώντας σε κάποια ξεχασμένη γλώσσα λόγια δύναμης και τρόμου που έσκιζαν και καρδιές και πέτρες.

Τρεις φορές φώναξε. Τρεις φορές ο τεράστιος κριός βούιξε. Και ξαφνικά στο τελευταίο χτύπημα η Πύλη της Γκόντορ έσπασε. Λες και

είχε χτυπηθεί από κάποια συντριπτικά μάγια σκίστηκε: ένα εκτυφλωτικό φως άστραψε και οι πόρτες σωριάστηκαν κομμάτια στη γη.

Μέσα προχώρησε ο Άρχοντας των Νάζγκουλ. Μια θεόρατη μαύρη μορφή στο φως από τις φωτιές πίσω υψώθηκε, μεγαλωμένη σε τεράστια απελπιστική απειλή. Μέσα προχώρησε ο Άρχοντας των Νάζγκουλ, κάτω από την αψίδα που κανένας εχθρός δεν είχε ακόμα περάσει κι όλοι τράπηκαν σε φυγή μπροστά του.

Όλοι, εκτός από έναν. Εκεί περιμένοντας, σιωπηλός και ακίνητος στο πλάτωμα μπροστά στην Πύλη, καθόταν ο Γκάνταλφ πάνω στον Ίσκιο: τον Ίσκιο που μόνος αυτός από τα ελεύθερα άλογα της γης άντεξε τον τρόμο, ακίνητος, σταθερός σαν άγαλμα της Ραθ Ντίνεν.

– Δεν μπορείς να μπεις εδώ, είπε ο Γκάνταλφ και η θεόρατη σκιά σταμάτησε. Πήγαινε πίσω στην άβυσσο που είναι ετοιμασμένη για σένα! Πήγαινε πίσω! Πέσε στην ανυπαρξία που περιμένει εσένα και τον Κύριό σου. Πήγαινε!

Ο Μαύρος Καβαλάρης έριξε πίσω την κουκούλα του και να! φορούσε βασιλική κορόνα· όμως δεν ακουμπούσε σε ορατό κεφάλι. Οι κόκκινες φωτιές έλαμπαν ανάμεσα σ' αυτήν και στους τεράστιους μαύρους ώμους που κάλυπτε ο μανδύας. Από ένα αόρατο στόμα βγήκε ένα θανατερό γέλιο.

– Γερο-ανόητε! είπε. Γερο-ανόητε! Αυτή είναι η ώρα μου. Δε γνωρίζεις το Θάνατο, όταν τον βλέπεις; Πέθανε τώρα και βρίζε μάταια!

Και μ' αυτό σήκωσε ψηλά το σπαθί του και φλόγες κύλησαν στη λάμα.

Ο Γκάνταλφ δεν κουνήθηκε. Και εκείνη ακριβώς τη στιγμή, πίσω μακριά σε κάποια αυλή της Πόλης, λάλησε ένας κόκορας. Λάλησε διαπεραστικά και καθαρά, μην υπολογίζοντας μάγια ή πόλεμο, καλωσορίζοντας μόνο το πρωινό, που, στον ουρανό ψηλότερα από τους ίσκιους του θανάτου, ερχόταν με την αυγή.

Και σαν απάντηση ήρθε από μακριά μια άλλη νότα. Βούκινα, βούκινα, βούκινα. Αντηχούσαν αχνά στις πλαγιές του σκοτεινού Μιντολούιν. Τα μεγάλα βούκινα του Βορρά σάλπιζαν. Το Ρόαν είχε επιτέλους έρθει.

Κεφάλαιο V

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΡΟΧΙΡΙΜ

Ήταν σκοτάδι και ο Μέρι δεν μπορούσε τίποτα να δει, καθώς ήταν ξαπλωμένος καταγής, τυλιγμένος σε μια κουβέρτα· όμως μόλο που η νύχτα ήταν πνιγηρή και δε φυσούσε καθόλου, παντού ολόγυρά του κρυμμένα δέντρα αναστέναζαν σιγανά. Ανασήκωσε το κεφάλι του. Τότε το ξανάκουσε: έναν ήχο σαν ξέψυχισμένα τύμπανα στους δασωμένους λόφους και στους πρόποδες των βουνών. Ο χτύπος σταματούσε απότομα κι ύστερα άρχιζε ξανά σε κάποιο άλλο σημείο, τώρα κοντύτερα, τώρα μακρύτερα. Αναρωτήθηκε αν τον είχαν ακούσει οι σκοποί.

Δεν μπορούσε να τους δει, αλλά ήξερε πως παντού ολόγυρά του ήταν οι λόχοι των Ροχίριμ. Μπορούσε να μυρίσει τα άλογα στα σκοτεινά και μπορούσε να ακούσει τα κουνήματά τους και το σιγανό χτύπημα των ποδιών τους στο στρωμένο με πευκοβελόνες χώμα. Ο στρατός ήταν πρόχειρα στρατοπεδευμένος στα πευκοδάση που ήταν μαζεμένα γύρω από τη Συνθηματική Φωτιά του Έιλεναχ, έναν ψηλό λόφο που ξεπεταγόταν από τις ράχες του Δάσους Ντρούανταν που απλωνόταν πλάι από το μεγάλο δρόμο στο Ανατολικό Ανόριεν.

Παρ' όλο που ήταν κουρασμένος ο Μέρι δεν μπορούσε να κοιμηθεί. Είχε τέσσερις ολόκληρες μέρες τώρα που ταξίδευε, και η σκοτεινιά, που όλο βάθαινε, είχε σιγά σιγά βαρύνει την καρδιά του. Άρχισε ν' αναρωτιέται γιατί είχε τόση όρεξη να έρθει, ενώ του είχαν δώσει κάθε δικαιολογία, ακόμα και τη διαταγή του άρχοντά του να μείνει. Αναρωτήθηκε, επίσης, αν ο γερο-βασιλιάς ήξερε πως τον είχε παρακούσει και ήταν θυμωμένος. Μπορεί κι όχι. Υπήρχε κατά τα φαινόμενα κάποια συνεννόηση ανάμεσα στον Ντέρνχελμ και στον Έλφχελμ, το στρατάρχη που διοικούσε την *éored* που ακολουθούσαν. Αυτός και όλοι οι άντρες του αγνοούσαν το Μέρι και έκαναν πως δεν άκουγαν, όταν μιλούσε. Ήταν σαν ένας σάκος ακόμα που κουβαλούσε ο Ντέρνχελμ. Ο Ντέρνχελμ δεν ήταν παρηγοριά· ποτέ δε μιλούσε σε κανέναν.

Ο Μέρι ένιωθε μικρός, άχρηστος και μόνος. Τώρα η ώρα ήταν δύσκολη και ο στρατός κινδύνευε. Βρίσκονταν σε απόσταση λιγότερη από μιας μέρας πορεία από τα εξωτερικά τείχη της Μίνας Τίριθ που προστάτευαν τις περιοχές γύρω από την πόλη. Είχαν στείλει μπροστά προσκόπους. Μερικοί δεν είχαν επιστρέψει. Άλλοι γυρίζοντας πίσω βιαστικά είχαν αναφέρει πως δυνάμεις κρατούσαν το δρόμο. Στρατός του εχθρού ήταν στρατοπεδευμένος εκεί, τρία μίλια δυτικά του Άμον-Ντιν, και μια δύναμη αντρών ανέβαινε κιόλας το δρόμο και δεν ήταν πάνω από τρεις λεύγες μακριά. Ορκ τριγύριζαν στους λόφους και στα δάση κατά μήκος του δρόμου. Ο βασιλιάς και ο Έομερ έκαναν συμβούλιο καταμεσής της νύχτας.

Ο Μέρι ήθελε κάποιον να κουβεντιάσει και άρχισε να σκέπτεται τον Πίπιν. Αλλά αυτό μόνο αύξησε την ανησυχία του. Ο καημένος ο Πίπιν, κλεισμένος στη μεγάλη πέτρινη πόλη, μόνος και φοβισμένος. Ο Μέρι ευχήθηκε να ήταν ένας ψηλός καβαλάρης σαν τον Έομερ και να μπορούσε να σαλπίσει ένα βούκινο, ή κάτι τέλος πάντων, και να τρέξει καλπάζοντας να τον σώσει. Ανακάθισε κι αφουγκράζονταν τα τύμπανα που χτυπούσαν ξανά, πιο κοντά τώρα. Σε λίγο άκουσε φωνές να κουβεντιάζουν χαμηλόφωνα και είδε θαμπά μισοσκεπασμένα φανάρια να περνούν ανάμεσα στα δέντρα. Κάτι άντρες εκεί κοντά άρχισαν να κινούνται αβέβαια στο σκοτάδι.

Μια ψηλή μορφή ορθώθηκε και σκόνταψε πάνω του, βρίζοντας τις ρίζες των δέντρων. Αναγνώρισε τη φωνή του στρατάρχη, του Έλφχελμ.

– Δεν είμαι ρίζα δέντρου, κύριε, είπε, ούτε μπόγος, παρά ένας μωλωπισμένος χόμπιτ. Το λιγότερο που μπορείτε να κάνετε για αποζημίωση είναι να μου πείτε τι τρέχει.

– Οτιδήποτε που μπορεί να τα καταφέρει σ' αυτή τη διαβολοθολούρα, απάντησε ο Έλφχελμ. Αλλά ο άρχοντάς μου μας ειδοποιεί πως πρέπει να ετοιμαστούμε: μπορεί να έρθουν διαταγές να κινηθούμε ξαφνικά.

– Δηλαδή, έρχονται οι εχθροί; ρώτησε ο Μέρι ανήσυχα. Είναι αυτά τα τύμπανά τους; Άρχισα να νομίζω πως τα φανταζόμουν, γιατί κανένας άλλος δε φαινόταν να τους δίνει σημασία.

– Όχι, όχι, είπε ο Έλφχελμ, οι εχθροί βρίσκονται στο δρόμο, όχι στους λόφους. Ακούς τους Γόσες, τους Άγριους Ανθρώπους των Δασών: έτσι συνεννοούνται από μακριά. Τριγυρίζουν ακόμα στο Δάσος Ντρούανταν, λένε. Είναι υπολείμματα παλαιότερων εποχών, που ζουν λιγοστοί μυστικά, άγριοι και επιφυλακτικοί σαν ζώα. Δεν πηγαίνουν με την Γκόντορ στον πόλεμο ούτε με το Μαρκ· τώρα όμως ανησυχούν από το σκοτάδι και τον ερχομό των ορκ: φοβούνται μήπως και ξαναγυρίζουν τα Μαύρα Χρόνια, πράγμα που φαίνεται αρκετά πιθανό. Ας

είμαστε ευχαριστημένοι που δεν κυνηγούν εμάς: γιατί χρησιμοποιούν δηλητηριασμένα βέλη, λένε, και δεν υπάρχει άλλος που να ξέρει τα δάση σαν κι αυτούς. Αλλά έχουν προσφέρει τις υπηρεσίες τους στο Θέοντεν. Αυτή τη στιγμή έναν από τους αρχηγούς τους τον πηγαίνουν στο βασιλιά. Από κει που πάνε τα φώτα. Αυτά έχω ακούσει και τίποτα παραπάνω. Και τώρα πρέπει να ασχοληθώ με τις διαταγές του άρχοντά μου. Μάζεψε κι εσύ τα πράγματά σου, κύριε Μπόγε!

Χάθηκε στις σκιές.

Του Μέρι δεν του άρεσαν όλες αυτές οι κουβέντες για αγριανθρώπους και δηλητηριασμένα βέλη, αλλά πέρα απ' αυτά ένας τρόμος τον είχε κυριέψει. Η αναμονή ήταν ανυπόφορη. Επιθυμούσε να μάθει τι επρόκειτο να συμβεί. Σηκώθηκε και σύντομα προχωρούσε προσεκτικά ακολουθώντας το τελευταίο φανάρι πριν χαθεί ανάμεσα στα δέντρα.

Σε λίγο έφτασε σε ένα ξέφωτο που είχαν στήσει ένα μικρό αντίσκηνο για το βασιλιά κάτω από ένα μεγάλο δέντρο. Ένα μεγάλο φανάρι, σκεπασμένο από πάνω, κρεμόταν από ένα κλαδί κι έριχνε ένα χλωμό κύκλο φως από κάτω. Εκεί καθόταν ο Θέοντεν και ο Έομερ και μπροστά τους καταγής καθόταν ένας παράξενος κοντόχοντρος άνθρωπος, παραμορφωμένος σαν παλιός βράχος, και οι τρίχες της αραιής γενειάδας του απλώνονταν ακατάστατα στο χοντρό σαγόνι του σαν ξερά βρύα. Ήταν κοντοπόδαρος, με παχιά μπράτσα, χοντρός και κοντός, ντυμένος μονάχα με χόρτα γύρω από τη μέση του. Ο Μέρι είχε την εντύπωση πως τον είχε κάπου ξαναδεί και ξαφνικά θυμήθηκε τους Púkel-men του Ντάνχάροου. Εδώ ήταν ζωντανεμένο ένα από εκείνα τα αρχαία αγάλματα, ή μπορεί να ήταν κάποιο πλάσμα που να καταγόταν κατευθείαν μέσα από τα ατέλειωτα χρόνια από τα πρότυπα που είχαν χρησιμοποιήσει οι ξεχασμένοι τεχνίτες πολύ παλιά.

Ήταν σιωπή καθώς ο Μέρι σύρθηκε πιο κοντά και ύστερα ο Άγριος Άνθρωπος άρχισε να μιλάει, απαντώντας, κατά τα φαινόμενα, σε κάποια ερώτηση. Η φωνή του ήταν βαθιά και λαρυγγόφωνη, όμως, προς έκπληξη του Μέρι, μιλούσε την Κοινή Γλώσσα, αν και με τρόπο κομπιαστό, ανακατεύοντας κι άξεστες λέξεις.

– Όχι, πατέρα των αλογάδων, είπε, εμείς δεν πολεμάμε. Κυνηγάμε μόνο. Σκοτώνουμε *gorgûn* στα δάση, μισούμε τους ορκ. Κι εσείς μισείτε τους *gorgûn*. Εμείς βοηθάμε, όπως μπορούμε. Οι Άγριοι Άνθρωποι έχουν μακριά αυτιά και μάτια· ξέρουμε όλα τα μονοπάτια. Οι Άγριοι Άνθρωποι ζουν εδώ πριν από τα Πέτρινα Σπίτια· πριν να έρθουν από το Νερό οι Ψηλοί Άνθρωποι.

– Εμείς όμως έχουμε ανάγκη από βοήθεια στη μάχη, είπε ο Έομερ. Πώς μπορείς εσύ και οι δικοί σου να μας βοηθήσετε;

– Εμείς φέρνουμε νέα, είπε ο Άγριος Άνθρωπος. Εμείς κατασκο-

πεύουμε από τους λόφους. Εμείς σκαρφαλώνουμε το μεγάλο βουνό και κοιτάζουμε κάτω. Η Πέτρινη-πολιτεία είναι κλειστή. Φωτιά καίει εκεί απέξω· τώρα καίει και μέσα. Θέλετε να πάτε εκεί; Πρέπει να βιαστείτε. Αλλά *gorgûn* και άντρες από πολύ μακριά – ανέμισε ένα κοντό παραμορφωμένο χέρι ανατολικά – κάθονται στον αλογόδρομο. Πάρα πολλοί, περισσότεροι από τους Αλογάνθρωπους.

– Πώς το ξέρετε αυτό; είπε ο Έομερ.

Το πλακουτσωτό πρόσωπο του γέρου και τα μαύρα του μάτια δεν έδειξαν τίποτα, αλλά η φωνή του έγινε βλοσυρή από τη δυσαρέσκεια.

– Οι Άγριοι Άνθρωποι είναι άγριοι, ελεύθεροι, αλλά όχι παιδιά, απάντησε. Εγώ είμαι ο μεγάλος φύλαρχος, Γκαν-μπούρι-Γκαν. Εγώ μετρώ πολλά πράγματα: άστρα στον ουρανό, φύλλα στα δέντρα, άντρες στο σκοτάδι. Εσύ έχεις είκοσι εικοσάδες μετρημένες δέκα φορές και πέντε. Εκείνοι έχουν περισσότερους. Μεγάλη μάχη και ποιος θα κερδίσει; Και πολλοί περισσότεροι κυκλοφορούν γύρω από τα τείχη των Πέτρινων Σπιτιών.

– Αλίμονο! μιλάει πάρα πολύ έξυπνα, είπε ο Θέοντεν. Και οι δικοί μας ανιχνευτές λένε πως έχουν σκάψει χαντάκια κι έχουν μπήξει παλούκια στο δρόμο. Δεν μπορούμε να τους σαρώσουμε με αιφνιδιασμό.

– Και μ' όλα αυτά χρειάζεται να κάνουμε πολύ γρήγορα, είπε ο Έομερ. Το Μούντμπουργκ καίγεται!

– Αφήστε τον Γκαν-μπούρι-Γκαν να τελειώσει! είπε ο Άγριος. Αυτός ξέρει παραπάνω από ένα δρόμους. Θα σας πάει από ένα δρόμο που δεν έχει χαντάκια, ούτε *gorgûn*, μόνο Άγριους Ανθρώπους και ζώα. Πολλοί δρόμοι είχαν φτιαχτεί, όταν οι Άνθρωποι των Πέτρινων Σπιτιών ήταν πιο δυνατοί. Έκοβαν τα βουνά, όπως οι κυνηγοί κόβουν το κρέας των ζώων. Οι Άγριοι Άνθρωποι πιστεύουν πως έτρωγαν πέτρες για τροφή. Πήγαιναν από το Ντρούανταν στο Ρίμον με μεγάλα βαγόνια. Δεν πηγαίνουν πια. Ο δρόμος ξεχάστηκε, όχι όμως και από τους Άγριους Ανθρώπους. Πάνω από το λόφο και πίσω από το λόφο βρίσκεται ακόμα κάτω από τα χόρτα και τα δέντρα, εκεί πίσω από το Ρίμον και κάτω στο Ντιν, και πίσω στο τέλος στο δρόμο των Αλογανθρώπων. Οι Άγριοι Άνθρωποι θα σας τον δείξουν εκείνον το δρόμο. Τότε θα σκοτώσετε *gorgûn* και θα διώξετε το κακό σκοτάδι με το λαμπερό σίδερο και οι Άγριοι Άνθρωποι μπορούν να πάνε πίσω να κοιμηθούν στα άγρια δάση.

Ο Έομερ και ο βασιλιάς κουβέντιασαν μεταξύ τους στη δική τους γλώσσα. Τέλος, ο Θέοντεν στράφηκε στον Άγριο Άνθρωπο.

– Δεχόμαστε την προσφορά σου, είπε. Γιατί αν και αφήνουμε δυνάμεις του εχθρού πίσω μας, τι μ' αυτό; Αν η Πέτρινη-πολιτεία πέσει, τότε δε θα έχουμε επιστροφή. Αν σωθεί, τότε από μόνος του ο στρατός των ορκ θα αποκοπεί. Αν είσαι πιστός, Γκαν-μπούρι-Γκαν, τότε θα σε

ανταμείψουμε πλούσια και θα έχεις τη φιλία του Μαρκ για πάντα.

– Οι πεθαμένοι δεν είναι φίλοι με τους ζωντανούς και δεν τους δίνουν δώρα, είπε ο Άγριος Άνθρωπος. Αλλά αν ζήσετε μετά το Σκοτάδι, τότε αφήστε ήσυχους τους Άγριους Ανθρώπους στα δάση και μην τους κυνηγάτε πια σαν άγρια θηρία. Ο Γκαν-μπούρι-Γκαν δε θα σας οδηγήσει σε παγίδα. Θα πάει ο ίδιος με τον πατέρα των Αλογανθρώπων και, αν σας οδηγήσει στραβά, σκοτώστε τον.

– Ας γίνει έτσι! είπε ο Θέοντεν.

– Πόσο θα μας πάρει να παρακάμψουμε τον εχθρό και να ξαναβγούμε στο δρόμο; ρώτησε ο Έομερ. Θα πρέπει να προχωρήσουμε με ταχύτητα πεζών, αν μας οδηγήσετε εσείς· και δεν αμφιβάλλω πως ο δρόμος είναι στενός.

– Οι Άγριοι Άνθρωποι είναι γρήγοροι στα πόδια, είπε ο Γκαν. Ο δρόμος είναι φαρδύς για τέσσερα άλογα πέρα στην Κοιλάδα των Αμαξιών-με-τις-πέτρες, ανέμισε τα χέρια του κατά το νοτιά· αλλά στενός στην αρχή και στο τέλος. Ένας Άγριος Άνθρωπος θα μπορούσε να περπατήσει από δω ως το Ντιν από την ανατολή του ήλιου ως το μεσουράνημα.

– Τότε πρέπει να υπολογίσουμε τουλάχιστον επτά ώρες για τους πρώτους, είπε ο Έομερ· αλλά πρέπει μάλλον να υπολογίσουμε κάπου δέκα ώρες για όλους. Μπορεί να μας καθυστερήσουν απρόβλεπτα πράγματα και αν ο στρατός μας είναι έτσι απλωμένος, θα χρειαστεί ώρα για να ανασυνταχθούμε, όταν βγούμε από τους λόφους. Τι ώρα είναι τώρα;

– Ποιος ξέρει, είπε ο Θέοντεν. Όλα είναι νύχτα τώρα.

– Όλα είναι σκοτεινά, αλλά δεν είναι όλα νύχτα, είπε ο Γκαν. Όταν ο Ήλιος βγαίνει, τον νιώθουμε, ακόμα κι όταν είναι κρυμμένος. Ανεβαίνει κιόλας πάνω απ' τα Ανατολικά-βουνά. Η μέρα αρχίζει στους κάμπους του ουρανού.

– Τότε, πρέπει να ξεκινήσουμε όσο πιο γρήγορα γίνεται, είπε ο Έομερ. Μόλο που δεν μπορούμε να ελπίζουμε πως θα φτάσουμε να βοηθήσουμε την Γκόντορ σήμερα.

Ο Μέρι δεν περίμενε ν' ακούσει περισσότερα, αλλά ξεγλίστρησε για να είναι έτοιμος στο κάλεσμα για αναχώρηση. Αυτό ήταν το τελευταίο στάδιο πριν τη μάχη. Δεν του φαινόταν πιθανό πως θα επιζούσαν πολλοί. Αλλά αναλογίστηκε τον Πίπιν και τις φλόγες στη Μίνας Τίριθ και έπνιξε το δικό του φόβο.

Όλα πήγαν καλά εκείνη την ημέρα και δεν είδαν ούτε άκουσαν τους εχθρούς που περίμεναν να πέσουν στην ενέδρα τους. Οι Άγριοι Άνθρωποι είχαν απλώσει ένα προπέτασμα άγρυπνους κυνηγούς, έτσι που κανένας ορκ ή περιπλανώμενος κατάσκοπος να μη μάθει για τις κινή-

σεις στους λόφους. Το φως ήταν πιο θαμπό παρά ποτέ καθώς πλησίαζαν την πολιορκημένη πόλη και οι Καβαλάρηδες περνούσαν σε μακριές σειρές σαν σκοτεινές σκιές αντρών και αλόγων. Κάθε λόχος είχε οδηγό έναν άγριο άνθρωπο του δάσους· αλλά ο γερο-Γκαν βάδιζε πλάι στο βασιλιά. Το ξεκίνημα είχε αργήσει περισσότερο απ' ό,τι είχαν υπολογίσει, γιατί οι Καβαλάρηδες έφαγαν ώρα, οδηγώντας πεζή τα άλογά τους για να βρουν μονοπάτια στις πυκνοδασωμένες ράχες πίσω από τον καταυλισμό τους και κάτω στην κρυμμένη Κοιλάδα των Αμαξιών-με-τις-πέτρες. Ήταν πολύ μετά το μεσημέρι, όταν οι πρώτοι έφτασαν στις μεγάλες γκρίζες συστάδες που απλώνονταν πέρα από την ανατολική πλευρά του Άμον Ντιν και έκρυβαν ένα μεγάλο φαράγγι στη γραμμή των λόφων που τραβούσαν από το Νάρντολ ως το Ντιν ανατολικά και δυτικά. Μέσα από αυτό το φαράγγι ο λησμονημένος καρόδρομος κατηφόριζε πολύ παλιά κι έβγαινε στον κυρίως δρόμο που περνούσαν τα άλογα από την Πόλη διασχίζοντας το Ανόριεν· τώρα όμως, εδώ και πολλές γενιές των ανθρώπων, τα δέντρα έκαναν ό,τι ήθελαν και είχε χαθεί, χαλασμένος και θαμμένος κάτω από τα φύλλα αμέτρητων χρόνων. Αλλά οι συστάδες των δέντρων πρόσφεραν στους Καβαλάρηδες την τελευταία τους ελπίδα για κάλυψη πριν βγουν ανοιχτά στη μάχη· γιατί πέρα απ' αυτές βρίσκονταν ο δρόμος και οι πεδιάδες του Άντουιν, ενώ ανατολικά και νότια οι πλαγιές ήταν γυμνές και βραχώδεις, καθώς οι παραμορφωμένοι λόφοι μαζεύονταν κι ανέβαιναν, έπαλξη την έπαλξη, στο μεγάλο όγκο και στις ράχες του Μιντολούιν.

Ο προπορευόμενος λόχος σταμάτησε και, όπως αυτοί που ακολουθούσαν έβγαιναν από την κοίτη της Κοιλάδας των Αμαξιών-με-τις-πέτρες, απλώνονταν και κατασκήνωναν κάτω από τα γκρίζα δέντρα. Ο βασιλιάς κάλεσε τους καπετάνιους σε συμβούλιο. Ο Έομερ έστειλε ανιχνευτές να ανιχνεύσουν το δρόμο· αλλά ο γερο-Γκαν κούνησε αρνητικά το κεφάλι του.

– Δε χρειάζεται να στείλεις Αλογανθρώπους, είπε. Οι Άγριοι Άνθρωποι έχουν κιόλας δει ό,τι μπορεί να ιδωθεί στη βρόμικη ατμόσφαιρα. Γρήγορα θα έρθουν να μου μιλήσουν εδώ.

Οι καπεταναίοι ήρθαν· και ύστερα, μέσα από τα δέντρα ξεγλίστρησαν επιφυλακτικά κι άλλες σιλουέτες púkel, τόσο όμοιες με τον Γκαν, ώστε ο Μέρι μόλις και μετά βίας τους ξεχώριζε. Μίλησαν στον Γκαν σε μια παράξενη λαρυγγόφωνη γλώσσα.

Σε λίγο ο Γκαν στράφηκε στο βασιλιά.

– Οι Άγριοι Άνθρωποι λένε πολλά πράγματα, είπε. Πρώτα πρώτα, να προσέχετε! Ακόμα πολλοί άντρες στον καταυλισμό πέρα από το Ντιν, μια ώρα δρόμο προς τα κει – κούνησε το χέρι του δυτικά κατά τη σβηστή συνθηματική φωτιά. Αλλά κανένας δε φαίνεται ανάμεσα από δω ως τα καινούρια τείχη των Πετρανθρώπων. Εκεί είναι πολλοί.

Τα τείχη δε στέκονται όρθια πια· οι *gorgûn* τα ρίχνουν χάμω με τη βροντή της γης και με μαυροσίδερα ρόπαλα. Είναι απρόσεχτοι και δεν κοιτάζουν γύρω τους. Νομίζουν πως οι φίλοι τους ελέγχουν όλους τους δρόμους!

Σε αυτά τα λόγια ο γερο-Γκαν έβγαλε μια περίεργη γουργουριστή φωνή και φάνηκε λες και γελούσε.

– Ωραία νέα! φώναξε ο Έομερ. Ακόμα και σ' αυτή τη σκοτεινιά φέγγει ξανά η ελπίδα Τα τεχνάσματα του Εχθρού μας συχνά εξυπηρετούν εμάς, πετυχαίνοντας το αντίθετο. Αυτή η ίδια η καταραμένη σκοτεινιά για μας υπήρξε κάλυψη. Και τώρα, διψώντας να καταστρέψει την Γκόντορ και να μην αφήσει όρθια πέτρα για πέτρα, οι ορκ του απομάκρυναν το μεγαλύτερό μου φόβο. Θα μπορούσαν να κρατήσουν για πολύ το εξωτερικό τείχος εναντίον μας. Τώρα μπορούμε να το σαρώσουμε – έτσι και φτάσουμε ως εκεί.

– Γι' άλλη μια φορά σ' ευχαριστώ, Γκαν-μπούρι-Γκαν των δασών, είπε ο Θέοντεν. Η καλή τύχη ας είναι μαζί σου για τις πληροφορίες και την καθοδήγησή σου!

– Σκοτώστε τους *gorgûn*! Σκοτώστε τη φάρα των ορκ! Αυτά τα λόγια μόνο ευχαριστούν τους Άγριους Ανθρώπους, απάντησε ο Γκαν. Διώξτε τον κακό αέρα και το σκοτάδι με το αστραφτερό ατσάλι!

– Για να κάνουμε αυτά τα πράγματα έχουμε ταξιδέψει τόσο δρόμο, είπε ο βασιλιάς, και θα τα επιχειρήσουμε. Αλλά το τι θα καταφέρουμε μόνο η αυριανή μέρα θα δείξει.

Ο Γκαν-μπούρι-Γκαν μισοκάθισε κάτω κι ακούμπησε τη γη με το τραχύ μέτωπό του σε δείγμα αποχαιρετισμού. Ύστερα σηκώθηκε έτοιμος να φύγει. Ξαφνικά όμως στάθηκε κοιτάζοντας ψηλά σαν ξαφνιασμένο αγρίμι του δάσους, που μυρίζεται κάτι παράξενο. Τα μάτια του φώτισαν.

– Ο αέρας αλλάζει! φώναξε, και μ' αυτό, ώσπου να πεις κύμινο, αυτός και οι σύντροφοί του χάθηκαν στα σκοτάδια και ποτέ δεν τους ξαναείδε κανένας Καβαλάρης του Ρόαν.

Όχι πολύ αργότερα πέρα μακριά, ανατολικά, τα μακρινά τύμπανα αντήχησαν ξανά. Όμως σε κανενός την καρδιά σ' όλο το στράτευμα δεν πέρασε ο φόβος μήπως οι Άγριοι Άνθρωποι πάτησαν το λόγο τους, μόλο που η εμφάνισή τους ήταν αλλόκοτη και καθόλου ελκυστική.

– Δε χρειαζόμαστε άλλη καθοδήγηση, είπε ο Έλφχελμ· γιατί υπάρχουν καβαλάρηδες στο στράτευμα που έχουν κατέβει στο Μούντμπουργκ τον καιρό της ειρήνης. Κι εγώ ο ίδιος. Όταν βγούμε στο δρόμο, αυτός στρίβει νότια και τότε θα μας μένουν ακόμα επτά λεύγες, ώσπου να φτάσουμε το τείχος των περιχώρων της πόλης. Σε όλον σχεδόν το δρόμο υπάρχει πολύ χόρτο και από τις δύο πλευρές. Σε αυτό το

κομμάτι υπολόγιζαν οι αγγελιαφόροι της Γκόντορ να αναπτύξουν τη μεγαλύτερή τους ταχύτητα. Εμείς μπορούμε να καλπάσουμε γρήγορα και χωρίς πολλή χλαλοή.

– Τότε, αφού θα πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι για άγριες πράξεις και θα χρειαζόμαστε όλες μας τις δυνάμεις, είπε ο Έομερ, προτείνω να ξεκουραστούμε τώρα και να φύγουμε από δω με τη νύχτα και έτσι να κανονίσουμε το χρόνο της διαδρομής μας, ώστε να φτάσουμε στα χωράφια όταν το αύριο θα έχει όσο φως θα έχει, ή όταν ο άρχοντάς μας δώσει το παράγγελμα.

Σε αυτό ο βασιλιάς συμφώνησε και οι καπεταναίοι έφυγαν. Σε λίγο όμως ο Έλφχελμ επέστρεψε.

– Οι ανιχνευτές δεν έχουν βρει τίποτε για ν' αναφέρουν πέρα από το γκρίζο δάσος, άρχοντα, είπε, εκτός από δύο άντρες μόνον: δυο νεκρούς άντρες και δυο νεκρά άλογα.

– Λοιπόν; είπε ο Έομερ. Και τι μ' αυτό;

– Αυτό, άρχοντα: ήταν αγγελιαφόροι της Γκόντορ· ο Χίργκον ήταν ο ένας ίσως. Τουλάχιστον το χέρι του ακόμα έσφιγγε το Κόκκινο Βέλος, αλλά το κεφάλι του ήταν κομμένο. Κι αυτό ακόμη: φαίνεται από τα σημάδια ότι έτρεχαν *δυτικά*, όταν έπεσαν. Σύμφωνα με τη δική μου εξήγηση, βρήκαν τον εχθρό κιόλας στο εξωτερικό τείχος ή στην επίθεση, όταν επέστρεψαν – κάπου δυο νύχτες πριν, αν χρησιμοποίησαν ξεκούραστα άλογα από τα φυλάκια, όπως συνηθίζουν. Δεν μπορούσαν να πλησιάσουν την Πόλη και γύρισαν πίσω.

– Αλίμονο! είπε ο Θέοντεν. Άρα ο Ντένεθορ δεν έχει μάθει πως ξεκινήσαμε και θα μας έχει ξεγράψει πως θα πάμε.

– *«Η ανάγκη δε σηκώνει αργοπορία, όμως κάλλιο αργά παρά ποτέ»*, είπε ο Έομερ. Και ίσως αυτή τη φορά η παλιά παροιμία να βγει περισσότερο αληθινή παρά ποτέ, από τότε που οι άνθρωποι έχουν λαλιά.

Ήταν νύχτα. Κι απ' τις δυο πλευρές του δρόμου ο στρατός του Ρόαν προχωρούσε σιωπηλά. Τώρα ο δρόμος που περνούσε από τους πρόποδες του Μιντολούιν έστριβε νότια. Πέρα μακριά και σχεδόν κατευθείαν μπροστά φαινόταν μια κοκκινίλα κάτω από το μαύρο ουρανό και οι πλαγιές του μεγάλου βουνού υψώνονταν σκοτεινές στο φως της. Πλησίαζαν το Ράμας του Πέλενορ· η μέρα όμως δεν είχε ακόμα φανεί.

Ο βασιλιάς ίππευε στη μέση του προπορευόμενου λόχου, με τους παλατιανούς γύρω του. Ακολουθούσε η *éored* του Έλφχελμ· και τώρα ο Μέρι πρόσεξε ότι ο Ντέρνχελμ είχε αφήσει τη θέση του και μες στο σκοτάδι προχωρούσε σταθερά μπροστά, ώσπου στο τέλος πήγαινε ακριβώς πίσω από τη φρουρά του βασιλιά. Σταμάτησαν για λίγο. Ο Μέρι άκουσε φωνές μπροστά να μιλούν σιγανά. Είχαν γυρίσει οι ανι-

χνευτές που είχαν αποτολμήσει να πλησιάσουν σχεδόν ως τα τείχη. Πήγαν στο βασιλιά.

– Έχει μεγάλες φωτιές, άρχοντα, είπε ένας. Η Πόλη είναι περικυκλωμένη από φλόγες και η πεδιάδα είναι γεμάτη εχθρούς. Αλλά φαίνεται πως τους έχουν προωθήσει όλους στην επίθεση. Από ό,τι μπορέσαμε να καταλάβουμε, λίγοι έχουν μείνει στο εξωτερικό τείχος, εντελώς απρόσεκτοι, απορροφημένοι στο έργο της καταστροφής.

– Θυμάσαι τα λόγια του Άγριου Ανθρώπου, άρχοντα; είπε κάποιος άλλος. Εγώ τον καιρό της ειρήνης κατοικώ στον ανοιχτό Κάμπο· με λένε Γουΐντφάρα και φέρνει και σ' εμένα μηνύματα ο αέρας. Η κατεύθυνσή του αλλάζει κιόλας. Έρχεται μια πνοή απ' το Νοτιά· μυρίζει θάλασσα, παρ' όλο που είναι τόσο ανεπαίσθητη. Η αυγή θα φέρει καινούρια πράγματα. Πάνω απ' τον πηχτό καπνό θα έχει χαράξει όταν περάσεις το τείχος.

– Αν είναι αληθινά αυτά που λες, Γουΐντφάρα, τότε είθε να ζήσεις μετά απ' αυτή τη μέρα χρόνια πολλά κι ευλογημένα! είπε ο Θέοντεν.

Στράφηκε στους παλατιανούς που ήταν κοντά του και μίλησε τώρα με φωνή καθαρή, έτσι που τον άκουσαν και πολλοί καβαλάρηδες της πρώτης *éored*:

– Τώρα έφτασε η ώρα, Καβαλάρηδες του Μαρκ, γιοι του Έορλ! Εχθροί και φωτιές είναι μπροστά σας και πίσω μακριά τα σπίτια σας. Όμως, μόλο που θα πολεμήσετε σε ξένους τόπους, η δόξα που θα δρέψετε θα είναι για πάντα δική σας. Έχετε δώσει όρκους: τώρα κρατήστε τους όλους στον άρχοντα και στη γη σας και στη συμμαχία της φιλίας!

Οι άντρες χτύπησαν κοντάρια μ' ασπίδες.

– Έομερ, γιε μου! Εσύ να μπεις επικεφαλής της πρώτης *éored*, είπε ο Θέοντεν· που θα πηγαίνει ακριβώς πίσω από το βασιλικό λάβαρο στο κέντρο. Έλφχελμ, οδήγησε το λόχο σου δεξιά, όταν περάσουμε το τείχος. Και ο Γκρίμπολντ να οδηγήσει τους δικούς του αριστερά. Οι υπόλοιποι λόχοι ας ακολουθήσουν τους τρεις πρώτους, όπως τους τύχει. Να χτυπάτε όπου συγκεντρώνεται ο εχθρός. Δεν μπορούμε να κάνουμε άλλα σχέδια, γιατί δεν ξέρουμε ακόμα πώς έχουν τα πράγματα στο πεδίο της μάχης. Εμπρός τώρα και μη φοβάστε το σκοτάδι!

Ο πρώτος λόχος ξεκίνησε όσο πιο γρήγορα μπορούσαν, γιατί ήταν ακόμα βαθύ σκοτάδι, παρ' όλη την αλλαγή που πρόβλεψε ο Γουΐντφάρα. Ο Μέρι ίππευε πίσω από τον Ντέρνχελμ, πιασμένος γερά με το αριστερό του χέρι, ενώ με το άλλο προσπαθούσε να ξεσφίξει το σπαθί του στο θηκάρι. Ένιωθε τώρα πικρά την αλήθεια των λόγων του γεροβασιλιά: *σε μια τέτοια μάχη τι θα μπορούσες να κάνεις, Μέριαντοκ;*

«Μονάχα αυτό, σκέφτηκε: να επιβαρύνω έναν καβαλάρη και να ελ-

πίζω, στην καλύτερη περίπτωση, να μην πέσω από τη θέση μου και να μη με σκοτώσουν, ποδοπατώντας με, τα άλογα που καλπάζουν!»

Δεν ήταν πάνω από μία λεύγα ως εκεί που υψώνονταν κάποτε τα εξωτερικά τείχη. Έφτασαν γρήγορα· πάρα πολύ γρήγορα για το Μέρι. Για λίγη ώρα ξέσπασαν άγρια ξεφωνητά κι ακούστηκε για λίγο η κλαγγή των όπλων. Οι ορκ, απορροφημένοι να καταστρέφουν τα τείχη, ήταν λίγοι και τα 'χασαν και γρήγορα τους έκοψαν ή τους απώθησαν. Μπροστά στα ερείπια της βορινής πύλης των Ράμας ο βασιλιάς σταμάτησε ξανά. Η πρώτη *éored* παρατάχθηκε ολόγυρά του. Ο Ντέρνχελμ δεν απομακρυνόταν από το βασιλιά, μόλο που η ίλη του Έλφχελμ βρισκόταν πέρα δεξιά. Οι άντρες του Γκρίμπολντ λοξοδρόμησαν και πέρασαν από ένα μεγάλο ρήγμα του τείχους πιο πέρα ανατολικά.

Ο Μέρι, πίσω από τον Ντέρνχελμ, τέντωσε τα μάτια του να δει. Μακριά, κάπου δέκα μίλια ή και περισσότερο, τα πάντα καίγονταν, αλλά ανάμεσα από εκεί ως τους Καβαλάρηδες λυσσομανούσαν φωτιές σχηματίζοντας ένα τεράστιο ημικύκλιο, που στο πλησιέστερο σημείο απείχε λιγότερο από μιας λεύγας απόσταση. Δεν μπορούσε σχεδόν τίποτε άλλο να διακρίνει στη σκοτεινή πεδιάδα κι ως τώρα ούτε έβλεπε να ξημερώνει, ούτε ένιωθε να φυσάει αέρας, αλλαγμένος ή όχι.

Τώρα σιωπηλά ο στρατός του Ρόαν προχώρησε μέσα στην πεδιάδα της Γκόντορ και ξεχύθηκε αργά αλλά σταθερά, σαν την παλίρροια που φουσκώνει και περνάει μέσα από τα ρήγματα κάποιου προχώματος που οι άνθρωποι το θεωρούσαν ασφαλές. Αλλά ο νους και η θέληση του Μαύρου Καπετάνιου ήταν αποκλειστικά στραμμένες στην πόλη που έπεφτε και, ως εκείνη την ώρα, δεν είχε καθόλου πληροφορίες πως τα σχέδιά του κάπου δεν πήγαιναν καλά.

Σε λίγο ο βασιλιάς οδήγησε τους άντρες του λίγο πιο ανατολικά, για να βρεθεί ανάμεσα στις φωτιές της πολιορκίας και στα εξωτερικά λιβάδια. Αυτοί εξακολουθούσαν να προχωρούν ανενόχλητοι και ο Θέοντεν εξακολουθούσε να μη δίνει το πρόσταγμα. Τέλος, σταμάτησε για άλλη μία φορά. Η Πόλη βρισκόταν τώρα πιο κοντά. Στον αέρα πλανιόταν τώρα η μυρωδιά της φωτιάς και η σκιά του θανάτου. Τα άλογα ήταν ανήσυχα. Ο βασιλιάς όμως καθόταν πάνω στον Ασπροχαίτη, ακίνητος, και κοίταζε την επιθανάτια αγωνία της Μίνας Τίριθ, λες και τον είχε κυριέψει ξαφνικά ψυχική ταραχή ή μεγάλος φόβος. Φάνηκε λες και ζάρωσε, νικημένος απ' τα γηρατειά. Κι ο ίδιος ο Μέρι ένιωσε λες και τον είχαν πλακώσει αβάσταχτος τρόμος κι αμφιβολία. Η καρδιά του χτυπούσε αργά. Ο χρόνος έμοιαζε να ζυγιάζεται μ' αμφιβολία. Είχαν φτάσει πολύ αργά! Και το πολύ αργά ήταν χειρότερο απ' το ποτέ! Μπορεί ο Θέοντεν να λιποψυχούσε, να έσκυβε το γέρικο κε-

φάλι του και να γύριζε με την ουρά στα σκέλια να κρυφτεί στους λόφους.

Τότε, ξαφνικά, ο Μέρι την ένιωσε επιτέλους, πέρα από κάθε αμφιβολία: την αλλαγή. Ο αέρας τον φυσούσε καταπρόσωπο! Χάραξε φως. Πέρα, πέρα μακριά, στο Νοτιά μπορούσε να διακρίνει αμυδρά τα σύννεφα, σαν απόμακρα γκρίζα σχήματα, να κυλούν, να φεύγουν: το πρωινό βρισκόταν πίσω τους.

Την ίδια όμως στιγμή άστραψε, λες κι αστροπελέκι να 'χε ξεπηδήσει απ' το χώμα κάτω από την Πόλη. Για μια στιγμή φάνηκε μακριά να διαγράφεται εκτυφλωτικά μαυρόασπρη, με τον πιο ψηλό της πύργο σαν αστραφτερή βελόνα· κι ύστερα, καθώς το σκοτάδι έπεσε πάλι, έφτασε κατρακυλώντας πάνω στα χωράφια μια μεγάλη βροντή.

Με αυτόν το θόρυβο η σκυφτή μορφή του βασιλιά τινάχτηκε ξαφνικά ολόρθη. Ψηλός και περήφανος φάνηκε πάλι και, αφού σηκώθηκε στους αναβατήρες, φώναξε με φωνή δυνατή, πιο δυνατή από κάθε άλλη που είχαν ποτέ τους ακούσει να βγάζει άνθρωπος θνητός:

Στα όπλα, στα όπλα, του Θέοντεν Άντρες!
Άγρια σφαγή και φωτιά σηκωθείτε!
Θα τρίξει κοντάρι, κομμάτια η ασπίδα!
Μέρα σπαθιών είναι τούτη που κόκκινη μπαίνει πριν ήλιος φανεί!
Στην Γκόντορ! Στην Γκόντορ! Καλπάστε γοργά!

Και μ' αυτό άρπαξε ένα μεγάλο βούκινο απ' τον Γκούντλαφ το σημαιοφόρο του και σάλπισε τέτοιο σάλπισμα, που το βούκινο σκίστηκε στη μέση. Και αμέσως όλα τα βούκινα υψώθηκαν και τα σαλπίσματα από τα βούκινα του Ρόαν εκείνη την ώρα ήταν σαν την καταιγίδα στον κάμπο και σαν τον κεραυνό στα βουνά.

Στην Γκόντορ! Στην Γκόντορ! Καλπάστε γοργά!

Ξαφνικά ο βασιλιάς φώναξε στον Ασπροχαίτη και το άλογο όρμησε μπροστά. Πίσω του το λάβαρό του κυμάτιζε στον αέρα· ένα άσπρο άλογο σε πράσινο λιβάδι, αυτός όμως το ξεπέρασε. Τον ακολουθούσαν καλπάζοντας βροντεροί οι ιππότες του οίκου του, αλλά εκείνος ήταν πάντοτε πρώτος. Κάλπαζε κι ο Έομερ εκεί, με το άσπρο λοφίο της περικεφαλαίας του ν' ανεμίζει στο τρέξιμό του· και το μέτωπο της πρώτης *éored* βούιξε σαν το μεγάλο κύμα που αφρίζει στην ακτή, όμως κανείς δεν μπορούσε να φτάσει το Θέοντεν. Έμοιαζε να τρέχει ασυγκράτητος, λες και τον καλούσε ο θάνατος ή το πολεμικό μένος των προγόνων του να κυλούσε αναζωπυρωμένο στις φλέβες του και κάλπα-

ζε πάνω στον Ασπροχαίτη σαν αρχαίος θεός, όπως ο Ορόμε ο Μέγας στη Μάχη των Βάλαρ τότε, που ο κόσμος ήταν νέος. Η χρυσή του ασπίδα ήταν ξέσκεπη, και να! άστραψε σαν τον Ήλιο και το χορτάρι έγινε πράσινη φλόγα γύρω από τ' άσπρα πόδια του αλόγου του. Γιατί ήρθε η μέρα, το πρωινό, κι ένας αέρας από τη θάλασσα· και διώχτηκε το σκοτάδι και τα στίφη της Μόρντορ ούρλιαξαν και τρόμος τα κυρίεψε και το 'βαλαν στα πόδια και πέθαιναν και οι οπλές της οργής τα ποδοπατούσαν. Και τότε όλος ο στρατός του Ρόαν ξέσπασαν σε τραγούδι και τραγουδούσαν καθώς τους έκοβαν, γιατί το μεθύσι της μάχης τούς είχε κυριέψει κι ο αχός του τραγουδιού τους, που ήταν όμορφος και τρομερός, έφτανε ακόμα κι ως την Πόλη.

Κεφάλαιο VI

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΟΥ ΠΕΛΕΝΟΡ

Όμως αυτός που οδηγούσε την επίθεση εναντίον της Γκόντορ δεν ήταν κανένας αρχηγίσκος ορκ ούτε ληστής. Το σκοτάδι άρχισε να φεύγει πολύ γρήγορα, πριν την ημερομηνία που είχε καθορίσει ο Κύριός του· η τύχη τον είχε προδώσει για την ώρα κι ο κόσμος είχε στραφεί εναντίον του· η νίκη ξεγλιστρούσε μέσα από τα χέρια του την ώρα ακριβώς που τ' άπλωνε για να την πάρει. Όμως το χέρι του ήταν μακρύ. Ήταν ακόμη αρχηγός, με τεράστιες δυνάμεις στη διάθεσή του. Ήταν Βασιλιάς, Δαχτυλιδοφάντασμα, Άρχοντας των Νάζγκουλ, είχε πολλά όπλα. Άφησε την Πύλη κι εξαφανίστηκε.

Ο Θέοντεν, ο Βασιλιάς του Μαρκ, είχε φτάσει στο δρόμο που οδηγούσε από την Πύλη στον Ποταμό και έστριψε κατά την Πόλη που απείχε τώρα λιγότερο από ένα μίλι. Ελάττωσε λίγο την ταχύτητά του αναζητώντας καινούριους εχθρούς και οι ιππότες του τον περικύκλωσαν. Ο Ντέρνχελμ ήταν ανάμεσά τους. Μπροστά, πιο κοντά στα τείχη, οι άντρες του Έλφχελμ βρίσκονταν ανάμεσα στις πολιορκητικές μηχανές, έκοβαν, έσφαζαν κι ανάγκαζαν τους εχθρούς να πέφτουν στους λάκκους με τις φωτιές. Σχεδόν όλο το βορινό τμήμα του Πέλενορ το είχαν κυριέψει και οι καταυλισμοί φλέγονταν και οι ορκ έτρεχαν για το Ποτάμι σαν κοπάδια που τα καταδιώκουν κυνηγοί· και οι Ροχίριμ πήγαιναν παντού, χωρίς να τους εμποδίζει κανείς. Δεν είχαν όμως σπάσει την πολιορκία ούτε είχαν φτάσει στην Πύλη. Πολλοί εχθροί στέκονταν μπροστά της και στην υπόλοιπη πεδιάδα υπήρχε κι άλλος στρατός που δεν είχε ακόμα λάβει μέρος στη μάχη. Νότια μετά από το δρόμο βρισκόταν η κυρίως δύναμη των Χαράντριμ κι εκεί είχε συγκεντρωθεί το ιππικό τους γύρω από το λάβαρο του αρχηγού τους. Κι εκείνος κοίταξε πέρα και, στο φως που όλο δυνάμωνε, είδε τη σημαία του βασιλιά και πως βρισκόταν πολύ μπροστά στη μάχη με ελά-

χιστους άντρες γύρω της. Τότε τον κυρίεψε ακράτητος θυμός και φώναξε δυνατά ξεδιπλώνοντας το λάβαρό του – ένα μαύρο φίδι σε κόκκινο φόντο – και όρμησε καταπάνω στο άσπρο άλογο στο πράσινο λιβάδι με πολλούς άντρες· και τα γιαταγάνια των Νοτίων άστραψαν σαν αστέρια.

Όταν ο Θέοντεν τον πήρε είδηση, δεν περίμενε την επίθεσή του, αλλά, με μια φωνή στον Ασπροχαίτη, όρμησε μπροστά να τον προϋπαντήσει. Συναντήθηκαν με μεγάλη κλαγγή. Αλλά η πύρινη οργή των Βορείων έκαιγε περισσότερο και η πολεμική τους τέχνη με τα μακριά φοβερά κοντάρια τους ήταν ανώτερη. Λιγότεροι ήταν, αλλά χώρισαν στα δυο τους Νότιους σαν αστροπελέκι στο δάσος. Καταμεσής στη μάχη βρισκόταν ο Θέοντεν, ο γιος του Θένγκελ, και το κοντάρι του έγινε κομμάτια καθώς έριξε καταγής τον αρχηγό τους. Έβγαλε το σπαθί του και σπιρούνισε το άλογό του καταπάνω στο λάβαρο κι έκοψε μαζί κοντάρι και σημαιοφόρο· και το μαύρο φίδι καταποντίστηκε. Τότε όλοι όσοι από το ιππικό τους είχαν απομείνει γύρισαν και το 'βαλαν στα πόδια.

Αλλά, να! ξαφνικά στο απόγειο της δόξας του βασιλιά η χρυσαφένια του ασπίδα θάμπωσε. Το καινούριο πρωινό σβήστηκε απ' τον ουρανό. Σκοτάδι έπεσε ολόγυρά του. Τ' άλογα πισωπάτησαν χρεμετίζοντας αγριεμένα. Οι άντρες ριγμένοι απ' τις σέλες τους κείτονταν όλο φόβο καταγής.

– Εδώ! Μαζί μου! φώναξε ο Θέοντεν. Εμπρός, Εορλίγκας! Μη φοβάστε το σκοτάδι!

Ο Ασπροχαίτης όμως τρελός από το φόβο ανασηκώθηκε ψηλά στα πισινά του πόδια, κλοτσώντας τον αέρα κι ύστερα μ' ένα μεγάλο ουρλιαχτό έπεσε με το πλάι· ένα μαύρο βέλος τον είχε τρυπήσει. Ο βασιλιάς έπεσε από κάτω του.

Η τεράστια σκιά κατέβηκε σαν σύννεφο που πέφτει. Και, να! ήταν ένα πλάσμα φτερωτό. Αν ήταν πουλί, τότε ήταν μεγαλύτερο απ' όλα τ' άλλα τα πουλιά· κι ήταν γυμνό, δίχως φτερό ή πούπουλο και οι τεράστιες φτερούγες του έμοιαζαν με δερμάτινο ιστό ανάμεσα σε ροζιασμένα δάχτυλα και βρομούσε απαίσια. Μπορεί να ήταν πλάσμα κάποιας αρχαιότερης εποχής, που το είδος του, επιζώντας σε λησμονημένα παγωμένα βουνά κάτω απ' το Φεγγάρι, είχε ξεμείνει πέρα απ' τον καιρό του και σε κάποια απαίσια αετοφωλιά είχε κλωσήσει αυτά τα τελευταία παράκαιρα κλωσοπούλια, έτοιμα για κάθε κακό. Και ο Μαύρος Άρχοντας τα πήρε και τα ανάθρεψε με κρέατα σιχαμερά, ώσπου μεγάλωσαν και ξεπέρασαν όλα τα άλλα πλάσματα που πετούν· και τα έδωσε στους υπηρέτες του για άτια. Τώρα όλο και κατέβαινε κι ύστερα, διπλώνοντας τα δερμάτινά του δάχτυλα, μ' ένα βραχνό κρώξιμο, προσ-

γειώθηκε στο κορμί του Ασπροχαίτη, μπήγοντας βαθιά τα νύχια του και χαμηλώνοντας το γυμνό λαιμό του.

Πάνω του καθόταν μια μορφή, μαυροντυμένη, τεράστια και απειλητική. Φορούσε ατσάλινη κορόνα, αλλά ανάμεσα σ' αυτή και στο μανδύα του δεν υπήρχε τίποτα, εκτός απ' τη θανατερή λάμψη των ματιών: ο Άρχοντας των Νάζγκουλ. Είχε επιστρέψει στον αέρα, καλώντας το άτι του πριν χαθεί τελείως το σκοτάδι και τώρα να τος πάλι, φέρνοντας τον όλεθρο, μετατρέποντας την ελπίδα σε απελπισία και τη νίκη σε θάνατο. Στο χέρι του κράδαινε ένα μεγάλο μαύρο τσεκούρι.

Όμως, ο Θέοντεν δεν ήταν εντελώς μόνος. Οι ιππότες του κείτονταν νεκροί ολόγυρά του ή νικημένοι απ' την τρέλα των αλόγων τους έτρεχαν μακριά. Όμως, ένας στεκόταν ακόμα – ο νεαρός Ντέρνχελμ, πιστός υπερνικώντας το φόβο· κι έκλαιγε γιατί είχε αγαπήσει τον άρχοντά του σαν πατέρα. Σε όλη τη διάρκεια της επίθεσης ο Μέρι ήταν μαζί του άθικτος πισωκάπουλα, ως την ώρα που ήρθε η Σκιά· και τότε ο Γουΐντφόλα τους είχε ρίξει κάτω από το φόβο του κι έτρεχε τώρα ξέφρενα στον κάμπο. Ο Μέρι σύρθηκε με τα τέσσερα σαν ζαλισμένο ζώο και τέτοιος τρόμος τον είχε κυριέψει, που ήταν τυφλωμένος κι άρρωστος.

«Είσαι υπασπιστής του βασιλιά! Υπασπιστής του βασιλιά! – του φώναζε η καρδιά του. Πρέπει να μείνεις στο πλευρό του. Του είχες πει πως θα τον έχεις σαν πατέρα.»

Η θέλησή του όμως δεν ανταποκρινόταν και το κορμί του έτρεμε. Δεν τολμούσε ούτε ν' ανοίξει τα μάτια του ούτε να κοιτάξει ψηλά.

Τότε, μέσα στο σκοτάδι του μυαλού του, νόμισε πως άκουσε τον Ντέρνχελμ να μιλάει· όμως η φωνή του τώρα ακουγόταν παράξενα και του έφερνε στο νου κάποια άλλη φωνή που ήξερε.

– Χάσου, βρομερέ βρικόλακα, άρχοντα των ψοφιμιών! Άφησε τους νεκρούς ήσυχους!

Μια παγερή φωνή αποκρίθηκε:

– Μην μπαίνεις ανάμεσα στο Νάζγκουλ και στη λεία του! Ειδαλλιώς θα σε σκοτώσει σα θα 'ρθει η σειρά σου. Θα σε πάρει μαζί του στα σπίτια των θρήνων, πέρα απ' όλα τα σκοτάδια, εκεί που θ' αφανιστεί το κορμί σου και το απογυμνωμένο σου μυαλό θα απομείνει ακάλυπτο στο Αβλέφαρο Μάτι.

Ένα σπαθί αντήχησε καθώς βγήκε απ' το θηκάρι.

– Κάνε ό,τι θέλεις· εγώ όμως θα το εμποδίσω, αν μπορώ.

– Να εμποδίσεις εμένα; Τρελέ! Κανένας άντρας ζωντανός δεν μπορεί να μ' εμποδίσει!

Τότε ο Μέρι άκουσε τον πιο παράξενο απ' όλους τους ήχους της ώρας εκείνης. Του φάνηκε πως ο Ντέρνχελμ έβαλε τα γέλια και η καθάρια φωνή του αντηχούσε σαν ατσάλι.

– Μα εγώ δεν είμαι άντρας ζωντανός! Μπροστά σου βλέπεις μια γυναίκα. Είμαι η Έογουιν, η κόρη του Έομουντ. Εσύ στέκεσαι ανάμεσα σ' εμένα και στον άρχοντα συγγενή μου. Φύγε, αν δεν είσαι αθάνατος. Γιατί είτε είσαι ζωντανός είτε σκοτεινός νεκροζώντανος, εγώ θα σε χτυπήσω, αν τον αγγίξεις.

Το φτερωτό πλάσμα έκρωξε, αλλά το Δαχτυλιδοφάντασμα δεν απάντησε κι έμεινε σιωπηλό, σαν από ξαφνική αμφιβολία. Η μεγάλη του απορία για μια στιγμή νίκησε το φόβο του Μέρι. Άνοιξε τα μάτια του και η μαυρίλα χάθηκε. Εκεί, λίγα βήματα πιο πέρα, καθόταν το μεγάλο όρνιο κι όλα ήταν σκοτεινά ολόγυρά του κι από πάνω του ορθωνόταν απειλητικά ο Άρχοντας των Νάζγκουλ σαν σκιά απελπισίας. Λίγο πιο αριστερά αντιμέτωπή τους στεκόταν εκείνη που την έλεγε Ντέρνχελμ. Αλλά το κράνος που έκρυβε το μυστικό της είχε πέσει και τα φωτεινά μαλλιά της, ελευθερωμένα απ' τα δεσμά τους, γυάλιζαν σαν χλωμό χρυσάφι στους ώμους της. Τα μάτια της γκρίζα σαν τη θάλασσα ήταν σκληρά και άγρια κι όμως δάκρυα κυλούσαν στα μάγουλά της. Στο χέρι της κρατούσε σπαθί κι είχε την ασπίδα της σηκωμένη ενάντια στη φρίκη των ματιών του εχθρού της.

Ήταν η Έογουιν και ταυτόχρονα ο Ντέρνχελμ. Γιατί στη μνήμη του Μέρι πέρασε σαν αστραπή η ανάμνηση του προσώπου που είδε φεύγοντας από το Ντάνχάροου· το πρόσωπο κάποιου που πάει γυρεύοντας το θάνατο, γιατί δεν έχει ελπίδες. Οίκτος πλημμύρισε την καρδιά του και μεγάλος θαυμασμός και ξαφνικά το θάρρος της φυλής του, που δύσκολα ξυπνούσε, ξύπνησε. Έσφιξε το χέρι του. Δεν έπρεπε να πεθάνει τόσο ωραία, τόσο απελπισμένη! Τουλάχιστο δε θα πέθαινε μονάχη της, αβοήθητη.

Το πρόσωπο του εχθρού δεν ήταν στραμμένο προς το μέρος του, όμως αυτός μόλις που τολμούσε να κουνηθεί, τρέμοντας μην τυχόν και τα θανατερά μάτια πέσουν πάνω του. Αργά αργά άρχισε να σέρνεται στο πλάι· αλλά ο Μαύρος Καπετάνιος, γεμάτος αμφιβολία και κακία, απορροφημένος από τη γυναίκα μπροστά του, δεν του έδωσε περισσότερη σημασία από ό,τι θα έδινε σ' ένα σκουλήκι στη λάσπη.

Ξαφνικά το τεράστιο πουλί χτύπησε τα απαίσια φτερά του κι ο αέρας που σήκωσαν ήταν βρόμικος. Τινάχτηκε πάλι στον αέρα και ύστερα γρήγορα έπεσε πάνω στην Έογουιν, ουρλιάζοντας διαπεραστικά, χτυπώντας με ράμφος και νύχια.

Αυτή όμως εξακολουθούσε να μη δειλιάζει· ήταν κόρη των Ροχίριμ, παιδί βασιλιάδων, λεπτή σαν ατσαλένια λεπίδα, όμορφη και φοβερή μαζί. Έδωσε ένα γρήγορο χτύπημα, επιδέξιο και θανατερό. Έκοψε πέρα ως πέρα τον τεντωμένο λαιμό και το κομμένο κεφάλι έπεσε σαν πέτρα. Τινάχτηκε πίσω καθώς το τεράστιο κορμί έπεσε με τα τεράστια φτερά του απλωμένα και σωριάστηκε στη γη· και με το πέσιμό του ο

ίσκιος έφυγε. Ένα φως την τύλιξε και τα μαλλιά της έλαμψαν με την ανατολή του ήλιου.

Μέσ' από τα συντρίμμια σηκώθηκε ο Μαύρος Καβαλάρης, ψηλός κι απειλητικός, σαν πύργος μπροστά της. Με μια κραυγή μίσους, που τρύπησε τ' αυτιά της σαν δηλητήριο, άφησε το τσεκούρι του να πέσει. Η ασπίδα της έγινε χίλια κομμάτια και το χέρι της έσπασε· σκόνταψε κι έπεσε στα γόνατα. Αυτός έσκυψε πάνωθέ της σαν σύννεφο και τα μάτια του γυάλιζαν· σήκωσε το τσεκούρι του για να σκοτώσει.

Ξαφνικά όμως σκόνταψε κι αυτός μπροστά με μια κραυγή μεγάλου πόνου και το χτύπημά του αστόχησε κι έπεσε στο χώμα. Το σπαθί του Μέρι τον είχε χτυπήσει από πίσω. Ξεσχίζοντας το μαύρο μανδύα και περνώντας κάτω από τον αλυσιδωτό θώρακα είχε τρυπήσει τον τένοντα πίσω από το πανίσχυρο γόνατό του.

– Έογουιν! Έογουιν! φώναξε ο Μέρι.

Τότε εκείνη, παραπατώντας, σηκώθηκε με κόπο όρθια και με όση δύναμη της είχε απομείνει έμπηξε το σπαθί της ανάμεσα στην κορόνα και στο μανδύα, καθώς οι τεράστιοι ώμοι έσκυβαν μπροστά της. Το σπαθί έσπασε σπιθίζοντας κι έγινε αμέτρητα κομμάτια. Η κορόνα κύλησε κι έπεσε με θόρυβο κάτω. Η Έογουιν έπεσε μπροστά πάνω στον πεσμένο της εχθρό. Αλλά, να! ο μανδύας κι ο αλυσιδωτός θώρακας ήταν άδειοι. Δίχως κανένα σχήμα ήταν πεσμένοι τώρα καταγής, σκισμένοι κι ανακατεμένοι· και μια κραυγή υψώθηκε στον αέρα που τρεμούλιασε κι έσβησε καταλήγοντας σ' ένα στριγκό θρήνο, που τον πήρε ο άνεμος – μια ασώματη λεπτή φωνή που έσβησε και χάθηκε και δεν ακούστηκε ποτέ ξανά σ' εκείνη την εποχή αυτού του κόσμου.

Και να τος εκεί ο Μέριαντοκ ο χόμπιτ να στέκεται ανάμεσα στους σκοτωμένους, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια σαν κουκουβάγια τη μέρα, γιατί τον τύφλωναν τα δάκρυα· και λες μέσα από ομίχλη έβλεπε το ξανθό κεφάλι της Έογουιν, όπως ήταν πεσμένη δίχως να κουνιέται· και κοίταξε το πρόσωπο του βασιλιά που ήταν πεσμένος μέσα στη δόξα του. Γιατί ο Ασπροχαίτης μέσα στην αγωνία του είχε κυλήσει πιο πέρα από το βασιλιά πάλι· αυτός όμως ήταν ο χαμός του κυρίου του.

Τότε ο Μέρι έσκυψε και πήρε το χέρι του να το φιλήσει, και να! Ο Θέοντεν άνοιξε τα μάτια του, που ήταν αθόλωτα, και είπε με ήσυχη φωνή, που έβγαινε όμως με δυσκολία:

– Έχε γεια, κύριε Χόμπιτλα! είπε. Το κορμί μου είναι κομμάτια. Πηγαίνω στους προγόνους μου. Και τώρα δε θα ντρέπομαι στην υψηλή συντροφιά τους. Έριξα το μαύρο φίδι. Άγριο πρωινό, χαρούμενη μέρα, χρυσαφένιο ηλιοβασίλεμα!

Ο Μέρι δεν μπορούσε να μιλήσει, αλλά ξανάβαλε τα κλάματα.

– Συγχώρεσέ με, άρχοντα – είπε τέλος –, αν παράκουσα τη διαταγή σου και τελικά δεν κατάφερα να κάνω τίποτα άλλο στην υπηρεσία σου παρά να κλαίω στο χωρισμό μας.

Ο γερο-βασιλιάς χαμογέλασε.

– Μη λυπάσαι! Είσαι συγχωρεμένος. Δεν μπορεί κανείς ν' αρνηθεί μια μεγάλη καρδιά. Ζήσε τώρα ευλογημένος· κι όταν κάθεσαι ήσυχος με την πίπα σου, να με θυμάσαι! Γιατί τώρα ποτέ δε θα καθίσω μαζί σου στο Μέντουσελντ, όπως σου είχα υποσχεθεί, ούτε θ' ακούσω τις ιστορίες σου για τον καπνό.

Έκλεισε τα μάτια του κι ο Μέρι έσκυψε το κεφάλι δίπλα του. Σε λίγο μίλησε πάλι:

– Πού είναι ο Έομερ; Γιατί τα μάτια μου σκοτεινιάζουν και θα ήθελα να τον δω πριν φύγω. Πρέπει να με διαδεχθεί στο θρόνο. Και θα ήθελα να ειδοποιήσω και την Έογουιν. Αυτή, αυτή δεν ήθελε να την αφήσω και τώρα δε θα τη δω ξανά, που την αγαπούσα περισσότερο κι από κόρη μου.

– Άρχοντα, άρχοντα, άρχισε να λέει ο Μέρι σπασμένα, αυτή είναι...

Αλλά εκείνη τη στιγμή ακούστηκε μεγάλη φασαρία και παντού γύρω τους βούκινα και σάλπιγγες αντηχούσαν. Ο Μέρι κοίταξε γύρω· είχε ξεχάσει τον πόλεμο κι όλον τον υπόλοιπο κόσμο και του φαινόταν λες και είχαν περάσει πολλές ώρες από τότε που έπεσε ο βασιλιάς, αν και στ' αλήθεια ήταν πολύ λίγο. Τώρα όμως είδε πως κινδύνευαν να βρεθούν παγιδευμένοι στη μέση μιας μεγάλης μάχης που ήταν έτοιμη να αρχίσει.

Νέες δυνάμεις του εχθρού έρχονταν βιαστικά πάνω στο δρόμο από το Ποτάμι· και από κάτω από τα τείχη έρχονταν οι λεγεώνες της Μόργκουλ· και από το νότιο μέρος έρχονταν το πεζικό του Χάραντ με ιππικό μπροστά τους και πίσω τους υψώνονταν οι θεόρατες ράχες των *mûmakil* με τους πολεμικούς πύργους τους. Αλλά από τα βόρεια το άσπρο λοφίο του Έομερ οδηγούσε το μεγάλο μέτωπο των Ροχίριμ, που είχε πάλι συγκεντρώσει και ανασυντάξει· και από την Πόλη βγήκε όλη η δύναμη των αντρών που ήταν μέσα και ο ασημένιος κύκνος του Ντολ Άμροθ ανέμιζε μπροστά διώχνοντας τον εχθρό από την Πύλη.

Για μια στιγμή πέρασε από το νου του Μέρι η σκέψη: «Πού είναι ο Γκάνταλφ; Δεν είναι εδώ; Δε θα μπορούσε να έχει σώσει το βασιλιά και την Έογουιν;»

Εκείνη όμως την ώρα ήρθε ο Έομερ βιαστικά και μαζί του οι ιππότες του παλατιού, που ήταν ακόμα ζωντανοί και είχαν τώρα υποτάξει τα άλογά τους. Κοίταξαν με απορία το κουφάρι του άγριου ζώου που ήταν πεσμένο εκεί· και τα άλογά τους δεν το πλησίαζαν με τίποτα. Ο

Έομερ πήδηξε από τη σέλα και τον κυρίεψε λύπη κι απελπισία όταν πλησίασε στο πλευρό του βασιλιά και στάθηκε εκεί σιωπηλά.

Ύστερα ένας από τους ιππότες πήρε το λάβαρο του βασιλιά από το χέρι του Γκούτλαφ του σημαιοφόρου, που κείτονταν νεκρός, και το σήκωσε ψηλά. Αργά ο Θέοντεν άνοιξε τα μάτια του. Βλέποντας το λάβαρο έκανε νόημα πως έπρεπε να το δώσουν στον Έομερ.

– Χαίρε, Βασιλιά του Μαρκ! είπε. Πήγαινε τώρα για τη νίκη! Πες στην Έογουιν ότι την αποχαιρετώ!

Κι έτσι πέθανε και δεν έμαθε πως η Έογουιν ήταν πεσμένη κοντά του. Κι όσοι στέκονταν εκεί γύρω, έκλαψαν, φωνάζοντας:

– Βασιλιά Θέοντεν! Βασιλιά Θέοντεν!

Όμως ο Έομερ τους είπε:

Μην πολυθρηνείτε! Μεγάλος ήταν αυτός που έπεσε
και το τέλος του αντάξιο. Σαν θα υψώσουμε τον τύμβο του
τότε θα κλάψουν οι γυναίκες. Τώρα μας καλεί ο πόλεμος.

Όμως κι αυτός ο ίδιος έκλαιγε καθώς μιλούσε.

– Ας μείνουν εδώ οι ιππότες του, είπε, για να μεταφέρουν το σώμα του με τιμές από το πεδίο της μάχης, μην τυχόν και το παρασύρει ο πόλεμος! Ναι, και όλους τους άλλους άντρες του βασιλιά που έχουν πέσει εδώ.

Κοίταξε τους νεκρούς κι αναθυμόταν τα ονόματά τους. Ύστερα ξαφνικά είδε πεσμένη την αδελφή του την Έογουιν και τη γνώρισε. Στάθηκε για μια στιγμή σαν τον άνθρωπο που τον διαπερνά, τη στιγμή ακριβώς που φωνάζει, ένα βέλος στην καρδιά· και ύστερα το πρόσωπό του άσπρισε σαν του νεκρού κι ένας παγωμένος θυμός φούντωσε μέσα του, ώστε για λίγο του κόπηκε η λαλιά. Μια θανατερή διάθεση τον κυρίεψε.

– Έογουιν, Έογουιν! φώναξε τέλος. Έογουιν, πώς βρέθηκες εσύ εδώ; Τι τρέλα, τι διαβολικό πράγμα είν' αυτό; Θάνατος, θάνατος, θάνατος! Όλους να μας πάρει ο θάνατος!

Ύστερα, δίχως να συμβουλευτεί κανέναν ούτε να περιμένει να πλησιάσουν οι άντρες από την Πόλη, σπιρούνισε το άλογό του πίσω κατά το μέτωπο του μεγάλου στρατεύματος και σάλπισε μ' ένα βούκινο και φώναξε δυνατά ν' αρχίσει η επίθεση. Παντού στον κάμπο αντήχησε το κάλεσμα της καθάριας φωνής του.

– Θάνατος! Καλπάστε, εμπρός, στον όλεθρο και στη συντέλεια του κόσμου!

Και με αυτά τα λόγια ο στρατός άρχισε να κινείται. Οι Ροχίριμ όμως δεν τραγουδούσαν πια. *Θάνατος*, φώναξαν με μια φωνή βροντερή και τρομερή και, παίρνοντας φόρα σαν μεγάλο παλιρροϊκό κύμα,

προσπέρασαν τον πεσμένο βασιλιά τους και κάλπασαν βουΐζοντας πέρα κατά το νοτιά.

Και ο Μέριαντοκ, ο χόμπιτ, στεκόταν ακόμα εκεί ανοιγοκλείνοντας τα δακρυσμένα του μάτια και κανείς δεν του μίλησε ούτε κανείς φάνηκε να του δίνει σημασία. Σκούπισε τα δάκρυά του κι έσκυψε να σηκώσει την πράσινη ασπίδα που του είχε δώσει η Έογουιν και την κρέμασε στην πλάτη του. Ύστερα αναζήτησε το σπαθί του, που το είχε αφήσει να του πέσει· γιατί από τη στιγμή που είχε δώσει τη σπαθιά του, το χέρι του μούδιασε και τώρα μπορούσε να χρησιμοποιήσει μονάχα το αριστερό του χέρι. Και να! να το το όπλο του, η λάμα όμως κάπνιζε σαν ξερό κλαδί που το έβαλαν στη φωτιά· και όπως το κοίταζε, σπαρτάρισε, ζάρωσε και διαλύθηκε.

Έτσι χάθηκε το σπαθί της Κοιλάδας των Βρικολάκων, που ήταν έργο της Μακρινής Δύσης. Αλλά θα χαιρόταν να μάθαινε τη μοίρα του εκείνος που το αργοδούλεψε και το έφτιαξε πολύ παλιά στο Βόρειο-βασίλειο, τότε που οι Ντούνεντεν ήταν νέοι κι ο κυριότερος ανάμεσα στους εχθρούς τους ήταν ο μάγος βασιλιάς του τρομερού βασιλείου της Άνγκμαρ. Καμιά άλλη λάμα, ακόμα κι αν την κρατούσαν χέρια πιο δυνατά, δε θα είχε δώσει σ' εκείνον τον εχθρό τόσο καίρια πληγή, σκίζοντας τη σάρκα που δεν πέθαινε, λύνοντας τα μάγια που έδεναν τους αόρατους τένοντες στη θέλησή του.

Οι άντρες τώρα σήκωσαν το βασιλιά και, απλώνοντας μανδύες πάνω σε κοντάρια, έφτιαξαν ένα πρόχειρο φορείο για να τον μεταφέρουν στην Πόλη· και άλλοι σήκωσαν προσεκτικά την Έογουιν και ακολούθησαν. Αλλά τους άντρες του παλατιού δεν μπορούσαν να τους απομακρύνουν ακόμα από το πεδίο της μάχης· γιατί εκεί είχαν πέσει επτά από τους ιππότες του βασιλιά και ο Ντέοργουάινι ο αρχηγός τους ήταν ανάμεσά τους. Έτσι τους έβαλαν ξέχωρα από τους εχθρούς τους και το άγριο όρνεο κι έμπηξαν κοντάρια ολόγυρά τους. Και αργότερα, όταν είχαν όλα τελειώσει, γύρισαν εκεί άντρες κι άναψαν φωτιά κι έκαψαν το κουφάρι του όρνεου· για τον Ασπροχαίτη όμως έσκαψαν ένα μνήμα και του έβαλαν μια πλάκα που πάνω της ήταν χαραγμένο στη γλώσσα της Γκόντορ και του Μαρκ:

Θάνατος του αφέντη του, μα πιστός υπηρέτης.
Γιος της Αλαφροπόδαρης, ο γοργός Ασπροχαίτης.

Πλούσιο πράσινο χορτάρι φύτρωσε στο Μνημείο του Ασπροχαίτη, όμως εκεί που είχαν κάψει το όρνεο, το χώμα ήταν μαύρο και γυμνό.

Αργά τώρα και θλιμμένα προχωρούσε ο Μέρι στο πλευρό των μεταφορέων και δεν έδωσε πια σημασία στη μάχη. Ήταν κατάκοπος, πολύ πονεμένος και το κορμί του έτρεμε λες και ήταν κρυωμένος. Βροχή καταρράκτης ήρθε από τη θάλασσα κι έμοιαζε λες κι όλα να έκλαιγαν για το Θέοντεν και την Έογουιν, σβήνοντας τις φωτιές στην Πόλη με γκρίζα δάκρυα. Σαν σε καταχνιά σε λίγο είδε την προφυλακή των αντρών της Γκόντορ να πλησιάζει. Ο Ιμραχίλ, ο Πρίγκιπας του Ντολ Άμροθ, πλησίασε και σταμάτησε το άλογό του μπροστά τους.

– Τι φορτίο μεταφέρετε, Άντρες του Ρόαν; φώναξε.

– Το Βασιλιά Θέοντεν, απάντησαν. Είναι νεκρός. Όμως ο Βασιλιάς Έομερ βρίσκεται τώρα στη μάχη – αυτός με το άσπρο λοφίο που ανεμίζει.

Τότε ο πρίγκιπας κατέβηκε από το άλογό του και γονάτισε πλάι στο νεκροκρέβατο για να τιμήσει το βασιλιά και τη μεγάλη του έφοδο· κι έκλαψε. Κι ύστερα όπως σηκώθηκε, είδε την Έογουιν και απόρησε.

– Γυναίκα είναι αυτή εδώ; είπε. Ήρθαν ακόμα και οι γυναίκες των Ροχίριμ να πολεμήσουν τώρα που έχουμε ανάγκη;

– Όχι! Μόνο μία, απάντησαν. Η Αρχόντισσα Έογουιν, η αδελφή του Έομερ· και δεν ξέραμε τίποτα ως αυτή την ώρα και πολύ μας έχει στοιχίσει.

Τότε ο πρίγκιπας βλέποντας την ομορφιά της, μόλο που το πρόσωπό της ήταν χλωμό και παγωμένο, άγγιξε το χέρι της καθώς έσκυψε να την κοιτάξει πιο κοντά.

– Άντρες του Ρόαν! φώναξε. Δεν έχετε γιατρούς μαζί σας; Είναι πληγωμένη, θανατηφόρα ίσως, όμως βλέπω πως ζει ακόμα.

Και έφερε τη γυαλιστερή ασπίδα που κρατούσε στο χέρι του μπροστά στα παγωμένα της χείλια, και να! λίγη άχνα, που μόλις διακρινόταν, απλώθηκε πάνω της.

– Κάνετε γρήγορα τώρα, είπε, κι έστειλε κάποιον να τρέξει γρήγορα πίσω στην Πόλη να φέρει βοήθεια.

Εκείνος όμως, κάνοντας βαθιά υπόκλιση στους πεσόντες, τους αποχαιρέτισε και καβαλικεύοντας πάλι έφυγε για τη μάχη.

Και τώρα η μάχη φούντωσε αγριεμένη στον κάμπο του Πέλενορ· και η κλαγγή των όπλων έφτασε ως τον ουρανό, μαζί με τις κραυγές των αντρών και τα χρεμετίσματα των αλόγων. Βούκινα αντηχούσαν και σάλπιγγες ακούγονταν βραχνές και οι *mûmakil* σάλπιζαν καθώς τους σπιρούνιζαν για τη μάχη. Κάτω από τα νότια τείχη της Πόλης το πεζικό της Γκόντορ τώρα συμπλεκόταν με τις λεγεώνες της Μόργκουλ, που είχαν ακόμα συγκεντρωμένες τις δυνάμεις τους εκεί. Το ιππικό όμως κάλπασε ανατολικά να βοηθήσει τον Έομερ: ο Χούριν ο Υψηλός, ο Φύλακας των Κλειδιών, κι ο Άρχοντας του Λόσαρναχ και

ο Χιρλούιν των Πράσινων Λόφων μαζί με τον Πρίγκιπα Ιμραχίλ τον ωραίο και όλους τους ιππότες του.

Πάνω στην ώρα έφτασε η βοήθεια για τους Ροχίριμ· γιατί η τύχη είχε στραφεί ενάντια στον Έομερ και ο μεγάλος θυμός του τον είχε προδώσει. Η μεγάλη οργή της επίθεσής του είχε κατατροπώσει το μέτωπο των εχθρών του και μεγάλες σφήνες του ιππικού του είχαν χωρίσει στη μέση την παράταξη των Νοτίων, φέρνοντας σε δύσκολη θέση το ιππικό τους και σακατεύοντας το πεζικό. Αλλά όπου έρχονταν οι *mûmakil* τα άλογα δεν προχωρούσαν, αλλά οπισθοχωρούσαν και άλλαζαν πορεία· και τα θεόρατα τέρατα προχωρούσαν δίχως να τα πολεμάει κανείς και ορθώνονταν σαν πύργοι αμυντικοί, που οι Χαράντριμ ανασυντάχθηκαν γύρω τους. Και αν και οι Ροχίριμ κατά την επίθεσή τους ήταν ένας προς τρεις με τους Χαράντριμ μονάχα, η κατάστασή τους γρήγορα χειροτέρεψε· γιατί καινούριες δυνάμεις ξεχύθηκαν τώρα στο πεδίο της μάχης από την Οσγκίλιαθ. Ήταν συγκεντρωμένες εκεί για να λαφυραγωγήσουν την Πόλη και να λεηλατήσουν την Γκόντορ, περιμένοντας το κάλεσμα του Καπετάνιου τους. Αυτός όμως τώρα είχε αφανιστεί· ο Γκόθμογκ όμως, ο υπαρχηγός της Μόργκουλ, τους έριξε στη μάχη· Ανατολίτες με τσεκούρια και Βάριαγκς από το Καντ, Νότιους ντυμένους στα κόκκινα και από το Άπω Χαράντ μαύρους, που έμοιαζαν με γίγαντες με άσπρα μάτια και κόκκινες γλώσσες. Μερικοί έτρεχαν τώρα βιαστικά στα νώτα των Ροχίριμ, ενώ άλλοι τράβηξαν δυτικά για να συγκρατήσουν τις δυνάμεις της Γκόντορ και να τις εμποδίσουν να ενωθούν με το Ρόαν.

Και ήταν τότε που η μέρα άρχισε έτσι να γυρίζει σε βάρος της Γκόντορ και οι ελπίδες τους άρχισαν να ταλαντεύονται, όταν μια νέα φωνή ακούστηκε από την Πόλη, ήταν τότε μεσημέρι, και φυσούσε δυνατά και η βροχή έφευγε στο βοριά και ο ήλιος έλαμπε. Σ' εκείνη την καθαρή ατμόσφαιρα οι σκοποί στα τείχη είδαν μακριά ένα καινούριο φοβερό θέαμα κι έχασαν και την τελευταία τους ελπίδα.

Γιατί ο Άντουιν, από τη στροφή που έπαιρνε στο Χάρλοντ, κυλούσε με τέτοιον τρόπο, ώστε οι άνθρωποι από την Πόλη μπορούσαν να τον παρακολουθούν για αρκετές λεύγες και όσοι έβλεπαν μακριά μπορούσαν να δουν όποιο πλοίο κι αν πλησίαζε. Και κοιτάζοντας κατά κει πέρα φώναξαν μ' απελπισία· γιατί μαύρο στο βάθος του γυαλιστερού Ποταμού είδαν ένα στόλο να έρχεται με τη βοήθεια του ανέμου· δρόμωνες και μεγάλα πλοία με πολλά κουπιά και μαύρα πανιά που τα φούσκωνε η αύρα.

– Οι Κουρσάροι του Ούμπαρ! ξεφώνισαν οι άντρες.

– Οι Κουρσάροι του Ούμπαρ! Να! Οι Κουρσάροι του Ούμπαρ έρχονται. Πήραν, λοιπόν, το Μπέλφαλας και το Έθιρ, πάει το Λέμπενιν. Πλάκωσαν οι Κουρσάροι! Η χαριστική βολή της μοίρας.

Και μερικοί δίχως εντολή, γιατί δε βρισκόταν κανείς στην Πόλη να τους δώσει διαταγές, έτρεξαν στις καμπάνες και σήμαναν συναγερμό· και άλλοι σάλπισαν υποχώρηση με τις τρομπέτες.

– Πίσω στα τείχη! φώναζαν. Πίσω στα τείχη! Γυρίστε στην Πόλη πριν χαθούμε όλοι!

Ο αέρας όμως που έφερνε γρήγορα τα πλοία, έπαιρνε τη φωνή τους μακριά.

Πάντως οι Ροχίριμ δεν είχαν καμιά ανάγκη για νέα ή συναγερμό. Μπορούσαν πολύ καλά από μόνοι τους να δουν τα μαύρα πανιά. Γιατί ο Έομερ απείχε λιγότερο από ένα μίλι από το Χάρλοντ και ένα μεγάλο πλήθος των πρώτων του αντιπάλων βρισκόταν ανάμεσα σ' αυτόν και στο λιμάνι πέρα, ενώ καινούριοι εχθροί ορμούσαν στροβιλίζοντας στα νώτα του, αποκόπτοντάς τον από τον Πρίγκιπα. Κοίταξε τώρα στο Ποτάμι και η ελπίδα έσβησε στην καρδιά του και τον άνεμο που είχε θεωρήσει ευλογημένο τώρα τον έλεγε καταραμένο. Οι ορδές της Μόρντορ όμως αναθάρρησαν και, με καινούρια λαχτάρα και μένος, όρμησαν με κραυγές στην επίθεση.

Ήταν άγρια η διάθεση του Έομερ τώρα και ο νους του ξεκάθαρος πάλι. Είπε και σάλπισαν τα βούκινα για να ανασυνταχθούν όλοι οι άντρες, όσοι μπορούσαν να έρθουν εκεί, γύρω απ' το λάβαρό του· γιατί σκέφθηκε να σχηματίσει ένα μεγάλο τείχος με ασπίδες στο τέλος και να πολεμήσει εκεί πεζός, ώσπου να πέσουν όλοι και να πράξουν ανδραγαθήματα άξια να υμνηθούν στον κάμπο του Πέλενορ, ακόμα κι αν δεν έμενε άνθρωπος στη Δύση να θυμάται τον τελευταίο Βασιλιά του Μαρκ. Έτσι κάλπασε σ' ένα πράσινο λοφάκι κι έστησε εκεί το λάβαρό του και το Άσπρο Άλογο έτρεχε κυματίζοντας στον αέρα.

Ξεπερνώντας την αμφιβολία, στο ξημέρωμα ολόμαυρης μέρας,
Ήρθα στον ήλιο τραγουδώντας, με σπαθί γυμνωμένο.
Κάλπαζα δίχως ελπίδα, με καρδιά τσακισμένη:
Ν' αφανίζω μ' οργή, ώσπου νά 'ρθει το σούρουπο πνιγμένο στο αίμα.

Αυτούς τους στίχους απήγγειλε, γελούσε όμως όπως τους έλεγε. Γιατί για μια ακόμα φορά τον είχε κυριέψει ο οίστρος της μάχης· και ήταν ακόμα ανέγγιχτος κι ήταν νέος κι ήταν βασιλιάς· ο άρχοντας ενός άγριου λαού. Και να! ενώ περιγελούσε ακόμα την απελπισία, κοίταξε ξανά τα μαύρα καράβια και σήκωσε ψηλά το σπαθί του, αψηφώντας τα.

Και τότε τον κυρίεψε θαυμασμός και μεγάλη χαρά· και πέταξε το σπαθί του ψηλά στο φως του ήλιου και τραγουδούσε καθώς το έπιασε. Και όλα τα μάτια ακολούθησαν το βλέμμα του και να! στο πρώτο πρώτο καράβι υψώθηκε μια μεγάλη σημαία και ο άνεμος την ξεδίπλωσε

καθώς έστριψε προς το Χάρλοντ. Πάνω της άνθιζε ένα Λευκό Δέντρο κι αυτό συμβόλιζε την Γκόντορ· αλλά γύρω του είχε Επτά Αστέρια και από πάνω του μια ψηλή κορόνα, τα εμβλήματα του Έλεντιλ, που κανένας άρχοντας δεν τα είχε χρησιμοποιήσει εδώ και αμέτρητα χρόνια. Και τα αστέρια άναψαν στο φως του ήλιου, γιατί ήταν κεντημένα με πετράδια από την Άργουεν, τη θυγατέρα του Έλροντ· και η κορόνα έλαμπε στο φως του πρωινού, γιατί ήταν κεντημένη με χρυσάφι και μίθριλ.

Κι έτσι έφτασε ο Άραγκορν ο γιος του Άραθορν, ο Ελέσαρ, ο κληρονόμος του Ισίλντουρ, αφού πέρασε τα Μονοπάτια των Νεκρών και τον έφερε ο άνεμος από τη θάλασσα στο βασίλειο της Γκόντορ· και η χαρά των Ροχίριμ ήταν ένας χείμαρρος γέλιου και οι αστραπές των σπαθιών τους· και η χαρά κι ο θαυμασμός της Πόλης ήταν οι τρομπέτες που σάλπιζαν και οι καμπάνες που χτυπούσαν. Αλλά τα στίφη της Μόρντορ σάστισαν και τους φάνηκε μεγάλη μαγεία τα δικά τους πλοία να είναι γεμάτα με τους εχθρούς τους· μαύρος τρόμος τους κυρίεψε, γιατί κατάλαβαν πως η τύχη είχε στραφεί εναντίον τους και το τέλος τους πλησίαζε.

Ανατολικά κάλπαζαν οι ιππότες του Ντολ Άμροθ κατατροπώνοντας τους εχθρούς μπροστά τους – τους γίγαντες, τους Βάριαγκ και τους ορκ που μισούσαν το φως του ήλιου. Νότια προχωρούσε ο Έομερ κι όλοι το 'βαζαν στα πόδια μπροστά του και έτσι παγιδεύτηκαν ανάμεσα στο σφυρί και στο αμόνι. Γιατί τώρα άντρες πήδηξαν από τα καράβια στις αποβάθρες του Χάρλοντ και σάρωναν τα πάντα σαν την καταιγίδα προχωρώντας βορινά. Να κι ο Λέγκολας και ο Γκίμλι κραδαίνοντας το τσεκούρι του, ο Χάλμπαραντ με τη σημαία, ο Ελάνταν κι ο Ελρόχιρ με άστρα στα μέτωπά τους και οι Ντούνεντεν με το αποφασιστικό χέρι, οι Περιφερόμενοι Φύλακες του Βορρά, επικεφαλής όλων των αντρειωμένων παλικαριών του Λέμπενιν και του Λάμεντον και των τιμαρίων του Νότου. Αλλά πρώτος απ' όλους πήγαινε ο Άραγκορν με τη Φλόγα της Δύσης, τον Αντούριλ, σαν φρεσκοαναμμένη φωτιά, που ήταν ο Νάρσιλ ξανά συγκολλημένος και το ίδιο θανατηφόρος όπως παλιά· και στο μέτωπό του είχε το Άστρο του Έλεντιλ.

Και έτσι, τέλος, ο Έομερ κι ο Άραγκορν αντάμωσαν στη μάχη κι έγειραν στα σπαθιά τους και κοίταξαν ο ένας τον άλλον όλο χαρά.

– Κι έτσι ανταμώνουμε ξανά, μόλο που όλα τα στίφη της Μόρντορ βρίσκονταν ανάμεσά μας, είπε ο Άραγκορν. Έτσι δεν είχα πει στο Φρούριο της Σάλπιγγας;

– Έτσι είχες πει, είπε ο Έομερ, αλλά συχνά οι ελπίδες απατούν και τότε δεν ήξερα πως ήσουν άνθρωπος με προορατικό χάρισμα. Πάντως, είναι διπλά ευλογημένη βοήθεια απρόσμενη και ποτέ δεν έγινε πιο χαρούμενη συνάντηση ανάμεσα σε φίλους.

Έδεσαν τα χέρια τους σφιχτά σε χειραψία.

– Και ούτε, βέβαια, σε καλύτερη ώρα, είπε ο Έομερ. Έρχεσαι ακριβώς πάνω στην ώρα, φίλε μου. Μεγάλες απώλειες και λύπη μάς έχει βρει.

– Τότε, ας πάρουμε εκδίκηση, πριν μιλήσουμε γι' αυτά! είπε ο Άραγκορν και ξαναγύρισαν πίσω στη μάχη μαζί.

Είχαν ακόμα μπροστά τους σκληρή μάχη και πολύωρους κόπους· γιατί οι Νότιοι ήταν άντρες τολμηροί και άγριοι και εξαγριωμένοι στην απελπισία τους· και οι Ανατολίτες ήταν δυνατοί κι εμπειροπόλεμοι και δε χάριζαν κάστανα. Κι έτσι, πότε εδώ και πότε εκεί, στα καμένα υποστατικά ή στους αχυρώνες, στα λοφάκια ή στα υψώματα, κάτω από τα τείχη ή στα χωράφια, εξακολουθούσαν να μαζεύονται και ν' ανασυντάσσονται και να πολεμούν, ώσπου τελείωσε η μέρα.

Τότε ο Ήλιος έγειρε τέλος πίσω από το Μιντολούιν και γέμισε τον ουρανό φωτιά, έτσι που όλοι οι λόφοι και τα βουνά βάφτηκαν κόκκινα σαν από αίμα· έλαμπε φωτιά στο Ποτάμι και το γρασίδι του Πέλενορ ήταν κόκκινο όπως έπεφτε η νύχτα. Και κείνη την ώρα η μεγάλη μάχη στον κάμπο της Γκόντορ τελείωσε· και ούτε ένας ζωντανός εχθρός δεν έμεινε στον περίγυρο των Ράμας. Όλους τους σκότωσαν, εκτός από εκείνους που ξέφυγαν για να πεθάνουν ή να πνιγούν στους κόκκινους αφρούς του Ποταμού. Ελάχιστοι κάποτε έφτασαν ανατολικά στη Μόργκουλ ή στη Μόρντορ· και στη χώρα των Χαράντριμ έφτασε μόνο μια ιστορία από μακριά – ένας θρύλος για την οργή και τον τρόμο της Γκόντορ.

Ο Άραγκορν και ο Έομερ και ο Ιμραχίλ γύρισαν πίσω κατά την Πύλη της Πόλεως· και τώρα ήταν πολύ κουρασμένοι είτε για χαρά είτε για λύπη. Αυτοί οι τρεις ήταν ανέγγιχτοι, γιατί τέτοια ήταν η τύχη τους και η δεξιοσύνη και δύναμη των όπλων τους, που λίγοι στ' αλήθεια τόλμησαν να τους αντιμετωπίσουν ή να τους κοιτάξουν καταπρόσωπο την ώρα της οργής τους. Αλλά πολλοί άλλοι τραυματίστηκαν ή ακρωτηριάστηκαν ή κείτονταν νεκροί στο πεδίο της μάχης. Τα τσεκούρια έκοψαν το Φόρλονγκ εκεί που πολεμούσε μοναχός δίχως άλογο· και ο Ντουίλιν του Μόρθοντ και ο αδελφός του ποδοπατήθηκαν μέχρι θανάτου, όταν επετέθηκαν στους *mûmakil*, οδηγώντας τους τοξότες τους κοντά για να ρίξουν στα μάτια των θηρίων. Ούτε ο Χιρλούιν ο ωραίος θα ξαναγύριζε στο Πίναθ Γκέλιν, ούτε ο Γκρίμπολντ στο Γκρίμσλέιντ ούτε ο Χάλμπαραντ στις χώρες του Βορρά, ο Περιφερόμενος Φύλακας με το αποφασιστικό χέρι. Δεν είχαν πέσει λίγοι, φημισμένοι ή άσημοι, καπεταναίοι ή στρατιώτες· γιατί ήταν μεγάλη μάχη και τον απολογισμό της ολόκληρο καμιά ιστορία δεν έχει εξι-

στορήσει. Έτσι πολύ αργότερα έψαλε ένας τροβαδούρος στο Ρόαν στο τραγούδι του για τους Τύμβους του Μούντμπουργκ:

Για τα βούκινα ακούσαμε π' αντηχούσαν στους λόφους,
τα λαμπρά τα σπαθιά του Νότιου Βασίλειου.
Στη Στόνιγκλαντ κάλπαζαν άτια*
σαν τον άνεμο τον πρωινό. Κι ο πόλεμος άναψε.
Εκεί έπεσε ο Μέγας ο Θέοντεν Θένγκλινγκ
και δε θα γυρίσει ποτέ στου Βορρά τα λιβάδια,
στα χρυσά του παλάτια και στους πράσινους κάμπους
ο αρχηγός του στρατού. Ο Χάρντινγκ κι ο Γκούτλαφ,
ο Ντανχίρι κι ο Ντεοργουίνι κι ο Γκρίμπολντ ο αντρειωμένος,
ο Χερεφάρα κι ο Χέρουμπραντ, κι ο Χορν και ο Φάστρεντ
πολέμησαν κι έπεσαν σε χώρα μακριά –
και κείτονται τώρα στου Μούντμπουργκ τους τύμβους
με της Γκόντορ τους άρχοντες, τους λαμπρούς τους συμμάχους.
Ούτε ο Χιρλούιν ο Ωραίος στους λόφους της θάλασσας πλάι
ούτε ο Φόρλονγκ ο γέρος στις λουλουδιασμένες κοιλάδες του Άρναχ
δε γύρισαν θριαμβευτές· ούτε οι γενναίοι τοξότες
ο Ντουίλιν και ο Ντερούφιν γύρισαν πάλι
στις λίμνες του Μόρθοντ, στη σκιά των βουνών.
Ο θάνατος το πρωινό και στο τέλος της μέρας
άρχοντες πήρε μαζί και λαό. Χρόνους τώρα κοιμούνται
στης Γκόντορ το χώμα στο Ποτάμι σιμά το Μεγάλο.
Γκρίζο είναι τώρα σαν δάκρυα κι ασημένιο γυαλίζει
όμως τότε κυλούσε και βούιζε κόκκινο·
στο ηλιοβασίλεμα γυάλιζε βαμμένο στο αίμα.
Όμοια με φάρους καίγονταν τα βουνά μες στο δείλι
και κόκκινη πάχνη απλωνόταν στο Ράμας Έχορ.

* Stoningland = Γκόντορ στη γλώσσα των Ροχίριμ. (*Σημ. Μετ.*)

Κεφάλαιο VII

Η ΠΥΡΑ ΤΟΥ ΝΤΕΝΕΘΟΡ

Όταν η σκοτεινή σκιά στην Πύλη αποτραβήχτηκε, ο Γκάνταλφ εξακολούθησε να στέκεται ακίνητος. Ο Πίπιν όμως σηκώθηκε όρθιος, λες και του είχαν πάρει από πάνω του μεγάλο βάρος. Στάθηκε και άκουγε τα βούκινα και του φάνηκε πως θα έσπαζαν την καρδιά του από χαρά. Και ποτέ του στα μετέπειτα χρόνια δεν μπορούσε ν' ακούσει βούκινο να σαλπίζει δίχως να του έρχονται δάκρυα στα μάτια. Αλλά ξαφνικά τώρα θυμήθηκε την αποστολή του και έτρεξε μπροστά. Εκείνη τη στιγμή ο Γκάνταλφ κουνήθηκε και μίλησε στον Ίσκιο, έτοιμος να περάσει την Πύλη.

– Γκάνταλφ, Γκάνταλφ! φώναξε ο Πίπιν και ο Ίσκιος σταμάτησε.

– Τι γυρεύεις εσύ εδώ; είπε ο Γκάνταλφ. Δεν είναι νόμος στην Πόλη που λέει ότι εκείνοι που φορούν τα μαύρα κι ασημένια πρέπει να μένουν στην Ακρόπολη, εκτός και πάρουν άδεια από τον άρχοντά τους;

– Μου έδωσε, είπε ο Πίπιν. Με έδιωξε. Αλλά εγώ φοβάμαι. Κάτι τρομερό πάει να γίνει εκεί πάνω. Ο Άρχοντας έχασε τα λογικά του, νομίζω. Φοβάμαι πως θα σκοτωθεί και θα σκοτώσει και το Φαραμίρ μαζί. Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα;

Ο Γκάνταλφ κοίταξε απ' την πεσμένη Πύλη και στον κάμπο ακουγόταν κιόλας ο θόρυβος της μάχης που όλο δυνάμωνε. Έσφιξε το χέρι του.

– Πρέπει να πάω, είπε. Ο Μαύρος Καβαλάρης είναι έξω και μπορεί ακόμα να μας φέρει τον όλεθρο. Δεν έχω καιρό.

– Μα ο Φαραμίρ! φώναξε ο Πίπιν. Δεν είναι πεθαμένος και θα τον κάψουν ζωντανό, αν δεν τους σταματήσει κάποιος.

– Θα τον κάψουν ζωντανό; είπε ο Γκάνταλφ. Τι ιστορία είναι αυτή; Κάνε γρήγορα!

– Ο Ντένεθορ έχει πάει στους Τάφους, είπε ο Πίπιν, κι έχει πάρει

και το Φαραμίρ και λέει πως θα καούμε όλοι και δεν περιμένει· και πρέπει να του φτιάξουν πυρά και να τον κάψουν πάνω της· και το Φαραμίρ μαζί. Κι έχει στείλει ανθρώπους να πάνε να φέρουν ξύλα και πετρέλαιο. Κι εγώ το είπα στον Μπέρεγκοντ, αλλά φοβάμαι πως δε θα τολμήσει να αφήσει τη θέση του – είναι υπηρεσία. Και τι μπορεί να κάνει αυτός, εδώ που τα λέμε;

Κι έτσι ο Πίπιν διηγήθηκε την ιστορία του κι ύστερα πλησίασε και άγγιξε το γόνατο του Γκάνταλφ με τρεμάμενα χέρια.

– Δεν μπορείς να σώσεις το Φαραμίρ;

– Μπορεί και να μπορώ, είπε ο Γκάνταλφ· αλλά αν το κάνω, τότε φοβάμαι πως θα πεθάνουν άλλοι. Λοιπόν, πρέπει να έρθω, εφόσον καμιά άλλη βοήθεια δεν μπορεί να τον φτάσει. Αλλά λύπη και κακό θα βγει απ' αυτό. Ακόμα και στην καρδιά του λημεριού μας έχει τη δύναμη να μας χτυπάει ο Εχθρός – γιατί είναι το δικό του θέλημα που δουλεύει τώρα.

Ύστερα, αφού είχε πάρει την απόφασή του, κινήθηκε γρήγορα· και, πιάνοντας τον Πίπιν, τον κάθισε μπροστά του και με ένα λόγο έστριψε τον Ίσκιο. Άρχισαν με θόρυβο ν' ανεβαίνουν τους δρόμους της Μίνας Τίριθ, ενώ η χλαλοή του πολέμου ακουγόταν πίσω τους. Παντού οι άντρες ξεπερνούσαν την απελπισία και το φόβο τους, άρπαζαν τα όπλα τους και έλεγαν ο ένας στον άλλο: «Ήρθε το Ρόαν!» Οι Καπεταναίοι φώναζαν, οι λόχοι ανασυντάσσονταν· πολλοί κατηφόριζαν κιόλας για την Πύλη.

Συνάντησαν τον Πρίγκιπα Ιμραχίλ κι αυτός τους φώναξε:

– Πού πας τώρα, Μιθραντίρ; Οι Ροχίριμ πολεμούν στον κάμπο της Γκόντορ! Πρέπει να συγκεντρώσουμε όσες δυνάμεις μπορούμε να βρούμε.

– Θα χρειαστείς όλους τους άντρες κι άλλους ακόμα, είπε ο Γκάνταλφ. Κάνε όσο πιο γρήγορα μπορείς. Εγώ θα έρθω μόλις μπορέσω. Αλλά έχω μια δουλειά στον Άρχοντα Ντένεθορ, που δεν μπορεί να περιμένει. Ανάλαβε εσύ το γενικό πρόσταγμα, όσο απουσιάζει ο Άρχοντας!

Συνέχισαν να προχωρούν· και όπως ανέβαιναν και πλησίαζαν την Ακρόπολη ένιωσαν τον αέρα να τους φυσάει στο πρόσωπο κι είδαν το πρώτο αντιφέγγισμα της αυγής μακριά, ένα φως που δυνάμωνε στον ουρανό κατά το Νοτιά. Αλλά τους έδωσε λίγες ελπίδες, γιατί δεν ήξεραν τι κακό τους περίμενε και είχαν το φόβο πως θα έφταναν πολύ αργά.

– Το σκοτάδι φεύγει, είπε ο Γκάνταλφ, αλλά εξακολουθεί να απλώνεται βαρύ πάνω σ' αυτή την Πόλη.

Στην είσοδο της Ακρόπολης δε βρήκαν φρουρό.

– Άρα ο Μπέρεγκοντ πήγε, είπε ο Πίπιν με μεγαλύτερη ελπίδα.

Έστριψαν και πήραν βιαστικά το δρόμο για την Κλεισμένη Πόρτα. Στεκόταν ορθάνοιχτη και ο θυρωρός ήταν πεσμένος μπροστά της. Τον είχαν σκοτώσει και του είχαν πάρει το κλειδί.

– Έργο του Εχθρού! είπε ο Γκάνταλφ. Τέτοιες δουλειές του αρέσουν – ο φίλος να πολεμάει το φίλο· διχασμένη αφοσίωση και σύγχυση στις καρδιές.

Τώρα ξεπέζεψε και είπε στον Ίσκιο να γυρίσει στο στάβλο του.

– Γιατί, φίλε μου, είπε, εσύ κι εγώ θα έπρεπε να είχαμε πάει στον κάμπο εδώ και πολλή ώρα, αλλά με καθυστερούν άλλες υποθέσεις. Να έρθεις όμως γρήγορα, αν σε φωνάξω!

Πέρασαν την Πόρτα και πήραν τον περιστροφικό κατηφορικό δρόμο. Το φως δυνάμωνε και οι ψηλές κολόνες και τα αγάλματα πλάι στο δρόμο περνούσαν αργά σαν γκρίζα φαντάσματα.

Ξαφνικά η σιωπή διακόπηκε και άκουσαν κάτω φωνές και χτυπήματα σπαθιών· τέτοιοι θόρυβοι δεν είχαν ακουστεί σ' αυτούς τους ιερούς τόπους από τότε που χτίστηκε η Πόλη. Τέλος, έφτασαν στη Ραθ Ντίνεν κι έτρεξαν στον Οικογενειακό Τάφο των Επιτρόπων, που υψωνόταν με το μεγάλο του τρούλο στο πρωινό φως.

– Σταθείτε! Σταθείτε! φώναξε ο Γκάνταλφ κι όρμησε στην πέτρινη σκάλα μπροστά στην πόρτα. Σταματήστε αυτή την τρέλα!

Γιατί εκεί ήταν οι υπηρέτες του Ντένεθορ με σπαθιά και δάδες στα χέρια τους· αλλά μονάχος στη θεράντα πάνω στο ψηλότερο σκαλοπάτι στεκόταν ο Μπέρεγκοντ, ντυμένος στα μαύρα κι ασημιά της Φρουράς· και υπερασπιζόταν την είσοδο. Δύο είχαν κιόλας πέσει από το σπαθί του λεκιάζοντας τα ιερά με το αίμα τους· και οι υπόλοιποι τον έβριζαν και τον φώναζαν παράνομο και προδότη του αφέντη του.

Την ώρα που ο Γκάνταλφ κι ο Πίπιν ορμούσαν μπροστά, άκουσαν από μέσα από τον οίκο των νεκρών τη φωνή του Ντένεθορ να φωνάζει:

– Γρήγορα, γρήγορα! Κάνετε όπως σας είπα! Σκοτώστε τον αποστάτη! Ή μήπως πρέπει εγώ να το κάνω;

Οπότε η πόρτα που ο Μπέρεγκοντ κρατούσε κλειστή με το αριστερό του χέρι άνοιξε με βία κι εκεί από πίσω του στάθηκε ο Άρχοντας της Πόλεως, ψηλός και άγριος· μια φλόγα έφεγγε στα μάτια του και κρατούσε ένα γυμνό σπαθί.

Ο Γκάνταλφ όμως ανέβηκε γρήγορα τα σκαλοπάτια και οι άντρες οπισθοχώρησαν και σκέπασαν τα μάτια τους· γιατί ο ερχομός του ήταν σαν να ερχόταν ένα άσπρο φως σε ένα σκοτεινό μέρος κι ερχόταν όλος θυμό. Σήκωσε το χέρι του και την ίδια στιγμή το σπαθί του Ντένεθορ τινάχτηκε ψηλά κι έφυγε από το χέρι του κι έπεσε πίσω του στις σκιές του τάφου· κι ο Ντένεθορ πισωπάτησε μπροστά στον Γκάνταλφ σαν κάποιος που έχει σαστίσει.

– Τι είναι αυτά, άρχοντά μου; είπε ο μάγος. Οι οίκοι των νεκρών δεν είναι τόπος για τους ζωντανούς. Και γιατί πολεμάνε εδώ οι άντρες στους Ιερούς Τόπους, ενώ έχει πόλεμο και με το παραπάνω μπροστά στην Πύλη; Ή έφτασε ο Εχθρός μας ακόμα και στη Ραθ Ντίνεν;

– Από πότε ο Άρχοντας της Γκόντορ είναι υπόλογος σ' εσένα; είπε ο Ντένεθορ. Ή δεν μπορώ να διατάζω τους υπηρέτες μου;

– Μπορείς, είπε ο Γκάνταλφ. Άλλοι όμως μπορούν να αντιδρούν στην θέλησή σου, όταν μετατραπεί σε τρέλα ή σε κακό. Πού είναι ο γιος σου, ο Φαραμίρ;

– Είναι μέσα, είπε ο Ντένεθορ, καίγεται, καίγεται κιόλας. Μια φωτιά του έχουν βάλει στη σάρκα του. Σε λίγο όμως θα καούν όλα. Η Δύση απέτυχε. Όλα θα σβήσουν σε μια μεγάλη φωτιά κι όλα θα τελειώσουν. Στάχτες! Στάχτες και καπνός, που θα τα πάρει ο άνεμος!

Τότε ο Γκάνταλφ, βλέποντας την τρέλα που τον είχε κυριέψει, φοβήθηκε πως είχε κιόλας κάνει κάτι κακό. Τον έσπρωξε και μπήκε, με τον Μπέρεγκοντ και τον Πίπιν πίσω του, ενώ ο Ντένεθορ υποχώρησε ώσπου στάθηκε πλάι στο τραπέζι μέσα. Εκεί όμως βρήκαν το Φαραμίρ να ονειρεύεται ακόμα μες στον πυρετό του, ξαπλωμένο στο τραπέζι. Από κάτω ήταν τοποθετημένα ξύλα και παντού ολόγυρα ως πάνω και όλα ήταν μουσκεμένα με πετρέλαιο, ακόμα και τα ρούχα του Φαραμίρ και τα σκεπάσματα· αλλά ακόμα δεν τους είχαν βάλει φωτιά. Τότε ο Γκάνταλφ αποκάλυψε τη δύναμη που βρισκόταν κρυμμένη μέσα του, μόλο που το φως της δύναμής του ήταν κρυμμένο κάτω από τον γκρίζο του μανδύα. Πήδηξε πάνω στα καυσόξυλα και, σηκώνοντας ανάλαφρα τον άρρωστο, πήδηξε πάλι κάτω και τον πήγε κατά την πόρτα. Αλλά την ώρα που πήγαινε ο Φαραμίρ βόγκηξε και φώναξε τον πατέρα του στ' όνειρό του.

Ο Ντένεθορ τινάχτηκε σαν κάποιος που συνέρχεται από έκσταση και η φλόγα έσβησε στη ματιά του κι άρχισε να κλαίει· και είπε:

– Μη μου παίρνεις το γιο μου! Με φωνάζει.

– Φωνάζει, είπε ο Γκάνταλφ, αλλά δεν μπορείς να τον πλησιάσεις ακόμα. Γιατί πρέπει ν' αναζητήσει θεραπεία στο κατώφλι του θανάτου και μπορεί και να μην τη βρει. Ενώ ο δικός σου ρόλος είναι να βγεις έξω στη μάχη που δίνει η Πόλη σου, όπου μπορεί και να σε περιμένει ο θάνατος. Αυτό το ξέρεις μέσα στην καρδιά σου βαθιά.

– Δε θα ξυπνήσει πάλι, είπε ο Ντένεθορ. Η μάχη είναι μάταιη. Γιατί να θέλουμε να ζήσουμε περισσότερο; Γιατί να μην πάμε στο θάνατο πλάι πλάι;

– Δε σου έχει δοθεί εξουσία, Επίτροπε της Γκόντορ, να διατάζεις την ώρα του θανάτου σου, απάντησε ο Γκάνταλφ. Και μόνο οι βάρβαροι βασιλιάδες, κάτω από την κυριαρχία της Μαύρης Δυνάμεως, το έκαναν αυτό, αυτοκτονώντας από υπερηφάνεια και απελπισία, δολοφο-

νώντας τους συγγενείς τους για να κάνουν το δικό τους θάνατο ευκολότερο.

Ύστερα, περνώντας την πόρτα, πήρε το Φαραμίρ από τον οίκο του θανάτου και τον έβαλε στο φορείο που τον είχαν φέρει και που βρισκόταν τώρα στη βεράντα. Ο Ντένεθορ τον ακολούθησε και στάθηκε τρέμοντας και κοίταζε με πόθο το πρόσωπο του γιου του. Και για μια στιγμή, ενώ όλοι ήταν σιωπηλοί και ακίνητοι, παρακολουθώντας την αγωνία του Άρχοντα, ταλαντεύτηκε.

– Έλα! είπε ο Γκάνταλφ. Μας χρειάζονται. Είναι πολλά εκείνα που μπορείς να κάνεις ακόμα.

Τότε ξαφνικά ο Ντένεθορ έβαλε τα γέλια. Ορθώθηκε ψηλός και υπερήφανος ξανά και, πηγαίνοντας γρήγορα πίσω στο τραπέζι, σήκωσε το μαξιλάρι που είχε ακουμπήσει το κεφάλι του. Ύστερα, βγαίνοντας στην είσοδο, τράβηξε το σκέπασμα και, να! ανάμεσα στα χέρια του κρατούσε ένα *palantír*. Και όπως το σήκωσε ψηλά, φάνηκε, σ' εκείνους που παρακολουθούσαν, πως η σφαίρα άρχισε να φέγγει με μια εσωτερική φλόγα, έτσι που το λιπόσαρκο πρόσωπο του Άρχοντα φωτίστηκε λες κι από κόκκινη φωτιά και φάνηκε σαν σμιλεμένο από σκληρή πέτρα, καθαρογραμμένο με μαύρες φωτοσκιάσεις, ευγενικό, περήφανο και τρομερό. Τα μάτια του γυάλισαν.

– Υπερηφάνεια και απελπισία! φώναξε. Νόμισες ότι τα μάτια του Λευκού Πύργου ήταν τυφλά; Όχι, έχω δει περισσότερα από ό,τι γνωρίζεις, Γκρίζε Τρελέ. Διότι η ελπίδα σου δεν είναι παρά άγνοια. Πήγαινε, λοιπόν, να κοπιάζεις με θεραπείες! Πήγαινε να πολεμήσεις! Ματαιοδοξία. Για ένα μικρό διάστημα μπορεί να θριαμβεύσεις στο πεδίο της μάχης, για μία μέρα. Αλλά εναντίον της Δυνάμεως, η οποία τώρα σηκώνεται, δεν υπάρχει νίκη. Σε αυτή την Πόλη μόνο το πρώτο δάχτυλο του χεριού του έχει ως τώρα απλωθεί. Όλη η Ανατολή βρίσκεται στο πόδι. Ακόμα και τώρα ο άνεμος της ελπίδας σου σ' έχει προδώσει και ανεβάζει από τον Άντουιν ένα στόλο με μαύρα πανιά. Η Λύση έχει αποτύχει. Ώρα να φύγουν όλοι όσοι δε θέλουν να γίνουν σκλάβοι.

– Τέτοιες συμβουλές σίγουρα θα κάνουν βέβαιη τη νίκη του Εχθρού, είπε ο Γκάνταλφ.

– Συνέχισε να ελπίζεις, λοιπόν! γέλασε ο Ντένεθορ. Μήπως δε σε ξέρω, Μιθραντίρ; Ελπίζεις να κυβερνήσεις στη θέση μου, να βρίσκεσαι πίσω από κάθε θρόνο, σε βοριά, νότο και δύση. Έχω διαβάσει το νου σου και τις δολοπλοκίες του. Νομίζεις δεν ξέρω πως διέταξες τούτο εδώ το ανθρωπάκι να σωπάσει; Πως το έφερες για να με κατασκοπεύει μέσα στην ίδια την κάμαρά μου; Παρ' όλ' αυτά όμως, όταν συνομιλήσαμε έμαθα τα ονόματα και το σκοπό όλων των συντρόφων σου. Ώστε, έτσι! Με το αριστερό χέρι σου θέλεις να με χρησιμοποιήσεις

για λίγο σαν ασπίδα εναντίον της Μόρντορ και με το δεξί φέρνεις αυτόν τον Περιφερόμενο Φύλακα του Βορρά να με υποκαταστήσει.

»Όμως, εγώ σου λέγω, Γκάνταλφ Μιθραντίρ, πως δε γίνομαι όργανό σου! Είμαι ο Επίτροπος του Οίκου του Ανάριον. Δε θα παραιτηθώ για να γίνω ο γεροξεκούτης θαλαμηπόλος ενός τυχοδιώκτη. Ακόμα και αν ο ισχυρισμός του αποδειχθεί αληθινός, δεν παύει να κρατά από τη γενιά του Ισίλντουρ. Εγώ δε θα σκύψω το κεφάλι σε έναν σαν κι αυτόν, τον τελευταίο απόγονο ενός ξεπεσμένου οίκου, από καιρό απογυμνωμένου από κάθε αρχοντιά και αξιοπρέπεια.

– Τι, λοιπόν, τι θα προτιμούσες, είπε ο Γκάνταλφ, αν το θέλημά σου επικρατούσε;

– Θα άφηνα τα πράγματα ακριβώς όπως ήταν όλες τις μέρες της ζωής μου, απάντησε ο Ντένεθορ, και τις μέρες των προγόνων μου πριν από μένα – ως Άρχοντας αυτής της Πόλεως ειρηνικά· και θα άφηνα το θρόνο μου σε ένα γιο ύστερα από μένα, που θα ήταν κύριος του εαυτού του κι όχι μαθητής κάποιου μάγου. Αλλά, αν η μοίρα μου το αρνηθεί αυτό, τότε δε θέλω *τίποτα*: ούτε ζωή υποβαθμισμένη ούτε αγάπη μοιρασμένη ούτε τιμή μειωμένη.

– Εμένα μου φαίνεται πως ένας Επίτροπος που πιστά παραδίδει αυτό που είχε αναλάβει δε χάνει ούτε την αγάπη ούτε την τιμή, είπε ο Γκάνταλφ. Και, τουλάχιστο, δε θα στερήσεις από το γιο σου να διαλέξει αυτός, όσο είναι αμφίβολο αν θα πεθάνει.

Σ' αυτά τα λόγια, τα μάτια του Ντένεθορ φλογίστηκαν πάλι και, βάζοντας τη Σφαίρα κάτω από τη μασχάλη του, έβγαλε ένα μαχαίρι και τράβηξε κατά το φορείο. Αλλά ο Μπέρεγκοντ όρμησε και στάθηκε μπροστά από το Φαραμίρ.

– Ώστε, έτσι, λοιπόν! ξεφώνισε ο Ντένεθορ. Εσύ έχεις κιόλας κλέψει τη μισή αγάπη του γιου μου. Και τώρα μου κλέβεις και τις καρδιές των ιπποτών μου, για να μου στερήσουν τελείως το γιο μου στο τέλος. Αλλά σ' αυτό τουλάχιστο δε θα αψηφήσεις το θέλημά μου· δηλαδή να εξουσιάσω το τέλος μου.

– Ελάτε εδώ! φώναξε στους υπηρέτες του. Ελάτε, αν δεν είσαστε όλοι αποστάτες!

Τότε δύο απ' αυτούς ανέβηκαν τρέχοντας τη σκάλα. Γρήγορα άρπαξε μια δάδα από το χέρι ενός και έτρεξε πίσω στον οίκο. Πριν προλάβει ο Γκάνταλφ να τον εμποδίσει, έβαλε το δαυλό ανάμεσα στα ξύλα κι αυτά αμέσως τριζοβόλησαν και πήραν φωτιά.

Ύστερα ο Ντένεθορ πήδηξε πάνω στο τραπέζι και στάθηκε εκεί στεφανωμένος με φωτιά και καπνό, πήρε το σκήπτρο του αξιώματός του που βρισκόταν στα πόδια του και το έσπασε στο γόνατό του. Πέταξε τα κομμάτια στη φωτιά, υποκλίθηκε και ξάπλωσε στο τραπέζι, κρατώντας το *palantír* με τα δυο του χέρια πάνω στο στήθος του. Και

λέγεται πως από τότε, οποιοσδήποτε κι αν κοιτούσε σ' αυτή τη Σφαίρα, εκτός κι αν είχε πολύ ισχυρή θέληση να τη στρέψει αλλού, έβλεπε μόνο δυο γέρικα χέρια να τα τρώνε οι φλόγες.

Ο Γκάνταλφ, όλος λύπη και φρίκη, αποτράβηξε το πρόσωπό του κι έκλεισε την πόρτα. Για λίγο στάθηκε συλλογισμένος, σιωπηλός στο κατώφλι, ενώ εκείνοι που ήταν έξω άκουγαν το αδηφάγο βουητό της φωτιάς μέσα. Και τότε ο Ντένεθορ έβγαλε μια μεγάλη φωνή κι έπειτα δε μίλησε πια, ούτε τον είδαν ποτέ ξανά οι θνητοί άνθρωποι.

– Κι έτσι τελειώνει ο Ντένεθορ, ο γιος του Εκτέλιον, είπε ο Γκάνταλφ.

Ύστερα στράφηκε στον Μπέρεγκοντ και στους υπηρέτες του Άρχοντα που στέκονταν εκεί αποσβολωμένοι.

– Κι έτσι έφυγαν και οι μέρες της Γκόντορ, που ξέρατε· καλώς ή κακώς τελείωσαν. Έγινε κακό εδώ· αλλά αφήστε κατά μέρος κάθε εχθρότητα που υπάρχει ανάμεσά σας, γιατί ήταν επινόημα του Εχθρού και εξυπηρετεί τη θέλησή του. Έχετε μπερδευτεί σε ένα δίχτυ από αντιφατικά καθήκοντα που δεν υφάνατε εσείς. Αλλά σκεφθείτε, εσείς υπηρέτες του Άρχοντα, τυφλοί στην υπακοή σας, ότι αν ο Μπέρεγκοντ δε φερόταν σαν προδότης, ο Φαραμίρ, ο Καπετάνιος του Λευκού Πύργου θα καιγόταν τώρα.

»Πάρτε από αυτόν το θλιβερό τόπο τους νεκρούς συντρόφους σας. Κι εμείς θα μεταφέρουμε το Φαραμίρ, τον Επίτροπο της Γκόντορ, σε ένα μέρος όπου θα μπορέσει να κοιμηθεί ειρηνικά ή να πεθάνει, αν αυτή είναι η μοίρα του.

Ύστερα ο Γκάνταλφ και ο Μπέρεγκοντ σήκωσαν το νεκροκρέβατο και το πήραν να το πάνε στα Σπίτια της Γιατρειάς, ενώ πίσω τους βάδιζε ο Πίπιν με σκυφτό κεφάλι. Αλλά οι υπηρέτες του Άρχοντα απέμειναν να κοιτάζουν σαν χαμένοι τον οίκο των νεκρών· και την ώρα που ο Γκάνταλφ έφτανε στην άκρη της Ραθ Ντίνεν, ακούστηκε ένας μεγάλος θόρυβος. Κοιτάζοντας πίσω είδαν τον τρούλο του οίκου να ραγίζει και να ξεπηδούν καπνοί· και ύστερα οι πέτρες, βουΐζοντας ορμητικά, έπεσαν μέσα στη φουντωμένη φωτιά. Και οι φλόγες δίχως να χαμηλώσουν καθόλου συνέχισαν να χορεύουν και να αναβοσβήνουν μέσα στα ερείπια. Τότε κατατρομαγμένοι οι υπηρέτες το 'βαλαν στα πόδια και ακολούθησαν τον Γκάνταλφ.

Τέλος, έφτασαν στην Πύλη του Θυρωρού και ο Μπέρεγκοντ κοίταξε με λύπη το θυρωρό.

– Γι' αυτή μου την πράξη θα λυπάμαι σε όλη μου τη ζωή, είπε· αλλά με είχε κυριέψει τρελή βιασύνη κι αυτός δεν ήθελε να μ' ακούσει, αλλά τράβηξε το σπαθί του εναντίον μου.

Ύστερα, βγάζοντας το κλειδί που είχε με τη βία πάρει από το σκοτωμένο άντρα, έκλεισε την πόρτα και την κλείδωσε.

– Αυτό πρέπει τώρα να δοθεί στον Άρχοντα Φαραμίρ, είπε.

–. Ο Πρίγκιπας του Ντολ Άμροθ έχει αναλάβει την εξουσία κατά την απουσία του Άρχοντα, είπε ο Γκάνταλφ· αλλά αφού δεν είναι εδώ, θα αναλάβω εγώ αυτή την ευθύνη. Σε διατάσσω, λοιπόν, να κρατήσεις το κλειδί και να το φυλάξεις, ώσπου η Πόλη να μπει ξανά σε τάξη.

Τώρα, τέλος, πέρασαν στους ψηλούς κύκλους της Πόλης και στο πρωινό φως τράβηξαν κατά τα Σπίτια της Γιατρειάς. Αυτά ήταν όμορφα κτίρια τοποθετημένα ξεχωριστά για τη φροντίδα των σοβαρά αρρώστων, αλλά τώρα τα είχαν ετοιμάσει για να φροντίσουν τους τραυματίες της μάχης και τους ετοιμοθάνατους. Δε βρίσκονταν μακριά από την πύλη της Ακρόπολης, στον έκτο κύκλο, κοντά στη νότια πλευρά του τείχους και ολόγυρά τους είχαν έναν κήπο και πρασινάδα με δέντρα, μοναδικά στην Πόλη. Εκεί έμεναν μερικές γυναίκες, που είχαν πάρει άδεια να μείνουν στη Μίνας Τίριθ, επειδή ήταν έμπειρες θεραπεύτριες ή βοηθούσαν τους γιατρούς.

Αλλά την ώρα που ο Γκάνταλφ και οι σύντροφοί του έφτασαν μεταφέροντας το νεκροκρέβατο στην κυρία είσοδο των Σπιτιών, άκουσαν ένα δυνατό ουρλιαχτό που ανέβηκε από τον κάμπο μπροστά στην Πύλη και, ανεβαίνοντας στριγκό και διαπεραστικό ως τον ουρανό, πέρασε και έσβησε στον άνεμο. Τόσο τρομερό ήταν το ουρλιαχτό, ώστε για μια στιγμή τα πάντα ακινητοποιήθηκαν κι όμως όταν πέρασε, ξαφνικά οι καρδιές τους ξαλάφρωσαν και γέμισαν με τόσες ελπίδες, όσες είχαν να νιώσουν από τότε που ήρθε το σκοτάδι από την Ανατολή. Τους φάνηκε πως το φως ξεκαθάρισε και ο ήλιος φάνηκε πίσω από τα σύννεφα.

Αλλά το πρόσωπο του Γκάνταλφ ήταν βαρύ και λυπημένο και, λέγοντας στον Μπέρεγκοντ και στον Πίπιν να μεταφέρουν το Φαραμίρ στα Σπίτια της Γιατρειάς, ανέβηκε στα τείχη εκεί δίπλα· και εκεί σαν λευκή μαρμαρωμένη μορφή στάθηκε στο φως του καινούριου ήλιου και κοίταξε πέρα. Και είδε με την όραση που του είχε δοθεί όλα όσα είχαν συμβεί· και όταν ο Έομερ βγήκε μπροστά και στάθηκε πλάι σ' εκείνους που κείτονταν στο πεδίο της μάχης, αναστέναξε και ξανατυλίχτηκε με το μανδύα του και κατέβηκε από τα τείχη. Και ο Μπέρεγκοντ και ο Πίπιν τον βρήκαν να στέκεται βυθισμένος σε σκέψεις μπροστά στην είσοδο των Σπιτιών, όταν βγήκαν έξω.

Τον κοίταξαν και για λίγο έμεινε σιωπηλός. Τέλος μίλησε.

– Φίλοι μου, είπε, κι όλοι εσείς οι άνθρωποι σ' αυτή την πόλη και στις χώρες της Δύσεως! Έχουν συμβεί πράγματα πολύ λυπητερά και ένδοξα. Να κλάψουμε ή να χαρούμε; Εντελώς ανέλπιστα αφανίστηκε ο

Καπετάνιος των εχθρών μας κι ακούσατε τον αντίλαλο της τελευταίας του απελπισίας. Αλλά δεν έφυγε χωρίς θρήνο· και πικρή απώλεια. Και αυτό θα μπορούσα ίσως να το είχα αποτρέψει, αν δεν είχε τρελαθεί ο Ντένεθορ. Τόσο μακρύ έχει γίνει το χέρι του Εχθρού μας! Αλίμονο! αλλά τώρα καταλαβαίνω πώς μπόρεσε η θέλησή του και μπήκε στην καρδιά της Πόλεως.

»Αν και οι Επίτροποι νόμιζαν πως ήταν μυστικό που το ήξεραν μόνο αυτοί, εγώ από πολύ καιρό ήξερα πως εδώ στο Λευκό Πύργο, όπως και στο Όρθανκ, ήταν φυλαγμένη τουλάχιστο μία από τις Επτά Ενορατικές Πέτρες. Στις μέρες της σοφίας του ο Ντένεθορ δεν αποτολμούσε να τη χρησιμοποιήσει ούτε να προκαλέσει το Σόρον, γιατί ήξερε ως πού έφτανε η δύναμή του. Όμως η σοφία του ήταν ανεπαρκής και, φοβάμαι, καθώς ο κίνδυνος για την επικράτειά του μεγάλωνε, κοίταξε στη Σφαίρα και απατήθηκε. Και είχε κοιτάξει πάρα πολλές φορές, υποθέτω, από τότε που έφυγε ο Μπορομίρ. Ήταν πολύ μεγάλος για να μπορέσει να τον υποτάξει στη θέλησή της η Μαύρη Δύναμη, όμως έβλεπε μόνο εκείνα τα πράγματα που τον άφηνε να δει η Δύναμη εκείνη. Η γνώση που αποκτούσε, το δίχως άλλο, συχνά θα του ήταν χρήσιμη· όμως το όραμα μιας πανίσχυρης Μόρντορ που του έδειχνε μεγάλωνε την απελπισία της καρδιάς του, ώσπου του σάλεψε το λογικό.

– Τώρα καταλαβαίνω κάτι που μου είχε φανεί παράξενο! είπε ο Πίπιν, ανατριχιάζοντας στη θύμηση καθώς μιλούσε. Ο Άρχοντας έφυγε από το δωμάτιο που είχαν το Φαραμίρ· κι όταν γύρισε ήταν που πρωτοσκέφθηκα πως ήταν αλλαγμένος, γέρος και νικημένος.

– Την ώρα ακριβώς που έφεραν το Φαραμίρ στον Πύργο πολλοί από μας είδαν ένα παράξενο φως στο πιο ψηλό δωμάτιο, είπε ο Μπέρεγκοντ. Αλλά το είχαμε ξαναδεί αυτό το φως και εδώ και πολύν καιρό κυκλοφορεί η φήμη στην Πόλη ότι ο Άρχοντας μερικές φορές αγωνιζόταν ενάντια στον Εχθρό του με τη σκέψη του.

– Αλίμονο! έχω δηλαδή μαντέψει σωστά, είπε ο Γκάνταλφ. Μ' αυτόν τον τρόπο μπήκε η θέληση του Σόρον στη Μίνας Τίριθ. Κι έτσι με καθυστέρησαν εδώ. Κι εδώ θ' αναγκαστώ να μείνω ακόμα, γιατί γρήγορα θα έχω κι άλλους ασθενείς, όχι μόνο το Φαραμίρ.

»Τώρα πρέπει να πάω κάτω να προϋπαντήσω αυτούς που έρχονται. Γιατί είδα κάτι στο πεδίο της μάχης που με λύπησε κατάκαρδα και μπορεί να γίνει ακόμα χειρότερο. Έλα μαζί μου, Πίπιν! Εσύ όμως, Μπέρεγκοντ, θα πρέπει να γυρίσεις πίσω στην Ακρόπολη και να διηγηθείς στον επικεφαλής της Φρουράς τα γεγονότα. Το καθήκον του θα είναι, φοβάμαι, να σε απομακρύνει από τη Φρουρά· πες του όμως, αν μπορώ να του δώσω κάποια συμβουλή, να σε στείλει στα Σπίτια της

Γιατρειάς, να είσαι φρουρός και υπηρέτης του καπετάνιου σου, για να βρίσκεσαι στο πλευρό του όταν ξυπνήσει – αν ποτέ συμβεί αυτό πάλι. Πήγαινε τώρα! Θα επιστρέψω γρήγορα.

Και λέγοντας αυτά γύρισε και έφυγε με τον Πίπιν κατηφορίζοντας προς το κάτω μέρος της πόλης. Κι όπως προχωρούσαν βιαστικά, ο άνεμος έφερε μια γκρίζα βροχή κι όλες οι φωτιές χαμήλωσαν και σηκώθηκε μεγάλος καπνός μπροστά τους.

Κεφάλαιο VIII

ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΗΣ ΓΙΑΤΡΕΙΑΣ

Τα μάτια του Μέρι ήταν θολά από τα δάκρυα και την κούραση, όταν έφτασαν κοντά στην κατεστραμμένη Πύλη της Μίνας Τίριθ. Ελάχιστη σημασία έδωσε στο χαλασμό και στη σφαγή ολόγυρα. Φωτιά, καπνός και φοβερή αποφορά γέμιζαν την ατμόσφαιρα. Γιατί είχαν καεί πολλές εκπολιορκητικές μηχανές ή τις είχαν ρίξει στους λάκκους με τις φωτιές, καθώς και πολλούς σκοτωμένους· ενώ εδώ κι εκεί κείτονταν πολλά κουφάρια των μεγάλων θηρίων των Νοτίων, μισοκαμένα ή ακινητοποιημένα από την εκσφενδόνιση βράχων ή τρυπημένα στα μάτια από τους γενναίους τοξότες του Μόρθοντ. Η μπόρα είχε σταματήσει για λίγο κι ο ήλιος έλαμπε ψηλά· αλλά όλη η κάτω πόλη εξακολουθούσε να είναι τυλιγμένη σε μισοσβησμένες αναθυμιάσεις.

Είχε κιόλας άντρες που αγωνίζονταν να ανοίξουν δρόμο μέσα από τα συντρίμμια της μάχης· και τώρα βγήκαν από την Πύλη μερικοί κρατώντας φορεία. Με προσοχή ακούμπησαν την Έογουιν σε μαλακά μαξιλάρια· το σώμα όμως του βασιλιά το σκέπασαν με ένα μεγάλο χρυσαφένιο ύφασμα και κρατούσαν δάδες ολόγυρά του, που τις φλόγες τους, χλωμές στο φως του ήλιου, τις κυμάτιζε ο αέρας.

Έτσι μπήκαν στην Πόλη της Γκόντορ ο Θέοντεν και η Έογουιν και όλοι όσοι τους είδαν ξεσκέπασαν τα κεφάλια τους κι έσκυψαν· και πέρασαν από τους καπνούς και τις στάχτες του καμένου κύκλου και συνέχιζαν ν' ανεβαίνουν στους πέτρινους δρόμους. Στο Μέρι η ανάβαση έμοιαζε ατέλειωτη, ένα ταξίδι χωρίς σημασία σε κάποιο μισητό όνειρο, που ολοένα προχωρούσε για να φτάσει σε κάποιο ακαθόριστο τέλος που η μνήμη δε φτάνει.

Σιγά σιγά τα φώτα από τις δάδες μπροστά του τρεμόπαιξαν κι έσβησαν κι αυτός προχωρούσε στο σκοτάδι· και σκέφτηκε: «Αυτό είναι ένα τούνελ που βγάζει σε κάποιον τάφο· εκεί θα μείνω για πάντα». Ξαφνικά όμως στ' όνειρό του ακούστηκε μια ζωντανή φωνή.

– Λοιπόν, Μέρι! Δόξα σοι ο Θεός, που σε βρήκα!

Σήκωσε το κεφάλι του και η θολούρα στα μάτια του ξεκαθάρισε λιγάκι. Να ο Πίπιν! Βρίσκονταν πρόσωπο με πρόσωπο σ' ένα στενό δρομάκι, άδειο, μόνοι τους. Έτριψε τα μάτια του.

– Πού είναι ο βασιλιάς; είπε. Και η Έογουιν;

Ύστερα σκόνταψε και κάθισε σ' ένα πλατύσκαλο κι άρχισε να κλαίει ξανά.

– Ανέβηκαν στην Ακρόπολη, είπε ο Πίπιν. Νομίζω πως αποκοιμήθηκες όρθιος και πήρες λάθος δρόμο. Όταν ανακαλύψαμε πως δεν ήσουν μαζί τους, μ' έστειλε ο Γκάνταλφ να σε γυρέψω. Καημένε μου Μέρι! Πόσο χαίρομαι που σε ξαναβλέπω! Αλλά είσαι κατάκοπος και γι' αυτό δε θα σε κουράσω με κουβέντες. Πες μου όμως μήπως είσαι χτυπημένος ή πληγωμένος;

– Όχι, είπε ο Μέρι. Δηλαδή, όχι, δε νομίζω. Αλλά, Πίπιν, δεν μπορώ να κουνήσω το δεξί μου χέρι, από τότε που τον μαχαίρωσα. Και το σπαθί μου κάηκε, λες κι ήταν ένα κομμάτι ξύλο.

Το πρόσωπο του Πίπιν ήταν ανήσυχο.

– Λοιπόν, καλά θα κάνεις να έρθεις μαζί μου όσο πιο γρήγορα μπορείς, είπε. Μακάρι να μπορούσα να σε κουβαλήσω. Δεν είσαι σε κατάσταση να προχωρήσεις άλλο. Δεν έπρεπε να σ' αφήσουν να περπατήσεις καθόλου· αλλά πρέπει να τους συγχωρέσεις. Έχουν γίνει τόσα τρομερά πράγματα στην Πόλη, Μέρι, που εύκολα μπορεί να παραβλέψουν ένα φτωχό χόμπιτ που γυρίζει από τη μάχη.

– Δεν είναι πάντα ατυχία να σε παραβλέπουν, είπε ο Μέρι. Εμένα μόλις τώρα δε με πρόσεξε ο... όχι, όχι, δεν μπορώ να μιλήσω γι' αυτό. Βοήθησέ με, Πίπιν! Όλα σκοτεινιάζουν πάλι και το χέρι μου είναι τόσο παγωμένο!

– Στηρίξου σ' εμένα, μικρέ μου Μέρι! είπε ο Πίπιν. Έλα τώρα! Το ένα πόδι ύστερα από τ' άλλο! Δεν είναι μακριά.

– Πας να με θάψεις; είπε ο Μέρι.

– Όχι, βέβαια! είπε ο Πίπιν, προσπαθώντας να μιλάει εύθυμα, αν κι η καρδιά του έλιωνε από φόβο και λύπηση. Όχι, πάμε στα Σπίτια της Γιατρειάς!

Έστριψαν και βγήκαν από το δρομάκι που περνούσε ανάμεσα από ψηλά σπίτια και το εξωτερικό τείχος του τέταρτου κύκλου και ξαναβγήκαν στον κεντρικό δρόμο που ανηφόριζε ως την Ακρόπολη. Προχωρούσαν βήμα βήμα, ενώ ο Μέρι ταλαντευόταν και μουρμούριζε σαν να κοιμόταν.

«Ποτέ μου δε θα τον πάω εκεί, σκέφτηκε ο Πίπιν. Δεν υπάρχει κανείς να με βοηθήσει; Δεν μπορώ να τον αφήσω εδώ.»

Εκείνη τη στιγμή έκπληκτος είδε να πλησιάζει ένα αγόρι τρέχοντας

από πίσω και καθώς προσπέρασε, αναγνώρισε τον Μπέργκιλ, το γιο του Μπέρεγκοντ.

– Γεια σου, Μπέργκιλ! φώναξε. Πού πας; Χαίρομαι που σε ξαναβλέπω ζωντανό!

– Κάνω θελήματα για τους Θεραπευτές, είπε ο Μπέργκιλ. Δεν μπορώ να μείνω.

– Όχι! είπε ο Πίπιν. Αλλά πες τους εκεί πάνω πως έχω έναν άρρωστο χόμπιτ, έναν *perian*, κατάλαβες, που έχει έρθει από τη μάχη. Δε νομίζω πως θα μπορέσει να περπατήσει ως εκεί. Αν ο Μιθραντίρ είναι εκεί, θα χαρεί για το μήνυμα.

Ο Μπέργκιλ συνέχισε να τρέχει.

«Καλύτερα να περιμένω εδώ», σκέφτηκε ο Πίπιν.

Άφησε, λοιπόν, το Μέρι μαλακά να καθίσει στο πεζοδρόμιο σ' ένα μέρος που είχε ήλιο και ύστερα κάθισε πλάι του, ακουμπώντας το κεφάλι του Μέρι στα πόδια του. Έψαξε απαλά το σώμα και τα μέλη του και πήρε τα χέρια του φίλου του στα δικά του. Το δεξί του χέρι ήταν παγωμένο, όταν το άγγιζε.

Δεν πέρασε πολλή ώρα κι ο ίδιος ο Γκάνταλφ ήρθε, γυρεύοντάς τους. Έσκυψε πάνω από το Μέρι και του χάιδεψε το μέτωπο· ύστερα τον σήκωσε με προσοχή.

– Έπρεπε να τον είχαν φέρει με τιμές στην πόλη, είπε. Έχει ξεπληρώσει και με το παραπάνω την εμπιστοσύνη μου· γιατί αν ο Έλροντ δεν είχε υποχωρήσει στη γνώμη μου, ούτε αυτός ούτε εσύ δε θα είχατε ξεκινήσει· και τότε τα κακά αυτής της μέρας θα ήταν πολύ χειρότερα.

Αναστέναξε.

– Όμως να κι άλλος ένας άρρωστος στα χέρια μου, ενώ όλη αυτή την ώρα η μάχη είναι αμφίρροπη.

Έτσι, τέλος, έβαλαν το Φαραμίρ, την Έογουιν και το Μέριαντοκ σε κρεβάτια στα Σπίτια της Γιατρειάς· κι εκεί τους φρόντιζαν καλά. Γιατί μόλο που οι γνώσεις αυτών των ύστερων καιρών είχαν χάσει την παλιά τους πληρότητα, οι γιατροί της Γκόντορ ήταν ακόμη σοφοί κι επιδέξιοι να θεραπεύουν πληγές και πόνους κι όλες τις αρρώστιες που πάθαιναν οι θνητοί άνθρωποι ανατολικά της Θάλασσας. Εκτός από τα γηρατειά. Γι' αυτά δεν είχαν βρει καμιά θεραπεία· και μάλιστα το μήκος της ζωής τους είχε μικρύνει και ήταν τώρα μόνο λίγο περισσότερο από το μήκος της ζωής των άλλων ανθρώπων· κι εκείνοι από αυτούς που περνούσαν τα εκατό με ευρωστία είχαν λιγοστέψει, εκτός από μερικούς από οικογένειες πιο καθαρόαιμες. Τώρα όμως η τέχνη και η γνώση τους βρίσκονταν σε αδιέξοδο· γιατί ήταν πολλοί άρρωστοι από μια αρρώστια που δε θεραπευόταν· και την ονόμασαν Μαύρη Σκιά, γιατί προερχόταν από τους Νάζγκουλ. Κι αυτοί που αρρώσταιναν έπε-

φταν αργά αργά όλο και πιο βαθιά σε κάποιο όνειρο και ύστερα έπεφταν σε σιωπή κι ένα νεκρικό πάγωμα κι έτσι πέθαιναν. Και φαινόταν σ' εκείνους που φρόντιζαν τους αρρώστους πως στο Ανθρωπάκι και στην Αρχόντισσα του Ρόαν αυτή η αρρώστια ήταν πολύ βαριά. Πότε πότε ακόμα καθώς το πρωινό προχωρούσε παραμιλούσαν και μουρμούριζαν στα όνειρά τους· και όσοι τους παρακολουθούσαν, άκουγαν όλα όσα έλεγαν, ελπίζοντας μήπως μάθουν κάτι που θα τους βοηθούσε να καταλάβουν τους πόνους τους. Γρήγορα όμως άρχισαν να βυθίζονται στο σκοτάδι και καθώς ο ήλιος γύρισε κατά τη δύση μια γκρίζα σκιά απλώθηκε στα πρόσωπά τους. Ο Φαραμίρ όμως ψηνόταν στον πυρετό που δεν έλεγε να πέσει.

Ο Γκάνταλφ πήγαινε από τον ένα στον άλλο όλος φροντίδα και καθόταν κι άκουγε όλα όσα είχαν ακούσει αυτοί που κάθονταν στο πλευρό τους. Κι έτσι η μέρα πέρασε, ενώ η μεγάλη μάχη έξω εξακολουθούσε με εναλλασσόμενες ελπίδες και παράξενα νέα· κι ο Γκάνταλφ περίμενε ακόμα και παρακολουθούσε και δεν έβγαινε έξω, ώσπου στο τέλος το κόκκινο ηλιοβασίλεμα απλώθηκε στον ουρανό και το φως από τα παράθυρα έπεσε στα γκρίζα πρόσωπα των αρρώστων. Τότε φάνηκε, σε όσους στέκονταν εκεί δίπλα, ότι στο φως τα πρόσωπα κοκκίνισαν ελαφρά, λες και ξαναγύριζε η υγεία, ήταν όμως ψεύτικη ελπίδα.

Τότε μια γριά νοικοκυρά, η Γιόρεθ, η πιο ηλικιωμένη από τις γυναίκες που υπηρετούσαν σ' εκείνο το σπίτι, κοίταξε το όμορφο πρόσωπο του Φαραμίρ και δάκρυσε, γιατί όλοι τον αγαπούσαν. Και είπε:

– Αλίμονο! αν πεθάνει. Μακάρι να είχαμε βασιλιάδες στην Γκόντορ, όπως είχαμε, λέει, πολύ παλιά! Γιατί λέει ένα παλιό γνωμικό: *Του βασιλιά τα χέρια είναι θεραπευτή χέρια*. Κι έτσι μπορούσαν πάντα ν' αναγνωρίζουν τον πραγματικό βασιλιά.

Και ο Γκάνταλφ, που στεκόταν δίπλα, είπε:

– Είθε οι άνθρωποι να θυμούνται για πολύν καιρό τα λόγια σου, Γιόρεθ! Γιατί φέρνουν την ελπίδα. Μπορεί κάποιος βασιλιάς να 'χει στ' αλήθεια γυρίσει στην Γκόντορ· ή δεν έχεις ακούσει τα παράξενα νέα που έχουν έρθει στην Πόλη;

– Με το ένα και με το άλλο δε μου έχει μείνει καθόλου καιρός για να δώσω σημασία σ' όλες αυτές τις φωνές και στα ξεφωνητά, απάντησε. Το μόνο που ελπίζω είναι να μην έρθουν όλοι αυτοί οι φονιάδες σε τούτο το Σπίτι και ενοχλήσουν τους ασθενείς.

Τότε ο Γκάνταλφ βγήκε βιαστικά και η κοκκινίλα στον ουρανό έσβηνε πια και οι μισοφωτισμένοι λόφοι ξεθώριαζαν, ενώ ένα σταχτί δειλινό απλωνόταν στον κάμπο.

Την ώρα που ο ήλιος έπεφτε, ο Άραγκορν, ο Έομερ κι ο Ιμραχίλ

πλησίασαν στην Πόλη με τους καπεταναίους και τους ιππότες τους· και όταν έφτασαν μπροστά στην Πύλη ο Άραγκορν είπε:

– Κοιτάξτε, ο Ήλιος δύει σαν σε πυρκαγιά! Είναι σημάδι του τέλους και της πτώσεως πολλών πραγμάτων και αλλαγής της πορείας του κόσμου. Αλλά αυτή η Πόλη και το βασίλειο έχει επαναπαυθεί στη φροντίδα των Επιτρόπων για πάρα πολλά χρόνια και φοβάμαι πως αν μπω απρόσκλητος, τότε μπορεί να δημιουργηθούν αμφιβολίες και διχογνωμίες, που δεν πρέπει να υπάρχουν όσο γίνεται πόλεμος. Δε θα μπω ούτε θα προβάλλω κάποια αξίωση, ώσπου να δούμε αν εμείς ή η Μόρντορ θα επικρατήσει. Οι άντρες θα στήσουν τις σκηνές μου στον κάμπο κι εδώ θα περιμένω το καλωσόρισμα του Άρχοντα της Πόλεως.

Αλλά ο Έομερ είπε:

– Έχεις κιόλας υψώσει τη σημαία των Βασιλέων κι έχεις επιδείξει το Θυρεό του Οίκου του Έλεντιλ. Θα δεχτείς να αμφισβητηθούν;

– Όχι, είπε ο Άραγκορν. Αλλά κρίνω πως ο καιρός δεν έχει ακόμη φτάσει· και δεν έχω διάθεση για αγώνες εκτός εναντίον του Εχθρού και των υπηρετών του.

Και ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ είπε:

– Οι λόγοι σου, άρχοντα, είναι σοφοί, αν μπορεί κάποιος που είναι συγγενής του Άρχοντα Ντένεθορ να σε συμβουλέψει σ' αυτή την υπόθεση. Είναι ισχυρογνώμων και υπερήφανος, αλλά ηλικιωμένος· και η διάθεσή του είναι παράξενη, αφότου χτυπήθηκε ο γιος του. Όμως, δε θα ήθελα να μένεις σαν ζητιάνος στην πόρτα.

– Όχι σαν ζητιάνος, είπε ο Άραγκορν. Πες καλύτερα ένας καπετάνιος των Περιφερομένων Φυλάκων, που δεν είναι συνηθισμένος σε πόλεις και πέτρινα σπίτια.

Και έδωσε διαταγή να κάνουν υποστολή της σημαίας του· και έβγαλε το Άστρο του Βορείου Βασιλείου και το έδωσε να το φυλάξουν οι γιοι του Έλροντ.

Ύστερα ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ και ο Έομερ του Ρόαν τον άφησαν και πέρασαν στην Πόλη και στην αναταραχή του κόσμου και ανέβηκαν στην Ακρόπολη· και έφτασαν στη Μεγάλη Αίθουσα του Πύργου, αναζητώντας τον Επίτροπο. Βρήκαν όμως το θρόνο του άδειο και μπροστά στο βάθρο κειτόταν ο Θέοντεν ο Βασιλιάς του Μαρκ σε ένα επίσημο κρεβάτι· και δώδεκα δάδες ήταν τοποθετημένες γύρω του και δώδεκα φρουροί, ιππότες του Ρόαν και της Γκόντορ. Και τα παραπετάσματα του κρεβατιού ήταν λευκά και πράσινα, αλλά πάνω στο βασιλιά ήταν απλωμένο ένα χρυσό ύφασμα ως το στήθος του και από πάνω το γυμνό σπαθί του και στα πόδια του η ασπίδα του. Το φως από τις δάδες ιρίδιζε στα λευκά του μαλλιά σαν τον ήλιο στο νερό του σιντριβανιού, το πρόσωπό του όμως ήταν όμορφο και νεανικό, εκτός από

την ειρηνική του έκφραση που δεν τη φτάνει η νιότη· κι έμοιαζε να κοιμάται.

Αφού στάθηκαν σιωπηλοί για λίγη ώρα πλάι στο βασιλιά, ο Ιμραχίλ είπε:

– Πού είναι ο Επίτροπος; Και πού είναι ο Μιθραντίρ;

Και ένας από τους φρουρούς απάντησε:

– Ο Επίτροπος της Γκόντορ βρίσκεται στα Σπίτια της Γιατρειάς.

Ο Έομερ όμως είπε:

– Πού είναι η Αρχόντισσα Έογουιν, η αδελφή μου· δε θα 'πρεπε να την είχαν βάλει πλάι στο βασιλιά με τις ίδιες τιμές; Πού την έχουν βάλει;

Και ο Ιμραχίλ είπε:

– Μα η Αρχόντισσα Έογουιν ζούσε ακόμα όταν την έφεραν εδώ. Δεν το ήξερες;

Τότε απρόσμενη ελπίδα ήρθε ξαφνικά στην καρδιά του Έομερ και μαζί της η αγωνία της έγνοιας και η ανανέωση του φόβου, έτσι δεν είπε περισσότερα, αλλά γύρισε και βγήκε γρήγορα από την αίθουσα· και ο Πρίγκιπας τον ακολούθησε. Όταν βρέθηκαν έξω είχε νυχτώσει και πολλά αστέρια ήταν στον ουρανό. Κι εκεί, να και ο Γκάνταλφ ήρθε πεζός και μαζί του κάποιος κουκουλωμένος με γκρίζο μανδύα· και αντάμωσαν μπροστά στην είσοδο των Σπιτιών της Γιατρειάς. Χαιρέτησαν τον Γκάνταλφ και είπαν:

– Ζητούμε τον Επίτροπο και οι άντρες λένε πως βρίσκεται σ' αυτό το Σπίτι. Τον βρήκε κανένα κακό; Και η Αρχόντισσα Έογουιν πού είναι;

Και ο Γκάνταλφ απάντησε:

– Είναι μέσα και δεν είναι νεκρή, αλλά βρίσκεται κοντά στο θάνατο. Όμως ο Άρχοντας Φαραμίρ τραυματίστηκε από ένα καταραμένο βέλος, όπως έχετε ακούσει, κι αυτός είναι τώρα ο Επίτροπος· γιατί ο Ντένεθορ έχει φύγει και το σπίτι του έχει γίνει στάχτη.

Κι εκείνοι πλημμύρισαν λύπη και θαυμασμό από την ιστορία που τους είπε.

Ο Ιμραχίλ όμως είπε:

– Κι έτσι η νίκη είναι δίχως χαρά κι ακριβοπληρωμένη, αν και η Γκόντορ και το Ρόαν έχασαν σε μια μέρα τους άρχοντές τους. Ο Έομερ κυβερνά τους Ροχίριμ. Ποιος όμως θα κυβερνήσει την Πόλη στο μεταξύ; Να μη στείλουμε τώρα να καλέσουμε τον Άρχοντα Άραγκορν.

Και ο άνθρωπος με το μανδύα μίλησε και είπε:

– Έχει έρθει.

Και είδαν, καθώς πλησίασε στο φως του φαναριού της πόρτας, πως ήταν ο Άραγκορν, τυλιγμένος με τον γκρίζο μανδύα του Λόριεν πάνω

απ' την πολεμική του εξάρτυση και δίχως άλλο στολίδι εκτός από το πράσινο πετράδι της Γκαλάντριελ.

– Ήρθα γιατί ο Γκάνταλφ με παρακαλεί να το κάνω, είπε. Αλλά, προς το παρόν, δεν είμαι παρά ο Καπετάνιος των Ντούνεντεν της Άρνορ· και ο Άρχοντας του Ντολ Άμροθ θα κυβερνά την Πόλη, ώσπου να ξυπνήσει ο Φαραμίρ. Αλλά η συμβουλή μου είναι να μας καθοδηγεί όλους τις μέρες που ακολουθούν και στις δοσοληψίες μας με τον Εχθρό.

Και συμφώνησαν σ' αυτό.

Τότε ο Γκάνταλφ είπε:

– Ας μη στεκόμαστε στην πόρτα, γιατί η ώρα περνά. Ας μπούμε μέσα! Γιατί μονάχα στον ερχομό του Άραγκορν απομένει κάποια ελπίδα για τους αρρώστους που βρίσκονται στο Σπίτι. Αυτά είπε η Γιόρεθ, η σοφή γυναίκα της Γκόντορ: *Του βασιλιά τα χέρια είναι θεραπευτή χέρια κι έτσι θ' αναγνωρίσουν τον πραγματικό βασιλιά.*

Τότε ο Άραγκορν μπήκε πρώτος και οι άλλοι ακολούθησαν. Κι εκεί στην πόρτα βρίσκονταν δύο φρουροί με τη στολή της Ακρόπολης: ο ένας ψηλός, αλλά ο άλλος μόλις που είχε το ύψος αγοριού· κι όταν τους είδε, φώναξε όλος χαρά κι έκπληξη:

– Γοργοπόδαρε! Τι καλά! Ξέρεις, το μάντεψα πως ήσουν εσύ στα μαύρα καράβια. Όλοι όμως φώναζαν *κουρσάροι* και δε με άκουγαν. Πώς τα κατάφερες;

Ο Άραγκορν γέλασε κι έπιασε το χόμπιτ από το χέρι.

– Χαίρομαι που ανταμώνουμε, είπε. Όμως, δεν έφτασε ακόμα η ώρα για ταξιδιωτικές εντυπώσεις.

Ο Ιμραχίλ όμως είπε στον Έομερ:

– Με αυτόν τον τρόπο προσφωνούμε τους βασιλείς μας; Μπορεί όμως να φορέσει την κορόνα του με κάποιο άλλο όνομα.

Και ο Άραγκορν, ακούγοντάς τον, γύρισε και είπε:

– Πολύ σωστά, γιατί στην αρχαία επίσημη γλώσσα είμαι ο *Elessar*, ο Λιθούχος και ο *Envinyatar*, ο Ανακαινιστής – και σήκωσε ψηλά το πράσινο πετράδι που κρεμόταν στο στήθος του. Όμως Γοργοπόδαρος θα είναι το όνομα του οίκου μου, αν ποτέ υπάρξει. Και στην αρχαία γλώσσα δε θα ακούγεται τόσο άσχημα· ο *Telcontar* θα είμαι εγώ και όλοι μου οι απόγονοι.

Και μ' αυτά τα λόγια μπήκαν στο Σπίτι· και πηγαίνοντας για τα δωμάτια όπου φρόντιζαν τους αρρώστους ο Γκάνταλφ διηγήθηκε τα κατορθώματα της Έογουιν και του Μέριαντοκ.

– Γιατί, είπε, στάθηκα πολλές ώρες στο πλευρό τους, και στην αρχή παραμιλούσαν πολύ μέσα στα όνειρά τους, πριν βυθιστούν στο θα-

νατερό σκοτάδι. Κι επιπλέον μου έχει δοθεί το χάρισμα να βλέπω πολλά πράγματα που συμβαίνουν μακριά.

Ο Άραγκορν πήγε πρώτα στο Φαραμίρ, ύστερα στην Αρχόντισσα Έογουιν και τέλος στο Μέρι. Αφού κοίταξε τα πρόσωπα των αρρώστων και είδε τα τραύματά τους αναστέναξε.

– Εδώ πρέπει να βάλω όλη τη δύναμη και τη δεξιοσύνη που μου έχει δοθεί, είπε. Μακάρι να ήταν ο Έλροντ εδώ, γιατί είναι ο αρχαιότερος της γενιάς μας κι έχει την περισσότερη δύναμη.

Και ο Έομερ, βλέποντας πως ήταν περίλυπος και πολύ κουρασμένος, είπε:

– Μήπως θα πρέπει πρώτα να ξεκουραστείς και να φας τουλάχιστον κάτι;

Ο Άραγκορν όμως απάντησε:

– Όχι, γιατί γι' αυτούς τους τρεις, και ιδιαίτερα για το Φαραμίρ, δε μένει πολλή ώρα. Χρειάζεται να κάνουμε όσο το δυνατό γρηγορότερα.

Ύστερα φώναξε τη Γιόρεθ και είπε:

– Έχετε φυλαγμένα σ' αυτό το Σπίτι θεραπευτικά βότανα;

– Μάλιστα, άρχοντα, απάντησε· όχι όμως αρκετά, νομίζω, για όλους όσους θα τα χρειαστούν. Σίγουρα όμως δεν ξέρω πού θα βρούμε περισσότερα· γιατί τίποτα δεν είναι σωστό τούτες εδώ τις φοβερές μέρες, πότε με τις φωτιές και πότε με τις πυρκαγιές και με τόσους λίγους μικρούς για τα θελήματα και τους δρόμους κλειστούς. Να φανταστείς πως ούτε εγώ δεν ξέρω πόσες μέρες έχουν περάσει από τότε που είδαμε έμπορο από το Λόσαρναχ στην αγορά! Κάνουμε όμως ό,τι μπορούμε σ' αυτό το Σπίτι με αυτά που έχουμε και είμαι σίγουρη πως το ξέρει η αρχοντιά σου.

– Αυτό θα το κρίνω όταν δω, είπε ο Άραγκορν. Μας λείπει και κάτι άλλο ακόμα όμως, ώρα για κουβέντες. Έχετε *athelas*;

– Δεν το ξέρω, σίγουρα, άρχοντα – απάντησε –, τουλάχιστον όχι μ' αυτό το όνομα. Θα πάω να ρωτήσω τον υπεύθυνο για τα βότανα· αυτός ξέρει όλες τις αρχαίες ονομασίες.

– Το λένε και *βασιλόχορτο*, είπε ο Άραγκορν, και μπορεί να το ξέρεις μ' αυτό το όνομα, γιατί έτσι το λένε στα χωριά ο κόσμος τούτες τις μέρες.

– Α, αυτό! είπε η Γιόρεθ. Λοιπόν, αν η αρχοντιά σου μου το 'χε πει έτσι απ' την αρχή, θα σου το 'λεγα. Όχι, δεν έχουμε καθόλου, είμαι σίγουρη. Αλλά ποτέ μου δεν άκουσα πως έχει καμιά σπουδαία ιδιότητα· και μάλιστα έλεγα συχνά στις αδερφές μου, όταν το βρίσκαμε στο δάσος: «Βασιλόχορτο», έλεγα, «παράξενο όνομα, γιατί άραγε να το λένε έτσι; Γιατί, αν ήμουν εγώ βασιλιάς, θα είχα πιο όμορφα φυτά στον κήπο μου». Πάντως μυρίζει ωραία, όταν το τρίψεις με τα δάχτυλά

σου, έτσι δεν είναι; Κι αν «ωραία» είναι η σωστή λέξη, «υγιεινά» μπορεί να είναι καλύτερη.

– Πολύ σωστά: υγιεινά, είπε ο Άραγκορν. Και τώρα, κυρία, αν αγαπάς τον Άρχοντα Φαραμίρ, τρέξε γρήγορα σαν τη γλώσσα σου και βρες μου βασιλόχορτο, αν υπάρχει έστω κι ένα φύλλο στην Πόλη.

– Και αν δεν υπάρχει, είπε ο Γκάνταλφ, θα πάω στο Λόσαρναχ με τη Γιόρεθ πισωκάπουλα και θα με πάει στο δάσος, όχι όμως και στις αδερφές της. Και ο Ίσκιος θα της δείξει τι θα πει γρήγορα.

Όταν έφυγε η Γιόρεθ, ο Άραγκορν είπε στις άλλες γυναίκες να ζεστάνουν νερό. Ύστερα πήρε το χέρι του Φαραμίρ στο δικό του κι έβαλε το άλλο του χέρι στο μέτωπο του αρρώστου. Ήταν μούσκεμα στον ιδρώτα· ο Φαραμίρ όμως δεν κινήθηκε ούτε έδωσε κανένα σημείο ζωής και φαινόταν μόλις που ανάσαινε.

– Οι δυνάμεις του τον έχουν σχεδόν εγκαταλείψει, είπε ο Άραγκορν, γυρίζοντας στον Γκάνταλφ. Όμως, η κατάστασή του δεν οφείλεται στο τραύμα. Κοίτα! αυτό επουλώνεται. Αν τον είχε χτυπήσει κάποιο βέλος των Νάζγκουλ, όπως νόμισες, θα είχε πεθάνει εκείνη τη νύχτα. Αυτό το τραύμα προέρχεται από κάποιο βέλος των Νοτίων, θα 'λεγα. Ποιος το έβγαλε; Μήπως το φύλαξαν;

– Εγώ το έβγαλα, είπε ο Ιμραχίλ, και σταμάτησα την αιμορραγία της πληγής. Όμως δε φύλαξα το βέλος, γιατί είχαμε πολλά να κάνουμε. Ήταν, όπως θυμάμαι, σαν όλα τα βέλη που χρησιμοποιούν οι Νότιοι. Όμως πίστευα ότι προερχόταν από τους Ίσκιους ψηλά, γιατί αλλιώς ο πυρετός και η αρρώστια ήταν ανεξήγητα· αφού η πληγή δεν ήταν ούτε βαθιά ούτε καίρια. Εσύ πώς το εξηγείς;

– Υπερκόπωση, βαθιά λύπη για τη στάση του πατέρα του, το τραύμα και, πάνω απ' όλα, η Μαύρη Αναπνοή, είπε ο Άραγκορν. Είναι άντρας με ισχυρή θέληση, γιατί είχε ήδη αντιμετωπίσει από κοντά τη Σκιά πριν καν να πάει να πολεμήσει στα εξωτερικά τείχη. Το σκοτάδι θα πρέπει να τον κυρίεψε σιγά σιγά, ενώ ακόμα αγωνιζόταν και πολεμούσε να κρατήσει τις προχωρημένες θέσεις του. Μακάρι να είχα έρθει εδώ νωρίτερα!

Πάνω στην ώρα μπήκε και ο υπεύθυνος για τα βότανα.

– Η ευγένειά σου ζήτησε *βασιλόχορτο*, όπως το λένε οι επαρχιώτες, είπε· ή *athelas* στην καθαρεύουσα, ή για εκείνους που κάπως ξέρουν τη γλώσσα του Βάλινορ...

– Ξέρω, είπε ο Άραγκορν, και δε με απασχολεί αν λες τώρα *asëa aranion* ή *βασιλόχορτο*, αρκεί να έχεις λίγο.

– Συγγνώμη, άρχοντα! είπε ο άνθρωπος. Βλέπω πως είσαι διαβασμένος κι όχι μονάχα πολέμαρχος. Όμως, αλίμονο! κύριε, δεν το έχουμε

αυτό το πράγμα στα Σπίτια της Γιατρειάς, όπου φροντίζουμε μόνο τους σοβαρά τραυματισμένους και αρρώστους. Γιατί δεν έχει καμιά γνωστή θεραπευτική ιδιότητα, εκτός ίσως από το να ευωδιάζει τη βρόμικη ατμόσφαιρα ή να διώχνει κάποια περαστική κακοδιαθεσία. Εκτός, βέβαια, κι αν δίνεις σημασία στα αρχαία στιχάκια, που γυναίκες σαν την καλή μας Γιόρεθ εξακολουθούν να επαναλαμβάνουν δίχως να καταλαβαίνουν.

Σαν η μαύρη ανάσα φυσά
και απλώνει θανάτου σκιά
και σαν όλα τα φώτα σβηστούν
«βασιλόχορτο, έλα!» καλούν.
Και ζωή στους ετοιμοθανάτους
μες στο χέρι του βασιλιά τους!

Δεν είναι παρά ένα ποιηματάκι, πολύ φοβάμαι, παραμορφωμένο, απ' αυτά που θυμούνται οι γυναικούλες. Τη σημασία του την αφήνω στην κρίση σας, αν έχει καμία. Αλλά οι γεροντότεροι το χρησιμοποιούν για πονοκεφάλους.

– Τότε, στο όνομα του βασιλιά, πήγαινε να βρεις κάποιο γέρο με λιγότερη γνώση και περισσότερη σοφία που να έχει λίγο σπίτι του! φώναξε ο Γκάνταλφ.

Τώρα ο Άραγκορν γονάτισε πλάι στο Φαραμίρ κι έβαλε το χέρι του στο μέτωπό του. Κι όσοι παρακολουθούσαν ένιωσαν πως κάποιος μεγάλος αγώνας γινόταν. Γιατί η όψη του Άραγκορν έγινε σταχτιά από την κούραση· και πότε πότε φώναζε το όνομα του Φαραμίρ, κάθε φορά όμως έφτανε πιο ξέπνοο στ' αυτιά τους, λες κι ο ίδιος ο Άραγκορν να είχε φύγει από κοντά τους και να βάδιζε σε κάποια σκοτεινή κοιλάδα, φωνάζοντας κάποιον που είχε χαθεί.

Και, επιτέλους, ο Μπέργκιλ ήρθε τρέχοντας κι έφερε έξι φύλλα σ' ένα πανί.

– Είναι βασιλόχορτο, κύριε, είπε· όμως φοβάμαι πως δεν είναι φρέσκο. Θα πρέπει να το μάζεψαν τουλάχιστον πριν δύο εβδομάδες. Ελπίζω να κάνει, κύριε;

Ύστερα, κοιτάζοντας το Φαραμίρ, ξέσπασε σε κλάματα.

Ο Άραγκορν όμως χαμογέλασε.

– Κάνει, είπε. Το χειρότερο πέρασε τώρα. Μείνε να παρηγορηθείς!

Ύστερα, παίρνοντας δυο φύλλα, τα έβαλε στα χέρια του κι ανάσανε πάνω τους και ύστερα τα έτριψε και αμέσως μια ζωντανή φρεσκάδα πλημμύρισε το δωμάτιο, λες κι ο ίδιος ο αέρας να ξύπνησε και να τρεμούλιασε, αστράφτοντας από χαρά. Και ύστερα έριξε τα φύλλα

στις λεκάνες με το αχνιστό νερό που του είχαν φέρει κι αμέσως οι καρδιές όλων ξαλάφρωσαν. Γιατί η ευωδιά που έφτασε στον καθένα έμοιαζε ανάμνηση δροσάτων πρωινών μ' ασυννέφιαστο ήλιο σε κάποιον τόπο που ο όμορφος κόσμος την Άνοιξη δεν είναι παρά μια φευγαλέα ανάμνηση. Αλλά ο Άραγκορν σηκώθηκε αναζωογονημένος και τα μάτια του χαμογελούσαν καθώς κράτησε μια λεκάνη μπροστά στο πρόσωπο του Φαραμίρ που ονειρευόταν.

– Ε, λοιπόν, ποιος θα το πίστευε; είπε η Γιόρεθ σε μια γυναίκα που στεκόταν δίπλα της. Αυτό το βότανο είναι καλύτερο απ' ό,τι νόμιζα. Μου θυμίζει τα τριαντάφυλλα του Ίμλοθ Μέλουι, όταν ήμουν κοριτσόπουλο, και κανένας βασιλιάς δεν μπορεί να ζητήσει καλύτερο.

Ξαφνικά ο Φαραμίρ αναδεύτηκε και άνοιξε τα μάτια του και κοίταξε τον Άραγκορν, που έσκυβε πάνω του· κι ένα φως αναγνώρισης και αγάπης άναψε στα μάτια του και μίλησε σιγανά:

– Άρχοντά μου, με φώναξες. Έρχομαι. Τι διατάζει ο βασιλιάς;

– Μην περπατάς πια ανάμεσα στις σκιές, αλλά ξύπνα! είπε ο Άραγκορν. Είσαι κουρασμένος. Αναπαύσου για λίγο και πάρε τροφή και να είσαι έτοιμος όταν γυρίσω.

– Θα είμαι, άρχοντα, είπε ο Φαραμίρ. Γιατί ποιος κάθεται αργός όταν έχει γυρίσει ο βασιλιάς;

– Σε αποχαιρετώ, λοιπόν, για λίγο! είπε ο Άραγκορν. Πρέπει να πάω σε άλλους που με χρειάζονται.

Και έφυγε από το θάλαμο μαζί με τον Γκάνταλφ και τον Ιμραχίλ· αλλά ο Μπέρεγκοντ κι ο γιος του έμειναν, μην μπορώντας να συγκρατήσουν τη χαρά τους. Καθώς ακολούθησε τον Γκάνταλφ και έκλεισε την πόρτα ο Πίπιν άκουσε τη Γιόρεθ να λέει με θαυμασμό:

– Βασιλιάς! Το ακούσατε; Τι είπα; Τα χέρια θεραπευτή, είπα.

Και γρήγορα βγήκε η φήμη από το Σπίτι πως ο βασιλιάς είχε πραγματικά έρθει ανάμεσά τους και ύστερα από τον πόλεμο έφερνε γιατρειά· και τα νέα κυκλοφόρησαν στην Πόλη.

Ο Άραγκορν όμως πήγε στην Έογουιν και είπε:

– Εδώ έχουμε σοβαρό πόνο και βαρύ χτύπημα. Το χέρι που έσπασε το έχουν φροντίσει με την ανάλογη δεξιοσύνη και θα γίνει καλά με τον καιρό, αν έχει τη δύναμη να ζήσει. Το χέρι της ασπίδας είναι το σακατεμένο· αλλά το κυρίως κακό προέρχεται από το χέρι του σπαθιού. Σε αυτό τώρα φαίνεται πως δεν υπάρχει ζωή, μόλο που δεν είναι σπασμένο.

»Αλίμονο! Γιατί βρέθηκε αντιμέτωπη με έναν εχθρό πολύ πιο ισχυρό από τη σωματική και ψυχική της αντοχή. Κι όσοι θελήσουν να σηκώσουν όπλο εναντίον τέτοιου εχθρού πρέπει να είναι σκληρότεροι από ατσάλι, για να μη συντριβούν από το ίδιο το χτύπημα. Κακή μοί-

ρα την έβαλε στο δρόμο του. Γιατί είναι όμορφη κοπέλα, η πιο όμορφη κυρά μιας γενιάς που βγάζει βασίλισσες. Κι όμως, δεν ξέρω πώς να μιλήσω γι' αυτή. Όταν την είδα για πρώτη φορά και κατάλαβα τη δυστυχία της, είχα την εντύπωση ότι είδα ένα άσπρο λουλούδι να στέκεται ολόρθο και περήφανο, όμορφο σαν κρίνος, κι όμως ήξερα πως ήταν σκληρό, λες και ήταν δουλεμένο σε ατσάλι από ξωτικοσιδεράδες. Ή ήταν, ίσως, μια παγωνιά που είχε κάνει πάγο τους χυμούς του κι έτσι στεκόταν, πικρόγλυκο, όμορφο ακόμα στην όψη, αλλά χτυπημένο, έτοιμο να πέσει και να πεθάνει; Η αρρώστια της αρχίζει πολύ πιο παλιά από τούτη τη μέρα, έτσι δεν είναι, Έομερ;

– Απορώ που με ρωτάς, άρχοντα, απάντησε. Γιατί εγώ σε θεωρώ άψογο και σ' αυτή την υπόθεση και σε όλα τα άλλα· όμως, δεν ήξερα πως η Έογουιν, η αδελφή μου, ήταν χτυπημένη από παγωνιά, ως τότε που σε είδε για πρώτη φορά. Έννοιες και φόβους είχε και τους μοιραζόταν μαζί μου, τον καιρό του Φιδόγλωσσου που είχε μαγέψει το βασιλιά· κι εκείνη φρόντιζε το βασιλιά με φόβο που ολοένα μεγάλωνε. Αλλά δεν μπορεί εκείνη η κατάσταση να την έφερε εδώ!

– Φίλε μου, είπε ο Γκάνταλφ, εσύ είχες άλογα κι έργα πολεμικά και τους ελεύθερους κάμπους· αυτή όμως, γεννημένη σε γυναικείο κορμί, είχε καρδιά και θάρρος τουλάχιστο σαν το δικό σου. Όμως, ήταν αναγκασμένη να υπηρετεί ένα γέροντα, που τον αγαπούσε σαν πατέρα, και να τον βλέπει να καταντάει σε μικρόψυχα κι άτιμα γηρατειά· και ο ρόλος της τής φαινόταν πιο ποταπός κι από το ρόλο του μπαστουνιού που στηριζόταν ο βασιλιάς.

»Νομίζεις πως ο Φιδόγλωσσος έχυνε δηλητήριο στ' αυτιά του Θέοντεν μονάχα; *Γερο-ξεκούτη! Τι είναι ο οίκος του Έορλ παρά ένας αχυροσκεπασμένος στάβλος που ληστές μπεκροπίνουν στη βρόμα και τα παλιόπαιδά τους κυλιούνται στο πάτωμα μαζί με τα σκυλιά τους;* Δεν τα έχεις ξανακούσει αυτά τα λόγια; Τα είπε ο Σάρουμαν, ο δάσκαλος του Φιδόγλωσσου. Αν και δεν αμφιβάλλω πως ο Φιδόγλωσσος στο παλάτι κάλυψε τη σημασία τους με λόγια πιο ύπουλα. Άρχοντά μου, αν η αγάπη που είχε η αδελφή σου για σένα και η θέλησή της που εξακολουθούσε να σκύβει στο καθήκον της, δεν κρατούσαν το στόμα της κλειστό, μπορεί να είχες ακούσει ακόμα και τέτοια λόγια σαν κι αυτά που της ξεφεύγουν. Αλλά ποιος ξέρει τι να έλεγε στο σκοτάδι, μονάχη, στην πίκρα της ξάγρυπνης νύχτας, όταν ολόκληρή της η ζωή έμοιαζε να μαζεύει και οι τοίχοι της κάμαράς της να την πλακώνουν, να γίνονται κλουβί για να κλείσουν μέσα ένα ελεύθερο πουλί;

Τότε ο Έομερ έμεινε σιωπηλός και κοίταξε την αδελφή του, λες και αναλογιζόταν απ' την αρχή όλες τις μέρες της προηγούμενης ζωής τους που είχαν περάσει μαζί.

Ο Άραγκορν όμως είπε:

– Είδα κι εγώ αυτά που είδες κι εσύ, Έομερ. Ελάχιστες θλίψεις, ανάμεσα στις κακοτυχίες του κόσμου, κλείνουν περισσότερη πίκρα και ντροπή για την καρδιά ενός άντρα από το να βλέπει την αγάπη μιας κυράς τόσο όμορφης και γενναίας και να μην μπορεί ν' ανταποκριθεί. Θλίψη και λύπηση με ακολουθούν από τότε που την άφησα στο Ντάνχάροου και πήρα τα Μονοπάτια των Νεκρών· και κανένας φόβος σε όλον το δρόμο μου δεν ήταν τόσο πολύ μαζί μου, όσο ο φόβος τού τι θα μπορούσε να της συμβεί. Και όμως, Έομερ, εγώ σου λέω πως αυτή σε αγαπάει πιο αληθινά απ' ό,τι εμένα· γιατί εσένα σε ξέρει και σ' αγαπάει· ενώ σ' εμένα αγαπάει μόνο μια σκιά και μια σκέψη: μια ελπίδα δόξας και ηρωικών πράξεων και τόπων μακριά από τους κάμπους του Ρόαν.

»Έχω, ίσως, τη δύναμη να γιατρέψω το σώμα της και να τη φέρω πίσω από τη σκοτεινή κοιλάδα. Αλλά, τι την περιμένει σαν ξυπνήσει – ελπίδα, λησμονιά ή απελπισία; δεν ξέρω. Και αν ξυπνήσει σε απελπισία, τότε θα πεθάνει, εκτός και βρεθεί άλλη γιατρειά που εγώ δεν μπορώ να της τη δώσω. Αλίμονο! γιατί τα κατορθώματά της την έχουν κατατάξει ανάμεσα στις πιο φημισμένες βασίλισσες.

Ύστερα ο Άραγκορν έσκυψε και κοίταξε το πρόσωπό της, κι ήταν στ' αλήθεια άσπρο σαν κρίνος, παγωμένο σαν την παγωνιά και σκληρό σαν σμιλεμένο μάρμαρο. Αλλά έσκυψε και τη φίλησε στο μέτωπο και τη φώναξε απαλά, λέγοντας:

– Έογουιν, κόρη του Έομουντ, ξύπνα! Ο εχθρός σου πάει, έφυγε!

Εκείνη δεν κουνήθηκε, τώρα όμως άρχισε πάλι να αναπνέει βαθιά, έτσι που το στήθος της άρχισε ν' ανεβοκατεβαίνει κάτω από το άσπρο λινό σεντόνι. Γι' άλλη μια φορά ο Άραγκορν έτριψε δυο φύλλα *athelas* και τα έριξε στο αχνιστό νερό· και μ' αυτό έπλυνε το μέτωπό της και το δεξί της χέρι που ήταν ξαπλωμένο κρύο κι άψυχο πάνω στα σκεπάσματα.

Και τότε, είτε γιατί ο Άραγκορν είχε στ' αλήθεια κάποια λησμονημένη δύναμη της Δύσης, ή κι αν ήταν μονάχα τα λόγια του στην Αρχόντισσα Έογουιν που το πέτυχαν, καθώς η γλυκιά επίδραση του βοτανιού απλώθηκε παντού στο δωμάτιο, φάνηκε σε όσους βρίσκονταν κοντά ότι ένας διαπεραστικός άνεμος μπήκε απ' το παράθυρο, που δεν είχε καμιά μυρωδιά, αλλά ήταν αέρας εντελώς φρέσκος και καθαρός κι ολοκαίνουριος, λες και κανένα ζωντανό πλάσμα δεν τον είχε αναπνεύσει άλλη φορά κι ερχόταν πρωτόφερτος, απ' τα χιονισμένα βουνά ψηλά, κάτω από το θόλο των αστεριών, ή από μακρινές ασημένιες ακρογιαλιές που τις ξεπλένουν οι αφροί της θάλασσας.

– Ξύπνα, Έογουιν, Αρχόντισσα του Ρόαν! είπε ο Άραγκορν ξανά και πήρε το δεξί της χέρι στο δικό του και το ένιωσε ζεστό από τη

ζωή που ξαναγύριζε. Ξύπνα! Η σκιά έφυγε και όλο το σκοτάδι έχει ξεπλυθεί!

Ύστερα έβαλε το χέρι της στο χέρι του Έομερ κι απομακρύνθηκε.

– Φώναξέ την! είπε και βγήκε αθόρυβα από το δωμάτιο.

– Έογουιν, Έογουιν! φώναξε ο Έομερ μέσ' απ' τα δάκρυά του.

Αλλά εκείνη άνοιξε τα μάτια της και είπε:

– Έομερ! Τι χαρά είναι αυτή; Γιατί είπαν πως είχες σκοτωθεί. Όχι, εκείνες δεν ήταν παρά οι σκοτεινές φωνές του ονείρου μου μόνο. Πόσες ώρες ονειρεύομαι;

– Όχι πολλές, αδελφή μου, είπε ο Έομερ. Αλλά μην το συλλογίζεσαι πια!

– Νιώθω παράξενα κουρασμένη, είπε. Πρέπει να ξεκουραστώ λιγάκι. Πες μου όμως τι απέγινε ο Άρχοντας του Μαρκ; Αλίμονο! Μη μου πεις πως ήταν κι αυτό όνειρο· γιατί ξέρω πως δεν ήταν. Είναι νεκρός, όπως το είχε προβλέψει.

– Είναι νεκρός, είπε ο Έομερ, αλλά μου είπε να δώσω χαιρετίσματα στην Έογουιν, που την αγαπούσε περισσότερο κι από κόρη του. Τώρα κείται με μεγάλες τιμές στην Ακρόπολη της Γκόντορ.

– Είναι θλιβερό, είπε. Παρ' όλ' αυτά όμως είναι και καλό περισσότερο απ' ό,τι τολμούσα να ελπίσω τις σκοτεινές μέρες, τότε που φαινόταν πως ο Οίκος του Έορλ είχε λιγότερη τιμή κι απ' την καλύβα ενός τσοπάνη. Και τι κάνει ο ακόλουθος του βασιλιά, το Ανθρωπάκι; Έομερ, πρέπει να τον κάνεις ιππότη του Ρίντερμαρκ, γιατί είναι γενναίος!

– Βρίσκεται κάπου εδώ κοντά σ' αυτό το Σπίτι και θα πάω να τον δω, είπε ο Γκάνταλφ. Ο Έομερ θα μείνει εδώ για λίγο. Όμως μη μιλάς ακόμα ούτε για πόλεμο ούτε για λύπες, ώσπου να γίνεις πάλι καλά. Είναι μεγάλη χαρά να σε βλέπουμε ξυπνητή ξανά με ελπίδες και υγεία, γιατί είσαι αρχόντισσα πολύ γενναία!

– Υγεία; είπε η Έογουιν. Μπορεί. Τουλάχιστον όσο υπάρχει η άδεια σέλα κάποιου νεκρού Καβαλάρη που να μπορώ να χρησιμοποιήσω και πόλεμος να πολεμήσω. Αλλά ελπίδες; Δεν ξέρω.

Ο Γκάνταλφ κι ο Πίπιν ήρθαν στο δωμάτιο του Μέρι κι εκεί βρήκαν τον Άραγκορν να στέκεται πλάι στο κρεβάτι.

– Καημένε μου Μέρι! φώναξε ο Πίπιν κι έτρεξε στο κρεβάτι, γιατί του φάνηκε πως ο φίλος του έδειχνε χειρότερα και η όψη του ήταν σταχτιά σαν να τον πλάκωνε βάρος πολλών χρόνων λύπης και ξαφνικά φόβος κυρίεψε τον Πίπιν πως ο Μέρι θα πέθαινε.

– Μη φοβάσαι, είπε ο Άραγκορν. Έφτασα εγκαίρως και τον κάλεσα να γυρίσει πίσω. Είναι κατάκοπος τώρα και λυπημένος κι έχει τα ίδια με την Αρχόντισσα Έογουιν, γιατί τόλμησε να χτυπήσει το θανατερό εκείνο πλάσμα. Αλλά τούτα τα κακά μπορεί να διορθωθούν, γιατί

έχει πνεύμα δυνατό και χαρούμενο. Δε θα ξεχάσει τη λύπη του· αλλά δε θα του σκοτεινάσει την καρδιά, θα τον διδάξει όμως σοφία.

Έπειτα ο Άραγκορν ακούμπησε το χέρι του στο κεφάλι του Μέρι και περνώντας το απαλά ανάμεσα από τις καστανές του μπούκλες, του άγγιξε τα βλέφαρα και τον φώναξε με τ' όνομά του. Κι όταν το άρωμα του *athelas* απλώθηκε στο δωμάτιο, σαν τη μυρωδιά των κήπων και σαν τα ρείκια στον ήλιο γεμάτα μέλισσες, ο Μέρι ξύπνησε ξαφνικά και είπε:

– Πεινάω. Τι ώρα είναι;

– Έχει περάσει τώρα η ώρα του δείπνου, είπε ο Πίπιν· αν και φαντάζομαι πως κάτι θα μπορέσω να σου φέρω, αν μου το επιτρέπουν.

– Και βέβαια το επιτρέπουν, είπε ο Γκάνταλφ. Κι οτιδήποτε άλλο επιθυμήσει τούτος ο Καβαλάρης του Ρόαν, αν μπορεί να βρεθεί στη Μίνας Τίριθ, που τ' όνομά του είναι τιμημένο.

– Ωραιότατα! είπε ο Μέρι. Τότε θα 'θελα το δείπνο μου πρώτα κι ύστερα μια πίπα – το πρόσωπό του σκοτείνιασε. Όχι, όχι, πίπα. Δε νομίζω πως θα καπνίσω ξανά.

– Γιατί όχι; είπε ο Πίπιν.

– Να, απάντησε ο Μέρι αργά. Είναι νεκρός. Και η πίπα μου το ξαναθύμισε. Είπε ότι λυπόταν που δε βρήκε ποτέ την ευκαιρία να κουβεντιάσουμε για την ιστορία του χόρτου. Ήταν σχεδόν το τελευταίο πράγμα που είπε. Ποτέ δε θα μπορέσω ξανά να καπνίσω χωρίς να σκεφτώ αυτόν ή εκείνη τη μέρα, Πίπιν, που έφτασε στο Ίσενγκαρντ και ήταν τόσο ευγενικός!

– Τότε να καπνίζεις και να τον θυμάσαι! είπε ο Άραγκορν. Γιατί ήταν καλή καρδιά και μεγάλος βασιλιάς κι έμεινε πιστός στους όρκους του· κατάφερε και ξεπέρασε τις σκιές και βγήκε σ' ένα τελευταίο ηλιόλουστο πρωινό. Μόλο που η υπηρεσία σου κοντά του ήταν σύντομη, θα πρέπει να τη θυμάσαι σαν μια ανάμνηση χαρούμενη και τιμημένη ως το τέλος της ζωής σου.

Ο Μέρι χαμογέλασε.

– Καλά, λοιπόν, είπε, αν ο Γοργοπόδαρος μου προμηθέψει τα απαραίτητα, θα καπνίσω και θα θυμάμαι. Είχα λίγο απ' το καλύτερο του Σάρουμαν στο σακίδιό μου, αλλά τι απόγινε μες στη μάχη, σίγουρα δεν ξέρω.

– Κύριε Μέριαντοκ, είπε ο Άραγκορν, αν νομίζεις πως πέρασα τα βουνά και την Γκόντορ ολόκληρη με σπαθί και φωτιά για να φέρω χόρτα σ' έναν απρόσεκτο στρατιώτη που χάνει τις αποσκευές του, κάνεις μεγάλο λάθος. Αν το σακίδιό σου δεν έχει βρεθεί, τότε στείλε να φωνάξουν τον υπεύθυνο για τα βότανα του Σπιτιού. Κι αυτός θα σου πει πως δεν ήξερε ότι το χόρτο που επιθυμείς είχε καμιά ιδιότητα, αλλά πως ονομάζεται *westmansweed* από τον κόσμο και *galenas* από

τους ευγενείς, κι άλλα ονόματα σ' άλλες επιστημονικότερες γλώσσες, κι αφού προσθέσει και μερικά μισοξεχασμένα στιχάκια που δεν καταλαβαίνει, θα σε πληροφορήσει με λύπη του πως δεν υπάρχει καθόλου στο Σπίτι και θα σ' αφήσει να συλλογίζεσαι την ιστορία των γλωσσών. Και το ίδιο πρέπει να κάνω κι εγώ. Γιατί δεν έχω κοιμηθεί σε κρεβάτι σαν κι αυτό, από τότε που έφυγα απ' το Ντάνχάροου, ούτε έχω βάλει τίποτα στο στόμα μου απ' τη νύχτα πριν χαράξει.

Ο Μέρι του άρπαξε το χέρι και το φίλησε.

– Ζητώ χίλια συγγνώμη, είπε. Φύγε αμέσως! Από εκείνη τη νύχτα στο Μπρι σού έχουμε γίνει κακός μπελάς. Αλλά είναι ο τρόπος μας να χρησιμοποιούμε ανάλαφρες κουβέντες σε τέτοιες ώρες και να λέμε λιγότερα από όσα θα θέλαμε να πούμε. Φοβόμαστε να πούμε πάρα πολλά. Κι αυτό μας στερεί τα σωστά λόγια, όταν το αστείο δεν έχει θέση.

– Αυτό το ξέρω καλά, ειδαλλιώς δε θα σου φερνόμουνα με τον ίδιο τρόπο, είπε ο Άραγκορν. Μακάρι το Σάιρ να ζει πάντοτε αμάραντο!

Και φιλώντας το Μέρι βγήκε έξω μαζί με τον Γκάνταλφ.

Ο Πίπιν έμεινε πίσω.

– Ήταν ποτέ κανένας σαν κι αυτόν; είπε. Εκτός από τον Γκάνταλφ, βέβαια. Νομίζω πως θα πρέπει να συγγενεύουν. Μικρέ μου ανόητε, το σακίδιό σου βρίσκεται πλάι στο κρεβάτι σου και το είχες στην πλάτη σου όταν σε βρήκα. Κι εκείνος, φυσικά, το έβλεπε όλη αυτή την ώρα. Πάντως έχω κι εγώ λίγο καπνό δικό μου. Έλα, τώρα! Είναι φύλλο του Λόνγκμπότομ. Γέμισε την πίπα σου ώσπου να τρέξω εγώ να δω για φαγητό! Και ύστερα ας ξεδώσουμε λιγάκι. Άι στο καλό. Εμείς οι Τουκ και οι Μπράντιμπακ δεν μπορούμε να ζήσουμε πολύ στα μεγάλα ύψη.

– Όχι, είπε ο Μέρι. Εγώ δεν μπορώ. Όχι ακόμα, οπωσδήποτε. Αλλά τουλάχιστον, Πίπιν, μπορούμε τώρα να τα δούμε και να τους αποδώσουμε τιμή. Το καλύτερο είναι να αγαπάς πρώτα ό,τι είναι στα μέτρα σου, φαντάζομαι. Πρέπει κάπου να αρχίζεις και να έχεις κάποιες ρίζες και το χώμα του Σάιρ είναι βαθύ. Πάντως υπάρχουν πράγματα βαθύτερα και ανώτερα· και κανένας δε θα μπορούσε να φροντίζει τον κήπο του με την ησυχία του, αν δεν ήταν αυτά, είτε το ξέρει είτε όχι. Κι εγώ χαίρομαι που ξέρω γι' αυτά, λιγάκι. Αλλά δεν ξέρω τι μ' έπιασε και μιλάω έτσι. Πού 'ναι εκείνο το φύλλο; Και φέρε μου την πίπα μου απ' το σακίδιό μου, αν δεν έχει σπάσει.

Ο Άραγκορν κι ο Γκάνταλφ πήγαν τώρα στον Προϊστάμενο των Σπιτιών της Γιατρειάς και του είπαν πως ο Φαραμίρ και η Έογουιν έπρεπε να μείνουν εκεί και να εξακολουθήσουν να τους περιποιούνται με προσοχή για πολλές μέρες.

– Η Αρχόντισσα Έογουιν, είπε ο Άραγκορν, γρήγορα θα θελήσει να σηκωθεί και να φύγει· όμως δεν πρέπει να της το επιτρέψετε, αν μπορέσετε με κάποιον τρόπο να την κρατήσετε, ώσπου να περάσουν τουλάχιστο δέκα μέρες.

– Όσο για το Φαραμίρ, είπε ο Γκάνταλφ, πρέπει γρήγορα να μάθει πως ο πατέρας του είναι νεκρός. Αλλά δεν πρέπει να μάθει ολόκληρη την ιστορία της τρέλας του Ντένεθορ, ώσπου να έχει τελείως θεραπευτεί και να έχει αναλάβει καθήκοντα. Φρόντισε ώστε ο Μπέρεγκοντ και ο *perian*, που ήταν παρόντες, να μην του πουν για τα όσα έγιναν ακόμα!

– Και ο άλλος *perian*, ο Μέριαντοκ, που βρίσκεται κάτω από την επίβλεψή μου, αυτόν τι να τον κάνω; είπε ο Προϊστάμενος.

– Είναι πιθανόν ότι θα νιώθει καλά για να σηκωθεί αύριο, για λίγη ώρα, είπε ο Άραγκορν. Άφησέ τον να σηκωθεί, αν το θελήσει. Μπορεί να περπατήσει λιγάκι, αν τον προσέχουν οι φίλοι του.

– Είναι αξιόλογος λαός, είπε ο Προϊστάμενος, κουνώντας το κεφάλι του. Σκληρά καρύδια.

Στην είσοδο των Σπιτιών είχαν κιόλας συγκεντρωθεί πολλοί για να δουν τον Άραγκορν και τον πήραν από πίσω· κι όταν τέλος έφαγε, ήρθαν άνθρωποι και τον παρακαλούσαν να θεραπεύσει τους συγγενείς ή φίλους τους, που η ζωή τους κινδύνευε από κάποιον πόνο ή πληγή ή που τους πλάκωνε η Μαύρη Σκιά. Και ο Άραγκορν σηκώθηκε και βγήκε κι έστειλε να φωνάξουν τους γιους του Έλροντ και μαζί δούλεψαν ως αργά τη νύχτα. Και στην Πόλη διαδόθηκε: «Ο βασιλιάς ξανάρθε πραγματικά». Και τον είπαν Λιθούχο, από το πράσινο πετράδι που φορούσε, κι έτσι το όνομα που είχαν προφητέψει, όταν γεννήθηκε, ότι θα έχει, του το διάλεξε ο λαός του.

Κι όταν δεν μπορούσε να δουλέψει άλλο, τυλίχτηκε στο μανδύα του και γλίστρησε έξω από την Πόλη και πήγε στη σκηνή του πριν χαράξει και κοιμήθηκε λίγο. Και το πρωί το λάβαρο του Ντολ Άμροθ, ένα άσπρο καράβι σαν κύκνος στα γαλανά νερά, ανέμισε στον Πύργο και ο κόσμος κοίταξε ψηλά και αναρωτήθηκαν μήπως ο ερχομός του Βασιλιά ήταν όνειρο.

Κεφάλαιο IX

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Το πρωινό μετά τη μάχη ήρθε και ήταν όμορφο, με ανάλαφρα συννεφάκια και τον άνεμο να γυρίζει δυτικά. Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι σηκώθηκαν και βγήκαν έξω νωρίς και ζήτησαν άδεια ν' ανεβούν στην Πόλη, γιατί ήθελαν πολύ να δουν το Μέρι και τον Πίπιν.

– Τι καλά που μάθαμε πως είναι ακόμα ζωντανοί, είπε ο Γκίμλι· γιατί μας στοίχισαν πολλούς κόπους τότε που τρέχαμε να τους προλάβουμε απ' τη μια άκρη του Ρόαν ως την άλλη και δε θα ήθελα οι κόποι μας να πήγαιναν χαμένοι.

Το Ξωτικό κι ο Νάνος μπήκαν μαζί στη Μίνας Τίριθ κι όσοι τους έβλεπαν να περνούν θαύμαζαν βλέποντας τέτοιους συντρόφους· γιατί ο Λέγκολας ήταν όμορφος πέρα από τα μέτρα των Ανθρώπων και τραγουδούσε ένα τραγούδι ξωτικό με καθάρια φωνή, καθώς προχωρούσε μες στο πρωινό· ο Γκίμλι όμως προχωρούσε περήφανα στο πλευρό του, χαϊδεύοντας τη γενειάδα του και παρατηρώντας τα πάντα γύρω του.

– Έχει αρκετά καλές λιθοδομές εδώ, είπε καθώς κοίταζε τα τείχη, αλλά αλλού δεν είναι τόσο καλή δουλειά και οι δρόμοι θα μπορούσαν να γίνουν καλύτερα. Όταν ο Άραγκορν πάρει το θρόνο του, θα του προσφέρω τις υπηρεσίες των λιθοδόμων του Βουνού και θα την κάνουμε να την καμαρώνουν όλοι.

– Χρειάζονται περισσότερους κήπους, είπε ο Λέγκολας. Τα σπίτια είναι νεκρά, και ελάχιστα φυτρώνουν εδώ και χαίρονται. Αν πάρει το θρόνο του ο Άραγκορν, ο λαός του Δάσους θα του φέρει πουλιά που κελαηδούν και δέντρα που δεν πεθαίνουν.

Τέλος, έφτασαν στον Πρίγκιπα Ιμραχίλ και ο Λέγκολας τον κοίταξε και υποκλίθηκε βαθιά· γιατί είδε πως εδώ πραγματικά βρισκόταν κάποιος με αίμα ξωτικό στις φλέβες του.

– Χαίρε, άρχοντα! είπε. Ο λαός της Νίμροντελ έχει φύγει εδώ και πολύν καιρό από τα δάση του Λόριεν, όμως μπορεί ακόμα κανείς να δει πως δεν άνοιξαν όλοι πανιά από το λιμάνι του Άμροθ να πάνε δυτικά ταξιδεύοντας στη θάλασσα.

– Έτσι αναφέρουν οι παραδόσεις του τόπου μου, είπε ο Πρίγκιπας· όμως, μέχρι τώρα, εδώ και αμέτρητα χρόνια, δεν έχουμε δει κανέναν από τον όμορφο λαό στα μέρη μας. Και είμαι γεμάτος θαυμασμό που βλέπω έναν εδώ τώρα μες στις λύπες και στον πόλεμο. Τι ζητάς;

– Είμαι ένας από τους Εννέα Συντρόφους που ξεκίνησαν από το Ίμλαντρις με το Μιθραντίρ, είπε ο Λέγκολας, και μαζί μ' αυτόν το Νάνο, το φίλο μου, ήρθα με τον Άρχοντα Άραγκορν. Τώρα όμως θέλουμε να δούμε τους φίλους μας, το Μέριαντοκ και τον Πέρεγκριν, που μας είπαν πως βρίσκονται κάτω από την επίβλεψή σου.

– Θα τους βρείτε στα Σπίτια της Γιατρειάς. Θα σας πάω εγώ ως εκεί, είπε ο Ιμραχίλ.

– Θα είναι αρκετό αν στείλεις κάποιον να μας οδηγήσει, άρχοντα, είπε ο Λέγκολας. Γιατί ο Άραγκορν σου στέλνει αυτό το μήνυμα. Δε θέλει να μπει στην Πόλη ξανά τώρα. Είναι ανάγκη όμως οι αρχηγοί να κάνουν συμβούλιο αμέσως και παρακαλεί εσένα και τον Έομερ του Ρόαν να πάτε κάτω στον καταυλισμό του, όσο το δυνατό γρηγορότερα. Ο Μιθραντίρ βρίσκεται κιόλας εκεί.

– Θα πάμε, είπε ο Ιμραχίλ.

Και χώρισαν με λόγια ευγενικά.

– Αυτός είναι άρχοντας ωραίος και μεγάλος στρατηγός των ανθρώπων, είπε ο Λέγκολας. Αν η Γκόντορ εξακολουθεί να έχει ακόμα τέτοιους άντρες στις μέρες της παρακμής της, τότε θα πρέπει να ήταν μεγάλη η δόξα της τις μέρες της ακμής της.

– Και το δίχως άλλο η καλή λιθοδομή είναι η αρχαιότερη και θα έγινε όταν πρωτοχτίστηκε η Πόλη, είπε ο Γκίμλι. Έτσι συμβαίνει πάντα με ό,τι αρχίζουν οι Άνθρωποι: πέφτει παγετός την Άνοιξη ή μαράζι το Καλοκαίρι και δεν εκπληρώνουν αυτό που υπόσχονται.

– Όμως, σπάνια χάνεται ο σπόρος τους, είπε ο Λέγκολας. Και πέφτει στο χώμα και σαπίζει για να ζωντανέψει ξανά σε τόπους και εποχές που δεν το περιμένει κανείς. Τα έργα των Ανθρώπων θα κρατήσουν περισσότερο από εμάς, Γκίμλι.

– Κι όμως, στο τέλος δεν καταλήγουν πουθενά, παρά σε απραγματοποίητες δυνατότητες, φαντάζομαι, είπε ο Νάνος.

– Σ' αυτό τα Ξωτικά δε γνωρίζουν την απάντηση, είπε ο Λέγκολας.

Τότε ήρθε ο υπηρέτης του Πρίγκιπα και τους πήγε στα Σπίτια της Γιατρειάς· κι εκεί βρήκαν τους φίλους τους στον κήπο και η συνάντησή τους έγινε με γέλια και χαρές. Για αρκετή ώρα κουβέντια-

σαν περπατώντας και χάρηκαν για λίγο ειρηνικά και ξεκούραστα στο πρωινό πάνω ψηλά, στους ανεμοδαρμένους κύκλους της Πόλης. Ύστερα, όταν κουράστηκε ο Μέρι, πήγαν και κάθισαν στο τείχος, με την πρασινάδα των Σπιτιών της Γιατρειάς πίσω τους· και πέρα, κατά το νοτιά, μπροστά τους γυάλιζε στον ήλιο ο Άντουιν, όπως κυλούσε, πηγαίνοντας εκεί που ούτε κι ο Λέγκολας έφτανε να δει, στους πλατιούς κάμπους και στην πράσινη καταχνιά του Λέμπενιν και του Νοτίου Ιθίλιεν.

Και τώρα ο Λέγκολας έμεινε σιωπηλός, ενώ οι άλλοι κουβέντιαζαν, και κοίταζε κατά τον ήλιο και, όπως κοίταζε, είδε άσπρα θαλασσοπούλια να πετούν ανεβαίνοντας το ποτάμι.

– Κοιτάξτε! φώναξε. Γλάροι! Πετούν βαθιά στο εσωτερικό. Για μένα είναι κάτι θαυμαστό και προξενούν ανησυχία μέσα μου. Ποτέ σ' όλη μου τη ζωή δεν τους είχα δει, ώσπου έφτασα στο Πελάργκιρ· κι εκεί τους άκουσα να κράζουν στον αέρα καθώς πηγαίναμε για τη μάχη των καραβιών. Τότε είχα σταθεί ακίνητος, λησμονώντας τον πόλεμο στη Μέση-γη· γιατί οι θρηνητικές φωνές τους μου μιλούσαν για τη Θάλασσα. Τη Θάλασσα! Αλίμονο! Δεν την έχω δει ακόμα. Αλλά βαθιά στις καρδιές όλων των δικών μου κοιμάται ο πόθος για τη θάλασσα, που είναι επικίνδυνο να τον ξυπνήσεις. Αλίμονο! εξαιτίας των γλάρων. Δε θα ξαναβρώ ειρήνη κάτω από οξιά ή φτελιά.

– Μη μιλάς έτσι! είπε ο Γκίμλι. Υπάρχουν ακόμα αμέτρητα πράγματα να δούμε στη Μέση-γη και μεγάλα έργα να κάνουμε. Αν όμως όλος ο όμορφος λαός φύγει στα Λιμάνια, ο κόσμος θα χάσει τη λάμψη του για κείνους που η μοίρα τους είναι να μείνουν.

– Θα χάσει τη λάμψη του και θα γίνει οπωσδήποτε θλιβερός! είπε ο Μέρι. Δεν πρέπει να πας στα Λιμάνια, Λέγκολας. Πάντα θα υπάρχουν και μερικοί, μικροί ή μεγάλοι, ακόμη και λίγοι σοφοί νάνοι σαν τον Γκίμλι, που θα σας χρειάζονται. Τουλάχιστον, έτσι ελπίζω. Αν και κάπως νιώθω πως το χειρότερο αυτού του πολέμου δεν έχει έρθει ακόμα. Πώς θα 'θελα να είχαν τελειώσει όλα και μάλιστα καλά!

– Μην είσαι τόσο απαισιόδοξος! φώναξε ο Πίπιν. Ο ήλιος λάμπει κι εμείς είμαστε μαζί εδώ για μια δυο μέρες τουλάχιστο. Θέλω να μάθω περισσότερα για όλους σας. Έλα, Γκίμλι! Εσύ κι ο Λέγκολας έχετε αναφέρει το παράξενο ταξίδι σας με το Γοργοπόδαρο καμιά δωδεκαριά φορές ως τώρα τούτο το πρωινό. Όμως, δε μου έχετε πει τίποτα γι' αυτό.

– Ο Ήλιος μπορεί να λάμπει εδώ, είπε ο Γκίμλι, αλλά έχω αναμνήσεις από κείνον το δρόμο, που δε θέλω να τις βγάλω απ' τα σκοτάδια. Αν ήξερα τι με περίμενε, νομίζω πως για καμιά φιλία δε θα περνούσα τα Μονοπάτια των Νεκρών.

– Τα Μονοπάτια των Νεκρών; *είπε ο Πίπιν. Άκουσα τον Άρα-*

γκορν να το λέει κι αναρωτήθηκα τι ήθελε να πει. Δε θα μας πεις τίποτα περισσότερο;

– Όχι πρόθυμα, είπε ο Γκίμλι. Γιατί σ' αυτόν το δρόμο ντροπιάστηκα – εγώ ο Γκίμλι ο γιος του Γκλόιν, που θεωρούσα τον εαυτό μου πιο σκληρό απ' τους Ανθρώπους και πιο μεγάλης αντοχής μέσα στη γη από κάθε Ξωτικό. Αλλά δεν απέδειξα ούτε το ένα ούτε το άλλο· και κρατήθηκα στο δρόμο από τη θέληση του Άραγκορν μονάχα.

– Κι από αγάπη σ' αυτόν επίσης, είπε ο Λέγκολας. Γιατί όλοι όσοι τον γνωρίζουν, τον αγαπούν, ο καθένας με τον τρόπο του, ακόμα και η ψυχρή κόρη των Ροχίριμ. Ήταν νωρίς το πρωί της μέρας πριν έρθετε εκεί, Μέρι, που φύγαμε από το Ντάνχάροου και τόσος φόβος είχε κυριέψει τον κόσμο, ώστε κανείς δε βγήκε να μας δει να φεύγουμε, εκτός από την Αρχόντισσα Έογουιν, που τώρα βρίσκεται πληγωμένη στο Σπίτι κάτω. Ήταν χωρισμός όλο λύπη κι εγώ λυπήθηκα πολύ που τον είδα.

– Αλίμονο! Εγώ έκανα καρδιά για τον εαυτό μου μόνο, είπε ο Γκίμλι. Όχι! δε θα μιλήσω για κείνο το ταξίδι.

Σώπασε· αλλά ο Πίπιν και ο Μέρι ήθελαν τόσο πολύ να μάθουν νέα, που στο τέλος ο Λέγκολας είπε:

– Θα σας πω αρκετά για να ικανοποιήσω την περιέργειά σας· γιατί εγώ δεν ένιωσα τον τρόμο και δε φοβήθηκα τις σκιές των Ανθρώπων, αδύναμες και ανίσχυρες όπως τις θεωρούσα.

Ύστερα τους είπε στα γρήγορα για το στοιχειωμένο δρόμο μέσα στα βουνά και τη σκοτεινή συνάντηση στο Έρεχ και το μεγάλο ταξίδι από εκεί ενενήντα λεύγες ως το Πελάργκιρ στον Άντουιν.

– Τέσσερα μερόνυχτα – και πήραμε και πέμπτο – ταξιδεύαμε από το Μαύρο Βράχο, είπε. Και, να! στο σκοτάδι της Μόρντορ οι ελπίδες μου πήραν φτερά· γιατί σ' εκείνη τη σκοτεινιά ο Λόχος των Ίσκιων φάνηκε να δυναμώνει και να παίρνει ακόμα πιο τρομερή όψη. Είδα άλλους να πηγαίνουν καβάλα κι άλλους πεζούς, όμως όλοι προχωρούσαν με την ίδια μεγάλη ταχύτητα. Ήταν αμίλητοι, όμως τα μάτια τους γυάλιζαν. Στα υψώματα του Λάμεντον πρόφτασαν τα άλογά μας, βγήκαν στο πλάι μας και θα μας προσπερνούσαν, αν δεν τους το απαγόρευε ο Άραγκορν.

»Στο πρόσταγμά του πέρασαν πίσω. «Ακόμα και οι Σκιές των Ανθρώπων υπακούουν στη θέλησή του», σκέφτηκα. «Μπορεί και να του προσφέρουν βοήθεια τελικά!»

»Μια μέρα με φως ταξιδέψαμε και ύστερα έφτασε η μέρα χωρίς χαραυγή κι εμείς συνεχίζαμε να προχωρούμε και περάσαμε τους ποταμούς Κίριλ και Ρίνγκλο· και την τρίτη μέρα φτάσαμε στο Λίνχιρ, πάνω από τις εκβολές του Γκίλρεϊν. Κι εκεί οι άντρες του Λάμεντον υπερασπίζονταν τα περάσματα από τους άγριους ανθρώπους του

Ούμπαρ και του Χαράντ, που είχαν ανέβει με τα καράβια τους το ποτάμι. Αλλά υπερασπιστές κι επιτιθέμενοι μαζί παράτησαν τη μάχη και το 'βαλαν στα πόδια όταν φτάσαμε, φωνάζοντας πως ο Βασιλιάς των Νεκρών τους είχε επιτεθεί. Μόνο ο Άνγκμπορ, ο Άρχοντας του Λάμεντον, είχε το κουράγιο να μας αντιμετωπίσει· και ο Άραγκορν του είπε να συγκεντρώσει τους άντρες του και να μας ακολουθήσουν, αν τολμούσαν, όταν ο Γκρίζος Λόχος θα είχε περάσει.

»– Στο Πελάργκιρ ο Κληρονόμος του Ισίλντουρ θα σε χρειαστεί, είπε.

»Έτσι περάσαμε τον Γκίλρεϊν, κατατροπώνοντας τους συμμάχους της Μόρντορ μπροστά μας· και ύστερα ξεκουραστήκαμε για λίγο. Γρήγορα όμως ο Άραγκορν σηκώθηκε, λέγοντας: «Να! η Μίνας Τίριθ δέχεται κιόλας επίθεση. Φοβάμαι πως θα πέσει πριν φτάσουμε να τη βοηθήσουμε». Έτσι καβαλήσαμε πάλι τ' άλογα, πριν περάσει η νύχτα, και συνεχίσαμε με όση ταχύτητα άντεχαν τ' άλογά μας, διασχίζοντας τους κάμπους του Λέμπενιν.

Ο Λέγκολας σταμάτησε κι αναστέναξε και γυρίζοντας το βλέμμα του κατά το νοτιά σιγοτραγούδησε:

Απ' τον Κέλος στον Έρουι ασημένια κυλούν τα ρυάκια
Στους πράσινους κάμπους του Λέμπενιν!
Ψηλό το χορτάρι φυτρώνει εκεί. Και τα κάτασπρα κρίνα
Λικνίζονται στ' αγέρι το θαλασσινό!
Μα κι οι λουλουδιασμένες καμπάνες των mallos και των alfirin**
Λικνίζονται στ' αγέρι το θαλασσινό
Στους πράσινους κάμπους του Λέμπενιν!

– Πράσινα είναι εκείνα τα λιβάδια στα τραγούδια του λαού μου· αλλά ήταν σκοτεινά τότε, γκρίζοι ερημότοποι στη μαυρίλα μπροστά μας. Και παντού στους κάμπους, ποδοπατώντας το χορτάρι και τα λουλούδια δίχως να προσέχουμε, καταδιώξαμε τους εχθρούς μας μια μέρα και μια νύχτα, ώσπου τους ξεπαστρέψαμε στο Μεγάλο Ποταμό επιτέλους.

»Τότε νόμισα πως πλησιάσαμε στη Θάλασσα· γιατί ήταν πλατύ το νερό στο σκοτάδι και αμέτρητα θαλασσοπούλια τιτίβιζαν στις ακτές του. Αλίμονο, ο θρήνος των γλάρων! Δε μου είπε η Κυρά να φυλάγομαι απ' αυτούς; Και τώρα δεν μπορώ να τους ξεχάσω.

– Όσο για μένα, ούτε που τους πρόσεξα, είπε ο Γκίμλι, γιατί τότε πιάσαμε στα σοβαρά τη μάχη. Εκεί στο Πελάργκιρ ήταν αγκυροβολημένος ο κυρίως στόλος του Ούμπαρ, πενήντα μεγάλα καράβια και

* Κίτρινα λουλούδια που φυτρώνουν στο Λέμπενιν. (*Σημ. Μετ.*)

αμέτρητα μικρότερα σκάφη. Πολλοί από αυτούς που καταδιώκαμε είχαν φτάσει στα λιμάνια πριν από μας και είχαν φέρει και το φόβο τους· και μερικά καράβια είχαν ξεκινήσει, γυρεύοντας να ξεφύγουν κατεβαίνοντας το Ποτάμι ή να φτάσουν στην απέναντι όχθη· και πολλά από τα μικρότερα σκάφη καίγονταν. Αλλά οι Χαράντριμ, στριμωγμένοι τώρα στην άκρη, γύρισαν να μας αντιμετωπίσουν, εξαγριωμένοι στην απελπισία τους· και γελούσαν όταν μας είδαν, γιατί ήταν ακόμα μεγάλος στρατός.

»Ο Άραγκορν όμως σταμάτησε και φώναξε με μεγάλη φωνή: «Ελάτε τώρα! Σας καλώ στο όνομα του Μαύρου Βράχου!» Και ξαφνικά ο Λόχος των Ίσκιων, που είχε κρατηθεί πίσω, ήρθε επιτέλους σαν γκρίζα παλίρροια, σαρώνοντας τα πάντα μπροστά του. Άκουσα ξέψυχες φωνές και ξέθωρα σαλπίσματα από βούκινα κι ένα μουρμουρητό από αμέτρητες μακρινές φωνές – έμοιαζε απόηχος κάποιας ξεχασμένης μάχης τα Μαύρα Χρόνια πολύ παλιά. Χλωμά σπαθιά βγήκαν απ' τα θηκάρια· αλλά δεν ξέρω αν οι λεπίδες τους έκοβαν ακόμα, γιατί οι Νεκροί δε χρειάζονταν πια κανένα όπλο εκτός από το φόβο. Κανείς δεν μπορούσε να τους αντισταθεί.

»Πήγαν σε κάθε πλοίο που ήταν τραβηγμένο έξω στη στεριά και ύστερα πήγαν στο νερό σ' εκείνα που ήταν αγκυροβολημένα· και όλοι οι ναυτικοί κυριεύτηκαν από τρελό φόβο και πήδηξαν έξω, εκτός από τους σκλάβους που ήταν αλυσοδεμένοι στα κουπιά. Αψηφώντας τον κίνδυνο ορμήσαμε ανάμεσα στους πανικόβλητους εχθρούς μας, σαρώνοντάς τους σαν τα φύλλα, ώσπου φτάσαμε στην παραλία. Και ύστερα στο καθένα από τα μεγάλα καράβια που είχαν απομείνει ο Άραγκορν έστειλε κι από έναν Ντούνεντεν κι εκείνοι καθησύχασαν τους αιχμαλώτους που βρίσκονταν μέσα και τους είπαν να παραμερίσουν το φόβο τους και να ελευθερωθούν.

»Πριν τελειώσει εκείνη η σκοτεινή μέρα δεν είχε απομείνει κανένας εχθρός να μας προβάλει αντίσταση· όλοι είχαν πνιγεί ή υποχωρούσαν άτακτα κατά το νοτιά, με την ελπίδα να βρουν τις χώρες τους πεζή. Εμένα μου φάνηκε παράξενο και θαυμαστό να ανατρέπονται τα σχέδια της Μόρντορ από τέτοια φαντάσματα φόβου και σκοτεινιάς. Την έπαθε με τα ίδια της τα όπλα!

– Πραγματικά παράξενο, είπε ο Λέγκολας. Εκείνη την ώρα κοίταξα τον Άραγκορν και σκέφθηκα πόσο μεγάλος και φοβερός Άρχοντας θα μπορούσε να είχε γίνει με την τόσο ισχυρή θέλησή του, αν είχε πάρει το Δαχτυλίδι για τον εαυτό του. Δεν έχει άδικο η Μόρντορ που τον φοβάται. Το πνεύμα του όμως είναι πολύ ανώτερο από την αντίληψη του Σόρον· μήπως δεν κατάγεται από τα παιδιά της Λούθιεν; Αυτή η γενιά δε θα χαθεί όσα χρόνια κι αν περάσουν.

– Τέτοιες προβλέψεις δεν τις φτάνουν τα μάτια των Νάνων, είπε ο

Γκίμλι. Όμως, στ' αλήθεια, ήταν πανίσχυρος εκείνη την ημέρα ο Άραγκορν. Να! όλος ο μαύρος στόλος βρισκόταν στα χέρια του· και για τον εαυτό του διάλεξε το μεγαλύτερο καράβι και ανέβηκε. Ύστερα είπε και σάλπισαν δυνατά πολλές τρομπέτες, λάφυρα του εχθρού· και ο Λόχος των Ίσκιων τραβήχτηκε στην παραλία. Εκεί στάθηκαν σιωπηλοί, σχεδόν αόρατοι, εκτός από μια κόκκινη γυαλάδα στα μάτια τους που αντανακλούσε την κοκκινίλα των πυρπολημένων καραβιών. Κι ο Άραγκορν απευθύνθηκε με φωνή μεγάλη στους Νεκρούς και είπε:

»Ακούστε τώρα τα λόγια του Κληρονόμου του Ισίλντουρ! Ο όρκος σας εκπληρώθηκε. Γυρίστε πίσω και ποτέ πια μην ενοχλήσετε τις κοιλάδες! Φύγετε και ας αναπαύεσθε εν ειρήνη!»

»Οπότε ο Βασιλιάς των Νεκρών βγήκε μπροστά από το λόχο, έσπασε το κοντάρι του και το πέταξε κάτω. Ύστερα υποκλίθηκε βαθιά και απομακρύνθηκε· και γρήγορα όλος ο γκρίζος λόχος αποτραβήχτηκε και χάθηκε σαν την ομίχλη που τη σπρώχνει πίσω ξαφνικός άνεμος· και σε μένα φάνηκε σαν να ξύπνησα από κάποιο όνειρο.

»Εκείνη τη νύχτα εμείς ξεκουραστήκαμε, ενώ άλλοι δούλευαν. Γιατί απελευθερώθηκαν πολλοί αιχμάλωτοι και πολλοί σκλάβοι, άνθρωποι της Γκόντορ, που τους είχαν πιάσει σε επιδρομές· και γρήγορα επίσης συγκεντρώθηκε στρατός πολύς με άντρες από το Λέμπενιν και το Έθιρ· και ήρθε και ο Άνγκμπορ του Λάμεντον με όσο ιππικό μπόρεσε να συγκεντρώσει. Τώρα που ο φόβος των Νεκρών είχε απομακρυνθεί, ήρθαν να μας βοηθήσουν και να δουν τον Κληρονόμο του Ισίλντουρ· γιατί η φήμη εκείνου του ονόματος είχε απλωθεί σαν φωτιά στο σκοτάδι.

»Κι αυτά έγιναν προς το τέλος της ιστορίας μας. Γιατί όλο εκείνο το απόβραδο και τη νύχτα ετοιμάστηκαν και επανδρώθηκαν πολλά πλοία· και το πρωί ο στόλος ξεκίνησε. Αν και τώρα φαίνεται σαν να 'χει περάσει πολύς καιρός, όμως δεν ήταν παρά προχθές το πρωί, την έκτη μέρα που φύγαμε απ' το Ντάνχάροου. Όμως τον Άραγκορν δεν τον άφηνε να ησυχάσει ο φόβος πως είχαμε ελάχιστο χρόνο μπροστά μας.

»«Είναι σαράντα δύο λεύγες απ' το Πελάργκιρ ως τις αποβάθρες του Χάρλοντ, είπε. Όμως πρέπει να φτάσουμε στο Χάρλοντ αύριο, ειδαλλιώς όλα θα πάνε χαμένα.»

»Τα κουπιά τώρα τα δούλευαν άντρες ελεύθεροι, που κόπιαζαν αντρίκεια· όμως ανεβαίναμε αργά το Μεγάλο Ποταμό, γιατί πλέαμε αντίθετα στο ρεύμα και, μόλο που δεν είναι ορμητικό κάτω στο Νοτιά, ο αέρας δε μας βοηθούσε. Η καρδιά μου θα ήταν βαριά, παρ' όλη μας τη νίκη στα λιμάνια, αν δεν έβαζε ξαφνικά τα γέλια ο Λέγκολας.

»«Μην απελπίζεσαι, μακρυγένη γιε του Ντούριν! είπε. Γιατί έτσι

λένε: *Σαν τα πάντα η απόγνωση κάψει, η ελπίδα ξανά θε ν' ανάψει.*

»Όμως, δε μου έλεγε τι ελπίδα έβλεπε από μακριά. Όταν έφτασε η νύχτα, το σκοτάδι έγινε πυκνότερο και καίγονταν οι καρδιές μας, γιατί μακριά κατά το Βοριά βλέπαμε μια κοκκινίλα ν' αντιφεγγίζει στα σύννεφα κι ο Άραγκορν είπε:

»«Η Μίνας Τίριθ καίγεται».

»Τα μεσάνυχτα όμως η ελπίδα στ' αλήθεια ξαναγεννήθηκε. Άντρες από το Έθιρ που ήξεραν από θάλασσα κοιτάζοντας νότια είπαν πως ερχόταν αλλαγή καιρού και αέρας απ' τη μεριά της Θάλασσας. Πολύ πριν ξημερώσει τα καράβια άνοιξαν πανιά και η ταχύτητά μας μεγάλωσε, ώσπου η αυγή άσπρισε τον αφρό στις πλώρες μας. Και έτσι, όπως ξέρετε, έγινε και φτάσαμε την τρίτη ώρα της μέρας με ούριο άνεμο και τον Ήλιο ασυννέφιαστο κι εμείς σηκώσαμε τη μεγάλη σημαία στη μάχη. Ήταν μεγάλη μέρα και μεγάλη ώρα, ό,τι κι αν ακολουθήσει.

– Ό,τι κι αν ακολουθήσει, τα μεγάλα κατορθώματα δε χάνουν την αξία τους, είπε ο Λέγκολας. Ήταν μεγάλο κατόρθωμα η πορεία στα Μονοπάτια των Νεκρών και θα μείνει μεγάλο, ακόμα κι αν δεν απομείνει κανένας στην Γκόντορ για να το κάνει τραγούδι στις μέρες που θά 'ρθουν.

– Κι αυτό δεν αποκλείεται να γίνει, είπε ο Γκίμλι. Γιατί η όψη του Άραγκορν και του Γκάνταλφ είναι βαριά. Πολύ θα 'θελα να ξέρω τι αποφάσεις παίρνουν εκεί κάτω στα αντίσκηνα. Από την πλευρά μου, σαν το Μέρι, θα ήθελα με τη νίκη μας να τελείωνε τώρα κι ο πόλεμος. Πάντως, ό,τι κι αν είναι να γίνει ακόμα, ελπίζω να έχω κι εγώ να παίξω κάποιο ρόλο, για την τιμή του λαού του Βουνού της Μοναξιάς.

– Κι εγώ για την τιμή του λαού του Μεγάλου Δάσους, είπε ο Λέγκολας, και για την αγάπη του Άρχοντα του Λευκού Δέντρου.

Ύστερα οι σύντροφοι σώπασαν, αλλά για λίγο έμειναν καθισμένοι εκεί ψηλά, απορροφημένος ο καθένας από τις σκέψεις του, ενώ οι Καπεταναίοι έκαναν συμβούλιο.

Όταν ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ χώρισε απ' το Λέγκολας και τον Γκίμλι, έστειλε αμέσως να φωνάξουν τον Έομερ· και μαζί κατέβηκαν από την Πόλη και πήγαν στις σκηνές του Άραγκορν που τις είχαν στήσει στο πεδίο της μάχης, όχι μακριά από το σημείο που είχε πέσει ο Βασιλιάς Θέοντεν. Κι εκεί έκαναν συμβούλιο μαζί με τον Γκάνταλφ, τον Άραγκορν και τους γιους τού Έλροντ.

– Άρχοντές μου, είπε ο Γκάνταλφ, ακούστε τα λόγια του Επιτρόπου της Γκόντορ πριν πεθάνει: *Μπορεί να θριαμβεύσετε στην πεδιάδα του Πέλενορ για μια μέρα, αλλά ενάντια στη Δύναμη που έχει τώρα σηκωθεί δεν υπάρχει νίκη.* Εγώ δε σας λέω να απελπιστείτε, όπως

εκείνος, αλλά να αναλογιστείτε την αλήθεια που υπάρχει σ' αυτά τα λόγια.

»Οι Ενορατικές Σφαίρες δε λένε ψέματα κι ούτε κι ο ίδιος ο Άρχοντας του Μπαράντ-ντουρ δεν μπορεί να τις κάνει να πουν. Μπορεί, ίσως, με τη θέλησή του να διαλέγει αυτά που θα δουν όσοι έχουν πιο αδύνατη θέληση, ή να τους κάνει να εξηγούν λάθος αυτά που βλέπουν. Πάντως, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όταν ο Ντένεθορ έβλεπε μεγάλες δυνάμεις να ετοιμάζονται εναντίον του στη Μόρντορ και να εξακολουθούν να συγκεντρώνονται κι άλλες, έβλεπε αυτό που πραγματικά συμβαίνει.

»Μόλις και μετά βίας έφτασαν οι δυνάμεις μας για να απωθήσουν την πρώτη μεγάλη επίθεση. Η επόμενη θα είναι ακόμα μεγαλύτερη. Αυτός ο πόλεμος, λοιπόν, είναι χωρίς ελπίδα, όπως το κατάλαβε ο Ντένεθορ. Η νίκη δε θά 'ρθει με τα όπλα, είτε μείνετε εδώ να αντιμετωπίσετε τη μια πολιορκία μετά την άλλη, είτε εκστρατεύσετε και κατασυντριβείτε πέρα από τον Ποταμό. Έχετε να διαλέξετε μόνο μεταξύ κακών· και η σύνεση θα σας συμβούλευε να ενισχύσετε όσα οχυρά έχετε κι εκεί να περιμένετε την επίθεση· γιατί έτσι θα μακρύνει ο χρόνος πριν το τέλος σας.

– Δηλαδή, θέλεις να υποχωρήσουμε στη Μίνας Τίριθ ή στο Ντολ Άμροθ ή στο Ντάνχάροου και να καθίσουμε εκεί σαν τα παιδιά στους πύργους από άμμο, ενώ η παλίρροια έρχεται; είπε ο Ιμραχίλ.

– Αυτό δε θα ήταν καινούρια συμβουλή, είπε ο Γκάνταλφ. Αυτό δεν κάνατε και σχεδόν τίποτα περισσότερο σ' όλες τις μέρες του Ντένεθορ; Όμως, όχι! Εγώ είπα πως αυτό θα ήταν συνετό. Δε συμβουλεύω σύνεση. Είπα πως η νίκη δε θά 'ρθει με τα όπλα. Εξακολουθώ να ελπίζω στη νίκη, αλλά όχι με τα όπλα. Γιατί ανάμεσα σ' όλα αυτά υπάρχει και το Δαχτυλίδι της Δυνάμεως, το θεμέλιο του Μπαράντ-ντουρ και η ελπίδα του Σόρον.

»Σχετικά μ' αυτό, άρχοντές μου, όλοι γνωρίζετε αρκετά για να κατανοήσετε τη δύσκολη θέση, τη δική μας και του Σόρον. Αν το ξαναπάρει, η αντρειοσύνη σας είναι μάταιη και η νίκη του θα είναι γρήγορη κι ολοκληρωτική – τόσο ολοκληρωτική, που κανένας δεν μπορεί να προβλέψει το τέλος της, όσο θα υπάρχει αυτός ο κόσμος. Αν καταστραφεί, τότε θα πέσει· και θα πέσει τόσο χαμηλά, που κανένας δεν μπορεί να προβλέψει αν θα σηκωθεί ποτέ ξανά. Γιατί θα χάσει το καλύτερο μέρος της δύναμής του που υπήρχε μέσα του στο ξεκίνημά του και όλα, όσα έγιναν ή άρχισαν μ' εκείνη τη δύναμη, θα σωριαστούν και αυτός θα σακατευτεί για πάντα και θα καταντήσει ένα απλό πνεύμα κακού που θα τρώγεται μοναχό του στα σκοτάδια, χωρίς να μπορεί να ξαναμεγαλώσει ή να πάρει μορφή. Κι έτσι ένα μεγάλο κακό του κόσμου τούτου θα φύγει από τη μέση.

»Υπάρχουν άλλα κακά που μπορεί να έρθουν· γιατί κι ο Σόρον ο ίδιος δεν είναι παρά υπηρέτης ή απεσταλμένος. Ο ρόλος μας όμως δεν είναι να νικήσουμε όλες τις φουρτούνες του κόσμου, αλλά να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να συντρέξουμε αυτές τις μέρες που βρεθήκαμε, ξεριζώνοντας το κακό από τα χωράφια που ξέρουμε έτσι, ώστε εκείνοι που θα ζήσουν μετά από εμάς να βρουν καθαρή γη να οργώσουν. Το τι καιρός θα τους βρει, δεν το κανονίζουμε εμείς.

»Ο Σόρον τώρα τα ξέρει όλα αυτά και ξέρει ότι το πολύτιμο αυτό πράγμα που έχασε, έχει βρεθεί πάλι· αλλά δεν ξέρει ακόμα πού είναι· έτσι ελπίζουμε τουλάχιστον. Βρίσκεται επομένως σε μεγάλη αμφιβολία. Διότι, αν το έχουμε βρει αυτό το πράγμα, υπάρχουν μερικοί ανάμεσά μας με αρκετή δύναμη για να το χρησιμοποιήσουν. Κι αυτό επίσης το ξέρει. Γιατί, σωστά υποθέτω, έτσι δεν είναι, Άραγκορν, ότι του παρουσίασες τον εαυτό σου στη Σφαίρα του Όρθανκ;

– Ναι, το έκανα πριν ξεκινήσω από το Φρούριο της Σάλπιγγας, απάντησε ο Άραγκορν. Έκρινα πως έφτασε η ώρα και πως η Σφαίρα είχε φτάσει στα χέρια μου γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό. Είχαν περάσει δέκα μέρες από τότε που ο Δαχτυλιδοκουβαλητής είχε περάσει ανατολικά του Ράουρος, και το Μάτι του Σόρον, σκέφτηκα, έπρεπε να το κάνω να αποτραβηχτεί από τη χώρα του. Πάρα πολύ σπάνια τον έχουν προκαλέσει, από τότε που έχει ξαναγυρίσει στον Πύργο του. Αν και, αν είχα προβλέψει πόσο γρήγορη θα ήταν η επίθεση με την οποία απάντησε, ίσως δε θα είχα τολμήσει να εμφανιστώ. Μόλις και μετά βίας μου δόθηκε χρόνος για να έρθω να σας βοηθήσω.

– Αλλά πώς γίνεται αυτό; ρώτησε ο Έομερ. Όλα είναι μάταια, λες, αν έχει το Δαχτυλίδι. Αυτός γιατί να μη σκεφτεί πως θα είναι μάταιο να μας επιτεθεί, αν το έχουμε εμείς;

– Δεν είναι ακόμη βέβαιος, είπε ο Γκάνταλφ, και δεν έχει αυξήσει τις δυνάμεις του, περιμένοντας ώσπου να εξασφαλιστούν οι εχθροί του, όπως έχουμε κάνει εμείς. Και, επιπλέον, δε θα μπορούσαμε να μάθουμε πώς να χρησιμοποιούμε όλη του τη δύναμη μέσα σε μια μέρα. Κι οπωσδήποτε ένας μονάχα αφέντης μπορεί να το χρησιμοποιήσει, όχι πολλοί· και θα περιμένει να περάσει και κάποιο διάστημα εσωτερικής διαμάχης, πριν κάποιος από μας να κυριαρχήσει και να υποτάξει τους υπόλοιπους. Και σ' αυτό το διάστημα το Δαχτυλίδι θα μπορούσε να τον βοηθήσει, αν χτυπούσε αιφνιδιαστικά.

»Παρακολουθεί. Βλέπει πολλά και ακούει πολλά. Οι Νάζγκουλ του κυκλοφορούν ακόμα. Πέρασαν πάνω από εδώ πριν βγει ο ήλιος, μόλο που ελάχιστοι από τους κουρασμένους και κοιμισμένους τούς πήραν είδηση. Μελετά τα σημάδια – το Σπαθί, που του στέρησε το θησαυρό του και φτιάχτηκε πάλι· τους ανέμους της τύχης που γύρισαν προς το

μέρος μας· την απρόσμενη ήττα της πρώτης του εφόδου και την πτώση του μεγάλου του Καπετάνιου.

»Οι αμφιβολίες του όλο και θα μεγαλώνουν, ακόμα και τώρα που μιλάμε εμείς εδώ. Το Μάτι του τώρα είναι στραμμένο ίσια καταπάνω μας, σχεδόν τυφλό για το οτιδήποτε άλλο κινείται. Έτσι πρέπει να το κρατήσουμε. Να, λοιπόν, η συμβουλή μου. Δεν έχουμε το Δαχτυλίδι. Είτε από σοφία είτε από μεγάλη ανοησία το έχουμε στείλει μακριά για να καταστραφεί, μην τυχόν και μας καταστρέψει. Χωρίς αυτό δεν μπορούμε δυναμικά να κατατροπώσουμε τις δυνάμεις του. Πρέπει όμως με κάθε θυσία να μην αφήσουμε το Μάτι του να δει τον αληθινό κίνδυνο που διατρέχει. Δεν μπορούμε να νικήσουμε με τα όπλα, αλλά με τα όπλα μπορούμε να δώσουμε στο Δαχτυλιδοκουβαλητή τη μοναδική του ευκαιρία, όσο εύθραυστη κι αν είναι.

»Όπως άρχισε ο Άραγκορν, έτσι πρέπει να συνεχίσουμε. Πρέπει να εξωθήσουμε το Σόρον να παίξει και την τελευταία του ζαριά. Πρέπει να προκαλέσουμε τις κρυμμένες του δυνάμεις, ώστε να αδειάσει τη χώρα του. Πρέπει να εκστρατεύσουμε για να τον αντιμετωπίσουμε αμέσως. Πρέπει να γίνουμε εμείς το δόλωμα, ακόμα κι αν πιαστούμε στα σαγόνια του. Αυτός θα καταπιεί το δόλωμα όλο ελπίδα κι απληστία, γιατί θα νομίσει ότι αυτή η βιασύνη οφείλεται στην περηφάνια του νέου Άρχοντα του Δαχτυλιδιού – και θα πει: «Ώστε, έτσι, ε! προχωρά πολύ πρόωρα και πολύ μακριά. Άσε να πλησιάσει και θα τον κλείσω εγώ στη φάκα έτσι, που δε θα μπορεί να βγει. Κι εκεί θα τον συντρίψω και ό,τι πήρε με την αλαζονεία του θα γίνει πάλι δικό μου για πάντα».

»Πρέπει να βαδίσουμε με τα μάτια ορθάνοιχτα στη φάκα, με θάρρος, αλλά με ελάχιστες ελπίδες για τους εαυτούς μας. Γιατί, άρχοντές μου, μπορεί κάλλιστα εμείς να χαθούμε εντελώς σε μια μαύρη μάχη μακριά απ' τις χώρες που κατοικούνται· έτσι, ώστε ακόμα κι αν πέσει το Μπαράντ-ντουρ, να μη ζήσουμε να δούμε την καινούρια εποχή. Αυτό όμως κρίνω ότι είναι το καθήκον μας. Και καλύτερα μ' αυτόν τον τρόπο, παρά να χαθούμε έτσι κι αλλιώς – όπως σίγουρα θα συμβεί, αν καθίσουμε εδώ – και να ξέρουμε πεθαίνοντας πως δε θα υπάρξει καινούρια εποχή.

Έμειναν σιωπηλοί για λίγο. Τέλος, μίλησε ο Άραγκορν:

– Όπως άρχισα, έτσι και θα συνεχίσω. Τώρα φτάνουμε στο χείλος του γκρεμού, όπου η ελπίδα και η απελπισία μοιάζουν. Αν ταλαντευτούμε, πέσαμε. Ας μην απορρίψει κανένας τώρα τις συμβουλές του Γκάνταλφ, που οι μακρόχρονοι μόχθοι του εναντίον του Σόρον έρχονται επιτέλους να δοκιμαστούν. Αν δεν ήταν αυτός, όλα θα είχαν χαθεί εδώ και πολύν καιρό. Όμως, εγώ ακόμα δεν έχω την αξίωση να

διατάξω κανέναν. Οι άλλοι ας διαλέξουν όπως θέλουν.

Τότε μίλησε ο Ελρόχιρ:

– Εμείς ήρθαμε από το Βοριά με αυτόν ακριβώς το σκοπό και από τον πατέρα μας τον Έλροντ φέραμε αυτή ακριβώς τη συμβουλή. Εμείς πίσω δε γυρίζουμε.

– Όσο για μένα, είπε ο Έομερ, έχω λίγες γνώσεις γύρω από αυτά τα περισπούδαστα πράγματα· αλλά δεν τις χρειάζομαι. Αυτό ξέρω εγώ και μου φτάνει: όπως ο Άραγκορν, σαν φίλος μου, βοήθησε εμένα και το λαό μου, έτσι θα τον βοηθήσω κι εγώ όταν με καλεί. Θα πάω.

– Όσο για μένα, είπε ο Ιμραχίλ, θεωρώ τον Άρχοντα Άραγκορν αυθέντη μου, είτε το αξιώνει είτε όχι. Η επιθυμία του για μένα είναι διαταγή. Κι εγώ θα πάω. Όμως, για λίγο βρίσκομαι στη θέση του Επιτρόπου της Γκόντορ και είναι καθήκον μου να σκεφτώ πρώτα τους κατοίκους της. Δεν πρέπει να ξεχάσουμε τη σύνεση. Γιατί πρέπει να προετοιμαστούμε για όλες τις πιθανότητες, καλές ή κακές. Λοιπόν, μπορεί να το φέρει η τύχη να θριαμβεύσουμε, και όσο υπάρχει κάποια ελπίδα γι' αυτό, η Γκόντορ πρέπει να προστατευτεί. Δε θα ήθελα να επιστρέφαμε νικητές σε μία Πόλη ερειπωμένη και μια γη λεηλατημένη πίσω από τις πλάτες μας. Και όμως οι Ροχίριμ μας πληροφορούν πως υπάρχει ένα στράτευμα που δεν το έχουμε πολεμήσει ακόμα στη βορινή μας πλευρά.

– Πολύ σωστά, είπε ο Γκάνταλφ. Δε σας συμβουλεύω να αφήσετε την Πόλη εντελώς απροστάτευτη. Στην πραγματικότητα η δύναμη που θα οδηγήσουμε ανατολικά δε χρειάζεται να είναι τόσο πολύ μεγάλη για σοβαρή επίθεση εναντίον της Μόρντορ, φτάνει να αποτελεί πρόκληση για μάχη. Και θα πρέπει να κινηθεί σύντομα. Γι' αυτό ρωτώ τους Καπεταναίους: πόση δύναμη θα μπορούσαμε να συγκεντρώσουμε και να κινητοποιήσουμε σε δύο μέρες το αργότερο; Και θα πρέπει να αποτελείται από άντρες σκληραγωγημένους που θα έρχονται πρόθυμα, γνωρίζοντας τους κινδύνους που διατρέχουν.

– Όλοι είναι κουρασμένοι και πάρα πολλοί έχουν ελαφρά ή σοβαρά τραύματα, είπε ο Έομερ, και έχουμε υποστεί μεγάλες απώλειες σε άλογα, πολύ δυσβάστακτες. Εάν πρέπει να εκστρατεύσουμε σύντομα, δεν μπορώ να ελπίζω πως θα βρεθώ επικεφαλής ούτε καλά καλά δύο χιλιάδων ιππέων και να αφήσω κι άλλους τόσους για την άμυνα της Πόλεως.

– Δεν έχουμε μόνο να υπολογίζουμε σ' αυτούς που πολέμησαν εδώ, είπε ο Άραγκορν. Νέες δυνάμεις έρχονται από τα νότια τιμάρια τώρα που τα παράλια έχουν ξεκαθαριστεί. Έχω στείλει τέσσερις χιλιάδες πεζούς από το Πελάργκιρ μέσον του Λόσαρναχ πριν δυο μέρες· και επικεφαλής έχουν τον Άνγκμπορ τον ατρόμητο. Εάν ξεκινήσουμε σε δυο μέρες, θα βρίσκονται κοντά πριν φύγουμε. Επιπλέον, είπα σε

πολλούς να με ακολουθήσουν, ανεβαίνοντας το Ποτάμι, με ό,τι πλεούμενο βρουν· και μ' αυτόν τον άνεμο γρήγορα θα φτάσουν. Μερικά πλοία, μάλιστα, έχουν κιόλας φτάσει στο Χάρλοντ. Υπολογίζω ότι μπορούμε να οδηγήσουμε εφτά χιλιάδες ιππείς και πεζούς και, παρ' όλα αυτά, να αφήσουμε την Πόλη σε καλύτερη αμυντική κατάσταση από ό,τι βρισκόταν τότε που άρχισε η επίθεση.

– Η Πύλη έχει καταστραφεί, είπε ο Ιμραχίλ, και πού υπάρχει τώρα η τέχνη να την ξαναφτιάξουν και να την τοποθετήσουν πάλι;

– Στο Έρεμπορ, στο Βασίλειο του Ντάιν, υπάρχει τέτοια τέχνη, είπε ο Άραγκορν· και αν δε χαθούν όλες μας οι ελπίδες, τότε, όταν θα υπάρχει καιρός, θα στείλω τον Γκίμλι το γιο του Γκλόιν να ζητήσει τους τεχνίτες του Βουνού. Οι άντρες όμως είναι καλύτεροι από τις πύλες και καμιά πύλη δε θα αντέξει ενάντια στον Εχθρό μας, αν την εγκαταλείψουν οι άντρες.

Αυτό λοιπόν ήταν το τέλος του συμβουλίου των αρχόντων, να εκστρατεύσουν δηλαδή το δεύτερο πρωί από εκείνη την ημέρα με επτά χιλιάδες, αν ήταν δυνατό να βρεθούν· και το μεγαλύτερο μέρος αυτού του στρατού θα ήταν πεζικό, επειδή θα έπρεπε να διασχίσουν επικίνδυνες περιοχές. Ο Άραγκορν θα συγκέντρωνε κάπου δύο χιλιάδες από εκείνους που τον είχαν ακολουθήσει από το Νοτιά· ο Ιμραχίλ όμως θα έπρεπε να βρει τρεισήμισι χιλιάδες· και ο Έομερ πεντακόσιους από τους Ροχίριμ που είχαν χάσει τα άλογά τους, ήταν όμως ικανοί για τον πόλεμο, και αυτός ο ίδιος θα έμπαινε επικεφαλής πεντακοσίων από τους καλύτερους έφιππους Καβαλάρηδες· και θα υπήρχε ακόμα μια ίλη πεντακοσίων ιππέων, που ανάμεσά τους θα ήταν οι γιοι του Έλροντ μαζί με τους Ντούνενταν και τους ιππότες του Ντολ Άμροθ: έξι χιλιάδες πεζοί και χίλιοι ιππείς όλοι κι όλοι. Αλλά η κυρίως δύναμη των Ροχίριμ, που εξακολουθούσαν να έχουν τα άλογά τους και να είναι μάχιμοι, τρεις χιλιάδες περίπου κάτω από τις διαταγές του Έλφχελμ, θα ενέδρευαν στο Δυτικό Δρόμο εναντίον των εχθρών που βρίσκονταν στο Ανόριεν. Και αμέσως έστειλαν γρήγορους καβαλάρηδες να συγκεντρώσουν ό,τι νέα μπορούσαν από τα βορινά· και ανατολικά απ' την Οσγκίλιαθ και το δρόμο της Μίνας Μόργκουλ.

Και όταν είχαν υπολογίσει όλες τους τις δυνάμεις και είχαν σχεδιάσει τις πορείες που θα έκαναν και τους δρόμους που θα διάλεγαν, ο Ιμραχίλ ξαφνικά γέλασε δυνατά.

– Σίγουρα, φώναξε, τούτη είναι η μεγαλύτερη φάρσα σε όλη την ιστορία της Γκόντορ· να εκστρατεύουμε με επτά χιλιάδες, ούτε όσοι η εμπροσθοφυλακή του στρατού της τις μέρες της ακμής της, για να επιτεθούμε στα βουνά και στην απόρθητη πύλη της Μαύρης Γης!

Τόσο θα μπορούσε ν' απειλήσει ένα παιδάκι ένα σιδερόφρακτο ιππότη με σπάγκο στο τόξο και πράσινο κλαδί ιτιάς για βέλος! Αν ο Μαύρος Άρχοντας γνωρίζει τόσα όπως λες, Μιθραντίρ, δε νομίζεις πως αντί να φοβηθεί θα χαμογελάει και με το μικρό του δαχτυλάκι θα μας συνθλίψει σαν μύγα που πάει να τον τσιμπήσει;

– Όχι, θα προσπαθήσει να παγιδέψει τη μύγα και να της βγάλει το κεντρί, είπε ο Γκάνταλφ. Κι ανάμεσά μας υπάρχουν ονόματα που το καθένα τους μετράει πάνω από χίλιους σιδεροντυμένους ιππότες. Όχι, δε θα χαμογελάσει.

– Ούτε κι εμείς, είπε ο Άραγκορν. Αν αυτό είναι φάρσα, παραείναι πικρή για γέλιο. Όχι, είναι η τελευταία κίνηση σε ένα πολύ επικίνδυνο παιγνίδι και, για τη μία ή την άλλη πλευρά, θα σημάνει το τέλος του παιγνιδιού.

Ύστερα έβγαλε τον Αντούριλ από τη θήκη του και τον σήκωσε ψηλά αστραφτερό στον ήλιο.

– Δε θα ξαναμπείς στο θηκάρι, ώσπου να διεξαχθεί και η τελευταία μάχη, είπε.

Κεφάλαιο X

Η ΜΑΥΡΗ ΠΥΛΗ ΑΝΟΙΓΕΙ

Δύο μέρες αργότερα ο στρατός της Δύσης ήταν όλος συγκεντρωμένος στο Πέλενορ. Η δύναμη των Ορκ και οι Ανατολίτες είχαν γυρίσει πίσω να φύγουν από το Ανόριεν, αλλά οι Ροχίριμ, με συνεχείς παρενοχλήσεις, τους είχαν διασκορπίσει και είχαν διαλυθεί οπισθοχωρώντας χωρίς μεγάλη αντίσταση προς το Καΐρ Άντρος· και, με την καταστροφή αυτής της απειλής και τον ερχομό νέων δυνάμεων από το Νοτιά, η Πόλη ήταν όσο γινόταν καλύτερα επανδρωμένη. Οι ανιχνευτές ανέφεραν πως δεν υπήρχαν εχθροί στους δρόμους ανατολικά ως το Σταυροδρόμι του Πεσμένου Βασιλιά. Όλα τώρα ήταν έτοιμα για την τελευταία ζαριά.

Ο Λέγκολας και ο Γκίμλι θα πήγαιναν πάλι μαζί στο λόχο του Άραγκορν και του Γκάνταλφ, που πήγαιναν στην εμπροσθοφυλακή με τους Ντούνεντεν και τους γιους του Έλροντ. Ο Μέρι όμως, για μεγάλη του ντροπή, δε θα πήγαινε μαζί τους.

– Δεν είναι για σένα ένα τέτοιο ταξίδι, είπε ο Άραγκορν. Μην ντρέπεσαι όμως. Ακόμα κι αν δεν κάνεις τίποτ' άλλο σ' αυτόν τον πόλεμο, έχεις κιόλας κερδίσει μεγάλη τιμή. Θα πάει ο Πέρεγκριν και θα εκπροσωπήσει το λαό του Σάιρ· και να μη σου κακοφανεί αυτή η ευκαιρία που του δίνεται να κινδυνέψει, γιατί μόλο που τα πήγε καλά, όσο τον άφησε η τύχη του, το κατόρθωμά σου δεν το έχει φτάσει ακόμα. Αλλά η αλήθεια είναι πως όλοι τώρα κινδυνεύουμε το ίδιο. Μόλο που μπορεί να είναι η μοίρα μας να βρούμε κακό τέλος μπροστά στην Πύλη της Μόρντορ, αν γίνει έτσι, τότε κι εσείς θα πρέπει να προβάλλετε την τελευταία αντίσταση, είτε εδώ είτε όπου σας προλάβει η μαύρη παλίρροια. Έχε γεια!

Κι έτσι καταστεναχωρημένος ο Μέρι τώρα στεκόταν και κοίταζε τη συγκέντρωση του στρατού. Ο Μπέργκιλ ήταν μαζί του κι ήταν κι αυτός κακόκεφος, γιατί ο πατέρας του θα πήγαινε επικεφαλής ενός λό-

χου από Άντρες της Πόλεως – δεν μπορούσε να ξαναγυρίσει στη Φρουρά, ώσπου να εκδικαστεί η υπόθεσή του. Στον ίδιο λόχο θα ήταν και ο Πίπιν, με την ιδιότητα του στρατιώτη της Γκόντορ. Ο Μέρι μπορούσε να τον δει, όχι πολύ μακριά, μια μικρή αλλά στητή μορφή ανάμεσα στους ψηλούς άντρες της Μίνας Τίριθ.

Τέλος, οι σάλπιγγες ήχησαν και ο στρατός άρχισε να κινείται. Η μία ίλη μετά την άλλη, ο ένας λόχος ύστερα από τον άλλο, έστριβαν κι έφευγαν κατά την ανατολή. Και μόλο που είχε περάσει πολλή ώρα από την αναχώρησή τους και δε φαίνονταν πια στο μεγάλο δρόμο προς το Υπερυψωμένο πέρασμα, ο Μέρι στεκόταν εκεί. Η τελευταία αναλαμπή του πρωινού ήλιου στα κοντάρια και στα κράνη άστραψε και χάθηκε, μα αυτός εξακολουθούσε να στέκεται με το κεφάλι σκυμμένο και την καρδιά βαριά, νιώθοντας ξένος και μόνος. Όλοι, όσους αγαπούσε, είχαν φύγει μακριά στη σκοτεινιά που απλωνόταν βαριά πάνω στο μακρινό ανατολικό ουρανό· και ελάχιστες ελπίδες είχαν απομείνει στην καρδιά του ότι θα ξανάβλεπε κανέναν πια.

Ο πόνος στο χέρι του ξαναγύρισε, λες και τον είχε καλέσει η απελπισμένη του διάθεση κι ένιωσε αδύναμος και γερασμένος και το φως του ήλιου αδυνατισμένο. Τον έφερε στην πραγματικότητα το άγγιγμα του χεριού του Μπέργκιλ.

– Έλα, κύριε Περιάν! είπε ο μικρός. Βλέπω πως πονάς ακόμα. Θα σε βοηθήσω να επιστρέψεις στους Θεραπευτές. Αλλά μη φοβάσαι! Θα ξαναγυρίσουν. Οι Άντρες της Μίνας Τίριθ δε θα νικηθούν ποτέ. Και τώρα έχουν και τον Άρχοντα Λιθούχο και τον Μπέρεγκοντ της Φρουράς.

Πριν το μεσημέρι ο στρατός έφτασε στην Οσγκίλιαθ. Εκεί δούλευαν ασταμάτητα όλοι οι εργάτες και οι τεχνίτες που ήταν διαθέσιμοι. Μερικοί ενίσχυαν τα πορθμεία και τις πλοιο-γέφυρες που είχαν φτιάξει οι εχθροί και είχαν μισοκαταστρέψει στην άτακτη υποχώρησή τους· άλλοι συγκέντρωναν πολεμοφόδια και λάφυρα· και άλλοι στην ανατολική όχθη του Ποταμού έφτιαχναν βιαστικά οχυρωματικά έργα.

Η εμπροσθοφυλακή πέρασε μέσα από τα ερείπια της Αρχαίας Γκόντορ, πέρασε πάνω από το πλατύ Ποτάμι και συνέχισε ανηφορίζοντας το μακρύ ίσιο δρόμο που στις μέρες της ακμής είχε κατασκευαστεί για να πηγαίνει από τον όμορφο Πύργο του Ηλίου στον ψηλό Πύργο της Σελήνης, που τώρα ήταν η Μίνας Μόργκουλ στην καταραμένη της κοιλάδα. Πέντε μίλια μετά την Οσγκίλιαθ σταμάτησαν, τελειώνοντας την πορεία της πρώτης τους μέρας.

Το ιππικό όμως συνέχισε και πριν βραδιάσει έφτασαν στο Σταυροδρόμι, στο μεγάλο κύκλο των δέντρων και όλα ήταν σιωπηλά. Δεν

είχαν δει το παραμικρό ίχνος εχθρού, ούτε είχαν ακούσει φωνή ή κάλεσμα, ούτε βέλος δεν είχε πετάξει πίσω από βράχο ή σύδεντρο στο πέρασμά τους, όμως, όσο προχωρούσαν, ένιωθαν την επαγρύπνηση της περιοχής ν' αυξάνεται. Δέντρα, πέτρες, χόρτα και φυλλωσιές είχαν τ' αυτιά τεντωμένα. Η σκοτεινιά είχε διαλυθεί και μακριά, κατά τη δύση, το ηλιοβασίλεμα απλωνόταν στην Κοιλάδα του Άντουιν και οι άσπρες κορυφές των βουνών κοκκίνιζαν στη γαλάζια ατμόσφαιρα· όμως μια σκιά και μια μελαγχολία κάθονταν πάνω στα Έφελ Ντούαθ.

Τότε ο Άραγκορν έβαλε σαλπιγκτές στον καθένα από τους τέσσερις δρόμους που κατέληγαν στον κύκλο των δέντρων και σάλπισαν δυνατά και οι κήρυκες φώναξαν δυνατά: «Οι Άρχοντες της Γκόντορ ξαναγύρισαν και παίρνουν πίσω όλη αυτή τη γη που είναι δική τους».

Το απαίσιο κεφάλι ορκ που ήταν βαλμένο πάνω στο άγαλμα το έριξαν καταγής και το κομμάτιασαν· το κεφάλι του αρχαίου βασιλιά το σήκωσαν και το τοποθέτησαν στη θέση του ξανά, στεφανωμένο ακόμα με άσπρα και κίτρινα λουλούδια· και δούλεψαν άντρες να καθαρίσουν και να ξύσουν όλα τα απαίσια ορνιθοσκαλίσματα που είχαν χαράξει οι ορκ πάνω στην πέτρα.

Στο συμβούλιό τους τώρα μερικοί είχαν προτείνει να επιτεθούν πρώτα στη Μίνας Μόργκουλ και, αν κατάφερναν να την πάρουν, να την καταστρέψουν εντελώς.

– Και μπορεί, είπε ο Ιμραχίλ, ο δρόμος που οδηγεί από κει στο πέρασμα ψηλά να αποδειχθεί ευκολότερος, για να επιτεθούμε στο Μαύρο Άρχοντα, παρά από τη βορινή του πύλη.

Ο Γκάνταλφ όμως είχε μιλήσει πολύ έντονα, εξαιτίας του κακού που υπήρχε σ' εκείνη την κοιλάδα, όπου τα λογικά των ανθρώπων σάλευαν από τον τρόμο και εξαιτίας των πληροφοριών που είχε φέρει ο Φαραμίρ. Γιατί αν ο Δαχτυλιδοκουβαλητής είχε στ' αλήθεια πάρει αυτό το δρόμο, τότε πάνω απ' όλα δεν έπρεπε να προσελκύσουν το Μάτι της Μόρντορ προς τα κει. Έτσι την άλλη μέρα, όταν έφτασε το κυρίως σώμα του στρατού, άφησαν ισχυρή φρουρά στο Σταυροδρόμι για να υπάρχει κάποια άμυνα, αν η Μόρντορ έστελνε στρατό από το Πέρασμα της Μόργκουλ, ή έφερνε περισσότερους άντρες από το Νοτιά. Για να αποτελέσουν τη φρουρά διάλεξαν κυρίως τοξότες που ήξεραν καλά το Ιθίλιεν και θα φύλαγαν κρυμμένοι στα δάση και στις πλαγιές γύρω απ' το σημείο που αντάμωναν οι δρόμοι. Ο Γκάνταλφ όμως και ο Άραγκορν πήγαν με την εμπροσθοφυλακή ως την είσοδο της Κοιλάδας Μόργκουλ κι έριξαν μια ματιά στην πόλη του κακού.

Ήταν σκοτεινή και άψυχη· γιατί οι Ορκ και τα κατώτερα πλάσματα της Μόρντορ που κατοικούσαν εκεί είχαν χαθεί στη μάχη και οι Νάζγκουλ έλειπαν. Ο αέρας όμως της κοιλάδας ήταν βαρύς από το φόβο

και την εχθρότητα. Ύστερα γκρέμισαν την απαίσια γέφυρα κι έβαλαν κόκκινη φωτιά στα δύσοσμα λιβάδια κι έφυγαν.

Την επόμενη μέρα, την τρίτη από τότε που ξεκίνησαν από τη Μίνας Τίριθ, ο στρατός άρχισε την πορεία του βορινά, ακολουθώντας το δρόμο. Ήταν κάπου εκατό μίλια, απ' αυτόν το δρόμο, από το Σταυροδρόμι ως τη Μοράνον και κανείς δεν ήξερε τι μπορεί να τους τύχαινε, ώσπου να φτάσουν εκεί. Προχωρούσαν δίχως να κρύβονται, αλλά με μεγάλη προσοχή, με έφιππους ανιχνευτές να προπορεύονται και άλλους πεζούς και από τις δύο πλευρές, ιδιαίτερα στην ανατολική πλευρά· γιατί εκεί υπήρχαν σκοτεινοί λόγκοι και η περιοχή ήταν κακοτράχαλη, όλο ξερές ρεματιές και απότομα βράχια, που πίσω τους ανηφόριζαν οι μακριές άγριες πλαγιές των Έφελ Ντούαθ. Ο καιρός του κόσμου εξακολουθούσε να είναι καλός και ο άνεμος κρατούσε δυτικός, τίποτα όμως δεν μπορούσε να διώξει τις σκιές και τις θλιβερές ομίχλες που ήταν κολλημένες στα Βουνά της Σκιάς· και από πίσω τους πότε πότε πυκνοί καπνοί ανέβαιναν και πλανιόνταν στα ψηλότερα ρεύματα των ανέμων.

Κάθε τόσο ο Γκάνταλφ έλεγε να σαλπίζουν τις τρομπέτες και οι κήρυκες να φωνάζουν: «Οι Άρχοντες της Γκόντορ ήρθαν! Να φύγουν όλοι από τους τόπους αυτούς ή να τους παραδώσουν!»

Ο Ιμραχίλ όμως είπε: «Να μη λέτε *Οι Άρχοντες της Γκόντορ*. Να λέτε *Ο Βασιλιάς Ελέσαρ*. Γιατί αυτό είναι η αλήθεια, αν και δεν έχει ακόμα καθίσει στο θρόνο· και αυτό θα βάλει τον Εχθρό σε περισσότερη σκέψη, αν οι κήρυκες χρησιμοποιούν αυτό το όνομα».

Και από τότε, τρεις φορές τη μέρα οι κήρυκες διαλαλούσαν τον ερχομό του Βασιλιά Ελέσαρ. Κανείς όμως δεν απάντησε στην πρόκληση.

Όμως, μόλο που προχωρούσαν με φαινομενική ειρήνη, οι καρδιές όλου του στρατού, απ' τον ανώτερο ως τον κατώτερο, ήταν βαριές και με κάθε μίλι που έκαναν κατά το βοριά το προαίσθημα του κακού όλο μεγάλωνε και τους πλάκωνε. Ήταν προς το τέλος της δεύτερης μέρας της πορείας τους από το Σταυροδρόμι, που για πρώτη φορά συνάντησαν κάποια αντίσταση. Γιατί μια ισχυρή δύναμη Ορκ μαζί με Ανατολίτες δοκίμασαν να χτυπήσουν τα προπορευόμενα τμήματα στήνοντάς τους ενέδρα· και ήταν στο ίδιο ακριβώς σημείο που ο Φαραμίρ είχε στήσει καρτέρι στους άντρες από το Χαράντ· εκεί που ο δρόμος περνούσε από ένα στενό πέρασμα που έκοβε τους πρόποδες των ανατολικών λόφων. Αλλά οι Καπεταναίοι της Δύσης ήταν καλά ειδοποιημένοι από τους ανιχνευτές τους, που ήταν άντρες έμπειροι από το Χένεθ Ανούν με επικεφαλής το Μαμπλούνγκ· κι έτσι, αυτοί που έστησαν την ενέδρα βρέθηκαν οι ίδιοι παγιδευμένοι. Γιατί το ιππικό έκανε κυ-

κλωτική κίνηση από τα δυτικά και έπεσάν από τα πλάγια και τα νώτα του εχθρού και τους πετσόκοψαν ή τους ανάγκασαν να υποχωρήσουν ανατολικά στους λόφους.

Η νίκη όμως πολύ λίγο εμψύχωσε τους καπεταναίους.

– Δεν ήταν παρά παραπλανητική κίνηση, είπε ο Άραγκορν· και ο κύριος σκοπός της, πιστεύω, ήταν μάλλον να μας δελεάσει δημιουργώντας μας μια ψεύτικη εντύπωση για την αδυναμία του Εχθρού μας, παρά να μας προξενήσει ζημιά, προς το παρόν.

Και από κείνο το βράδυ και στο εξής ήρθαν οι Νάζγκουλ και παρακολουθούσαν κάθε κίνηση του στρατού. Για την ώρα πετούσαν ψηλά και δεν τους έβλεπε κανείς εκτός από το Λέγκολας, η παρουσία τους όμως ήταν αισθητή, σαν μια σκιά που όλο μεγάλωνε και θάμπωνε τον ήλιο· και, μόλο που τα Φαντάσματα του Δαχτυλιδιού δεν κατέβαιναν χαμηλά πάνω από τους εχθρούς τους και ήταν σιωπηλά, δίχως να βγάζουν την παραμικρή κραυγή, τον τρόμο τους δεν μπορούσε κανείς να αποδιώξει.

Έτσι περνούσε ο καιρός και το δίχως ελπίδες ταξίδι. Την τέταρτη μέρα από το Σταυροδρόμι και την έκτη από τη Μίνας Τίριθ έφτασαν επιτέλους εκεί που τελείωναν οι τόποι των ζωντανών και άρχισαν να μπαίνουν στην ερημιά που υπήρχε μπροστά στις πύλες του Περάσματος της Κίριθ Γκόργκορ· και μπορούσαν να διακρίνουν από μακριά τους βάλτους και την έρημο που απλωνόταν βορινά και δυτικά ως τα Έμιν Μιούιλ. Τόσο ερημωμένοι ήταν εκείνοι οι τόποι και τόσο βαθιά η φρίκη που τους πλάκωνε, ώστε μερικοί άντρες έχασαν τον αυτοέλεγχό τους και δεν μπορούσαν ούτε να βαδίσουν ούτε να προχωρήσουν έφιπποι παραπέρα, κατά το βοριά.

Ο Άραγκορν τους κοίταζε και τα μάτια του ήταν γεμάτα οίκτο κι όχι θυμό· γιατί ήταν νέα παλικάρια από το Ρόαν, από το Γουέστφολντ μακριά ή γεωργοί από το Λόσαρναχ, που γι' αυτούς η Μόρντορ ήταν από τα παιδικά τους χρόνια ένα όνομα κακού, που ήταν σαν ψέμα όμως, ένας θρύλος που δεν είχε καμία θέση στην απλή ζωή τους· και τώρα βάδιζαν, λες και βρίσκονταν σ' ένα φοβερό όνειρο που είχε ζωντανέψει και δεν μπορούσαν να καταλάβουν ούτε αυτόν τον πόλεμο ούτε γιατί η μοίρα τούς είχε ρίξει εδώ.

– Φύγετε! είπε ο Άραγκορν. Κρατήστε όμως όση τιμή μπορείτε και μην το βάλετε στα πόδια! Και υπάρχει κάποια δουλειά που μπορείτε να κάνετε, ώστε να μην ντροπιαστείτε ολότελα. Πηγαίνετε νοτιοδυτικά, ώσπου να φτάσετε στο Καΐρ Άντρος και, αν το κρατούν ακόμα οι εχθροί, όπως νομίζω, τότε πάρτε το πίσω, αν μπορείτε· και κρατήστε το ως το τέλος υπερασπίζοντας την Γκόντορ και το Ρόαν!

Τότε μερικοί ντράπηκαν τη μεγαλοψυχία του και, ξεπερνώντας το

φόβο τους, συνέχισαν την πορεία· και οι υπόλοιποι ξαναπήραν ελπίδα, όταν άκουσαν για το αντρίκειο έργο που ήταν στα μέτρα τους και μπορούσαν να στραφούν σ' εκείνο και έφυγαν. Και έτσι, επειδή είχαν ήδη αφήσει πολλούς άντρες στο Σταυροδρόμι, οι Καπεταναίοι της Δύσης βρέθηκαν τέλος με λιγότερους από έξι χιλιάδες για να προκαλέσουν τη Μαύρη Πύλη και τη δύναμη της Μόρντορ.

Τώρα προχωρούσαν αργά, περιμένοντας κάθε ώρα κάποια απάντηση στην πρόκλησή τους και συσπειρώθηκαν κοντά κοντά, μιας και ήταν ανώφελο πια να στέλνουν προσκόπους ή μικρές ομάδες απ' το κυρίως σώμα του στρατού. Το σούρουπο της πέμπτης μέρας της πορείας από την Κοιλάδα Μόργκουλ στρατοπέδευσαν για τελευταία φορά και άναψαν φωτιές ολόγυρα με όσα ξερά ξύλα και ρείκια κατάφεραν να βρουν. Πέρασαν τις ώρες της νύχτας ξάγρυπνοι και έπαιρναν είδηση, αν και τα μισοδιέκριναν, πολλά όντα που περπατούσαν και γύρευαν λεία παντού ολόγυρά τους και άκουγαν τα ουρλιαχτά των λύκων. Ο άνεμος είχε πέσει και όλος ο αέρας έμοιαζε ακίνητος. Ελάχιστα μπορούσαν να δουν, γιατί αν κι είχε ξαστεριά και το καινούριο φεγγάρι ήταν τεσσάρων ημερών μονάχα, είχε καπνούς κι αναθυμιάσεις που έβγαιναν από τη γη και το άσπρο μισοφέγγαρο ήταν σαβανωμένο στις ομίχλες της Μόρντορ.

Έπεσε κρύο. Με τον ερχομό του πρωινού ο άνεμος άρχισε να φυσάει ξανά, τώρα όμως ερχόταν από το Βοριά και πολύ γρήγορα δυνάμωνε. Όλα όσα νυχτοπερπατούσαν είχαν φύγει και ο τόπος έμοιαζε άδειος. Βορινά, ανάμεσα στους βρομερούς τους λάκκους, βρίσκονταν οι πρώτοι απ' τους μεγάλους σωρούς και λόφους από σκουριασμένα απόβλητα, κομματιασμένες πέτρες και ανατιναγμένα χώματα, τα ξεράσματα των σκουληκιών της Μόρντορ· αλλά νότια, και τώρα κοντά, υψωνόταν το μεγάλο οχυρό της Κίριθ Γκόργκορ, με τη Μαύρη Πύλη καταμεσής και τους Δύο Πύργους των Δοντιών, ψηλούς και σκοτεινούς, δεξιά και αριστερά. Γιατί κατά την τελευταία τους πορεία οι Καπεταναίοι είχαν αφήσει τον παλιό δρόμο που έστριβε ανατολικά και απέφυγαν τους κινδύνους των λόφων που έμοιαζαν λες και είχαν στήσει ενέδρα, κι έτσι τώρα πλησίαζαν τη Μοράνον απ' τα βορειοδυτικά, έτσι όπως κι ο Φρόντο.

Οι τρεις τεράστιες σιδερένιες πόρτες της Μαύρης Πύλης κάτω απ' τα συνοφρυωμένα τους τόξα ήταν ερμητικά κλεισμένες. Τίποτα δε φαινόταν στις επάλξεις. Όλα ήταν σιωπηλά και σε επιφυλακή. Είχαν φτάσει στο έσχατο τέλος της αφροσύνης τους και στέκονταν έρημοι και παγωμένοι στο γκρίζο φως της αυγής μπροστά σε πύργους και τείχη,, που ο στρατός τους δεν μπορούσε να προσβάλει με ελπίδα, ούτε κι αν είχαν φέρει εκεί πανίσχυρες πολιορκητικές μηχανές, ακόμα κι

αν ο Εχθρός δεν είχε περισσότερες δυνάμεις από όσες θα αρκούσαν για να επανδρωθεί η πύλη και τα τείχη μόνο. Αυτοί όμως ήξεραν πως όλοι οι λόφοι και οι βράχοι γύρω απ' τη Μοράνον ήταν γεμάτοι κρυμμένους εχθρούς και πως το σκιερό φαράγγι από πίσω ήταν σκαμμένο και γεμάτο σήραγγες απ' τις αμέτρητες φάρες κακοποιών όντων. Και καθώς στέκονταν είδαν όλους τους Νάζγκουλ συγκεντρωμένους μαζί, να ζυγιάζονται πάνω από τους Πύργους των Δοντιών σαν όρνεα· και ήξεραν πως τους παρακολουθούσαν. Ο Εχθρός όμως εξακολουθούσε να μη δίνει κάποιο σημάδι.

Κι έτσι δεν τους έμενε άλλη εκλογή παρά να παίξουν το ρόλο τους ως το τέλος. Γι' αυτό τώρα ο Άραγκορν παρέταξε το στρατό, όσο γινόταν καλύτερα. Τραβήχτηκαν σε δύο μεγάλους λόφους από ανατιναγμένα χώματα και πέτρες, που είχαν σωριάσει οι ορκ έπειτα από μόχθους χρόνων. Μπροστά τους, προς το μέρος της Μόρντορ, απλωνόταν σαν τάφρος ένα μεγάλο τέλμα από βρομερές λάσπες και λιμνούλες με αποπνικτικές οσμές. Όταν τακτοποιήθηκαν όλα, οι Καπεταναίοι προχώρησαν έφιπποι προς τη Μαύρη Πύλη με μεγάλη φρουρά ιππέων, τη σημαία, κήρυκες και σαλπιγκτές. Εκεί ήταν ο Γκάνταλφ, ο κυριότερος κήρυκας, ο Άραγκορν με τους γιους του Έλροντ, ο Έομερ του Ρόαν, και ο Ιμραχίλ· ο Λέγκολας, ο Γκίμλι και ο Πέρεγκριν είχαν κι αυτοί κληθεί, ώστε όλοι οι εχθροί της Μόρντορ να αντιπροσωπεύονται από ένα μάρτυρα.

Έφτασαν σε απόσταση φωνής από τη Μοράνον, ύψωσαν τη σημαία και οι σάλπιγγες σάλπισαν· και οι κήρυκες βγήκαν μπροστά κι ανέβασαν τις φωνές τους ως τις επάλξεις της Μόρντορ.

– Ελάτε έξω! φώναξαν. Ας βγει έξω ο Άρχοντας της Μαύρης Γης! Για να δικαστεί. Γιατί άδικα κήρυξε πόλεμο εναντίον της Γκόντορ και της πήρε τα εδάφη της. Γι' αυτό το λόγο ο Βασιλιάς της Γκόντορ απαιτεί να τιμωρηθεί για τα εγκλήματά του και ύστερα να φύγει για πάντα. Ελάτε έξω!

Ακολούθησε μακριά σιωπή και από τα τείχη και την πύλη δεν ακούστηκε να απαντάει ούτε φωνή ούτε θόρυβος. Ο Σόρον όμως είχε κιόλας καταστρώσει τα σχέδιά του και είχε τη διάθεση να παίξει σκληρά με τούτα τα ποντίκια, πριν χτυπήσει για να σκοτώσει. Κι έτσι, την ώρα που οι Καπεταναίοι ετοιμάζονταν να γυρίσουν πίσω, η σιωπή ξαφνικά διακόπηκε. Ακούστηκαν μεγάλα τύμπανα να ηχούν σαν βροντές στα βουνά και ύστερα σάλπισαν στριγκά τα βούκινα που έκαναν και τους βράχους να τρέμουν και ξεκούφαναν τους άντρες. Και αμέσως η μεσαία πόρτα της Μαύρης Πύλης άνοιξε με μεγάλο θόρυβο και από μέσα της βγήκε μια πρεσβεία από το Μαύρο Πύργο.

Επικεφαλής ίππευε μια ψηλή απαίσια μορφή, καβάλα σ' ένα μαύρο άλογο, αν ήταν άλογο· γιατί ήταν θεόρατο και απαίσιο και το πρόσω-

πό του ήταν μια φρικτή μάσκα, έμοιαζε περισσότερο με νεκροκεφαλή παρά με κεφάλι ζωντανό και από τις κόγχες των ματιών του και απ' τα ρουθούνια του έβγαινε φωτιά. Ο καβαλάρης ήταν ντυμένος στα κατάμαυρα κι ολόμαυρη ήταν και η ψηλή του περικεφαλαία· αυτός όμως δεν ήταν Δαχτυλιδοφάντασμα, αλλά άνθρωπος ζωντανός. Ήταν ο Διοικητής του Πύργου του Μπαράντ-ντουρ και το όνομά του δεν το θυμάται καμιά, ιστορία· γιατί κι αυτός ο ίδιος το είχε ξεχάσει κι έλεγε: «Είμαι το Στόμα του Σόρον». Αλλά λένε πως ήταν αποστάτης, που καταγόταν απ' τη γενιά εκείνων που έχουν ονομαστεί Μαύροι Νουμενόριαν· γιατί είχαν εγκατασταθεί στη Μέση-γη τα χρόνια της κυριαρχίας του Σόρον και τον είχαν λατρέψει, μαγεμένοι απ' την ανόσια γνώση. Και μπήκε στην υπηρεσία του Μαύρου Πύργου όταν ξανασήκωσε για πρώτη φορά κεφάλι και εξαιτίας της πονηρίας του κατάφερε ν' ανεβεί ακόμα ψηλότερα στην εκτίμηση του Άρχοντα· κι έμαθε μεγάλα μάγια και ήξερε πολλές από τις σκέψεις του Σόρον· κι ήταν σκληρότερος απ' τον οποιονδήποτε ορκ.

Κι ήταν αυτός τώρα που βγήκε έξω, και μαζί του ήρθε μόνο μια μικρή συνοδεία από μαυροντυμένους στρατιώτες κι ένα μικρό λάβαρο, μαύρο, που είχε μόνο πάνω του με κόκκινο χρώμα το Κακό Μάτι. Τώρα, σταματώντας λίγα βήματα μπροστά απ' τους Καπεταναίους της Λύσης, τους κοίταξε από πάνω ως κάτω και γέλασε.

– Υπάρχει κανείς εδώ σ' αυτόν το συρφετό με αξίωμα ανάλογο να διαπραγματευτεί μαζί μου; κορόιδεψε, απευθυνόμενος περιφρονητικά στον Άραγκορν.

»Χρειάζεται κάτι περισσότερο για να γίνει κανείς βασιλιάς από ένα κομμάτι ξωτικό γυαλί, ή ένας συρφετός σαν κι αυτόν. Μα, τι λέω; Ο οποιοσδήποτε ληστής στα βουνά μπορεί να παρουσιάσει ακολουθία σαν κι αυτή!

Ο Άραγκορν δεν έδωσε καμιά απάντηση, αλλά βρήκε τη ματιά του άλλου και την κράτησε και για μια στιγμή αγωνίστηκαν έτσι· αλλά πολύ γρήγορα, μόλο που ο Άραγκορν ούτε κουνήθηκε ούτε άπλωσε χέρι σε όπλο, ο άλλος δείλιασε και υποχώρησε, λες και τον απείλησε χτύπημα.

– Είμαι κήρυκας και πρεσβευτής και δεν επιτρέπεται να μου επιτεθούν! φώναξε.

– Εκεί που τέτοιοι νόμοι ισχύουν, είπε ο Γκάνταλφ, συνηθίζουν και οι πρεσβευτές να χρησιμοποιούν λιγότερη αναίδεια. Κανείς όμως δε σε έχει απειλήσει. Δεν έχεις τίποτα να φοβηθείς από εμάς, ώσπου να εκπληρώσεις την αποστολή σου. Αλλά, εκτός κι αν ο αφέντης σου έχει βάλει μυαλό, τότε μαζί μ' όλους του τους υπηρέτες θα βρεθείς σε μεγάλο κίνδυνο.

– Ώστε, έτσι! είπε ο Αγγελιαφόρος. Τότε εσύ είσαι ο εκπρόσωπος,

γερο-γκριζογένη; Έχουμε καιρό να ακούσουμε για σένα και τις περιπλανήσεις σου· εξακολουθείς να σκαρώνεις δολοπλοκίες και να σπέρνεις διχόνοια από απόσταση ασφαλείας; Τούτη τη φορά όμως έχωσες τη μύτη σου πολύ βαθιά, κύριε Γκάνταλφ· και θα δεις τι παθαίνει όποιος απλώνει τις ανόητες πλεκτάνες του μπροστά στα πόδια του Μεγάλου Σόρον. Έχω τεκμήρια με την εντολή να τα δείξω σ' εσένα – ειδικά σ' εσένα, στην περίπτωση που θα τολμούσες να έρθεις.

Έκανε νόημα σ' έναν από τους φρουρούς του, που βγήκε μπροστά κρατώντας ένα μπογαλάκι τυλιγμένο με μαύρα πανιά.

Ο Αγγελιαφόρος τα παραμέρισε κι εκεί, προς μεγάλη απορία και απελπισία όλων των Καπεταναίων, σήκωσε ψηλά πρώτα το κοντό σπαθί του Σαμ και ύστερα έναν γκρίζο μανδύα με μια ξωτικο-καρφίτσα και τέλος τον αλυσιδωτό θώρακα από μίθριλ που φορούσε ο Φρόντο, τυλιγμένο στα κουρελιασμένα του ρούχα. Τα μάτια τους σκοτείνιασαν και τους φάνηκε, σε μια στιγμή σιωπής, ότι ο κόσμος σταμάτησε, οι καρδιές τους όμως ήταν νεκρές και η τελευταία τους ελπίδα χάθηκε. Ο Πίπιν, που στεκόταν πίσω από τον Πρίγκιπα Ιμραχίλ, όρμησε μπροστά με μια φωνή λύπης.

– Σιωπή! είπε ο Γκάνταλφ αυστηρά, σπρώχνοντάς τον πίσω.

Ο Αγγελιαφόρος όμως γέλασε δυνατά.

– Ώστε, έχετε κι άλλον απ' αυτούς τους δαίμονες μαζί σας! φώναξε. Δεν μπορώ να καταλάβω σε τι σου χρησιμεύουν· αλλά να τους στείλεις για κατασκόπους στη Μόρντορ ξεπερνά και τη συνηθισμένη σου ανοησία. Πάντως, τον ευχαριστώ, γιατί είναι φανερό πως αυτό το πιτσιρίκι τουλάχιστον έχει ξαναδεί αυτά τα τεκμήρια και θα ήταν μάταιο να το αρνηθείς τώρα.

– Δεν έχω την παραμικρή επιθυμία να τα αρνηθώ, είπε ο Γκάνταλφ. Και βέβαια τα ξέρω και όλη τους την ιστορία και, παρ' όλη σου την περιφρόνηση, βρομερό Στόμα του Σόρον, εσύ δεν μπορείς να ισχυριστείς το ίδιο. Αλλά γιατί τα φέρνεις εδώ;

– Θώρακας των Νάνων, μανδύας των Ξωτικών, λάμα της ηττημένης Δύσης και κατάσκοπος απ' τη μικρή ποντικοχώρα του Σάιρ – όχι, μην ξαφνιάζεστε! Την ξέρουμε καλά – αυτά είναι τα τεκμήρια της συνωμοσίας. Τώρα, μπορεί αυτός που είχε αυτά τα πράγματα να ήταν κάποιο πλάσμα που δε θα λυπόσαστε να χάσετε και μπορεί και όχι – κάποιος που τον αγαπούσατε, ίσως; Αν είναι έτσι, σκεφτείτε στα γρήγορα με όσο λίγο μυαλό σας έχει απομείνει. Γιατί ο Σόρον δεν αγαπά τους κατασκόπους και η μοίρα του εξαρτάται τώρα από την εκλογή σας.

Κανείς δεν του απάντησε· αλλά είδε όμως τα πρόσωπά τους γκρίζα από το φόβο και τη φρίκη στα μάτια τους και γέλασε ξανά, γιατί του φάνηκε πως το παιγνίδι του πήγαινε καλά.

– Ωραία, ωραία! είπε. Σας ήταν αγαπητός, βλέπω. Ή μήπως η απο-

στολή του ήταν τέτοια, που δε θέλατε να αποτύχει; Έχει αποτύχει. Και τώρα θα υποστεί τα αργόσυρτα μαρτύρια χρόνων, τόσο αργόσυρτα και μακρόχρονα, όσο μπορούν να επινοήσουν οι τέχνες μας στο Μεγάλο Πύργο και ποτέ δε θα απελευθερωθεί, εκτός κι αν ίσως τότε που θα έχει αλλάξει και θα έχει κουρελιαστεί, έτσι που να μπορεί να έρθει να σας βρει κι εσείς να δείτε τι έχετε κάνει. Κι αυτό σίγουρα θα συμβεί – εκτός κι αν δεχτείτε τους όρους του Άρχοντά μου.

– Πες τους όρους, είπε ο Γκάνταλφ σταθερά.

Εκείνοι όμως που ήταν κοντά είδαν την αγωνία στο πρόσωπό του και τώρα φαινόταν γέρος και ζαρωμένος, καταβεβλημένος, νικημένος τέλος. Δεν αμφέβαλαν πως θα δεχόταν.

– Οι όροι είναι αυτοί, είπε ο Αγγελιαφόρος και χαμογέλασε καθώς τους κοιτούσε έναν έναν. Ο συρφετός της Γκόντορ και οι πλανεμένοι της σύμμαχοι να υποχωρήσουν αμέσως πέρα από τον Άντουιν, αφού πρώτα δώσουν όρκους ότι ποτέ πια δε θα πάρουν όπλα εναντίον του Σόρον, κρυφά ή φανερά. Όλες οι περιοχές ανατολικά του Άντουιν θα ανήκουν για πάντα στο Σόρον, αποκλειστικά. Οι περιοχές δυτικά του Άντουιν ως τα Ομιχλιασμένα Βουνά και το Άνοιγμα του Ρόαν θα είναι φόρου υποτελείς στη Μόρντορ και οι άντρες εκεί δε θα φέρουν όπλα, θα έχουν όμως το ελεύθερο να αυτοδιοικούνται. Θα βοηθήσουν όμως να ξαναχτιστεί το Ίσενγκαρντ, το οποίο τόσο αχαλίνωτα κατάστρεψαν και το οποίο θα περιέλθει στην κατοχή του Σόρον κι εκεί θα εγκατασταθεί ο υπαρχηγός του – όχι ο Σάρουμαν, αλλά κάποιος πιο άξιος εμπιστοσύνης.

Κοιτάζοντας τα μάτια του Αγγελιαφόρου διάβασαν τη σκέψη του. Αυτός θα ήταν εκείνος ο υπαρχηγός και θα συγκέντρωνε ό,τι απόμενε από τη Δύση κάτω από την εξουσία του· αυτός θα ήταν ο τύραννός τους κι εκείνοι οι σκλάβοι του.

Ο Γκάνταλφ όμως είπε:

– Είναι μεγάλες οι απαιτήσεις για την παράδοση ενός υπηρέτη – να πάρει δηλαδή ο Κύριός σου σαν αντάλλαγμα ό,τι θα πρέπει διαφορετικά να δώσει πολλές μάχες για να το κερδίσει! Ή μήπως η μάχη της Γκόντορ έχει καταστρέψει τις πολεμικές του ελπίδες κι έτσι καταντάει στα παζαρέματα; Κι αν στ' αλήθεια θεωρούσαμε αυτόν τον κρατούμενο τόσο σπουδαίο, τι εγγύηση έχουμε ότι ο Σόρον, ο Ποταπός Κύριος της Προδοσίας, θα κρατήσει το λόγο του; Πού είναι αυτός ο κρατούμενος; Φέρτε τον εδώ και παραδώστε τόν μας και ύστερα θα λάβουμε υπόψη μας αυτές τις απαιτήσεις.

Τότε φάνηκε στον Γκάνταλφ, που τον παρακολουθούσε με πολύ μεγάλη προσοχή σαν μονομάχος που αντιμετωπίζει θανατερό αντίπαλο, ότι για μια στιγμή ο Αγγελιαφόρος τα έχασε· γρήγορα όμως γέλασε ξανά.

– Μη σε κάνει η αυθάδειά σου να αντιγυρίζεις λόγια με το Στόμα του Σόρον! φώναξε. Ζητάτε εγγυήσεις! Ο Σόρον δε δίνει καμιά. Αν ζητάτε την επιείκειά του, πρέπει πρώτα να κάνετε αυτά που ζητάει. Αυτοί είναι οι όροι του. Ή τους δέχεστε ή τους απορρίπτετε!

– Εμείς θα πάρουμε αυτά! είπε ο Γκάνταλφ ξαφνικά.

Πέταξε πέρα το μανδύα του κι ένα άσπρο φως άστραψε σαν σπαθί σ' εκείνον το μαύρο τόπο. Μπροστά στο σηκωμένο του χέρι ο βρομερός Αγγελιαφόρος υποχώρησε και ο Γκάνταλφ προχωρώντας άπλωσε και του πήρε τα τεκμήρια: θώρακα, μανδύα και σπαθί.

– Αυτά θα τα πάρουμε στη μνήμη του φίλου μας, φώναξε. Όσο για τους όρους σας, τους απορρίπτουμε εντελώς. Άντε πήγαινε, γιατί η πρεσβεία σου έληξε και ο θάνατος σε πλησιάζει. Δεν ήρθαμε εδώ να χάνουμε τα λόγια μας σε διαπραγματεύσεις με το Σόρον, τον αναξιόπιστο και καταραμένο· κι ακόμη λιγότερο με κάποιον από τους σκλάβους του. Φύγε από δω!

Τότε ο Αγγελιαφόρος της Μόρντορ δεν ξαναγέλασε. Το πρόσωπό του παραμορφώθηκε από απορία και θυμό και έμοιαζε σαν κάποιου άγριου ζώου που, καθώς σκύβει πάνω από τη λεία του, τρώει μια κατάμουτρα από τσουχτερό ραβδί. Λύσσα τον κυρίεψε κι άρχισαν να τρέχουν σάλια από το στόμα του και άναρθρες οργισμένες κραυγές έβγαιναν πνιχτά απ' το λαρύγγι του. Κοίταξε όμως τις άγριες όψεις των Καπεταναίων και τις θανατερές ματιές τους και ο φόβος νίκησε το θυμό του. Έβγαλε φωνή μεγάλη και, γυρίζοντας, πήδηξε πάνω στο άτι του και με τη συνοδεία του κάλπασαν ξέφρενα πίσω στην Κίριθ Γκόργκορ. Αλλά ενώ ακόμα προχωρούσαν οι στρατιώτες του σάλπισαν με τα βούκινά τους το προσχεδιασμένο κάλεσμα· και πριν ακόμα φτάσουν στην πύλη ο Σόρον αποκάλυψε την παγίδα του.

Τύμπανα βρόντησαν και φωτιές ξεπήδησαν. Οι μεγάλες πόρτες της Μαύρης Πύλης άνοιξαν διάπλατα. Κι από μέσα τους ξεχύθηκε μια μεγάλη στρατιά τόσο γρήγορα, όσο τα ορμητικά νερά όταν σηκωθεί ο υδροφράχτης.

Οι Καπεταναίοι ίππευσαν ξανά και γύρισαν πίσω κι από το στρατό της Μόρντορ ακούστηκε μια κοροϊδευτική ιαχή. Σηκώθηκε σκόνη αποπνικτική, καθώς από εκεί κοντά ξεκίνησε ένα τμήμα Ανατολίτες που περίμεναν το σύνθημα κρυμμένοι στις σκιές των Έρεντ Λίθουι πίσω από τον πιο μακρινό Πύργο. Από τους λόφους δεξιά κι αριστερά της Μοράνον ξεχύθηκαν αμέτρητοι Ορκ. Οι άντρες της Δύσης ήταν παγιδευμένοι και γρήγορα, ολόγυρα από τα γκρίζα υψώματα που στέκονταν, δυνάμεις δέκα φορές και περισσότερο ακόμα πιο δυνατές τους περικύκλωναν με μια θάλασσα εχθρούς. Ο Σόρον είχε πάρει το δόλωμα που του πρόσφεραν με ατσαλένια σαγόνια.

Ελάχιστος χρόνος έμεινε στον Άραγκορν να οργανώσει τη μάχη. Στεκόταν πάνω στον ένα λόφο μαζί με τον Γκάνταλφ κι εκεί όμορφο κι απελπισμένο ύψωσαν το φλάμπουρο με το Δέντρο και τα Αστέρια. Στον άλλο λόφο, όχι μακριά, ήταν στημένες οι σημαίες του Ρόαν και του Ντολ Άμροθ, το Άσπρο Άλογο και ο Ασημένιος Κύκνος. Κι ολόγυρα σε κάθε λόφο σχημάτισαν έναν κύκλο που έβλεπε προς όλες τις κατευθύνσεις, αγκαθωτό από τα δόρατα και τα σπαθιά. Αλλά στο μέτωπο που έβλεπε κατά τη Μόρντορ, εκεί που θα γινόταν η πρώτη άγρια επίθεση, στάθηκαν οι γιοι του Έλροντ αριστερά με τους Ντούνεντεν ολόγυρά τους και δεξιά ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ με τους ψηλούς κι όμορφους άντρες του Ντολ Άμροθ και διαλεχτούς άντρες από τον Πύργο της Φρουράς.

Ο άνεμος φυσούσε και οι τρομπέτες αντηχούσαν και τα βέλη σφύριζαν· αλλά ο ήλιος, που τώρα ανέβαινε να μεσουρανήσει στο Νότο, ήταν τυλιγμένος στις αναθυμιάσεις της Μόρντορ και μέσα από μια απειλητική θολούρα έλαμπε αμυδρά, απόμακρος, αγριωπά κόκκινος, λες και είχε φτάσει το τέλος της μέρας ή το τέλος ίσως όλου του κόσμου του φωτός. Και μέσα απ' τη θολή σκοτεινιά που πύκνωνε βγήκαν οι Νάζγκουλ με τις παγερές φωνές τους, κραυγάζοντας λόγια θανάτου· και τότε κάθε ελπίδα έσβησε.

Ο Πίπιν είχε σκύψει συντριμμένος απ' τη φρίκη, όταν άκουσε τον Γκάνταλφ να απορρίπτει τους όρους και να καταδικάζει το Φρόντο στα βασανιστήρια του Πύργου· αλλά είχε επιβληθεί στον εαυτό του και τώρα στεκόταν πλάι στον Μπέρεγκοντ στην πρώτη γραμμή της Γκόντορ με τους άντρες του Ιμραχίλ. Γιατί του φαινόταν καλύτερο να πεθάνει γρήγορα και να αφήσει την πικρή ιστορία της ζωής του, αφού όλα ήταν χαμένα.

Μακάρι να ήταν εδώ ο Μέρι, έπιασε τον εαυτό του να μονολογεί και γρήγορες σκέψεις έτρεχαν στο μυαλό του, ενώ κοιτούσε τον εχθρό να ορμάει στην επίθεση. Λοιπόν, λοιπόν τώρα πάντως καταλαβαίνω λίγο καλύτερα τον καημένο τον Ντένεθορ. Θα μπορούσαμε να πεθάνουμε μαζί, ο Μέρι κι εγώ κι αφού πρέπει να πεθάνουμε, γιατί όχι; Μιας, όμως, και δεν είναι εδώ, ελπίζω να βρει καλύτερο τέλος. Αλλά πρέπει να βάλω τα δυνατά μου τώρα.

Τράβηξε το σπαθί του και το κοίταξε και είδε τα περίπλοκα σχέδια κόκκινα και χρυσά· και τα καλλιγραφικά γράμματα του Νούμενορ γυάλιζαν σαν φωτιά πάνω στη λεπίδα. «Αυτό έχει φτιαχτεί ακριβώς για μια τέτοια ώρα, σκέφτηκε. Αν μπορούσα να χτυπήσω εκείνον τον απαίσιο Αγγελιαφόρο, τότε θα έφτανα το Μέρι. Πάντως θα ξεκάνω μερικούς από τούτη εδώ την παλιοφάρα πριν τελειώσω. Πόσο θα 'θελα

να μπορούσα να δω δροσερό ηλιόφωτο και πράσινο γρασίδι ξανά!»

Τότε, ενώ ακόμα σκεπτόταν αυτά τα πράγματα, η πρώτη επίθεση ξέσπασε πάνω τους. Οι ορκ εμποδισμένοι από τους βάλτους που βρίσκονταν μπροστά στους λόφους σταμάτησαν και έριξαν τα βέλη τους στις τάξεις των αμυνομένων. Αλλά ανάμεσα από τις γραμμές τους ήρθαν με μεγάλες δρασκελιές, ουρλιάζοντας σαν ζώα, ένας λόχος από γίγαντες των λόφων από το Γκόργκοροθ. Ήταν ψηλότεροι και με φαρδύτερες πλάτες από τους Ανθρώπους και ήταν ντυμένοι μονάχα μ' ένα εφαρμοστό φολιδωτό δίχτυ από κεράτινα λέπια, ή μπορεί και να ήταν το απαίσιο πετσί τους· κρατούσαν τεράστιες στρογγυλές μαύρες ασπίδες και κράδαιναν βαριά σφυριά στα ροζιασμένα τους χέρια. Ακάθεκτοι πήδηξαν στα νερά και βγήκαν απέναντι περπατώντας, μουγκρίζοντας καθώς έρχονταν. Σαν καταιγίδα ξέσπασαν στις γραμμές των αντρών της Γκόντορ και χτυπούσαν κεφάλια και κράνη, χέρια κι ασπίδες, σαν σιδεράδες που χτυπούν να λυγίσουν το καυτό σίδερο. Δίπλα στον Πίπιν ο Μπέρεγκοντ έχασε τις αισθήσεις του χτυπημένος κι έπεσε· και ο μεγάλος γίγαντας-αρχηγός που τον έριξε κάτω, έσκυψε πάνω του, απλώνοντας νύχια αρπακτικά· γιατί εκείνα τα απαίσια πλάσματα συνήθιζαν να δαγκώνουν στο λαιμό όσους έριχναν κάτω.

Τότε ο Πίπιν σπάθισε προς τα πάνω και η γραμμένη λεπίδα της Μακρινής Δύσης διαπέρασε το πετσί και μπήκε βαθιά στα σωθικά τού γίγαντα και το μαύρο του αίμα χύθηκε ορμητικά έξω. Έγειρε μπροστά και σωριάστηκε χάμω σαν βράχος που πέφτει, θάβοντας όσους βρέθηκαν από κάτω του. Μαυρίλα και αποφορά και συντριπτικός πόνος πλάκωσαν τον Πίπιν και ο νους του έπεσε σε βαθύ σκοτάδι.

– Κι έτσι τελειώνει, όπως το φαντάστηκα, είπε η σκέψη του καθώς έφευγε φτερουγίζοντας· και γέλασε λίγο μέσα του πριν φύγει, έμοιαζε σχεδόν χαρούμενη που πετούσε επιτέλους όλες τις αμφιβολίες, τη φροντίδα και το φόβο.

Και την ώρα που έφευγε πετώντας στη λησμονιά, άκουσε φωνές, κι έμοιαζαν να φωνάζουν σε κάποιο λησμονημένο κόσμο ψηλά:

– Οι Αετοί έρχονται! Οι Αετοί έρχονται!

Για μια στιγμή ακόμα η σκέψη του Πίπιν ζυγιάστηκε.

– Μπίλμπο! είπε. Αλλά όχι! Αυτό ήταν στην ιστορία του που έχει τελειώσει τώρα. Αντίο!

Και η σκέψη του πέταξε μακριά και τα μάτια του δεν είδαν πια.

ΜΕΡΟΣ VI

Κεφάλαιο Ι

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΚΙΡΙΘ ΟΥΝΓΚΟΛ

Ο Σαμ με πόνους σηκώθηκε από κάτω. Για μια στιγμή αναρωτήθηκε πού βρισκόταν και ύστερα όλη η μιζέρια και η απελπισία τού γύρισαν στο νου. Βρισκόταν στο βαθύ σκοτάδι έξω από την υπόγεια είσοδο του άντρου των ορκ· οι χάλκινες πόρτες ήταν κλειστές. Θα έπρεπε να είχε πέσει χάνοντας τις αισθήσεις του, όταν είχε πέσει με ορμή πάνω τους· αλλά πόση ώρα είχε μείνει εκεί δεν το ήξερε. Τότε φλεγόταν, απελπισμένος και μαινόμενος· τώρα έτρεμε και κρύωνε. Σύρθηκε ως τις πόρτες και κόλλησε το αυτί του πάνω τους.

Πολύ βαθιά, μπορούσε αμυδρά να ακούσει τις φωνές των ορκ να ξεφωνίζουν, γρήγορα όμως σταμάτησαν ή έπαψαν να ακούγονται και όλα ήταν ήσυχα. Το κεφάλι του πονούσε και τα μάτια του έβλεπαν ανύπαρκτα φώτα στο σκοτάδι, αλλά αγωνίστηκε να συνέλθει και να σκεφτεί. Ήταν ολοφάνερο πάντως πως δεν είχε ελπίδα να μπει στο άντρο των ορκ από κείνη την πύλη· θα μπορούσε να περιμένει εκεί μέρες για να ανοίξει και αυτός δεν μπορούσε να περιμένει – ο χρόνος του ήταν απελπιστικά πολύτιμος. Τώρα δεν είχε πια καμιά αμφιβολία για το καθήκον του – έπρεπε να σώσει τον κύριό του ή να χαθεί προσπαθώντας.

«Ο χαμός είναι πιο πιθανός κι οπωσδήποτε θα 'ναι πολύ ευκολότερος», μονολόγησε αγριωπά, καθώς έβαλε το Κεντρί στη θήκη του κι απομακρύνθηκε από τις χάλκινες πόρτες. Αργά, ψαχουλευτά, πήρε το δρόμο του γυρισμού στο σκοτάδι ακολουθώντας τη στοά, μην τολμώντας να χρησιμοποιήσει το ξωτικο-φώς· και καθώς προχωρούσε, προσπαθούσε να βάλει τα γεγονότα σε τάξη από τότε που ο Φρόντο κι αυτός είχαν φύγει από το Σταυροδρόμι. Αναρωτήθηκε τι ώρα να ήταν. Κάπου ανάμεσα σε μία μέρα και στην επόμενη, φανταζόταν· αλλά είχε χάσει και το μέτρημα των ημερών ακόμα. Βρισκόταν σ' έναν τόπο σκοτεινιάς, όπου οι μέρες του κόσμου έμοιαζαν ξεχασμένες και όπου

όλοι όσοι πήγαιναν εκεί έπεφταν κι εκείνοι στη λησμονιά.

«Να μας σκέπτονται άραγε καθόλου; αναρωτήθηκε. Τι να γίνονται άραγε όλοι εκεί πέρα μακριά;»

Ανέμισε το χέρι του απροσδιόριστα στο κενό μπροστά του· στην πραγματικότητα όμως κοίταζε νότια, καθώς ξαναγύριζε στη στοά της Σέλομπ, όχι δυτικά. Έξω κατά το μέρος της Δύσης στον έξω κόσμο πλησίαζε μεσημέρι της δέκατης τέταρτης ημέρας του Μαρτίου σύμφωνα με το ημερολόγιο του Σάιρ· και εκείνη την ώρα ο Άραγκορν οδηγούσε το μαύρο στόλο απ' το Πελάργκιρ και ο Μέρι κάλπαζε με τους Ροχίριμ κατεβαίνοντας την Κοιλάδα των-αμαξιών-με-τις-πέτρες, ενώ στη Μίνας Τίριθ οι φλόγες υψώνονταν και ο Πίπιν έβλεπε την τρέλα να μεγαλώνει στο βλέμμα του Ντένεθορ. Όμως μέσα σε όλες τις φροντίδες και τους φόβους τους οι σκέψεις των φίλων τους συνέχεια γύριζαν στο Φρόντο και στο Σαμ. Δεν τους είχαν ξεχάσει. Βρίσκονταν όμως πέρα από κάθε βοήθεια και καμιά σκέψη δεν μπορούσε να προσφέρει βοήθεια στο Σάμγουάιζ το γιο του Χάμφαστ· ήταν εντελώς μόνος.

Τέλος, έφτασε πάλι στην πέτρινη πόρτα του περάσματος των ορκ και, εξακολουθώντας να μην μπορεί να βρει το μάνταλο ή την κλειδαριά που την κρατούσε κλειστή, σκαρφάλωσε από πάνω της όπως πριν και πήδησε μαλακά κάτω. Ύστερα προχώρησε με χίλιες προφυλάξεις στην έξοδο της στοάς της Σέλομπ, όπου τα κουρέλια του μεγάλου της ιστού εξακολουθούσαν να κουνιούνται πέρα δώθε στα ψυχρά ρεύματα. Γιατί κρύα φάνηκαν στο Σαμ ύστερα από το βρόμικο σκοτάδι πίσω του· αλλά η πνοή τους τον ζωογόνησε. Βγήκε με προσοχή έξω.

Όλα ήταν απειλητικά ήσυχα. Το φως ήταν σαν το μισοσκόταδο που πέφτει στο τέλος μιας σκοτεινής μέρας. Οι τεράστιες αναθυμιάσεις που ανέβαιναν από τη Μόρντορ και έφευγαν τρέχοντας δυτικά, περνούσαν από πάνω του χαμηλά, ένας μεγάλος συνωστισμός από σύννεφα και καπνούς, που τώρα τα φώτιζε από κάτω μια αγριωπή κόκκινη φεγγοβολιά.

Ο Σαμ κοίταξε ψηλά στον πύργο των ορκ και, ξαφνικά, από τα στενά του παράθυρα φώτα κοίταξαν έξω σαν μικρά κόκκινα μάτια. Αναρωτήθηκε μήπως ήταν κάποιο σύνθημα. Ο φόβος του για τους ορκ, ξεχασμένος για λίγο απ' το θυμό και την απελπισία του, τώρα ξαναγύρισε. Από ό,τι έβλεπε, υπήρχε μόνο ένας δυνατός δρόμος για να ακολουθήσει – έπρεπε να προχωρήσει και να προσπαθήσει να βρει την κυρία είσοδο του τρομερού πύργου· τα γόνατά του όμως δεν τον κρατούσαν κι έπιασε τον εαυτό του να τρέμει. Αποτραβώντας τα μάτια του από τον πύργο και τις μυτερές κορφές της Στενοποριάς μπροστά του ανάγκασε τα απρόθυμα πόδια του να τον υπακούσουν και, αργά αργά,

με τα αυτιά τεντωμένα, με τα μάτια ορθάνοιχτα στις πηχτές σκιές των βράχων πλάι στο πέρασμα, ξαναπήρε τον ίδιο δρόμο, πέρασε το σημείο που έπεσε ο Φρόντο και η αποφορά της Σέλομπ εξακολουθούσε να παραμένει. Ύστερα ανηφόρισε, ώσπου στάθηκε πάλι στο ίδιο μέρος που είχε φορέσει το Δαχτυλίδι και είχε δει το απόσπασμα του Σαγκράτ να περνάει.

Εκεί σταμάτησε και κάθισε κάτω. Για την ώρα δεν μπορούσε να πιέσει τον εαυτό του να προχωρήσει. Ένιωθε πως αν θα περνούσε την κορυφή του περάσματος κι έκανε ένα βήμα αληθινά μέσα στη γη της Μόρντορ, αυτό το βήμα θα ήταν αμετάκλητο. Ποτέ δε θα γύριζε πίσω. Χωρίς κάποιο συγκεκριμένο σκοπό, έβγαλε έξω το Δαχτυλίδι και το φόρεσε ξανά. Αμέσως ένιωσε το μεγάλο του βάρος κι ένιωσε ξανά, αλλά τώρα πιο δυνατά κι επίμονα παρά ποτέ, την κακοβουλία του Ματιού της Μόρντορ, να ψάχνει, να προσπαθεί να διατρυπήσει τις σκιές που είχε δημιουργήσει για τη δική του άμυνα, που τώρα όμως το εμπόδιζαν στην ανησυχία και στην αμφιβολία του.

Όπως και πριν, ο Σαμ βρήκε πως αυξήθηκε η ακοή του, αλλά πως στα μάτια του τα πράγματα αυτού του κόσμου φαίνονταν αόριστα και μονοδιάστατα. Οι πέτρινοι τοίχοι του περάσματος ήταν άχρωμοι, λες και τους σκέπαζε καταχνιά, από μακριά όμως εξακολουθούσε να ακούει τα τσιρίγματα της Σέλομπ στη δυστυχία της· και στριγκά κι ολοκάθαρα και, φαινομενικά πολύ κοντά, άκουγε φωνητά και την κλαγγή όπλων. Τινάχτηκε όρθιος και κόλλησε στο βράχο πλάι στο δρόμο. Ευτυχώς που είχε βάλει το Δαχτυλίδι, γιατί είχε φανεί κι άλλο απόσπασμα των ορκ. Ή έτσι νόμισε στην αρχή. Ύστερα ξαφνικά κατάλαβε πως δεν ήταν έτσι, τον είχε ξεγελάσει η ακοή του – οι κραυγές των ορκ προέρχονταν από τον πύργο, που η πιο ψηλή του μύτη βρισκόταν τώρα ακριβώς από πάνω του, στην αριστερή πλευρά της Στενοποριάς.

Ο Σαμ ανατρίχιασε και προσπάθησε να πιέσει τον εαυτό του να προχωρήσει. Ήταν φως φανάρι πως κάτι κακό γινόταν. Μπορεί, παρ' όλες τις διαταγές, να είχε κυριέψει τους ορκ ο σαδισμός τους και να βασάνιζαν το Φρόντο ή μπορεί ακόμα να τον κομμάτιαζαν άγρια. Έστησε αυτί· και καθώς άκουγε, μια ακτίνα ελπίδας τον φώτισε. Δεν υπήρχε αμφιβολία – γινόταν συμπλοκή στον πύργο, οι ορκ είχαν πιαστεί μεταξύ τους, ο Σαγκράτ και ο Γκόρμπαγκ τα είχαν τσουγκρίσει. Όσο μικρή κι αν ήταν η ελπίδα που του έδωσε αυτή η σκέψη, ήταν αρκετή για να τον ξεσηκώσει. Μπορεί και να υπήρχε μια μικρή πιθανότητα. Η αγάπη του για το Φρόντο ξεπέρασε όλες τις άλλες του σκέψεις και ξεχνώντας το δικό του κίνδυνο, φώναξε δυνατά: «Έρχομαι, κύριε Φρόντο!»

Έτρεξε προς την κορυφή του ανηφορικού μονοπατιού και την πέρα-

σε. Αμέσως ο δρόμος έστριβε αριστερά και κατηφόριζε απότομα κάτω. Ο Σαμ είχε μπει στη Μόρντορ.

Έβγαλε το Δαχτυλίδι, παρακινημένος, ίσως, από κάποιο βαθύ προαίσθημα κινδύνου, αν κι ο ίδιος έκανε μόνο τη σκέψη πως ήθελε να βλέπει πιο καθαρά.

«Καλύτθρα να ρίξω μια ματιά στα χειρότερα! μουρμούρισε. Δε βγαίνει τίποτα να παραπατάω δώθε κείθε στα θολά!»

Σκληρή, άγρια και πικραμένη ήταν η χώρα που αντίκρισαν τα μάτια του. Μπροστά στα πόδια του η ψηλότερη ράχη των Έφελ Ντούαθ έπεφτε απόκρημνα σχηματίζοντας μεγάλους γκρεμούς που κατέληγαν σε μια σκοτεινή νεροσυρμή, που στην αντίπερα όχθη της υψωνόταν άλλη ράχη, πιο χαμηλή που οι άκρες της ήταν γεμάτες εγκοπές και οδοντωτούς γκρεμούς σαν δαγκάνες που διαγράφονταν μαύρες με φόντο το κόκκινο φως πίσω τους – ήταν το άγριο Μοργκάι, ο εσωτερικός δακτύλιος των ορίων της χώρας. Μακριά πέρα από αυτόν, αλλά σχεδόν κατευθείαν μπροστά, πιο πέρα από μια μεγάλη λίμνη σκοταδιού, στιγματισμένη με μικροσκοπικές φωτιές, είχε μια φλεγόμενη λάμψη· κι από μέσα της έβγαιναν τεράστιες στήλες περιδινιζόμενου καπνού, σκοτεινές, κόκκινες στη βάση και μαύρες ψηλά, εκεί που ενώνονταν με την κυματιστή σκεπή που κάλυπτε ολόκληρη την καταραμένη χώρα.

Ο Σαμ κοίταζε το Όροντρούιν, το Βουνό της Φωτιάς. Κατά καιρούς τα καμίνια στα βάθη του σταχτή του κώνου πυρακτώνονταν και, φουσκώνοντας παλλόμενα, ξέχυναν ποταμούς μισολιωμένους βράχους από χάσματα στα πλευρά του. Μερικοί κυλούσαν φλεγόμενοι κατά το Μπαράντ-ντουρ ακολουθώντας μεγάλα αυλάκια· και άλλοι κυλούσαν φιδογυρίζοντας κάτω στην πέτρινη κοιλάδα, ώσπου ψύχονταν κι έμεναν σαν συστρεμμένες δρακομορφές που τις είχε ξεράσει η βασανισμένη γη. Σε μια τέτοια στιγμή οδύνης έβλεπε ο Σαμ το Βουνό του Χαμού και το φως του, αποκομμένο από το ψηλό παραπέτασμα των Έφελ Ντούαθ από κείνους που ανέβαιναν το μονοπάτι από τη Δύση, τώρα φώτιζε θυμωμένα τις γυμνές επιφάνειες των βράχων έτσι, ώστε έμοιαζαν λουσμένες στο αίμα.

Σ' αυτό το φρικαλέο φως ο Σαμ στάθηκε έκπληκτος και κατατρομαγμένος, γιατί τώρα, κοιτάζοντας αριστερά μπορούσε να δει τον Πύργο της Κίριθ Ούνγκολ σε όλη του τη δύναμη. Η μύτη που είχε δει από την άλλη πλευρά ήταν μόνο ο πιο ψηλός του πυργίσκος. Η ανατολική του όψη υψωνόταν κλιμακωτά σε τρία επίπεδα, ξεκινώντας από μια προεξοχή του βουνού κάτω χαμηλά· το πίσω μέρος του ακουμπούσε σ' έναν τεράστιο απόκρημνο βράχο πίσω, από όπου εξείχε προς τα έξω με μυτερές επάλξεις, τη μία πάνω στην άλλη, που μίκραιναν κα-

θώς ανέβαιναν, με κάθετες πλευρές περίτεχνα φτιαγμένες που έβλεπαν βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά. Γύρω από το χαμηλότερο επίπεδο, διακόσια πόδια χαμηλότερα από εκεί που βρισκόταν τώρα ο Σαμ, υπήρχε ένα τείχος με πολεμίστρες που έζωνε μια στενή αυλή. Η πύλη του, στην κοντινή νοτιοανατολική πλευρά, έβγαζε σ' ένα φαρδύ δρόμο, που το εξωτερικό προστατευτικό του τοιχίο ακολουθούσε το χείλος ενός απότομου γκρεμού, ώσπου έστριβε νότια και κατέβαινε φιδογυρίζοντας στο σκοτάδι για να συναντήσει το δρόμο που ερχόταν από το Πέρασμα Μόργκουλ. Και από εκεί συνέχιζε περνώντας ανάμεσα από ένα οδοντωτό σκίσιμο στο Μοργκάι και έβγαινε στην κοιλάδα του Γκόργκοροθ ως το Μπαράντ-ντουρ μακριά. Το στενό ψηλό πέρασμα όπου στεκόταν ο Σαμ κατέβαινε γρήγορα κάτω από μια σκάλα κι ένα απόκρημνο μονοπάτι, για να συναντήσει τον κυρίως δρόμο κάτω απ' τα συνοφρυωμένα τείχη κοντά στην Καστρόπορτα.

Καθώς το κοιτούσε ξαφνικά ο Σαμ κατάλαβε και σχεδόν πετάχτηκε, πως τούτο το οχυρό είχε χτιστεί όχι για να κρατάει τους εχθρούς έξω από τη Μόρντορ, αλλά για να τους κρατάει μέσα. Γιατί στην πραγματικότητα ήταν ένα από τα έργα της Γκόντορ πολύ παλιά, ένα ανατολικό προπύργιο στην άμυνα του Ιθίλιεν, κατασκευασμένο όταν, μετά την Τελευταία Συμμαχία, οι Άνθρωποι της Μακρινής Δύσης φρουρούσαν την πονηρή χώρα του Σόρον, όπου ακόμα παραμόνευαν τα πλάσματά του. Αλλά όπως και με τους Νάρκχοστ* και Κάρκχοστ*, τους Πύργους των Δοντιών, έτσι κι εδώ η επαγρύπνηση είχε ελαττωθεί και η προδοσία είχε παραδώσει τον Πύργο στον Άρχοντα των Δαχτυλιδοφαντασμάτων και τώρα, εδώ και πολλά χρόνια, βρισκόταν στην κατοχή πονηρών όντων. Από την επιστροφή του στη Μόρντορ, ο Σόρον τον είχε βρει χρήσιμο· γιατί είχε λίγους υπηρέτες, αλλά πολλούς σκλάβους από φόβο, και ο κυρίως σκοπός του, όπως και παλιά, ήταν να εμποδίζει τη διαφυγή από τη Μόρντορ. Μόλο που, αν κάποιος εχθρός ήταν τόσο απερίσκεπτος ώστε να δοκιμάσει να μπει στη χώρα κρυφά, τότε αυτός ήταν ακόμη ένας τελευταίος ακοίμητος φρουρός στην περίπτωση που κάποιος θα κατάφερνε να ξεγλιστρήσει από την επαγρύπνηση της Μόργκουλ και της Σέλομπ.

Πολύ ξεκάθαρα τώρα ο Σαμ είδε πως δεν υπήρχαν ελπίδες να ξεγλιστρήσει κάτω από εκείνα τα γεμάτα μάτια τείχη και να περάσει την άγρυπνη πύλη. Αλλά ακόμα κι αν τα κατάφερνε, δε θα μπορούσε να πάει μακριά στο φυλαγμένο δρόμο πέρα – γιατί ούτε οι μαύροι ίσκιοι, που απλώνονταν πυκνοί εκεί που δεν έφτανε η κόκκινη φεγγοβολιά, δε θα τον έκρυβαν πολύ από τους νυχτομάτηδες ορκ. Αλλά όσο κι αν

* Narchost = Το Δόντι της Φωτιάς, Carchost = Ο Πύργος της Δαγκάνας. (*Σημ. Μετ.*)

ήταν απελπιστικός εκείνος ο δρόμος, η δουλειά του τώρα ήταν πολύ χειρότερη – όχι, δηλαδή, να αποφύγει την πύλη και να ξεφύγει, αλλά να μπει μέσα, ολομόναχος.

Η σκέψη του στράφηκε στο Δαχτυλίδι, αλλά δεν του έφερε παρηγοριά, μόνο τρόμο και κίνδυνο. Δεν είχε καλά καλά προλάβει να δει το Βουνό του Χαμού να φλέγεται πέρα μακριά, όταν ένιωσε μια αλλαγή να επέρχεται στο φορτίο του. Καθώς πλησίαζε στα μεγάλα καμίνια όπου, στα βάθη των καιρών, είχε σφυρηλατηθεί και πάρει σχήμα, η δύναμη του Δαχτυλιδιού αυξήθηκε και έγινε πιο σκληρό κι ανήμερο εκτός και το χρησιμοποιούσε κάποια πανίσχυρη θέληση. Όπως ο Σαμ στεκόταν εκεί, μόλο που δε φορούσε το Δαχτυλίδι, αλλά το είχε κρεμασμένο στην αλυσίδα του γύρω από το λαιμό του, ένιωσε τον εαυτό του να μεγαλώνει, λες και ήταν ντυμένος με μια τεράστια παραμορφωμένη σκιά του εαυτού του, μια θεόρατη δυσοίωνη απειλή που είχε σταθεί στα τείχη της Μόρντορ. Ένιωθε πως από εδώ κι εμπρός είχε τώρα δύο επιλογές: ή να απαρνηθεί το Δαχτυλίδι, μόλο που θα τον βασάνιζε, ή να το πάρει και να προκαλέσει τη Δύναμη που καθόταν στο σκοτεινό της άντρο πέρα απ' την κοιλάδα των ίσκιων. Το Δαχτυλίδι ήδη τον έβαζε σε πειρασμό, κατατρώγοντας τη θέλησή του και τη λογική του. Αχαλίνωτες φαντασιώσεις ξεπηδούσαν στο μυαλό του· κι έβλεπε το Σάμγουάιζ τον Ισχυρό, τον Ήρωα του Αιώνα, να δρασκελίζει μ' ένα φλογερό σπαθί τη σκοτεινιασμένη χώρα και στρατιές ολόκληρες να έρχονται στο κάλεσμά του καθώς προχωρούσε για να πάρει το Μπαράντ-ντουρ. Και ύστερα όλα τα σύννεφα κυλούσαν κι έφευγαν μακριά κι ο άσπρος ήλιος έλαμπε και σε μια διαταγή του η κοιλάδα του Γκόργκοροθ γινόταν ένας κήπος με λουλούδια και δέντρα που καρποφορούσαν. Δεν είχε παρά να βάλει το Δαχτυλίδι και να το διεκδικήσει για τον εαυτό του και όλα αυτά θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν.

Σε κείνη την ώρα της δοκιμασίας εκείνο που τον βοήθησε περισσότερο να μη λυγίσει ήταν η αγάπη του για τον κύριό του· αλλά και μέσα του βαθιά υπήρχε ακόμα ανίκητη η απλή χομπιτο-λογική του – ήξερε στα τρίσβαθα της καρδιάς του πως δεν ήταν αρκετά μεγάλος για να κρατήσει τέτοιο βάρος, ακόμα κι αν τα οράματα αυτά δεν ήταν σκέτες απάτες που θα τον πρόδιναν. Ο ένας μικρός κήπος για έναν ελεύθερο κηπουρό ήταν όσο χρειαζόταν και δικαιούταν, όχι ένας κήπος μεγαλωμένος σε κράτος· να δουλεύει με τα δικά του χέρια, όχι να διατάζει τα χέρια των άλλων.

«Κι οπωσδήποτε όλες τούτες οι ιδέες δεν είναι παρά απάτη, μονολόγησε. Θα μ' έβλεπε και θα με τρομοκρατούσε, πριν καλά καλά προλάβω να φωνάξω. Θα με δει στο πι και φι έτσι και φορέσω τώρα το Δαχτυλίδι, εδώ στη Μόρντορ. Λοιπόν, αυτό είναι όλο κι όλο που μπο-

ρώ να πω: η κατάσταση είναι απελπιστική, όπως ο πάγος την άνοιξη. Τώρα που το να γίνω αόρατος θα 'ταν στ' αλήθεια χρήσιμο, δεν μπορώ να χρησιμοποιήσω το Δαχτυλίδι! Κι αν ποτέ πάω και παρακάτω, δε θα μου είναι τίποτ' άλλο παρά βάρος και καθυστέρηση σε κάθε μου βήμα. Άρα τι να κάνω;»

Στην πραγματικότητα, βέβαια, δεν είχε την παραμικρή αμφιβολία. Ήξερε ότι έπρεπε να πάει κάτω στην πύλη και να μην καθυστερεί άλλο. Ανασηκώνοντας τους ώμους του, λες και τίναζε από πάνω του τη σκιά και έδιωχνε τα φαντάσματα, άρχισε αργά να κατεβαίνει. Με κάθε του βήμα λες και μίκραινε. Δεν είχε προχωρησει πολύ, όταν είχε πάλι ζαρώσει στο μέγεθος ενός πολύ μικρού και φοβισμένου χόμπιτ. Περνούσε τώρα κάτω από τα τείχη του Πύργου και τα ξεφωνητά και οι θόρυβοι της συμπλοκής έφταναν στ' αυτιά του δίχως βοήθεια. Για την ώρα η φασαρία έμοιαζε να έρχεται από την αυλή μέσα από τον εξωτερικό τοίχο.

Ο Σαμ είχε περίπου κατέβει τα μισά του μονοπατιού, όταν δύο ορκ βγήκαν τρέχοντας από τη σκοτεινή πύλη στο κόκκινο φως. Δεν έστριψαν προς το μέρος του. Πήγαιναν προς τον κυρίως δρόμο. Αλλά εκεί, όπως έτρεχαν, σκόνταψαν και έπεσαν καταγής ακίνητοι. Ο Σαμ δεν είχε δει βέλη, αλλά μάντεψε ότι τους ορκ τούς είχαν τοξέψει άλλοι ή από τις επάλξεις ή κρυμμένοι στον ίσκιο της πύλης. Συνέχισε να προχωρεί, κολλημένος στον τοίχο αριστερά του. Μια ματιά προς τα πάνω του είχε δείξει πως δεν υπήρχε ελπίδα να τον σκαρφαλώσει. Η λιθοδομή υψωνόταν τριάντα πόδια, χωρίς ρωγμή ή εσοχή, και έβγαινε προς τα έξω σαν ανεστραμμένα σκαλοπάτια. Ο μόνος δρόμος ήταν η πύλη.

Συνέχισε να προχωρεί με προφύλαξη· και καθώς προχωρούσε, αναρωτήθηκε πόσοι ορκ να έμεναν στον Πύργο με το Σαγκράτ και πόσους να είχε ο Γκόρμπαγκ και γιατί διαφωνούσαν, αν πραγματικά αυτό συνέβαινε. Οι άντρες του Σαγκράτ του είχαν φανεί κάπου σαράντα και του Γκόρμπαγκ διπλάσιοι και παραπάνω· αλλά, βέβαια, η περίπολος του Σαγκράτ ήταν μόνο τμήμα της φρουράς του. Σχεδόν σίγουρα μάλωναν για το Φρόντο και τα λάφυρα. Για μια στιγμή ο Σαμ σταμάτησε, γιατί ξαφνικά τα πράγματα ξεκαθάρισαν, σχεδόν λες και τα είχε δει με τα ίδια του τα μάτια. Ο αλυσιδωτός θώρακας από μίθριλ! Φυσικά, ο Φρόντο τον φορούσε και θα τον έβρισκαν. Και, από αυτά που είχε ακούσει ο Σαμ, ο Γκόρμπαγκ θα τον ήθελε για τον εαυτό του. Αλλά οι διαταγές του Μαύρου Πύργου ήταν προς το παρόν η μόνη προστασία του Φρόντο και αν τις αψηφούσαν, ο Φρόντο θα μπορούσε να θανατωθεί χωρίς πολλά πολλά σε οποιαδήποτε στιγμή.

– Εμπρός, άθλιε τεμπέλη! φώναξε ο Σαμ στον εαυτό του. Κουνήσου!

Έβγαλε το Κεντρί και όρμησε ίσια στην ανοιχτή πύλη. Αλλά, εκεί

που πήγαινε να περάσει κάτω από τη μεγάλη καμάρα, ένιωσε ένα τίναγμα – λες και είχε πέσει σε κάποιο δίχτυ σαν της Σέλομπ, αόρατο όμως. Δεν μπορούσε να δει κανένα εμπόδιο, αλλά κάτι πολύ ισχυρό για να το καταβάλει η θέλησή του τού έκλεινε το δρόμο. Κοίταξε γύρω και ύστερα μέσα στη σκιά της πύλης είδε τους Δύο Σκοπούς.

Έμοιαζαν μεγάλες μορφές καθισμένες σε θρόνους. Ο καθένας είχε τρία ενωμένα σώματα και τρία κεφάλια που κοιτούσαν έξω, μέσα και διαγώνια στην πύλη. Τα κεφάλια έμοιαζαν όρνεα και στα μεγάλα τους γόνατα ήταν ακουμπισμένα τα γαμψά τους χέρια. Έμοιαζαν πελεκημένοι από τεράστιους ογκόλιθους, ακίνητοι κι όμως άγρυπνοι – κάποιο φοβερό πνεύμα σατανικής επαγρύπνησης κατοικούσε μέσα τους. Γνώριζαν τον όποιον εχθρό. Ορατός ή αόρατος κανείς δεν μπορούσε να περάσει απαρατήρητος. Του απαγόρευαν την είσοδο ή τη διαφυγή.

Σκληραίνοντας τη θέλησή του ο Σαμ έσπρωξε πάλι μπροστά και σταμάτησε μ' ένα τίναγμα, παραπατώντας λες και είχε δεχτεί χτύπημα στο κεφάλι και στο στήθος. Τότε με μεγάλη τόλμη, γιατί δεν μπορούσε να σκεφτεί τι άλλο να κάνει, απαντώντας σε μια ξαφνική σκέψη που του πέρασε απ' το μυαλό, έβγαλε αργά το φιαλίδιο της Γκαλάντριελ και το σήκωσε ψηλά. Το άσπρο του φως δυνάμωσε γρήγορα και οι ίσκιοι κάτω από τη σκοτεινή καμάρα τράπηκαν σε φυγή. Οι τερατόμορφοι Σκοποί κάθονταν εκεί ψυχροί κι ακίνητοι, με το φρικαλέο σχήμα τους ξεσκεπασμένο. Για μια στιγμή ο Σαμ έπιασε μια γυαλάδα στις μαύρες πέτρες των ματιών τους, που η τόση κακία τους τον έκανε να δειλιάσει· αλλά σιγά σιγά ένιωσε τη θέλησή τους να ταλαντεύεται και να καταρρέει από φόβο.

Με ένα πήδημα τους προσπέρασε· αλλά πριν καλά καλά τελειώσει, κρύβοντας πάλι το φιαλίδιο στον κόρφο του, ένιωσε, τόσο καθαρά λες και μια ατσαλένια αμπάρα να έπεφτε πίσω του, πως η επαγρύπνησή τους ανανεώθηκε. Και από εκείνα τα φοβερά κεφάλια ξεπήδησε μια ψιλή διαπεραστική κραυγή, που αντιλάλησε στα πυργωτά τείχη μπροστά του. Πάνω ψηλά, σαν απάντηση, μια στριγκή καμπάνα χτύπησε μία φορά.

– Τώρα, μάλιστα! είπε ο Σαμ. Τώρα χτύπησα και το κουδούνι της εξώπορτας. Λοιπόν, εμπρός πού είσαστε; φώναξε. Πείτε στον Καπετάν Σαγκράτ πως ο μεγάλος Ξωτικο-πολεμιστής ήρθε για επίσκεψη, μαζί με το ξωτικο-σπαθί του!

Καμιά απάντηση. Ο Σαμ προχώρησε. Το Κεντρί γυάλιζε γαλάζιο στο χέρι του. Η αυλή ήταν κατασκότεινη, αλλά μπορούσε να δει πως το πλακόστρωτο ήταν στρωμένο πτώματα. Στα πόδια του μπροστά ήταν δύο τοξότες ορκ με μαχαίρια μπηγμένα στις πλάτες τους. Πιο πέρα ήταν πεσμένοι κι άλλοι ακόμα· άλλοι, ένας ένας, όπως τους είχαν

κόψει ή σαϊτέψει· άλλοι, δυο δυο, αγκαλιασμένοι ακόμα, νεκροί ενώ μαχαίρωναν, έπνιγαν, δάγκωναν ο ένας τον άλλο. Οι πλάκες γλιστρούσαν από το μαύρο αίμα.

Ο Σαμ πρόσεξε δύο στολές, η μια με το σημάδι του Κόκκινου Ματιού και η άλλη με το Φεγγάρι παραμορφωμένο με μια απαίσια νεκροκεφαλή· δε σταμάτησε όμως για να κοιτάξει καλύτερα. Στην απέναντι πλευρά της αυλής μια μεγάλη πόρτα στη βάση του Πύργου ήταν μισάνοιχτη και ένα κόκκινο φως έβγαινε από πίσω· ένας μεγαλόσωμος ορκ ήταν νεκρός στο κατώφλι. Ο Σαμ πήδησε πάνω από το κουφάρι και μπήκε μέσα· και ύστερα κοίταξε τριγύρω αμήχανος.

Ένας φαρδύς διάδρομος, που αντηχούσε, οδηγούσε προς τα πίσω από την πόρτα προς την πλευρά του βουνού. Ήταν μισοφωτισμένος με δάδες που έκαιγαν τοποθετημένες σε υποδοχές στους τοίχους, αλλά το βάθος του μακριά χανόταν στο μισοσκόταδο. Πολλές πόρτες και ανοίγματα φαίνονταν δεξιά κι αριστερά· ο διάδρομος όμως ήταν άδειος εκτός από δύο ή τρία ακόμα κουφάρια πεσμένα στο δάπεδο. Από ό,τι είχε ακούσει από τα λόγια των καπεταναίων ο Σαμ ήξερε ότι, νεκρός ή ζωντανός, ο Φρόντο κατά πάσα πιθανότητα βρισκόταν σε κάποιο δωμάτιο ψηλά στον ψηλότερο πυργίσκο· αλλά θα μπορούσε να έψαχνε και μέρα ολόκληρη μέχρι να βρει το δρόμο.

– Θα πρέπει να 'ναι κάπου προς την πίσω μεριά, φαντάζομαι, μουρμούρισε ο Σαμ. Ολόκληρος ο Πύργος ανεβαίνει κάπως προς τα πίσω. Κι όπως και να 'χει το πράγμα, καλύτερα να ακολουθήσω αυτά τα φώτα.

Προχώρησε στο βάθος του διαδρόμου, τώρα όμως αργά, το κάθε βήμα και πιο απρόθυμο. Ο τρόμος άρχιζε πάλι να τον κυριεύει. Κανένας θόρυβος δεν ακουγόταν εκτός από τον ήχο των ποδιών του, που έμοιαζε να δυναμώνει και ν' αντηχεί, σαν να χτυπούσαν μεγάλες παλάμες τους πέτρινους τοίχους. Τα νεκρά σώματα· το κενό· οι υγροί μαύροι τοίχοι που στο φως των δαυλών έμοιαζαν να στάζουν αίμα· ο φόβος ότι ξαφνικός θάνατος παραμόνευε σε κάποιο κατώφλι ή σκιά· και στο βάθος του μυαλού του η ακοίμητη κακία που περίμενε στην πύλη – ήταν σχεδόν περισσότερα από όσα μπορούσε να πιέσει τον εαυτό του να αντιμετωπίσει. Θα προτιμούσε μια ανοιχτή αντιμετώπιση – με όχι πάρα πολλούς εχθρούς κάθε φορά – παρά αυτή τη φρικτή σκυθρωπή αβεβαιότητα. Ανάγκασε τον εαυτό του να σκεφτεί το Φρόντο, δεμένο ή πονεμένο ή νεκρό κάπου σ' αυτό το φοβερό μέρος, και συνέχισε να προχωρεί.

Είχε περάσει το φως των δαδιών και είχε φτάσει σχεδόν σε μια μεγάλη καμαρωτή πόρτα στο βάθος του διαδρόμου, την εσωτερική πλευρά της υπόγειας πύλης, όπως είχε σωστά μαντέψει, όταν ακούστηκε από πάνω ψηλά ένα φοβερό πνιχτό ουρλιαχτό. Κοκάλωσε. Ύστερα

άκουσε βήματα να πλησιάζουν. Κάποιος έτρεχε με μεγάλη βιασύνη και κατέβαινε βροντώντας κάποιες σκάλες από ψηλά.

Η θέλησή του ήταν πολύ εξασθενημένη και αργή για να συγκρατήσει το χέρι του. Τράβηξε την αλυσίδα κι έσφιξε το Δαχτυλίδι. Ο Σαμ όμως δεν το φόρεσε· γιατί, ενώ ακόμα το έσφιγγε στο στήθος του, ένας ορκ κατέβηκε βροντώντας κάτω. Ξεπετάχτηκε με ένα πήδημα από ένα σκοτεινό άνοιγμα στα δεξιά κι έτρεξε καταπάνω του. Δεν ήταν πάνω από έξι βήματα απόσταση όταν, σηκώνοντας το κεφάλι του, τον είδε· κι ο Σαμ μπορούσε να ακούσει τη λαχανιασμένη ανάσα του και να δει τη λάμψη των κοκκινισμένων του ματιών. Σταμάτησε κατατρομαγμένος. Γιατί αυτό που είδε δεν ήταν ένας μικρούλης τρομαγμένος χόμπιτ που προσπαθούσε να κρατήσει σταθερό το σπαθί του – είδε μια μεγάλη σιωπηλή μορφή, τυλιγμένη σε μια γκρίζα σκιά, να ορθώνεται με το τρεμάμενο φως από πίσω της· στο ένα χέρι κρατούσε σπαθί, που η λάμψη του μονάχα προξενούσε πόνο φοβερό, το άλλο ήταν σφιγμένο στο στήθος του, αλλά κρατούσε κρυμμένη κάποια ακατανόμαστη απειλητική δύναμη και χαμό.

Για μια στιγμή ο ορκ συσπειρώθηκε και, ύστερα, με μια ανατριχιαστική κραυγή όλο φόβο γύρισε και το 'βαλε στα πόδια από εκεί που είχε έρθει. Ποτέ κανένας σκύλος δε θα χάρηκε πιο πολύ σαν είδε τον εχθρό του να βάζει την ουρά στα σκέλια, από ό,τι ο Σαμ μ' αυτή την απρόσμενη φυγή. Με ένα ξεφωνητό άρχισε το κυνηγητό.

– Ναι! Ο Ξωτικο-πολεμιστής ήρθε! φώναξε. Έρχομαι! Για δείξε μου από πού πάνε απάνω, ειδαλλιώς θα σε γδάρω!

Ο ορκ όμως βρισκόταν στα λημέρια του και ήταν ευκίνητος και καλοταϊσμένος. Ο Σαμ ήταν ξένος, πεινασμένος και κατάκοπος. Οι σκάλες ήταν ψηλές, όρθιες και περιστροφικές. Η ανάσα του Σαμ άρχισε να βγαίνει λαχανιασμένη. Ο ορκ γρήγορα χάθηκε από τα μάτια του και τώρα μόνο αμυδρά ακουγόταν ο χτύπος των ποδιών του καθώς προχωρούσε όλο και πιο ψηλά. Κάθε τόσο έβγαζε ένα ουρλιαχτό που αντηχούσε στα ντουβάρια. Αργά αργά όμως όλες οι φωνές του έσβησαν.

Ο Σαμ εξακολούθησε ν' ανεβαίνει με κόπο. Ένιωθε πως βρισκόταν στο σωστό δρόμο και η διάθεσή του είχε φτιάξει αρκετά. Έκρυψε το Δαχτυλίδι κι έσφιξε τη ζώνη του.

– Βρε, βρε! είπε. Αν όλοι δείξουν τόση αντιπάθεια για μένα και το Κεντρί, μπορεί τα πράγματα να εξελιχτούν καλύτερα απ' ό,τι έλπιζα. Και κατά τα φαινόμενα οι Σαγκράτ, Γκόρμπαγκ και κομπανία έχουν κάνει σχεδόν όλη τη δουλειά για μένα. Εκτός από εκείνο το μικρό και κατατρομαγμένο ποντίκι, δεν πιστεύω να έχει απομείνει κανένας ζωντανός εδώ μέσα!

Και μ' αυτά τα λόγια σταμάτησε, γιατί του ήρθε απότομα, λες και

είχε χτυπήσει το κεφάλι του στον πέτρινο τοίχο. Ολόκληρη η σημασία αυτών που είχε πει του ήρθε καταπέλτης. Κανένας ζωντανός! Τίνος ήταν εκείνο το φοβερό επιθανάτιο ουρλιαχτό;

– Φρόντο, Φρόντο! Κύριε! φώναξε μισοκλαίγοντας. Αν σε σκότωσαν, τι θα κάνω; Πάντως, φτάνω επιτέλους, στην κορυφή, να δω ό,τι μου πρέπει.

Ψηλότερα, όλο και ψηλότερα ανέβαινε. Ήταν σκοτάδι αν εξαιρέσουμε καμιά δάδα που άναβε σε καμιά γωνιά ή πλάι από κάποιο άνοιγμα που οδηγούσε στους ψηλότερους ορόφους του Πύργου. Ο Σαμ προσπάθησε να μετρήσει τα σκαλοπάτια, αλλά μετά τα διακόσια έχασε το λογαριασμό. Προχωρούσε αθόρυβα τώρα· γιατί νόμισε πως μπορούσε να ακούσει φωνές να κουβεντιάζουν, σε αρκετή ακόμα απόσταση ψηλά. Κατά τα φαινόμενα, είχε μείνει ζωντανό παραπάνω από ένα ποντίκι.

Απότομα, εκεί που νόμισε πως δεν άντεχε να βγάλει άλλη ανάσα ούτε να βάλει τα γόνατά του να ξαναλυγίσουν, η σκάλα τελείωσε. Στάθηκε ακίνητος. Οι φωνές τώρα ήταν δυνατές και κοντινές. Ο Σαμ κοίταξε ολόγυρα. Είχε ανέβει πάνω στην επίπεδη οροφή του τρίτου και ψηλότερου εξώστη του Πύργου – ενός ανοιχτού χώρου, μήκους είκοσι γιαρδών περίπου, με ένα χαμηλό στηθαίο. Εκεί η σκάλα ήταν σκεπασμένη από ένα μικρό διαμέρισμα με τρούλο στη μέση της οροφής, με χαμηλές πόρτες που έβλεπαν ανατολικά και δυτικά. Ανατολικά ο Σαμ μπορούσε να δει την πεδιάδα της Μόρντορ κάτω, τεράστια και σκοτεινή, και το φλεγόμενο βουνό πέρα μακριά. Καινούρια αναταραχή φούσκωνε στα βαθιά πηγάδια του και ποταμοί φωτιάς έλαμπαν τόσο άγρια, που ακόμα κι από τόσα μίλια απόσταση το φως τους φώτιζε την κορυφή του πύργου με μια κόκκινη λάμψη. Δυτικά τη θέα την έκλεινε η βάση του μεγάλου πυργίσκου που υψωνόταν στο βάθος αυτού του ψηλότερου εξώστη και όρθωνε την κορυφή του πάνω από τις κορφές των τριγύρω λόφων. Από μια χαραματιά στο παράθυρο έβγαινε φως. Η πόρτα του δε βρισκόταν ούτε δέκα γιάρδες μακριά από εκεί που στεκόταν ο Σαμ. Ήταν ανοιχτή αλλά σκοτεινή και, ακριβώς μέσα απ' τη σκιά της, έβγαιναν φωνές.

Στην αρχή ο Σαμ δεν έδωσε σημασία· βγήκε ένα βήμα από την ανατολική πόρτα και κοίταξε ολόγυρα. Αμέσως είδε πως εδώ πάνω η σύγκρουση υπήρξε αγριότερη. Όλος ο εξώστης ήταν πνιγμένος από κουφάρια ορκ ή κομμένα και σκορπισμένα κεφάλια και μέλη τους. Ο τόπος βρομούσε θάνατο. Ένα ουρλιαχτό που το ακολούθησε ένα χτύπημα και μια κραυγή τον έστειλαν πίσω τρέχοντας να κρυφτεί. Μια φωνή ορκ υψώθηκε θυμωμένη και τη γνώρισε αμέσως, στριγκή, όλο κτηνωδία, παγωμένη. Μιλούσε ο Σαγκράτ, ο Φρούραρχος του Πύργου.

– Δεν ξαναπάς, ε; Π' ανάθεμά σε, Σνάγκα, σιχαμερό σκουλήκι! Αν νομίζεις πως είμαι τόσο σακατεμένος, ώστε να με αγνοείς άφοβα, γελάστηκες. Έλα δω, και θα σε κάνω να σου πεταχτούν τα μάτια έξω, όπως έκανα τώρα δα και στον Ράντμπουγκ. Κι όταν έρθουν οι καινούριοι, θα σε κανονίσω εγώ – στη Σέλομπ θα σε στείλω.

– Δεν πρόκειται να 'ρθουν, πριν πεθάνεις τουλάχιστον, απάντησε ο Σνάγκα σκυθρωπά.

– Σ' το 'πα δυο φορές πως τα γουρούνια του Γκόρμπαγκ έφτασαν πρώτοι στην πύλη και κανείς απ' τους δικούς μας δε βγήκε έξω. Ο Λάγκντουφ κι ο Μούσγκας πέρασαν, αλλά τους χτύπησαν με βέλη. Το είδα απ' το παράθυρο, σου λέω. Κι ήταν οι τελευταίοι.

– Τότε, πρέπει να πας εσύ. Εγώ πρέπει να μείνω εδώ οπωσδήποτε. Είμαι λαβωμένος όμως. Πού να τον πάρουν οι Μαύρες Μίνες εκείνον το βρομορέμπελο τον Γκόρμπαγκ! η φωνή του Σαγκράτ έσβησε με μια σειρά βρισιές και κατάρες. Του 'χα ρίξει περισσότερες απ' όσες εκείνος, αλλά με μαχαίρωσε, ο κοπρίτης, πριν προλάβω να τον πνίξω. Εσύ θα πας, ειδαλλιώς θα σε φάω. Τα νέα πρέπει να φτάσουν στο Λουγκμπούρτζ, γιατί θα 'μαστε και οι δυο για τις Μαύρες Μίνες. Ναι, κι εσύ μαζί. Δεν τη γλιτώνεις με το να κρύβεσαι εδώ.

– Δεν τις ξανακατεβαίνω εκείνες τις σκάλες – γρύλισε ο Σνάγκα – είτε είσαι αρχηγός είτε όχι. Ποτέ! Και κάτω τα ξερά σου από το μαχαίρι, ειδαλλιώς θα σου τρυπήσω τα σωθικά μ' ένα βέλος. Δε θα 'σαι Φρούραρχος για πολύ, όταν Εκείνοι μάθουν όλα τούτα δω. Εγώ πολέμησα για τον Πύργο ενάντια σ' εκείνα τα βρομερά ποντίκια της Μόργκουλ, αλλά εσείς οι δυο σπουδαίοι καπεταναίοι τα κάνατε θάλασσα, που τσακωθήκατε για τα λάφυρα.

– Κόφτο, ούρλιαξε ο Σαγκράτ. Είχα τις διαταγές μου. Ο Γκόρμπαγκ άρχισε, που προσπάθησε να βουτήξει εκείνον τον ωραίο θώρακα.

– Εσύ φταις που τον αγρίεψες, με το ύφος σου το σπουδαίο. Κι αυτός, πάντως, είχε περισσότερο μυαλό από σένα. Σ' το είπε και σ' το ξανάπε πως ο πιο επικίνδυνος απ' αυτούς τους κατάσκοπους ήταν ακόμα ελεύθερος, αλλά εσύ πού να τον ακούσεις. Και δεν ακούς και τώρα. Ο Γκόρμπαγκ είχε δίκιο, σου λέω. Τριγυρίζει ένας μεγάλος πολεμιστής, κανένα απ' εκείνα τα αιματοβαμμένα Ξωτικά ή κανείς απ' αυτούς τους βρομερούς *tark**. Έρχεται εδώ, σου λέω. Το κουδούνι το άκουσες. Πέρασε τους Φρουρούς κι αυτή είναι δουλειά *tark*. Είναι στις σκάλες. Κι ώσπου να φύγει από κει πέρα, εγώ δεν κατεβαίνω. Και Νάζγκουλ να 'σουνα, εγώ δε θα πήγαινα.

– Ώστε, έτσι, ε! ούρλιαξε ο Σαγκράτ. Τούτο το κάνεις κι εκείνο δεν

* Tark – άνθρωπος της Γκόντορ· καταγόμενος από τους Νουμενόριαν. (*Σημ. Μετ.*)

το κάνεις. Κι όταν θά 'ρθει, θα το στρίψεις και θα μ' αφήσεις; Αμ' δε θα το κάνεις! Θα σε γεμίσω κόκκινες σκουληκότρυπες πρώτα.

Από την πόρτα του πυργίσκου βγήκε ο μικρότερος ορκ τρέχοντας. Πίσω του ακολούθησε ο Σαγκράτ, ένας μεγαλόσωμος ορκ με μακριά χέρια, που, όπως έτρεχε σκυφτός, έφταναν ως κάτω. Το ένα όμως χέρι κρεμόταν άτονο κι έμοιαζε να αιμορραγεί, το άλλο κρατούσε αγκαλιά ένα μεγάλο μαύρο μπόγο. Στο κόκκινο φως ο Σαμ, μαζεμένος πίσω από την πόρτα της σκάλας, είδε μια ματιά το μοχθηρό του πρόσωπο καθώς πέρασε – ήταν γεμάτο γρατσουνιές από νύχια κοφτερά και πασαλειμμένο αίματα· σάλια έτρεχαν από τα πεταχτά του δόντια· από το στόμα του έβγαιναν γρυλίσματα σαν ζώου.

Απ' όσο μπορούσε να δει ο Σαμ, ο Σαγκράτ κυνηγούσε το Σνάγκα τριγύρω στον εξώστη, ώσπου, σκύβοντας και ξεφεύγοντας, ο μικρότερος ορκ μ' ένα ουρλιαχτό ξαναμπήκε στον πυργίσκο κι εξαφανίστηκε. Τότε ο Σαγκράτ σταμάτησε. Από την ανατολική πόρτα ο Σαμ μπορούσε τώρα να τον δει στο στηθαίο, ν' ανοιγοκλείνει, λαχανιασμένος, αδύναμα το αριστερό του χέρι. Έβαλε τον μπόγο καταγής και με το δεξί του χέρι έβγαλε ένα μακρύ κόκκινο μαχαίρι κι έφτυσε πάνω του. Πλησίασε το στηθαίο κι έγειρε, κοιτάζοντας στην εξωτερική αυλή πέρα κάτω. Φώναξε δυο φορές, αλλά δεν πήρε απάντηση.

Ξαφνικά, την ώρα που ο Σαγκράτ έσκυβε πάνω απ' τις επάλξεις, με την πλάτη γυρισμένη στην ταράτσα, ο Σαμ είδε κατάπληκτος πως ένα από τα ξαπλωμένα κορμιά κουνιόταν. Σερνόταν. Άπλωσε το ένα γαμψό χέρι κι άρπαξε τον μπόγο. Σηκώθηκε παραπατώντας. Στο άλλο χέρι του κρατούσε ένα ακόντιο με πλατιά αιχμή και κοντή σπασμένη λαβή. Ήταν έτοιμο να καρφώσει. Αλλά τη στιγμή εκείνη ακριβώς, ένα σφύριγμα ξέφυγε απ' τα δόντια του, μια κοφτή ανάσα πόνου ή μίσους. Γρήγορος σαν το φίδι ο Σαγκράτ ξεγλίστρησε στο πλάι, έστριψε κι έμπηξε το μαχαίρι στο λαιμό του εχθρού του.

– Σε έφαγα, Γκόρμπαγκ! ξεφώνισε. Δεν ήσουν τελείως πεθαμένος, ε; Λοιπόν, θ' αποτελειώσω τη δουλειά μου τώρα.

Όρμησε στο πεσμένο σώμα κι άρχισε να το κλοτσάει και να το τσαλαπατάει με λύσσα και πότε πότε έσκυβε για να το καρφώσει ή να το κόψει με το μαχαίρι του. Ικανοποιημένος, τέλος, έριξε πίσω το κεφάλι κι έβγαλε ένα απαίσιο γουργουριστό ουρλιαχτό θριάμβου. Ύστερα έγλειψε το μαχαίρι του και το έβαλε ανάμεσα στα δόντια του και, ξανασηκώνοντας τον μπόγο τράβηξε λοξοπερπατώντας για την πιο κοντινή πόρτα της σκάλας.

Ο Σαμ δεν είχε καιρό να σκεφτεί. Θα μπορούσε να ξεγλιστρήσει από την άλλη πόρτα, όχι όμως απαρατήρητος· και δε θα μπορούσε να παίξει κρυφτό μ' αυτόν το φοβερό ορκ για πολλή ώρα. Έκανε αυτό που κατά πάσα πιθανότητα ήταν το καλύτερο που θα μπορούσε να είχε

κάνει. Με μια κραυγή πετάχτηκε έξω για να αντιμετωπίσει το Σαγκράτ. Δεν κρατούσε πια το Δαχτυλίδι, αλλά αυτό βρισκόταν εκεί, μια κρυμμένη δύναμη, μια απειλή που έκανε να δειλιάζουν οι σκλάβοι της Μόρντορ· και στο χέρι του κρατούσε το Κεντρί και το φως του χτυπούσε στα μάτια τον ορκ σαν τη γυαλάδα ανελέητων αστεριών στις τρομερές ξωτικοχώρες, που, και σαν όνειρο μόνο, έκανε όλους τους όμοιούς του να παγώνουν από το φόβο. Και ο Σαγκράτ δεν μπορούσε και να πολεμάει και να κρατάει το θησαυρό του. Σταμάτησε, γρυλίζοντας και δείχνοντας τα σουβλερά του δόντια. Και τότε, γι' άλλη μία φορά, με τον τρόπο των ορκ, πήδησε στο πλάι, χρησιμοποιώντας το βαρύ μπόγο και σαν ασπίδα και σαν όπλο, τον έσπρωξε με δύναμη στο πρόσωπο του εχθρού του. Ο Σαμ παραπάτησε και, πριν προλάβει να συνέλθει, ο Σαγκράτ τον προσπέρασε κι άρχισε να κατεβαίνει τη σκάλα.

Ο Σαμ έτρεξε πίσω του βρίζοντας, αλλά δεν πήγε μακριά. Γρήγορα του ξανάρθε στο μυαλό ο Φρόντο και θυμήθηκε πως ο άλλος ορκ είχε ξαναπάει στον πυργίσκο. Να κι άλλο ένα τρομερό δίλημμα και δεν είχε καιρό να το ζυγίσει. Αν ο Σαγκράτ ξέφευγε, γρήγορα θα έπαιρνε ενισχύσεις και θα γύριζε πίσω. Αλλά αν ο Σαμ τον καταδίωκε, ο άλλος ορκ μπορεί να έκανε τίποτα φοβερό εκεί πάνω. Και οπωσδήποτε υπήρχε η πιθανότητα να μην τον βρει το Σαγκράτ ή να σκοτώσει εκείνον ο Σαγκράτ. Γύρισε γρήγορα κι άρχισε ν' ανεβαίνει ξανά τις σκάλες.

– Λάθος πάλι, φαντάζομαι. Αλλά εμένα η δουλειά μου είναι να πάω πάνω πάνω στην κορυφή πρώτα, κι ό,τι βρέξει ας κατεβάσει ύστερα.

Κάτω μακριά ο Σαγκράτ κατέβηκε πηδώντας τις σκάλες, διέσχισε την αυλή και πέρασε την πύλη, μεταφέροντας το πολύτιμο φορτίο του. Αν ο Σαμ μπορούσε να τον έβλεπε και αν ήξερε τη μεγάλη λύπη που θα έφερνε η φυγή του, μπορεί και να είχε χάσει το κουράγιο του. Τώρα όμως ο νους του ήταν προσηλωμένος στην τελευταία φάση της έρευνάς του. Πλησίασε με προσοχή την πόρτα του πυργίσκου και μπήκε μέσα. Βρέθηκε στο σκοτάδι. Αλλά γρήγορα τα τεντωμένα του μάτια διέκριναν ένα αμυδρό φως στα δεξιά του. Προερχόταν από ένα άνοιγμα που οδηγούσε σε μια άλλη σκάλα, στενή και σκοτεινή – έμοιαζε να ανεβαίνει περιστροφικά τον πυργίσκο ακολουθώντας το εσωτερικό της καμπύλης του εξωτερικού τοίχου. Μια δάδα θαμπόφεγγε από κάπου ψηλά.

Αθόρυβα ο Σαμ άρχισε να ανεβαίνει. Έφτασε τη μισοτελειωμένη δάδα που ήταν τοποθετημένη πάνω από μία πόρτα στ' αριστερά του, που απέναντί της είχε ένα μακρόστενο παράθυρο που έβλεπε δυτικά – ένα από τα κόκκινα μάτια που αυτός κι ο Φρόντο είχαν δει από κάτω από το στόμιο της στοάς. Δίχως να χάνει καιρό ο Σαμ προσπέρασε την πόρτα και συνέχισε ν' ανεβαίνει στο δεύτερο όροφο, τρέμοντας

πως, από στιγμή σε στιγμή, θα του ορμούσαν από πίσω και θα ένιωθε γύρω από το λαιμό του να τον σφίγγουν δάχτυλα. Ύστερα έφτασε σε ένα παράθυρο που έβλεπε ανατολικά κι άλλη μία δάδα πάνω από την πόρτα που έβγαζε σε ένα διάδρομο που διέσχιζε τον πυργίσκο στη μέση. Η πόρτα ήταν ανοιχτή, ο διάδρομος σκοτεινός εκτός από τις αναλαμπές του πυρσού και την άγρια κοκκινίλα που έμπαινε από το μακρόστενο παράθυρο. Εδώ όμως η σκάλα σταματούσε και δεν ανέβαινε άλλο. Ο Σαμ μπήκε με προφύλαξη στο διάδρομο. Δεξιά κι αριστερά είχε από μια χαμηλή πόρτα· και οι δύο όμως ήταν κλειστές και κλειδωμένες. Δεν ακουγόταν ο παραμικρός θόρυβος.

«Αδιέξοδο, μουρμούρισε ο Σαμ, κρίμα τα σκαλιά που ανέβηκα! Δεν μπορεί να 'ναι εδώ η κορφή του πύργου. Αλλά τι μπορώ να κάνω τώρα;»

Έτρεξε πίσω στον κάτω όροφο και δοκίμασε την πόρτα. Ούτε που κουνιόταν. Έτρεξε πάνω πάλι και ιδρώτας άρχισε να τρέχει στο πρόσωπό του. Ένιωθε πως ακόμα και τα λεπτά ήταν πολύτιμα, αλλά ένα ένα ξέφευγαν· κι αυτός δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Δεν τον ένοιαζε πια ούτε για το Σαγκράτ ούτε για το Σνάγκα ούτε και για τον οποιονδήποτε ορκ που είχε ποτέ ξεράσει η γη. Ήθελε μονάχα τον κύριό του, να δει το πρόσωπό του ή να πιάσει μια φορά το χέρι του.

Τέλος, κατάκοπος και νιώθοντας τελικά νικημένος, κάθισε σε ένα σκαλοπάτι χαμηλότερα από το δάπεδο του διαδρόμου κι έβαλε το κεφάλι ανάμεσα στα χέρια του. Όλα ήταν ήσυχα, τρομερά ήσυχα. Η δάδα, που πλησίαζε να τελειώσει, όταν είχε φτάσει, τσίριξε κι έσβησε· κι αυτός ένιωσε το σκοτάδι να τον τυλίγει σαν παλίρροια. Και τότε σιγανά, κατάπληκτος, εκεί στο μάταιο τέλος του μεγάλου του ταξιδιού και του πόνου του, χωρίς να μπορεί να πει ποια σκέψη τον έσπρωξε να το κάνει, ο Σαμ άρχισε να τραγουδάει.

Η φωνή του ακουγόταν ψιλή και τρεμουλιαστή στον κρύο σκοτεινό πύργο – η φωνή ενός έρημου και κατάκοπου χόμπιτ, που κανένας ορκ, αν την άκουγε, δεν υπήρχε περίπτωση να την μπερδέψει για το καθάριο τραγούδι κάποιου Ξωτικο-άρχοντα. Μουρμούριζε παλιά παιδικά τραγουδάκια του Σάιρ και κομμάτια από τους στίχους του Μπίλμπο, που περνούσαν από το νου του σαν φευγαλέες εικόνες της πατρίδας του. Και τότε, ξαφνικά, νέα δύναμη γεννήθηκε μέσα του και η φωνή του αντήχησε δυνατά, ενώ λόγια ήρθαν αβίαστα να ταιριάξουν τον απλό σκοπό.

Στις χώρες της Δύσης πιο πέρα απ' τον Ήλιο
μπορεί τα λουλούδια ν' ανθίζουν,
τα δέντρα να μπουμπουκιάζουν και να κελαρύζουν νερά·
κι οι σπίνοι να ψάλλουν την Άνοιξη.

Ακόμα μπορεί σ' ασυννέφιαστες νύχτες
λικνιστές οι σημύδες να παίρνουν
τ' αστέρια τα Ξωτικά σαν πετράδια κατάλευκα
στα μαλλιά των κλαδιών τους.

Μα, μόλο που βρίσκομαι στο τέλος του ταξιδιού μου,
θαμμένος βαθιά στα σκοτάδια,
απ' όλους τους πέτρινους πύργους πιο πάνω
και πέρα απ' όλα τα άγρια βουνά,
απ' όλους τους ίσκιους ψηλότερα διαβαίνει ο 'Ηλιος
και τ' 'Αστρα φωτίζουνε παντοτινά.
Κι εγώ δε θα πω πως τελείωσ' η Μέρα,
ούτε θα πω στα Αστέρια: έχετε γεια!

«Απ' όλους τους πέτρινους πύργους πιο πάνω», άρχισε πάλι κι ύστερα κόπηκε απότομα. Του φάνηκε πως είχε ακούσει μια αδύναμη φωνή να του απαντάει. Τώρα όμως δεν άκουγε τίποτα. Ναι, κάτι μπορούσε ν' ακούσει, όχι όμως φωνή. Βήματα πλησίαζαν. Τώρα κάποια πόρτα άνοιγε σιγά στο διάδρομο· έτριζαν οι μεντεσέδες. Ο Σαμ μαζεύτηκε κι έστησε αυτί. Η πόρτα έκλεισε μ' ένα υπόκωφο χτύπο· κι ύστερα μια άγρια φωνή αντήχησε:

– Ε, αυτού πέρα! Εσύ εκεί πάνω, βρομοπόντικο! Σταμάτα τα τσιρίγματα, ειδαλλιώς θα 'ρθω και θα σε ταχτοποιήσω. Μ' ακούς;

Καμιά απάντηση.

– Εντάξει, γρύλισε ο Σνάγκα. Θα 'ρθω όμως να σου ρίξω μια ματιά, για καλό και για κακό, και να δω τι σκαρώνεις.

Οι μεντεσέδες έτριξαν ξανά κι ο Σαμ, κρυφοκοιτάζοντας τώρα απ' τη γωνία στο κατώφλι του διαδρόμου, είδε ένα φως να τρεμοσβήνει από μια ανοιχτή πόρτα και τη θαμπή μορφή ενός ορκ να βγαίνει έξω. Έμοιαζε να μεταφέρει μία σκάλα. Ξαφνικά ο Σαμ κατάλαβε – το πιο ψηλό δωμάτιο το έφτανε κανείς από μια καταπακτή στο ταβάνι του διαδρόμου. Ο Σνάγκα σήκωσε όρθια τη σκάλα, τη στήριξε κι ύστερα ανέβηκε και χάθηκε. Ο Σαμ άκουσε να τραβούν ένα σύρτη. Ύστερα άκουσε την απαίσια φωνή να μιλάει ξανά.

– Κάτσε ήσυχα, γιατί θα το πληρώσεις! Δε σου μένει και πολύς καιρός να ζήσεις ήσυχα, φαντάζομαι· αλλά αν δε θες η διασκέδαση ν' αρχίσει από τώρα, βούλωσ' το, εντάξει; Πάρε και μια για να το θυμάσαι!

Ακούστηκε κάτι σαν πλατάγισμα μαστιγίου.

Σαν τ' άκουσε αυτό ο θυμός του Σαμ φούντωσε απότομα. Πετάχτηκε τρέχοντας κι ανέβηκε τη σκάλα σαν γάτος. Το κεφάλι του βγήκε στη μέση του πατώματος ενός μεγάλου στρογγυλού δωματίου. Ένα κόκκι-

νο φανάρι κρεμόταν από το ταβάνι· το δυτικό μακρόστενο παράθυρο ήταν ψηλό και σκοτεινό. Κάτι βρισκόταν καταγής στον τοίχο κάτω από το παράθυρο, αλλά από πάνω του βρισκόταν μια μαύρη σιλουέτα ορκ. Σήκωσε το μαστίγιο για δεύτερη φορά, αλλά το χτύπημα ποτέ δεν έπεσε.

Μ' ένα ξεφωνητό ο Σαμ όρμησε με το Κεντρί στο χέρι. Ο ορκ έστριψε, αλλά πριν προλάβει να κουνηθεί ο Σαμ του έκοψε το χέρι με το μαστίγιο από το μπράτσο. Ουρλιάζοντας από τον πόνο και το φόβο και απελπισμένος ο ορκ όρμησε με το κεφάλι μπροστά. Το επόμενο χτύπημα του Σαμ δε βρήκε το στόχο του και, χάνοντας την ισορροπία του, έπεσε προς τα πίσω, αρπάζοντας και τον ορκ που είχε σκοντάψει πάνω του. Πριν προλάβει να σηκωθεί, άκουσε μια κραυγή κι έναν υπόκωφο θόρυβο. Ο ορκ στην άγρια βιασύνη του είχε σκοντάψει στο πάνω μέρος της σκάλας και είχε πέσει απ' την καταπακτή που ήταν ανοιχτή. Ο Σαμ ούτε που του έδωσε σημασία. Έτρεξε στη μορφή που ήταν κουλουριασμένη στο πάτωμα. Ήταν ο Φρόντο.

Ήταν γυμνός κι έμοιαζε λιπόθυμος πάνω σ' ένα σωρό βρόμικα κουρέλια – είχε το χέρι του σηκωμένο ψηλά, για να προφυλάξει το κεφάλι του και στα πλευρά του απλωνόταν μια άσχημη κοκκινίλα από μαστίγιο.

– Φρόντο! κύριε Φρόντο, καλέ μου! φώναξε ο Σαμ, μισοτυφλωμένος από τα δάκρυα. Ο Σαμ είμαι, ήρθα!

Μισοσήκωσε τον κύριό του και τον έσφιξε στην αγκαλιά του. Ο Φρόντο άνοιξε τα μάτια του.

– Ακόμα ονειρεύομαι; μουρμούρισε. Τα άλλα όνειρα όμως ήταν φοβερά.

– Δεν ονειρεύεσαι καθόλου, Κύριε, είπε ο Σαμ. Είναι αλήθεια. Εγώ είμαι. Ήρθα.

– Δεν μπορώ να το πιστέψω, είπε ο Φρόντο, πιάνοντάς τον σφιχτά. Ήταν ένας ορκ μ' ένα μαστίγιο κι ύστερα έγινε ο Σαμ! Δηλαδή δεν ονειρευόμουν, όταν άκουσα εκείνο το τραγούδι κάτω και προσπάθησα να απαντήσω; Εσύ ήσουν;

– Και, βέβαια, εγώ ήμουνα, κύριε Φρόντο. Είχα χάσει κάθε ελπίδα, σχεδόν. Δεν μπορούσα να σε βρω.

– Πάντως τώρα με βρήκες, Σαμ, καλέ μου, Σαμ, είπε ο Φρόντο και βολεύτηκε στην απαλή αγκαλιά του Σαμ κλείνοντας τα μάτια, σαν το μικρό παιδί που αναπαύεται όταν κάποια αγαπημένη φωνή ή χέρι τού διώξει μακριά τους νυκτερινούς του φόβους.

Ο Σαμ ένιωθε πως θα μπορούσε να καθίσει έτσι ώρες ατέλειωτες απ' τη χαρά του· αλλά αυτό δε γινόταν. Δεν αρκούσε που είχε βρει τον

κύριό του, έπρεπε ακόμα να προσπαθήσει να τον σώσει. Φίλησε το μέτωπο του Φρόντο.

– Έλα! Ξύπνα, κύριε Φρόντο! είπε, προσπαθώντας να ακουστεί χαρούμενος, όπως τότε που τραβούσε τις κουρτίνες στο Μπαγκ Εντ τα καλοκαιριάτικα πρωινά.

Ο Φρόντο αναστέναξε κι ανακάθισε:

– Πού είμαστε; Πώς βρέθηκα εδώ; ρώτησε.

– Δεν έχουμε ώρα για ιστορίες, ώσπου να πάμε κάπου αλλού, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ. Πάντως βρίσκεσαι στην κορφή εκείνου του πύργου που εσύ κι εγώ είδαμε από κάτω, όταν βγήκαμε απ' τη στοά, πριν σε πιάσουν οι ορκ. Δεν ξέρω πόσες ώρες έχουν περάσει από τότε. Πάνω από μέρα, φαντάζομαι.

– Τόσο μόνο; είπε ο Φρόντο. Μοιάζει βδομάδες. Πρέπει να μου τα πεις όλα, αν βρούμε την ευκαιρία. Κάτι με χτύπησε, έτσι δεν είναι; Κι έπεσα σε σκοτάδια και σε φοβερά όνειρα, και ξύπνησα και είδα πως το ξύπνημα ήταν χειρότερο. Ορκ βρίσκονταν παντού ολόγυρά μου. Νομίζω πως μου έδιναν δια της βίας να πιω κάποιο απαίσιο καυτερό ποτό. Το κεφάλι μου καθάρισε, πονούσα όμως και ήμουν κατάκοπος. Με έγδυσαν και μου τα πήραν όλα· και ύστερα ήρθαν δυο μεγάλα κτήνη κι άρχισαν να με ανακρίνουν, να με ανακρίνουν, ώσπου νόμισα πως θα τρελαθώ, έτσι όπως στέκονταν εκεί, όλο χαιρεκακία, χαϊδεύοντας τα μαχαίρια τους. Ποτέ δε θα ξεχάσω τα γαμψά τους νύχια και τα μάτια τους.

– Σίγουρα δε θα τα ξεχάσεις, αν δεν πάψεις να μιλάς γι' αυτά, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ. Κι αν δε θέλουμε να τους ξαναδούμε, τότε, όσο γρηγορότερα ξεκινήσουμε, τόσο το καλύτερο. Μπορείς να περπατήσεις;

– Ναι, μπορώ, είπε ο Φρόντο και σηκώθηκε σιγά σιγά. Δεν είμαι τραυματισμένος, Σαμ. Νιώθω μόνο πολύ κουρασμένος κι έχω έναν πόνο εδώ.

Έβαλε το χέρι του στο πίσω μέρος του λαιμού του πάνω από τον αριστερό του ώμο. Στάθηκε όρθιος και στο Σαμ φάνηκε λες και ήταν ντυμένος στις φλόγες – το γυμνό του δέρμα ήταν ολοπόρφυρο στο φως της λάμπας, που κρεμόταν ψηλά. Πήγε κι ήρθε στο δωμάτιο δυο φορές.

– Τώρα είμαι καλύτερα! είπε – και έφτιαξε καμπόσο η διάθεσή του. Δεν τολμούσα να κουνηθώ όταν με άφηναν μονάχο, γιατί αμέσως ερχόταν ένας από τους φρουρούς. Ώσπου άρχισαν οι φωνές και οι συμπλοκές. Τα δυο μεγάλα κτήνη – τσακώθηκαν, νομίζω. Για μένα και τα πράγματά μου. Εγώ καθόμουν εδώ καταφοβισμένος. Κι ύστερα έπεσε νεκρική σιγή κι αυτό ήταν χειρότερο.

– Ναι, φαίνεται πως τσακώθηκαν, είπε ο Σαμ. Θα πρέπει να 'ταν

καμιά διακοσαριά απ' αυτά τα βρομερά πλάσματα εδώ. Λίγο δύσκολο να τα βγάλει πέρα μαζί τους ο Σαμ Γκάμγκη, θα 'λεγα. Αλλά κάνανε όλο το μακελειό μοναχοί τους. Αυτό θα πει τύχη, αλλά είναι πολύ μεγάλη ιστορία για να την κάνουμε τραγούδι, αν δε βγούμε από δω πρώτα. Και τώρα τι κάνουμε; Δεν μπορείς να βγεις περίπατο στη Μαύρη Χώρα με δίχως τίποτα έξω απ' το πετσί σου, κύριε Φρόντο.

– Τα πήραν όλα, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Ό,τι είχα και δεν είχα. Καταλαβαίνεις; *Όλα!*

Μαζεύτηκε καταγής πάλι κι έσκυψε το κεφάλι, καθώς τα ίδια του τα λόγια τον έκαναν να καταλάβει το μέγεθος της καταστροφής και τον κυρίεψε απελπισία.

– Πάει η αποστολή, Σαμ. Ακόμα κι αν βγούμε από δω, δεν μπορούμε να ξεφύγουμε. Μόνο τα Ξωτικά μπορούν να ξεφύγουν, να πάνε πέρα μακριά, να φύγουν απ' τη Μέση-γη, πέρα από τη Θάλασσα. Και ποιος ξέρει αν κι αυτή ακόμα θα είναι αρκετά πλατιά για να μην αφήσει τη Σκιά να περάσει.

– Όχι, *όχι όλα*, κύριε Φρόντο. Και η αποστολή δεν πάει, όχι ακόμα. Το πήρα εγώ, κύριε Φρόντο, με το συμπάθιο. Και το φύλαξα καλά. Το 'χω περασμένο στο λαιμό μου τώρα κι είναι στ' αλήθεια φορτίο τρομερό.

Ο Σαμ ψαχούλεψε γυρεύοντας το Δαχτυλίδι και την αλυσίδα του.

– Φαντάζομαι όμως πως πρέπει να το πάρεις ξανά.

Τώρα που έπρεπε να το δώσει, ο Σαμ ένιωθε απρόθυμος να παραδώσει το Δαχτυλίδι και να φορτώσει πάλι μ' αυτό τον κύριό του.

– Το 'χεις; λαχάνιασε ο Φρόντο. Το 'χεις εδώ; Σαμ, είσαι καταπληκτικός!

Ύστερα γρήγορα και παράξενα ο τόνος του άλλαξε.

– Δώσ' το μου! φώναξε και σηκώθηκε όρθιος, απλώνοντας τρεμάμενο το χέρι του. Δώσ' το μου αμέσως! Δεν μπορεί να το 'χεις εσύ.

– Εντάξει, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ, κάπως ξαφνιασμένος. Ορίστε!

Αργά αργά έβγαλε έξω το Δαχτυλίδι και πέρασε την αλυσίδα πάνω απ' το κεφάλι του.

– Αλλά βρίσκεσαι στη γη της Μόρντορ τώρα, κύριε· κι όταν βγεις έξω, θα δεις το Πύρινο Βουνό, τα πάντα. Θα βρεις το Δαχτυλίδι πολύ επικίνδυνο τώρα και δύσκολο να το κουβαλάς. Αν σου είναι πολύ δύσκολο, μήπως θα 'θελες να το μοιραστούμε;

– Όχι, όχι! φώναξε ο Φρόντο, αρπάζοντας Δαχτυλίδι κι αλυσίδα απ' τα χέρια του Σαμ. Όχι, καθόλου, παλιοκλέφτη!

Ήταν λαχανιασμένος και κοίταζε το Σαμ με μάτια τεντωμένα από το φόβο και την εχθρότητα. Ύστερα, ξαφνικά, κρατώντας το Δαχτυλίδι σφιχτά στο χέρι, στάθηκε κεραυνόπληκτος. Μια ομίχλη λες κι έφυγε

από τα μάτια του και πέρασε το χέρι του στο πονεμένο του μέτωπο. Το απαίσιο όραμα του είχε φανεί πολύ αληθινό, μισοθολωμένος όπως ήταν ακόμη από την πληγή και το φόβο. Ο Σαμ είχε μεταμορφωθεί μπροστά στα μάτια του σε ορκ ξανά, που κοιτούσε με πανουργία και ψαχούλευε το θησαυρό του, ένα απαίσιο μικρόσωμο πλάσμα με μάτια γεμάτα πλεονεξία και στόμα που έσταζε σάλια. Τώρα όμως το όραμα πέρασε. Κι εκεί ήταν ο Σαμ γονατιστός μπροστά του, το πρόσωπό του συσπασμένο από τον πόνο, λες και τον είχαν μαχαιρώσει στην καρδιά· δάκρυα ανάβλυζαν απ' τα μάτια του.

– Ω, Σαμ! φώναξε ο Φρόντο. Τι είπα; Τι έκανα; Συγχώρεσέ με! Ύστερα από όσα έχεις κάνει. Φταίει η φοβερή δύναμη του Δαχτυλιδιού. Μακάρι να μην είχε ποτέ, ποτέ, βρεθεί. Αλλά μη με ξεσυνερίζεσαι, Σαμ. Εγώ πρέπει να μεταφέρω το φορτίο ως το τέλος. Δε γίνεται διαφορετικά. Δεν μπορείς να μπεις ανάμεσα σ' εμένα και σ' ό,τι είναι γραμμένο.

– Εντάξει, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ σκουπίζοντας τα μάτια με το μανίκι του, καταλαβαίνω. Μπορώ όμως ακόμα να βοηθήσω, έτσι δεν είναι; Πρέπει να σε βγάλω από δω. Αμέσως, καταλαβαίνεις; Αλλά πρώτα πρώτα χρειάζεσαι μερικά ρούχα κι εξοπλισμό κι ύστερα κάτι να φας. Τα ρούχα θα 'ναι το πιο εύκολο. Μια και βρισκόμαστε στη Μόρντορ, το καλύτερο είναι να ντυθούμε με τη μόδα της Μόρντορ· κι οπωσδήποτε δεν έχουμε κι άλλη εκλογή. Πολύ φοβάμαι πως θα πρέπει να φορέσεις ρούχα των ορκ, κύριε Φρόντο. Το ίδιο κι εγώ. Μια και θα πάμε μαζί, θα πρέπει και να ταιριάζουμε. Τυλίξου τώρα με τούτο!

Ο Σαμ ξεκούμπωσε τον γκρίζο μανδύα του και τον έριξε στις πλάτες του Φρόντο. Ύστερα έβγαλε το σακίδιό του και το ακούμπησε στο πάτωμα. Έβγαλε το Κεντρί από το θηκάρι του. Η λάμα δε γυάλιζε καθόλου.

– Το 'χα ξεχάσει αυτό, κύριε Φρόντο, είπε. Όχι, δεν τα πήραν όλα! Μου δάνεισες το Κεντρί, αν θυμάσαι, και το γυαλί της Κυράς. Τα 'χω και τα δυο ακόμα. Άφησέ τα μου όμως λίγο ακόμα, κύριε Φρόντο. Πρέπει να πάω να δω τι θα μπορέσω να βρω. Μείνε εσύ εδώ. Περπάτα λιγάκι να ξεμουδιάσουν τα πόδια σου. Δε θ' αργήσω! Δεν έχω να πάω μακριά.

– Πρόσεχε, Σαμ! είπε ο Φρόντο. Και κάνε γρήγορα. Μπορεί να 'χει ακόμα ζωντανούς ορκ και να παραφυλάνε πουθενά.

– Πρέπει να το διακινδυνεύσω, είπε ο Σαμ.

Πήγε στην καταπακτή και κατέβηκε αθόρυβα τη σκάλα. Σε ένα λεπτό ξαναφάνηκε. Έριξε ένα μακρύ μαχαίρι στο πάτωμα.

– Να κάτι που μπορεί να 'ναι χρήσιμο, είπε. Είναι πεθαμένος – αυτός που σε χτύπησε με το μαστίγιο. Έσπασε τη σπονδυλική του στήλη, καταπώς φαίνεται, από τη βιασύνη του. Τώρα τράβα πάνω τη σκά-

λα, αν μπορείς, κύριε Φρόντο· και μην την κατεβάσεις, αν δε μ' ακούσεις να πω το σύνθημα. Θα φωνάξω *Elbereth*. Αυτό το λένε μόνο τα Ξωτικά. Κανένας ορκ δε θα το 'λεγε ποτέ.

Ο Φρόντο κάθισε για λίγο και αναρριγούσε καθώς τρομεροί φόβοι περνούσαν ασταμάτητα απ' το νου του. Ύστερα σηκώθηκε, τυλίχτηκε με τον ξωτικο-μανδύα και, για να απασχολήσει το μυαλό του, άρχισε να πηγαινοέρχεται, ψάχνοντας και κοιτάζοντας σε κάθε γωνιά της φυλακής του.

Δεν πέρασε πολλή ώρα, αν κι ο φόβος την έκανε να μοιάζει με ώρα ολόκληρη τουλάχιστον, όταν άκουσε το Σαμ να φωνάζει σιγανά από κάτω: *Elbereth, Elbereth*. Ο Φρόντο κατέβασε την ελαφριά σκάλα. Κι ο Σαμ ανέβηκε, ξεφυσώντας, κουβαλώντας ένα μεγάλο μπόγο στο κεφάλι του. Τον άφησε να πέσει χάμω υπόκωφα.

– Γρήγορα τώρα, κύριε Φρόντο! είπε. Χρειάστηκε να ψάξω λίγο για να βρω τίποτα στα μέτρα μας. Αλλά θα πρέπει να βολευτούμε όπως όπως. Θα πρέπει όμως να βιαστούμε. Δε βρήκα τίποτα ζωντανό, ούτε είδα τίποτα, αλλά δε νιώθω άνετα. Νομίζω πως το μέρος αυτό το παρακολουθούν. Δεν μπορώ να το εξηγήσω, αλλά να... έχω το αίσθημα πως κάποιος απ' αυτούς τους βρομερούς ιπτάμενους Καβαλάρηδες να τριγύριζε, πάνω ψηλά στα σκοτάδια, που δεν μπορούμε να τον δούμε.

Άνοιξε τον μπόγο. Ο Φρόντο κοίταξε μ' αηδία το περιεχόμενο, αλλά δε γινόταν αλλιώς – ή έπρεπε να τα φορέσει ή να γυρίζει γυμνός. Είχε ένα μακρύ τριχωτό παντελόνι από τομάρι κάποιου βρόμικου ζώου και ένα καταλερωμένο δερμάτινο αμπέχονο. Τα φόρεσε. Πάνω από το αμπέχονο φοριόταν ένας γεροφτιαγμένος αλυσιδωτός θώρακας, κοντός για ένα μεγαλόσωμο ορκ, πολύ μακρύς και βαρύς όμως για το Φρόντο. Ολόγυρα πέρασε μια ζώνη απ' όπου κρεμόταν ένα κοντό θηκάρι μ' ένα πλατύ σπαθί. Ο Σαμ είχε φέρει αρκετά κράνη ορκ. Ένα απ' αυτά έκανε αρκετά καλά του Φρόντο· ήταν μια μαύρη κάσκα με σιδερένιο γείσο και σιδερένιες παραγναθίδες ντυμένες με δέρμα, που πάνω τους ήταν ζωγραφισμένο κόκκινο το απαίσιο Μάτι πάνω απ' το γαμψό επιρρίνεο.

– Τα πράγματα από τη Μόργκουλ, η εξάρτυση του Γκόρμπαγκ, θα σου 'ρχονταν καλύτερα κι ήταν και πιο καλοφτιαγμένα, είπε ο Σαμ, αλλά δε θα ταίριαζε, φαντάζομαι, να μπούμε στη Μόρντορ φορώντας τα διάσημά του, ύστερα μάλιστα απ' ό,τι έγινε εδώ. Λοιπόν, εντάξει, κύριε Φρόντο. Ένας τέλειος μικρός ορκ – με το συμπάθιο – ή τουλάχιστο θα 'σουνα, αν μπορούσαμε να σκεπάσουμε το πρόσωπό σου με μια μάσκα, να σου μακρύνουμε τα χέρια και να στραβώσουμε τα πόδια σου. Τούτο όμως θα κρύψει μερικά.

Έριξε ένα μεγάλο μαύρο μανδύα στους ώμους του Φρόντο.

– Τώρα είσαι έτοιμος! Διαλέγεις και μια ασπίδα φεύγοντας.

– Κι εσύ, Σαμ; είπε ο Φρόντο. Δε θα μου μοιάσεις;

– Λοιπόν, κύριε Φρόντο, το έχω σκεφτεί, είπε ο Σαμ. Καλύτερα να μην αφήσω τίποτα από τα πράγματά μου πίσω, ούτε μπορούμε να τα καταστρέψουμε Και δεν μπορώ να φορέσω την εξάρτυση των ορκ πάνω απ' όλα μου τα ρούχα, έτσι δεν είναι; Θα πρέπει να κουκουλωθώ.

Γονάτισε και με προσοχή δίπλωσε τον ξωτικο-μανδύα του προσεκτικά. Έγινε ένα εκπληκτικά μικρό δέμα που το έβαλε στο σακίδιό του, που βρισκόταν στο πάτωμα. Ύστερα σηκώθηκε, το πέρασε στις πλάτες του, έβαλε ένα κράνος ορκ στο κεφάλι του κι έριξε έναν άλλο μαύρο μανδύα στους ώμους του.

– Εντάξει! είπε. Τώρα μοιάζουμε, αρκετά. Και τώρα δρόμο!

– Δεν μπορώ να κάνω όλη τη διαδρομή μεμιάς, Σαμ, είπε ο Φρόντο μ' ένα στραβό χαμόγελο. Ελπίζω να πήρες πληροφορίες για τα πανδοχεία στο δρόμο; Ή ξέχασες το φαγητό και το πιοτό;

– Φτου να πάρει! το 'χα ξεχάσει ολότελα! είπε ο Σαμ – σφύριξε όλος στεναχώρια. Μπα σε καλό μου, κύριε Φρόντο, έφυγες και με ψόφησες της πείνας και της δίψας! Ούτε και ξέρω πότε έφαγα και ήπια για τελευταία φορά. Το ξέχασα, προσπαθώντας να σε βρω. Αλλά, για κάτσε να θυμηθώ! Την τελευταία φορά που κοίταξα είχα αρκετό από εκείνο το ψωμί-για-το-δρόμο κι ό,τι μας έδωσε ο Καπετάν Φαραμίρ, για δυο βδομάδες το πολύ πολύ. Το παγούρι μου όμως ζήτημα να 'χει μια σταγόνα νερό. Κι όπως και να το κάνουμε, αυτά δε φτάνουν για δύο. Οι ορκ όμως δεν τρώνε και δεν πίνουν; Ή μήπως ζούνε με μολυσμένο αέρα και δηλητήριο;

– Όχι, και τρώνε και πίνουνε, Σαμ. Η Σκιά που τους έκανε δεν μπορεί παρά μόνο να χλευάσει, δεν μπορεί να δημιουργήσει αληθινά καινούρια όντα από μόνη της. Δε νομίζω ότι έδωσε ζωή στους ορκ, τους κατέστρεψε μόνο και τους στρέβλωσε· κι αν είναι να ζήσουν, πρέπει να ζήσουν όπως και τα άλλα ζωντανά πλάσματα. Μπορεί να πίνουν βρομόνερα και να τρώνε σάπια κρέατα, αν δεν μπορούν να βρουν καλύτερα, όχι όμως δηλητήριο. Εμένα με τάισαν κι έτσι είμαι σε καλύτερη μοίρα από σένα. Κάπου θα πρέπει να υπάρχει φαγητό και νερό εδώ μέσα.

– Μα δεν έχουμε καιρό να ψάχνουμε, είπε ο Σαμ.

– Λοιπόν, η κατάσταση είναι λίγο καλύτερη απ' ό,τι νομίζεις, είπε ο Φρόντο. Είχα λίγη τύχη όση ώρα έλειπες. Δεν τα πήραν όλα, πραγματικά. Βρήκα το σακούλι μου με τα τρόφιμα ανάμεσα σε κάτι κουρέλια στο πάτωμα. Τα 'ψαξαν, θέβαια. Φαντάζομαι όμως πως δεν τους άρεσε καθόλου ούτε η όψη ούτε η μυρωδιά του *λέμπας*, χειρότερα κι από το Γκόλουμ. Το σκόρπισαν και μερικά κομμάτια τα πάτησαν και τα 'καναν θρύψαλα, αλλά τα μάζεψα πάλι. Είναι σχεδόν όσο έχεις κι

εσύ. Τα τρόφιμα του Φαραμίρ όμως τα πήραν και μου έσκισαν το παγούρι μου.

– Εντάξει, δε χρειάζεται να πούμε τίποτ' άλλο, είπε ο Σαμ. Έχουμε αρκετά για να ξεκινήσουμε. Το νερό όμως θα μας βάλει σε μπελάδες. Έλα όμως, κύριε Φρόντο! Φύγαμε, ειδαλλιώς ούτε λίμνη ολόκληρη δε θα μας ωφελήσει!

– Πρώτα θα φας κάτι, Σαμ, είπε ο Φρόντο, ειδεμή δεν το κουνάω ρούπι. Έλα, πάρε αυτό το ξωτικο-κέικ και πιες κι εκείνη την τελευταία γουλιά απ' το παγούρι σου! Η κατάσταση είναι, έτσι κι αλλιώς, απελπιστική, επομένως άδικα στεναχωριέσαι για το αύριο. Οι πιθανότητες είναι πως δε θά 'ρθει.

Τέλος, ξεκίνησαν. Κατέβηκαν τη σκάλα και ύστερα ο Σαμ την πήρε και την έβαλε στο διάδρομο πλάι στο κουβαριασμένο πτώμα του πεσμένου ορκ. Η σκάλα ήταν σκοτεινή, αλλά στον εξώστη η άγρια κοκκινίλα του Βουνού φαινόταν ακόμα, αν και τώρα έσβηνε και γινόταν ένα αγριωπό κόκκινο. Διάλεξαν δύο ασπίδες για να συμπληρώσουν τη μεταμφίεσή τους και ύστερα συνέχισαν.

Κατέβηκαν κουρασμένοι τη μεγάλη σκάλα. Το δωμάτιο ψηλά στον πυργίσκο πίσω τους, εκεί που είχαν ανταμώσει ξανά, έμοιαζε σχεδόν φιλικό – τώρα ήταν πάλι έξω στ' ανοιχτά και τρόμος πλανιόταν στα τείχη. Μπορεί όλα να ήταν νεκρά στον Πύργο της Κίριθ Ούνγκολ, εξακολουθούσαν όμως να είναι ως το βάθος ποτισμένα από φόβο και κακία.

Τέλος, έφτασαν στην πόρτα της εξωτερικής αυλής και σταμάτησαν. Ακόμα κι από κει που στέκονταν ένιωθαν να τους χτυπάει η κακία των Φυλάκων, που οι μαύρες σιωπηλές μορφές τους στέκονταν κι απ' τις δυο πλευρές της πύλης, μέσα από το άνοιγμα της οποίας η άγρια λάμψη της Μόρντορ θαμποφαινόταν. Καθώς προχωρούσαν με προσοχή ανάμεσα από τα απαίσια πτώματα των ορκ, το κάθε τους βήμα γινόταν και πιο δύσκολο. Πριν καν φτάσουν το αψιδωτό πέρασμα αναγκάστηκαν να σταματήσουν. Το να προχωρήσουν ακόμα και μια ίντσα πιο πέρα ήταν γι' αυτούς πόνος και μεγάλη κούραση και για τη θέλησή τους και για τα μέλη του κορμιού τους.

Ο Φρόντο δεν είχε δύναμη για τέτοια μάχη. Λύγισε καταγής.

– Δεν μπορώ να συνεχίσω, Σαμ, μουρμούρισε. Θα λιποθυμήσω. Δεν ξέρω τι έχω πάθει.

– Εγώ όμως ξέρω, κύριε Φρόντο. Κουράγιο, τώρα! Η πύλη φταίει. Έχει κάποια διαβολιά εκεί. Εγώ όμως μπήκα και τώρα θα βγω. Αποκλείεται να 'ναι τώρα πιο επικίνδυνη από πριν. Έλα!

Ο Σαμ έβγαλε το ξωτικογυάλι της Γκαλάντριελ ξανά. Και, λες και ήθελε να τιμήσει την τόλμη και τη σταθερότητά του και να λαμπρύνει

το πιστό μελαψό χομπιτο-χέρι του, που είχε κάνει τόσα κατορθώματα, το φιαλίδιο αστραποβόλησε ξαφνικά τόσο, που ολόκληρη η σκοτεινή αυλή φωτίστηκε με μια εκτυφλωτική λάμψη σαν αστραπή· που όμως έμενε σταθερή και δεν έσβηνε.

«Gilthoniel, A Elbereth!» φώναξε ο Σαμ. Γιατί, ανεξήγητα, η σκέψη του ταξίδεψε πίσω ξαφνικά στα Ξωτικά στο Σάιρ και στο τραγούδι που έδιωξε μακριά το Μαύρο Καβαλάρη στα δέντρα.

«Aiya elenion ancalima!» φώναξε ο Φρόντο άλλη μια φορά πίσω του.

Η θέληση των Σκοπών έσπασε απότομα, όπως κόβεται ένα σκοινί, και ο Φρόντο με το Σαμ προχώρησαν σκοντάφτοντας. Ύστερα άρχισαν να τρέχουν. Πέρασαν την πύλη με τις μεγάλες καθισμένες μορφές με τα γυαλιστερά τους μάτια. Ένα κρακ ακούστηκε. Η πέτρα κλειδί της αψίδας γκρεμίστηκε σχεδόν πάνω τους κι ο τοίχος από πάνω σωριάστηκε ερείπιο. Γλίτωσαν παρά τρίχα. Αντήχησε μια καμπάνα· και από τους Σκοπούς βγήκε μια λεπτή τρομερή θρηνητική κραυγή. Ψηλά μέσα απ' τα σκοτάδια ακούστηκε η απάντηση. Μέσα από το μαύρο ουρανό έπεσε σαν κεραυνός μια φτερωτή μορφή, σκίζοντας τα σύννεφα μ' ένα ανατριχιαστικό ουρλιαχτό.

Κεφάλαιο ΙΙ

Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΣΚΙΑΣ

Στο Σαμ είχε απομείνει αρκετό μυαλό, ώστε να χώσει το φιαλίδιο ξανά στον κόρφο του.

– Τρέξε, κύριε Φρόντο! φώναξε. Όχι, όχι από κει! Είναι γκρεμός πάνω απ' τον τοίχο. Ακολούθησέ με!

Κατηφόρισαν τρέχοντας το δρόμο από την πύλη. Σε πενήντα βήματα, με μια γρήγορη στροφή γύρω από μια προεξοχή του βράχου, έπαψαν να φαίνονται από τον Πύργο. Για την ώρα είχαν ξεφύγει. Μαζεμένοι όλο φόβο πάνω στο βράχο πήραν ανάσα κι ύστερα έπιασαν το στήθος τους. Κουρνιασμένος τώρα στον τοίχο, πλάι στην ερειπωμένη πύλη ο Νάζγκουλ έβγαζε τις θανατερές του κραυγές. Όλοι οι βράχοι αντιλαλούσαν.

Συνέχισαν να προχωρούν σκοντάφτοντας όλο τρόμο. Γρήγορα ο δρόμος έστριψε ανατολικά πάλι και για μια φοβερή στιγμή βρέθηκαν εκτεθειμένοι στη θέα του Πύργου. Καθώς προχωρούσαν ανάλαφρα και γρήγορα, έριξαν μια ματιά πίσω και είδαν τη μεγάλη μαύρη μορφή πάνω στις επάλξεις· ύστερα χώθηκαν ανάμεσα στους ψηλούς βραχότοιχους ενός φαραγγιού που κατηφόριζε απότομα για να βγει στο δρόμο της Μόργκουλ. Έφτασαν στο δίστρατο. Εξακολουθούσε να μη φαίνεται ίχνος ορκ ούτε κάποια απάντηση στην κραυγή του Νάζγκουλ· ήξεραν όμως ότι η σιωπή δε θα κρατούσε πολύ. Από στιγμή σε στιγμή θ' άρχιζε το κυνηγητό.

– Δεν πάμε καλά έτσι, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Αν ήμαστε πραγματικοί ορκ, θα έπρεπε να τρέχουμε πίσω στον Πύργο κι όχι να φεύγουμε. Πρέπει να βρούμε τρόπο να βγούμε από το δρόμο.

– Έλα όμως που δεν μπορούμε, είπε ο Σαμ, εκτός κι έχουμε φτερά.

Οι ανατολικές πλαγιές των Έφελ Ντούαθ ήταν απόκρημνες κι έπεφταν από γκρεμό σε γκρεμό ως τη μαύρη νεροσυρμή που βρισκόταν

ανάμεσα σ' αυτές και στις εσωτερικές ράχες. Λίγο πιο κάτω από το δίστρατο, μετά από μια απότομη κατηφόρα, μια πέτρινη γέφυρα πηδούσε το χάσμα και έφερνε το δρόμο στις ανώμαλες πλαγιές και στις στενές κοιλάδες του Μοργκάι. Με μια απελπισμένη τρεχάλα ο Φρόντο και ο Σαμ όρμησαν και πέρασαν τη γέφυρα· αλλά δεν είχαν καλά καλά περάσει απέναντι, όταν άκουσαν ν' αρχίζει ο σαματάς. Μακριά πίσω τους, ψηλά τώρα στην πλαγιά του βουνού, υψωνόταν ο Πύργος της Κίριθ Ούνγκολ, θαμπογυαλίζοντας. Ξαφνικά η στριγκή του καμπάνα αντήχησε ξανά κι ύστερα ξέσπασε σ' ένα εκκωφαντικό καμπάνισμα. Ακούστηκαν θούκινα. Και τώρα, πέρα από την άκρη της γέφυρας, ήρθε απάντηση από ξεφωνητά. Κάτω στη σκοτεινή νεροσυρμή, αποκομμένοι από τη μισοσβησμένη κοκκινίλα του Όροντρούιν, ο Φρόντο κι ο Σαμ δεν μπορούσαν να δουν μπροστά, αλλά μπορούσαν κιόλας ν' ακούσουν το ποδοβολητό σιδεροντυμένων ποδιών και στο κατάστρωμα του δρόμου αντηχούσαν οι γρήγορες οπλές αλόγων.

– Γρήγορα, Σαμ! Από κάτω! φώναξε ο Φρόντο.

Σκαρφάλωσαν όπως όπως το χαμηλό στηθαίο της γέφυρας. Ευτυχώς τώρα πια το πέσιμο στη νεροσυρμή δεν ήταν τρομερό, γιατί οι πλαγιές του Μοργκάι είχαν κιόλας ανέβει σχεδόν ως το επίπεδο του δρόμου· ήταν όμως πολύ σκοτεινά για να υπολογίσουν την απόσταση που θα έπεφταν.

– Λοιπόν, πάμε, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ. Έχε γεια!

Αφέθηκε να πέσει. Ο Φρόντο ακολούθησε. Και όπως έπεφταν άκουσαν καβαλάρηδες να περνούν ορμητικά τη γέφυρα και το ποδοβολητό ορκ να τρέχουν από πίσω. Ο Σαμ όμως θα 'βαζε τα γέλια, αν τολμούσε. Εκεί που μισοφοβόνταν μια άγρια βουτιά σε αόρατα βράχια, οι χόμπιτ προγειώθηκαν, ύστερα από ένα πέσιμο όχι πάνω από δώδεκα πόδια, μ' ένα γδούπο κι ένα τρίξιμο στο τελευταίο πράγμα που μπορούσαν να φανταστούν – σε μια συστάδα αγκαθωτά βάτα. Εκεί ο Σαμ έμεινε ακίνητος, πιπιλίζοντας ένα γρατσουνισμένο χέρι.

Όταν ο θόρυβος από τις οπλές και τα πόδια πέρασε, αποτόλμησε έναν ψίθυρο.

– Σε καλό μου, κύριε Φρόντο, αλλά δεν ήξερα πως φυτρώνει τίποτα στη Μόρντορ! Αλλά κι αν το 'ξερα, κάτι σαν κι αυτό θα φανταζόμουν. Τούτα τ' αγκάθια θα πρέπει, έτσι όπως τα νιώθω, να 'ναι από ένα πόδι μάκρος το καθένα· έχουν περάσει πέρα για πέρα όλα όσα φορώ. Μακάρι να 'χα φορέσει εκείνον τον αλυσιδωτό θώρακα!

– Οι αλυσιδωτοί θώρακες των ορκ δεν εμποδίζουν τούτα τ' αγκάθια, είπε ο Φρόντο. Ούτε και το πέτσινο γιλέκο δεν κάνει τίποτα.

Χρειάστηκε αγώνας για να βγουν από τις αγκαθιές. Τα αγκάθια και τα βάτα ήταν σκληρά σαν σύρματα κι άρπαζαν σαν τα γαμψά νύχια

πουλιών. Ώσπου να καταφέρουν επιτέλους να ελευθερωθούν, οι μπέρτες τους είχαν γίνει κουρέλια.

– Τώρα κατεβαίνουμε, Σαμ, ψιθύρισε ο Φρόντο, κατεβαίνουμε γρήγορα στην κοιλάδα και ύστερα θα στρίψουμε βορινά, όσο πιο σύντομα μπορούμε.

Η μέρα ξημέρωνε πάλι στον κόσμο έξω και πέρα μακριά απ' τα σκοτάδια της Μόρντορ και ο Ήλιος έβγαινε στην ανατολική άκρη της Μέσης-γης· εδώ όμως όλα εξακολουθούσαν να είναι μαύρα σαν τη νύχτα. Το Βουνό σιγόκαιγε και οι φωτιές του έσβηναν. Η κοκκινίλα ξεθώριασε στους απόκρημνους βράχους. Ο ανατολικός άνεμος που φυσούσε από τότε που άφησαν το Ιθίλιεν έμοιαζε τώρα νεκρός. Αργά κι επώδυνα κατέβαιναν, ψαχουλεύοντας και σκοντάφτοντας ανάμεσα σε βράχια κι αγκάθια και ξερά κλαδιά στις τυφλές σκιές, όλο και πιο κάτω ώσπου, δεν μπορούσαν να πάνε άλλο.

Τέλος, σταμάτησαν και κάθισαν πλάι πλάι με την πλάτη σ' ένα βράχο. Ήταν και οι δυο καταϊδρωμένοι.

– Μωρέ, κι ο Σαγκράτ αυτοπροσώπως αν μου 'δινε ένα ποτήρι νερό, θα του φιλούσα το χέρι, είπε ο Σαμ.

– Μη λες τέτοιες κουβέντες! είπε ο Φρόντο. Την κατάσταση χειροτερεύουν μονάχα.

Ύστερα τεντώθηκε, ζαλισμένος και κατάκοπος και δεν ξαναμίλησε για αρκετή ώρα. Τέλος, με κόπο, σηκώθηκε πάλι. Κατάπληκτος είδε πως ο Σαμ είχε αποκοιμηθεί.

– Ξύπνα, Σαμ! είπε. Εμπρός! Ώρα να κάνουμε άλλη μια προσπάθεια.

Ο Σαμ πετάχτηκε όρθιος.

– Μωρέ, μπράβο! είπε. Τον πήρα. Είναι πολύς καιρός, κύριε Φρόντο, που έχω να κοιμηθώ κανονικά και τα μάτια μου έκλεισαν από μόνα τους.

Ο Φρόντο τώρα πήγαινε μπροστά, βορινά όσο μπορούσε να υπολογίσει, ανάμεσα στις ατέλειωτες πέτρες και στα βράχια που βρίσκονταν στην κοίτη του μεγάλου φαραγγιού. Σε λίγο όμως σταμάτησε πάλι.

– Δε γίνεται, Σαμ, είπε. Δεν μπορώ να το καταφέρω. Τούτον τον αλυσιδωτό θώρακα, θέλω να πω, στα χάλια που είμαι. Ακόμα κι ο αλυσιδωτός μου θώρακας από μίθριλ μου φαινόταν βαρύς, όταν ήμουν κουρασμένος. Τούτος είναι πολύ βαρύτερος. Και σε τι χρησιμεύει; Δεν πρόκειται να κερδίσουμε και να περάσουμε πολεμώντας.

– Ναι, αλλά μπορεί να χρειαστεί να πολεμήσουμε, είπε ο Σαμ. Κι είναι και τα μαχαίρια και τ' αδέσποτα βέλη. Κι είναι κι εκείνο το Γκόλουμ που δεν είναι πεθαμένο. Δε μ' αρέσει να σε σκέφτομαι χωρίς τίποτ' άλλο, παρά μόνο μ' ένα κομμάτι πετσί ανάμεσα σ' εσένα και σε μια μαχαιριά στο σκοτάδι.

– Για άκου εδώ, Σαμ, καλό μου παλικάρι, είπε ο Φρόντο, είμαι κουρασμένος, ψόφιος, χωρίς ελπίδα. Πρέπει όμως να εξακολουθήσω την προσπάθεια να φτάσω στο Βουνό, όσο μπορώ να κινηθώ. Φτάνει το Δαχτυλίδι. Αυτό το παραπανίσιο βάρος με σκοτώνει. Πρέπει να φύγει. Αλλά μη νομίσεις πως είμαι αγνώμων. Δε θέλω ούτε να το σκέπτομαι τι θα τράβηξες ανάμεσα στα βρομερά πτώματα για να μου το βρεις.

– Μην το συζητάς άλλο, κύριε Φρόντο. Τι στην ευχή! Θα σ' έπαιρνα στην πλάτη μου, αν μπορούσα. Πέταξέ τον!

Ο Φρόντο έβγαλε την μπέρτα του και, βγάζοντας τον αλυσιδωτό θώρακα των ορκ, τον πέταξε. Ανατρίχιασε λιγάκι.

– Εκείνο που στ' αλήθεια χρειάζομαι είναι κάτι ζεστό, είπε. Ή έχει ψύχρα ή εγώ άρπαξα κρύο.

– Μπορείς να πάρεις το μανδύα μου, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ.

Κατέβασε το σακίδιό του κι έβγαλε τον ξωτικο-μανδύα.

– Πώς σου φαίνεται, κύριε Φρόντο; είπε. Τύλιξε εκείνο το κουρέλι των ορκ ολόγυρά σου και βάλε τη ζώνη σου από πάνω. Ύστερα αυτός μπορεί να πάει πάνω απ' όλα. Δε μοιάζει για στολή ορκ, αλλά θα σε ζεστάνει· και θα 'λεγα πως θα σε φυλάει από κακό καλύτερα απ' οτιδήποτε άλλο. Τον έχει φτιαγμένο η Κυρά.

Ο Φρόντο πήρε το μανδύα και κούμπωσε την καρφίτσα.

– Έτσι είναι καλύτερα! είπε. Νιώθω πιο ξαλαφρωμένος. Μπορώ να συνεχίσω τώρα. Τούτο όμως το τυφλό σκοτάδι μοιάζει να μπαίνει στην καρδιά μου. Εκεί που ήμουνα στη φυλακή, Σαμ, προσπάθησα να θυμηθώ τον Μπράντιγουάιν και το Γούντι Εντ και το Νερό να κυλάει στο μύλο του Χόμπιτον. Όμως, δεν μπορώ να τα δω τώρα.

– Έλα, τώρα, κύριε Φρόντο, γιατί είσαι συ που μιλάς για νερό τούτη τη φορά! είπε ο Σαμ. Αν μπορούσε να μας δει ή να μας ακούσει η Κυρά τώρα, θα της έλεγα: «Ευγενική Κυρά, το μόνο που θέλουμε είναι φως και νερό – καθαρό νερό μονάχα και το απλό φως της ημέρας κι όχι στολίδια, με το συμπάθιο». Αλλά το Λόριεν είναι μακριά.

Ο Σαμ αναστέναξε κι ανέμισε το χέρι του κατά τα ψηλώματα των Έφελ Ντούαθ, που τώρα μόλις μπορούσε να διακρίνει σαν μια βαθύτερη μαυρίλα στο μαύρο του ουρανού.

Ξεκίνησαν πάλι. Δεν είχαν προχωρήσει πολύ, όταν ο Φρόντο σταμάτησε.

– Ένας Μαύρος Καβαλάρης είναι από πάνω μας, είπε. Το νιώθω. Καλά θα κάνουμε να μείνουμε ακίνητοι για λίγο.

Μαζεύτηκαν κάτω από ένα μεγάλο βράχο και κάθισαν κοιτάζοντας δυτικά και δε μίλησαν για αρκετή ώρα. Ύστερα, ο Φρόντο πήρε μια βαθιά αναπνοή ανακουφισμένος.

– Πέρασε, είπε.

Σηκώθηκαν όρθιοι κι ύστερα κι οι δυο τέντωσαν τα μάτια απορημένοι. Πέρα στ' αριστερά τους, νότια, στο βάθος του ουρανού που γινόταν γκρίζος, οι κορφές και οι ψηλές ράχες της μεγάλης οροσειράς άρχισαν να φαίνονται μαύρες και σκοτεινές, σχήματα ορατά. Το φως δυνάμωνε πίσω τους. Σιγά σιγά απλωνόταν κατά το Βοριά. Γινόταν μάχη πάνω ψηλά στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας. Τα φουσκωτά σύννεφα της Μόρντορ σπρώχνονταν πίσω κι οι άκρες τους κουρελιάζονταν καθώς ένας άνεμος απ' το ζωντανό κόσμο σηκώθηκε κι έδιωξε τις αναθυμιάσεις και τους καπνούς πίσω στη σκοτεινή γη της πατρίδας τους. Κάτω απ' τις ανασηκωμένες άκρες της θλιβερής συννεφοσκεπής ένα θαμπό φως ξεγλιστρούσε στη Μόρντορ σαν χλωμό πρωινό μέσα από τα βρόμικα παράθυρα κάποιας φυλακής.

– Κοίτα, κύριε Φρόντο! είπε ο Σαμ. Κοίτα! Ο αέρας άλλαξε. Κάτι γίνεται. Δεν πάνε όλα όπως τα θέλει Αυτός. Το σκοτάδι του έξω στον κόσμο διαλύεται. Πόσο θα 'θελα να 'βλεπα τι γίνεται!

Ήταν το πρωινό της δεκάτης πέμπτης του Μάρτη και στην Κοιλάδα του Άντουιν ο Ήλιος έβγαινε πάνω απ' τους ανατολικούς ίσκιους κι ο νοτιοδυτικός άνεμος φυσούσε κι ο Θέοντεν ξεψυχούσε στο Πεδίο του Πέλενορ.

Καθώς ο Φρόντο και ο Σαμ είχαν σταθεί και κοίταζαν, το φως απλώθηκε σ' όλο το μήκος των Έφελ Ντούαθ και τότε είδαν μια μορφή να έρχεται με μεγάλη ταχύτητα από τη Δύση, μια μαύρη κουκκίδα στην αρχή, στη φωτεινή λωρίδα πάνω από τις κορυφές των βουνών, που μεγάλωνε όμως, ώσπου βούτηξε σαν κεραυνός στα μαύρα σύννεφα και πέρασε ψηλά από πάνω τους. Καθώς περνούσε, έβγαλε μια μακρόσυρτη διαπεραστική κραυγή, τη φωνή ενός Νάζγκουλ· όμως, η κραυγή αυτή δεν τους τρόμαζε πια – ήταν φωνή θρήνου κι απελπισίας, άσχημα νέα για το Μαύρο Πύργο. Ο Αρχηγός των Δαχτυλιδοφαντασμάτων είχε ανταμωθεί με το μοιραίο.

– Τι σου 'λεγα; Κάτι γίνεται! φώναξε ο Σαμ. «Ο πόλεμος πάει καλά», είχε πει ο Σαγκράτ· ο Γκόρμπαγκ όμως δεν ήταν και τόσο σίγουρος και είχε δίκιο. Τα πράγματα πάνε καλά, κύριε Φρόντο. Δεν πήρες καμιά ελπίδα τώρα;

– Ε, όχι και πολλές, Σαμ, αναστέναξε ο Φρόντο. Εκείνα γίνονται μακριά, πέρα απ' τα βουνά. Εμείς πηγαίνουμε ανατολικά, όχι δυτικά. Και το Δαχτυλίδι είναι τόσο βαρύ, Σαμ. Κι έχω αρχίσει να το βλέπω μες στο νου μου συνέχεια, σαν ένα μεγάλο τροχό από φωτιά.

Τα κέφια του Σαμ χάλασαν πάλι αμέσως. Κοίταξε τον κύριό του ανήσυχα και του έπιασε το χέρι.

– Έλα, κύριε Φρόντο! είπε. Εγώ πήρα το ένα απ' αυτά που ήθελα – λίγο φως. Αρκετό για να μας βοηθήσει, μόλο που φαντάζομαι πως είναι και επικίνδυνο. Για προσπάθησε να προχωρήσουμε λίγο παραπέ-

ρα κι ύστερα θα κρυφτούμε και θα ξεκουραστούμε. Πάρε όμως μια μπουκιά τώρα, λίγο απ' την τροφή των Ξωτικών· μπορεί να εγκαρδιώσει.

Μοιράστηκαν ένα κομμάτι *λέμπας* και, μασώντας το όσο πιο καλά μπορούσαν με τα φρυγμένα τους στόματα, ο Φρόντο κι ο Σαμ συνέχισαν να προχωρούν με κόπο. Το φως, μόλο που δεν ήταν παρά γκρίζο μισοσκόταδο, ήταν αρκετό για να δουν πως βρίσκονταν βαθιά στην κοιλάδα ανάμεσα στα βουνά. Ανηφόριζε ομαλά κατά το βοριά και στο κάτω μέρος της περνούσε η κοίτη ενός τώρα στεγνού και στερεμένου ρυακιού. Πέρα από την πέτρινη κοίτη είδαν ένα πατημένο μονοπάτι που ακολουθούσε τα ριζά των δυτικών λόφων. Αν το ήξεραν, θα μπορούσαν να είχαν φτάσει εκεί νωρίτερα, γιατί ήταν ένα μονοπάτι που άφηνε τον κυρίως δρόμο της Μόργκουλ στη δυτική πλευρά της γέφυρας και κατέβαινε, από μια μεγάλη σκάλα κομμένη στο βράχο, στο βάθος της κοιλάδας. Το χρησιμοποιούσαν οι περίπολοι και οι αγγελιαφόροι που πήγαιναν γρήγορα σε μικρότερα φυλάκια και οχυρά κατά το βοριά, ανάμεσα στην Κίριθ Ούνγκολ και στο στενό πέρασμα του Ίσενμάουθ*, των Σιδερένιων Σαγονιών, του Κάραχ Άνγκρεν.

Ήταν επικίνδυνο να χρησιμοποιούν οι χόμπιτ μονοπάτι σαν κι αυτό, αλλά έπρεπε να κάνουν γρήγορα και ο Φρόντο ένιωθε πως δεν μπορούσε να αντέξει την ταλαιπωρία, να ανεβοκατεβαίνει ανάμεσα στα κοτρόνια και στ' απάτητα φαράγγια του Μοργκάι. Και έκρινε πως βορινά ήταν, ίσως, η μόνη κατεύθυνση που οι διώκτες τους δε θα περίμεναν να πάρουν. Ο δρόμος ανατολικά στην πεδιάδα ή το πέρασμα πίσω δυτικά, αυτά ήταν που θα ερευνούσαν πρώτα πολύ καλά. Μόνο όταν θα βρισκόταν για τα καλά στα βορινά του Πύργου σκόπευε να στρίψει και να ψάξει να βρει κάποιο δρόμο για να πάει ανατολικά, στην τελευταία απελπισμένη φάση του ταξιδιού του. Γι' αυτό τώρα διέσχισαν την πέτρινη κοίτη και πήραν το μονοπάτι των ορκ και για αρκετή ώρα το ακολούθησαν. Οι βράχοι στ' αριστερά τους τούς σκέπαζαν και δε φαίνονταν από πάνω· αλλά το μονοπάτι είχε πολλές στροφές και σε κάθε στροφή έσφιγγαν τις λαβές των σπαθιών τους και προχωρούσαν με προφύλαξη.

Το φως δε δυνάμωσε, γιατί το Όροντρούιν εξακολουθούσε να βγάζει πολλούς καπνούς που οι αντίθετοι άνεμοι έσπρωχναν προς τα πάνω και μαζεύονταν όλο και πιο ψηλά, ώσπου στο τέλος έφτασαν σ' ένα μέρος ψηλότερα από τα ρεύματα του αέρα και απλώθηκαν σχηματίζον-

* Isenmouthe = Σιδερένιο Στόμιο· λεγόταν έτσι εξαιτίας ενός μεγάλου φράχτη από σιδερένια κάγκελα που έκλεινε το άνοιγμα που οδηγούσε στην κοιλάδα Ουντούν, σαν δόντια σε στόμα. (*Σημ. Μετ.*)

τας μια τεράστια οροφή, που η κεντρική της κολόνα ξεπηδούσε απ' τις σκιές που δεν έφταναν τα μάτια τους να δουν. Είχαν προχωρήσει με κόπο περισσότερο από μία ώρα, όταν άκουσαν ένα θόρυβο που τους έκανε να σταματήσουν. Απίστευτο, αλλά αληθινό. Κελάρυσμα νερού. Από μια νεροσυρμή αριστερά, τόσο απότομη και στενή, που έμοιαζε λες και η μαύρη πλαγιά να είχε κοπεί στα δύο από κάποιο τσεκούρι, έτρεχε λίγο νερό – τα τελευταία απομεινάρια, ίσως, κάποιας καλής βροχής που είχε σχηματιστεί πάνω από ηλιόλουστες θάλασσες, που είχε όμως την κακή μοίρα να πέσει στο τέλος στα τείχη της Μαύρης Γης και να κυλήσει άκαρπη στη σκόνη. Εδώ έβγαινε από το βράχο σχηματίζοντας ένα μικρό ρυάκι και κυλούσε διασχίζοντας το μονοπάτι, φεύγοντας κατά το νοτιά και κυλούσε φεύγοντας γρήγορα για να χαθεί ανάμεσα στα νεκρά βράχια.

Ο Σαμ όρμησε καταπάνω του.

– Αν ποτέ μου ξαναδώ την Κυρά, θα της το πω! φώναξε. Πρώτα φως και τώρα νερό!

Ύστερα σταμάτησε.

– Άσε με να πιω πρώτος, κύριε Φρόντο, είπε.

– Εντάξει, αλλά έχει χώρο και για τους δυο μας.

– Δεν εννοούσα αυτό, είπε ο Σαμ.

– Θέλω να πω... αν είναι δηλητηριασμένο ή κάτι τέτοιο, γρήγορα θα φανεί και καλύτερα εγώ, παρά εσύ, κύριε, αν με καταλαβαίνεις.

– Σε καταλαβαίνω. Αλλά νομίζω πως θα πρέπει μαζί να εμπιστευτούμε την τύχη μας, Σαμ· ή την ευλογία. Πάντως, πρόσεξε τώρα αν είναι πολύ κρύο.

Το νερό ήταν δροσερό, όχι όμως παγωμένο και είχε μια άσχημη γεύση, πικρή και λαδερή μαζί, ή έτσι τουλάχιστο θα έλεγαν στην πατρίδα τους. Εδώ όμως τους φάνηκε να ξεπερνά κάθε έπαινο, φόβο ή σύνεση. Ήπιαν με την ψυχή τους και ο Σαμ ξαναγέμισε το παγούρι του. Ύστερα από αυτό ο Φρόντο ένιωσε ξαλαφρωμένος και συνέχισαν για αρκετά μίλια, ώσπου ο δρόμος φάρδυνε και η εμφάνιση ενός προχειροφτιαγμένου τοίχου στην εξωτερική πλευρά του τους προειδοποίησε ότι πλησίαζαν σε κάποιο άλλο φυλάκιο των ορκ.

– Εδώ θα αφήσουμε το δρόμο, Σαμ, είπε ο Φρόντο, και πρέπει να στρίψουμε ανατολικά.

Αναστέναξε καθώς κοίταξε τις σκοτεινές ράχες στην άλλη πλευρά της κοιλάδας.

– Μετά βίας έχω την αντοχή να βρω κάποια τρύπα εκεί πέρα πάνω. Και ύστερα πρέπει να ξεκουραστώ λιγάκι.

Η κοίτη του ποταμιού βρισκόταν τώρα αρκετά χαμηλότερα από το μονοπάτι. Κατέβηκαν κι άρχισαν να περνούν απέναντι. Με έκπληξη

συνάντησαν σκοτεινές λιμνούλες που τις τροφοδοτούσαν αυλάκια με λιγοστό νερό που κατέβαιναν στάζοντας από κάποια πηγή ψηλότερα στην κοιλάδα. Στα εξωτερικά της όρια, κάτω από τα δυτικά βουνά της, η Μόρντορ αργοπέθαινε, αλλά δεν είχαν νεκρωθεί τα πάντα ακόμη. Κι εδώ εξακολουθούσαν να φυτρώνουν μερικά φυτά, σκληρά, παραμορφωμένα, κακορίζικα, που αγωνίζονταν να κρατηθούν στη ζωή. Στα φαράγγια του Μοργκάι, στην άλλη πλευρά της κοιλάδας χαμηλά, καχεκτικά δέντρα παραμόνευαν, κρατημένα με το ζόρι· άγριες γκρίζες τούφες από γρασίδι πολεμούσαν με τις πέτρες και μαραμένα βρύα σέρνονταν πάνω τους· και παντού απλώνονταν μεγάλα βασανισμένα και μπλεγμένα βάτα. Μερικά είχαν μακριά σουβλερά αγκάθια και άλλα γαμψές μύτες που έσκιζαν σαν μαχαίρια. Τα μαυριδερά μαραμένα φύλλα της περασμένης χρονιάς κρέμονταν πάνω τους, τρίζοντας και κροταλίζοντας στους πένθιμους ανέμους, αλλά τα σκουληκιασμένα μπουμπούκια τους μόλις άρχιζαν να ανοίγουν. Μύγες, καφετιές, γκρίζες ή μαύρες, σημαδεμένες σαν τους ορκ με μια κόκκινη βούλα σαν μάτι, βούιζαν και τσιμπούσαν· και πάνω από τα βάτα στριφογύριζαν και χόρευαν σύννεφα οι πεινασμένες σκνίπες.

Τα ρούχα των ορκ δεν αξίζουν τίποτα, είπε ο Σαμ, ανεμίζοντας τα χέρια του.

– Πώς θα 'θελα να 'χα πετσί ορκ!

Τέλος, ο Φρόντο δεν μπορούσε να προχωρήσει άλλο. Είχαν ανέβει ένα στενό κλιμακωτό φαράγγι, αλλά είχαν ακόμα πολύ δρόμο να κάνουν πριν να φτάσουν και να δουν ακόμα την τελευταία απόκρημνη ράχη.

– Πρέπει να ξεκουραστώ τώρα, Σαμ, και να κοιμηθώ, αν τα καταφέρω, είπε ο Φρόντο.

Κοίταξε ολόγυρα, αλλά πουθενά δε φαινόταν τόπος για να κρυφτεί ούτε ζώο σ' αυτόν το θλιβερό τόπο. Τέλος, κατάκοποι, μαζεύτηκαν πίσω από ένα προκάλυμμα από βάτα που κρέμονταν σαν παραπέτασμα μπροστά από ένα χαμηλό κούτελο στο βράχο.

Εκεί κάθισαν και γευμάτισαν όπως όπως. Φύλαξαν το πολύτιμο *λέμπας* για τις κακές μέρες που τους περίμεναν κι έφαγαν τα μισά απ' ό,τι απόμενε στο σακούλι του Σαμ από τα εφόδια του Φαραμίρ – μερικά αποξηραμένα φρούτα κι ένα μικρό κομματάκι παστό κρέας· και ήπιαν λίγο νερό. Είχαν ξαναπιεί από τις λιμνούλες στην κοιλάδα, αλλά ήταν πολύ διψασμένοι πάλι. Η ατμόσφαιρα της Μόρντορ είχε μια πικρή οσμή που στέγνωνε το στόμα. Όταν ο Σαμ σκεφτόταν το νερό ακόμα και η δική του αισιοδοξία δείλιαζε. Μετά το Μοργκάι είχαν να διασχίσουν την τρομερή πεδιάδα του Γκόργκοροθ.

– Τώρα κοιμήσου πρώτος, κύριε Φρόντο, είπε. Σκοτεινιάζει πάλι. Υπολογίζω πως αυτή η μέρα σχεδόν τέλειωσε.

Ο Φρόντο αναστέναξε κι αποκοιμήθηκε πριν καλά καλά τελειώσει. Ο Σαμ πάλεψε με τη δική του κούραση κι έπιασε το χέρι του Φρόντο· κι εκεί κάθισε σιωπηλός, ώσπου νύχτωσε καλά. Ύστερα, τέλος, για να μην κοιμηθεί, σύρθηκε έξω από την κρυψώνα και κοίταξε έξω. Ο τόπος έμοιαζε γεμάτος τριξίματα και κρυφούς θορύβους, αλλά δεν ακουγόταν θόρυβος από φωνή ή πόδι. Ψηλά πάνω από τα Έφελ Ντούαθ στη Δύση ο νυχτερινός ουρανός ήταν ακόμα θαμπός και χλωμός. Εκεί, κρυφοκοιτάζοντας ανάμεσα απ' τα σύννεφα πάνω από μια σκοτεινή κορφή ψηλά στα βουνά, ο Σαμ είδε ένα άσπρο αστέρι να λαμπυρίζει για λίγη ώρα. Η ομορφιά του διαπέρασε την καρδιά του, καθώς κοιτούσε ψηλά έξω απ' την ερημωμένη χώρα και οι ελπίδες του ξαναγύρισαν. Γιατί σαν αστραπή, καθαρή και παγωμένη, τον διαπέρασε η σκέψη πως στο τέλος η Σκιά δεν ήταν παρά κάτι μικρό και περαστικό – υπήρχε φως και μεγάλη ομορφιά για πάντα εκεί που δεν μπορούσε να τη φτάσει. Το τραγούδι του στον Πύργο ήταν περισσότερο πρόκληση παρά ελπίδα· γιατί τότε σκεπτόταν τον εαυτό του. Τώρα, για μια στιγμή, η μοίρα του, και του κυρίου του ακόμα, έπαψε να τον στεναχωρεί. Σύρθηκε πίσω στα βάτα και ξάπλωσε πλάι στο Φρόντο και, παραμερίζοντας όλους του τους φόβους, έπεσε σ' ένα βαθύ κι ατάραχο ύπνο.

Ξύπνησαν μαζί, χέρι χέρι. Ο Σαμ ήταν σχεδόν ολόφρεσκος, έτοιμος για άλλη μια μέρα· ο Φρόντο όμως αναστέναξε. Ο ύπνος του ήταν ανήσυχος, γεμάτος όνειρα φωτιάς και το ξύπνημα δεν του έφερε ανακούφιση. Πάντως, ο ύπνος του όμως δεν ήταν και χωρίς καμιά θεραπευτική αξία – ήταν δυνατότερος, πιο ικανός να μεταφέρει το φορτίο του λίγο πιο πέρα. Δεν ήξεραν την ώρα, ούτε πόσο είχαν κοιμηθεί· αλλά ύστερα από μια μπουκιά φαγητό και μια γουλιά νερό, συνέχισαν ν' ανηφορίζουν το φαράγγι, ώσπου έφτασαν σε μια απόκρημνη πλαγιά όλο ψιλό χαλίκι και πέτρες που γλιστρούσαν κάτω. Εκεί και τα τελευταία σημάδια ζωής σταματούσαν τον αγώνα τους· οι κορφές του Μοργκάι ήταν δίχως γρασίδι, γυμνές, οδοντωτές, άδειες σαν πλάκα.

Ύστερα από πολλές περιπλανήσεις και έρευνες βρήκαν ένα μέρος που μπορούσαν να σκαρφαλώσουν και, αφού τα τελευταία εκατό πόδια τα έκαναν γαντζωμένοι με τα τέσσερα και σκοντάφτοντας όπως όπως, έφτασαν στην κορυφή. Βρέθηκαν σε μια διχάλα ανάμεσα σε δυο σκοτεινούς, απόκρημνους βράχους και όταν πέρασαν, βρέθηκαν στην άκρη άκρη του τελευταίου προστατευτικού ορίου της Μόρντορ. Κάτω, στη βάση ενός κάθετου γκρεμού, κάπου χίλια πεντακόσια πόδια, απλωνόταν η εσωτερική πεδιάδα που χανόταν σε μια απροσδιόριστη θολούρα, ως εκεί που δεν έφτανε το μάτι τους. Ο άνεμος του έξω κόσμου φυσούσε τώρα από τη Δύση και τα μεγάλα σύννεφα είχαν ανέβει ψηλά και ταξίδευαν ανατολικά· αλλά στα θλιβερά χωράφια του Γκόρ-

γκοροθ μόνο ένα γκρίζο φως εξακολουθούσε να έρχεται. Εκεί οι καπνοί σέρνονταν στο χώμα και παραφύλαγαν στα κοιλώματα και αναθυμιάσεις ξέφευγαν από σχισμές της γης.

Πολύ μακριά ακόμα, σαράντα μίλια τουλάχιστον, είδαν το Βουνό του Χαμού, τα πόδια του θεμελιωμένα σε σταχτιά χαλάσματα, ο τεράστιος κώνος του ανέβαινε σε τεράστιο ύψος, ώσπου η βρομερή κορυφή του ήταν τυλιγμένη στα σύννεφα. Οι φωτιές του ήταν τώρα χαμηλωμένες και σιγόκαιγαν στον ύπνο του, το ίδιο απειλητικό κι επικίνδυνο, σαν κοιμισμένο θηρίο. Πίσω του κρεμόταν μια τεράστια σκιά, απειλητική σαν σύννεφο καταιγίδας, τα πέπλα του Μπαράντ-ντουρ που υψωνόταν πέρα μακριά σε μια μακριά προεξοχή των Βουνών της Τέφρας, που κατέβαινε από το Βοριά. Η Σκοτεινή Δύναμη είχε πέσει σε σκέψη βαθιά και το Μάτι ήταν γυρισμένο προς τα μέσα και μελετούσε νέα γεμάτα αμφιβολίες και κίνδυνο – έβλεπε ένα αστραφτερό σπαθί κι ένα αυστηρό βασιλικό πρόσωπο και για λίγο δεν έδινε καμιά σημασία σε άλλα πράγματα· και όλο το μεγάλο κρησφύγετο, από πύλη σε πύλη και από πύργο σε πύργο ήταν τυλιγμένο σε μια συλλογισμένη σκοτεινιά.

Ο Φρόντο και ο Σαμ κοιτούσαν με ανάμικτα αισθήματα αηδίας και θαυμασμού τούτη τη μισητή γη. Ανάμεσα σ' αυτούς και στο βουνό που κάπνιζε και ολόγυρά του απ' τον βοριά και το νοτιά, όλα έδειχναν κατεστραμμένα και νεκρά, μια έρημος καμένη και πνιγμένη. Αναρωτήθηκαν πώς να τα κατάφερνε ο Άρχοντας αυτού του βασίλειου να συντηρεί και να τρέφει τους σκλάβους του και τις στρατιές του. Γιατί, ότι είχε στρατιές, είχε. Ως εκεί που μπορούσε να φτάσει το μάτι τους, σε όλο το μήκος του Μοργκάι και ως κάτω το νοτιά, είχε στρατόπεδα, μερικά με αντίσκηνα και άλλα οργανωμένα σαν μικρές πόλεις. Ένα από τα μεγαλύτερα απ' αυτά βρισκόταν ακριβώς κάτω από τα πόδια τους. Ένα μίλι περίπου μέσα στην κοιλάδα ήταν μαζεμένο σαν μια τεράστια φωλιά εντόμων, με ολόισιους άχαρους δρόμους, πλαισιωμένους με παραπήγματα, και μακρόστενα χαμηλά μονότονα κτίρια. Παντού τριγύρω ο τόπος ήταν γεμάτος κόσμο που πηγαινοερχόταν· ένας φαρδύς δρόμος ξεκινούσε απ' τα νοτιοανατολικά για να έρθει να ενωθεί με το δρόμο της Μόργκουλ και σε όλο του το μήκος προχωρούσαν βιαστικά πολλές σειρές από μικρές μαύρες μορφές.

– Τα πράγματα δε μου αρέσουν καθόλου, είπε ο Σαμ. Απελπιστική κατάσταση, θα 'λεγα – αν εξαιρέσουμε το ότι όπου υπάρχει τόσος κόσμος, θα πρέπει να υπάρχουν πηγάδια ή νερό, για να μην πω και φαγητό. Κι αυτοί είναι Άνθρωποι, όχι ορκ, εκτός και με γελούν τα μάτια μου.

Ούτε αυτός ούτε ο Φρόντο ήξεραν τίποτα για τα μεγάλα κτήματα που τα δούλευαν σκλάβοι στα νότια αυτού του μεγάλου βασίλειου,

πέρα απ' τις αναθυμιάσεις του Βουνού κοντά στα σκοτεινά, θλιβερά νερά της Λίμνης Νούρνεν· ούτε για τους μεγάλους δρόμους που πήγαιναν ανατολικά και νότια σε χώρες φόρου υποτελείς, από όπου οι στρατιώτες του Πύργου έφερναν μακριές σειρές αμάξια φορτωμένα εμπορεύματα και λάφυρα και καινούριους σκλάβους. Εδώ στις βόρειες περιοχές ήταν τα ορυχεία και τα μεταλλουργεία και γινόταν η συγκέντρωση του στρατού ενός πολέμου από πολύν καιρό σχεδιασμένου· κι εδώ η Σκοτεινή Δύναμη, μετακινώντας τις στρατιές της σαν τα πιόνια στη σκακιέρα, τις συγκέντρωνε όλες μαζί. Οι πρώτες της κινήσεις, οι πρώτες δοκιμές της δύναμής της, είχαν αναχαιτιστεί στο δυτικό της μέτωπο, βόρεια και νότια. Για την ώρα τις είχε αποσύρει και είχε φέρει καινούριες δυνάμεις, που τις συγκέντρωνε κοντά στο Κίριθ Γκόργκορ για το χτύπημα της εκδίκησης. Και αν μαζί με τ' άλλα ο σκοπός της ήταν να υπερασπιστεί το Βουνό από κάθε προσέγγιση, δε θα μπορούσε να είχε κάνει περισσότερα.

– Λοιπόν! συνέχισε ο Σαμ. Ό,τι κι αν τρώνε κι ό,τι κι αν πίνουν, εμείς δεν μπορούμε να το φτάσουμε. Δε βλέπω πουθενά δρόμο για να κατεβούμε. Κι ούτε θα μπορούσαμε να διασχίσουμε όλον αυτόν τον ακάλυπτο τόπο έτσι που μερμηγκιάζει από εχθρούς, ακόμα κι αν καταφέρναμε να κατεβούμε.

– Πάντως θα πρέπει να προσπαθήσουμε, είπε ο Φρόντο. Δεν είναι χειρότερο απ' ό,τι περίμενα. Ποτέ δεν έλπιζα να περάσω. Κι ούτε έχω καμιά ελπίδα τώρα. Εγώ όμως εξακολουθώ να πρέπει να κάνω ό,τι καλύτερο μπορώ. Προς το παρόν αυτό είναι το να προσπαθήσω, όσο είναι δυνατόν, να μη με πιάσουν. Γι' αυτό θα πρέπει να εξακολουθήσουμε να πηγαίνουμε βορινά, νομίζω, και να δούμε πώς είναι τα πράγματα εκεί που η πεδιάδα είναι πιο στενή.

– Εγώ μαντεύω πώς θα 'ναι, είπε ο Σαμ. Εκεί που είναι στενότερη οι Ορκ και οι Άνθρωποι θα 'ναι πιο συνωστισμένοι, απλούστατα. Θα δεις, κύριε Φρόντο.

– Το φαντάζομαι, αν ποτέ φτάσουμε ως εκεί, είπε ο Φρόντο και γύρισε απ' την άλλη.

Δεν άργησαν να δουν πως ήταν αδύνατον να προχωρήσουν κατά μήκος της κορυφής του Μοργκάι ή οπουδήποτε στις ψηλότερες πλαγιές του, έτσι όπως ήταν αδιάβατες και αυλακωμένες με βαθιές ρεματιές. Στο τέλος αναγκάστηκαν να ξανακατεβούν το φαράγγι που είχαν ανεβεί και ν' αναζητήσουν πέρασμα μέσ' από την κοιλάδα. Δύσκολα προχωρούσαν, γιατί δεν τολμούσαν να βγουν στο μονοπάτι της δυτικής πλευράς. Κάπου ένα μίλι ή και περισσότερο πιο κάτω είδαν, μαζεμένο σε μια εσοχή στα ριζά του βράχου, το λημέρι των ορκ που είχαν μαντέψει πως ήταν εκεί κοντά – ένας τοίχος και μερικά πέτρινα καλύ-

θια γύρω από το σκοτεινό στόμιο μιας σπηλιάς. Δεν έβλεπαν να κουνιέται τίποτα, οι χόμπιτ όμως το προσπέρασαν πολύ προσεκτικά, πηγαίνοντας, όσο μπορούσαν, πίσω από τους αγκαθωτούς θάμνους που φύτρωναν πυκνοί σ' εκείνο το σημείο και από τις δύο πλευρές της παλιάς ρεματιάς.

Προχώρησαν δυο τρία μίλια πιο πέρα και το λημέρι των ορκ χάθηκε πίσω τους· αλλά πριν καλά καλά προλάβουν να αναπνεύσουν πιο ελεύθερα ξανά, άκουσαν στριγκές και δυνατές φωνές ορκ. Γρήγορα κρύφτηκαν πίσω από έναν καφετή κολοβωμένο θάμνο. Οι φωνές πλησίασαν. Σε λίγο φάνηκαν δύο ορκ. Ο ένας ήταν ντυμένος με κάτι καφετιά κουρέλια και οπλισμένος με ένα κεράτινο τόξο· ήταν από κάποια μικρόσωμη ράτσα, μελαψός με φαρδιά ρουθουνιστή μύτη – ιχνηλάτης κατά τα φαινόμενα. Ο άλλος ήταν μεγαλόσωμος πολεμιστής, σαν κι εκείνους που είχε ο Σαγκράτ και είχε το σημάδι του Ματιού. Είχε κι αυτός ένα τόξο στην πλάτη του και κρατούσε ένα κοντό πλατυκέφαλο κοντάρι. Τσακώνονταν, όπως συνήθως, και επειδή ανήκαν σε διαφορετικές ράτσες χρησιμοποιούσαν την Κοινή Γλώσσα με τον τρόπο τους.

Ούτε είκοσι βήματα από εκεί που κρύβονταν οι χόμπιτ, ο μικρόσωμος ορκ σταμάτησε.

– Όχι! γρύλισε. Γυρίζω πίσω – έδειξε κατά το λημέρι πέρα στην κοιλάδα. Άδικα χαλάω τη μύτη μου στις πέτρες πια. Δεν έχει απομείνει ίχνος, σου λέω. Έχασα τη μυρωδιά, επειδή σ' άκουσα. Ανέβαινε στους λόφους, δεν ακολουθούσε την κοιλάδα, σου λέω.

– Άχρηστοι πέρα για πέρα είσαστε εσείς οι μυταράδες, είπε ο μεγαλόσωμος ορκ. Εγώ λέω πως τα μάτια είναι καλύτερα απ' τις ψηλομύτες σας.

– Και, λοιπόν, εσύ τι είδες με τα δικά σου; γρύλισε ο άλλος. Μωρέ! Εσύ δεν ξέρεις καλά καλά τι γυρεύεις.

– Και ποιανού είναι το φταίξιμο; είπε ο στρατιώτης. Όχι δικό μου. Φταίνε οι Ανώτεροι. Πρώτα λένε είναι ένα μεγάλο Ξωτικό με αστραφτερή πανοπλία, ύστερα πως είναι κάποιος σαν νάνος, ύστερα πως είναι ένα μπουλούκι στασιαστές Ουρούκ-χάι· ή μπορεί να 'ναι κι όλοι μαζί.

– Φτου! είπε ο ιχνηλάτης. Ζουρλαθήκανε για τα καλά, να τι φταίει. Και μερικοί απ' τους ανώτερους θα την πληρώσουν άσχημα, φαντάζομαι, αν ό,τι ακούω είναι αλήθεια – επιδρομή στον Πύργο και τα σχετικά και σωρός οι δικοί σας ξεπαστρεμένοι κι ο φυλακισμένος φευγάτος. Αν έτσι τα πάτε εσείς οι πολεμιστές, τότε δεν είναι ν' απορεί κανείς που έχουμε κακά μαντάτα από τις μάχες.

– Και ποιος το λέει πως έχουμε κακά μαντάτα; φώναξε ο στρατιώτης.

– Μπα! Και ποιος λέει πως δεν έχουμε;

– Σταμάτα να μιλάς σαν στασιαστής, για να μη σε σουβλίσω, αν δεν το βουλώσεις, εντάξει;

– Εντάξει, εντάξει! είπε ο ιχνηλάτης. Δε θα πω τίποτ' άλλο και θα συνεχίσω να σκέφτομαι. Αλλά τι σχέση έχει μ' όλα αυτά εκείνος ο μαύρος ο μουλωχτός; Εκείνος που κάνει σαν γαλόπουλο και ανεμίζει τα χέρια;

– Δεν ξέρω. Μπορεί και τίποτα. Αλλά, πάω στοίχημα πως δεν έχει τίποτα καλό στο νου του, έτσι που χώνει παντού τη μύτη του. Που να μη σώσει! Δε μας είχε καλά καλά ξεγλιστρήσει και το 'χε βάλει στα πόδια, όταν ήρθε η διαταγή πως τον θέλουν ζωντανό και γρήγορα μάλιστα.

– Λοιπόν, ελπίζω να τον πιάσουν και να τον χορέψουν στο ταψί, γρύλισε ο ιχνηλάτης. Μπέρδεψε τις μυρωδιές εκεί πίσω, παίρνοντας εκείνον τον πεταμένο αλυσιδωτό θώρακα που βρήκε και ανακατεύοντας τα πάντα πριν προλάβω να φτάσω εκεί.

– Πάντως του έσωσε τη ζωή, είπε ο στρατιώτης. Γιατί, πριν μάθω πως τον ήθελαν, του έριξα, καλά καλά, από πενήντα βήματα απόσταση στην πλάτη του· αλλά συνέχισε να τρέχει.

– Φτου! Δεν τον πέτυχες, είπε ο ιχνηλάτης. Πρώτα ρίχνεις στα τρελά κι ύστερα δεν τρέχεις γρήγορα κι ύστερα στέλνεις και γυρεύεις τους κακόμοιρους τους ιχνηλάτες. Σε βαρέθηκα – γύρισε να φύγει.

– Γύρνα πίσω, φώναξε ο στρατιώτης, ειδαλλιώς θα σε αναφέρω!

– Σε ποιον! Όχι στο σπουδαίο σου το Σαγκράτ. Δε θα 'ναι διοικητής για πολύ.

– Θα δώσω τ' όνομά σου και τον αριθμό σου στους Νάζγκουλ, είπε ο στρατιώτης χαμηλώνοντας τη φωνή του σαν σφύριγμα φιδιού. Ένας απ' *αυτούς* διοικεί τον Πύργο τώρα.

Ο άλλος σταμάτησε και η φωνή του ήταν γεμάτη φόβο και λύσσα.

– Καταραμένε καταδότη και ύπουλε κλέφτη! ούρλιαξε. Ούτε τη δουλειά σου κάνεις ούτε σου πάει να καθίσεις με τους δικούς σου. Άντε στους βρομο-Στριγκλιάρηδές σου και μακάρι να σε παγώσουν σύγκρομο! Αν δεν τους ξεκάνει ο εχθρός πρώτος. Τον ξεκάνανε τον Πρώτο, άκουσα, και μακάρι να 'ναι αλήθεια!

Ο μεγαλόσωμος ορκ, με το κοντάρι στο χέρι, όρμησε ξοπίσω του. Ο ιχνηλάτης, όμως, πηδώντας πίσω από ένα βράχο, του έμπηξε ένα βέλος στο μάτι καθώς πλησίαζε τρέχοντας κι εκείνος σωριάστηκε κάτω. Ο άλλος το 'βαλε στα πόδια διασχίζοντας την κοιλάδα και χάθηκε.

Για λίγη ώρα οι χόμπιτ κάθισαν σιωπηλοί. Τέλος, ο Σαμ αναδεύτηκε.

– Λοιπόν, ωραία τα βολέψανε, είπε. Αν αυτές οι όμορφες φιλικές

σχέσεις απλώνονταν στη Μόρντορ, θα τέλειωναν οι μισές μας σκοτούρες.

– Ήσυχα, Σαμ, ψιθύρισε ο Φρόντο. Μπορεί να 'χει κι άλλους εδώ γύρω. Είναι φανερό πως παρά τρίχα τη γλιτώσαμε και το κυνηγητό ήταν πολύ πιο κοντά στα ίχνη μας απ' ό,τι φανταζόμαστε. Όμως αυτό *είναι* το πνεύμα της Μόρντορ, Σαμ· κι έχει απλωθεί σε κάθε γωνιά της. Οι ορκ έτσι συμπεριφέρονται πάντα, έτσι τουλάχιστο λένε οι ιστορίες, όταν είναι μόνοι τους. Αλλά μην παίρνεις ελπίδες απ' αυτό. Εμάς μας μισούν πολύ περισσότερο, πάνω απ' όλα και πάντοτε. Αν εκείνοι οι δύο μας είχαν δει, θα είχαν αφήσει τον καβγά τους μέχρι να μας σκότωναν.

Πέρασε πάλι αρκετή ώρα σιωπηλά. Ο Σαμ διέκοψε πάλι, μα μ' ένα ψίθυρο τούτη τη φορά.

– Άκουσες τι είπαν για *εκείνο το γαλόπουλο,* κύριε Φρόντο; Σ' το 'πα πως το Γκόλουμ δεν έχει πεθάνει ακόμα, δε σ' το 'πα;

– Ναι, θυμάμαι. Κι απορούσα πώς το 'ξερες, είπε ο Φρόντο. Λοιπόν, έλα τώρα! Νομίζω πως το καλύτερο θα 'ναι να μην κουνηθούμε ξανά από δω, ώσπου να σκοτεινιάσει καλά καλά. Έτσι θα μου διηγηθείς πώς το ξέρεις και όλα όσα συνέβησαν. Αν μπορείς να μιλάς χαμηλόφωνα.

– Θα προσπαθήσω, είπε ο Σαμ, αλλά όταν σκέφτομαι εκείνο το Βρομερό μού ανεβαίνει το αίμα στο κεφάλι και μου 'ρχεται να βάλω τις φωνές.

Εκεί, λοιπόν, κάθισαν οι χόμπιτ κρυμμένοι κάτω από τον αγκαθωτό θάμνο, ενώ το θλιβερό φως της Μόρντορ έσβησε αργά κι έγινε βαθιά ανάστερη νύχτα· κι ο Σαμ έλεγε στο αυτί του Φρόντο όλα όσα μπορούσε να βρει λόγια για να πει – για την προδοτική επίθεση του Γκόλουμ, για τη φρίκη της Σέλομπ και για τις δικές του περιπέτειες με τους ορκ. Όταν τέλειωσε, ο Φρόντο δεν είπε τίποτα, πήρε μόνο το χέρι του Σαμ και το 'σφιξε. Τέλος αναδεύτηκε.

– Λοιπόν, φαντάζομαι πως πρέπει να πηγαίνουμε πάλι, είπε. Αναρωτιέμαι πόσο να τραβήξει άραγε πριν μας πιάσουν για τα καλά κι όλοι αυτοί οι κόποι και τα κρυφοπερπατήματα θα τελειώσουν και θα πάνε στα χαμένα – σηκώθηκε. Είναι σκοτάδι και δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το γυαλί της Κυράς. Φύλαξέ το μου εσύ, Σαμ. Γιατί τώρα δεν έχω πουθενά να το βάλω, εκτός από το χέρι μου και θα τα χρειαστώ και τα δυο μου χέρια τούτη την τυφλή νύχτα. Το Κεντρί όμως σ' το χαρίζω. Εγώ έχω ένα λεπίδι των ορκ, αλλά δε νομίζω πως θα χρειαστεί να δώσω άλλη σπαθιά ξανά.

Ήταν δύσκολο και επικίνδυνο να κινούνται τη νύχτα σ' εκείνο τον απάτητο τόπο· αλλά αργά και με πολλά παραπατήματα οι δύο χόμπιτ

προχωρούσαν με κόπο, για ώρες, προς το θοριά, ακολουθώντας την ανατολική πλευρά της πέτρινης κοιλάδας. Όταν ένα γκρίζο φως ξαναφάνηκε πάνω από τα δυτικά ψηλώματα, πολύ αργότερα από τον ερχομό της μέρας στις περιοχές πέρα, κρύφτηκαν πάλι και κοιμήθηκαν λιγάκι, πότε ο ένας, πότε ο άλλος. Όσες φορές ήταν ξυπνητός ο Σαμ, το μυαλό του γύριζε στο φαΐ. Τέλος, όταν ο Φρόντο ξύπνησε και είπε να φάνε και να ετοιμαστούν γι' άλλη μια προσπάθεια, ο Σαμ έκανε την ερώτηση που τον απασχολούσε περισσότερο.

– Με το συμπάθιο, κύριε Φρόντο, είπε, αλλά έχεις καμιά ιδέα πόσο έχουμε να πάμε ακόμα;

– Όχι, όχι και πολύ καθαρή, Σαμ, απάντησε ο Φρόντο. Στο Σκιστό Λαγκάδι πριν ξεκινήσω μου έδειξαν ένα χάρτη της Μόρντορ που ήταν φτιαγμένος πριν ξαναγυρίσει εδώ ο Εχθρός· τον θυμάμαι όμως πολύ αμυδρά. Πιο καθαρά θυμάμαι πως είχε ένα μέρος θορινά που η δυτική οροσειρά και η θορινή οροσειρά θγάζουν προεκτάσεις που σχεδόν ενώνονται. Το σημείο αυτό πρέπει να θρίσκεται τουλάχιστον πενήντα λεύγες από τη γέφυρα πίσω κοντά στον Πύργο. Μπορεί να είναι καλό σημείο για να περάσουμε απέναντι. Αλλά, θέθαια, αν φτάσουμε εκεί, θα θρισκόμαστε πιο μακριά απ' ό,τι είμαστε από το Βουνό, κάπου εξήντα μίλια, θα 'λεγα. Υπολογίζω πως έχουμε κάνει κάπου δώδεκα λεύγες θορινά από τη γέφυρα τώρα. Ακόμα κι αν όλα πάνε καλά, με δυσκολία θα έφτανα στο Βουνό σε μια θδομάδα. Φοθάμαι, Σαμ, πως το φορτίο θα γίνει πολύ θαρύ και θα πηγαίνω ακόμα πιο αργά, όσο πλησιάζουμε.

Ο Σαμ αναστέναξε.

– Ακριθώς, όπως το φοθόμουν, είπε. Λοιπόν, χωρίς να πω τίποτα για το νερό, πρέπει να τρώμε λιγότερο, κύριε Φρόντο, ή να προχωράμε γρηγορότερα, όσο θρισκόμαστε ακόμα σ' αυτή την κοιλάδα. Μια μπουκιά ακόμα και όλο το φαΐ μας τελειώνει, εκτός από το ψωμί-για-το-δρόμο των Ξωτικών.

– Θα προσπαθήσω να γίνω λίγο πιο γρήγορος, Σαμ, είπε ο Φρόντο, παίρνοντας μια θαθιά ανάσα. Εμπρός, λοιπόν! Ας ξεκινήσουμε γι' άλλη μια φορά!

Δεν ήταν ακόμα εντελώς σκοτεινά ξανά. Προχώρησαν με κόπο, ώσπου νύχτωσε καλά. Οι ώρες περνούσαν κι εκείνοι προχωρούσαν κατάκοποι, σέρνοντας τα πόδια, σκοντάφτοντας και κάνοντας μερικές σύντομες στάσεις. Με την πρώτη υποψία γκρίζου φωτός κάτω από τις άκρες του καλύμματος της σκιάς κρύφτηκαν ξανά σε ένα σκοτεινό κοίλωμα κάτω απ' την προεξοχή ενός θράχου.

Σιγά σιγά το φως δυνάμωσε, ώσπου η μέρα ξάνοιξε περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Ένας δυνατός άνεμος από τη Δύση έδιωχνε τώ-

ρα τους καπνούς της Μόρντορ από τα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας. Πριν περάσει πολλή ώρα οι χόμπιτ μπορούσαν να δουν καλά την περιοχή για αρκετά μίλια γύρω τους. Το φαράγγι ανάμεσα στα βουνά και στο Μοργκάι ελαττωνόταν σε βάθος σταθερά καθώς ανηφόριζε και η εσωτερική κορυφογραμμή τώρα δεν ήταν τίποτε παραπάνω από μια προεξοχή στις απόκρημνες πλαγιές των Έφελ Ντούαθ· αλλά ανατολικά έπεφτε το ίδιο απόκρημνα όπως πάντα στο Γκόργκοροθ. Μπροστά τους η ρεματιά τερμάτιζε σε κομματιασμένα σκαλοπάτια βράχων· γιατί από την κυρίως οροσειρά ξεπεταγόταν μια ψηλή ολόγυμνη προεξοχή, ανατολικά σαν τείχος. Και από την γκρίζα και ομιχλιασμένη βορινή οροσειρά των Έρεντ Λίθουι μια μακριά προεξοχή σαν χέρι απλωνόταν να τη συναντήσει· και ανάμεσα στις δύο προεξοχές υπήρχε ένα στενό άνοιγμα – το Κάραχ Άνγκρεν, το Ίσενμάουθ, που πίσω του απλωνόταν η βαθιά κοιλάδα του Ουντούν. Σ' εκείνη την κοιλάδα πίσω από τη Μοράνον υπήρχαν οι σήραγγες και οι υπόγειες οπλοθήκες που οι υπηρέτες της Μόρντορ είχαν κατασκευάσει για την άμυνα της Μαύρης Πύλης της χώρας τους· κι εκεί τώρα ο Άρχοντάς τους συγκέντρωνε βιαστικά μεγάλες δυνάμεις για να αντιμετωπίσει την επίθεση των Καπεταναίων της Δύσης. Πάνω στις προεξοχές ήταν χτισμένα φρούρια και πύργοι και έκαιγαν άγρυπνες φωτιές· και σε όλο το μήκος του ανοίγματος είχαν υψώσει ένα πρόχωμα και είχαν σκάψει μια βαθιά τάφρο που μπορούσες να την περάσεις μόνο από μία μοναδική γέφυρα.

Λίγα μίλια βορειότερα, ψηλά στο σημείο που η δυτική προεξοχή ξεχώριζε απ' την κυρίως οροσειρά, υψωνόταν το αρχαίο κάστρο του Ντούρθανγκ, που τώρα ήταν ένα από τα πολλά λημέρια των ορκ που ήταν συνωστισμένα στην κοιλάδα του Ουντούν. Ένας δρόμος, που ήταν κιόλας ορατός στο φως που δυνάμωνε, κατέβαινε φιδογυριστός από κει, ώσπου, σ' ένα δυο μίλια απόσταση από το μέρος που βρίσκονταν οι χόμπιτ, έστριβε ανατολικά και ακολουθούσε ένα πέρασμα κομμένο στην πλαγιά της προεξοχής κι έτσι κατέβαινε στην πεδιάδα και συνέχιζε ως το Ίσενμάουθ.

Στους χόμπιτ, καθώς κοιτούσαν, φάνηκε λες και όλο τους το ταξίδι βορινά είχε πάει χαμένο. Η πεδιάδα στα δεξιά τους ήταν θαμπή και γεμάτη καπνούς και δεν έβλεπαν ούτε καταυλισμούς ούτε κινήσεις στρατευμάτων· όλη όμως εκείνη η περιοχή βρισκόταν κάτω από την επαγρύπνηση των φρουρίων του Κάραχ Άνγκρεν.

– Φτάσαμε σε αδιέξοδο, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Αν συνεχίσουμε, το μόνο που θα καταφέρουμε είναι να φτάσουμε σ' εκείνον τον πύργο των ορκ, ο μοναδικός όμως δρόμος για να πάρουμε είναι εκείνος που κατηφορίζει από κει – εκτός και γυρίσουμε πίσω. Δεν μπορούμε ν' ανεβούμε δυτικά ούτε να κατεβούμε ανατολικά.

– Τότε, πρέπει να πάρουμε το δρόμο, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ. Πρέπει να τον πάρουμε και να εμπιστευτούμε την τύχη μας, αν υπάρχει τύχη στη Μόρντορ. Ειδαλλιώς πάμε να παραδοθούμε, παρά να συνεχίσουμε να πλανιόμαστε εδώ κι εκεί ή να προσπαθούμε να γυρίσουμε πίσω. Τα τρόφιμα μας τελειώνουν. Θα πρέπει να βιαστούμε!

– Εντάξει, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Γίνε εσύ οδηγός μου! Όσο σου απομένουν ελπίδες. Οι δικές μου έχουν χαθεί. Δεν μπορώ όμως να βιαστώ, Σαμ. Ίσα που θα σέρνομαι πίσω σου.

– Πριν αρχίσεις να σέρνεσαι όμως, χρειάζεσαι φαΐ και ύπνο, κύριε Φρόντο. Έλα να πάρεις ό,τι μπορείς απ' αυτά εδώ!

Έδωσε στο Φρόντο νερό κι ένα παραπανίσιο κομμάτι από το ψωμί-για-το-δρόμο κι έκανε το μανδύα του μαξιλάρι για το κεφάλι του κυρίου του. Ο Φρόντο ήταν πολύ κουρασμένος για να έχει αντιρρήσεις κι ο Σαμ δεν του είπε πως είχε πιει και την τελευταία σταγόνα από το νερό τους και πως είχε φάει και τη μερίδα του Σαμ εκτός από τη δική του. Όταν ο Φρόντο αποκοιμήθηκε, ο Σαμ έσκυψε από πάνω του και παρακολουθούσε την αναπνοή του και εξέταζε προσεκτικά το πρόσωπό του. Ήταν αυλακωμένο και αδύνατο και, παρ' όλ' αυτά, κοιμισμένο φαινόταν ικανοποιημένο και άφοβο.

«Λοιπόν, άκου και τα παρακάτω, κύριε! μουρμούρισε μοναχός του ο Σαμ. Θα πρέπει να σ' αφήσω για λίγο και να εμπιστευτώ στην τύχη. Πρέπει οπωσδήποτε να βρούμε νερό, ειδαλλιώς δε θα πάμε πιο πέρα.»

Ο Σαμ σύρθηκε έξω και, γλιστρώντας από βράχο σε βράχο με τη μεγαλύτερη χομπιτο-προσοχή, κατηφόρισε κατά τη ρεματιά και ύστερα την ακολούθησε για λίγο, όπως ανηφόριζε κατά το βοριά, ώσπου έφτασε τα βραχο-σκαλοπάτια που τα χρόνια τα παλιά, χωρίς αμφιβολία, η πηγή της κατέβαινε ορμητικά σχηματίζοντας ένα μικρό καταρράκτη. Όλα τώρα έδειχναν ξερά και σιωπηλά· αλλά ο Σαμ αρνήθηκε να απελπιστεί και σκύβοντας αφουγκράστηκε και για μεγάλη του χαρά άκουσε κάτι να σταλάζει. Σκαρφάλωσε μερικά σκαλοπάτια και βρήκε ένα μικρό αυλάκι με σκοτεινόχρωμο νερό που έβγαινε απ' την πλαγιά του λόφου και γέμιζε μια μικρή γυμνή λακκούβα, απ' όπου πάλι ξεχειλούσε και τότε χανόταν κάτω απ' τις γυμνές πέτρες.

Ο Σαμ δοκίμασε το νερό και του φάνηκε αρκετά καλό. Ύστερα ήπιε και χόρτασε, ξαναγέμισε το παγούρι και γύρισε να φύγει. Εκείνη τη στιγμή πήρε το μάτι του μια μαύρη μορφή ή σκιά να γλιστράει γρήγορα ανάμεσα στα βράχια πέρα στην κρυψώνα του Φρόντο κοντά. Πνίγοντας ένα ξεφωνητό πήδησε κάτω από την πηγή και άρχισε να τρέχει, πηδώντας από βράχο σε βράχο. Εκείνο το πλάσμα ήταν προσεκτικό, δύσκολα φαινόταν, ο Σαμ όμως είχε ελάχιστες αμφιβολίες: είχε μεγάλη επιθυμία να βάλει τα χέρια του στο λαιμό του. Τον άκουσε όμως που ερχόταν και ξεγλίστρησε γρήγορα κι απομακρύνθηκε. Ο

Σαμ νόμισε πως το είδε μια τελευταία φευγαλέα στιγμή να κοιτάζει προς τα πίσω πάνω από την άκρη του ανατολικού γκρεμού, πριν χαμηλώσει το κεφάλι κι εξαφανιστεί.

– Πάντως, η τύχη δε μ' εγκατέλειψε, μουρμούρισε ο Σαμ, αλλά παρά τρίχα! Δε μας φτάνει που έχουμε χιλιάδες τους ορκ, αλλά έχουμε κι αυτό το βρομερό από πάνω να χώνει τη μύτη του παντού! Μακάρι να το είχαν σαϊτέψει!

Κάθισε πλάι στο Φρόντο και δεν τον ξύπνησε· όμως ο ίδιος δεν τόλμησε να κοιμηθεί. Τέλος, όταν κατάλαβε τα μάτια του να κλείνουν και κατάλαβε πως η προσπάθειά του να μείνει ξυπνητός δε θα κρατούσε πολύ ακόμα, ξύπνησε μαλακά το Φρόντο.

– Αυτό το Γκόλουμ πολύ φοβάμαι πως πάλι εδώ τριγυρίζει, κύριε Φρόντο, είπε. Γιατί, αν δεν ήτανε αυτό, τότε πρέπει να έχει δύο σαν κι αυτό. Έφυγα και πήγα να βρω νερό και το πήρε το μάτι μου να τριγυροφέρνει την ώρα που γύριζα πίσω. Νομίζω πως δεν είναι ασφαλισμένο να κοιμόμαστε κι οι δυο μαζί και, με το συμπάθιο, δεν μπορώ να κρατήσω άλλο τα μάτια μου ανοιχτά!

– Ευλογημένε Σαμ! είπε ο Φρόντο. Ξάπλωσε και κοιμήσου καλά! Πάντως καλύτερα το Γκόλουμ παρά οι ορκ. Κι οπωσδήποτε δε θα μας προδώσει, εκτός και το πιάσουν.

– Δεν αποκλείεται όμως να κάνει από μοναχό του καμιά κλεψιά ή φόνο, γρύλισε ο Σαμ. Τα μάτια σου δεκατέσσερα, κύριε Φρόντο! Το παγούρι είναι γεμάτο νερό. Πιες να ξεδιψάσεις. Μπορούμε να το ξαναγεμίσουμε όταν φύγουμε.

Και μ' αυτά τα λόγια ο Σαμ αποκοιμήθηκε βαθιά.

Το φως χανόταν πάλι όταν ξύπνησε. Ο Φρόντο καθόταν με την πλάτη στο βράχο, αλλά είχε κοιμηθεί. Το παγούρι ήταν άδειο. Από το Γκόλουμ δεν υπήρχε ίχνος.

Το σκοτάδι της Μόρντορ είχε ξαναγυρίσει και οι φωτιές στα ψηλώματα έκαιγαν άγριες και κατακόκκινες, όταν οι χόμπιτ ξεκίνησαν πάλι για το πιο επικίνδυνο κομμάτι όλου του ταξιδιού τους. Πήγαν πρώτα στη μικρή πηγή και ύστερα, σκαρφαλώνοντας με μεγάλη προσοχή, βγήκαν στο δρόμο στο σημείο που έστριβε ανατολικά κατά το Ίσενμάουθ είκοσι μίλια μακριά. Δεν ήταν φαρδύς δρόμος και δεν είχε μάντρα ή στηθαίο στην άκρη του και καθώς προχωρούσε ο απότομος γκρεμός στην άκρη του γινόταν όλο και πιο βαθύς. Οι χόμπιτ δεν άκουγαν καμιά κίνηση και, αφού αφουγκράστηκαν για λίγο, πήραν το δρόμο ανατολικά με βήμα σταθερό.

Αφού έκαναν κάπου δώδεκα μίλια, σταμάτησαν. Λίγο πιο πίσω ο δρόμος είχε στρίψει λίγο βορινά και το κομμάτι που είχαν διασχίσει

τώρα δε φαινόταν. Αυτό αποδείχθηκε καταστροφικό. Ξεκουράστηκαν για λίγα λεπτά και ύστερα συνέχισαν· δεν είχαν όμως κάνει πολλά βήματα, όταν ξαφνικά στην ακινησία της νύχτας άκουσαν το θόρυβο που πάντα μυστικά έτρεμαν – το θόρυβο ποδιών που βάδιζαν στρατιωτικά. Ήταν ακόμη αρκετά μακριά τους, αλλά κοιτάζοντας πίσω μπορούσαν να δουν δάδες να τρεμοσβήνουν καθώς έπαιρναν τη στροφή σε λιγότερο από ένα μίλι απόσταση· και προχωρούσαν γρήγορα, πολύ γρήγορα για να μπορέσει ο Φρόντο να ξεφύγει τρέχοντας στο δρόμο.

– Το φοβόμουν, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Εμπιστευτήκαμε στην τύχη κι αυτή μας εγκατέλειψε. Είμαστε παγιδευμένοι.

Κοίταξε έξαλλος ψηλά το συνοφρυωμένο βράχο, που οι παλιοί κατασκευαστές του δρόμου είχαν κόψει την πέτρα κάθετα για πολλές οργιές πάνω από τα κεφάλια τους. Έτρεξε στην άλλη πλευρά και κοίταξε απ' την άκρη σ' ένα σκοτεινό μαύρο βάραθρο.

– Παγιδευτήκαμε επιτέλους! είπε.

Σωριάστηκε καταγής στη βάση του βράχου κι έσκυψε το κεφάλι.

– Έτσι φαίνεται, είπε ο Σαμ. Λοιπόν, δε μένει παρά να περιμένουμε και θα δούμε.

Και μ' αυτά τα λόγια κάθισε χάμω πλάι στο Φρόντο στη σκιά του βράχου.

Δε χρειάστηκε να περιμένουν πολύ. Οι ορκ προχωρούσαν με μεγάλη ταχύτητα. Εκείνοι που ήταν στις πρώτες σειρές κρατούσαν δάδες. Κι όλο πλησίαζαν, κόκκινες φλόγες στο σκοτάδι, που γρήγορα αυξάνονταν. Ο Σαμ τώρα έσκυψε κι αυτός το κεφάλι του, ελπίζοντας πως θα έκρυβε το πρόσωπό του όταν τους έφταναν οι δάδες· και έβαλε τις ασπίδες τους στα γόνατά τους μπροστά για να κρύψει τα πόδια τους.

«Μακάρι να βιάζονται και ν' αφήσουν δυο κουρασμένους στρατιώτες ήσυχους και να προσπεράσουν!» σκέφτηκε.

Κι έτσι φάνηκε πως θα έκαναν. Οι πρώτοι ορκ έφτασαν, περπατώντας γρήγορα, λαχανιασμένοι, με τα κεφάλια τους σκυφτά. Ήταν μια ομάδα απ' τις μικρότερες φυλές που τις πήγαιναν παρά τη θέλησή τους στους πολέμους του Μαύρου τους Άρχοντα· το μόνο που τους ένοιαζε ήταν να τελειώσουν την πορεία και να γλιτώσουν το μαστίγιο. Πλάι τους, τρέχοντας πάνω κάτω στις γραμμές ήταν δύο από τους μεγαλόσωμους και άγριους *ουρούκ*, που πλατάγιζαν μαστίγια και φώναζαν. Η μια σειρά πίσω από την άλλη περνούσαν και το προδοτικό φως των δαυλών βρισκόταν κιόλας αρκετά μπροστά. Ο Σαμ κρατούσε την αναπνοή του. Τώρα περισσότερη από τη μισή γραμμή είχε προσπεράσει. Όμως, ξαφνικά, ένας από τους σκλαβο-επιστάτες είδε τις δυο μορφές στην άκρη του δρόμου. Πλατάγισε το μαστίγιό του προς το μέρος τους και φώναξε:

– Ε, εσείς! Σηκωθείτε!

Εκείνοι δεν απάντησαν και με ένα ξεφωνητό σταμάτησε ολόκληρο το λόχο.

– Εμπρός, τεμπελόσκυλα! ούρλιαξε. Δεν είναι ώρα για λούφα.

Έκανε ένα θήμα προς το μέρος τους και παρ' όλο το σκοτάδι αναγνώρισε το σημάδι στις ασπίδες τους.

– Λιποτάκτες, ε; γρύλισε. Ή το σκεφτόσαστε; Όλοι οι δικοί σας θα 'πρεπε να βρίσκονται μέσα στο Ουντούν πριν από χτες το βράδυ. Αυτό το ξέρετε. Εμπρός, σηκωθείτε και μπείτε στη γραμμή, για να μην πάρω τους αριθμούς σας και σας αναφέρω.

Στάθηκαν με κόπο στα πόδια τους και, σκυφτοί, κουτσαίνοντας σαν στρατιώτες που τους πονούν τα πόδια, προχώρησαν σέρνοντάς τα πόδια προς το τέλος της γραμμής.

– Όχι, όχι στο τέλος! φώναξε ο σκλαβο-επιστάτης. Τρεις σειρές μπροστά. Και να μείνετε εκεί, ειδαλλιώς θα σας δείξω εγώ, όταν έρθω πίσω!

Τίναξε πλαταγίζοντας το μακρύ μαστίγιό του πάνω από τα κεφάλια τους· ύστερα μ' ένα πλατάγισμα ακόμα και ένα ξεφωνητό ξεκίνησε πάλι το λόχο με γρήγορο βηματισμό.

Ήταν αρκετά δύσκολο για τον κακόμοιρο το Σαμ, έτσι που ήταν κουρασμένος· αλλά για το Φρόντο ήταν μαρτύριο που γρήγορα έγινε εφιάλτης. Έσφιξε τα δόντια και προσπάθησε να σβήσει από το μυαλό του κάθε σκέψη και αγωνιζόταν να προχωρήσει. Η κακοσμία των ιδρωμένων ορκ γύρω του ήταν αποπνικτική και άρχισε να του κόβεται η ανάσα από τη δίψα. Προχωρούσαν κι όλο προχωρούσαν κι αυτός έβαζε όλη του τη δύναμη για να παίρνει ανάσα και να κάνει τα πόδια του να προχωρούν· κι όμως σε τι φοβερό τέλος αγωνιζόταν και υπέμενε για να φτάσει δεν τολμούσε ούτε να το σκεφτεί. Δεν υπήρχε ελπίδα να ξεμείνουν πίσω απαρατήρητοι. Συχνά πυκνά ο επιστάτης ερχόταν πίσω και τους κορόιδευε.

– Βλέπετε! γελούσε, χτυπώντας τους στα πόδια. Όπου υπάρχει βούρδουλας υπάρχει και θέληση, τεμπελόσκυλα. Συνεχίστε! Θα σας έδινα ένα καλό χέρι τώρα, αλλά θα φάτε της χρονιάς σας σαν φτάσετε αργοπορημένοι στον καταυλισμό σας. Καλό θα σας κάνει. Δεν ξέρετε πως έχουμε πόλεμο;

Είχαν κάνει αρκετά μίλια και ο δρόμος επιτέλους κατηφόριζε απ' την πλαγιά στην πεδιάδα, όταν η δύναμη του Φρόντο άρχισε να τον εγκαταλείπει και η θέλησή του ταλαντεύτηκε. Παραπατούσε και σκόνταφτε. Απελπισμένα ο Σαμ προσπάθησε να τον βοηθήσει και να τον κρατήσει όρθιο, μόλο που ένιωθε πως κι αυτός ο ίδιος μόλις που θα μπορούσε ν' αντέξει το ρυθμό για πολύ ακόμα. Από στιγμή σε στιγμή τώρα ήξερε πως θα 'φτανε το τέλος – ο κύριός του θα λιποθυμούσε ή

θα έπεφτε κι όλα θα φανερώνονταν και οι σκληρές τους προσπάθειες θα πήγαιναν χαμένες.

«Πάντως, θα τον σκοτώσω εκείνον το διαβολο-επιστάτη», σκέφτηκε.

Τότε, την ώρα ακριβώς που έβαζε το χέρι του στη λαβή του σπαθιού του, απρόσμενα ανακουφίστηκε. Βρίσκονταν τώρα στην κοιλάδα και πλησίαζαν την είσοδο του Ουντούν. Σε αρκετή απόσταση μπροστά του, πριν την πύλη, στη γέφυρα, ο δρόμος από τη δύση συναντιόταν με άλλους που έρχονταν από το νοτιά και από το Μπαράντ-ντουρ. Σε όλους τους δρόμους βάδιζαν στρατεύματα· γιατί οι Καπεταναίοι της Δύσης έκαναν προέλαση και ο Μαύρος Άρχοντας προωθούσε βιαστικά τις δυνάμεις του στο βοριά. Έτσι έτυχε αρκετοί λόχοι να βρεθούν ταυτόχρονα στο σταυροδρόμι στο σκοτάδι πέρα από το φως που έβγαζαν οι φωτιές στα τείχη. Αμέσως έγινε συνωστισμός, σπρωξιές και βρισιές, καθώς ο κάθε λόχος προσπαθούσε να φτάσει πρώτος στην πύλη και να τελειώνει την πορεία του. Μόλο που οι επιστάτες ούρλιαζαν και δούλευαν τα μαστίγιά τους, ξέσπασαν μικροσυμπλοκές και βγήκαν μερικά μαχαίρια. Ένας λόχος από βαριά οπλισμένους *ουρούκ*, που έρχονταν απ' το Μπαράντ-ντουρ, όρμησαν στις γραμμές του Ντούρθανγκ και δημιουργήθηκε σάλος.

Παρ' όλη τη ζαλάδα του από τον πόνο και την κούραση, ο Σαμ ξύπνησε κι άρπαξε γρήγορα την ευκαιρία. Έπεσε κάτω, τραβώντας το Φρόντο μαζί του. Άλλοι ορκ έπεσαν από πάνω τους ουρλιάζοντας και βρίζοντας. Σιγά σιγά στα χέρια και στα γόνατα οι χόμπιτ σύρθηκαν και βγήκαν από την αναταραχή, ώσπου στο τέλος απαρατήρητοι πήδησαν κάτω απ' την εξωτερική άκρη του δρόμου. Είχε ένα ψηλό στηθαίο, που οι οδηγοί των λόχων το χρησιμοποιούσαν για να μη χάνουν το δρόμο αν η νύχτα ήταν σκοτεινή ή ομιχλώδης, και ήταν στρωμένος μερικά πόδια ψηλότερα από το ύψος του εδάφους της πεδιάδας.

Έμειναν ακίνητοι για λίγο. Ήταν πολύ σκοτεινά για ν' αναζητήσουν κρυψώνα, αν βέβαια υπήρχε· ο Σαμ όμως ένιωθε πως έπρεπε τουλάχιστο να ξεμακρύνουν κι άλλο από τους δρόμους και από την ακτίνα των δαυλών.

– Εμπρός, κύριε Φρόντο! ψιθύρισε. Σύρσου λίγο ακόμα κι ύστερα μπορείς να μείνεις ακίνητος.

Με μια τελευταία απελπισμένη προσπάθεια ο Φρόντο ανασηκώθηκε στα χέρια του και πήγε με μεγάλη προσπάθεια κάπου είκοσι γιάρδες παρακάτω. Ύστερα έπεσε σ' ένα ρηχό χαντάκι που βρέθηκε απρόσμενα μπροστά τους κι εκεί έμεινε σαν πεθαμένος.

Κεφάλαιο III

ΤΟ ΒΟΥΝΟ ΤΟΥ ΧΑΜΟΥ

Ο Σαμ έβαλε τον κουρελιασμένο μανδύα των ορκ προσκεφάλι στον κύριό του και σκέπασε και τους δυο με τον γκρίζο μανδύα του Λόριεν· και την ώρα που το έκανε, οι σκέψεις του ταξίδεψαν σ' εκείνη την όμορφη χώρα και στα Ξωτικά με την ελπίδα πως το πανί που είχαν υφάνει με τα χέρια τους θα είχε την ιδιότητα να τους κρατήσει κρυμμένους πέρα από κάθε ελπίδα σ' αυτόν τον άγριο τόπο του φόβου. Άκουσε την αναμπουμπούλα και τα ξεφωνητά να σβήνουν, καθώς τα στρατεύματα πέρασαν το Σιδερένιο Στόμιο. Κατά τα φαινόμενα, στην ανακατωσούρα και στο μπέρδεμα των λογής λογής λόχων, η απουσία τους δεν είχε γίνει αντιληπτή, τουλάχιστον ακόμα.

Ο Σαμ ήπιε μια γουλιά νερό, αλλά πίεσε το Φρόντο να πιει καλά και, όταν ο κύριος του συνήλθε λιγάκι, του έδωσε ένα ολόκληρο κομμάτι από το πολύτιμο ψωμί-για-το-δρόμο και τον ανάγκασε να το φάει. Ύστερα, όντας τόσο κουρασμένοι που δεν ένιωθαν και πολύ φόβο, ξάπλωσαν. Κοιμήθηκαν λιγάκι, με ανήσυχες διακοπές· γιατί ο ιδρώτας πάγωσε πάνω τους, οι σκληρές πέτρες τους έκοβαν και τουρτούριζαν. Από το Βοριά, από τη Μαύρη Πύλη, διασχίζοντας το Κίριθ Γκόργκορ, ξεχυνόταν ψιθυρίζοντας πάνω στη γη ένας ψιλός παγωμένος αέρας.

Το πρωί, ένα γκρίζο φως ήρθε πάλι, γιατί ψηλά στην ατμόσφαιρα ο Δυτικός Άνεμος εξακολουθούσε να φυσά, αλλά κάτω στις πέτρες πίσω από τα προκαλύμματα της Μαύρης Χώρας ο αέρας έμοιαζε σχεδόν νεκρός, παγωμένος και ταυτόχρονα αποπνικτικός. Ο Σαμ έριξε μια ματιά έξω από το λάκκο. Η περιοχή ολόγυρα ήταν θλιβερή, επίπεδη, με μουντά χρώματα. Στους δρόμους κοντά τίποτα δεν κουνιόταν τώρα· ο Σαμ όμως φοβόταν τα άγρυπνα μάτια στα τείχη του Ίσενμάουθ, που δεν ήταν πάνω από διακόσιες γιάρδες κατά το βοριά. Νοτιοανατολικά, πολύ μακριά, σαν μια μαύρη ορθωμένη σκιά, υψωνόταν το Βουνό. Από

μέσα του ξεχύνονταν καπνοί και, ενώ όσοι ανέβαιναν ψηλά έφευγαν μακριά κατά την ανατολή, μεγάλα σύννεφα κυλούσαν και κατέβαιναν από τις πλαγιές του και ξαπλώνονταν στη γη. Λίγα μίλια βορειοανατολικά, οι πρόποδες των βουνών της Τέφρας στέκονταν σαν θλιβερά σταχτιά φαντάσματα, που πίσω τους οι γεμάτες ομίχλη βορινές κορφές υψώνονταν σαν μια σειρά απόμακρα σύννεφα ελάχιστα πιο σκοτεινά από το χαμηλωμένο ουρανό.

Ο Σαμ προσπάθησε να υπολογίσει τις αποστάσεις και να αποφασίσει ποιο δρόμο θα έπρεπε να πάρουν.

«Φαίνεται πενήντα μίλια γεμάτα γεμάτα», μουρμούρισε σκυθρωπά, κοιτάζοντας το απειλητικό βουνό, «και θα μας πάρει μια βδομάδα σίγουρα, με τον κύριο Φρόντο στα χάλια που είναι».

Κούνησε το κεφάλι του και, εκεί που έκανε τους υπολογισμούς του, αργά αργά μια καινούρια μαύρη σκέψη γεννήθηκε στο νου του. Ποτέ δεν είχε σβήσει η ελπίδα για πολύ στη γενναία του καρδιά και πάντα ως τώρα υπολόγιζε και την επιστροφή τους. Η πικρή όμως αλήθεια τού έγινε συνείδηση επιτέλους: στην καλύτερη περίπτωση οι προμήθειές τους θα τους έφταναν ως εκεί που σκόπευαν να πάνε· και όταν εκτελούσαν την αποστολή τους, εκεί θα τελείωναν, μόνοι, δίχως σπίτι και τροφή καταμεσής στη φοβερή ερημιά. Δεν ήταν δυνατό να υπάρξει επιστροφή.

«Λοιπόν, αυτή ήταν η δουλειά που ένιωθα πως είχα να κάνω όταν ξεκίνησα», σκέφτηκε ο Σαμ, «να βοηθήσω τον κύριο Φρόντο ως το τελευταίο βήμα κι ύστερα να πεθάνω μαζί του; Λοιπόν, αν αυτή είναι η δουλειά, τότε πρέπει να την κάνω. Αλλά πολύ θα 'θελα να 'βλεπα το Μπάιγουότερ ξανά και τη Ρόζι Κότον και τ' αδέρφια της και το Γέρο και τη Μάριγκολντ κι όλους. Πάντως δεν μπορώ να φανταστώ πως ο Γκάνταλφ θα έστελνε τον κύριο Φρόντο σ' αυτή την αποστολή, αν δεν υπήρχε καμιά ελπίδα να γυρίσει πίσω. Όλα πήγαν στραβά, όταν έπεσε στη Μόρια. Μακάρι να μην είχε πέσει. Κάτι θα 'χε κάνει αυτός».

Αλλά ενώ η ελπίδα του Σαμ έσβηνε ή έδειχνε να σβήνει, άλλαξε και μετατράπηκε σε καινούρια δύναμη. Το απλό χομπιτοπρόσωπό του έγινε αυστηρό, σχεδόν άγριο καθώς μέσα του η θέληση ατσαλώθηκε κι ένιωσε σε όλα του τα μέλη ένα ανατρίχιασμα, λες και μεταμορφωνόταν σε κάποιο πλάσμα από πέτρα και ατσάλι, που ούτε απελπισία ούτε κούραση ούτε ατέλειωτα άγονα μίλια μπορούσαν να υποτάξουν.

Με καινούρια αίσθηση υπευθυνότητας γύρισε τα μάτια του στο έδαφος εκεί γύρω, μελετώντας την επόμενη κίνηση. Καθώς το φως δυνάμωσε λιγάκι, είδε μ' έκπληξη ότι εκείνα που από μακριά έμοιαζαν με πλατιά και άμορφα ισιώματα, στην πραγματικότητα ήταν γεμάτα κατσάβραχα κι ανωμαλίες. Πραγματικά ολόκληρη η επιφάνεια των κάμπων του Γκόργκοροθ ήταν γεμάτη μεγάλες τρύπες, σαν βλογιοκομμέ-

νη, λες και, τότε που ήταν ακόμα μια ερημιά όλο μαλακή λάσπη, να είχε πληγεί από καταιγισμό βλημάτων και τεράστιων βράχων. Οι μεγαλύτερες από αυτές τις τρύπες είχαν γύρω γύρω στις άκρες τους προεξοχές από οδοντωτές πέτρες και πλατιές σχισμές ξεκινούσαν απ' αυτές προς όλες τις κατευθύνσεις. Ήταν ένας τόπος που θα ήταν δυνατό να σέρνονται από κρυψώνα σε κρυψώνα δίχως να τους διακρίνει κανείς, εκτός από τα πιο κοφτερά μάτια – δυνατόν, τουλάχιστο για κάποιον που να ήταν δυνατός και να μην είχε ανάγκη να βιαστεί. Για τους πεινασμένους και ξεθεωμένους, που είχαν να πάνε μακριά πριν τους τελειώσει η ζωή, ο τόπος είχε όψη φοβερή.

Την ώρα που συλλογιζόταν όλα αυτά ο Σαμ γύρισε στον κύριό του. Δε χρειάστηκε να τον ξυπνήσει. Ο Φρόντο ήταν ξαπλωμένος ανάσκελα με τα μάτια ανοιχτά κοιτάζοντας το συννεφιασμένο ουρανό.

– Λοιπόν, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ, έριξα μια ματιά γύρω κι έκανα μερικές σκέψεις. Τίποτα δεν υπάρχει στους δρόμους και καλά θα κάνουμε να φύγουμε όσο έχουμε την ευκαιρία. Μπορείς;

– Μπορώ, είπε ο Φρόντο. Πρέπει να μπορέσω.

Γι' άλλη μια φορά άρχισαν να σέρνονται από τρύπα σε τρύπα, γλιστρώντας γρήγορα πίσω απ' οτιδήποτε μπορούσαν να κρυφτούν, προχωρώντας όμως πάντοτε λοξά προς τους πρόποδες της βορινής οροσειράς. Αλλά καθώς προχωρούσαν, ο πιο ανατολικός από τους δρόμους τους ακολουθούσε, ώσπου χανόταν, αγκαλιάζοντας τα κράσπεδα των βουνών, πέρα μακριά σ' ένα τείχος μαύρης σκιάς μπροστά. Ούτε άνθρωπος ούτε ορκ δεν περπατούσε τώρα στα γκρίζα επίπεδα κομμάτια του· γιατί ο Μαύρος Άρχοντας είχε σχεδόν τελειώσει τις μετακινήσεις των δυνάμεών του και ακόμα και στην καρδιά της επικράτειάς του επιζητούσε τη μυστικότητα της νύχτας, γιατί φοβόταν τους ανέμους του κόσμου που είχαν στραφεί εναντίον του, σχίζοντας και παραμερίζοντας τα πέπλα του και ανησυχούσε με τις πληροφορίες για ριψοκίνδυνους κατασκόπους που είχαν περάσει τα σύνορά του.

Οι χόμπιτ έκαναν με πολύ κόπο μερικά μίλια και σταμάτησαν. Ο Φρόντο έδειχνε σχεδόν ξοφλημένος. Ο Σαμ είδε πως δεν μπορούσε να πάει πολύ πιο πέρα μ' αυτόν τον τρόπο, σέρνοντας και σκύβοντας, πότε προχωρώντας πολύ αργά κι όλο αμφιβολία και πότε τρέχοντας και σκοντάφτοντας.

– Θα ξαναβγώ στο δρόμο όσο που έχει ακόμα φως, κύριε Φρόντο, είπε. Θα εμπιστευτούμε την τύχη πάλι! Παραλίγο να μας εγκαταλείψει την τελευταία φορά, αλλά δε μας άφησε. Θα προχωρήσουμε ομαλά, λίγα μίλια ακόμα και ύστερα ανάπαυση.

Διακινδύνευε πολύ περισσότερα απ' ό,τι φανταζόταν· αλλά ο Φρόντο ήταν πολύ απασχολημένος με το φορτίο του και τον αγώνα μέσα

του για να έχει αντιρρήσεις και τόσο απελπισμένος, που σχεδόν δεν τον ένοιαζε. Σκαρφάλωσαν στον υπερυψωμένο δρόμο και συνέχισαν με κόπο, ακολουθώντας το σκληρό κι ανελέητο δρόμο που οδηγούσε στον ίδιο το Σκοτεινό Πύργο. Η τύχη όμως ήταν με το μέρος τους και την υπόλοιπη εκείνη μέρα δε συνάντησαν ψυχή να κυκλοφορεί· και όταν έπεσε η νύχτα χάθηκαν μες στο σκοτάδι της Μόρντορ. Όλος ο τόπος ησύχαζε περιμένοντας τον ερχομό της μεγάλης καταιγίδας – γιατί οι Καπεταναίοι της Δύσης είχαν περάσει το Σταυροδρόμι και είχαν πυρπολήσει τα θανατερά λιβάδια του Ίμλαντ Μόργκουλ.

Έτσι το απελπισμένο ταξίδι συνεχιζόταν, καθώς το Δαχτυλίδι πήγαινε νότια και τα λάβαρα των βασιλιάδων προχωρούσαν βόρεια. Για τους χόμπιτ η κάθε μέρα, το κάθε μίλι, ήταν χειρότερο από το προηγούμενο, καθώς η δύναμή τους λιγόστευε και ο τόπος γινόταν όλο και πιο φοβερός. Δε συναντούσαν εχθρούς τη μέρα. Μερικές φορές τη νύχτα, εκεί όπως ήταν με φόβο κρυμμένοι ή μισοκοιμόντουσαν ανήσυχα σε κάποιον κρυψώνα πλάι στο δρόμο, άκουγαν φωνές και το θόρυβο από πολλά πόδια ή το γρήγορο πέρασμα κάποιου αλόγου που το ζόριζαν αλύπητα. Αλλά πολύ χειρότερη από όλους αυτούς τους κινδύνους ήταν η απειλή που συνεχώς πλησίαζε και έπεφτε πάνω τους καθώς προχωρούσαν – η φοβερή απειλή της Δύναμης που περίμενε, τυλιγμένη σε σκέψεις βαθιές και ξάγρυπνη κακία πίσω από το μαύρο πέπλο που κάλυπτε το Θρόνο της. Όλο και πιο κοντά ερχόταν και υψωνόταν όλο και πιο μαύρη, σαν τον ερχομό του τείχους της νύχτας στη συντέλεια του κόσμου.

Έφτασε τέλος μια φοβερή νύχτα· και την ώρα που οι Καπεταναίοι της Δύσης κόντευαν να βγουν από τις περιοχές που ήταν ζωντανές, οι δυο οδοιπόροι βρέθηκαν στην ώρα της έσχατης απελπισίας. Τέσσερις μέρες είχαν περάσει από τότε που είχαν ξεφύγει από τους ορκ, ο χρόνος όμως απλωνόταν πίσω τους σαν ένα όλο και πιο σκοτεινό όνειρο. Όλη αυτή την τελευταία μέρα ο Φρόντο δεν είχε μιλήσει, μόνο περπατούσε μισοσκυμμένος, σκοντάφτοντας συχνά, λες και τα μάτια του να μην έβλεπαν πια το δρόμο μπροστά στα πόδια του. Ο Σαμ υποψιαζόταν πως απ' όλους τους πόνους αυτός υπέφερε το χειρότερο, το αυξανόμενο βάρος του Δαχτυλιδιού, που ήταν φορτίο για το σώμα του και μαρτύριο για το νου του. Όλος ανησυχία ο Σαμ είχε προσέξει πως το χέρι του κυρίου του σηκωνόταν συχνά, λες για να αποτρέψει κάποιο χτύπημα ή να σκεπάσει τα φοβισμένα μάτια του από κάποιο τρομερό Μάτι που προσπαθούσε να κοιτάξει μέσα τους. Και μερικές φορές το δεξί του χέρι κρυφοσερνόταν στο στήθος του αρπακτικό και ύστερα αργά, καθώς η θέλησή του επικρατούσε, αποτραβιόταν.

Τώρα που η μαυρίλα της νύχτας ξαναγύρισε, ο Φρόντο καθόταν με το κεφάλι ανάμεσα στα γόνατά του και τα χέρια του να κρέμονται

καταγής όλο κούραση, με τα δάχτυλά του ν' ανοιγοκλείνουν σπασμωδικά κι αδύναμα. Ο Σαμ τον παρατηρούσε, ώσπου η νύχτα τους τύλιξε και τους δύο και έκρυψε τον έναν από τον άλλον. Δεν μπορούσε πια να βρει λόγια για να πει· και στράφηκε στις δικές του σκοτεινές σκέψεις. Όσο για τον ίδιο, αν και κατάκοπος και κάτω από τη σκιά του φόβου, εξακολουθούσε να του έχει απομείνει λίγη δύναμη ακόμα. Το *λέμπας* είχε κάποια ιδιότητα, χωρίς την οποία θα είχαν από καιρό πέσει κάτω να πεθάνουν. Δεν ικανοποιούσε την επιθυμία για φαγητό. Γι' αυτό και, μερικές φορές, ο νους του Σαμ ονειρευόταν φαγητό κι επιθυμούσε απλό ψωμί και κρέας. Κι όμως αυτό το ψωμί-για-το-δρόμο των Ξωτικών είχε μια δύναμη που όλο μεγάλωνε, καθώς οι ταξιδιώτες έτρωγαν μόνο από αυτό και δεν το ανακάτευαν με άλλες τροφές. Έτρεφε τη θέληση και έδινε δύναμη κι αντοχή για να επιβάλλονται στους μυώνες και στα μέλη τους πέρα από το μέτρο των θνητών πλασμάτων. Τώρα όμως έπρεπε να πάρουν καινούρια απόφαση. Δεν μπορούσαν ν' ακολουθήσουν αυτόν το δρόμο πια· γιατί συνέχιζε ανατολικά κατά τη μεγάλη Σκιά, το Βουνό όμως τώρα υψωνόταν στα δεξιά τους, σχεδόν ίσια στο νοτιά και έπρεπε να στρίψουν κατά κει. Όμως, ανάμεσα απλωνόταν ακόμα μια πλατιά ολόγυμνη περιοχή που κάπνιζε και ήταν γεμάτη στάχτες.

– Νερό, νερό! μουρμούρισε ο Σαμ.

Είχε στερήσει τον εαυτό του και στο φρυγμένο του το στόμα η γλώσσα του έμοιαζε χοντρή και πρησμένη· μ' όλη του όμως τη φροντίδα τούς είχε απομείνει πολύ λίγο τώρα, το μισό ίσως παγούρι του και μπορεί να είχαν ακόμα μέρες πορεία. Και θα τους είχε τελειώσει όλο, εδώ και πολύν καιρό, αν δεν είχαν τολμήσει ν' ακολουθήσουν το δρόμο των ορκ. Γιατί σε μεγάλες μεταξύ τους αποστάσεις σ' εκείνον το δρόμο ήταν φτιαγμένες στέρνες για να χρησιμοποιούν τα στρατεύματα που έστελναν βιαστικά σ' αυτές τις άνυδρες περιοχές. Σε μία ο Σαμ είχε βρει λίγο νερό που είχε απομείνει, πολυκαιρινό, θολωμένο από τους ορκ, αρκετό όμως στην απελπιστική τους θέση. Όμως, από τότε είχε περάσει μία μέρα. Δεν υπήρχε ελπίδα για άλλο.

Τέλος, κουρασμένος απ' τις έγνοιες ο Σαμ ψευτοκοιμήθηκε, αφήνοντας το αύριο ώσπου νά 'ρθει· δεν μπορούσε να κάνει τίποτε περισσότερο. Τα όνειρα και το ξύπνημα μπερδεύονταν ανήσυχα. Έβλεπε φώτα σαν χαιρέκακα μάτια και μαύρες μορφές να σέρνονται κι άκουγε φωνές σαν από άγρια ζώα ή τις τρομερές κραυγές πλασμάτων που τα βασάνιζαν· και πεταγόταν κι έβλεπε πως ο κόσμος ήταν όλος σκοτεινός και μόνο άδεια μαυρίλα ολόγυρά του. Μόνο μια φορά, όπως καθόταν και κοίταζε αγριεμένα ολόγυρα, του φάνηκε, μόλο που ήταν ξυπνητός, πως εξακολουθούσε να βλέπει κάτι χλωμά φώτα σαν μάτια· γρήγορα όμως τρεμόπαιξαν και χάθηκαν.

Η μισητή νύχτα πέρασε αργά και απρόθυμα. Το φως που την ακολούθησε ήταν θαμπό· γιατί εδώ, καθώς το Βουνό πλησίαζε, η ατμόσφαιρα ήταν πάντα σκοτεινή, ενώ από το Μαύρο Πύργο σέρνονταν βγαίνοντας τα πέπλα της Σκιάς που ο Σόρον ύφαινε ολόγυρά του. Ο Φρόντο ήταν ξαπλωμένος ανάσκελα δίχως να κουνιέται. Ο Σαμ στάθηκε πλάι του, απρόθυμος να μιλήσει, αν και ήξερα πως αυτός μιλούσε τώρα – έπρεπε να ενεργοποιήσει τη θέληση του κυρίου του γι' άλλη μια προσπάθεια. Τέλος, σκύβοντας και χαϊδεύοντας το μέτωπο του Φρόντο, του μίλησε στο αυτί.

– Ξύπνα, κύριε! είπε. Ώρα να ξεκινήσουμε πάλι.

Λες και τον ξύπνησε κάποιο κουδούνι απότομα, ο Φρόντο σηκώθηκε γρήγορα και κοίταξε κατά το νοτιά· όταν όμως τα μάτια του είδαν το Βουνό και την έρημο, δείλιασε πάλι.

– Δεν μπορώ να τα καταφέρω, Σαμ, είπε. Είναι βάρος ασήκωτο, μεγάλο βάρος.

Ο Σαμ ήξερε, πριν μιλήσει, πως ήταν μάταιο και πως τέτοιες κουβέντες μπορεί να έκαναν περισσότερο κακό παρά καλό, αλλά από τη λύπηση που ένιωθε δεν μπορούσε να κρατηθεί σιωπηλός.

– Άσε με τότε να το μεταφέρω λίγο εγώ, κύριε, είπε. Το ξέρεις πως θα το 'κανα και μ' όλη μου την καρδιά μάλιστα, για όσο έχω δύναμη.

Ένα άγριο φως φάνηκε στα μάτια του Φρόντο.

– Στάσου μακριά! Μη μ' αγγίζεις! φώναξε. Είναι δικό μου, σου λέω. Φύγε!

Το χέρι του πήγε κατά τη λαβή του σπαθιού του. Ύστερα όμως η φωνή του άλλαξε.

– Όχι, όχι, Σαμ, είπε λυπημένα. Αλλά πρέπει να καταλάβεις. Είναι δικό μου το φορτίο και κανείς άλλος δεν μπορεί να το μεταφέρει. Είναι πολύ αργά τώρα, Σαμ, καλέ μου. Δεν μπορείς να με βοηθήσεις ξανά μ' αυτόν τον τρόπο. Μ' έχει κάτω από την εξουσία του σχεδόν. Δε θα μπορούσα να το δώσω και, αν προσπαθούσες να το πάρεις, θα τρελαινόμουν.

Ο Σαμ κούνησε καταφατικά το κεφάλι.

– Καταλαβαίνω, είπε. Αλλά σκέφτομαι, κύριε Φρόντο, πως υπάρχουν μερικά πράγματα που δε μας χρειάζονται. Γιατί να μην ξαλαφρώσουμε λιγάκι το βάρος; Τώρα θα πάμε κατά κει, όσο πιο ίσια γίνεται – έδειξε το Βουνό. Άδικος κόπος να κουβαλάμε ό,τι δεν το χρειαζόμαστε σίγουρα.

Ο Φρόντο κοίταξε ξανά κατά το Βουνό.

– Όχι, είπε, δε θα χρειαστούμε πολλά σ' εκείνον το δρόμο. Και στο τέρμα του τίποτα.

Πιάνοντας την ασπίδα των ορκ που είχε, την πέταξε μακριά και το κράνος του ξοπίσω της. Ύστερα βγάζοντας τον γκρίζο μανδύα ξε-

κούμπωσε τη βαριά ζώνη και την άφησε να πέσει καταγής μαζί με το σπαθί στη θήκη του. Έσκισε τελείως τα κουρέλια του μαύρου μανδύα και τα σκόρπισε.

– Να, φώναξε, δε θα παριστάνω τον ορκ πια, φώναξε, ούτε θα κρατήσω όπλο, είτε καλό είτε κακό. Ας με πιάσουν, αν θέλουν!

Ο Σαμ έκανε το ίδιο και άφησε κατά μέρος τη δική του εξάρτυση των ορκ· κι έβγαλε όλα τα πράγματα απ' το σακίδιό του. Το καθένα απ' αυτά είχε κάπως καταφέρει να του γίνει αγαπητό, ίσως και γιατί τα είχε κουβαλήσει τόσο δρόμο με τόσο κόπο. Το πιο σκληρό απ' όλα ήταν να αποχωριστεί τα σύνεργα της μαγειρικής του. Δάκρυα ανάβλυσαν στα μάτια του στη σκέψη πως θα τα πετούσε.

– Θυμάσαι εκείνο το κουνελάκι, κύριε Φρόντο, είπε. Και το μέρος που καθόμαστε στη ζεστή πλαγιά στη χώρα του Καπετάν Φαραμίρ, τη μέρα που είδα τον ολίφαντα;

– Όχι, φοβάμαι πως όχι, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Δηλαδή, ξέρω πως έγιναν τέτοια πράγματα, αλλά δεν μπορώ να τα δω. Δε μου έχουν μείνει ούτε γεύση φαγητού ούτε αίσθηση νερού ούτε βουητό ανέμου ούτε ανάμνηση δέντρου, χορταριού ή λουλουδιού ούτε εικόνα φεγγαριού ή άστρου. Είμαι γυμνός στο σκοτάδι, Σαμ, και δεν υπάρχει παραπέτασμα ανάμεσα σ' εμένα και στον πύρινο τροχό. Αρχίζω να τον βλέπω και με τα μάτια ορθάνοιχτα κι όλα τ' άλλα ξεθωριάζουν.

Ο Σαμ τον πλησίασε και του φίλησε το χέρι.

– Τότε, όσο πιο γρήγορα το ξεφορτωθούμε, τόσο πιο γρήγορα θα ξεκουραστούμε, είπε κομπιάζοντας, μη βρίσκοντας τίποτε καλύτερο να πει.

«Με τα λόγια δε διορθώνεται τίποτα», μουρμούρισε μοναχός του, καθώς συγκέντρωσε όλα τα πράγματα που είχαν ξεδιαλέξει να πετάξουν. Δεν είχε καμιά όρεξη να τ' αφήσει έτσι ξεσκέπαστα στην ερημιά, μην τα δει κανένα μάτι.

– Ο Βρομερός κατά τα φαινόμενα πήρε εκείνο το θώρακα των ορκ, αλλά δε θα πάρει και σπαθί τώρα. Αρκετά επικίνδυνα είναι τα χέρια του κι όταν είναι άδεια. Κι ούτε θα μου μαγαρίσει εμένα τα κατσαρολικά μου!

Και μ' αυτά τα λόγια μετέφερε όλα τα πράγματα σε μια από τις πολλές σχισμές που χαράκωναν τη γη και τα έριξε μέσα. Ο θόρυβος, που έκαναν τα πολύτιμα κατσαρολικά του καθώς έπεφταν βαθιά στο σκοτάδι, έμοιαζε με πένθιμο καμπάνισμα στην καρδιά του.

Ξαναγύρισε στο Φρόντο και ύστερα έκοψε ένα κοντό κομμάτι από το σκοινί των ξωτικών για να χρησιμεύσει στον κύριό του για ζωνάρι και να σφίξει τον γκρίζο μανδύα καλά γύρω από τη μέση του. Το υπόλοιπο το τύλιξε με προσοχή και το ξανάβαλε στο σακίδιό του. Εκτός από αυτό κράτησε μόνο τα απομεινάρια από το-ψωμί-για-το-

δρόμο, το παγούρι και το Κεντρί που εξακολουθούσε να κρέμεται από τη ζώνη του· και κρυμμένα καλά σε μια τσέπη του χιτωνίου του, πάνω στο στήθος του το φιαλίδιο της Γκαλάντριελ και το μικρό κουτάκι που του είχε χαρίσει.

Τώρα, τέλος, γύρισαν τα πρόσωπά τους κατά το Βουνό και ξεκίνησαν, δίχως πια σκέψη να κρυφτούν, προσπαθώντας, παρά την κούρασή τους και την εξασθενημένη θέλησή τους, να συνεχίσουν να προχωρούν και τίποτ' άλλο. Στο σύθαμπο της θλιβερής εκείνης μέρας ελάχιστοι ακόμα και σ' αυτή τη χώρα της επαγρύπνησης θα μπορούσαν να τους διακρίνουν, εκτός από πολύ κοντά. Από όλους τους σκλάβους του Σκοτεινού Άρχοντα, μόνο οι Νάζγκουλ θα μπορούσαν να τον προειδοποιήσουν για τον κίνδυνο που πλησίαζε, μικρός αλλά ακατανίκητος, στην καρδιά του προστατευμένου του βασίλειου. Αλλά οι Νάζγκουλ και τα μαύρα τους φτερά ήταν έξω, σε άλλη αποστολή: ήταν συγκεντρωμένοι μακριά, σκιάζοντας την πορεία των Καπεταναίων της Δύσης κι εκεί ήταν στραμμένη η σκέψη του Σκοτεινού Πύργου.

Εκείνη τη μέρα φάνηκε στο Σαμ πως ο κύριός του είχε βρει καινούρια δύναμη, περισσότερη από ό,τι μπορούσε να αποδοθεί στο μικρό ξαλάφρωμα του φορτίου που είχε να μεταφέρει. Στις πρώτες πορείες προχώρησαν περισσότερο και με μεγαλύτερη ταχύτητα από ό,τι είχε ελπίσει. Η περιοχή ήταν κακοτράχαλη και εχθρική, παρ' όλα αυτά όμως προχώρησαν πολύ και το Βουνό όλο και πλησίαζε. Αλλά καθώς η μέρα έφευγε γρήγορα και το θαμπό φως άρχισε να χάνεται, ο Φρόντο καμπούριασε ξανά και άρχισε να παραπατάει, λες και η καινούρια προσπάθεια να του είχε εξαντλήσει όση δύναμη του είχε απομείνει.

Στον τελευταίο τους σταθμό σωριάστηκε κάτω και είπε: «Διψώ, Σαμ», και δεν ξαναμίλησε. Ο Σαμ του έδωσε μια γουλιά νερό· μόνο μια γουλιά ακόμα έμενε. Εκείνος δεν ήπιε· και τώρα, καθώς γι' άλλη μια φορά η νύχτα της Μόρντορ τους τύλιξε, μέσα από όλες του τις σκέψεις του ήρθε η ανάμνηση του νερού· και κάθε ρυάκι ή ποταμάκι ή πηγή που είχε ποτέ του δει, κάτω απ' τη σκιά κάποιας ιτιάς ή να παιζογυαλίζει στον ήλιο, χόρευαν και κυμάτιζαν για να τον βασανίζουν πίσω από το σκοτάδι των ματιών του. Ένιωθε τη δροσερή λάσπη στα δάχτυλα των ποδιών του καθώς πλατσούριζε στη Λίμνη στο Μπάιγουότερ με τον Τζόλι Καλύβα, τον Τομ και το Νιμπς και την αδελφή τους τη Ρόζι.

– Αυτά όμως ήταν χρόνια πριν, αναστέναξε, και πολύ μακριά. Ο δρόμος της επιστροφής, αν υπάρχει, περνάει απ' το Βουνό.

Δεν μπορούσε να κοιμηθεί κι έπιασε κουβέντα με τον εαυτό του.

– Έλα, λοιπόν, τα καταφέραμε καλύτερα απ' ό,τι έλπιζες, είπε με δύναμη. Πάντως, καλά αρχίσαμε. Υπολογίζω πως κάναμε τη μισή από-

σταση πριν σταματήσουμε. Μια μέρα ακόμα φτάνει – κι ύστερα σταμάτησε.

– Μην είσαι ανόητος, Σαμ Γκάμγκη, ήρθε η απάντηση με τη δική του τη φωνή. Δε θα πάει κι άλλη μέρα έτσι, ζήτημα είναι αν τα καταφέρει να προχωρήσει καθόλου. Κι εσύ δεν μπορείς να συνεχίσεις για πολύ ακόμα, αν του δίνεις όλο το νερό και το περισσότερο φαγητό.

– Πάντως αντέχω να πάω ακόμα αρκετό δρόμο και θα πάω.

– Πού;

– Στο Βουνό, φυσικά.

– Κι ύστερα, Σαμ Γκάμγκη, ύστερα τι; Όταν φτάσεις εκεί, τι θα κάνεις; Αυτός δε θα μπορεί να κάνει τίποτα μόνος του.

Απελπισμένα ο Σαμ κατάλαβε πως δεν είχε να δώσει απάντηση. Δεν είχε καμιά ξεκαθαρισμένη ιδέα. Ο Φρόντο δεν του είχε μιλήσει πολύ για την αποστολή του κι ο Σαμ το μόνο που ήξερε αόριστα ήταν πως το Δαχτυλίδι έπρεπε με κάποιον τρόπο να μπει στη φωτιά.

– Οι Σχισμές του Χαμού, μουρμούρισε, καθώς το παλιό όνομα ξανάρθε στη μνήμη του. Πάντως μπορεί ο Κύριος να ξέρει πώς να τις βρει, εγώ πάντως δεν ξέρω.

– Να που 'ρχεσαι στα λόγια μου! ήρθε η απάντηση. Στο Φρόντο πάνε όλα. Το 'πε κι ο ίδιος. Είσαι ανόητος, που συνεχίζεις να ελπίζεις και να κοπιάζεις. Θα μπορούσατε να είχατε ξαπλώσει χάμω και να 'χατε κοιμηθεί παρέα εδώ και μέρες, αν δεν ήσουν τόσο επίμονος. Αλλά θα πεθάνετε έτσι κι αλλιώς, ή και χειρότερα. Καλά θα κάνεις να πέσεις χάμω και να τα παρατήσεις τώρα. Στην κορφή πάντως δε φτάνεις.

– Εγώ θα φτάσω εκεί, ακόμα κι αν χρειαστεί ν' αφήσω πίσω μου τα πάντα εκτός από τα κόκαλά μου, είπε ο Σαμ. Και θα κουβαλήσω εγώ ο ίδιος τον κύριο Φρόντο, ακόμα κι αν μου κοπεί η μέση κι αν γίνει η καρδιά μου χίλια κομμάτια. Σταμάτα, λοιπόν, τις αντιρρήσεις!

Εκείνη τη στιγμή ο Σαμ ένιωσε να τρεμουλιάζει η γη από κάτω του κι άκουσε ή ένιωσε ένα βαθύ απόμακρο βουητό σαν βροντή φυλακισμένη κάτω από τη γη. Φάνηκε για λίγο μια κόκκινη φλόγα που τρεμόσβησε κάτω από τα σύννεφα και ξεψύχησε. Και το Βουνό κοιμόταν ανήσυχα.

Το τελευταίο στάδιο του ταξιδιού τους στο Όροντρούιν έφτασε και ήταν ένα μαρτύριο μεγαλύτερο από ό,τι είχε ποτέ του φανταστεί ο Σαμ πως θα μπορούσε να αντέξει. Πονούσε και ήταν τόσο κολλημένο το στόμα του από τη δίψα, που δεν μπορούσε να καταπιεί ούτε μια μπουκιά φαΐ. Εξακολουθούσε να είναι σκοτεινά, και δεν έφταιγαν μόνο οι καπνοί του Βουνού – έμοιαζε να έρχεται καταιγίδα και πέρα μακριά

νοτιοανατολικά γυάλιζαν αστραπές στο μαύρο ουρανό από κάτω. Και το χειρότερο απ' όλα ήταν μια ατμόσφαιρα γεμάτη αναθυμιάσεις· ανέπνεαν με δυσκολία και πόνο και τους έπιασε μία ζαλάδα, ώστε συχνά παραπατούσαν κι έπεφταν. Όμως η θέλησή τους δε λύγιζε και συνέχιζαν τον αγώνα.

Το Βουνό εξακολουθούσε να πλησιάζει, ώσπου, αν σήκωναν τα βαριά τους κεφάλια, κάλυπτε όλο το οπτικό τους πεδίο, έτσι όπως υψωνόταν μπροστά τους – ένας θεόρατος όγκος από στάχτες, λάβα και καμένες πέτρες, που από μέσα τους ένας απόκρημνος κώνος ανέβαινε ως τα σύννεφα. Πριν σβήσει το μισοσκόταδο της μέρας κι έρθει το αληθινό σκοτάδι, είχαν φτάσει έρποντας και σκοντάφτοντας στους πρόποδές του.

Με μια λαχανιασμένη ανάσα ο Φρόντο έπεσε καταγής. Ο Σαμ κάθισε πλάι του. Κατάπληκτος ένιωθε κουρασμένος, αλλά ανάλαφρος και το κεφάλι του ήταν πάλι καθαρό. Δεν του ταλαιπωρούσαν το νου άλλες αμφιβολίες. Ήξερε όλα τα επιχειρήματα της απελπισίας και δεν τους έδινε σημασία. Τη θέλησή του, ατσαλωμένη τώρα, μόνο ο θάνατος μπορούσε να τη σπάσει. Δεν ένιωθε πια ούτε επιθυμία ούτε ανάγκη για ύπνο, αλλά μάλλον για επαγρύπνηση. Ήξερε πως όλες οι δυσκολίες και οι κίνδυνοι μαζεύονταν τώρα μαζί σ' ένα σημείο – η αυριανή μέρα θα ήταν μέρα σημαδεμένη, η μέρα της τελικής προσπάθειας ή της καταστροφής, της τελευταίας πνιγμένης αναπνοής.

Πότε όμως θα ερχόταν; Η νύχτα φαινόταν ατελείωτη και άχρονη, το ένα λεπτό ακολουθούσε το άλλο πέφτοντας νεκρό δίχως να περνά η ώρα ούτε να έρχεται κάποια αλλαγή. Ο Σαμ άρχισε ν' αναρωτιέται μην τυχόν και είχε αρχίσει μια δεύτερη σκοτεινιά και δε θα ξαναφαινόταν μέρα πια. Τέλος, έψαξε στα σκοτεινά για το χέρι του Φρόντο. Ήταν παγωμένο κι έτρεμε. Ο κύριός του τουρτούριζε.

– Δεν έπρεπε ν' αφήσω την κουβέρτα, μουρμούρισε ο Σαμ.

Και, ξαπλώνοντας κάτω προσπάθησε ν' ανακουφίσει το Φρόντο με τα χέρια και το σώμα του. Ύστερα τον πήρε ο ύπνος και το θαμπό φως της τελευταίας μέρας της αποστολής τους τούς βρήκε πλάι πλάι. Ο αέρας είχε πέσει την προηγούμενη μέρα καθώς είχε αλλάξει την κατεύθυνσή του από τη Δύση και τώρα ερχόταν από το Βοριά και άρχισε να δυναμώνει· κι αργά αργά το φως του αόρατου Ήλιου κατέβηκε φιλτραρισμένο ως τις σκιές που βρίσκονταν οι χόμπιτ.

– Εμπρός, τώρα! Πάμε για την τελευταία λαχανιασμένη προσπάθεια! είπε ο Σαμ όπως σηκώθηκε όρθιος με κόπο.

Έσκυψε πάνω από το Φρόντο και τον ξύπνησε μαλακά. Ο Φρόντο βόγκησε· αλλά βάζοντας όλη του τη θέληση σηκώθηκε παραπατώντας όρθιος· κι ύστερα έπεσε στα γόνατα πάλι. Σήκωσε τα μάτια του με δυσκολία στις σκοτεινές πλαγιές του Βουνού του Χαμού που πυργωνό-

ταν από πάνω του και ύστερα αξιολύπητα άρχισε να προχωρεί με τα τέσσερα.

Ο Σαμ τον κοίταξε κι έκλαιγε η καρδιά του, αλλά δε βγήκαν δάκρυα απ' τα στεγνά του μάτια που έτσουζαν.

«Είπα πως θα τον κουβαλήσω ακόμα κι αν μου κοπεί η μέση, μουρμούρισε, και θα το κάνω!»

– Έλα, κύριε Φρόντο! φώναξε. Εγώ δεν μπορώ να σ' το κουβαλήσω, μπορώ όμως να κουβαλήσω κι εσένα κι αυτό μαζί. Έλα, λοιπόν, σήκω! Έλα, καλέ μου κύριε Φρόντο! Ο Σαμ θα σε πάρει στην πλάτη. Εσύ θα του λες μόνο πού να πηγαίνει κι αυτός θα πηγαίνει.

Όταν ο Φρόντο ανέβηκε στην πλάτη του, με τα χέρια χαλαρά γύρω από το λαιμό του και τα πόδια πιασμένα σφιχτά κάτω από τα χέρια του, ο Σαμ σηκώθηκε όρθιος παραπατώντας· και, ύστερα κατάπληκτος, ένιωσε το φορτίο του ελαφρό. Είχε φοβηθεί πως μόλις και μετά βίας θα είχε τη δύναμη να σηκώσει τον κύριό του μοναχό και πέρα από αυτό περίμενε πως θα είχε μερίδιο από το φοβερό βάρος του καταραμένου Δαχτυλιδιού που τραβούσε προς τα κάτω. Αλλά δεν ήταν έτσι. Είτε γιατί ο Φρόντο ήταν τόσο αδυνατισμένος από τους μακρόχρονους πόνους του, την πληγή από το μαχαίρι, το δηλητηριασμένο κεντρί, τη λύπη, το φόβο, την άστεγη περιπλάνηση, είτε γιατί του είχε δοθεί σαν δώρο δύναμη στο τέλος, ο Σαμ σήκωσε το Φρόντο με την ίδια ευκολία που θα κουβαλούσε ένα χομπιτο-πιτσιρίκι στην πλάτη του παίζοντας στη χλόη ή στα χωράφια του Σάιρ. Πήρε μια βαθιά αναπνοή και ξεκίνησε.

Είχαν φτάσει στους πρόποδες του Βουνού από τη βόρεια πλευρά του και λίγο προς τα δυτικά· εκεί οι μακρουλές γκρίζες πλαγιές του, αν και ανώμαλες, δεν ήταν απόκρημνες. Ο Φρόντο δε μιλούσε και ο Σαμ προχωρούσε με κόπο, όσο καλύτερα μπορούσε, χωρίς καθοδήγηση, παρά μόνο με τη θέληση να ανεβεί όσο πιο ψηλά μπορεί πριν εξαντληθεί η δύναμή του και λυγίσει η θέλησή του. Με κόπο προχωρούσε ασταμάτητα, όλο και πιο ψηλά, στρίβοντας πότε από δω και πότε από κει, για να ανηφορίζει πιο ομαλά, σκοντάφτοντας συχνά και στο τέλος άρχισε να σέρνεται σαν σαλιγκάρι με βαρύ φορτίο στη ράχη του. Όταν η θέλησή του δεν μπορούσε να τον σπρώξει πιο πέρα και τα μέλη του εξαντλήθηκαν, σταμάτησε κι ακούμπησε κάτω τον κύριό του.

Ο Φρόντο άνοιξε τα μάτια του και πήρε αναπνοή. Ήταν ευκολότερη η αναπνοή εδώ πάνω ψηλότερα από τις αναθυμιάσεις, που στροβιλίζονταν κι απλώνονταν κάτω χαμηλά.

– Σ' ευχαριστώ, Σαμ, είπε μ' ένα σπασμένο ψιθύρισμα. Πόσο έχουμε ακόμα;

– Δεν ξέρω, είπε ο Σαμ, γιατί δεν ξέρω πού πάμε.

Κοίταξε πίσω και ύστερα κοίταξε ψηλά· και έμεινε κατάπληκτος όταν είδε πόσο μακριά τον είχε φέρει η τελευταία του προσπάθεια. Το Βουνό, έτσι όπως στεκόταν απειλητικό και μοναχό, έδειχνε ψηλότερο απ' ό,τι ήταν. Ο Σαμ είδε τώρα πως ήταν χαμηλότερο από τα ψηλά περάσματα των Έφελ Ντούαθ, που αυτός κι ο Φρόντο είχαν ανεβεί. Οι ασαφείς και ανώμαλες ράχες της τεράστιας βάσης του υψώνονταν κάπου τρεις χιλιάδες πόδια πάνω από την πεδιάδα και από πάνω τους ανέβαινε κάπου άλλο μισό από αυτό το ύψος ξανά ο ψηλός κεντρικός κώνος του, σαν ένα τεράστιο καμίνι ή καμινάδα μ' έναν οδοντωτό κρατήρα στην κορυφή. Ο Σαμ όμως είχε κιόλας ανεβεί περισσότερο από τη μισή απόσταση από τη βάση και η πεδιάδα του Γκόργκοροθ θαμποφαινόταν κάτω, τυλιγμένη στις αναθυμιάσεις και στη σκιά. Εκεί που κοίταζε ψηλά θα έβγαζε μια φωνή, αν τον άφηνε το φρυγμένο του λαρύγγι· γιατί ανάμεσα στα ανώμαλα υψωματάκια και στις ράχες ψηλότερα έβλεπε καθαρά ένα μονοπάτι ή δρόμο. Ανηφόριζε σαν ζωνάρι που ανέβαινε από τα δυτικά και τυλιγόταν σαν φίδι γύρω από το Βουνό, ώσπου, πριν στρίψει και χαθεί από τα μάτια, έφτανε τη βάση του κώνου στην ανατολική του πλευρά.

Ο Σαμ δεν έβλεπε τη διαδρομή του ακριβώς από πάνω του, εκεί που ήταν το χαμηλότερο σημείο του, γιατί είχε μια απότομη πλαγιά που ξεκινούσε από το σημείο που στεκόταν· αλλά υπολόγισε πως, αν κατάφερνε να σκαρφαλώσει λίγο πιο πάνω, θα έβγαιναν στο μονοπάτι. Μια αμυδρή ελπίδα τού ξαναγεννήθηκε. Μπορεί ακόμα να το κατακτούσαν το Βουνό.

«Θα 'λεγε κανείς πως το 'βαλαν εκεί εξεπίτηδες!» μονολόγησε. «Αν δεν ήταν εκεί, θα αναγκαζόμουν να πω πως νικήθηκα στο τέλος.»

Το μονοπάτι δεν ήταν εκεί για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του Σαμ. Δεν το ήξερε, αλλά κοίταζε το Δρόμο του Σόρον από το Μπαράντ-ντουρ στις Σάμαθ Νάουρ, τις Αίθουσες της Φωτιάς. Ξεκινούσε από τη θεόρατη δυτική πύλη του Σκοτεινού Πύργου και περνούσε πάνω από μία βαθιά άβυσσο με μια τεράστια σιδερένια γέφυρα και ύστερα μπαίνοντας στην πεδιάδα προχωρούσε για μία λεύγα ανάμεσα από δύο χάσματα που κάπνιζαν κι έτσι έφτανε ένα μακρύ ανηφορικό υπερυψωμένο δρόμο που έβγαζε στην ανατολική πλευρά του Βουνού. Από εκεί έστριβε και έζωνε όλη τη μεγάλη του περιφέρεια από το νότο ως το βοριά και τέλος ανέβαινε ψηλά στον κώνο της κορυφής, αλλά μακριά όμως ακόμα από την κορυφή που κάπνιζε, σε μια σκοτεινή είσοδο που έβλεπε ανατολικά ίσια στο Παράθυρο του Ματιού στο σκεπασμένο σκιές φρούριο του Σόρον. Ο δρόμος συχνά έκλεινε ή χαλούσε από τις αναταραχές των καμινιών του Βουνού, αλλά πάντοτε τον επισκεύαζαν και τον άνοιγαν πάλι με τους κόπους αμέτρητων ορκ.

Ο Σαμ πήρε μια βαθιά αναπνοή. Μονοπάτι υπήρχε, αλλά πώς θα

κατάφερνε ν' ανεβεί την πλαγιά δεν το 'ξερε. Πρώτα έπρεπε να ξεκουράσει την πονεμένη του πλάτη. Ξάπλωσε πλάι στο Φρόντο για λίγο. Κανείς δε μιλούσε. Σιγά σιγά το φως δυνάμωνε. Ξαφνικά μια ανεξήγητη αίσθηση επείγουσας ανάγκης κυρίευσε το Σαμ. Έμοιαζε σχεδόν λες και του φώναξαν: «Τώρα, τώρα, ειδαλλιώς θα 'ναι αργά!» Σφίχτηκε και σηκώθηκε. Κι ο Φρόντο φαινόταν ότι είχε νιώσει το κάλεσμα. Ανασηκώθηκε με κόπο στα γόνατα.

– Θα συρθώ, Σαμ, είπε κοντανασαίνοντας.

Έτσι, λίγο λίγο, σαν μικρά γκρίζα έντομα, σύρθηκαν κι ανέβηκαν την πλαγιά. Βγήκαν στο μονοπάτι και βρήκαν πως ήταν φαρδύ, στρωμένο με χαλίκι και πατημένη στάχτη. Ο Φρόντο ανέβηκε πάνω του και ύστερα κινήθηκε, λες από κάποια επιταγή, και έστριψε αργά ν' αντικρίσει την Ανατολή. Πέρα μακριά οι σκιές του Σόρον βρίσκονταν στις θέσεις τους· αλλά είτε γιατί τα έσκισε κάποια πνοή ανέμου από τον έξω κόσμο είτε γιατί μετακινήθηκαν από κάποια μεγάλη εσωτερική ανησυχία, τα πέπλα των συννέφων στριφογύρισαν και για μια στιγμή παραμέρισαν· και τότε είδε να υψώνονται μαύροι, πιο μαύροι και πιο σκοτεινοί απ' τις πελώριες σκιές που τους περικύκλωναν, τους σκληρούς πυργίσκους και τη σιδερένια κορόνα του πιο ψηλού πύργου του Μπαράντ-ντουρ. Μόνο για μια στιγμή κοίταξε προς τα έξω, αλλά λες κι από κάποιο μεγάλο παράθυρο σ' αμέτρητο ύψος μαχαίρωσε το βοριά μια κόκκινη φλόγα, το τρεμοπαίξιμο ενός διαπεραστικού Ματιού· και ύστερα οι σκιές έκλεισαν πάλι και το τρομερό όραμα χάθηκε. Το Μάτι δεν ήταν στραμμένο προς το μέρος τους – κοιτούσε βοριινά, εκεί που ήταν περικυκλωμένοι οι Καπεταναίοι της Δύσης κι εκεί κατευθυνόταν τώρα όλη του η κακία, καθώς η Δύναμη κινήθηκε να δώσει το τελειωτικό της χτύπημα· ο Φρόντο όμως ύστερα από αυτή την τρομερή ματιά έπεσε λες και είχε χτυπηθεί θανάσιμα. Το χέρι του αναζήτησε την αλυσίδα γύρω από το λαιμό του.

Ο Σαμ γονάτισε δίπλα του. Ξεψυχισμένα, μόλις που ακουγόταν, άκουσε το Φρόντο να ψιθυρίζει:

– Βοήθησέ με, Σαμ! Βοήθεια, Σαμ! Κράτα μου το χέρι! Εγώ δεν μπορώ να το σταματήσω.

Ο Σαμ πήρε τα χέρια του κυρίου του και τα έβαλε μαζί, παλάμη με παλάμη, και τα φίλησε· και ύστερα τα κράτησε απαλά ανάμεσα στα δικά του. Ξαφνικά του ήρθε η σκέψη: «Μας ανακάλυψε! Όλα τέλειωσαν ή τελειώνουν πολύ γρήγορα. Τώρα, Σαμ Γκάμγκη, αυτό είναι το τέλος του τέλους».

Σήκωσε ξανά το Φρόντο και τράβηξε τα χέρια του στο στήθος του, αφήνοντας τα πόδια του κυρίου του να κρέμονται. Ύστερα έσκυψε το κεφάλι του και πήρε με κόπο τον ανηφορικό δρόμο. Δεν ήταν τόσο εύκολος, όσο είχε φανεί στην αρχή. Για καλή τύχη οι φωτιές που

είχαν ξεχυθεί ανταριασμένες, τότε που ο Σαμ στεκόταν στην Κίριθ Ούνγκολ, είχαν κυλήσει κάτω από τις νότιες και δυτικές πλαγιές κυρίως κι ο δρόμος απ' αυτή την πλευρά δεν ήταν κλεισμένος. Σε πολλά σημεία όμως είχε κατολισθήσεις· ή τον διαπερνούσαν μεγάλες ρωγμές. Αφού ανηφόριζε ανατολικά για αρκετή ώρα, έπαιρνε μια κλειστή στροφή και γύριζε δυτικά για λίγο. Εκεί στη στροφή περνούσε μέσα από ένα μεγάλο πολυκαιρινό βράχο που εξείχε, που, κάποτε πολύ παλιά, τον είχαν ξεράσει τα καμίνια του Βουνού. Λαχανιασμένος από το φορτίο του ο Σαμ πήρε τη στροφή· και την ώρα που το έκανε, με την άκρη του ματιού του, είδε κάτι να πέφτει από το βράχο, σαν ένα μικρό κομμάτι μαύρης πέτρας που είχε κατρακυλήσει καθώς πέρασε.

Ένα ξαφνικό βάρος τον χτύπησε κι έπεσε μπροστά, τραυματίζοντας το πίσω μέρος των χεριών του που εξακολουθούσαν να κρατούν τα χέρια του κυρίου του. Ύστερα κατάλαβε τι είχε γίνει, γιατί από πάνω του, όπως ήταν πεσμένος, άκουσε μια μισητή φωνή.

– Κακέ αφέντη! σφύριξε. Κακός αφέντης μας κοροϊδεύει· κοροϊδεύει το Σμήγκολ, *γκόλουμ*. Δεν πρέπει να πάει από δω. Δεν πρέπει να βλάψει το Πολύτιμο. Δώσσσ' το στο Σμήγκολ, ναι, δώσσσ' το μαςςς. Δώσσσ' το μαςς!

Μ' ένα βίαιο τίναγμα ο Σαμ σηκώθηκε. Αμέσως τράβηξε το σπαθί του· αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Το Γκόλουμ και ο Φρόντο ήταν σφιχταγκαλιασμένοι. Το Γκόλουμ πάλευε με τον κύριό του, προσπαθώντας να φτάσει την αλυσίδα και το Δαχτυλίδι. Αυτό ήταν πιθανότατα το μόνο πράγμα που θα μπορούσε να ανάψει τις μισοσβησμένες στάχτες στην καρδιά και στη θέληση του Φρόντο – μια επίθεση, μια προσπάθεια να του αποσπάσουν το θησαυρό του δια της βίας. Έπεσε στην αντεπίθεση με τέτοια ξαφνική μανία, που άφησε το Σαμ κατάπληκτο, το ίδιο και το Γκόλουμ. Αλλά ακόμα κι έτσι, τα πράγματα μπορεί να είχαν εξελιχθεί διαφορετικά, αν το Γκόλουμ είχε μείνει απαράλλαχτο· αλλά ό,τι φοβερά μονοπάτια, έρημα, πεινασμένα και άνυδρα, είχε περάσει, σπρωγμένο από μια αχόρταγη επιθυμία κι έναν τρομερό φόβο, είχαν αφήσει θλιβερά σημάδια πάνω του. Ήταν αδύνατο, ξελιγωμένο της πείνας, κάτισχνο, όλο κόκαλα και τσιτωμένο αρρωστιάρικο πετσί. Ένα άγριο φως έκαιγε στα μάτια του, αλλά η παλιά του δύναμη στις λαβές δεν έφτανε την κακία του πια. Ο Φρόντο το πέταξε από πάνω του και σηκώθηκε τρέμοντας.

– Χάμω, χάμω! λαχάνιασε, σφίγγοντας το χέρι στο στήθος του έτσι, ώστε κάτω από το κάλυμμα του δερμάτινού του πουκάμισου έσφιγγε το Δαχτυλίδι. Χάμω, πλάσμα που σέρνεσαι, βγες απ' το δρόμο μου! Οι ώρες σου τελειώνουν. Δεν μπορείς ούτε να με προδώσεις ούτε να με σκοτώσεις τώρα.

Τότε ξαφνικά, όπως παλιότερα κάτω απ' τη σκιά των Έμιν Μιούιλ,

ο Σαμ είδε τους δύο αντιπάλους με άλλα μάτια. Είδε μια ζαρωμένη μορφή, σχεδόν τη σκιά ενός ζωντανού πλάσματος, ένα πλάσμα τώρα ολοκληρωτικά αφανισμένο και νικημένο, κυριευμένο όμως με μια απαίσια μανία και λύσσα· και μπροστά του στεκόταν αυστηρή, δίχως να την αγγίζει ο οίκτος τώρα, μια μορφή ντυμένη κατάλευκα, που στο στήθος της κρατούσε έναν πύρινο τροχό. Και μέσα από τη φωτιά μιλούσε μια φωνή προστακτική.

– Φύγε και μη μ' ενοχλήσεις πια! Εάν ποτέ με αγγίξεις ξανά, θα πέσεις στη Φωτιά του Χαμού.

Η ζαρωμένη μορφή πισωπάτησε, ανοιγοκλείνοντας τα μάτια όλο τρόμο και, παρ' όλ' αυτά, ταυτόχρονα ακόρεστη επιθυμία.

Ύστερα το όραμα έσβησε και ο Σαμ είδε το Φρόντο να στέκεται, με το χέρι στο στήθος, λαχανιασμένο, και το Γκόλουμ στα πόδια του, πεσμένο στα γόνατα με τις παλάμες του πλατιά ανοιγμένες στο χώμα.

– Το νου σου! ξεφώνισε ο Σαμ. Θα ορμήσει!

Προχώρησε κραδαίνοντας το σπαθί του.

– Γρήγορα, Κύριε! λαχάνιασε. Φύγε! Φύγε! Δεν έχουμε καιρό για χάσιμο. Θα το κανονίσω εγώ. Φύγε!

Ο Φρόντο τον κοίταξε, λες και βρισκόταν τώρα μακριά.

– Ναι, πρέπει να φύγω, είπε. Έχε γεια, Σαμ! Να το τέλος, επιτέλους. Στο Βουνό του Χαμού θα 'ρθει το τέλος. Έχε γεια!

Γύρισε κι έφυγε, προχωρώντας αργά αλλά στητά, ακολουθώντας το ανηφορικό μονοπάτι.

– Και τώρα, είπε ο Σαμ, τώρα θα σε κανονίσω επιτέλους.

Όρμησε με το σπαθί του τραβηγμένο, έτοιμος για μάχη. Το Γκόλουμ όμως δεν πήδησε. Έπεσε μπρούμυτα στη γη και κλαψούριζε.

– Μη μαςςς σκοτώνειςςς, έκλαιγε. Μη μαςςς τρυπήσειςςς με το κακό σκληρό ατσάλι! Άσε μας να ζήσουμε, ναι, να ζήσουμε λιγάκι ακόμα! Χαμένοι, χαμένοι! Είμαστε χαμένοι. Κι όταν χαθεί το Πολύτιμο θα πεθάνουμε, ναι, θα σβήσουμε στη σκόνη – ανακάτεψε τις στάχτες του μονοπατιού με τα μακριά λιπόσαρκα δάχτυλά του. Σκόνη! σφύριξε.

Το χέρι του Σαμ ταλαντεύτηκε. Ο νους του έβραζε από το θυμό και την ανάμνηση του κακού. Θα ήταν δίκαιο να σφάξει αυτό το δόλιο και δολοφονικό πλάσμα, δίκαιο γιατί του άξιζε πολλές φορές· και φαινόταν και το μόνο σίγουρο που είχε να κάνει. Αλλά στα κατάβαθα της καρδιάς του υπήρχε κάτι που τον συγκρατούσε: δεν μπορούσε να χτυπήσει αυτό το πλάσμα έτσι όπως ήταν πεσμένο στη σκόνη, έρημο, αφανισμένο, πανάθλιο. Κι αυτός ο ίδιος, αν και μόνο για λίγο, είχε μεταφέρει το Δαχτυλίδι, και τώρα μπορούσε λίγο να νιώσει την αγωνία του εξουθενωμένου σώματος και πνεύματος του Γκόλουμ, που ήταν σκλαβωμένα σ' εκείνο το Δαχτυλίδι, δίχως να μπορούν να βρουν ειρή-

νη ή ανακούφιση ποτέ ξανά στη ζωή. Ο Σαμ όμως δεν είχε λόγια να εκφράσει αυτά που ένιωθε.

– Οχ, π' ανάθεμά σε, βρομερό πλάσμα! είπε. Φύγε! Ξεκουμπίσου! Δε σ' εμπιστεύομαι ούτε για να σε κλοτσήσω· φύγε όμως. Ειδαλλιώς θα σε *τρυπήσω*, ναι, με το κακό σκληρό ατσάλι.

Το Γκόλουμ σηκώθηκε στα τέσσερα και έκανε αρκετά βήματα πίσω και ύστερα γύρισε και, καθώς ο Σαμ ετοιμάστηκε να του δώσει μια κλοτσιά, το 'βαλε στα πόδια κατηφορίζοντας το μονοπάτι. Ο Σαμ δεν ασχολήθηκε πια μαζί του. Ξαφνικά θυμήθηκε τον κύριό του. Κοίταξε προς τα πάνω το μονοπάτι και δεν τον είδε. Πήρε με κόπο τον ανήφορο, όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Αν είχε κοιτάξει πίσω, μπορεί να είχε δει το Γκόλουμ, όχι πολύ πολύ πιο κάτω, να στρίβει πάλι και ύστερα, με ένα άγριο τρελό φως να καίει στα μάτια του, να έρχεται, γρήγορα αλλά προσεκτικά, έρποντας από πίσω – μια κρυφή σκιά ανάμεσα στα βράχια.

Το μονοπάτι εξακολουθούσε να ανηφορίζει. Γρήγορα έστριβε ξανά και με μια τελευταία ανατολική διαδρομή έμπαινε σε ένα κόψιμο στην όψη του κώνου και έφτανε σε μια σκοτεινή πόρτα στην πλευρά του Βουνού, στην πόρτα των Σάμαθ Νάουρ. Πολύ μακριά τώρα ανεβαίνοντας κατά το Νοτιά ο ήλιος, διατρυπώντας τους καπνούς και τη θολούρα, έκαιγε απειλητικός, ένας θαμπός νερουλιασμένος κόκκινος δίσκος· αλλά όλη η Μόρντορ απλωνόταν γύρω από το Βουνό, σαν νεκρή γη, σιωπηλή, τυλιγμένη στις σκιές, περιμένοντας κάποιο τρομερό χτύπημα.

Ο Σαμ έφτασε στο ανοιχτό στόμιο και τέντωσε τα μάτια του για να δει. Ήταν σκοτάδι και ζέστη κι ένα βαθύ μπουμπουνητό τράνταζε τον αέρα.

– Φρόντο! Κύριε! φώναξε.

Καμιά απάντηση. Για μια στιγμή στάθηκε· η καρδιά του χτυπούσε αγριεμένη από το φόβο κι ύστερα μπήκε μέσα. Ένας ίσκιος τον ακολούθησε.

Στην αρχή δεν μπορούσε να δει τίποτα. Στη μεγάλη του ανάγκη έβγαλε έξω γι' άλλη μια φορά το φιαλίδιο της Γκαλάντριελ, ήταν όμως χλωμό και παγωμένο στο τρεμάμενο χέρι του και δεν έριχνε φως σ' αυτή την πνιγερή σκοτεινιά. Είχε φτάσει στην καρδιά του βασιλείου του Σόρον και στα μεταλλουργεία της αρχαίας του δύναμης, της πιο μεγάλης στη Μέση-γη· και όλες οι άλλες δυνάμεις εδώ έχαναν την ισχύ τους. Φοβισμένος έκανε μερικά αβέβαια βήματα στο σκοτάδι και ύστερα, εντελώς ξαφνικά, φάνηκε μια κόκκινη αστραπή που τινάχτηκε ψηλά και άγγιξε την ψηλή μαύρη οροφή. Τότε ο Σαμ είδε ότι βρισκόταν σε μία μακρουλή σπηλιά ή σήραγγα, που έμπαινε μέσα στον κώνο

του Βουνού που κάπνιζε. Αλλά λίγο πιο μέσα το δάπεδό της και τα τοιχώματα και από τις δύο πλευρές ήταν σχισμένα στα δύο από μια μεγάλη ρωγμή, από όπου έβγαινε η άγρια φλόγα, που πότε πηδούσε ψηλά και πότε έσβηνε στο σκοτάδι· και όλη αυτή την ώρα κάτω βαθιά ακούγονταν ένα βουητό και μια αναταραχή λες και τεράστιες μηχανές να βροντούσαν και ν' αγκομαχούσαν.

Η φλόγα πήδησε πάλι ψηλά κι εκεί στο χείλος του χάσματος, στην άκρη άκρη της Σχισμής του Χαμού, στεκόταν ο Φρόντο, μια μαύρη σκιά στο φως της κοκκινίλας, γεμάτος υπερένταση, ολόρθος, αλλά ακίνητος λες και είχε πετρώσει.

– Κύριε! φώναξε ο Σαμ.

Τότε ο Φρόντο κινήθηκε και μίλησε με φωνή καθαρή, με μια φωνή πιο καθαρή και δυνατή από ό,τι τον είχε ποτέ ακούσει ο Σαμ να χρησιμοποιεί, μια φωνή που ακούστηκε πάνω από το βουητό και την αναταραχή του Βουνού του Χαμού, που αντήχησε στην οροφή και στους τοίχους.

– Έχω έρθει, είπε. Αλλά τώρα δεν αποφασίζω να κάνω αυτό που ήρθα να κάνω. Δε θα το κάνω αυτό το πράγμα. Το Δαχτυλίδι είναι δικό μου!

Και ξαφνικά, καθώς το έβαλε στο δάχτυλό του, χάθηκε από τα μάτια του Σαμ. Ο Σαμ ένιωσε την ανάσα του να κόβεται, αλλά δεν πρόλαβε να φωνάξει, γιατί εκείνη τη στιγμή συνέβηκαν πολλά πράγματα.

Κάτι χτύπησε άγρια το Σαμ στην πλάτη, έχασε την ισορροπία του κι έπεσε στο πλάι χτυπώντας το κεφάλι του στο πέτρινο δάπεδο, καθώς μια σκοτεινή σκιά πήδηξε από πάνω του. Έμεινε ακίνητος και για μια στιγμή όλα γύρω του σκοτείνιασαν.

Και πολύ μακριά, μόλις ο Φρόντο φόρεσε το Δαχτυλίδι διεκδικώντας το για τον εαυτό του, ακόμα και στις Σάμαθ Νάουρ στην καρδιά του βασιλείου του, η Δύναμη που βρισκόταν στο Μπαράντ-ντουρ συγκλονίστηκε και ο Πύργος κλονίστηκε από τα θεμέλιά του ως την περήφανη σκληρή κορυφή του. Ο Σκοτεινός Άρχοντας ξαφνικά τον πήρε είδηση και το Μάτι του τρυπώντας όλους τους ίσκιους πέρασε την πεδιάδα κι έφτασε στην πόρτα που είχε ο ίδιος φτιάξει· και το μέγεθος της ανοησίας του ξεσκεπάστηκε με μια εκτυφλωτική αστραπή και όλα τα τεχνάσματα των εχθρών του ξεσκεπάστηκαν επιτέλους. Τότε ο θυμός του άναψε και κόρωσε, αλλά ο φόβος του απλώθηκε σαν τεράστιος μαύρος καπνός να τον πνίξει. Γιατί καταλάβαινε το θανάσιμο κίνδυνο που διέτρεχε και την κλωστή απ' όπου τώρα κρεμόταν η μοίρα του.

Από όλα τα τεχνάσματα και τα δίχτυα του φόβου και της προδοσίας, από όλα του τα στρατηγικά σχέδια και τους πολέμους τώρα ο νους του απελευθερώθηκε μ' ένα τίναγμα· και απ' άκρη σ' άκρη τρεμούλιασε το

βασίλειό του, οι σκλάβοι του ζάρωσαν από το φόβο, οι στρατιές του σταμάτησαν και οι καπεταναίοι του, χωρίς καθοδήγηση, χωρίς θέληση, ταλαντεύτηκαν κι απελπίστηκαν. Γιατί τους είχε ξεχάσει. Όλος ο νους κι ο σκοπός της Δύναμης που τους οδηγούσε ήταν τώρα στραμμένος με όλη του τη δύναμη καταπάνω στο Βουνό. Στο κάλεσμά του, αλλάζοντας πορεία με μια διαπεραστική κραυγή, οι Νάζγκουλ, τα Δαχτυλιδοφαντάσματα, φτερουγίζοντας σαν καταιγίδα όρμησαν νότια κατά το Βουνό του Χαμού.

Ο Σαμ σηκώθηκε. Ήταν ζαλισμένος και απ' το κεφάλι του έτρεχε αίμα που έσταζε μέσα στα μάτια του. Προχώρησε ψαχουλευτά και ύστερα είδε ένα παράξενο και φοβερό πράγμα. Στην άκρη της αβύσσου το Γκόλουμ πάλευε σαν τρελό μ' έναν αόρατο εχθρό. Ταλαντευόταν πότε μπρος και πότε πίσω, πότε τόσο κοντά στην άκρη, ώστε κινδύνευε να πέσει μέσα, και πότε τραβιόταν προς τα πίσω, έπεφτε καταγής, σηκωνόταν κι έπεφτε ξανά. Κι όλη την ώρα σφύριζε σαν φίδι δίχως να λέει λόγια.

Οι φωτιές στα βάθη ξύπνησαν θυμωμένες και το κόκκινο φως λαμπάδιασε και όλη η σπηλιά γέμισε από μεγάλες φλόγες και ζέστη. Ξαφνικά ο Σαμ είδε τα μακριά χέρια του Γκόλουμ μ' ανεβαίνουν στο στόμα του· τα άσπρα σουβλερά του δόντια γυάλισαν και ύστερα έκλεισαν με θόρυβο καθώς δάγκασαν. Ο Φρόντο έβγαλε μια φωνή και... να τος, πεσμένος στα γόνατα στην άκρη του χάσματος. Το Γκόλουμ όμως, χορεύοντας σαν τρελό, κρατούσε ψηλά το δαχτυλίδι, μ' ένα δάχτυλο περασμένο ακόμα μέσα του. Τώρα έλαμπε λες κι ήταν αληθινά φτιαγμένο από ζωντανή φωτιά.

– Πολύτιμο, πολύτιμο, πολύτιμο! φώναζε το Γκόλουμ. Πολύτιμό μου!

Και λέγοντας αυτά, καθώς είχε σηκώσει τα μάτια για να απολαύσει το απόκτημά του, πάτησε πιο πέρα, έχασε την ισορροπία του, ταλαντεύτηκε για μια στιγμή στην άκρη κι ύστερα, μ' ένα ουρλιαχτό, έπεσε. Από τα βάθη ακούστηκε η τελευταία του θρηνητική κραυγή *Πολύτιμο* και χάθηκε.

Ακούστηκε ένα μουγκρητό και θόρυβος πολύς. Οι φωτιές πήδησαν κι έγλειψαν την οροφή. Το βουητό δυνάμωσε κι έγινε μεγάλη αναταραχή και το Βουνό ταράχτηκε. Ο Σαμ έτρεξε στο Φρόντο, τον σήκωσε στα χέρια και τον έβγαλε έξω στην πόρτα. Κι εκεί στο σκοτεινό κατώφλι των Σάμαθ Νάουρ, ψηλά πάνω από τις πεδιάδες της Μόρντορ, τέτοιος θαυμασμός και τρόμος τον κυρίεψε που στάθηκε ακίνητος, ξεχνώντας όλα τ' άλλα και κοίταζε λες κι είχε πετρώσει.

Είδε ένα σύντομο όραμα από σύννεφα που στροβιλίζονταν και στη μέση πύργους και πολεμίστρες, ψηλούς σαν τα βουνά, θεμελιωμένους

σ' ένα πανίσχυρο θρόνο του βουνού πάνω από απύθμενα βάθη· μεγάλες αυλές και μπουντρούμια, ανήλιαγες φυλακές σ' απόκρημνους γκρεμούς και πύλες μ' ανοιχτά στόματα όλο ατσάλι και πέτρα σκληρή – και όλα χάθηκαν. Οι πύργοι έπεσαν και τα βουνά κατρακύλησαν· τα τείχη κομματιάστηκαν, έλιωσαν και σωριάστηκαν με θόρυβο κάτω· τεράστιοι περιστρεφόμενοι καπνοί και πίδακες ατμού εκτοξεύτηκαν ψηλά, πιο ψηλά, ώσπου γύρισαν σαν το μεγάλο κύμα και η αγριεμένη του κορυφή τυλίχτηκε κι έπεσε αφρίζοντας πάνω στη γη. Κι ύστερα, τέλος, σ' όλον το χώρο ανάμεσα ακούστηκε ένα μπουμπουνητό, που όλο και δυνάμωνε, ώσπου έγινε εκκωφαντικός κρότος και βρυχηθμός· η γη σειόταν, ο κάμπος αναταραζόταν κι έσκαζε και το Όροντρούιν τρέκλιζε. Η σκισμένη του κορυφή ξερνούσε φωτιά. Οι ουρανοί ξέσπασαν σε μπουμπουνητά που τα 'σκιζαν αστροπελέκια. Και μια μαύρη καταρρακτώδης βροχή έπεφτε μαστιγώνοντας κάτω τη γη. Και στην καρδιά της καταιγίδας, μ' ένα ουρλιαχτό που διαπερνούσε όλους τους άλλους ήχους, σκίζοντας τα σύννεφα απ' άκρη σ' άκρη, έρχονταν οι Νάζγκουλ, πετώντας σαν φλεγόμενοι κεραυνοί, αλλά παγιδεύτηκαν στον πύρινο αφανισμό των βουνών και του ουρανού και πήραν φωτιά τσιρίζοντας, ζάρωσαν και χάθηκαν.

– Λοιπόν, να το τό τέλος, Σαμ Γκάμγκη, είπε μια φωνή πλάι του.

Κι εκεί ήταν ο Φρόντο, χλωμός και κατακουρασμένος, στα σύγκαλά του όμως· και στο βλέμμα του είχε γαλήνη τώρα, χωρίς την ένταση της θέλησής του, ή τρέλα ή κανένα φόβο. Το βαρύ φορτίο είχε φύγει. Εδώ τώρα βρισκόταν ο αγαπημένος κύριος των ωραίων ημερών του Σάιρ.

– Κύριε! φώναξε ο Σαμ κι έπεσε στα γόνατα.

Σ' όλον εκείνον το χαλασμό του κόσμου εκείνη την ώρα ένιωθε μόνο χαρά, μεγάλη χαρά. Το φορτίο έφυγε. Ο κύριός του σώθηκε· είχε ξαναβρεί τον εαυτό του, ήταν ελεύθερος. Και τότε ο Σαμ είδε το σακατεμένο χέρι που αιμορραγούσε.

– Το καημένο σου το χέρι! είπε. Και δεν έχω τίποτα να σου το δέσω και να το ανακουφίσω. Θα προτιμούσα να του χαλάλιζα ολόκληρο ένα δικό μου. Πάει όμως τώρα, πάει χωρίς επιστροφή, πάει για πάντα.

– Ναι, είπε ο Φρόντο. Αλλά θυμάσαι τα λόγια του Γκάνταλφ: *Ακόμα και το Γκόλουμ μπορεί να έχει ακόμα κάτι να κάνει*; Αν δεν ήταν αυτό, Σαμ, εγώ δε θα είχα καταφέρει να καταστρέψω το Δαχτυλίδι. Η Αποστολή θα πήγαινε χαμένη, στο τέλος τέλος μάλιστα. Γι' αυτό ας το συγχωρέσουμε! Γιατί η Αποστολή πέτυχε και όλα τελείωσαν τώρα. Χαίρομαι που είσαι εδώ μαζί μου. Εδώ που τελειώνουν όλα, Σαμ.

Κεφάλαιο IV

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΟΡΜΑΛΕΝ

Παντού στους γύρω λόφους οι στρατιές της Μόρντορ λυσσομανούσαν. Οι Καπεταναίοι της Δύσης πνίγονταν στη φουσκοθαλασσιά. Ο ήλιος γυάλιζε κόκκινος και κάτω από τα φτερά των Νάζγκουλ οι σκιές του θανάτου έπεφταν σκοτεινές πάνω στη γη. Ο Άραγκορν στεκόταν πλάι στη σημαία του, σιωπηλός και αυστηρός, σαν κάποιος χαμένος στη σκέψη πραγμάτων πολύ περασμένων και μακρινών· τα μάτια του όμως γυάλιζαν σαν αστέρια που λάμπουν όλο και περισσότερο καθώς βαθαίνει η νύχτα. Στη λοφοκορφή στεκόταν ο Γκάνταλφ και ήταν λευκός και παγωμένος και καμιά σκιά δεν έπεφτε πάνω του. Η έφοδος της Μόρντορ ξέσπασε σαν κύμα στους περικυκλωμένους λόφους, με φωνές να μουγκρίζουν σαν παλίρροια ανάμεσα στο χαλασμό και στην κλαγγή των όπλων.

Και, λες και τα μάτια του να είδαν κάποιο όραμα, ο Γκάνταλφ αναδεύτηκε· και γύρισε και κοίταξε πίσω βορινά που ο ουρανός ήταν χλωμός και καθαρός. Ύστερα σήκωσε τα χέρια του ψηλά και φώναξε με δυνατή φωνή που αντήχησε πάνω απ' τη χλαλοή: *Οι Αετοί έρχονται!* Και πολλές φωνές απάντησαν φωνάζοντας: *Οι Αετοί έρχονται! Οι Αετοί έρχονται!* Οι στρατιές της Μόρντορ κοίταξαν ψηλά κι αναρωτήθηκαν τι να σημαίνει αυτό το σημάδι.

Και ήρθαν ο Γκουάιχιρ ο Άρχοντας των Ανέμων και ο Λαντρόβαλ ο αδελφός του, οι μεγαλύτεροι από όλους τους Αετούς του Βορρά, οι πιο ισχυροί από τους απογόνους του γερο-Θορόντορ, που έφτιαξε τις αετοφωλιές του στις απάτητες κορυφές των Κυκλικών Βουνών, όταν η Μέση-γη ήταν καινούρια. Πίσω τους, σχηματίζοντας μακριές γρήγορες γραμμές, ακολουθούσαν όλοι τους οι υπήκοοι από τα βορινά βουνά, ταξιδεύοντας με γρήγορο άνεμο. Ίσια καταπάνω στους Νάζγκουλ έπεσαν, χαμηλώνοντας ξαφνικά από ψηλά και ο αέρας απ' τις μεγάλες φτερούγες τους καθώς περνούσαν έμοιαζε θύελλα.

Οι Νάζγκουλ όμως γύρισαν κι έφυγαν και χάθηκαν στους ίσκιους της Μόρντορ, γιατί άκουσαν ένα ξαφνικό τρομερό κάλεσμα από το Μαύρο Πύργο· και την ίδια στιγμή όλοι οι στρατοί της Μόρντορ αναρρίγησαν, αμφιβολία έσφιξε τις καρδιές τους, τα γέλια τους κόπηκαν, τα χέρια τους άρχισαν να τρέμουν και λύθηκαν οι αρμοί τους. Η Δύναμη που τους οιστρήλατούσε και τους γέμιζε μίσος και λύσσα κλονιζόταν και η θέλησή της απομακρύνθηκε από πάνω τους· και τώρα όταν κοίταξαν τα μάτια των εχθρών τους, είδαν ένα φως θανατερό και φοβήθηκαν.

Τότε όλοι οι Καπεταναίοι της Δύσης φώναξαν δυνατά, γιατί οι καρδιές τους γέμισαν με καινούρια ελπίδα μέσα στη σκοτεινιά. Από τους πολιορκημένους λόφους οι ιππότες της Γκόντορ, οι Καβαλάρηδες του Ρόαν, οι Ντούνεντεν του Βορρά, οι πυκνές φάλαγγες, έπεσαν πάνω στους δειλιασμένους εχθρούς τους, διασπώντας το μέτωπό τους με τα άγρια δόρατά τους. Ο Γκάνταλφ όμως σήκωσε ψηλά τα χέρια του και φώναξε γι' άλλη μία φορά με καθαρή φωνή:

– Σταθείτε, Άντρες της Δύσης! Σταθείτε, περιμένετε! Αυτή εδώ είναι η ώρα του πεπρωμένου.

Κι ενώ μιλούσε ακόμα η γη κλονίστηκε κάτω από τα πόδια τους. Και ύστερα ανεβαίνοντας γρήγορα ψηλά, ψηλότερα από τους Πύργους της Μαύρης Πύλης, ψηλότερα από τα βουνά, μια τεράστια ιπτάμενη σκοτεινιά πετάχτηκε στον ουρανό, τρεμοσβήνοντας όλο φωτιά. Η γη βόγκησε και σείστηκε. Οι Πύργοι των Δοντιών ταλαντεύτηκαν, έχασαν την ισορροπία τους και σωριάστηκαν καταγής· το πανίσχυρο τείχος κομματιάστηκε· η Μαύρη Πύλη τινάχτηκε χίλια κομμάτια· και από μακριά, στην αρχή αμυδρό, ύστερα πιο δυνατό και τώρα φτάνοντας ως τα σύννεφα, ακούστηκε ένα υπόκωφο μπουμπουνητό, ένα μούγκρισμα, μια μακρόσυρτη φωνή της καταστροφής.

– Η βασιλεία του Σόρον τελείωσε! είπε ο Γκάνταλφ. Ο Δαχτυλιδοκουβαλητής εξετέλεσε την Αποστολή του.

Και καθώς οι Καπεταναίοι κοιτούσαν νότια κατά τη Γη της Μόρντορ, τους φάνηκε πως, μαύρη στο σάβανο της συννεφιάς, σηκώθηκε μια γιγάντια σκιερή μορφή, αδιαπέραστη, αστραποστεφανωμένη, που γέμισε όλον τον ουρανό. Θεόρατη σηκώθηκε πάνω από τον κόσμο κι άπλωσε προς το μέρος τους ένα τεράστιο απειλητικό χέρι, τρομερό αλλά αδύναμο – γιατί εκεί που έγερνε καταπάνω τους, ένας δυνατός αέρας το πήρε και τη φύσηξε όλη μακριά και χάθηκε· και ύστερα απλώθηκε σιωπή.

Οι Καπεταναίοι έσκυψαν τα κεφάλια τους· κι όταν τα σήκωσαν πάλι, να! οι εχθροί τους είχαν τραπεί σε φυγή και η δύναμη της Μόρντορ σκορπιζόταν σαν σκόνη στον άνεμο. Και όπως όταν ο θάνατος

χτυπήσει το παραφουσκωμένο πλάσμα που γεννοβολάει και κατοικεί στη φωλιά τους και τα έχει όλα κάτω από την εξουσία του, τα μερμήγκια πλανιούνται δίχως νου και σκοπό και ύστερα πεθαίνουν αδύναμα, έτσι και τα πλάσματα του Σόρον, οι ορκ και οι γίγαντες και τα μαγεμένα ζώα, έτρεχαν πέρα δώθε παραλογισμένοι· και άλλοι αυτοκτόνησαν ή γκρεμίστηκαν σε βαθιά χαντάκια ή το έβαλαν στα πόδια για να κρυφτούν σε λαγούμια και σκοτεινά ανήλιαγα μέρη χωρίς ελπίδα. Αλλά οι Άντρες του Ρουν και του Χαράντ, Ανατολίτες και Νότιοι, είδαν τον πόλεμό τους να χάνεται και είδαν το μεγαλείο και τη δόξα των Καπεταναίων της Δύσης. Και όσοι ήταν πιο βαθιά και για περισσότερο καιρό στην υπηρεσία του κακού, που μισούσαν τη Δύση, που ήταν όμως άντρες περήφανοι και γενναίοι, με τη σειρά τους τώρα συσπειρώθηκαν για την τελευταία αντίσταση σε μια απελπισμένη μάχη. Οι περισσότεροι όμως τράπηκαν σε άτακτη φυγή· και μερικοί πέταξαν τα όπλα και ζητούσαν έλεος.

Τότε ο Γκάνταλφ, αφήνοντας όλες τις υποθέσεις της μάχης και της διοίκησης στον Άραγκορν και στους άλλους αρχηγούς, στάθηκε στην κορυφή του λόφου και φώναξε· και κατέβηκε κοντά του ο μεγάλος αετός, ο Γκουάιχιρ ο Άρχοντας των Ανέμων, και στάθηκε μπροστά του.

– Δυο φορές με έχεις μεταφέρει, φίλε μου είπε ο Γκουάιχιρ. Γκάνταλφ. Η τρίτη θα τις ξεπληρώσει όλες, αν θέλεις. Δε θα με βρεις βαρύτερο από ό,τι ήμουν τότε που με κουβάλησες απ' τη Ζιράκ-ζιγκίλ, όταν κάηκε η παλιά μου ζωή.

– Θα σε πάρω, απάντησε ο Γκουάιχιρ, να σε πάω όπου κι αν θελήσεις, ακόμα κι αν ήσουν φτιαγμένος από πέτρα.

– Τότε, έλα και πες στον αδελφό σου να έρθει μαζί μας και σε όποιον άλλο από τους δικούς σου είναι ο ταχύτερος. Γιατί έχουμε ανάγκη από ταχύτητα μεγαλύτερη κι απ' του ανέμου, που να ξεπερνάει τα φτερά των Νάζγκουλ.

– Φυσάει Βοριάς, αλλά εμείς θα τον ξεπεράσουμε, είπε ο Γκουάιχιρ.

Και σήκωσε τον Γκάνταλφ και πέταξε νότια και μαζί του πήγαν ο Λαντρόβαλ και ο Μενέλντορ, που ήταν νέοι και γρήγοροι. Και πέταξαν πάνω από το Ουντούν και το Γκόργκοροθ και είδαν όλη τη γη αφανισμένη και ταραγμένη κάτω και μπροστά τους το Βουνό του Χαμού να φλέγεται και να ξεχύνει τη φωτιά του.

– Χαίρομαι που είσαι εδώ μαζί μου, είπε ο Φρόντο. Εδώ που τελειώνουν όλα, Σαμ.

– Ναι, είμαι μαζί σου, Κύριε, είπε ο Σαμ, ακουμπώντας το πληγωμένο χέρι του Φρόντο απαλά στο στήθος του. Κι εσύ είσαι μαζί μου. Και

το ταξίδι τέλειωσε. Αλλά ύστερα από τόσο δρόμο που κάναμε δε θέλω να το βάλω κάτω ακόμα. Κάπως δε μου πάει, αν με καταλαβαίνεις.

– Μπορεί και όχι, Σαμ, είπε ο Φρόντο· αλλά έτσι συμβαίνει στον κόσμο. Οι ελπίδες διαψεύδονται. Έρχεται τέλος. Τώρα λίγη ώρα μένει να περιμένουμε. Είμαστε χαμένοι μέσα στο χαλασμό και στην πτώση και δεν υπάρχει διαφυγή.

– Πάντως, Κύριε, μπορούμε τουλάχιστο να πάμε πιο πέρα απ' αυτό εδώ το επικίνδυνο μέρος, απ' αυτή τη Σχισμή του Χαμού, αν τη λένε έτσι. Τι λες, δεν μπορούμε;

– Πολύ καλά, Σαμ. Αν θέλεις να πας, θά 'ρθω, είπε ο Φρόντο.

Και σηκώθηκαν και πήραν αργά το δρόμο που κατηφόριζε όλο στροφές· και μόλις έφυγαν πηγαίνοντας για τους πρόποδες του Βουνού που έτρεμαν, πολύς καπνός και ατμοί ξεχύθηκαν από τις Σάμαθ Νάουρ και η πλευρά του κώνου σχίστηκε στα δύο και ένας τεράστιος πύρινος όγκος λάβας ξεχύθηκε κι έπεσε σαν αργός καταρράκτης βουΐζοντας στην ανατολική πλευρά του Βουνού.

Ο Φρόντο και ο Σαμ δεν μπορούσαν να προχωρήσουν πιο κάτω. Η τελευταία δύναμη του μυαλού και του κορμιού τους γρήγορα υποχωρούσε. Είχαν φτάσει σε ένα χαμηλό λόφο από στάχτη σωριασμένο στους πρόποδες του Βουνού· αλλά από κει δεν υπήρχε διαφυγή πια. Τώρα είχε γίνει νησί, που δε θα άντεχε για πολύ στις οδύνες του Όροντρουίν. Παντού ολόγυρά του η γη έχαινε και από βαθιές ρωγμές και χαντάκια ξεπηδούσαν καπνός και αναθυμιάσεις. Πίσω τους το Βουνό σφάδαζε. Μεγάλες σχισμές άνοιξαν στις πλαγιές του. Ποτάμια από φωτιά αργοκυλούσαν στις πλαγιές κατεβαίνοντας προς το μέρος τους. Σε λίγο θα τους περικύκλωναν. Καυτή στάχτη έπεφτε βροχή.

Τώρα στάθηκαν· και ο Σαμ, εξακολουθώντας να κρατά το χέρι του κυρίου του, το χάιδεψε. Αναστέναξε.

– Βρεθήκαμε σε ιστορία, κύριε Φρόντο, και τι ιστορία, ε; είπε. Πόσο θα 'θελα ν' ακούσω να τη λένε! Τι λες, θα λένε: *Και τώρα ακούστε την ιστορία του Εννιαδάχτυλου Φρόντο και του Μοιραίου Δαχτυλιδιού*; Και τότε όλοι θα κάνουν ησυχία, όπως κι εμείς, όταν στο Σκιστό Λαγκάδι μάς έλεγαν την ιστορία του Μονόχειρα Μπέρεν και του Μεγάλου Πετραδιού. Πόσο θα 'θελα να την άκουγα! Και πώς θα συνεχίσει άραγε ύστερα από μας;

Αλλά όσο μιλούσε έτσι, για να κρατάει το φόβο μακριά ως το τέλος, τα μάτια του δεν έπαυαν να γυρίζουν στο βοριά, στο βοριά από κει που ερχόταν ο αέρας, εκεί που ο ουρανός μακριά ήταν καθαρός, καθώς η παγωμένη του πνοή, που δυνάμωνε σε θύελλα, έδιωχνε τα σκοτάδια και τα απομεινάρια της συννεφιάς.

Κι έτσι ήταν που ο Γκουάιχιρ τους είδε με τα κοφτερά του μάτια,·

που έβλεπαν μακριά, καθώς κατέβηκε με τον άγριο άνεμο και, αψηφώντας το μεγάλο κίνδυνο των ουρανών, έκανε κύκλους στον αέρα – δυο μικρές σκοτεινές μορφές, έρημες, πιασμένες χέρι χέρι πάνω σ' ένα μικρό λόφο, ενώ ο κόσμος σειόταν κάτω από τα πόδια τους και άσθμαινε και τα ποτάμια της φωτιάς πλησίαζαν. Και την ώρα που τους είδε και όρμησε κάτω, τους είδε να πέφτουν, κατάκοποι ή πνιγμένοι από τις αναθυμιάσεις ή νικημένοι τέλος από την απελπισία, σκεπάζοντας τα μάτια για να μην αντικρίσουν το θάνατο.

Ήταν πεσμένοι πλάι πλάι· και κατέβηκε ο Γκουάιχιρ και κατέβηκαν ο Λαντρόβαλ και ο Μενέλντορ ο ταχύς· και σαν σε όνειρο, χωρίς να ξέρουν τι τους είχε βρει, οι ταξιδιώτες βρέθηκαν να τους σηκώνουν ψηλά και να τους παίρνουν μακριά από το σκοτάδι και τη φωτιά.

Όταν ο Σαμ ξύπνησε, κατάλαβε πως ήταν ξαπλωμένος σε κάποιο μαλακό κρεβάτι, από πάνω του όμως λικνίζονταν απαλά πλατιά κλαδιά σημύδας κι ανάμεσα απ' τα καινούρια φυλλώματά τους γυάλιζε το φως του ήλιου πράσινο και χρυσό. Η ατμόσφαιρα όλη ήταν γεμάτη από ένα γλυκό άρωμα.

Τη θυμήθηκε κείνη τη μυρωδιά – το άρωμα του Ιθίλιεν.

«Μπράβο μου! αναλογίστηκε. Πόσες ώρες να κοιμήθηκα;»

Γιατί η μυρωδιά τον είχε πάει πίσω στη μέρα τότε που είχε ανάψει τη μικρή του φωτιά στην ηλιόλουστη πλαγιά· και για την ώρα όλα *όσα είχαν συμβεί ενδιάμεσα* ήταν λησμονημένα. Τεντώθηκε και πήρε μια βαθιά αναπνοή.

– Μπα, κι έβλεπα ένα όνειρο! μουρμούρισε. Χαίρομαι που ξύπνησα!

Ανακάθισε και τότε είδε πως ο Φρόντο βρισκόταν ξαπλωμένος πλάι του και κοιμόταν ειρηνικά, με το ένα χέρι πίσω από το κεφάλι του και το άλλο απλωμένο πάνω στο σκέπασμα. Ήταν το δεξί χέρι και το τρίτο δάχτυλο έλειπε.

Η μνήμη του ξαναγύρισε ακέραια και ο Σαμ φώναξε δυνατά:

– Δεν ήταν όνειρο! Τότε πού βρισκόμαστε;

Και μια φωνή ακούστηκε απαλά πίσω του:

– Στη γη του Ιθίλιεν και κάτω από την επίβλεψη του Βασιλιά, που σας περιμένει.

Και μ' αυτά τα λόγια ο Γκάνταλφ στάθηκε μπροστά του, ντυμένος στα άσπρα, με τη γενειάδα του τώρα να γυαλίζει σαν καθαρό χιόνι στο παιγνίδισμα του ήλιου μες στις φυλλωσιές.

– Λοιπόν, Κύριε Σάμγουάιζ, πώς αισθάνεσαι; είπε.

Αλλά ο Σαμ ξάπλωσε πίσω και κοίταζε με το στόμα ορθάνοιχτο και, για μια στιγμή, ανάμεσα στη σαστιμάρα του και στη μεγάλη του χαρά, δεν μπορούσε ν' απαντήσει.

Τέλος, είπε με κομμένη ανάσα:

– Γκάνταλφ! Σε νόμιζα πεθαμένο! Βέβαια, εδώ που τα λέμε, νόμιζα πως ήμουν κι εγώ πεθαμένος. Μήπως όλα τα λυπητερά πράγματα θα βγουν ψέματα; Τι έγινε στον κόσμο;

– Ένας μεγάλος Ίσκιος έφυγε, είπε ο Γκάνταλφ και ύστερα γέλασε και το γέλιο του έμοιαζε σαν μουσική ή σαν νερό στη διψασμένη γη· και, όπως άκουγε, ήρθε στο Σαμ η σκέψη πως είχε ν' ακούσει γέλιο, τον καθαρό ήχο της χαράς, μέρες και μέρες αμέτρητες.

Κι έφτασε στ' αυτιά του σαν τον απόηχο κάθε χαράς που είχε νιώσει. Εκείνος όμως ξέσπασε σε δάκρυα. Ύστερα, όπως μια καλή βροχή φεύγει στ' ανοιξιάτικο αγέρι και ο ήλιος λάμπει λαμπρότερος, τα δάκρυά του σταμάτησαν και το γέλιο του ανάβλυσε και πετάχτηκε απ' το κρεβάτι του γελώντας.

– Πώς αισθάνομαι; φώναξε. Να, δεν ξέρω πώς να το πω. Νιώθω, νιώθω – ανέμισε τα χέρια του – νιώθω σαν την άνοιξη μετά από το χειμώνα, σαν τον ήλιο στις φυλλωσιές· σαν τρομπέτες και άρπες κι όλα τα τραγούδια όσα έχω ακούσει! – σταμάτησε και γύρισε κατά τον κύριό του. Αλλά πώς είναι ο κύριος Φρόντο; είπε. Κρίμα δεν είναι το καημένο του το χέρι; Πάντως ελπίζω κατά τα άλλα να είναι εντάξει. Πέρασε σκληρές ώρες.

– Ναι, κατά τα άλλα είμαι εντάξει, είπε ο Φρόντο, και ανακάθισε γελώντας με τη σειρά του. Με πήρε ο ύπνος πάλι ενώ σε περίμενα, Σαμ, υπναρά μου. Εγώ ξύπνησα νωρίς το πρωί και τώρα θα κοντεύει μεσημέρι.

– Μεσημέρι; είπε ο Σαμ, προσπαθώντας να υπολογίσει. Μεσημέρι ποιανής μέρας;

– Της δέκατης τέταρτης μέρας του Καινούριου Χρόνου, είπε ο Γκάνταλφ, ή, αν θέλεις, της όγδοης μέρας του Απρίλη σύμφωνα με το ημερολόγιο του Σάιρ*. Αλλά στην Γκόντορ ο Καινούριος Χρόνος τώρα θα αρχίζει πάντοτε στις είκοσι πέντε Μαρτίου, τότε που έπεσε ο Σόρον και σας έφεραν στο Βασιλιά μέσα απ' τις φωτιές. Αυτός σας περιποιήθηκε και τώρα σας περιμένει. Θα φάτε και θα πιείτε μαζί του. Όταν ετοιμαστείτε θα σας πάω κοντά του.

– Στο Βασιλιά; είπε ο Σαμ. Τι βασιλιά και ποιος είναι;

– Στο Βασιλιά της Γκόντορ και Άρχοντα των Χωρών της Δύσης, είπε ο Γκάνταλφ· που έχει πάρει πίσω όλο το αρχαίο του βασίλειο. Πολύ γρήγορα θα πάει στη στέψη του, αλλά περιμένει εσάς.

– Τι θα φορέσουμε; είπε ο Σαμ – γιατί το μόνο που μπορούσε να δει ήταν τα παλιά κουρελιασμένα ρούχα που φορούσαν στο ταξίδι τους, διπλωμένα κάτω πλάι στα κρεβάτια τους.

– Τα ρούχα που φορούσατε όταν πήγατε στη Μόρντορ, είπε ο

* Στο ημερολόγιο του Σάιρ ο Μάρτιος (ή Rethe) είχε τριάντα ημέρες.

Γκάνταλφ. Ακόμα και τα κουρέλια των ορκ που φορούσες στη μαύρη χώρα, Φρόντο, θα φυλαχτούν. Κανένα μεταξωτό ή λινό, καμιά πανοπλία ή θυρεός δεν μπορεί να είναι πιο τιμημένα. Αργότερα όμως θα σας βρω, ίσως, τίποτ' άλλα ρούχα.

Ύστερα άπλωσε τα χέρια του προς το μέρος τους και είδαν πως το ένα έλαμπε με φως.

– Τι έχεις εκεί; φώναξε ο Φρόντο. Μήπως είναι...;

– Ναι, σας έφερα τους δύο θησαυρούς σας. Τους βρήκαμε πάνω στο Σαμ, όταν σας σώσαμε. Τα δώρα της Αρχόντισσας Γκαλάντριελ – το αστρογυάλι σου, Φρόντο, και το κουτάκι σου, Σαμ. Θα χαρείτε να τα πάρετε πίσω σώα και αβλαβή.

Αφού πλύθηκαν, ντύθηκαν κι έφαγαν κάτι ελαφρό, οι Χόμπιτ ακολούθησαν τον Γκάνταλφ. Βγήκαν έξω στο δασάκι με τις οξιές, που είχαν κοιμηθεί, και βρέθηκαν σε μια καταπράσινη πρασιά, που έλαμπε στο φως του ήλιου, που δεξιά κι αριστερά της κατέληγε σε μεγαλόπρεπα δέντρα με σκουρόχρωμα φύλλα και γεμάτα κατακόκκινα λουλούδια. Πίσω τους ακουγόταν ο θόρυβος νερού που κυλούσε κι ένα ποταμάκι έτρεχε μπροστά τους μέσα σε λουλουδιασμένες όχθες, ώσπου έφτανε σ' ένα πράσινο δάσος στο κάτω μέρος της πρασιάς και συνέχιζε κάτω από μια αψίδα δέντρων, που ανάμεσά τους είδαν νερό να γυαλίζει πέρα μακριά.

Όταν έφτασαν στο ξέφωτο του δάσους, είδαν κατάπληκτοι αστραφτερούς ιππότες και ψηλούς φρουρούς ντυμένους στα μαύρα κι ασημένια να στέκονται εκεί και να τους χαιρετούν τιμητικά και να υποκλίνονται μπροστά τους. Κι ύστερα ένας σάλπισε με μια μακριά τρομπέτα και κείνοι συνέχισαν να προχωρούν στο διάδρομο των δέντρων, πλάι στο ρυάκι που κελάρυζε. Κι έτσι έφτασαν σ' έναν πράσινο τόπο, που στο βάθος του υπήρχε ένας μεγάλος ποταμός που χανόταν σ' ασημένια ομίχλη, απ' όπου έβγαινε ένα μακρουλό δασωμένο νησί· και πολλά καράβια ήταν αγκυροβολημένα στις παραλίες του. Αλλά στο πλάτωμα, που τώρα είχαν σταθεί, ήταν παραταγμένος πολύς στρατός, σε φάλαγγες και λόχους που άστραφταν στον ήλιο. Και καθώς οι Χόμπιτ πλησίασαν, τα σπαθιά βγήκαν απ' τα θηκάρια τους, τα κοντάρια σείστηκαν, τα βούκινα και οι τρομπέτες αντήχησαν και οι άντρες φώναξαν με πολλές φωνές και σε πολλές γλώσσες:

Ζήτω τ' Ανθρωπάκια! Δώστε τους έπαινο μεγάλο!
Cuio i Pheriain anann! Aglar'ni Pheriannath!
Ένα μεγάλο ζήτω στο Φρόντο και στο Σάμγουάιζ!
Daur a Berhael, Conin en Annûn! Eglerio!
Ζήτω!

Eglerio!
A laita te, laita te! Andave laituvalmet!
Ζήτω!
Cormacolindor, a laita tárienna!
Ζήτω σ' αυτούς! Στους Δαχτυλιδοκουβαλητές,
ένα μεγάλο ζήτω!

Κι έτσι με τα πρόσωπα κατακόκκινα και τα μάτια να λάμπουν από απορία και θαυμασμό, ο Φρόντο και ο Σαμ προχώρησαν και είδαν ότι στη μέση των στρατιωτών που ζητωκραύγαζαν ήταν τοποθετημένα τρία ψηλά καθίσματα φτιαγμένα από πρασινάδες. Πίσω από το κάθισμα δεξιά κυμάτιζε, άσπρο σε πράσινο φόντο, ένα μεγάλο άλογο που έτρεχε ελεύθερο· στα αριστερά είχε ένα λάβαρο ασημένιο πάνω σε βαθύ γαλάζιο, ένα πλοίο με έναν κύκνο στην πλώρη να ταξιδεύει στη θάλασσα· πίσω όμως απ' τον ψηλότερο θρόνο στη μέση όλων μια μεγάλη σημαία ανέμιζε στο αγέρι κι εκεί ένα κατάλευκο δέντρο ανθούσε σε μαύρο αγρό κάτω από μια λαμπερή κορόνα και επτά αστέρια που λαμπύριζαν. Στο θρόνο πάνω καθόταν ένας αρματοντυμένος άντρας, με ένα μεγάλο σπαθί ακουμπισμένο στα γόνατά του, κράνος όμως δε φορούσε. Και τότε τον γνώρισαν, μόλο που ήταν αλλαγμένος, με όψη τόσο χαρούμενη και υψηλή, με παράστημα βασιλικό, άρχοντας των Ανθρώπων, με μαύρα μαλλιά και γκρίζα μάτια.

Ο Φρόντο έτρεξε να τον συναντήσει και ο Σαμ ακολούθησε από κοντά.

– Μωρέ, αυτό τα ξεπερνάει όλα! είπε. Ή ο Γοργοπόδαρος είναι αυτός ή εγώ κοιμάμαι.

– Ναι, Σαμ, ο Γοργοπόδαρος, είπε ο Άραγκορν. Είναι πολύς ο δρόμος από το Μπρι, έτσι δεν είναι, που δε σου άρεσε η όψη μου; Πολύς ο δρόμος για όλους μας, αλλά ο δικός σας ήταν ο πιο σκοτεινός.

Και τότε, μπροστά στον κατάπληκτο και σαστισμένο Σαμ, υποκλίθηκε λυγίζοντας το γόνατο μπροστά τους και, παίρνοντάς τους από το χέρι, το Φρόντο στα δεξιά του και το Σαμ αριστερά, τους οδήγησε στο θρόνο και, καθίζοντάς τους εκεί, στράφηκε στους άντρες και στους καπεταναίους που στέκονταν εκεί και μίλησε έτσι, που η φωνή του αντήχησε σ' όλο το στράτευμα, λέγοντας:

– Ζήτω σ' αυτούς! Ένα μεγάλο ζήτω!

Και όταν η χαρούμενη κραυγή υψώθηκε και έσβησε, προς μεγάλη και τελική ικανοποίηση του Σαμ και τέλεια χαρά, βγήκε μπροστά ένας τροβαδούρος της Γκόντορ, γονάτισε και ζήτησε άδεια να ψάλλει. Και να τι είπε:

– Λοιπόν, άρχοντες και ιππότες κι άντρες γενναίοι που δεν έχετε ντροπιαστεί, βασιλιάδες και πρίγκιπες και όμορφε λαέ της Γκόντορ,

Καβαλάρηδες του Ρόαν κι εσείς γιοι του Έλροντ και Ντούνεντεν του Βορρά, Ξωτικό και Νάνε και οι μεγαλόκαρδοι του Σάιρ κι όλοι οι ελεύθεροι λαοί της Δύσης, ακούστε τώρα το τραγούδι μου. Γιατί θα σας πω για το Φρόντο τον Εννιαδάχτυλο και το Μοιραίο Δαχτυλίδι.

Και όταν ο Σαμ το άκουσε αυτό, από την πολλή του χαρά γέλασε δυνατά, σηκώθηκε όρθιος και φώναξε:

– Τι δόξα μεγάλη και μεγαλείο! Όλες μου οι επιθυμίες πραγματοποιήθηκαν!

Κι ύστερα έβαλε τα κλάματα.

Και όλος ο στρατός γελούσε κι έκλαιγε και μέσα στη χαρά και στα δάκρυά τους η καθάρια φωνή του τροβαδούρου υψώθηκε ασημένια και χρυσή και όλοι οι άντρες σώπασαν. Και τους τραγούδησε, πότε στη γλώσσα των Ξωτικών και πότε στη γλώσσα της Δύσης, ώσπου οι καρδιές τους, λαβωμένες με τις γλυκές λέξεις, ξεχείλισαν και η χαρά τους κοφτερή σαν σπαθιά και με τη σκέψη πέρασαν σε τόπους που ο πόνος και η χαρά τρέχουν μαζί και τα δάκρυα είναι το κρασί της ευλογίας.

Και τέλος, την ώρα που ο Ήλιος πέρασε το μεσημέρι και οι σκιές των δέντρων μάκραιναν, τελείωσε.

– Ζήτω σ' αυτούς! Ένα μεγάλο ζήτω! είπε και γονάτισε.

Και τότε ο Άραγκορν σηκώθηκε όρθιος και όλος ο στρατός σηκώθηκε και πήγαν σε αντίσκηνα που είχαν ετοιμαστεί για να φάνε, να πιουν και να διασκεδάσουν την υπόλοιπη μέρα.

Το Φρόντο και το Σαμ τους πήραν ξεχωριστά σε μια σκηνή και εκεί τους έβγαλαν τα παλιά τους ρούχα, που τα δίπλωσαν και τα φύλαξαν με κάθε τιμή και τους έδωσαν καθαρά ρούχα. Ύστερα ήρθε ο Γκάνταλφ και στα χέρια του, για μεγάλη έκπληξη του Φρόντο, κρατούσε το σπαθί και τον ξωτικομανδύα και τον αλυσιδωτό θώρακα από μίθριλ, που του τα είχαν πάρει στη Μόρντορ. Για το Σαμ είχε φέρει έναν επιχρυσωμένο αλυσιδωτό θώρακα και τον ξωτικομανδύα του απαλλαγμένο από όλους τους λεκέδες και τα σκισίματα που είχε υποστεί· και ύστερα έβαλε μπροστά τους δύο σπαθιά.

– Εγώ δε θέλω σπαθί καθόλου, είπε ο Φρόντο.

– Τουλάχιστο γι' απόψε πρέπει να φορέσεις, είπε ο Γκάνταλφ.

Τότε ο Φρόντο πήρε ένα μικρό σπαθάκι που είχε ο Σαμ και του το είχε βάλει στο πλευρό του στην Κίριθ Ούνγκο.

– Το Κεντρί σού το έχω χαρίσει, Σαμ, είπε.

– Όχι, κύριε! Ο κύριος Μπίλμπο σ' εσένα το έδωσε και πάει και με τον ασημένιο αλυσιδωτό θώρακα· δε θα 'θελε να το φοράει κανένας άλλος τώρα.

Ο Φρόντο υποχώρησε· και ο Γκάνταλφ, λες και ήταν ο υποτακτικός τους, γονάτισε και έσφιξε τις ζώνες των σπαθιών τους στη μέση τους

και ύστερα σηκώθηκε κι έβαλε ασημένια στεφάνια στα κεφάλια τους. Και όταν στολίστηκαν πήγαν στο μεγάλο τραπέζι· και κάθισαν στο τραπέζι του Βασιλιά μαζί με τον Γκάνταλφ, το Βασιλιά Έομερ του Ρόαν, τον Πρίγκιπα Ιμραχίλ και όλους τους ανώτερους αξιωματικούς. Εκεί ήταν και ο Γκίμλι με το Λέγκολας.

Αλλά όταν, ύστερα από την Ορθή Σιωπή, έφεραν το κρασί, ήρθαν δύο υποτακτικοί να σερβίρουν τους βασιλιάδες· γιατί έτσι έδειχναν: ο ένας ντυμένος στα ασημομαύρα της Φρουράς της Μίνας Τίριθ και ο άλλος στα ασπροπράσινα. Ο Σαμ όμως αναρωτήθηκε τι να έκαναν άραγε αυτά τα μικρά παιδιά στο στρατό των πανίσχυρων αντρών. Και τότε ξαφνικά, καθώς πλησίασαν και μπόρεσε να τους δει καλά, φώναξε:

– Μπα, κοίτα, κύριε Φρόντο! Κοίτα δω! Μη μου πεις πως δεν είναι ο Πίπιν. Ο κύριος Πέρεγκριν Τουκ θα 'πρεπε να πω και ο κύριος Μέρι. Πώς ψήλωσαν! Μωρέ, μπράβο! Βλέπω πως υπάρχουν κι άλλες ιστορίες εκτός από τη δική μας.

– Και βέβαια, είπε ο Πίπιν, γυρίζοντας προς το μέρος του. Και θ' αρχίσουμε να τις λέμε μόλις τελειώσει το φαγοπότι. Στο μεταξύ μπορείτε να αρχίσετε με τον Γκάνταλφ. Δεν είναι τόσο δύσκολος, όσο ήταν παλιότερα, αν και τώρα γελάει περισσότερο παρά μιλάει. Για την ώρα ο Μέρι κι εγώ έχουμε δουλειά. Είμαστε ιππότες της Πόλης και του Μαρκ, καθώς θα είδες, φαντάζομαι.

Τέλος, η χαρούμενη μέρα πέρασε· και όταν ο Ήλιος έφυγε και το στρογγυλό Φεγγάρι ταξίδευε αργά πάνω απ' την καταχνιά του Άντουιν και τρεμόσβηνε στις φυλλωσιές που θρόιζαν, ο Φρόντο και ο Σαμ κάθισαν κάτω από τα δέντρα που ψιθύριζαν στις ευωδιές του όμορφου Ιθίλιεν και κουβέντιασαν ως αργά το βράδυ με το Μέρι και τον Πίπιν και τον Γκάνταλφ και ύστερα από λίγο ήρθαν και τους βρήκαν ο Λέγκολας και ο Γκίμλι. Εκεί ο Φρόντο και ο Σαμ έμαθαν πολλά από όσα είχαν συμβεί στην Ομάδα, από τότε που η συντροφιά τους διαλύθηκε, την κακορίζικη εκείνη μέρα στο Παρθ Γκάλεν πλάι στους Καταρράκτες του Ράουρος· και πάντα υπήρχε κάτι ακόμα να ρωτήσουν και κάτι ακόμα να πουν.

Ορκ και δέντρα που μιλούσαν, ατέλειωτο γρασίδι και καβαλάρηδες και αστραφτερές σπηλιές, άσπροι πύργοι και χρυσαφένια παλάτια, μάχες και ψηλά ταξιδιάρικα καράβια, όλ' αυτά έκαναν παρέλαση στο μυαλό του Σαμ, ώσπου ένιωσε να σαστίζει. Αλλά μέσα σ' όλα αυτά τα θαύματα πάντα γύριζε κατάπληκτος στο μέγεθος του Μέρι και του Πίπιν· και τους έβαλε να μετρηθούν πλάτη με πλάτη με το Φρόντο και τον εαυτό του. Έξυσε το κεφάλι του.

– Δεν μπορώ να το καταλάβω στην ηλικία σας! είπε. Αλλά να το: ή

είσαστε τρεις ίντσες ψηλότεροι από το κανονικό ή εγώ έγινα νάνος.

– Νάνος σίγουρα δεν είσαι, είπε ο Γκίμλι. Αλλά τι είπα εγώ; Οι θνητοί δεν μπορούν να πίνουν τα ποτά των Εντ και να νομίζουν πως δε θα πάθουν τίποτα, λες και πίνουν μπίρα.

– Ποτά των Εντ; είπε ο Σαμ. Να το, πάλι άρχισες για τους Εντ· αλλά εγώ δεν μπορώ να καταλάβω τι, στην ευχή, είναι. Δηλαδή θα χρειαστούμε εβδομάδες για να τα χωνέψουμε όλα τούτα τα πράγματα!

– Και βέβαια θα χρειαστούν εβδομάδες, είπε ο Πίπιν. Και ύστερα θα πρέπει να κλειδωθεί ο Φρόντο σ' έναν πύργο στη Μίνας Τίριθ ψηλά και να τα γράψει όλα. Ειδαλλιώς θα ξεχάσει τα μισά και ο καημένος ο κύριος Μπίλμπο θα απογοητευτεί πάρα πολύ.

Τέλος ο Γκάνταλφ σηκώθηκε.

– Τα χέρια του Βασιλιά είναι τα χέρια της γιατρειάς, καλοί μου φίλοι, είπε. Αλλά εσείς φτάσατε ως το χείλος του θανάτου πριν σας φέρει πίσω, εξασκώντας όλη του τη δύναμη, για να σας στείλει στη γλυκιά λησμονιά του ύπνου. Και, μόλο που έχετε πραγματικά κοιμηθεί πολύ και ευλογημένα, δεν παύει όμως τώρα να είναι ώρα για να κοιμηθείτε πάλι.

– Και όχι μόνο για το Σαμ και το Φρόντο εδώ, είπε ο Γκίμλι, αλλά και για σένα, Πίπιν. Εγώ σ' αγαπώ, ίσως εξαιτίας της ταλαιπωρίας που μου στοίχισες και που δε θα την ξεχάσω ποτέ. Ούτε και θα ξεχάσω πώς σε βρήκα στο λόφο της τελευταίας μάχης. Γιατί αν δεν ήταν ο Γκίμλι ο Νάνος, θα 'χες χαθεί τότε. Αλλά τουλάχιστον τώρα ξέρω πώς μοιάζει η πατούσα ενός χόμπιτ, μόλο που μονάχα αυτή φαινόταν κάτω από ένα σωρό σώματα. Και όταν σήκωσα εκείνο το μεγάλο κουφάρι από πάνω σου, ήμουν σίγουρος πως ήσουν νεκρός. Μου 'ρθε να μαδήσω τη γενειάδα μου. Και είναι μια μέρα μόνο από τότε που σηκώθηκες απ' το κρεβάτι πάλι. Για ύπνο, λοιπόν, τώρα. Το ίδιο κι εγώ.

– Κι εγώ, είπε ο Λέγκολας, θα περπατήσω στα δάση του όμορφου τούτου τόπου, που είναι όση ανάπαυση χρειάζομαι. Στις μέρες που έρχονται, αν το επιτρέψει ο Βασιλιάς μας, μερικοί από το λαό μου θα μετοικήσουν εδώ· και όταν έρθουμε θα είναι ευλογημένος ο τόπος αυτός, για λίγον καιρό. Για λίγον καιρό – για ένα μήνα, μια ζωή, εκατό ανθρώπινα χρόνια. Γιατί ο Άντουιν είναι κοντά και ο Άντουιν οδηγεί στη Θάλασσα κάτω. Στη Θάλασσα!

Στη Θάλασσα, στη Θάλασσα! Φωνάζουν άσπροι γλάροι,
Φυσά τ' αγέρι δυνατά κι ο άσπρος αφρός πετιέται.
Στη Δύση πέρα μακριά βουλιάζει του ήλιου ο δίσκος.
Γκρίζο καράβι, ολόγκριζο, ακούς το κάλεσμά τους,
Και των δικών μου τις φωνές που έχουν κιόλας φύγει;
Θα φύγω, δεν ξαναγυρνώ, βαρέθηκα τα δάση·

Γιατί οι μέρες μας περνούν και ο καιρός μας φεύγει.
Θα ξανοιχτώ στο πέλαγο, μόνος πανιά θα κάνω.
Μεγάλα κύματα χτυπούν στο Έσχατο Ακρογιάλι,
Στην Ερεσέα, στη χώρα μου, π' άνθρωπος δεν την ξέρει,
Στων προπατόρων μου τη γη παντοτινά ανθισμένη!

Και τραγουδώντας έτσι ο Λέγκολας απομακρύνθηκε κατηφορίζοντας το λόφο.

Ύστερα χώρισαν και οι άλλοι με το Φρόντο και το Σαμ πήγαν στα κρεβάτια τους και κοιμήθηκαν. Και το πρωί σηκώθηκαν πάλι μ' ελπίδα και ειρήνη· και πέρασαν πολλές μέρες στο Ιθίλιεν. Γιατί το Πεδίο του Κορμάλεν, που τώρα ήταν στρατοπεδευμένος ο στρατός, ήταν κοντά στο Χένεθ Ανούν και το ποταμάκι που κατέβαινε από τους καταρράκτες του ακουγόταν τη νύχτα καθώς κυλούσε περνώντας την πέτρινη πύλη του και διέσχιζε τα λουλουδιασμένα λιβάδια καταλήγοντας στα ρεύματα του Άντουιν πλάι στο νησί Καΐρ Άντρος. Οι χόμπιτ έκαναν περιπάτους εδώ κι εκεί, πηγαίνοντας ξανά στα μέρη που είχαν περάσει πριν· και ο Σαμ πάντα έλπιζε πως σε κάποιο απόσκιο στα δάση ή σε κάποιο κρυφό ξέφωτο θα έβλεπε, ίσως, μια ματιά το μεγάλο Ολίφαντα. Και όταν έμαθε ότι στην πολιορκία της Γκόντορ είχε πολλά από αυτά τα ζώα, που όμως όλα είχαν χαθεί, το θεώρησε μεγάλη απώλεια.

– Ε, βέβαια, δεν μπορεί κανείς να βρίσκεται ταυτόχρονα παντού, φαντάζομαι, είπε. Αλλά έχασα πολλά, κατά τα φαινόμενα.

Στο μεταξύ ο στρατός ετοιμάστηκε να γυρίσει στη Μίνας Τίριθ. Οι κουρασμένοι είχαν ξεκουραστεί και οι πληγωμένοι είχαν γίνει καλά. Γιατί μερικοί είχαν κοπιάσει και είχαν πολύ πολεμήσει με τ' απομεινάρια των Ανατολιτών και των Νοτίων, ώσπου να υποταχτούν όλοι. Και, πιο τελευταίοι από όλους, γύρισαν εκείνοι που είχαν μπει στη Μόρντορ και είχαν καταστρέψει τα οχυρά στα βόρεια της χώρας.

Αλλά, τέλος, όταν πλησίαζε ο Μάιος, οι Καπεταναίοι της Δύσης ξεκίνησαν πάλι· και μπήκαν στα πλοία με όλους τους άντρες τους και έφυγαν από το Καΐρ Άντρος και κατέβηκαν τον Άντουιν, ως την Οσγκίλιαθ· κι εκεί έμειναν για μία μέρα· και την επομένη έφτασαν στα πράσινα λιβάδια του Πέλενορ και είδαν ξανά τους λευκούς πύργους κάτω από το ψηλό Μιντολούιν, την Πόλη των Ανθρώπων της Γκόντορ, την τελευταία ανάμνηση της Μακρινής Δύσης, που είχε περάσει μέσα απ' το σκοτάδι και τη φωτιά σε μια καινούρια μέρα.

Και στη μέση των λιβαδιών έστησαν τα αντίσκηνά τους και περίμεναν να έρθει το πρωί· γιατί ήταν η Παραμονή του Μάη και ο Βασιλιάς θα έμπαινε από τις πύλες του με την ανατολή του Ήλιου.

Κεφάλαιο V

Ο ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Πάνω από την πόλη της Γκόντορ απλώνονταν αμφιβολία και μεγάλος φόβος. Ο καλός καιρός και ο λαμπερός ήλιος έμοιαζαν να κοροϊδεύουν τους ανθρώπους, που οι μέρες τους είχαν λίγες ελπίδες και που περίμεναν κάθε πρωί τα μοιραία νέα. Ο άρχοντάς τους ήταν νεκρός και καμένος, νεκρός κειτόταν ο Βασιλιάς του Ρόαν στην ακρόπολή τους και ο καινούριος βασιλιάς, που τους είχε έρθει τη νύχτα, είχε φύγει ξανά για να πάει να πολεμήσει με δυνάμεις πολύ σκοτεινές και τρομερές για να τις νικήσει η δύναμη και η αντρειοσύνη του οποιουδήποτε. Και κανένα νέο δεν ερχόταν. Από τότε που ο στρατός είχε φύγει από την Κοιλάδα Μόργκουλ και είχε πάρει το θορινό δρόμο κάτω από τη σκιά των βουνών, κανένας αγγελιαφόρος δεν είχε έρθει ούτε καμιά φήμη για το τι γινόταν στην απειλητική Ανατολή.

Όταν οι Καπετανaίοι δεν είχαν φύγει παρά μόλις δυο μέρες, η Αρχόντισσα Έογουιν ζήτησε από τις γυναίκες που τη φρόντιζαν να της φέρουν ρούχα και δεν άλλαξε γνώμη με τίποτα παρά σηκώθηκε· και όταν την έντυσαν και έβαλαν το χέρι της σε ένα νάρθηκα με λινό επίδεσμο, πήγε στον Υπεύθυνο των Σπιτιών της Γιατρειάς.

– Κύριε, είπε, έχω μεγάλη ανησυχία και δεν μπορώ να κάθομαι άλλο άπρακτη.

– Αρχόντισσα, απάντησε, δεν είσαι θεραπευμένη ακόμα και έχω διαταγή να σε προσέξω ιδιαίτερα. Δεν έπρεπε να είχες σηκωθεί από το κρεβάτι σου για ένα επταήμερο ακόμα, έτσι τουλάχιστον έχω λάβει εντολή. Σε παρακαλώ να γυρίσεις πίσω.

– Έχω γίνει καλά, είπε, τουλάχιστο στο σώμα, εκτός απ' το αριστερό μου χέρι μόνο, που κι αυτό ήσυχο είναι. Αλλά θα αρρωστήσω πάλι, αν δεν υπάρχει τίποτα που να μπορώ να κάνω. Δεν υπάρχουν νέα από τον πόλεμο; Οι γυναίκες δε μου λένε τίποτα.

– Δεν υπάρχουν νέα, είπε ο Υπεύθυνος, εκτός από το ότι οι Άρχον-

τες έχουν φτάσει στην Κοιλάδα Μόργκουλ· και οι άντρες λένε πως ο καινούριος καπετάνιος από το Βοριά είναι ο αρχηγός τους. Κι αυτός είναι μεγάλος άρχοντας και θεραπευτής· κι εμένα μου φαίνεται πολύ παράξενο ένα χέρι που θεραπεύει να μπορεί να δουλεύει και το σπαθί. Αυτό δε συμβαίνει πια στην Γκόντορ τώρα, αν και κάποτε έτσι ήταν, αν είναι αληθινές οι παλιές ιστορίες. Αλλά εδώ και πολλά χρόνια εμείς οι θεραπευτές προσπαθούμε μόνο να μπαλώνουμε τα σκισίματα που κάνουν οι πολεμιστές. Αν και έχουμε αρκετά να κάνουμε και χωρίς αυτούς – ο κόσμος είναι αρκετά γεμάτος από πόνους και ατυχήματα, χωρίς να μας χρειάζονται οι πόλεμοι να τα πολλαπλασιάζουν.

– Ένας εχθρός φτάνει για να γίνει πόλεμος, δε χρειάζονται δύο, κύριε Υπεύθυνε, απάντησε η Έογουιν. Κι εκείνοι που δεν έχουν σπαθιά μπορεί να πεθάνουν απ' αυτά. Θα 'θελες οι άνθρωποι της Γκόντορ να σου μάζευαν βότανα μονάχα, τη στιγμή που ο Μαύρος Άρχοντας μαζεύει στρατιές; Δεν είναι πάντα καλό να θεραπεύεσαι στο σώμα. Ούτε είναι πάντα κακό να πεθάνεις στη μάχη, ακόμα και με φοβερούς πόνους. Αν εμένα μ' άφηναν, σ' αυτή τη μαύρη ώρα θα προτιμούσα το τελευταίο.

Ο Υπεύθυνος την κοίταξε. Στεκόταν εκεί ψηλή, με μάτια που έλαμπαν στο λευκό της πρόσωπο, με το χέρι σφιγμένο όπως γύρισε και κοίταξε απ' το παράθυρό του που έβλεπε στην Ανατολή. Αναστέναξε και κούνησε το κεφάλι. Έπειτα από μια μικρή παύση γύρισε προς το μέρος του ξανά.

– Δεν υπάρχει τίποτα να κάνω; είπε. Ποιος διατάζει σ' αυτή την Πόλη;

– Καλά καλά κι εγώ δεν ξέρω, απάντησε. Δε φροντίζω εγώ γι' αυτά τα πράγματα. Ένας στρατάρχης διοικεί τους Καβαλάρηδες του Ρόαν· και ο Άρχοντας Χούριν, λένε, διοικεί τους άντρες της Γκόντορ. Αλλά ο Άρχοντας Φαραμίρ είναι κανονικά ο Επίτροπος της Πόλεως.

– Πού μπορώ να τον βρω;

– Εδώ μέσα, κυρία. Ήταν βαριά πληγωμένος, αλλά τώρα βρίσκεται πάλι σε ανάρρωση. Δεν ξέρω όμως...

– Δε θα με πας κοντά του; Τότε θα μάθεις.

Ο Άρχοντας Φαραμίρ περπατούσε μονάχος στον κήπο των Σπιτιών της Γιατρειάς και το φως του ήλιου τον ζέσταινε κι ένιωθε τη ζωή να κυλάει ξανανιωμένη στις φλέβες του· η καρδιά του όμως ήταν βαριά και αγνάντευε πάνω από τα τείχη στην ανατολή. Και σαν έφτασε, ο Υπεύθυνος είπε τ' όνομά του και γυρίζοντας είδε την Αρχόντισσα Έογουιν του Ρόαν· και ένιωσε οίκτο, γιατί είδε πως ήταν τραυματισμένη και η διαπεραστική ματιά του διέκρινε τη λύπη και την ανησυχία της.

– Άρχοντά μου, είπε ο Υπεύθυνος, από δω η Αρχόντισσα Έογουιν

του Ρόαν. Κάλπαζε με το βασιλιά και τραυματίστηκε βαριά και τώρα μένει εδώ και την παρακολουθώ. Όμως δεν είναι ικανοποιημένη και επιθυμεί να μιλήσει στον Επίτροπο της Πόλεως.

– Μην τον παρανοήσεις, άρχοντα, είπε η Έογουιν. Δεν παραπονιέμαι γιατί δε με περιποιούνται αρκετά. Για όσους θέλουν να γιατρευτούν δεν υπάρχει τόπος καλύτερος απ' αυτόν. Αλλά εγώ δεν μπορώ να τεμπελιάζω, να κάθομαι αργή, στο κλουβί. Γύρευα το θάνατο στη μάχη. Αλλά δεν πέθανα και η μάχη συνεχίζεται.

Σε ένα νόημα του Φαραμίρ, ο Υπεύθυνος υποκλίθηκε και έφυγε.

– Τι θα ήθελες να κάνω, κυρία; είπε ο Φαραμίρ. Είμαι κι εγώ αιχμάλωτος των θεραπευτών.

Την κοίταξε και επειδή ήταν άνθρωπος που ο οίκτος βαθιά τον συγκλόνιζε, ένιωσε πως η ομορφιά της μέσα στη λύπη της θα του τρυπούσε την καρδιά. Κι εκείνη τον κοίταξε και είδε τη σοβαρή τρυφερότητα μέσα στα μάτια του και όμως ήξερε, γιατί ήταν μεγαλωμένη ανάμεσα σε πολεμιστές, ότι εδώ στεκόταν κάποιος, που κανένας Καβαλάρης του Μαρκ δε θα μπορούσε να του παραβγεί στη μάχη.

– Τι θέλεις; είπε ξανά. Αν εξαρτάται από μένα, θα το κάνω.

– Θα ήθελα να διατάξεις αυτόν τον Υπεύθυνο και να του πεις να μ' αφήσει να φύγω, είπε.

Αλλά, μόλο που τα λόγια της εξακολουθούσαν να είναι περήφανα, μέσα της δίστασε και για πρώτη φορά είχε αμφιβολίες. Μάντεψε πως αυτός ο ψηλός άντρας, που ήταν αυστηρός και μαλακός μαζί, θα μπορούσε να τη θεωρήσει απλά ανυπάκοη, σαν το μικρό παιδί που δεν έχει τη σταθερότητα του νου να συνεχίσει μια βαρετή δουλειά ως το τέλος.

– Κι εγώ ο ίδιος βρίσκομαι κάτω από την παρακολούθηση του Υπευθύνου, απάντησε ο Φαραμίρ. Ούτε έχω αναλάβει ακόμα τις εξουσίες μου στην Πόλη. Αλλά ακόμα κι αν το είχα κάνει, δε θα έπαυα να υπακούω στις συμβουλές του, ούτε θα ερχόμουν σε αντίθεση με τη γνώμη του στα θέματα της επιστήμης του, εκτός και υπήρχε κάποια μεγάλη ανάγκη.

– Μα εγώ δε γυρεύω γιατρειά, είπε. Θέλω να πάω στον πόλεμο όπως ο αδελφός μου ο Έομερ ή, ακόμα καλύτερα, όπως ο βασιλιάς Θέοντεν, γιατί αυτός πέθανε και έχει και τιμή και ειρήνη.

– Είναι πολύ αργά, αρχόντισσα, να ακολουθήσεις τους Καπεταναίους, ακόμα κι αν είχες τη δύναμη, είπε ο Φαραμίρ. Αλλά θάνατος στη μάχη μπορεί να μας βρει όλους, είτε το θέλουμε είτε όχι. Κι εσύ θα είσαι καλύτερα προετοιμασμένη να τον αντιμετωπίσεις με το δικό σου τον τρόπο αν, όσο υπάρχει ακόμα καιρός, κάνεις ό,τι ο Θεραπευτής έχει παραγγείλει. Εσύ κι εγώ πρέπει να αντέξουμε με υπομονή τις ώρες της αναμονής.

Εκείνη δεν απάντησε, αλλά όπως την κοιτούσε του φάνηκε πως κάτι μέσα της μαλάκωσε, λες και η σκληρή παγωνιά να υποχωρούσε στο πρώτο αμυδρό άγγελμα της Άνοιξης. Ένα δάκρυ φάνηκε στο μάτι της και κύλησε στο μάγουλό της, σαν μια γυαλιστερή βροχοσταγόνα. Το περήφανο κεφάλι της χαμήλωσε λιγάκι. Ύστερα σιγανά, περισσότερο λες και μιλούσε στον εαυτό της παρά σ' αυτόν:

– Μα οι θεραπευτές με θέλουν να μείνω στο κρεβάτι για επτά μέρες ακόμα, είπε. Και το παράθυρό μου δε βλέπει ανατολικά.

Η φωνή της τώρα ήταν η φωνή μιας νεαρής και λυπημένης κοπέλας.

Ο Φαραμίρ χαμογέλασε, αν και την καρδιά του πλημμύριζε οίκτος.

– Το παράθυρό σου δε βλέπει ανατολικά; είπε. Αυτό μπορεί να διορθωθεί. Γι' αυτό θα δώσω διαταγή στον Υπεύθυνο. Αν μείνεις εδώ να σε φροντίζουμε, αρχόντισσα, και αναπαυθείς, τότε να έρχεσαι να κάνεις περίπατο σ' αυτόν τον κήπο με τη λιακάδα, όποτε θέλεις· και να κοιτάζεις ανατολικά, εκεί όπου έχουν πάει όλες μας οι ελπίδες. Κι εδώ θα βρίσκεις κι εμένα να περπατώ και να περιμένω και να κοιτώ κι εγώ ανατολικά. Θα μου ξαλάφρωνε τις έννοιες, αν μου μιλούσες ή περπατούσες πότε πότε μαζί μου.

Τότε σήκωσε το κεφάλι της και τον κοίταξε πάλι στα μάτια· και χρώμα ήρθε πάλι στο χλωμό της πρόσωπο.

– Πώς θα σου ξαλάφρωνα τις έννοιες σου, άρχοντά μου; είπε. Κι εγώ δεν επιθυμώ τις κουβέντες των ζωντανών ανθρώπων.

– Θα 'θελες να σου απαντήσω ξεκάθαρα;

– Βεβαιότατα.

– Τότε, Έογουιν του Ρόαν, σου λέω πως είσαι πολύ όμορφη. Στις κοιλάδες των λόφων μας υπάρχουν λουλούδια πολύ ωραία και ζωηρά και κοπέλες ακόμα ωραιότερες· εγώ όμως δεν έχω δει ως τώρα στην Γκόντορ ούτε λουλούδι ούτε κοπέλα τόσο όμορφη και τόσο λυπημένη. Ίσως να μένουν πολύ λίγες μέρες μόνο πριν πέσει το σκοτάδι στον κόσμο μας και, όταν έρθει, ελπίζω να το αντιμετωπίσω με σταθερότητα· θα ξαλάφρωνε όμως την καρδιά μου αν, για όσον καιρό ακόμα ο Ήλιος λάμπει, μπορούσα να εξακολουθώ να σε βλέπω. Γιατί εσύ κι εγώ έχουμε και οι δυο μας περάσει κάτω από τα φτερά της Σκιάς και το ίδιο χέρι μας έφερε πίσω.

– Αλίμονο, όχι εμένα, άρχοντα! είπε. Η Σκιά με σκεπάζει ακόμα. Μην κοιτάς σ' εμένα για γιατρειά! Κρατάω ασπίδα και το χέρι μου δεν είναι μαλακό. Όμως, σ' ευχαριστώ γι' αυτό τουλάχιστον, για το ότι δε χρειάζεται να μένω κλεισμένη στο δωμάτιό μου. Θα κάνω έξω περίπατο με την άδεια του Επιτρόπου της Πόλεως.

Και, κάνοντάς του μια υπόκλιση, γύρισε πίσω. Ο Φαραμίρ όμως έκανε περίπατο για πολλή ώρα στον κήπο και το βλέμμα του στρεφόταν τώρα περισσότερο προς το σπίτι, παρά προς τα τείχη ανατολικά.

Όταν γύρισε στο δωμάτιό του κάλεσε τον Υπεύθυνο και έμαθε όλα όσα μπορούσε να του πει για την Αρχόντισσα του Ρόαν.

– Αλλά δεν αμφιβάλλω, άρχοντα, είπε ο Υπεύθυνος, πως θα μάθεις περισσότερα από το Μικρούλη που βρίσκεται μαζί μας· γιατί ακολούθησε το βασιλιά στην εξόρμησή του και ήταν μαζί με την Αρχόντισσα στο τέλος, λένε.

Κι έτσι έστειλαν το Μέρι στο Φαραμίρ και όσο κράτησε εκείνη η μέρα κουβέντιασαν με τις ώρες και ο Φαραμίρ έμαθε πολλά, περισσότερα απ' όσα είπε ο Μέρι· και τώρα έκανε τη σκέψη πως κάτι κατάλαβε από τη βαθιά λύπη και την ανησυχία της Έογουιν του Ρόαν. Και το όμορφο δειλινό ο Φαραμίρ και ο Μέρι βγήκαν στον κήπο, εκείνη όμως δεν ήρθε.

Το πρωί όμως, καθώς ο Φαραμίρ έβγαινε από τους Οίκους της Γιατρειάς, την είδε, εκεί όπως στεκόταν ψηλά στα τείχη· κι ήταν ντυμένη στα κάτασπρα και έλαμπε στο φως του ήλιου. Και τη φώναξε κι εκείνη κατέβηκε και έκαναν περίπατο στην πρασινάδα ή κάθονταν κάτω από κάποιο πράσινο δέντρο μαζί, πότε σιωπηλοί και πότε κουβεντιάζοντας. Κι από τότε κάθε μέρα έκαναν το ίδιο. Και βλέποντας από το παράθυρό του ο Υπεύθυνος χαιρόταν η καρδιά του και η έννοια του ξαλάφρωνε· και ήταν σίγουρο πως, μόλο που ο φόβος και η αναμονή εκείνων των ημερών πλάκωναν τις καρδιές των ανθρώπων, όμως εκείνοι οι δύο από τους ασθενείς του πήγαιναν καλά και δυνάμωναν καθημερινά.

Κι έτσι έφτασε η πέμπτη μέρα από τότε που η Αρχόντισσα Έογουιν πήγε για πρώτη φορά στο Φαραμίρ· και στάθηκαν τώρα μαζί γι' άλλη μια φορά στα τείχη της Πόλης και αγνάντευαν. Κανένα νέο δεν είχε έρθει ακόμα και οι καρδιές όλων ήταν μαύρες. Κι ο καιρός επίσης δεν ήταν πια αίθριος. Έκανε κρύο. Είχε σηκωθεί αέρας τη νύχτα και φυσούσε τώρα διαπεραστικά από το Βοριά κι όλο δυνάμωνε· αλλά κι οι περιοχές ολόγυρα έδειχναν γκρίζες και πένθιμες.

Ήταν ντυμένοι με ζεστά ρούχα και βαριά πανωφόρια και, πάνω απ' όλα, η Αρχόντισσα Έογουιν φορούσε μια μεγάλη μπλε κάπα στο χρώμα της βαθιάς καλοκαιρινής νύχτας, που ήταν στολισμένη με ασημένια αστέρια στο λαιμό και στον ποδόγυρο. Ο Φαραμίρ είχε στείλει να του φέρουν αυτή την κάπα και της την είχε φορέσει· και νόμιζε πως φαινόταν όμορφη και πραγματικά σαν βασίλισσα, όπως στεκόταν εκεί στο πλευρό του. Η κάπα ήταν φτιαγμένη για τη μητέρα του, τη Φιντουίλας του Άμροθ, που είχε πεθάνει πρόωρα και για κείνον δεν ήταν παρά ανάμνηση ομορφιάς σε μέρες μακρινές, η πρώτη του λύπη· και η κάπα της του φαινόταν το κατάλληλο φόρεμα για την ομορφιά και τη λύπη της Έογουιν.

Αλλά τώρα ανατρίχιασε μέσα στην αστροστολισμένη κάπα της και κοίταξε κατά το Βοριά, πέρα απ' τους μακρινούς γκρίζους τόπους, από κει που ερχόταν ο παγωμένος αέρας, εκεί που ο ουρανός ήταν καθαρός σαν κρύσταλλο.

– Τι γυρεύεις να δεις, Έογουιν; είπε ο Φαραμίρ.

– Εκεί δε βρίσκεται η Μαύρη Πύλη; είπε. Και δε θα πρέπει τώρα εκείνος να έχει φτάσει εκεί; Έχουν περάσει επτά μέρες από τότε που έφυγε.

– Επτά μέρες, είπε ο Φαραμίρ. Αλλά μη σκεφθείς άσχημα για μένα, αν σου πω πως έχουν φέρει σ' εμένα και χαρά και πόνο που ποτέ δεν πίστευα ότι θα νιώσω. Χαρά γιατί σε βλέπω· πόνο όμως γιατί τώρα ο φόβος και η αμφιβολία αυτής της κακιάς ώρας έχουν στ' αλήθεια γίνει πολύ σκοτεινοί. Έογουιν, δε θα 'θελα να τελειώσει τώρα αυτός ο κόσμος και να χάσω τόσο γρήγορα ό,τι έχω βρει.

– Να χάσεις αυτό που έχεις βρει, άρχοντα; απάντησε· – τον κοίταξε όμως σοβαρά και τα μάτια της ήταν καλοσυνάτα. Δεν ξέρω τι, σε τούτες τις μέρες, έχεις βρει που θα μπορούσες να το χάσεις. Έλα όμως, φίλε μου, ας μη μιλάμε γι' αυτό! Ας μη μιλάμε καθόλου! Στέκομαι στο χείλος κάποιας τρομερής αβύσσου και είναι εντελώς σκοτεινά στο χάσμα μπροστά στα πόδια μου και δεν ξέρω αν υπάρχει καθόλου φως πίσω μου. Γιατί δεν μπορώ να γυρίσω ακόμα. Περιμένω το χτύπημα της μοίρας.

– Ναι, περιμένουμε το χτύπημα της μοίρας, είπε ο Φαραμίρ.

Και δεν είπαν τίποτ' άλλο· και τους φάνηκε εκεί όπως στέκονταν στα τείχη πως ο άνεμος έσβησε, το φως λιγόστεψε και ο Ήλιος νερούλιασε και όλοι οι θόρυβοι στην Πόλη και στις γύρω περιοχές σώπασαν – ούτε αέρας ούτε φωνή ούτε κελάηδημα πουλιού ούτε θρόισμα φύλλου ούτε κι αυτή η ίδια η ανάσα τους δεν ακουγόταν· και οι χτύποι ακόμα της καρδιάς τους σταμάτησαν. Ο χρόνος ακινητοποιήθηκε.

Κι όπως στέκονταν έτσι, τα χέρια τους αντάμωσαν και σφίχτηκαν, αν και δεν το κατάλαβαν. Και συνέχισαν να περιμένουν χωρίς να ξέρουν τι. Τότε σε λίγο τους φάνηκε πως πάνω από την κορυφογραμμή των μακρινών βουνών υψώθηκε ένα άλλο θεοσκότεινο, πελώριο βουνό, που πυργωνόταν σαν το κύμα να σκεπάσει τον κόσμο κι ολόγυρά του τρεμόσβηναν αστροπελέκια· και τότε ένα τρεμούλιασμα διέτρεξε τη γη κι ένιωσαν τα τείχη της Πόλης να κουνιούνται. Μια φωνή σαν αναστεναγμός ανέβηκε από παντού ολόγυρά τους· και οι καρδιές τους χτύπησαν πάλι άξαφνα.

– Μου θυμίζει το Νούμενορ, είπε ο Φαραμίρ κι απόρησε που άκουσε τον εαυτό του να μιλάει.

– Το Νούμενορ; είπε η Έογουιν.

– Ναι, είπε ο Φαραμίρ, τη χώρα της Μακρινής Δύσης που καταποντίστηκε και το μεγάλο μαύρο κύμα που υψώθηκε πάνω από τα πράσινα λιβάδια και τους λόφους και με τον ερχομό του έφερε την αναπόφευκτη σκοτεινιά. Συχνά το ονειρεύομαι.

– Δηλαδή, νομίζεις πως έρχεται το Σκοτάδι; είπε η Έογουιν. Η Αναπόφευκτη Σκοτεινιά; – και ξαφνικά μαζεύτηκε κοντά του.

– Όχι, είπε ο Φαραμίρ, κοιτάζοντάς την καταπρόσωπο. Δεν ήταν παρά εικόνα της φαντασίας μου. Δεν ξέρω τι συμβαίνει. Το λογικό μου μού λέει ότι μας βρήκε μεγάλο κακό κι εμείς βρισκόμαστε στις έσχατες μέρες. Η καρδιά μου όμως λέει όχι· κι όλο μου το κορμί είναι ανάλαφρο κι έχω τέτοια ελπίδα και χαρά, που καμιά λογική δεν μπορεί να διαψεύσει. Έογουιν, Έογουιν, Λευκή Κυρά του Ρόαν, αυτή την ώρα πιστεύω πως κανένα σκοτάδι δε θα σταθεί! – και σκύβοντας τη φίλησε στο μέτωπο.

Κι έτσι στέκονταν στα τείχη της Πόλης της Γκόντορ κι ένας δυνατός άνεμος σηκώθηκε και φύσηξε και τα μαλλιά τους, κατάμαυρα σαν του κορακιού και χρυσαφένια, κυμάτισαν κι έσμιξαν στο φύσημα του αέρα. Και η Σκιά έφυγε κι ο Ήλιος φάνηκε και το φως απλώθηκε παντού· και τα νερά του Άντουιν λαμπύρισαν ασημένια και σε όλα τα σπίτια στην Πόλη οι άνθρωποι τραγουδούσαν, γιατί ξεχείλισε τις καρδιές τους μια χαρά, αν και δεν ήταν σε θέση να πουν από πού προερχόταν.

Και πριν ο Ήλιος γυρίσει πολύ από το μεσημέρι, ήρθε απ' την Ανατολή πετώντας ένας μεγάλος Αετός κι έφερε νέα ανέλπιστα από τους Άρχοντες της Δύσης και φώναξε:

Ψάλλετε τώρα του Πύργου της Άνορ άνθρωποι σεις,
*του Σόρον το **Βασίλειο** τελείωσε και πάει*
κι ο Μαύρος Πύργος έπεσε.
Ψάλλετε τώρα όλο χαρά, σεις άνθρωποι του Πύργου της Φρουράς,
γιατί οι σκοπιές σας δεν πήγαν στα χαμένα
και η Μαύρη Πύλη έπεσε
*κι ο **Βασιλιάς** σας πέρασε*
και είναι νικητής.

Ψάλλετε τώρα όλο χαρά, σεις τα παιδιά της Δύσης όλα,
*γιατί θά 'ρθει ο **Βασιλιάς** ξανά*
να ζήσει ανάμεσά σας
τις μέρες της ζωής σας όλες.

Το Δέντρο που μαράθηκε, θα ζωντανέψει πάλι,

θα το φυτέψει αυτός ψηλά,
θα ευλογηθεί η Πόλη.

Ψάλλετε όλοι, ψάλλετε!

Κι όλοι έψαλαν παντού στην Πόλη.

Οι μέρες που ακολούθησαν ήταν χρυσαφένιες και η Άνοιξη με το Καλοκαίρι ενώθηκαν κι έκαναν πανηγύρι στα λιβάδια της Γκόντορ. Και απ' το Καΐρ Άντρος ήρθαν τώρα γρήγορα αγγελιαφόροι με νέα για όλα όσα είχαν γίνει και η Πόλη ετοιμάστηκε για τον ερχομό του Βασιλιά. Κάλεσαν το Μέρι να παρουσιαστεί κι αυτός έφυγε με τα κάρα που πήγαιναν εφόδια στην Οσγκίλιαθ κι από κει με πλοίο στο Καΐρ Άντρος· ο Φαραμίρ όμως δεν πήγε, γιατί τώρα, αφού είχε γίνει καλά, ανέλαβε τα καθήκοντά του ως Επίτροπος, μόλο που θα ήταν για λίγο, και η φροντίδα του ήταν να κάνει τις προετοιμασίες για κείνον που θα τον αντικαθιστούσε.

Ούτε η Έογουιν πήγε, αν και ο αδελφός της τής έστειλε μήνυμα και την παρακαλούσε να πάει στο Κορμάλεν. Κι ο Φαραμίρ απόρησε γι' αυτό, αλλά την έβλεπε σπάνια, επειδή ήταν απασχολημένος με πολλές υποθέσεις· κι εκείνη έμενε ακόμα στα Σπίτια της Γιατρειάς κι έκανε περίπατο στον κήπο μόνη και το πρόσωπό της έγινε ξανά χλωμό και φαινόταν λες και σ' όλη την Πόλη αυτή να ήταν μόνο κακοδιάθετη και λυπημένη. Και ο Υπεύθυνος ανησύχησε και μίλησε στο Φαραμίρ.

Τότε ο Φαραμίρ πήγε και τη γύρεψε και στάθηκαν στα τείχη μαζί γι' άλλη μια φορά· και της είπε:

– Έογουιν, γιατί κάθεσαι εδώ και δεν πηγαίνεις στις γιορτές στο Κορμάλεν πέρα απ' το Καΐρ Άντρος, που σε περιμένει ο αδελφός σου;

Κι εκείνη είπε:

– Εσύ δεν ξέρεις;

Αλλά εκείνος απάντησε:

– Δύο μπορεί να είναι οι λόγοι, αλλά δεν ξέρω ποιος είναι ο αληθινός.

Και αυτή είπε:

– Δε θέλω να παίζω αινίγματα. Μίλησε πιο ξεκάθαρα!

– Λοιπόν, αν έτσι το θέλεις, αρχόντισσα, είπε, δεν πηγαίνεις γιατί μόνο ο αδελφός σου σε κάλεσε, και το να δεις τον Άρχοντα Άραγκορν, τον κληρονόμο του Έλεντιλ, στην ώρα του θριάμβου του δε θα σου δώσει τώρα χαρά. Ή γιατί δεν πηγαίνω εγώ κι εσύ εξακολουθείς να θέλεις να είσαι κοντά μου. Και, ίσως, και για τους δύο αυτούς τους λόγους που κι εσύ η ίδια δεν μπορείς να διαλέξεις ανάμεσά τους. Έογουιν, δε μ' αγαπάς ή δε θέλεις να μ' αγαπήσεις;

– Ήθελα να μ' αγαπήσει κάποιος άλλος, απάντησε. Όμως δε θέλω τον οίκτο κανενός.

– Αυτό το ξέρω, είπε. Ήθελες την αγάπη του Άρχοντα Άραγκορν. Γιατί ήταν μεγάλος και ισχυρός και ήθελες όνομα ξακουστό και δόξα και να βρεθείς ψηλότερα από τα τιποτένια πράγματα που σέρνονται στη γη. Και όπως ένας μεγάλος πολεμάρχης φαντάζει στα μάτια ενός νέου στρατιώτη, έτσι σου φάνηκε κι εσένα θαυμαστός. Κι έτσι είναι, άρχοντας ανάμεσα στους ανθρώπους, ο μεγαλύτερος που υπάρχει τώρα. Όταν όμως σου έδειξε μόνο κατανόηση και οίκτο, τότε αποφάσισες να μην πάρεις τίποτα, παρά μόνο ένα παλικαρίσιο θάνατο στη μάχη. Κοίταξέ με, Έογουιν!

Και η Έογουιν κοίταξε το Φαραμίρ πολλή ώρα σταθερά· κι ο Φαραμίρ είπε:

– Μην περιφρονείς τον οίκτο που είναι το δώρο μιας ευγενικής καρδιάς, Έογουιν! Εγώ όμως δε σου προσφέρω τον οίκτο μου. Γιατί είσαι αρχόντισσα μεγάλη και τρανή κι έχεις από μόνη σου κερδίσει φήμη που δε θα ξεχαστεί· κι είσαι κυρά πεντάμορφη, κρίνω, που ούτε και η γλώσσα των Ξωτικών δεν μπορεί να περιγράψει. Κι εγώ σ' αγαπώ. Κάποτε λυπόμουν τη θλίψη σου. Τώρα όμως, ακόμα κι αν δεν είχες λύπες, ούτε φόβους ούτε να σου έλειπε τίποτα, αν ήσουν η τρισευτυχισμένη Βασίλισσα της Γκόντορ, δε θα έπαυα να σ' αγαπώ. Έογουιν, εσύ δε μ' αγαπάς;

Τότε τα αισθήματα στην καρδιά της Έογουιν άλλαξαν ή μπορεί, επιτέλους, να τα κατάλαβε. Και ξαφνικά ο χειμώνας πέρασε και την έλουσε ο ήλιος.

– Στέκομαι στη Μίνας Άνορ, στον Πύργο του Ήλιου, είπε· και να! ο Ίσκιος έφυγε! δε θα κρατώ ασπίδα πια ούτε θα παραβγαίνω με τους μεγάλους Καβαλάρηδες ούτε θα χαίρομαι μονάχα με τα τραγούδια που μιλούν για σφαγές. Θα ασχοληθώ να θεραπεύω και θ' αγαπώ όλα τα πράγματα που μεγαλώνουν και δεν είναι στείρα.

Και πάλι κοίταξε το Φαραμίρ.

– Δε θέλω πια να γίνω βασίλισσα, είπε.

Ο Φαραμίρ τότε γέλασε χαρούμενα.

– Ευτυχώς, είπε, γιατί δεν είμαι βασιλιάς. Όμως θέλω να παντρευτώ τη Λευκή Κυρά του Ρόαν, αν το θέλει κι αυτή. Και αν συμφωνεί, τότε ας περάσουμε τον Ποταμό και σε χαρούμενες μέρες ας ζήσουμε στο όμορφο Ιθίλιεν κι ας φτιάξουμε εκεί τον κήπο. Όλα θα μεγαλώνουν χαρούμενα εκεί, αν έρθει η Λευκή Κυρά.

– Πρέπει, λοιπόν, να αφήσω το λαό μου, άνθρωπε της Γκόντορ; είπε. Και δε θα σε πειράξει που ο δικός σου περήφανος λαός θα πει: «Να τος ο άρχοντας που ημέρεψε μια άγρια πολεμίστρια του Βοριά! Δεν είχε γυναίκες από τη γενιά του Νούμενορ να διαλέξει;»

– Καθόλου, είπε ο Φαραμίρ.

Και την πήρε στην αγκαλιά του και τη φίλησε κάτω απ' τον ηλιόλουστο ουρανό, δίχως να τον νοιάζει που στέκονταν ψηλά στα τείχη και τους έβλεπαν πολλοί. Και, πραγματικά, πολλοί τους είδαν και είδαν και το φως που έλαμπε γύρω τους καθώς κατέβηκαν από τα τείχη και πήγαν χέρι χέρι στα Σπίτια της Γιατρειάς.

Και στον Υπεύθυνο των Σπιτιών ο Φαραμίρ είπε:

– Εδώ είναι η Αρχόντισσα Έογουιν του Ρόαν, που τώρα έχει γίνει καλά.

Και ο Υπεύθυνος είπε:

– Τότε της δίνω την άδεια να φύγει και την αποχαιρετώ και της εύχομαι ποτέ να μην ξαναρρωστήσει από τίποτα. Αναθέτω τη φροντίδα της στον Επίτροπο της Πόλεως, ώσπου να επιστρέψει ο αδελφός της.

Η Έογουιν όμως είπε:

– Τώρα όμως που έχω την άδεια να φύγω, θα προτιμούσα να μείνω. Γιατί αυτό το Σπίτι έχει γίνει για μένα το πιο ευλογημένο απ' όλα τα καταλύματα.

Κι έμεινε εκεί, ώσπου ήρθε ο Βασιλιάς Έομερ.

Στην Πόλη τώρα ετοιμάζονταν τα πάντα· και είχε συγκεντρωθεί πολύς κόσμος, γιατί τα νέα είχαν απλωθεί παντού στην Γκόντορ, από το Μιν-Ρίμον ως το Πίναθ Γκέλιν και τις μακρινές ακτές της θάλασσας· και όλοι όσοι μπορούσαν να έρθουν στην Πόλη, βιάστηκαν να το κάνουν. Και η Πόλη γέμισε πάλι με γυναίκες και όμορφα παιδιά που ξαναγύρισαν στα σπίτια τους φορτωμένα λουλούδια· και από το Ντολ Άμροθ ήρθαν λυράρηδες που έπαιζαν καλύτερα απ' όλους στη χώρα· και ήρθαν αυτοί που έπαιζαν βιόλες και φλάουτα και ασημένια βούκινα και καλλίφωνοι τραγουδιστές από τις κοιλάδες του Λέμπενιν.

Κι έφτασε τέλος ένα δειλινό όταν από τα τείχη φάνηκαν οι σκηνές κάτω στον κάμπο και όλη τη νύχτα έκαιγαν τα φώτα καθώς οι άνθρωποι περίμεναν την αυγή. Και όταν ο ήλιος βγήκε στο ασυννέφιαστο πρωινό πάνω από τα βουνά της Ανατολής – που δεν είχαν πια σκιές –, τότε σήμαναν όλες οι καμπάνες και όλες οι σημαίες ξεδιπλώθηκαν κι ανέμισαν στον αέρα· και πάνω στο Λευκό Πύργο της ακρόπολης το λάβαρο των Επιτρόπων, αστραφτερό ασήμι σαν χιόνι στον ήλιο, δίχως σχέδιο ή θυρεό, υψώθηκε πάνω στην Γκόντορ για τελευταία φορά.

Τώρα οι Καπεταναίοι της Δύσης οδήγησαν τους άντρες τους κατά την Πόλη και ο κόσμος τούς είδε να προχωρούν, η μια σειρά πίσω από την άλλη, αστράφτοντας και λαμπυρίζοντας στο φως της ανατολής και κυματίζοντας σαν το ασήμι. Κι έτσι έφτασαν μπροστά στο Δρόμο της Πύλης και σταμάτησαν σε διακόσιες είκοσι γιάρδες από-

σταση από τα τείχη. Ως τότε δεν είχαν βάλει ξανά πύλες, αλλά υπήρχε ένα εμπόδιο τοποθετημένο μπροστά στην είσοδο της Πόλης κι εκεί ήταν παραταγμένοι άντρες οπλισμένοι, ντυμένοι στα ασημομαύρα με γυμνωμένα τα μακριά σπαθιά τους. Μπροστά από το εμπόδιο στεκόταν ο Φαραμίρ ο Επίτροπος και ο Χούριν ο Κλειδούχος και άλλοι καπεταναίοι της Γκόντορ και η Αρχόντισσα Έογουιν του Ρόαν με το Στρατάρχη Έλφχελμ και πολλούς ιππότες του Μαρκ· κι απ' τις δύο πλευρές της Πύλης συνωστίζονταν πολλοί όμορφοι άνθρωποι με πολύχρωμα ρούχα και γιρλάντες από λουλούδια.

Έτσι τώρα υπήρχε ένας μεγάλος χώρος μπροστά από τα τείχη της Μίνας Τίριθ, που ήταν κλεισμένος από όλες τις πλευρές με τους ιππότες και τους στρατιώτες της Γκόντορ και του Ρόαν και από τους ανθρώπους της Πόλης και από όλα τα μέρη της χώρας. Έπεσε σιωπή καθώς μέσα από το στράτευμα ξεχώρισαν οι Ντούνεντεν ντυμένοι στα γκρίζα κι ασημιά· και μπροστά τους πήγαινε ο Άρχοντας Άραγκορν βαδίζοντας αργά. Ήταν ντυμένος με μαύρο αλυσιδωτό θώρακα κι ασημένια εξάρτυση και φορούσε ένα μακρύ κατάλευκο μανδύα που ήταν πιασμένος στο λαιμό με μια μεγάλη καρφίτσα με πράσινη πέτρα που έλαμπε από μακριά· το κεφάλι του όμως ήταν ξεσκέπαστο, εκτός από ένα αστέρι στο μέτωπό του που ήταν δεμένο με μία λεπτή ασημένια κορδέλα. Μαζί του ήταν ο Έομερ του Ρόαν, ο Πρίγκιπας Ιμραχίλ και ο Γκάνταλφ, όλοι ντυμένοι στα κάτασπρα και τέσσερις μικρόσωμες μορφές που πολλοί απορούσαν στη θέα τους.

– Όχι, ξαδέρφη! δεν είναι παιδιά, είπε η Γιόρεθ σε κάποια συγγένισσά της από το Ίμλοθ Μέλουι, που στεκόταν πλάι της. Αυτά είναι *Periain* από τη μακρινή χώρα των Μικρούληδων, όπου είναι πρίγκιπες ξακουστοί, λέει. Ξέρω εγώ, γιατί είχα έναν και τον περιποιόμουν στα Σπίτια. Είναι μικρόσωμοι, αλλά γενναίοι. Για να καταλάβεις, ξαδέρφη, ο ένας απ' αυτούς πήγε με τον ακόλουθό του μονάχα στη Μαύρη Χώρα και πάλεψε με το Μαύρο Άρχοντα ολομόναχος κι έβαλε φωτιά στον Πύργο του, αν μπορείς να το πιστέψεις. Τουλάχιστον έτσι λένε στην Πόλη. Θα 'ναι αυτός εκεί που προχωρεί με το Λιθούχο μας. Ακούω πως είναι φίλοι αγαπημένοι. Τώρα αυτός είναι θαύμα, ο Άρχοντας Λιθούχος – όχι και πολύ μαλακός στα λόγια του, άκου με κι εμένα, μα έχει χρυσή καρδιά, όπως λένε· κι έχει τα χέρια που γιατρεύουν. «Τα χέρια του βασιλιά είναι χέρια που γιατρεύουν», είπα· κι έτσι τα ανακάλυψαν όλα. Και ο Μιθραντίρ μου είπε: «Γιόρεθ, οι άνθρωποι θα θυμούνται για πολύν καιρό τα λόγια σου», και...

Αλλά δεν μπόρεσε η Γιόρεθ να συνεχίσει την κατήχηση της συγγένισσάς της απ' το χωριό, γιατί μια σάλπιγγα σάλπισε κι ακολούθησε νεκρική σιγή. Τότε προχώρησε από την Πύλη ο Φαραμίρ με το Χούριν τον Κλειδούχο και κανέναν άλλον εκτός από τέσσερις άντρες πί-

σω του που φορούσαν τις ψηλές περικεφαλαίες και τη στολή της Ακρόπολης και κρατούσαν ένα μεγάλο κιβώτιο από μαύρο ξύλο *lebethron* δεμένο με ασήμι.

Ο Φαραμίρ συναντήθηκε με τον Άραγκορν στη μέση των συγκεντρωμένων και, γονατίζοντας, είπε:

– Ο τελευταίος Επίτροπος της Γκόντορ ζητά την άδεια να παραδώσει το αξίωμά του.

Και άπλωσε να παραδώσει ένα λευκό σκήπτρο· ο Άραγκορν όμως πήρε το σκήπτρο και το έδωσε πίσω, λέγοντας:

– Το αξίωμα αυτό δεν καταργείται και θα μείνει δικό σου και των απογόνων σου για όσο διάστημα θα υπάρχει ο οίκος μου. Εκτέλεσε τώρα τα καθήκοντά σου!

Ο Φαραμίρ τότε σηκώθηκε όρθιος και είπε με φωνή καθαρή:

– Άνθρωποι της Γκόντορ, ακούστε τώρα τον Επίτροπο αυτού του Βασιλείου! Να! ήρθε κάποιος τέλος να διεκδικήσει τη βασιλεία πάλι. Εδώ είναι ο Άραγκορν γιος του Άραθορν, αρχηγός των Ντούνεντεν της Άρνορ, Στρατηγός της Στρατιάς της Δύσης, με το Αστέρι του Βορρά και το Σπαθί που έχει συγκολληθεί ξανά, νικητής στη μάχη, τα χέρια του οποίου θεραπεύουν, ο Λιθούχος, ο Ελέσαρ του Οίκου του Βάλαντιλ, γιου του Ισίλντουρ, γιου του Έλεντιλ του Νούμενορ. Θέλετε να γίνει βασιλιάς, να μπει στην Πόλη και να ζήσει εκεί;

Και όλος ο στρατός και ο λαός φώναξαν *ναι* με μια φωνή.

Και η Γιόρεθ είπε στη συγγένισσά της:

– Αυτή δεν είναι παρά μια τελετή σαν κι αυτές που έχουμε στην Πόλη, ξαδέρφη· γιατί αυτός έχει κιόλας μπει, όπως σου έλεγα· και μου είπε...

Και τότε πάλι αναγκάστηκε να σωπάσει, γιατί ο Φαραμίρ μίλησε ξανά:

– Άνθρωποι της Γκόντορ, αυτοί που κατέχουν τις παραδόσεις λένε πως το αρχαίο έθιμο απαιτούσε ο βασιλιάς να παραλαμβάνει το στέμμα από τον πατέρα του πριν αυτός πεθάνει· ή, αν αυτό δεν ήταν δυνατό να γίνει, να πηγαίνει μόνος και να το παίρνει από τα χέρια του πατέρα του πάνω από τον τάφο που ήταν θαμμένος. Αλλά επειδή τα πράγματα τώρα πρέπει να γίνουν διαφορετικά, με την ιδιότητά μου ως Επίτροπος, έχω φέρει εδώ σήμερα από τη Ραθ Ντίνεν το στέμμα του Εάμουρ του τελευταίου βασιλιά, που οι μέρες του τελείωσαν στα χρόνια των μακρινών αρχαίων προγόνων μας.

Τότε οι φρουροί προχώρησαν μπροστά και ο Φαραμίρ άνοιξε το κιβώτιο και σήκωσε ψηλά ένα πανάρχαιο στέμμα. Είχε σχήμα όμοιο με τις περικεφαλαίες των Φρουρών της Ακρόπολης, μόνο που ήταν ψηλότερο και κατάλευκο και τα φτερά δεξιά κι αριστερά ήταν φτιαγμένα από ασήμι και μαργαριτάρια κι έμοιαζαν με φτερά θαλασσοπου-

λιού, γιατί ήταν το έμβλημα των βασιλιάδων που ήρθαν πέρα από τη Θάλασσα· και επτά διαμάντια ήταν δεμένα ολόγυρα στη βάση του και στην κορυφή του είχε ένα μοναδικό πετράδι, που το φως του πετάχτηκε ψηλά σαν φλόγα.

Ο Άραγκορν τότε πήρε το στέμμα, το σήκωσε ψηλά και είπε:

Et Eärello Endorenna utúlien. Sinome maruvan ar Hildinyar tenn' Ambar-metta!

Κι εκείνα ήταν τα λόγια που είχε πει ο Έλεντιλ όταν έφτασε, διασχίζοντας τη θάλασσα στα φτερά του ανέμου: «Από τη Μεγάλη Θάλασσα έφτασα στη Μέση-γη. Σ' αυτόν τον τόπο θα εγκατασταθώ εγώ και οι απόγονοί μου, ως τη συντέλεια του κόσμου».

Κι ύστερα, κι ενώ πολλοί απόρησαν, ο Άραγκορν δεν έβαλε το στέμμα στο κεφάλι του, αλλά το έδωσε πίσω στο Φαραμίρ και είπε:

– Στους κόπους και στην παλικαριά πολλών οφείλω την κληρονομιά μου. Σε αναγνώριση αυτών θα ήθελα να μου φέρει το στέμμα ο Δαχτυλιδοκουβαλητής και ας μου το βάλει στο κεφάλι ο Μιθραντίρ, αν θέλει· γιατί αυτός ήταν που έθεσε σε κίνηση όλα όσα έχουν επιτευχθεί και αυτή η νίκη είναι δική του.

Ο Φρόντο τότε προχώρησε, πήρε το στέμμα από το Φαραμίρ και το πήγε στον Γκάνταλφ· και ο Άραγκορν γονάτισε και ο Γκάνταλφ έβαλε το Λευκό Στέμμα στο κεφάλι του και είπε:

– Από τώρα αρχίζουν οι μέρες του Βασιλιά, που είθε να είναι ευλογημένες για όσο χρόνο θα υπάρχουν οι θρόνοι των Βάλαρ!

Όταν όμως ο Άραγκορν σηκώθηκε, όλοι όσοι τον έβλεπαν, έμειναν να κοιτάζουν σιωπηλοί, γιατί τους φάνηκε πως τώρα, για πρώτη φορά, τους αποκαλύφθηκε. Ψηλός σαν τους αρχαίους βασιλιάδες της Θάλασσας, στεκόταν ψηλότερος από όλους όσους βρίσκονταν κοντά, έμοιαζε να 'χουν περάσει από πάνω του μέρες αρχαίες κι όμως να βρίσκεται στο άνθος της ηλικίας του· σοφία καθόταν στο μέτωπό του και δύναμη και θεραπευτικές ικανότητες στα χέρια του κι ένα φως ξεχυνόταν ολόγυρά του. Και τότε ο Φαραμίρ φώναξε:

– Ιδού ο Βασιλιάς!

Και τη στιγμή εκείνη όλες οι τρομπέτες σάλπισαν και ο Βασιλιάς Ελέσαρ προχώρησε κι έφτασε στο εμπόδιο και ο Χούριν ο Κλειδούχος το παραμέρισε· κι ανάμεσα στις μελωδίες από άρπες, βιόλες, φλάουτα και τα τραγούδια από καθάριες φωνές, ο Βασιλιάς διέσχισε τους ανθοστολισμένους δρόμους κι έφτασε στην Ακρόπολη και μπήκε μέσα· και το λάβαρο με το Δέντρο και τα άστρα ανέμισε στον πιο ψηλό πυργίσκο και άρχισε η βασιλεία του Βασιλιά Ελέσαρ, που γι' αυτήν έχουν γραφτεί πολλά τραγούδια.

Στις μέρες του την Πόλη την έφτιαξαν πιο όμορφη από όσο ήταν ποτέ, ακόμα και στον καιρό της πρώτης της δόξας· και τη γέμισαν με

δέντρα και σιντριβάνια κι έφτιαξαν τις πύλες της από μίθριλ και ατσάλι κι έστρωσαν τους δρόμους της με άσπρο μάρμαρο· και ο Λαός του Βουνού δούλεψαν εκεί και ο Λαός του Δάσους χαίρονταν να πηγαίνουν εκεί· και όλα γιατρεύτηκαν και έγιναν καλά και τα σπίτια γέμισαν με άντρες και γυναίκες και τα γέλια παιδιών και κανένα παράθυρο δεν έμεινε τυφλό ούτε αυλή άδεια· και ακόμη, όταν τελείωσε η Τρίτη Εποχή του κόσμου και ήρθε η καινούρια, εξακολούθησε να διατηρεί τη μνήμη και τη δόξα των χρόνων που είχαν περάσει.

Τις μέρες που ακολούθησαν τη στέψη του ο Βασιλιάς καθόταν στο θρόνο του στην Αίθουσα των Βασιλέων και έβγαζε τις αποφάσεις του. Και ήρθαν πρεσβείες από πολλές χώρες και λαούς, από την Ανατολή και το Νότο και από τις παρυφές του Δάσους της Σκοτεινιάς και από τη Μαυροχώματη χώρα στα δυτικά. Και ο Βασιλιάς έδωσε χάρη στους Ανατολίτες που είχαν παραδοθεί και τους άφησε ελεύθερους να φύγουν και σύναψε ειρήνη με τους λαούς του Χαράντ· κι ελευθέρωσε τους σκλάβους της Μόρντορ και τους παραχώρησε όλες τις περιοχές γύρω από τη Λίμνη Νούρνεν. Και του έφεραν πολλούς για να τους δώσει έπαινο και αμοιβή για την ανδρεία τους· και τελευταίον ο λοχαγός της Φρουράς του έφερε να δικάσει τον Μπέρεγκοντ.

Και ο Βασιλιάς είπε στον Μπέρεγκοντ:

– Μπέρεγκοντ, με το σπαθί σου χύθηκε αίμα στα Ιερά των Νεκρών, όπου είναι απαγορευμένο. Άφησες επίσης τη θέση σου χωρίς την άδεια του Άρχοντα ή του Διοικητή. Γι' αυτές τις παραβάσεις, παλιά, η ποινή ήταν θάνατος. Τώρα, λοιπόν, πρέπει να ανακοινώσω την καταδίκη σου.

»Για την ανδρεία σου στη μάχη κάθε ποινή παραγράφεται και, ακόμη περισσότερο, γιατί όλα όσα έκανες ήταν από αγάπη για τον Άρχοντα Φαραμίρ. Παρ' όλ' αυτά όμως θα πρέπει να φύγεις από τη Φρουρά της Ακροπόλεως και θα πρέπει να εγκαταλείψεις την Πόλη της Μίνας Τίριθ.

Τότε το αίμα έφυγε από το πρόσωπο του Μπέρεγκοντ και, χτυπημένος κατάκαρδα, έσκυψε το κεφάλι.

Ο Βασιλιάς όμως είπε:

– Έτσι πρέπει να γίνει, γιατί διορίζεσαι στο Λευκό Λόχο, στη Φρουρά του Φαραμίρ, Πρίγκιπα του Ιθίλιεν, κι εσύ θα είσαι ο διοικητής του και θα κατοικείς στο Έμιν Άρνεν με τιμή και ειρήνη και στην υπηρεσία εκείνου, που, για να τον σώσεις από το θάνατο, διακινδύνευσες τα πάντα.

Και τότε ο Μπέρεγκοντ, βλέποντας το έλεος και τη δικαιοσύνη του βασιλιά, ολόχαρος γονάτισε και φίλησε το χέρι του κι έφυγε γεμάτος χαρά και ικανοποίηση. Και ο Άραγκορν παραχώρησε το Ιθίλιεν πριγ-

κιπάτο στο Φαραμίρ και του είπε να εγκατασταθεί στους λόφους του Έμιν Άρνεν που βλέπουν την Πόλη.

– Γιατί, είπε, η Μίνας Ίθιλ στην Κοιλάδα Μόργκουλ θα καταστραφεί εντελώς και, παρ' όλο που μπορεί κάποτε να καθαριστεί, κανένας άνθρωπος δε θα εγκατασταθεί εκεί για πάρα πολλά χρόνια.

Και τελευταίον από όλους ο Άραγκορν χαιρέτησε τον Έομερ του Ρόαν και αγκαλιάστηκαν και είπε ο Άραγκορν:

– Μεταξύ μας δεν μπορεί να γίνει λόγος για ανταλλαγές ή έπαθλα· γιατί είμαστε αδέλφια. Σ' ευτυχισμένη ώρα κατέβηκε καλπάζοντας ο Έορλ από το Βοριά και ποτέ δεν υπήρξε πιο ευλογημένη συμμαχία λαών, ώστε ποτέ ο ένας δεν άφησε αβοήθητο τον άλλο, ούτε θα τον αφήσει. Τώρα, όπως γνωρίζεις, έχουμε ενταφιάσει το Θέοντεν τον Ξακουστό σ' ένα μνήμα στα Ιερά των Νεκρών κι εκεί θα μείνει για πάντα ανάμεσα στους Βασιλιάδες της Γκόντορ, αν το θελήσεις. Ή, αν το επιθυμείς, θα έρθουμε στο Ρόαν και θα τον φέρουμε πίσω να αναπαυθεί κοντά στο λαό του.

Και ο Έομερ απάντησε:

– Από την ημέρα εκείνη, που βγήκες μπροστά μου μέσα από το πράσινο χορτάρι στα λιβάδια, σε έχω αγαπήσει και αυτή η αγάπη ποτέ δε θα σβήσει. Τώρα όμως πρέπει να φύγω για λίγο για το δικό μου βασίλειο, όπου έχει πολλά εκεί που χρειάζεται να θεραπευτούν και να μπουν σε τάξη. Όσο για τον Πεσόντα, όταν όλα είναι έτοιμα, θα έρθουμε να τον πάρουμε· αλλά ας μείνει εδώ να κοιμάται για λίγο.

Και η Έογουιν είπε στο Φαραμίρ:

– Τώρα πρέπει να επιστρέψω στη χώρα μου και να τη δω γι' άλλη μια φορά και να βοηθήσω τον αδελφό μου στο έργο του· αλλά όταν αυτός που για πολύν καιρό αγαπούσα σαν πατέρα αναπαυθεί τελικά, θα γυρίσω πίσω.

Έτσι περνούσαν οι χαρούμενες μέρες· και την όγδοη ημέρα του Μαΐου οι Καβαλάρηδες του Ρόαν ετοιμάστηκαν και έφυγαν από το Βορινό Δρόμο και μαζί τους πήγαν και οι γιοι του Έλροντ. Όλος ο δρόμος γέμισε κόσμο δεξιά κι αριστερά για να τους τιμήσουν και να τους ζητωκραυγάσουν, από την Πύλη της Πόλεως ως τα τείχη του Πέλενορ. Αργότερα, όσοι άλλοι κατοικούσαν μακριά γύρισαν στα σπίτια τους όλο χαρά· στην Πόλη όμως δούλευαν πολλά πρόθυμα χέρια για να ξαναχτίσουν, να επισκευάσουν και να απομακρύνουν όλα τα σημάδια του πολέμου και την ανάμνηση της σκοτεινιάς.

Οι χόμπιτ εξακολουθούσαν να μένουν στη Μίνας Τίριθ, με το Λέγκολας και τον Γκίμλι· γιατί ο Άραγκορν δεν ήθελε να διαλυθεί η συντροφιά.

– Κάποτε όλα αυτά πρέπει να τελειώσουν, είπε, αλλά θα ήθελα να

περιμένατε για λίγο ακόμα – γιατί το τέλος των περιπετειών που λάβατε μέρος δεν έχει έρθει ακόμη. Πλησιάζει μια μέρα που την περίμενα όλα τα χρόνια της νιότης μου και, όταν έρθει, θέλω να έχω τους φίλους μου κοντά μου.

Αλλά για τη μέρα εκείνη δεν έλεγε περισσότερα.

Τις μέρες εκείνες οι Σύντροφοι του Δαχτυλιδιού έμεναν όλοι σε ένα όμορφο σπίτι μαζί με τον Γκάνταλφ και πηγαινοέρχονταν όπως τους άρεσε.

Και ο Φρόντο είπε στον Γκάνταλφ:

– Ξέρεις τι είναι αυτή η μέρα που μας μιλάει ο Άραγκορν; Γιατί είμαστε ευτυχισμένοι εδώ και δε θέλω να φύγω· οι μέρες όμως κυλούν και ο Μπίλμπο περιμένει· και το Σάιρ είναι η πατρίδα μου.

– Και ο Μπίλμπο, είπε ο Γκάνταλφ, περιμένει την ίδια αυτή μέρα και ξέρει τι σας κρατά μακριά. Όσο για τις μέρες που κυλούν, δεν είναι παρά Μάιος ακόμα και το μεσοκαλόκαιρο δεν έφτασε ακόμα· και παρ' όλο που όλα τα πράγματα φαίνονται αλλαγμένα, λες κι έχει φύγει μια ολόκληρη εποχή του κόσμου, για τα δέντρα όμως και το χορτάρι είναι λιγότερο από χρόνος από τότε που ξεκινήσατε.

– Πίπιν, είπε ο Φρόντο, δεν είπες πως ο Γκάνταλφ είχε γίνει λιγότερο κλειστός από ό,τι ήταν παλιά; Θα ήταν κουρασμένος από τους κόπους του τότε, φαντάζομαι. Τώρα συνέρχεται.

Και ο Γκάνταλφ είπε:

– Σε πολλούς αρέσει να ξέρουν εκ των προτέρων τι θα σερβιριστεί στο τραπέζι· εκείνοι όμως που έχουν κοπιάσει να ετοιμάσουν το γεύμα θέλουν να κρατούν το μυστικό τους· γιατί ο θαυμασμός κάνει τον έπαινο να ακούγεται πιο δυνατά. Εξάλλου κι ο ίδιος ο Άραγκορν περιμένει κάποιο σημάδι.

Και έφτασε μια μέρα που ο Γκάνταλφ εξαφανίστηκε και οι Σύντροφοι απορούσαν τι να συμβαίνει. Ο Γκάνταλφ όμως πήρε τον Άραγκορν από την Πόλη τη νύχτα και τον πήγε στους νότιους πρόποδες του Βουνού Μιντολούιν· κι εκεί βρήκαν ένα μονοπάτι που υπήρχε από αιώνες και το οποίο τώρα ελάχιστοι τολμούσαν να το ακολουθήσουν. Γιατί οδηγούσε πάνω στο βουνό, σε έναν ιερό τόπο ψηλά, που μονάχα οι βασιλιάδες συνήθιζαν να πηγαίνουν. Και ανέβηκαν από απότομα περάσματα, ώσπου έφτασαν σε ένα ψηλό πλάτωμα, κάτω από τα χιόνια που σκέπαζαν τις ψηλές κορυφές, που έβλεπε κάτω, πάνω από έναν γκρεμό που υπήρχε πίσω από την Πόλη. Και αφού στάθηκαν εκεί, κοίταξαν όλες τις περιοχές, γιατί είχε ξημερώσει· και είδαν τους πύργους της Πόλης κάτω μακριά τους, που έμοιαζαν σαν λευκά μολύβια που τα άγγιζε το φως του ήλιου και όλη την Κοιλάδα του Άντουιν που έμοιαζε με κήπο και τα Βουνά της Σκιάς ήταν τυλιγμένα σε χρυσή

ομίχλη. Από τη μία πλευρά η ματιά τους έφτανε ως τα γκρίζα Έμιν Μιούιλ και η γυαλάδα του Ράουρος έμοιαζε σαν αστέρι που τρεμοπαίζει μακριά· και από την άλλη πλευρά είδαν τον Ποταμό σαν κορδέλα που έφτανε ως το Πελάργκιρ και πιο πέρα υπήρχε ένα φως στην άκρη του ουρανού που μιλούσε για τη Θάλασσα.

Και ο Γκάνταλφ είπε:

Αυτό είναι το βασίλειό σου και η καρδιά τού ακόμα μεγαλύτερου βασιλείου που θα γίνει. Η Τρίτη Εποχή του κόσμου τελείωσε και καινούρια εποχή αρχίζει· και το δικό σου έργο είναι να βάλεις σε τάξη την αρχή της και να διατηρήσεις ό,τι μπορεί να διατηρηθεί. Γιατί αν και πολλά έχουν διασωθεί, πολλά πρέπει τώρα να φύγουν· και η δύναμη των Τριών Δαχτυλιδιών έχει κι αυτή τελειώσει. Και όλες οι περιοχές που βλέπεις και όσες βρίσκονται γύρω τους θα γίνουν περιοχές που θα κατοικούν οι Άνθρωποι. Γιατί έρχεται η ώρα της Κυριαρχίας των Ανθρώπων και η Παλιότερη Γενιά θα σβήσει ή θα φύγει.

Το ξέρω καλά, καλέ μου φίλε, είπε ο Άραγκορν· όμως, εγώ εξακολουθώ να θέλω τις συμβουλές σου.

Όχι για πολύ ακόμα, είπε ο Γκάνταλφ. Η εποχή μου ήταν η Τρίτη Εποχή. Εγώ ήμουν ο Εχθρός του Σόρον· και το έργο μου τελείωσε. Γρήγορα θα φύγω. Το φορτίο τώρα πρέπει να βαρύνει εσένα και τη γενιά σου.

Μα εγώ θα πεθάνω, είπε ο Άραγκορν. Γιατί είμαι άνθρωπος θνητός και, παρ' όλο που είμαι αυτός που είμαι και προέρχομαι κατευθείαν από τη φυλή της Δύσης, και θα ζήσω πολύ περισσότερο από άλλους ανθρώπους, όμως κι αυτό δεν είναι παρά πολύ ελάχιστο· και όταν αυτοί που τώρα βρίσκονται στις κοιλιές των γυναικών γεννηθούν και γεράσουν, θα γεράσω κι εγώ. Και τότε ποιος θα κυβερνήσει την Γκόντορ κι εκείνους που βλέπουν τούτη την Πόλη σαν τη βασίλισσά τους, αν δεν πραγματοποιηθεί η επιθυμία μου; Το Δέντρο στην Αυλή του Σιντριβανιού είναι ακόμα γυμνό και ξεραμένο. Πότε θα δω κάποιο σημάδι πως θα αλλάξουν;

Γύρισε το πρόσωπό σου και μην κοιτάς τον πράσινο κόσμο και κοίταξε κει που όλα φαίνονται γυμνά και παγωμένα! είπε ο Γκάνταλφ.

Τότε ο Άραγκορν γύρισε και πίσω του υπήρχε μια πέτρινη πλαγιά που κατηφόριζε από τις άκρες του χιονιού· και όπως κοίταζε, είδε πως εκεί στην ερημιά κάτι φύτρωνε. Και ανέβηκε ως εκεί και είδε ότι άκρη άκρη, εκεί που τελείωνε το χιόνι, ξεπεταγόταν ένα μικρό δεντράκι όχι πάνω από ένα πόδι ψηλό. Και είχε κιόλας βγάλει καινούρια φύλλα μακρουλά και καλοφτιαγμένα, σκούρα από πάνω και ασημένια από κάτω και στη λεπτή κορφούλα του είχε ένα μικρό μπουκετάκι λουλούδια που τα λευκά τους πέταλα έλαμπαν σαν ηλιοφώτιστο χιόνι.

Τότε ο Άραγκορν φώναξε:

– *Yé! utúvienyes!* Το βρήκα! Να το! εδώ είναι ένας απόγονος του Αρχαιότερου των Δέντρων. Αλλά πώς ήρθε εδώ; Γιατί δεν είναι περισσότερο από επτά χρονών.

Και ο Γκάνταλφ ήρθε και κοιτάζοντάς το είπε:

– Αυτό πραγματικά είναι ένα δεντράκι από τη γενιά του όμορφου Νίμλοθ· και εκείνο ήταν ένα φιντανάκι του Γκαλαθίλιον κι εκείνο ένα φρούτο του Τελπέριον με τα πολλά ονόματα, του Αρχαιότερου Δέντρου. Ποιος μπορεί να πει πώς βρέθηκε εδώ την προκαθορισμένη ώρα; Αλλά αυτός ο τόπος είναι αρχαίος και ιερός και πριν χαθούν οι βασιλιάδες ή το Δέντρο μαραθεί στην αυλή, θα πρέπει να έβαλαν εδώ έναν καρπό. Γιατί λέγεται ότι αν και ο καρπός του Δέντρου σπάνια ωριμάζει, παρ' όλ' αυτά η ζωή μέσα του μπορεί να διατηρηθεί κοιμισμένη για πάρα πολλά χρόνια και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει την ώρα που θα ξυπνήσει. Αυτό να το θυμάσαι. Γιατί αν ποτέ ωριμάσει κάποιος καρπός, πρέπει να φυτευτεί, για να μη χαθεί το είδος του από τον κόσμο. Εδώ ήταν κρυμμένο στο βουνό, έτσι όπως η γενιά του Έλεντιλ βρισκόταν κρυμμένη στις ερημιές του Βοριά. Και όμως το γενεαλογικό δέντρο του Νίμλοθ είναι πολύ αρχαιότερο από το δικό σου, Βασιλιά Ελέσαρ.

Ύστερα ο Άραγκορν άπλωσε το χέρι του μαλακά στο δεντράκι και, να! λες και μόλις κρατιόταν στη γη, βγήκε δίχως να πάθει τίποτε· και ο Άραγκορν το έφερε πίσω στην Ακρόπολη. Τότε ξερίζωσαν το ξερό δέντρο με σεβασμό· και δεν το έκαψαν, αλλά το πήγαν ν' αναπαυθεί στη σιωπή της Ραθ Ντίνεν. Και ο Άραγκορν φύτεψε το καινούριο δέντρο στην αυλή κοντά στο σιντριβάνι κι εκείνο άρχισε να μεγαλώνει γρήγορα και χαρούμενα· και όταν μπήκε ο μήνας Ιούνιος ήταν φορτωμένο λουλούδια.

– Το σημάδι δόθηκε, είπε ο Άραγκορν, και η μέρα δε βρίσκεται μακριά.

Και έβαλε σκοπούς στα τείχη.

Ήταν η παραμονή του Μεσοκαλόκαιρου όταν ήρθαν αγγελιαφόροι από το Άμον Ντιν στην Πόλη και είπαν πως έρχονταν έφιππα Ξωτικά από το Βοριά και τώρα πλησίαζαν τα τείχη του Πέλενορ.

Και ο Βασιλιάς είπε:

– Επιτέλους ήρθαν. Να γίνουν ετοιμασίες σ' ολόκληρη την Πόλη!

Και το βράδυ της Παραμονής του Μεσοκαλόκαιρου, όταν ο ουρανός ήταν μπλε σαν ζαφείρι και τ' αστέρια ξάνοιγαν στην Ανατολή, ενώ η Δύση χρύσιζε ακόμα και η ατμόσφαιρα ήταν δροσερή και μυρωδάτη, οι καβαλάρηδες κατηφόρισαν το Βορινό Δρόμο ως τις πύλες της Μίνας Τίριθ. Πρώτοι πήγαιναν ο Ελρόχιρ κι ο Ελάνταν με ένα ασημένιο λάβαρο και ύστερα ακολουθούσαν ο Γκλορφίντελ και ο Έρεστορ

και όλο το σπιτικό του Σκιστού Λαγκαδιού και πίσω τους η Αρχόντισσα Γκαλάντριελ και ο Σέλεμπορν, ο Άρχοντας του Λοθλόριεν, πάνω σε κατάλευκα άτια και μαζί τους πολλοί απ' τον ωραίο λαό του τόπου τους, με γκρίζους μανδύες κι άσπρα πετράδια στα μαλλιά τους· και τελευταίος πήγαινε ο Άρχοντας Έλροντ, μέγας ανάμεσα στα Ξωτικά και στους Ανθρώπους, κρατώντας το σκήπτρο του Ανούμινας και πλάι του, σ' ένα γκρίζο άτι, ερχόταν η Άργουεν η κόρη του, το Άστρο της Λύσης του λαού της.

Και ο Φρόντο όταν την είδε να έρχεται φεγγίζοντας στο δειλινό, με αστέρια στο μέτωπό της και γλυκιά ευωδιά ολόγυρά της, συγκλονισμένος από το θαυμασμό είπε στον Γκάνταλφ:

– Επιτέλους καταλαβαίνω γιατί περιμέναμε! Αυτό είναι το τέλος. Τώρα δε θα αγαπούμε μόνο τη μέρα, γιατί και η νύχτα θα είναι όμορφη κι ευλογημένη και όλοι της οι τρόμοι θα χαθούν!

Έπειτα ο Βασιλιάς καλωσόρισε τους ξένους του και εκείνοι ξεπέζεψαν· και ο Έλροντ παρέδωσε το σκήπτρο κι έβαλε το χέρι της κόρης του στο χέρι του Βασιλιά και μαζί ανέβηκαν στην Ψηλή Πόλη κι όλα τ' άστρα λουλούδιασαν στον ουρανό. Και ο Άραγκορν ο Βασιλιάς Ελέσαρ παντρεύτηκε την Άργουεν Αντόμιελ στην Πόλη των Βασιλέων τη μέρα του Μεσοκαλόκαιρου και η ιστορία της μακρόχρονης αναμονής και των μόχθων τους ολοκληρώθηκε.

Κεφάλαιο VI

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Όταν οι μέρες της χαράς τέλος πέρασαν, οι Σύντροφοι σκέφτηκαν το γυρισμό στα σπίτια τους. Και ο Φρόντο πήγε στο Βασιλιά εκεί που καθόταν με τη Βασίλισσα Άργουεν πλάι στο σιντριβάνι και τραγουδούσε ένα τραγούδι του Βάλινορ, ενώ το Δέντρο μεγάλωνε και άνθιζε. Καλωσόρισαν το Φρόντο και σηκώθηκαν να τον χαιρετήσουν· και ο Άραγκορν είπε:

– Ξέρω τι ήρθες να πεις, Φρόντο – θέλεις να επιστρέψεις στην πατρίδα σου. Λοιπόν, πολύ αγαπημένε φίλε, κάθε δέντρο μεγαλώνει καλύτερα στη γη των προγόνων του· αλλά εσένα όλοι οι τόποι της Δύσης θα σε καλοδέχονται πάντα. Και μόλο που ο λαός σου είχε μικρή θέση στις ιστορίες με τα κατορθώματα των μεγάλων, τώρα θα γίνει πιο ξακουστός από πολλά μεγάλα βασίλεια που δεν υπάρχουν πια.

– Είναι αλήθεια πως θέλω να γυρίσω στο Σάιρ, είπε ο Φρόντο. Πρώτα όμως πρέπει να πάω στο Σκιστό Λαγκάδι. Αλλά, αν λείπει κάτι από μέρες τόσο ευλογημένες, είναι ο Μπίλμπο· και λυπήθηκα όταν είδα πως ανάμεσα σε όλους από το σπιτικό του Έλροντ εκείνος δεν είχε έρθει.

– Και απορείς γι' αυτό, Δαχτυλιδοκουβαλητή; είπε η Άργουεν. Εσύ ξέρεις τη δύναμη αυτού που καταστράφηκε τώρα· και όλα όσα είχαν γίνει μ' εκείνη τη δύναμη τώρα φεύγουν. Ο συγγενής σου όμως το είχε στην κατοχή του περισσότερο από σένα· και σε περιμένει, γιατί τώρα δε θα ξανακάνει κανένα μακρινό ταξίδι εκτός από το τελευταίο.

– Τότε σου ζητώ την άδεια να φύγω γρήγορα, είπε ο Φρόντο.

– Θα φύγουμε σε επτά μέρες, είπε ο Άραγκορν. Γιατί θα ταξιδέψουμε μαζί πολύ από το δρόμο, ως τη χώρα του Ρόαν. Σε τρεις μέρες τώρα ο Έομερ θα έρθει εδώ για να πάρει πίσω το Θέοντεν ν' αναπαυθεί στο Μαρκ κι εμείς θα πάμε μαζί του για να τιμήσουμε τους πεσόντας. Τώρα όμως, πριν φύγεις, θα επιβεβαιώσω αυτά που σου είπε ο Φαραμίρ

και θα είσαι για πάντα ελεύθερος να κυκλοφορείς σε όλο το βασίλειο της Γκόντορ· το ίδιο και όλοι οι σύντροφοί σου. Και αν υπήρχαν δώρα να σας δώσω αντάξια των έργων σας να τα παίρνατε· αλλά ό,τι επιθυμήσετε να το πάρετε και θα ταξιδέψετε με τιμές και ντυμένοι σαν πρίγκιπες της χώρας.

Αλλά και η Βασίλισσα Άργουεν είπε:

– Εγώ θα σου δώσω ένα δώρο. Γιατί είμαι η κόρη του Έλροντ. Εγώ δε θα πάω μαζί του όταν φύγει για τα Λιμάνια· γιατί εγώ έχω κάνει την εκλογή της Λούθιεν και, όπως αυτή, έτσι κι εγώ έχω διαλέξει το γλυκό με το πικρό μαζί. Αλλά θα πας εσύ στη θέση μου, Δαχτυλιδοκουβαλητή, όταν η ώρα φτάσει και αν το επιθυμείς. Αν τα τραύματά σου εξακολουθούν να σε πονούν και η θύμηση του φορτίου σου σε βαραίνει, τότε μπορείς να πας στη Δύση, ώσπου να γιατρευτούν όλες σου οι πληγές και η κούραση. Τώρα όμως φόρεσε αυτό για να θυμάσαι το Λιθούχο και το Άστρο του Δειλινού, που, μαζί τους, έχει υφανθεί η ζωή σου!

Και πήρε ένα άσπρο πετράδι σαν αστέρι, που κρεμόταν στο στήθος της από μια ασημένια αλυσίδα, και πέρασε την αλυσίδα στο λαιμό του Φρόντο.

– Όταν η μνήμη του φόβου και της σκοτεινιάς σε βασανίζουν, είπε, αυτό θα σου δίνει βοήθεια.

Σε τρεις μέρες, όπως είχε πει ο Βασιλιάς, ήρθε ο Έομερ του Ρόαν στην Πόλη και μαζί του ήρθε μία *éored* από τους καλύτερους ιππότες του Μαρκ. Τον καλωσόρισαν· και όταν κάθισαν όλοι στο τραπέζι στη Μέρεθροντ, τη Μεγάλη Αίθουσα των Συμποσίων, αντίκρισε την ομορφιά των κυριών και γέμισε θαυμασμό. Και πριν πάει να αναπαυθεί, έστειλε και φώναξαν τον Γκίμλι το Νάνο και του είπε:

– Γκίμλι γιε του Γκλόιν, έχεις έτοιμο το τσεκούρι σου;

– Όχι, άρχοντα, είπε ο Γκίμλι, αλλά μπορώ γρήγορα να το φέρω, αν υπάρχει ανάγκη.

– Εσύ θα κρίνεις, είπε ο Έομερ. Γιατί υπάρχουν ακόμα κάτι απερίσκεπτες κουβέντες ανάμεσά μας σχετικά με την Αρχόντισσα του Χρυσαφένιου Δάσους. Και τώρα την έχω δει με τα μάτια μου.

– Λοιπόν, άρχοντα, είπε ο Γκίμλι, και τι λες τώρα;

– Αλίμονο! είπε ο Έομερ. Δε θα πω πως είναι η ωραιότερη κυρά που υπάρχει.

– Τότε, πρέπει να πάω για το τσεκούρι μου, είπε ο Γκίμλι.

– Πρώτα, όμως, πρέπει να δώσω μια εξήγηση, είπε ο Έομερ. Εάν την είχα δει σε διαφορετική συντροφιά, θα είχα πει όλα όσα θα 'θελες ν' ακούσεις. Τώρα όμως θα βάλω τη Βασίλισσα Άργουεν Το Αστέρι του Δειλινού πρώτη και είμαι έτοιμος να πολεμήσω μ' όποιον μου το

αρνηθεί. Να πω να μου φέρουν το σπαθί μου;

Ο Γκίμλι τότε υποκλίθηκε βαθιά.

– Όχι, από εμένα είσαι συγχωρεμένος, άρχοντα, είπε. Έχεις διαλέξει το Δειλινό· ενώ η δική μου αγάπη είναι δοσμένη στο Πρωινό. Και η καρδιά μου προαισθάνεται πως αυτό γρήγορα θα φύγει για πάντα.

Τέλος, έφτασε η μέρα που θα αναχωρούσαν και μια μεγάλη κι όμορφη ομάδα ετοιμάστηκε ν' αφήσει την Πόλη με κατεύθυνση το βοριά. Τότε οι βασιλιάδες της Γκόντορ και του Ρόαν πήγαν στα Ιερά των Νεκρών, στους τάφους της Ραθ Ντίνεν και πήραν το Βασιλιά Θέοντεν πάνω σε χρυσή νεκροφόρα και διέσχισαν την Πόλη σιωπηλά. Έπειτα έβαλαν το φορείο σ' ένα μεγάλο αμάξι με Καβαλάρηδες του Ρόαν ολόγυρα και το λάβαρό του να προπορεύεται· και ο Μέρι, επειδή ήταν ο ιπποκόμος του Θέοντεν, πήγαινε πάνω στην άμαξα κρατώντας τα όπλα του βασιλιά.

Για τους άλλους Συντρόφους βρέθηκαν άλογα σύμφωνα με το ύψος τους· ο Φρόντο και ο Σάμγουάιζ προχωρούσαν στο πλευρό του Άραγκορν, ο Γκάνταλφ ίππευε τον Ίσκιο και ο Πίπιν πήγαινε με τους ιππότες της Γκόντορ· κι ο Λέγκολας με τον Γκίμλι πήγαιναν όπως πάντα μαζί πάνω στον Άροντ.

Μαζί τους πήγαιναν επίσης η Βασίλισσα Άργουεν, ο Σέλεμπορν και η Γκαλάντριελ με τους δικούς τους και ο Έλροντ με τους γιους του· και οι πρίγκιπες του Ντολ Άμροθ και του Ιθίλιεν και πολλοί αξιωματικοί και ιππότες. Ποτέ δεν είχε βασιλιάς του Μαρκ τέτοια ακολουθία στο δρόμο σαν κι αυτή που συνόδευε το Θέοντεν το γιο του Θένγκελ στη γη της πατρίδας του.

Χωρίς να βιάζονται και ειρηνικά μπήκαν στο Ανόριεν και έφτασαν στο Γκρίζο Δάσος κάτω από το Άμον Ντιν· κι εκεί άκουσαν ένα θόρυβο λες και χτυπούσαν τύμπανα στους λόφους, αν και δε φαινόταν κανένα ζωντανό πλάσμα. Τότε ο Άραγκορν άφησε τις σάλπιγγες να ηχήσουν· και οι αγγελιαφόροι φώναξαν:

– Ιδού, ήρθε ο Βασιλιάς Ελέσαρ. Το Δάσος του Ντρούανταν το δίνει στον Γκαν-μπούρι-γκαν και στο λαό του, δικό τους για πάντα· και από δω και στο εξής κανένας δε θα μπαίνει χωρίς την άδειά τους!

Τότε τα τύμπανα αντήχησαν δυνατά και ύστερα σώπασαν.

Τέλος, ύστερα από ταξίδι δεκαπέντε ημερών η άμαξα του Βασιλιά Θέοντεν πέρασε τα πράσινα λιβάδια του Ρόαν και έφτασε στο Έντορας· κι εκεί ξεκουράστηκαν όλοι. Η Χρυσαφένια Αίθουσα ήταν στολισμένη με όμορφα παραπετάσματα και ήταν γεμάτη φως· κι εκεί έγινε το μεγαλύτερο συμπόσιο που είχε ποτέ της δει από τότε που την είχαν χτίσει. Και ύστερα από τρεις μέρες οι Άντρες του Μαρκ ετοίμασαν

την κηδεία του Θέοντεν· και τον τοποθέτησαν σ' ένα πέτρινο σπίτι μαζί με τα όπλα του και πολλά άλλα όμορφα πράγματα που ήταν δικά του και από πάνω του ύψωσαν ένα μεγάλο γήλοφο που τον σκέπασαν με πρασινάδες και λευκά μη-με-λησμόνει. Και τώρα υψώνονταν οκτώ γήλοφοι στην ανατολική πλευρά του Πεδίου των Τύμβων.

Έπειτα οι Καβαλάρηδες του Βασιλικού Οίκου πάνω σε άσπρα άλογα κάλπασαν ολόγυρα στον τύμβο κι έψαλαν μαζί έναν ύμνο για το Θέοντεν το γιο του Θένγκελ, που τον είχε συνθέσει ο Γκλέονγουάινι ο λυράρης του και που, ύστερα απ' αυτόν, δεν ξανάφτιαξε άλλον ύμνο πια. Οι αργές φωνές των Καβαλάρηδων συγκίνησαν τις καρδιές ακόμη κι όσων δεν ήξεραν τη γλώσσα του λαού εκείνου· τα λόγια όμως του τραγουδιού έκαναν τα μάτια του λαού του Μαρκ να φωτιστούν καθώς άκουγαν ξανά από μακριά το ποδοβολητό των αλόγων από το Βοριά και τη φωνή του Έορλ ν' ακούγεται πάνω από τη χλαλοή της μάχης στο Πεδίο του Σέλεμπραντ· και η ιστορία των βασιλιάδων συνέχισε να ξετυλίγεται και το Βούκινο του Χελμ αντήχησε δυνατό στα βουνά, ώσπου έφτασε η Σκοτεινιά κι ο Βασιλιάς Θέοντεν σηκώθηκε και κάλπασε μες στη Σκιά κι έφτασε στη φωτιά και πέθανε μεγαλόπρεπα, την ώρα που ο Ήλιος, ξαναγυρίζοντας ανέλπιστα, έλαμπε πάνω στο Μιντολούιν το πρωί.

Από την αμφιβολία και το μαύρο σκοτάδι το χάραμα ζητώντας
ξεκίνησε με το σπαθί γυμνωμένο στο χέρι κατά τον ήλιο, παιανίζοντας.
Ζωντάνεψε ελπίδες κι ελπίζοντας έπεσε·
ξεπέρασε θάνατο, τρόμο και μοίρα,
ξεπέρασε απώλειες και τη ζωή και πέρασε στη δόξα παντοτινά.

Ο Μέρι όμως στεκόταν μπροστά στον πράσινο τύμβο και έκλαιγε και όταν ο ύμνος τελείωσε, ορθώθηκε και φώναξε:

– Βασιλιά Θέοντεν, Βασιλιά Θέοντεν! Έχε γεια! Μου στάθηκες σαν πατέρας, για λίγο. Έχε γεια!

Όταν τελείωσε ο ενταφιασμός και σταμάτησαν τα κλάματα των γυναικών και άφησαν τέλος το Θέοντεν μοναχό στον τύμβο του, τότε ο κόσμος συγκεντρώθηκε στη Χρυσαφένια Αίθουσα για το μεγάλο συμπόσιο και άφησαν κατά μέρος τη λύπη· γιατί ο Θέοντεν είχε ζήσει πλήρης ημερών και τελείωσε τόσο τιμημένα, όσο και οι πιο μεγάλοι από τους προγόνους του. Και όταν έφτασε η ώρα, που, σύμφωνα με το έθιμο του Μαρκ, θα έπιναν στη μνήμη των βασιλέων, η Έογουιν η Αρχόντισσα του Ρόαν σηκώθηκε, χρυσή σαν τον ήλιο και άσπρη σαν το χιόνι, και έφερε ένα γεμάτο κύπελλο στον Έομερ.

Τότε ένας ραψωδός που γνώριζε τις παραδόσεις σηκώθηκε και απάγγειλε όλα τα ονόματα των Αρχόντων του Μαρκ με τη σειρά – του Έορλ του Νεαρού· και του Μπρέγκο που έχτισε το Παλάτι· και του Άλντορ αδελφού του Μπάλντορ* του άτυχου· και του Φρέα, του Φρέαγουάινι, του Γκόλντγουάινι, του Ντέορ και του Γκραμ· και του Χελμ που κρύφτηκε στο Λαγκάδι του Χελμ όταν το Μαρκ ηττήθηκε· κι έτσι τελείωσαν οι εννέα τύμβοι της δυτικής πλευράς, γιατί εκείνη την εποχή η διαδοχή διακόπηκε και ύστερα ήρθε η σειρά των τύμβων της ανατολικής πλευράς – του Φρέαλαφ του γιου της αδελφής του Χελμ, του Λεόφα και του Γουάλντα, του Φόλκα, του Φόλκγουάινι, του Φένγκελ, του Θένγκελ και του Θέοντεν ο πιο πρόσφατος. Και όταν ακούστηκε το όνομα του Θέοντεν ο Έομερ άδειασε το κύπελλό του. Έπειτα η Έογουιν είπε στους υπηρέτες να γεμίσουν τα κύπελλα και όλοι όσοι ήταν συγκεντρωμένοι εκεί σηκώθηκαν και ήπιαν στην υγεία του καινούριου βασιλιά, φωνάζοντας:

– Χαίρε, Έομερ, Βασιλιά του Μαρκ!

Τέλος, όταν το δείπνο πλησίαζε να τελειώσει, ο Έομερ σηκώθηκε και είπε:

– Τούτο εδώ είναι το επικήδειο δείπνο του Βασιλιά Θέοντεν· όμως, πριν φύγουμε θα σας πω χαρούμενα νέα, γιατί ούτε και σ' εκείνον θα κακοφαινόταν να το κάνω, επειδή υπήρξε πάντοτε πατέρας για την αδελφή μου την Έογουιν. Ακούστε λοιπόν όλοι εσείς οι καλεσμένοι μου, ευγενικέ κόσμε από πολλά βασίλεια, που σαν κι εσάς ποτέ δεν έχουν ξαναβρεθεί εδώ σ' αυτό το παλάτι! Ο Φαραμίρ, ο Επίτροπος της Γκόντορ και Πρίγκιπας του Ιθίλιεν, ζητά γυναίκα του την Έογουιν, Αρχόντισσα του Ρόαν, κι εκείνη δέχεται με όλη της την καρδιά. Γι' αυτό θα δώσουν λόγο μπροστά σε όλους σας.

Και ο Φαραμίρ με την Έογουιν βγήκαν μπροστά και πιάστηκαν χέρι χέρι· και όλοι εκεί ήπιαν στην υγειά τους και χάρηκαν.

– Έτσι, είπε ο Έομερ, η φιλία του Μαρκ και της Γκόντορ συσφίγγεται με έναν ακόμη δεσμό κι εγώ χαίρομαι ακόμα περισσότερο.

– Δεν είσαι καθόλου σφιχτοχέρης, Έομερ, είπε ο Άραγκορν, αφού δίνεις έτσι στην Γκόντορ το ωραιότερο πράγμα του βασιλείου σου!

Τότε η Έογουιν κοίταξε στα μάτια τον Άραγκορν και είπε:

– Ευχήσου μου ευτυχία, άρχοντά μου και θεραπευτή μου!

Κι εκείνος απάντησε:

– Ευχόμουν να ευτυχήσεις από τότε που σε είδα για πρώτη φορά. Είναι βάλσαμο στην καρδιά μου να σε βλέπει τώρα τρισευτυχισμένη.

* Ο μεγαλύτερος γιος του Βασιλιά Μπρέγκο. Στο συμπόσιο που έγινε για να γιορτάσουν την αποπεράτωση του Μέντουσελντ, ορκίστηκε να πάει στα Μονοπάτια των Νεκρών. Το σώμα του το βρήκε εκεί ο Γκρίζος Λόχος με τον Άραγκορν. (*Σημ. Μετ.*)

Όταν τελείωσε το δείπνο, όσοι ήταν να φύγουν αποχαιρέτισαν το Βασιλιά Έομερ. Ο Άραγκορν με τους ιππότες του και όσοι ήταν από το Λόριεν και το Σκιστό Λαγκάδι ετοίμασαν τ' άλογά τους· ο Φαραμίρ όμως και ο Ιμραχίλ έμειναν στο Έντορας· έμεινε επίσης η Άργουεν το Άστρο του Δειλινού κι έτσι αποχαιρέτισε τους δικούς της. Κανείς δεν είδε την τελευταία της συνάντηση με τον πατέρα της τον Έλροντ, γιατί ανηφόρισαν κατά τους λόφους κι εκεί κουβέντιασαν για πολλή ώρα μαζί και ήταν πικρός ο χωρισμός τους, γιατί θα κρατούσε κι ύστερα απ' το τέλος του κόσμου.

Και, τέλος, πριν ξεκινήσουν οι ξένοι, ο Έομερ και η Έογουιν πήγαν στο Μέρι και είπαν:

– Έχε γεια τώρα, Μέριαντοκ του Σάιρ και Οινοκράτη του Μαρκ! Πήγαινε κι ας είναι η τύχη σου καλή κι έλα πίσω γρήγορα να σε καλωσορίσουμε πάλι!

Και ο Έομερ είπε:

– Οι βασιλιάδες του παλιού καιρού θα σε φόρτωναν δώρα που μια άμαξα δε θα 'φτανε να τα κουβαλήσει για τις ανδραγαθίες σου στο πεδίο της μάχης του Μούντμπουργκ· κι όμως εσύ δε θέλεις να πάρεις τίποτα, λες, εκτός από τα όπλα που σου έχουν δοθεί. Μ' αυτό συμβιβάζομαι, γιατί στ' αλήθεια δεν έχω δώρο αντάξιό σου· η αδελφή μου όμως σε παρακαλεί να δεχθείς αυτό το μικρό πράγμα, σαν ενθύμιο του Ντέρνχελμ και του ήχου από τα βούκινα του Μαρκ στον ερχομό του πρωινού.

Τότε η Έογουιν έδωσε στο Μέρι ένα αρχαίο βούκινο, μικρό αλλά καλοδουλεμένο από όμορφο ασήμι, μαζί με μία ποικιλμένη πράσινη ζώνη· και οι τεχνίτες είχαν σκαλίσει πάνω του γρήγορους καβαλάρηδες να τρέχουν στη σειρά από την κορφή ως το στόμιο· και είχε γραμμένα ρουνικά που του έδιναν μεγάλη δύναμη.

– Αυτό είναι κειμήλιο του σπιτιού μας, είπε η Έογουιν. Το είχαν φτιάξει Νάνοι και προέρχεται από το θησαυρό του Δράκοντα Σκάθα. Ο Έορλ ο Νεαρός το έφερε από το Βορρά. Όποιος το σαλπίζει, όταν βρίσκεται σε ανάγκη, βάζει τον τρόμο στις καρδιές των εχθρών του και τη χαρά στις καρδιές των φίλων του, που θα τον ακούσουν και θα τρέξουν κοντά του.

Τότε ο Μέρι πήρε το βούκινο, γιατί ήταν αδύνατον να το αρνηθεί, και φίλησε το χέρι της Έογουιν· κι εκείνοι τον αγκάλιασαν κι έτσι χώρισαν για κείνη τη φορά.

Τώρα οι ξένοι ήταν έτοιμοι και ήπιαν το ποτήρι του αναβολέα και με πολλά παινέματα και φιλικά αισθήματα έφυγαν κι έφτασαν τέλος στο Φαράγγι του Χελμ κι εκεί ξεκουράστηκαν δυο μέρες. Τότε ο Λέγκολας ξεπλήρωσε την υπόσχεσή του στον Γκίμλι και πήγαν στις

Αστραφτερές Σπηλιές· και όταν γύρισαν έμεινε σιωπηλός και έλεγε μόνο πως μονάχα ο Γκίμλι μπορούσε να βρει λόγια αντάξιά τους.

– Και ποτέ ως τώρα δεν έχει κερδίσει Νάνος Ξωτικό σε διαγωνισμό με λόγια, είπε. Γι' αυτό τώρα πάμε στο Φάνγκορν για να έρθουμε ισόπαλοι!

Από το Λαγκάδι του Αημεριού πήγαν στο Ίσενγκαρντ και είδαν πώς είχαν δουλέψει οι Εντ. Όλος ο πέτρινος δακτύλιος είχε κατεδαφιστεί και απομακρυνθεί και ο εσωτερικός χώρος είχε γίνει κήπος γεμάτος οπωροφόρα και καλλωπιστικά δέντρα που τον διέσχιζε ένα ρυάκι· αλλά στη μέση είχε μια λίμνη με ολοκάθαρο νερό κι εκεί μέσα εξακολουθούσε να υψώνεται ο Πύργος του Όρθανκ, ψηλός κι απόρθητος με το μαύρο βράχο του να καθρεφτίζεται στο νερό της λίμνης.

Για λίγο οι ταξιδιώτες κάθισαν εκεί που κάποτε στέκονταν οι πύλες του Ίσενγκαρντ και που τώρα είχε δυο ψηλά δέντρα σαν φρουρούς στην αρχή ενός δρομάκου προς το Όρθανκ, που τον πλαισίωναν πρασινάδες· και κοίταζαν γεμάτοι θαυμασμό τη δουλειά που είχε γίνει, αλλά δεν μπορούσαν να δουν κανένα ζωντανό πλάσμα ούτε μακριά ούτε κοντά. Σε λίγο όμως άκουσαν μια φωνή να φωνάζει *χουμ-χομ, χουμ-χομ*· και φάνηκε ο Δεντρογένης να κατηφορίζει δρασκελίζοντας το δρομάκι με τον Αστραπή στο πλευρό του.

– Καλώς ήρθατε στο Δεντρόκηπο του Όρθανκ! είπε. Ήξερα ότι ερχόσασταν, αλλά είχα δουλειά στην κοιλάδα ψηλά· έχει πολλά να γίνουν ακόμα. Ούτε κι εσείς όμως δε μείνατε αργοί εκεί μακριά στο νοτιά και στην ανατολή, απ' ό,τι ακούω· και όλα όσα ακούω είναι καλά, πολύ καλά.

Έπειτα ο Δεντρογένης παίνεσε όλα τους τα κατορθώματα, που φαινόταν να τα ξέρει πολύ καλά· και τέλος σταμάτησε και κοίταξε για πολλή ώρα τον Γκάνταλφ.

– Λοιπόν, έλα τώρα! είπε. Αποδείχθηκες ο πιο ισχυρός και όλοι σου οι κόποι πήγαν καλά. Τώρα πού πηγαίνεις; Και γιατί έρχεσαι εδώ;

– Για να δω πώς πάει η δουλειά σου, φίλε μου, είπε ο Γκάνταλφ, και να σ' ευχαριστήσω για τη βοήθειά σου σε όλα όσα έχουμε κατορθώσει.

– *Χουμ*, ναι, δίκιο έχεις, είπε ο Δεντρογένης· γιατί σίγουρα οι Εντ έπαιξαν το ρόλο τους. Κι όχι μόνο αναλαμβάνοντας αυτόν, *χουμ*, αυτόν τον καταραμένο δεντροφονιά που κατοικούσε εδώ. Γιατί είχαμε μεγάλη εισβολή από εκείνους, *burárum*, εκείνους τους βρομομάτηδες, μαυροχέρηδες, στραβοκάνηδες, σκληρόκαρδους, γαμψονύχηδες, βρομοκοίληδες, αιμοβόρους, *morimaitesincahonda, hoom*, λοιπόν, μιας και είστε βιαστικοί και ολόκληρο τ' όνομά τους είναι τόσο μακρύ όσο χρόνια βασανιστηρίων, εκείνα τα παράσιτα τους ορκ· και ήρθαν περνώντας τον Ποταμό και κατεβαίνοντας από το Βοριά κι ολόγυρα από

το δάσος του Laurelindórenan, που μέσα του δεν μπόρεσαν να μπουν, ας είναι καλά οι Μεγάλοι που ζουν σ' αυτό.

Υποκλίθηκε στον Άρχοντα και στην Αρχόντισσα του Λόριεν.

– Κι αυτά τα ίδια τα βρομερά πλάσματα έμειναν κατάπληκτα που μας βρήκαν έξω στον Κάμπο, γιατί δε μας είχαν ποτέ ακουστά· αν κι αυτό μπορούμε να το πούμε και για άλλους καλύτερους λαούς. Και δε θα μας θυμούνται και πολλοί, γιατί ελάχιστοι μας ξέφυγαν ζωντανοί κι απ' αυτούς τους περισσότερους τους πήρε το Ποτάμι. Αλλά αυτό σας βγήκε σε καλό, γιατί αν δε μας είχαν συναντήσει, τότε ο βασιλιάς της χώρας με το πολύ χορτάρι δε θα είχε πάει μακριά, αλλά, ακόμα κι αν είχε, δε θα έβρισκε σπίτι στο γυρισμό.

– Εμείς το ξέρουμε πολύ καλά, είπε ο Άραγκορν, και ποτέ δε θα το λησμονήσουμε στη Μίνας Τίριθ ή στο Έντορας.

– *Ποτέ* είναι πολύ μεγάλη λέξη ακόμα και για μένα, είπε ο Δεντρογένης. Ποτέ όσο τα βασίλειά σας θα υπάρχουν, θέλεις να πεις· αλλά θα πρέπει να διατηρηθούν πάρα πολύ στ' αλήθεια για να φανεί πολύ στους Εντ.

– Η Καινούρια Εποχή αρχίζει, είπε ο Γκάνταλφ, και σ' αυτή την εποχή μπορεί ν' αποδειχθεί ότι τα βασίλεια των Ανθρώπων θα διατηρηθούν περισσότερο από σένα, φίλε μου Φάνγκορν. Έλα όμως τώρα πες μου: τι έκανες με το έργο που σου ανέθεσα; Τι κάνει ο Σάρουμαν; Δεν το βαρέθηκε ακόμα το Όρθανκ; Γιατί, δε νομίζω πως θα σκεφθεί πως έχεις βελτιώσει τη θέα απ' τα παράθυρά του.

Ο Δεντρογένης έριξε μια μεγάλη ματιά στον Γκάνταλφ, μια ματιά σχεδόν πονηρή, έκανε τη σκέψη ο Μέρι.

– Α! είπε. Το περίμενα πως θα ερχόσουν σ' αυτό. Αν βαρέθηκε το Όρθανκ; Το παραβαρέθηκε στο τέλος· αλλά δε βαρέθηκε τόσο τον πύργο του, όσο βαρέθηκε τη φωνή μου. *Χουμ!* Του είπα κάτι μεγάλες ιστορίες ή τουλάχιστον τέτοιες που να μπορούν να θεωρηθούν μεγάλες στη γλώσσα σας.

– Τότε, γιατί καθόταν και τις άκουγε; Μπήκες στο Όρθανκ; ρώτησε ο Γκάνταλφ.

– *Χουμ*, όχι, όχι στο Όρθανκ! είπε ο Δεντρογένης. Αυτός όμως ερχόταν στο παράθυρό του κι άκουγε, γιατί δεν μπορούσε να μάθει νέα με άλλον τρόπο και, μόλο που δεν του άρεσαν τα νέα, διψούσε να τα μάθει· κι εγώ φρόντισα να τα μάθει όλα. Αλλά εγώ πρόσθεσα πάρα πολλά πράγματα στα νέα που του έκανε καλό να τα συλλογίζεται. Βαρέθηκε πάρα πολύ. Πάντα ήταν βιαστικός. Αυτό ήταν η καταστροφή του.

– Παρατηρώ, καλέ μου Φάνγκορν, είπε ο Γκάνταλφ, ότι με μεγάλη προσοχή αναφέρεις πως *κατοικούσε, ήταν, βαρέθηκε*. Το *είναι* πού πήγε; Είναι νεκρός;

– Όχι, όχι νεκρός, απ' όσο ξέρω, είπε ο Δεντρογένης. Αλλά έχει φύγει. Ναι, έχει φύγει εδώ και επτά μέρες. Εγώ τον άφησα να φύγει. Δεν είχε μείνει σχεδόν τίποτα από τον παλιό του εαυτό, όταν σύρθηκε έξω και, όσο για κείνο το σκουληκο-πλάσμα του, ήταν σαν ξεθωριασμένη σκιά. Μη μου πεις τώρα, Γκάνταλφ, ότι υποσχέθηκα να τον προσέχω, γιατί το ξέρω. Τα πράγματα όμως έχουν αλλάξει από τότε. Και τον κράτησα ώσπου να είναι σίγουρος, σίγουρος πως δε θα κάνει άλλο κακό. Θα πρέπει να ξέρεις πως, πάνω απ' όλα, μισώ να φυλακίζονται πλάσματα ζωντανά και πως δε θα κρατήσω φυλακισμένα ακόμα και τέτοιου είδους πλάσματα, παρά σε μεγάλη ανάγκη. Ένα φίδι χωρίς τις δαγκάνες του ας πάει όπου θέλει.

– Μπορεί και να έχεις δίκιο, είπε ο Γκάνταλφ· σ' αυτό όμως το φίδι είχε απομείνει ένα δόντι ακόμα, νομίζω. Είχε το δηλητήριο της φωνής του και υποπτεύομαι ότι σε έπεισε, ακόμα κι εσένα, Δεντρογένη, γιατί ήξερε το ευάλωτο σημείο της καρδιάς σου. Τέλος πάντων, αφού έφυγε, δεν υπάρχει λόγος να το συζητάμε. Ο Πύργος όμως του Όρθανκ τώρα επανέρχεται στο Βασιλιά, στον οποίον και ανήκει. Αν και ίσως δε θα τον χρειαστεί.

– Αυτό θα φανεί αργότερα, είπε ο Άραγκορν. Θα δώσω όμως στους Εντ όλη αυτή την κοιλάδα να την κάνουν ό,τι θέλουν, εφόσον θα προσέχουν το Όρθανκ και θα έχουν το νου τους να μην μπει κανένας μέσα χωρίς την άδειά μου.

– Είναι κλειδωμένο, είπε ο Δεντρογένης. Έβαλα το Σάρουμαν να το κλειδώσει και να μου δώσει τα κλειδιά. Τα έχει ο Αστραπής.

Ο Αστραπής υποκλίθηκε σαν δέντρο που το λυγίζει ο άνεμος και έδωσε στον Άραγκορν δύο μεγάλα μαύρα κλειδιά με πολύπλοκο σχήμα, περασμένα σ' έναν ατσάλινο κρίκο.

– Τώρα σας ευχαριστώ για άλλη μία φορά, είπε ο Άραγκορν, και σας αποχαιρετώ. Εύχομαι το δάσος σας να μεγαλώνει πάλι ειρηνικά. Όταν γεμίσει αυτή η κοιλάδα, υπάρχει άφθονος χώρος δυτικά από τα βουνά, εκεί που κάποτε ζούσατε παλιά.

Το πρόσωπο του Δεντρογένη σκυθρώπιασε.

– Τα μεγάλα δάση μπορεί να μεγαλώνουν, είπε. Τα μικρά δάση μπορεί να απλώνονται. Όχι όμως και οι Εντ. Δεν υπάρχουν παιδιά Εντ.

– Τώρα όμως μπορεί να υπάρχουν περισσότερες ελπίδες στην έρευνά σας, είπε ο Άραγκορν. Οι ανατολικές περιοχές, που για πολύν καιρό ήταν απρόσιτες, τώρα θα σας είναι προσιτές.

Ο Δεντρογένης όμως κούνησε αρνητικά το κεφάλι του και είπε:

– Είναι πολύ μακριά για να πάμε. Και υπάρχουν πάρα πολλοί Άνθρωποι τις μέρες τούτες. Αλλά ξεχνώ τους καλούς μου τρόπους! Θα μείνετε εδώ να ξεκουραστείτε λιγάκι; Και ίσως μερικοί από σας να

ευχαριστηθούν να περάσουν μέσα από το Δάσος του Φάνγκορν κι έτσι να συντομεύσουν το δρόμο της επιστροφής τους;

Κοίταξε το Σέλεμπορν και την Γκαλάντριελ.

Όλοι όμως, εκτός από το Λέγκολας, είπαν πως έπρεπε τώρα ν' αποχαιρετιστούν και να φύγουν, είτε για το νοτιά είτε για τη δύση.

– Έλα, Γκίμλι! είπε ο Λέγκολας. Τώρα, με την άδεια του Φάνγκορν, θα επισκεφθώ τα βάθη του Δάσους των Εντ και θα δω δέντρα που δεν υπάρχουν πουθενά αλλού στη Μέση-γη. Κι εσύ θα 'ρθεις μαζί μου για να κρατήσεις το λόγο σου· κι έτσι θα συνεχίσουμε το ταξίδι μαζί για τις πατρίδες μας στο Δάσος της Σκοτεινιάς και πιο πέρα.

Ο Γκίμλι συμφώνησε μ' αυτά, αν κι όχι με μεγάλη χαρά, φαινομενικά.

– Εδώ, λοιπόν, επιτέλους έφτασε το τέλος της Συντροφιάς του Δαχτυλιδιού, είπε ο Άραγκορν. Ελπίζω όμως πως δε θ' αργήσετε να ξανάρθετε στη χώρα μου με τη βοήθεια που υποσχεθήκατε.

– Θα 'ρθούμε, αν το επιτρέψουν οι άρχοντές μας, είπε ο Γκίμλι. Λοιπόν, σας αποχαιρετώ, καλοί μου χόμπιτ! Θα πρέπει να φτάσετε ασφαλείς τώρα στα σπίτια σας κι εγώ δε θα μένω ξάγρυπνος από το φόβο για τους κινδύνους που διατρέχετε. Θα στείλουμε μήνυμα, όταν μπορέσουμε, και μερικοί από εμάς μπορεί και να συναντηθούμε καμιά φορά· φοβάμαι όμως πως ποτέ πια δε θα βρεθούμε όλοι μαζί.

Τότε ο Δεντρογένης αποχαιρέτισε έναν έναν με τη σειρά και υποκλίθηκε τρεις φορές αργά και με μεγάλο σεβασμό στο Σέλεμπορν και στην Γκαλάντριελ.

– Έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που συναντηθήκαμε με τα δέντρα και τις πέτρες, *A vanimar, vanimálion nostari*! είπε. Είναι λυπηρό που ανταμώνουμε έτσι μόνο στο τέλος. Γιατί ο κόσμος αλλάζει: το νιώθω στο νερό, το αισθάνομαι στη γη και το μυρίζω στον αέρα. Δε νομίζω πως θ' ανταμώσουμε ξανά.

Και ο Σέλεμπορν είπε:

– Δεν ξέρω, Γηραιότατε.

Η Γκαλάντριελ όμως είπε:

– Όχι στη Μέση-γη, ούτε ώσπου οι τόποι που βρίσκονται κάτω από τα κύματα να υψωθούν ξανά. Τότε όμως στα λιβάδια με τις ιτιές του Τανσάριναν μπορεί ν' ανταμώσουμε την Άνοιξη. Έχε γεια!

Τελευταίοι απ' όλους ο Μέρι και ο Πίπιν αποχαιρέτισαν το γερο-Εντ κι εκείνου η διάθεση έφτιαξε σαν τους είδε.

– Λοιπόν, γελαστά μου ανθρωπάκια, είπε, θα πιείτε άλλο ένα ποτό μαζί μου πριν φύγετε;

– Και βέβαια θα πιούμε, είπαν.

Κι αυτός τους πήρε κατά μέρος στον ίσκιο ενός δέντρου κι εκεί είδαν πως είχε ένα μεγάλο πέτρινο πιθάρι. Και ο Δεντρογένης γέμισε

τρεις κούπες και ήπιαν· και είδαν τα παράξενα μάτια του να τους κοιτάζουν πάνω από την κούπα του.

– Προσέξτε, προσέξτε! είπε. Γιατί έχετε κιόλας ψηλώσει από τότε που σας είδα για τελευταία φορά.

Και γελώντας άδειασαν τις κούπες τους.

– Λοιπόν, έχετε γεια! είπε. Και μην ξεχάσετε να με ειδοποιήσετε, αν μάθετε κανένα νέο για τις γυναίκες μας στη χώρα σας.

Ύστερα αποχαιρέτισε κουνώντας τα μεγάλα του χέρια όλη την ομάδα και χάθηκε μέσα στα δέντρα.

Οι ταξιδιώτες πήγαιναν τώρα με μεγαλύτερη ταχύτητα και τράβηξαν κατά το Πέρασμα του Ρόαν· και ο Άραγκορν τους αποχαιρέτισε τέλος κοντά στο μέρος που ο Πίπιν είχε κοιτάξει στη Σφαίρα του Όρθανκ. Οι Χόμπιτ λυπήθηκαν μ' αυτόν το χωρισμό· γιατί ο Άραγκορν ποτέ δεν είχε λείψει απ' το πλευρό τους και ήταν ο οδηγός τους μέσ' από πολλούς κινδύνους.

– Μακάρι να είχαμε μια Σφαίρα για να μπορούσαμε να βλέπουμε όλους τους φίλους μας μέσα της, είπε ο Πίπιν, και να μπορούσαμε να τους μιλάμε από μακριά!

– Μόνο μία μένει τώρα που θα μπορούσες να χρησιμοποιήσεις, απάντησε ο Άραγκορν· γιατί δε θα 'θελες να δεις τι θα σου έδειχνε η Πέτρινη Σφαίρα της Μίνας Τίριθ. Το Παλαντίρ όμως του Όρθανκ θα το κρατήσει ο Βασιλιάς, για να βλέπει τι γίνεται στην επικράτειά του και τι κάνουν αυτοί που τον υπηρετούν. Γιατί μην ξεχνάς, Πέρεγκριν Τουκ, πως είσαι ιππότης της Γκόντορ και δε σε απαλλάσσω απ' τα καθήκοντά σου. Τώρα φεύγεις με άδεια, μπορεί όμως να σ' ανακαλέσω. Και να θυμάστε, αγαπημένοι μου φίλοι από το Σάιρ, πως η επικράτειά μου απλώνεται και στο Βοριά και θα έρθω κι εκεί μια μέρα.

Έπειτα ο Άραγκορν αποχαιρέτισε το Σέλεμπορν και την Γκαλάντριελ· και η Αρχόντισσα του είπε:

– Λιθούχε, μέσ' απ' το σκοτάδι έφτασες την ελπίδα σου και τώρα έχεις ό,τι επιθυμείς. Χρησιμοποίησε καλά τον καιρό σου!

Ο Σέλεμπορν όμως είπε:

– Παιδί μου*, έχε γεια. Μακάρι η μοίρα σου να είναι διαφορετική από τη δική μου κι ο θησαυρός σου να μείνει κοντά σου ως το τέλος!

Και μ' αυτά χώρισαν· και ήταν τότε η ώρα που βασίλευε ο ήλιος· και όταν ύστερα από λίγη ώρα γύρισαν και κοίταξαν πίσω, είδαν το Βασιλιά της Δύσης καβάλα στο άλογό του με τους ιππότες του ολόγυρα· κι ο Ήλιος που έπεφτε τους φώτιζε κι έκανε όλων τις ιπποσκευές να γυαλίζουν σαν κόκκινο χρυσάφι και ο άσπρος μανδύας του Άρα-

* Η Άργουεν ήταν εγγονή του. (*Σημ. Μετ.*)

γκορν έμοιαζε φλόγινος. Τότε ο Άραγκορν έπιασε το πράσινο πετράδι και το σήκωσε ψηλά και μια πράσινη φωτιά βγήκε από το χέρι του.

Σύντομα η ομάδα που όλο και λιγόστευε, ακολουθώντας τον Ίσεν, έστριψε δυτικά και, διασχίζοντας το Πέρασμα του Ρόαν, μπήκαν στις έρημες περιοχές που βρίσκονταν εκεί και ύστερα έστριψαν βορινά και πέρασαν τα σύνορα της Μαυροχώματης χώρας. Οι κάτοικοί της το 'βαλαν στα πόδια και κρύφτηκαν, γιατί φοβόνταν τα Ξωτικά, αν κι ελάχιστα έρχονταν ποτέ στη χώρα τους· οι ταξιδιώτες όμως δεν τους έδωσαν σημασία, γιατί ήταν ακόμη μια μεγάλη ομάδα και ήταν εφοδιασμένοι με όλα όσα χρειάζονταν· κι έτσι συνέχισαν το δρόμο τους με την ησυχία τους κι έστηναν τις σκηνές τους όποτε ήθελαν.

Την έκτη μέρα του χωρισμού τους από το Βασιλιά διέσχισαν ένα δάσος που κατηφόριζε από τους λόφους των Ομιχλιασμένων Βουνών που τώρα υψώνονταν δεξιά τους. Την ώρα που έβγαιναν πάλι από το δάσος σε ανοιχτές περιοχές, το δειλινό, βρήκαν ένα γέροντα με μια μαγκούρα. Ήταν ντυμένος σε γκρίζα ή βρομισμένα άσπρα κουρέλια, και πίσω του ακολουθούσε κάποιος άλλος ζητιάνος, σκυφτός, που γκρίνιαζε.

– Λοιπόν, Σάρουμαν! είπε ο Γκάνταλφ. Πού πας;

– Και τι σε νοιάζει; απάντησε αυτός. Δε θα πάψεις να με διατάζεις πού να πάω ούτε θα μένεις ικανοποιημένος απ' την καταστροφή μου;

– Την απάντηση την ξέρεις, είπε ο Γκάνταλφ – τίποτα απ' όλα αυτά. Και, όπως και να 'χουν τα πράγματα, η ώρα των μόχθων μου πλησιάζει τώρα στο τέλος της. Το φορτίο το έχει αναλάβει ο Βασιλιάς. Αν περίμενες στο Όρθανκ, θα τον είχες δει και θα σου είχε δείξει σοφία και έλεος.

– Τότε να ένας λόγος *παραπάνω* να έφευγα νωρίτερα, είπε ο Σάρουμαν, γιατί δε θέλω τίποτα από εκείνον. Και, στ' αλήθεια, αν θέλεις απάντηση στην πρώτη σου ερώτηση, ψάχνω να βρω δρόμο να βγω από την επικράτειά του.

– Τότε, γι' άλλη μια φορά έχεις πάρει λάθος δρόμο, είπε ο Γκάνταλφ, και δε βλέπω ελπίδες στο ταξίδι σου. Περιφρονείς όμως τη βοήθειά μας; Γιατί εμείς σου την προσφέρουμε.

– Σ' εμένα; είπε ο Σάρουμαν. Όχι, παρακαλώ, μη μου χαμογελάτε! Προτιμώ να με αγριοκοιτάζετε. Κι όσο για την Κυρά εδώ, δεν την εμπιστεύομαι – πάντοτε με μισούσε και ραδιουργούσε για σένα. Δεν αμφιβάλλω πως σε έφερε από δω για να έχει την ευχαρίστηση να απολαύσει το χάλι μου. Αν είχα πάρει είδηση την καταδίωξή σας, δε θα σας έκανα τη χάρη.

– Σάρουμαν, είπε η Γκαλάντριελ, έχουμε άλλες δουλειές και φροντίδες που μας φαίνονται πιο επείγουσες από το να σε κυνηγάμε. Πες

καλύτερα ότι σε προλάβαμε από καλή τύχη· γιατί τώρα έχεις μια τελευταία ευκαιρία.

– Αν είναι στ' αλήθεια η τελευταία, χαίρομαι, είπε ο Σάρουμαν, γιατί θα γλιτώσω τον μπελά να σας αρνηθώ ξανά. Οι ελπίδες μου όλες πάνε χαμένες, όμως για τίποτα δε θέλω να μοιραστώ τις δικές σας. Αν έχετε και καμία.

Για μια στιγμή τα μάτια του πήραν φωτιά.

– Πηγαίνετε! είπε. Δε μελέτησα τόσον καιρό αυτές τις υποθέσεις για το τίποτα. Έχετε καταδικάσει τους εαυτούς σας και το ξέρετε. Και πολύ θα με ανακουφίζει η σκέψη, όπως θα περιπλανιέμαι, πως γκρεμίσατε και το δικό σας σπίτι, όταν καταστρέψατε το δικό μου. Και τώρα, ποιο καράβι θα σας περάσει την πλατιά θάλασσα; είπε κοροϊδευτικά. Θα 'ναι ένα γκρίζο καράβι γεμάτο φαντάσματα.

Γέλασε, αλλά η φωνή του είχε ραγίσει και ήταν αποκρουστική.

– Για έλα σήκω, βλάκα! φώναξε στον άλλο ζητιάνο, που είχε καθίσει κατάχαμα – και τον χτύπησε με τη μαγκούρα του. Γύρνα απ' την άλλη μεριά! Αν όλοι αυτοί οι σπουδαίοι κύριοι πάνε από το δρόμο μας, εμείς τότε θα πάρουμε άλλον. Κουνήσου, ειδαλλιώς δεν έχει ξεροκόμματο για το βραδινό σου!

Ο ζητιάνος γύρισε και τους προσπέρασε καμπουριασμένος κλαψουρίζοντας:

– Καημένε γερο-Γκρίμα! Καημένε γερο-Γκρίμα! Πάντα με δέρνει και με βρίζει. Πόσο τον μισώ! Μακάρι να μπορούσα να τον παρατήσω!

– Παράτησέ τον, λοιπόν! είπε ο Γκάνταλφ.

Ο Φιδόγλωσσος όμως έριξε μόνο μια ματιά με τα τσιμπλιασμένα του μάτια όλο φόβο στον Γκάνταλφ κι ύστερα σύρθηκε γρήγορα προσπερνώντας και ακολούθησε το Σάρουμαν. Καθώς το αξιοθρήνητο ζευγάρι προσπέρασε την ομάδα, έφτασαν στους χόμπιτ και ο Σάρουμαν σταμάτησε και τους κοίταξε· εκείνοι όμως τον έβλεπαν με οίκτο.

– Λοιπόν, ήρθατε για να το απολαύσετε κι εσείς το θέαμα, έτσι, βρομόπαιδα; είπε. Δε σας νοιάζει τι λείπει απ' το ζητιάνο, σας νοιάζει; Γιατί εσείς έχετε όλα όσα θέλετε, φαΐ κι όμορφα ρούχα και το καλύτερο χόρτο για τις πίπες σας. Ω, ναι, ξέρω! Ξέρω από πού προέρχεται. Δε δίνετε ούτε για να καπνίσω μια πίπα σ' εμένα το ζητιάνο, έτσι;

– Θα 'δινα, αν είχα, είπε ο Φρόντο.

– Μπορείς να πάρεις όσο μου έχει μείνει, είπε ο Μέρι, αν περιμένεις μια στιγμή.

Κατέβηκε κι έψαξε την τσάντα της σέλας του. Έπειτα έδωσε στο Σάρουμαν ένα δερμάτινο σακούλι.

– Πάρε ό,τι έχει, είπε. Χάρισμά σου· προέρχεται απ' τα συντρίμματα του Ίσενγκαρντ.

Δικό μου, δικό μου, κι ακριβοπληρωμένο μάλιστα! ξεφώνισε ο Σάρουμαν, κρατώντας σφιχτά το σακούλι. Αυτό είναι μόνο ελάχιστη αποζημίωση· γιατί είμαι σίγουρος πως πήρατε περισσότερα. Ένας ζημιωμένος, όμως, θα πρέπει να 'ναι κι ευχαριστημένος, αν ο κλέφτης τού επιστρέψει έστω και μια μπουκιά απ' τα κλεμμένα. Αλλά θα πληρωθείτε καλά, όταν πάτε σπίτι σας και βρείτε πως τα πράγματα είναι λιγότερο καλά στη Νότια Μοίρα απ' ό,τι θα σας άρεσε. Μακάρι για πολύν καιρό ο τόπος σας να μην έχει φύλλο!

– Σ' ευχαριστώ! είπε ο Μέρι. Εν τοιαύτη περιπτώσει για δώσε μου πίσω το σακούλι μου, που δεν είναι δικό σου κι έχει ταξιδέψει μακριά μαζί μου. Τύλιξε το χόρτο σε δικό σου κουρέλι.

– Στον κλέφτη αξίζει άλλος κλέφτης, είπε ο Σάρουμαν και γύρισε την πλάτη του στο Μέρι, έριξε μια κλοτσιά στο Φιδόγλωσσο κι έφυγε κατά το δάσος.

– Μωρέ, για άκου τον! είπε ο Πίπιν. Άκου κλέφτης! Κι εμείς τι να πούμε που μας έστησε ενέδρα, μας τραυμάτισε κι έβαλε τους ορκ να μας σέρνουν σ' όλο το Ρόαν;

– Α! είπε ο Σαμ. Και είπε ότι το *αγόρασε*. Αναρωτιέμαι πώς; Και δε μου άρεσε αυτό που είπε για τη Νότια Μοίρα. Είναι καιρός να γυρίσουμε πίσω.

– Συμφωνώ, είπε ο Φρόντο. Αλλά δεν μπορούμε να πάμε πιο γρήγορα, αν είναι να δούμε τον Μπίλμπο. Εγώ θα πάω πρώτα στο Σκιστό Λαγκάδι, ό,τι κι αν συμβεί.

– Ναι, καλά θα κάνεις, νομίζω, είπε ο Γκάνταλφ. Αλίμονο όμως για το Σάρουμαν! Φοβάμαι πως τίποτ' άλλο δεν μπορεί να γίνει μ' αυτόν. Έχει τελείως μαραθεί. Πάντως, δεν είμαι βέβαιος πως ο Δεντρογένης έχει δίκιο – εγώ έχω την εντύπωση πως θα μπορούσε να κάνει κάποιο κακό ακόμα, έστω και μικρό και τιποτένιο.

Την άλλη μέρα συνέχισαν, προχωρώντας στα βόρεια της Μαυροχώματης Χώρας, όπου τώρα κανείς δεν κατοικούσε, παρ' όλο που ήταν τόπος όμορφος και πράσινος. Ο Σεπτέμβριος έφτασε με χρυσαφένιες μέρες και ασημένιες νύχτες και ταξίδευαν με την ησυχία τους, ώσπου έφτασαν στον Κυκνοπόταμο* και βρήκαν το παλιό πέρασμα ανατολικά από τους καταρράκτες, όπου κατέβαινε απότομα κάτω στα χαμηλά. Μακριά στη δύση, όπου ο ορίζοντας θόλωνε, υπήρχαν οι λίμνες και τα νησάκια που ανάμεσά τους περνούσε για να καταλήξει στον Γκριζονέρη. Εκεί κατοικούσαν αμέτρητοι κύκνοι σε μια περιοχή γεμάτη καλαμιές.

Έτσι μπήκαν στην Ερέγκιον και τέλος ξημέρωσε ένα όμορφο πρωινό τρεμογυαλίζοντας πάνω στις λαμπερές ομίχλες· και, κοιτάζοντας

* Swanfleet ή Glanduin.

από τον καταυλισμό τους σε ένα χαμηλό λόφο, οι ταξιδιώτες είδαν μακριά στην ανατολή τον Ήλιο να πέφτει πάνω σε τρεις κορυφές που ξεπετάγονταν στον ουρανό ψηλά τρυπώντας τα ταξιδιάρικα σύννεφα: Καράντρας, Κελέμπτιλ και Φανουΐντολ. Βρίσκονταν κοντά στις Πύλες της Μόρια.

Εδώ τώρα για επτά μέρες καθυστερούσαν, γιατί είχε έρθει η ώρα για άλλον ένα χωρισμό που δεν ήθελαν να κάνουν. Σε λίγο ο Σέλεμπορν και η Γκαλάντριελ μαζί με τους δικούς τους θα πήγαιναν ανατολικά, θα περνούσαν την Πύλη του Κόκκινου Κέρατου, θα κατέβαιναν από τη Σκιοχείμαρρη Σκάλα στον Ασημόφλεβο και θα πήγαιναν στη χώρα τους. Είχαν ταξιδέψει τόσο μακριά από τους δυτικούς δρόμους, γιατί είχαν πολλά να πουν με τον Έλροντ και τον Γκάνταλφ κι εκεί εξακολουθούσαν να μένουν κουβεντιάζοντας με τους φίλους τους. Συχνά, πολλή ώρα αφότου οι χόμπιτ είχαν κουκουλωθεί για ύπνο, κάθονταν μαζί κάτω από τ' αστέρια και αναθυμόνταν περασμένες εποχές κι όλες τις χαρές και τους μόχθους τους στον κόσμο ή συσκέπτονταν σχετικά με τις μέρες που επρόκειτο να έρθουν. Αν τύχαινε να περάσει κάποιος διαβάτης, θα είχε ακούσει ή δει ελάχιστα και θα του φαινόταν πως είχε μονάχα δει γκρίζες μορφές, σμιλεμένες σε πέτρα, μνημεία λησμονημένων πραγμάτων που ήταν τώρα χαμένα σε ακατοίκητες χώρες. Γιατί δεν έκαναν καμιά κίνηση ούτε μιλούσαν με το στόμα, αλλά έβλεπαν από νου σε νου· και μόνο τα λαμπερά τους μάτια αναδεύονταν και άναβαν καθώς οι σκέψεις τους πήγαιναν πέρα δώθε.

Τέλος, όμως, ειπώθηκαν όλα και χώριζαν ξανά για λίγο, ώσπου να έρθει η ώρα να φύγουν τα Τρία Δαχτυλίδια. Κι έτσι, σβήνοντας γρήγορα ανάμεσα στα βράχια και στις σκιές, τα γκριζοντυμένα ξωτικά του Λόριεν πήραν το δρόμο για τα βουνά· κι όσοι πήγαιναν στο Σκιστό Λαγκάδι έμειναν σ' ένα λόφο και κοιτούσαν, ώσπου μια λάμψη βγήκε από την ομίχλη που μαζευότανε· και ύστερα δεν είδαν τίποτα πια. Ο Φρόντο κατάλαβε πως η Γκαλάντριελ είχε σηκώσει ψηλά το δαχτυλίδι της σαν αποχαιρετισμό.

Ο Σαμ γύρισε από την άλλη μεριά κι αναστέναξε:

– Μακάρι να γύριζα κι εγώ στο Λόριεν!

Και τέλος ένα βράδυ έφτασαν διασχίζοντας τους ψηλούς χερσότοπους, ξαφνικά όπως πάντα φαίνεται στους ταξιδιώτες, στην άκρη της βαθιάς Κοιλάδας του Σκιστού Λαγκαδιού και είδαν κάτω μακριά τα φώτα να λάμπουν στο σπίτι του Έλροντ. Και κατέβηκαν κάτω, πέρασαν τη γέφυρα κι έφτασαν στην πόρτα· και το σπίτι ήταν γεμάτο φως και τραγούδια από χαρά για το γυρισμό του Έλροντ.

Πρώτα πρώτα, πριν φάνε ή πλυθούν, πριν καν βγάλουν τις κάπες τους, οι χόμπιτ πήγαν να βρουν τον Μπίλμπο. Τον βρήκαν ολομόναχο στο δωματιάκι του. Ήταν γεμάτο με χαρτιά, πένες και μολύβια· ο

Μπίλμπο όμως καθόταν σε μια καρέκλα μπροστά σε μια μικρή ζωηρή φωτιά. Έδειχνε πολύ γέρος, αλλά ειρηνικός και νυσταγμένος.

Άνοιξε τα μάτια του και κοίταξε καθώς μπήκαν μέσα.

Γεια σας, γεια σας! είπε. Ώστε γυρίσατε, λοιπόν; Και αύριο μάλιστα είναι και τα γενέθλιά μου. Πολύ έξυπνο εκ μέρους σας! Το ξέρετε πως γίνομαι εκατόν είκοσι εννέα; Και σε ένα χρόνο ακόμη, αν μ' αφήσουν, θα φτάσω το Γέρο Τουκ. Θα ήθελα να τον ξεπεράσω· θα δούμε όμως.

Μετά τη γιορτή των γενεθλίων του Μπίλμπο οι τέσσερις χόμπιτ έμειναν στο Σκιστό Λαγκάδι για αρκετές μέρες και έκαναν πολλή παρέα με το γερο-φίλο τους, που περνούσε τώρα τις περισσότερες ώρες του στο δωμάτιό του, εκτός από τις ώρες των γευμάτων. Σ' αυτά ήταν κατά κανόνα πάντα στην ώρα του και σπάνια δεν ξυπνούσε εγκαίρως για να προφτάσει. Καθισμένοι ολόγυρα στη φωτιά τού είπαν με τη σειρά όλα όσα μπορούσαν να θυμηθούν από τα ταξίδια και τις περιπέτειές τους. Στην αρχή έκανε πως κρατούσε σημειώσεις· συχνά όμως τον έπαιρνε ο ύπνος· κι όταν ξυπνούσε έλεγε: «Πολύ ωραία! Καταπληκτικά! Πού μείναμε;» Τότε συνέχιζαν τη διήγηση από κει που είχε αρχίσει να κουτουλάει από τη νύστα.

Το μόνο σημείο που φαινόταν πραγματικά να τον ξυπνά και να του κρατά το ενδιαφέρον ήταν η διήγηση της στέψης και του γάμου του Άραγκορν.

Φυσικά, με κάλεσαν στο γάμο, είπε. Και τον περίμενα για αρκετό καιρό. Κάπως όμως, όταν έφτασε η ώρα, ανακάλυψα πως είχα πολλά να κάνω εδώ· και είναι μεγάλη φασαρία να φτιάχνεις βαλίτσες.

Όταν είχε σχεδόν περάσει ένα δεκαπενθήμερο ο Φρόντο κοίταξε από το παράθυρό του και είδε πως είχε πέσει παγωνιά τη νύχτα και οι ιστοί από τις αράχνες έμοιαζαν σαν άσπρα δίχτυα. Τότε, ξαφνικά, κατάλαβε ότι έπρεπε να φύγει και να πει αντίο στον Μπίλμπο. Ο καιρός εξακολουθούσε να είναι ήσυχος και καλός, ύστερα από ένα από τα ωραιότερα καλοκαίρια που μπορούσαν να θυμηθούν οι άνθρωποι· όμως ο Οκτώβριος είχε έρθει και ο καιρός γρήγορα θα χαλούσε και θα 'πιαναν βροχές και άνεμοι ξανά. Και είχαν ακόμη πολύ δρόμο να κάνουν. Δεν ήταν όμως η σκέψη του καιρού στ' αλήθεια που τον είχε κινητοποιήσει. Είχε ένα αίσθημα πως ήταν καιρός να γυρίσει πίσω στο Σάιρ. Ο Σαμ ένιωθε το ίδιο. Το προηγούμενο ακριβώς βράδυ είχε πει:

– Λοιπόν, κύριε Φρόντο, πήγαμε μακριά και είδαμε πολλά κι όμως δε νομίζω πως έχουμε βρει καλύτερο μέρος απ' αυτό. Έχει κάτι απ' όλα εδώ, αν με καταλαβαίνεις – από το Σάιρ και το Χρυσαφένιο Δά-

σος, από την Γκόντορ και τα σπίτια των βασιλιάδων και από τα πανδοχεία, τα λιβάδια και τα βουνά όλα μαζί. Κάπως, όμως, νιώθω πως πρέπει γρήγορα να φύγουμε. Νοιάζομαι για το γέρο μου, για να λέω την αλήθεια.

– Ναι, κάτι απ' όλα, Σαμ, εκτός από τη θάλασσα, είχε απαντήσει ο Φρόντο· και το επανέλαβε τώρα στον εαυτό του: «Εκτός από τη θάλασσα».

Εκείνη την ημέρα ο Φρόντο μίλησε στον Έλροντ και συμφωνήθηκε να φύγουν το άλλο πρωί. Για μεγάλη τους χαρά ο Γκάνταλφ είπε:

– Μου φαίνεται πως θά 'ρθω κι εγώ. Τουλάχιστον ως το Μπρι. Θέλω να δω το Βουτυράτο.

Το βράδυ πήγαν κι αποχαιρέτισαν τον Μπίλμπο.

– Λοιπόν, αν πρέπει να φύγετε, φύγετε, είπε. Λυπάμαι, θα μου λείψετε. Είναι όμορφο και το να ξέρω απλώς πως βρισκόσαστε κάπου εδώ γύρω. Αλλά νυστάζω όλο και περισσότερο.

Έπειτα πήγε να δώσει στο Φρόντο τον αλυσιδωτό του θώρακα από μίθριλ και το Κεντρί, ξεχνώντας πως του τα 'χε κιόλας δώσει· και του έδωσε επίσης τρία βιβλία με παραδόσεις που είχε γράψει κατά καιρούς – γραμμένα με το γραφικό του χαρακτήρα που θύμιζε αράχνη – και με ετικέτες στην κόκκινη ράχη τους: *Μεταφράσεις από τη Γλώσσα των Ξωτικών, από τον Μπ. Μπ.*

Στο Σαμ έδωσε ένα μικρό σακουλάκι χρυσάφι.

– Είναι σχεδόν το τελευταίο απ' τον καιρό του Νοσφιστή, είπε. Μπορεί να το χρειαστείς, αν μάλιστα σκέπτεσαι να παντρευτείς, Σαμ.

Ο Σαμ κοκκίνισε.

– Δεν έχω τίποτα σπουδαίο να σας δώσω, νεαροί μου, είπε στο Μέρι και στον Πίπιν, εκτός από καλές συμβουλές.

Και αφού τους έδωσε αρκετές απ' αυτές, πρόσθεσε και μια τελευταία που θύμιζε το Σάιρ.

– Μην αφήσετε τα μυαλά σας να φουσκώσουν και τα κεφάλια σας να μη χωρούν στα καπέλα σας! Αλλά, αν τώρα γρήγορα δε σταματήσετε να ψηλώνετε, τα καπέλα και τα ρούχα θα σας στοιχίζουν πολλά.

– Αλλά αν θέλεις να ξεπεράσεις το Γέρο Τουκ, είπε ο Πίπιν, δε βλέπω γιατί εμείς δεν πρέπει να προσπαθήσουμε να ξεπεράσουμε το Βροντόγλωσσο.

Ο Μπίλμπο γέλασε και από μια τσέπη έβγαλε δύο πολύ ωραίες πίπες με φιλντισένια επιστόμια και δεμένες με λεπτοδουλεμένο ασήμι.

– Να με θυμάστε όταν τις χρησιμοποιείτε! είπε. Μου τις έφτιαξαν τα Ξωτικά, αλλά εγώ τώρα δεν καπνίζω.

Και ύστερα ξαφνικά χαμήλωσε το κεφάλι και πήρε έναν υπνάκο· και όταν ξύπνησε πάλι είπε:

– Πού μείναμε; Ναι, φυσικά, στα δώρα. Και τώρα που το θυμήθηκα

τι έγινε το δαχτυλίδι μου, Φρόντο, που μου το 'χες πάρει;

Το έχασα, καλέ μου Μπίλμπο, είπε ο Φρόντο. Το ξεφορτώθηκα, ξέρεις.

Τι κρίμα! είπε ο Μπίλμπο. Θα 'θελα να το ξανάβλεπα. Όχι όμως, τι ανόητος που είμαι! Γι' αυτό δεν έφυγες – να το ξεφορτωθείς; Είναι όμως όλα τόσο μπερδεμένα, γιατί ένα σωρό άλλα πράγματα βγήκαν στη μέση – οι υποθέσεις του Άραγκορν, το Λευκό Συμβούλιο, η Γκόντορ, οι Καβαλάρηδες, οι Νότιοι και οι ολίφαντες – στ' αλήθεια είδες ένα, Σαμ; – και σπηλιές και πύργοι και χρυσαφένια δέντρα και ποιός ξέρει και τι άλλα ακόμα.

»Κατά τα φαινόμενα εγώ επέστρεψα απ' το ταξίδι μου από πολύ ίσιο δρόμο. Νομίζω ότι ο Γκάνταλφ θα μπορούσε να μου έδειχνε και μερικά άλλα πράγματα. Σ' εκείνη την περίπτωση όμως θα είχε τελειώσει ο πλειστηριασμός πριν επιστρέψω και τότε θα είχα περισσότερους μπελάδες απ' όσους βρήκα. Πάντως, τώρα είναι πολύ αργά· και στ' αλήθεια νομίζω πως είναι πολύ πιο ξεκούραστα να κάθομαι εδώ και να τ' ακούω όλα. Η φωτιά είναι όμορφη εδώ και το φαγητό *πολύ* καλό και έχει και Ξωτικά όταν θέλεις. Τι άλλο περισσότερο να χρειαστεί κανεις;

Χωρίς σταματημό ο Δρόμος όλο και τραβάει μπροστά
Από την πόρτα όπου ξεκίνησε.
Και τώρα πια ο Δρόμος έχει φτάσει μακριά,
Ας τον ακολουθήσουν άλλοι που μπορούν!
Ας ξεκινήσουν νέο ταξίδι απ' την αρχή·
Όμως εγώ με πόδια κουρασμένα πια,
Χάνι ολόφωτο γυρεύω για να μπω,
Ύπνο το βράδυ και ξεκούραση να βρω.

Και καθώς ο Μπίλμπο μουρμούρισε τις τελευταίες λέξεις, το κεφάλι του ακούμπησε το στήθος του και κοιμήθηκε βαθιά.

Σκοτείνιασε στο δωμάτιο και η φωτιά έκαιγε ζωηρότερη. Κοιτάζοντας τον Μπίλμπο όπως κοιμόταν, είδαν πως χαμογελούσε. Γι' αρκετή ώρα κάθισαν σιωπηλοί· και ύστερα κοιτάζοντας ένα γύρο ο Σαμ στο δωμάτιο και στις σκιές στους τοίχους, είπε σιγανά:

– Δε νομίζω, κύριε Φρόντο, πως έγραψε πολλά από τότε που φύγαμε. Δεν πρόκειται να γράψει ποτέ την ιστορία μας τώρα.

Σ' αυτά τα λόγια ο Μπίλμπο άνοιξε ένα μάτι, σχεδόν λες να 'χε ακούσει. Ύστερα ξύπνησε.

– Βλέπετε, συνεχώς νυστάζω, είπε. Και όταν έχω καιρό για γράψιμο, θέλω μόνο να γράφω ποιήματα στ' αλήθεια. Αναρωτιέμαι, καλέ

μου Φρόντο, αν θα σε πείραζε πολύ να τακτοποιήσεις τα πράγματα λιγάκι πριν φύγεις; Συγκέντρωσε όλες μου τις σημειώσεις και τα χαρτιά και το ημερολόγιό μου επίσης, και πάρ' τα μαζί σου, αν θέλεις. Βλέπεις, δεν έχω πολύν καιρό για να τα ξεδιαλέξω και να τα ταξινομήσω όλ' αυτά. Πάρε το Σαμ να σε βοηθήσει κι όταν τα βάλεις σε κάποια σειρά, έλα ξανά εδώ και θα τους ρίξω μια ματιά. Δε θα 'μαι πολύ αυστηρός.

– Βεβαίως και θα το κάνω! είπε ο Φρόντο. Και βεβαίως θα ξαναγυρίσω γρήγορα – δε θα 'ναι επικίνδυνο πια. Τώρα υπάρχει αληθινός βασιλιάς και γρήγορα θα βάλει τάξη στους δρόμους.

– Σ' ευχαριστώ, καλέ μου! είπε ο Μπίλμπο. Αυτό στ' αλήθεια είναι μεγάλη ανακούφιση για μένα.

Και μ' αυτά τα λόγια αποκοιμήθηκε ξανά.

Την άλλη μέρα ο Γκάνταλφ και οι χόμπιτ αποχαιρέτισαν τον Μπίλμπο στο δωμάτιό του, γιατί ήταν κρύο έξω· και ύστερα αποχαιρέτισαν τον Έλροντ και όλο του το σπιτικό.

Καθώς ο Φρόντο στεκόταν στο κατώφλι, ο Έλροντ του ευχήθηκε καλό ταξίδι, τον ευλόγησε και είπε:

– Νομίζω, Φρόντο, πως ίσως να μη χρειαστεί να ξανάρθεις, εκτός κι έρθεις πολύ σύντομα. Γιατί αυτόν περίπου τον καιρό, όταν τα φύλλα χρυσίσουν πριν πέσουν, γύρεψε τον Μπίλμπο στα δάση του Σάιρ. Θα 'μαι κι εγώ μαζί του.

Αυτά τα λόγια δεν τα άκουσε κανείς άλλος και ο Φρόντο τα κράτησε για τον εαυτό του.

Κεφάλαιο VII

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Και να επιτέλους οι χόμπιτ είχαν τα πρόσωπα στραμμένα κατά την πατρίδα τους. Τώρα βιάζονταν να δουν το Σάιρ ξανά· αλλά στην αρχή προχωρούσαν μόνο αργά, γιατί ο Φρόντο ήταν κακόκεφος. Όταν έφτασαν στο Πέρασμα του Μπρούινεν, είχε σταματήσει κι έδειχνε απρόθυμος να διασχίσει το ποτάμι· και πρόσεξαν πως για λίγη ώρα τα μάτια του έδειχναν να μη βλέπουν ούτε αυτούς ούτε τα πράγματα ολόγυρά του. Όλη εκείνη την ημέρα ήταν σιωπηλός. Ήταν η έκτη μέρα του Οκτωβρίου.

– Πονάς, Φρόντο; ρώτησε ο Γκάνταλφ χαμηλόφωνα, καθώς ίππευε στο πλευρό του Φρόντο.

– Λοιπόν, ναι, πονώ, είπε ο Φρόντο. Ο ώμος μου. Πονάει το τραύμα και με πλακώνει η ανάμνηση του σκοταδιού. Σαν σήμερα κλείνει χρόνο.

– Αλίμονο! υπάρχουν πληγές που δεν μπορούν να θεραπευτούν εντελώς, είπε ο Γκάνταλφ.

– Φοβάμαι πως αυτό συμβαίνει με τις δικές μου, είπε ο Φρόντο. Δεν υπάρχει αληθινός γυρισμός. Μόλο που μπορεί να γυρίζω στο Σάιρ, δε θα μου φαίνεται το ίδιο· γιατί εγώ δε θα 'μαι ο ίδιος. Έχω πληγωθεί από μαχαίρι, κεντρί, δόντι και μακρόχρονο φορτίο. Πού θα βρω ανάπαυση;

Ο Γκάνταλφ δεν απάντησε.

Με το τέλος της επόμενης μέρας ο πόνος και η δυσφορία πέρασαν και ο Φρόντο ήταν εύθυμος πάλι, εύθυμος λες και δε θυμόταν τη μαυρίλα της προηγούμενης μέρας. Μετά απ' αυτό το ταξίδι πήγαινε καλά και οι μέρες περνούσαν γρήγορα· γιατί ταξίδευαν χωρίς να βιάζονται και συχνά χασομερούσαν στα όμορφα δάση, όπου οι φυλλωσιές ήταν κόκκινες και κίτρινες στο φθινοπωριάτικο ήλιο. Τέλος, έφτασαν στην

Κορυφή των Καιρών· και τότε βράδιαζε και η σκιά του λόφου απλωνόταν σκοτεινή στο δρόμο. Τότε ο Φρόντο τους παρακάλεσε να κάνουν γρήγορα και με τίποτα δεν κοίταζε κατά το λόφο, αλλά διέσχισε τη σκιά του με το κεφάλι σκυφτό και το μανδύα του σφιχτοτυλιγμένο γύρω του. Εκείνη τη νύχτα ο καιρός άλλαξε και ο αέρας γύρισε δυτικός, φορτωμένος βροχή, φυσώντας δυνατός και ψυχρός και τα κίτρινα φύλλα στριφογύριζαν σαν πουλιά στον άνεμο. Όταν έφτασαν στο Δάσος του Τσετ, τα κλαδιά ήταν κιόλας γυμνά και η βροχή σαν μεγάλη κουρτίνα έκρυβε το Λόφο του Μπρι από τα μάτια τους.

Κι έτσι κατά το τέλος ενός άσχημου βραδινού τις τελευταίες μέρες του Οκτωβρίου οι πέντε ταξιδώτες ανηφόρισαν το δρόμο και έφτασαν τη Νότια Πύλη του Μπρι. Ήταν διπλοκλειδωμένη. Ο αέρας φυσούσε τη βροχή στα πρόσωπά τους και στο σκοτεινιασμένο ουρανό έτρεχαν χαμηλά σύννεφα και η διάθεσή τους χάλασε λιγάκι, γιατί περίμεναν μεγαλύτερη υποδοχή.

Αφού φώναξαν πολλές φορές, βγήκε επιτέλους ο Φύλακας και είδαν ότι κρατούσε ένα μεγάλο ρόπαλο. Τους κοίταξε με φόβο και υποψία· όταν όμως είδε ότι ήταν εκεί ο Γκάνταλφ και ότι οι σύντροφοί του ήταν χόμπιτ, παρ' όλο το παράξενο ντύσιμό τους, τότε ζωήρεψε και τους καλωσόρισε.

– Περάστε! είπε, ξεκλειδώνοντας την πόρτα. Δεν είναι να στεκόμαστε για νέα έξω, εδώ στο κρύο και στη βροχή, παλιόκαιρος απόψε. Αλλά ο γερο-Μπιρόχορτος σίγουρα θα σας καλωσορίσει στο *Πόνυ* κι εκεί θα μάθετε τα νέα όλα.

– Κι εκεί θ' ακούσεις κι εσύ αργότερα όλα όσα έχουμε να πούμε και περισσότερα, γέλασε ο Γκάνταλφ. Τι κάνει ο Χάρι;

Ο Φύλακας κατσούφιασε.

– Έφυγε, είπε. Καλύτερα όμως να ρωτήσετε τον Μπιρόχορτο. Καλή σας νύχτα!

– Καληνύχτα και σ' εσένα! είπαν και μπήκαν.

Και τότε πρόσεξαν ότι πίσω από το φράχτη στην άκρη του δρόμου ήταν χτισμένο ένα μακρουλό χαμηλό καλύβι και μερικοί άντρες είχαν βγει έξω και τους κοίταζαν πάνω από το φράχτη. Όταν έφτασαν στο σπίτι του Μπιλ του Φτεριά είδαν πως ο φράχτης ήταν χαλασμένος και απεριποίητος και τα παράθυρα ήταν όλα καρφωμένα με σανίδες.

– Λες να τον σκότωσες μ' εκείνο το μήλο, Σαμ; είπε ο Πίπιν.

– Δεν έχω τόσο μεγάλες ελπίδες, κύριε Πίπιν, είπε ο Σαμ. Θα ήθελα όμως να ξέρω τι απόγινε εκείνο το καημένο το πόνυ. Πολλές φορές το έχω θυμηθεί, και τους λύκους που ούρλιαζαν κι όλα.

Τέλος, έφτασαν στο *Παιγνιδιάρικο Πόνυ* κι αυτό τουλάχιστον έδειχνε εξωτερικά να μην έχει αλλάξει· είχε και φώτα πίσω από τις κόκκι-

νες κουρτίνες στα χαμηλότερα παράθυρα. Χτύπησαν το κουδούνι και ο Νομπ ήρθε στην πόρτα, την άνοιξε μια χαραματιά και έριξε μια κλεφτή ματιά· κι όταν τους είδε να στέκονται κάτω από το φως της λάμπας έβγαλε μια φωνή όλο έκπληξη.

– Κύριε Βουτυράτε! Αφεντικό! φώναξε. Γύρισαν!

– Γύρισαν; Τώρα και θα τους μάθω εγώ, ακούστηκε η φωνή του Βουτυράτου.

Και να τος όρμησε έξω μ' ένα ρόπαλο στο χέρι. Όταν όμως είδε ποιοι ήταν, σταμάτησε απότομα και το αγριεμένο πρόσωπό του γέμισε απορία και μεγάλη χαρά.

– Βρε Νομπ, χαζοσγουρομάλλη! φώναξε. Δεν μπορείς να πεις τους παλιούς φίλους με τα ονόματά τους; Μου 'κοψες τη χολή έτσι, και μάλιστα σ' αυτές τις κακές μέρες. Μπα, μπα! Και από πού μας έρχεστε; Εγώ δεν περίμενα να δω κανέναν από σας ξανά, μα την αλήθεια – έτσι που φύγατε για τις Ερημιές μ' εκείνον το Γοργοπόδαρο κι όλους εκείνους τους Μαύρους Ανθρώπους που τριγυρνούσαν. Πάντως, χαίρομαι πολύ που σας βλέπω, και πιο πολύ απ' όλους τον Γκάνταλφ. Περάστε! Περάστε! Τα ίδια δωμάτια όπως παλιά; Είναι ελεύθερα. Κι εδώ που τα λέμε, τα πιο πολλά δωμάτια είναι άδεια τούτες τις μέρες και δε θα σας το κρύψω, μιας και γρήγορα θα το ανακαλύψετε, αλλά δεν έχω αρκετό βοηθητικό προσωπικό προς το παρόν. Ε, Νομπ, αργοκίνητο αμάξι! Πες στον Μπομπ! Α, πάλι το ξέχασα, ο Μπομπ έχει φύγει – πάει στο σπίτι στους δικούς του τα βράδια τώρα. Λοιπόν, πάρε τα πόνυ των ξένων στο στάβλο, Νομπ! Κι εσύ θα πας το άλογό σου στο στάβλο μόνος σου, Γκάνταλφ, το δίχως άλλο. Υπέροχο ζώο, όπως σου ξανάχω πει, τότε που το πρωτοείδαν τα μάτια μου. Λοιπόν, περάστε μέσα! Σαν στο σπίτι σας!

Ο κύριος Βουτυράτος τουλάχιστο δεν είχε αλλάξει τον τρόπο που μιλούσε κι εξακολουθούσε να φαίνεται πως ζει με τον παλιό του τρόπο, λαχανιασμένος και αεικίνητος. Κι όμως, δεν υπήρχε σχεδόν κανένας εκεί και όλα ήταν ήσυχα· από τη Σάλα ακουγόταν το χαμηλόφωνο μουρμουρητό δυο τριών φωνών το πολύ. Και βλέποντάς τον από πιο κοντά στο φως δύο κεριών που άναψε και προπορευόταν κρατώντας τα, το πρόσωπο του πανδοχέα έδειχνε κάπως ρυτιδωμένο και ταλαιπωρημένο από φροντίδες.

Τους οδήγησε στο βάθος του διαδρόμου στην τραπεζαρία που είχαν χρησιμοποιήσει εκείνη την παράξενη νύχτα πριν από ένα χρόνο και κάτι περίπου· κι εκείνοι τον ακολούθησαν, λιγάκι ανήσυχοι, γιατί φαινόταν ξεκάθαρα πως ο γερο-Μπιρόχορτος έκανε το γενναίο, αλλά είχε φασαρίες. Τα πράγματα δεν ήταν σαν πρώτα. Αλλά δεν είπαν τίποτα και περίμεναν.

Όπως περίμεναν, ο κύριος Βουτυράτος ήρθε στην τραπεζαρία μετά

το δείπνο για να δει αν όλα ήταν όπως τα ήθελαν. Κι όπως στ' αλήθεια ήταν – καμία αλλαγή προς το χειρότερο δεν είχε βρει την μπίρα ή τα φαγητά στο *Πόνυ*, τουλάχιστον.

– Λοιπόν, τώρα δε θα τολμήσω να προτείνω να έρθετε στη Σάλα απόψε, είπε ο Βουτυράτος. Θα 'σαστε κουρασμένοι· και, έτσι κι αλλιώς, δεν έχει πολλούς απόψε. Αν όμως μου δίνετε μισή ώρα πριν πάτε στα κρεβάτια σας, πολύ θα ήθελα να κουβέντιαζα λίγο μαζί σας, ήσυχα ήσυχα μεταξύ μας.

– Αυτό ακριβώς θα θέλαμε κι εμείς, είπε ο Γκάνταλφ. Δεν είμαστε κουρασμένοι. Ταξιδεύαμε άνετα. Είμαστε βρεγμένοι, παγωμένοι και πεινασμένοι, αλλά όλα αυτά τα θεράπευσες. Έλα, κάθισε! Κι αν έχεις και καθόλου πιπόχορτο, την ευχή μας να 'χεις.

– Λοιπόν, αν ζητούσατε τίποτ' άλλο, θα το χαιρόμουν περισσότερο, είπε ο Βουτυράτος. Αυτό ακριβώς είναι κάτι που μας λείπει, γιατί τώρα, βλέπεις, έχουμε μόνο τόσο, όσο καλλιεργούμε οι ίδιοι κι αυτό δε φτάνει. Δε βρίσκουμε καθόλου στο Σάιρ αυτές τις μέρες. Θα κάνω όμως ό,τι μπορώ.

Όταν ξαναγύρισε τους έφερε αρκετό για να τους κρατήσει μια δυο μέρες, ένα πάκο άκοπο φύλλο.

– Σάουθλιντς, είπε, και το καλύτερο που έχουμε· αλλά δε φτάνει τη Νότια Μοίρα, όπως πάντα μου έλεγα, αν και τις περισσότερες φορές υποστηρίζω το Μπρι, με το συμπάθιο.

Τον έβαλαν σε μια μεγάλη καρέκλα κοντά στη φωτιά και ο Γκάνταλφ κάθισε από την άλλη πλευρά του τζακιού και οι χόμπιτ, καθισμένοι σε χαμηλά καρεκλάκια, ανάμεσά τους· και έπειτα κουβέντιασαν και η μισή ώρα πέρασε πολλές φορές και αντάλλαξαν ό,τι νέα ο κύριος Βουτυράτος ήθελε ν' ακούσει ή να δώσει. Τα περισσότερα απ' αυτά που είχαν να πουν αποτελούσαν σκέτα θαύματα ή σάστιζαν τον οικοδεσπότη τους ή ξεπερνούσαν τα όρια της φαντασίας του· και τα μόνα σχόλια που προκάλεσαν ήταν: «Μη μου το λες», που επαναλαμβανόταν συχνά παρ' όλο που το άκουγαν τα ίδια τ' αυτιά του κυρίου Βουτυράτου.

– Μη μου το λες, κύριε Μπάγκινς ή κύριε Κατωλοφίτη; Όσο πάω και μπερδεύομαι. Τι μου λες, κύριε Γκάνταλφ! Μωρέ, ποτέ μου! Ποιος να το 'λεγε στις μέρες μας!

Αλλά είπε πολλά για λογαριασμό του. Εκείνος θα 'λεγε πως τα πράγματα δεν ήταν καθόλου καλά. Οι δουλειές δεν ήταν ούτε καν έτσι κι έτσι, ήταν ίσια και πέρα χάλια.

– Κανένας δεν πλησιάζει το Μπρι απ' Έξω, είπε. Και μέσα ο κόσμος κάθεται στο σπίτι του με τις πόρτες αμπαρωμένες. Κι όλα άρχισαν αποκείνους τους νιόφερτους και τους αλήτες που άρχισαν να έρχονται από τον Πράσινο Δρόμο πέρσι, αν θυμόσαστε· αλλά ήρθαν κι

άλλοι αργότερα. Μερικοί ήταν μονάχα κάτι φτωχοί που έτρεχαν να ξεφύγουν απ' τις φασαρίες· αλλά οι περισσότεροι ήταν κακοποιά στοιχεία, κλέφτες και λωποδύτες. Και είχαμε φασαρίες εδώ μέσα στο Μπρι, άσχημες φασαρίες. Για να καταλάβετε, έγινε αληθινή συμπλοκή και σκοτώθηκαν, μερικοί, σκοτώθηκαν, νεκροί! Κι αν θέλετε, με πιστεύετε.

– Και βέβαια σε πιστεύουμε, είπε ο Γκάνταλφ. Πόσοι;

– Τρεις και δύο, είπε ο Βουτυράτος, εννοώντας τους μεγάλους ανθρώπους και τους μικρούς χόμπιτ. Ήταν ο καημένος ο Ματ ο Ρεικοπόδαρος και ο Ρόουλι ο Μηλαράτος και ο μικρός Τομ ο Αγκαθωτός από το Λόφο πάνω· και ο Γουίλι ο Πλεύρας από πέρα μακριά κι ένας απ' τους Κατωλοφίτες απ' το Θεμελάκι – όλοι τους καλά παιδιά και μας λείπουν. Και ο Χάρι ο Κατσικόχορτος που ήταν στη Δυτική Πύλη κι εκείνος ο Μπιλ ο Φτεριάς πήγαν με το μέρος των ξένων κι έφυγαν μαζί τους· κι εγώ πιστεύω πως αυτοί τους έβαλαν μέσα. Το βράδυ της συμπλοκής, θέλω να πω. Κι αυτό έγινε ύστερα που τους δείξαμε τις πύλες και τους πετάξαμε έξω – δηλαδή πριν το τέλος του χρόνου· και η μάχη έγινε στις αρχές του Καινούριου Χρόνου, ύστερα απ' το πολύ χιόνι που έριξε.

»Και τώρα έχουν γίνει ληστές και ζουν έξω και κρύβονται στα δάση πέρα από το Άρτσετ και στις ερημιές πέρα προς τα βορινά. Μοιάζει λιγάκι με τις παλιές κακές μέρες, που λένε τα παραμύθια, λέω εγώ. Δεν υπάρχει ασφάλεια στο δρόμο και κανείς δεν πηγαίνει μακριά κι ο κόσμος κλειδώνει νωρίς. Έχουμε αναγκαστεί να βάλουμε σκοπούς παντού ολόγυρα στο φράχτη και να βάζουμε πολλούς άντρες τις νύχτες στις πύλες.

– Πάντως εμάς κανείς δε μας πείραξε, είπε ο Πίπιν, μόλο που πηγαίναμε αργά και δεν προσέχαμε. Νομίζαμε πως είχαμε αφήσει πίσω μας όλες τις φασαρίες.

– Κι όμως δεν τις αφήσατε, Κύριε, κι είναι μεγάλο κρίμα, είπε ο Βουτυράτος. Δεν είναι ν' απορείτε όμως που σας άφησαν ήσυχους. Δεν πλησιάζουν οπλισμένο κόσμο με σπαθιά και κράνη κι ασπίδες κι απ' όλα. Αυτά τους κάνουν να το ξανασκεφτούν, σίγουρα. Και πρέπει κι εγώ να πω πως σάστισα λιγάκι όταν σας είδα.

Τότε οι χόμπιτ κατάλαβαν ξαφνικά ότι ο κόσμος τους κοιτούσε απορημένος όχι τόσο από έκπληξη για το γυρισμό τους, όσο από θαυμασμό για τον εξοπλισμό τους. Αυτοί οι ίδιοι είχαν τόσο εξοικειωθεί με τον πόλεμο και τις μετακινήσεις σε καλά παραταγμένες ίλες, ώστε είχαν εντελώς ξεχάσει ότι οι γυαλιστερές πανοπλίες που ξεμύτιζαν κάτω από τους μανδύες τους και τα κράνη της Γκόντορ και του Μαρκ και οι όμορφοι θυρεοί στις ασπίδες τους θα φαίνονταν παράξενα στη χώρα τους. Και ο Γκάνταλφ, επίσης, ίππευε τώρα το ψηλό γκρίζο του

άλογο, ντυμένος κατάλευκα μ' ένα μεγάλο μανδύα γαλάζιο κι ασημένιο από πάνω και τη μακριά σπάθα τον Γλάμντρινγκ στο πλευρό του.

Ο Γκάνταλφ γέλασε.

– Λοιπόν, λοιπόν, είπε, αν φοβούνται μονάχα εμάς τους πέντε, τότε έχουμε συναντήσει χειρότερους εχθρούς στα ταξίδια μας. Οπωσδήποτε όμως θα σ' αφήσουν ήσυχο τις νύχτες για όσον καιρό μείνουμε.

– Και πόσος θα 'ναι αυτός; είπε ο Βουτυράτος. Δεν μπορώ να πω πως δε θα χαρούμε να σας έχουμε εδώ για λίγο. Βλέπετε, δεν είμαστε συνηθισμένοι σε τέτοιες φασαρίες· και οι Περιφερόμενοι Φύλακες έχουν όλοι φύγει, απ' ό,τι μου λένε. Δε νομίζω πως είχαμε καταλάβει καλά ως τώρα τι έκαναν για μας. Γιατί υπάρχουν χειρότερα κι από ληστές εδώ γύρω. Λύκοι ούρλιαζαν έξω από τους φράχτες τον περασμένο χειμώνα. Κι έχει κάτι μαύρα όντα στο δάσος, φοβερά, που σου παγώνουν το αίμα ακόμα κι αν τα σκεφτείς. Είναι πολύ ανησυχητικό, αν με καταλαβαίνετε.

– Φαντάζομαι πως θα 'ναι, είπε ο Γκάνταλφ. Σχεδόν όλοι οι τόποι έχουν προβλήματα τούτον τον καιρό, πολλά προβλήματα. Πάντως, μην τα βάφεις μαύρα, Μπιρόχορτε! Βρισκόσαστε στην άκρη άκρη πολύ μεγάλων ανωμαλιών και χαίρομαι που δε βρισκόσαστε πιο βαθιά μπλεγμένοι. Όμως, έρχονται καλύτερες μέρες. Μπορεί και καλύτερες απ' όλες όσες θυμάσαι. Οι Περιφερόμενοι Φύλακες έχουν γυρίσει. Γυρίσαμε μαζί τους. Και έχουμε πάλι βασιλιά, Μπιρόχορτε. Δε θ' αργήσει να γυρίσει τη σκέψη του και κατά δω.

»Τότε θ' ανοίξει πάλι ο Πράσινος Δρόμος και οι αγγελιαφόροι του θα έρθουν στο βοριά και θ' αρχίσει να πηγαινοέρχεται ο κόσμος και τα κακοποιά στοιχεία θα διωχτούν από τις ερημιές. Και το χάσιμο χρόνου δε θα πάει χαμένο πια και θα 'ρθει κόσμος στα χωράφια, εκεί που κάποτε ήταν ερημιά.

Ο κύριος Βουτυράτος κούνησε το κεφάλι του.

– Αν έχει λίγο καλό και καθώς πρέπει κόσμο στους δρόμους, αυτό δε βλάφτει, είπε. Όμως, δε θέλουμε άλλους τυχάρπαστους και μαχαιροβγάλτες. Και δε θέλουμε ξενομερίτες ούτε στο Μπρι ούτε κοντά σ' αυτό. Θέλουμε να μας αφήσουν στην ησυχία μας. Εγώ δε θέλω να μαζευτούνε ξένοι εδώ και να εγκατασταθούν άλλοι προσωρινά κι άλλοι μόνιμα και να μας χαλάσουν τις εξοχές μας.

– Θα σας αφήσουν στην ησυχία σας, Μπιρόχορτε, είπε ο Γκάνταλφ. Υπάρχει αρκετός χώρος για να δημιουργηθούν βασίλεια ανάμεσα στον Ίσεν και στον Γκριζονέρη ή σε όλο το μάκρος της νότιας όχθης του Μπράντιγουάιν, χωρίς να μένει ούτε ένας πιο κοντά από πολλών ημερών ταξίδι από το Μπρι. Και πολύς κόσμος ζούσε κάποτε πέρα στο βοριά, εκατό μίλια ή και περισσότερο από δω, στην πέρα

άκρη του Πράσινου Δρόμου – στους Βόρειους Κάμπους ή κοντά στη Λίμνη Έβεντιμ.

– Πού, εκεί πάνω στο Ανάχωμα των Πεθαμένων; είπε ο Βουτυράτος και τώρα οι αμφιβολίες του μεγάλωναν. Λένε πως είναι στοιχειωμένος τόπος. Μόνο ληστές θα πήγαιναν εκεί.

– Οι Περιφερόμενοι Φύλακες πηγαίνουν εκεί, είπε ο Γκάνταλφ. Το Ανάχωμα των Πεθαμένων, λες. Έτσι το ονομάζουν εδώ και πολλά χρόνια· το σωστό του όνομα όμως, Μπιρόχορτε, είναι Φόρνοστ Ερέν*, το Νόρμπουρι των Βασιλέων. Και ο Βασιλιάς θα έρθει μια μέρα ξανά εκεί· και τότε θα περάσει από δω πολύς όμορφος κόσμος.

– Ε, έτσι ακούγεται κάπως καλύτερα, πρέπει να ομολογήσω, είπε ο Βουτυράτος. Και θα 'ναι καλό και για το μαγαζί, το δίχως άλλο. Αν αφήσει ήσυχο το Μπρι.

– Θα το αφήσει, είπε ο Γκάνταλφ. Το ξέρει και το αγαπά.

– Μη μου λες; είπε ο Βουτυράτος σαστισμένος. Αν και σίγουρα δεν καταλαβαίνω πώς, εκεί πάνω στο μεγάλο του θρόνο, στο μεγάλο του φρούριο, τόσα μίλια μακριά από δω. Και θα πίνει το κρασί του σε χρυσή κούπα, σίγουρα. Τι είναι γι' αυτόν το *Πόνυ* ή τα ποτήρια της μπίρας; Όχι πως η μπίρα μου δεν είναι καλή, Γκάνταλφ. Είναι ασυνήθιστα καλή από τότε που ήρθες πέρσι το φθινόπωρο και την ευχήθηκες. Κι ήταν κι αυτό μια παρηγοριά στις συμφορές, πρέπει να ομολογήσω.

– Α! είπε ο Σαμ. Αυτός όμως λέει πως η μπίρα σου είναι πάντα καλή.

– Λέει αυτός;

– Και βέβαια το λέει. Είναι ο Γοργοπόδαρος. Ο αρχηγός των Περιφερομένων Φυλάκων. Δεν το χώρεσες στο κεφάλι σου ακόμα;

Τέλος, το χώρεσε και στο πρόσωπο του Βουτυράτου ζωγραφίστηκαν όλες οι αποχρώσεις του θαυμασμού και της απορίας. Τα μάτια στο πλατύ του πρόσωπο στρογγύλεψαν και το στόμα του άνοιξε διάπλατα και του κόπηκε η αναπνοή.

– Ο Γοργοπόδαρος! ξεφώνισε όταν βρήκε την αναπνοή του πάλι. Αυτός με κορόνα και τα όλα του και με τη χρυσή κούπα! Να δούμε τι άλλο θα μας βρει!

– Καλύτερες μέρες, για το Μπρι τουλάχιστον, είπε ο Γκάνταλφ.

– Μακάρι, μακάρι, είπε ο Βουτυράτος. Πάντως, αυτή ήταν η καλύτερη κουβέντα που είχα να κάνω εδώ και πολύν καιρό. Και δεν τ' αρνιέμαι πως θα κοιμηθώ πιο ήσυχος απόψε και με ξαλαφρωμένη την καρδιά. Μου δώσατε πολλά να τα ξανασκεφτώ, αλλά αυτό θα το αφήσω για αύριο. Πάω για το κρεβάτι μου και είμαι σίγουρος πως κι εσείς

* Η Βορινή Οχυρωμένη Πόλη των βασιλέων. (*Σημ. Μετ.*)

θα χαρείτε να πάτε στα δικά σας. Ε, Νομπ! φώναξε, πηγαίνοντας στην πόρτα. Νομπ, αργοκίνητο αμάξι! Νομπ! μονολόγησε και χτύπησε το μέτωπό του. Αυτό τώρα τι μου θυμίζει;

– Όχι κανένα άλλο γράμμα που ξέχασες, ελπίζω, κύριε Βουτυράτε; είπε ο Μέρι.

– Έλα, τώρα, κύριε Μπράντιμπακ, μη μου το θυμίζεις αυτό! Τι έλεγα; Α, ο Νομπ, ο στάβλος, αυτό ήταν! Έχω κάτι που σας ανήκει. Αν θυμόσαστε τον Μπιλ το Φτεριά και τα κλεμμένα άλογα – το πόνυ του που αγοράσατε, λοιπόν, εδώ είναι. Γύρισε μοναχό του, βέβαια. Αλλά πού ήταν, αυτό εσείς το ξέρετε καλύτερα από μένα. Ήταν κατσομαλλιασμένο σαν γερο-σκύλος κι αδύνατο σαν το σκοινί της απλώστρας, ήταν όμως ζωντανό. Ο Νομπ το περιποιείται.

– Τι! Ο Μπιλ μου; φώναξε ο Σαμ. Λοιπόν, γεννήθηκα τυχερός, κι ας λέει ο γέρος μου. Κι άλλη ευχή μου βγήκε αληθινή. Πού 'ν 'το;

Ο Σαμ δεν πήγαινε για ύπνο, αν δεν έβλεπε τον Μπιλ στο στάβλο του.

Οι ταξιδιώτες έμειναν στο Μπρι όλη την άλλη μέρα και ο κύριος Βουτυράτος δεν μπορούσε να παραπονεθεί για τις δουλειές του, για το επόμενο βράδυ τουλάχιστον. Η περιέργεια νίκησε όλους τους φόβους και το πανδοχείο του γέμισε. Οι χόμπιτ από ευγένεια πήγαν για λίγο στη Σάλα το βράδυ και έδωσαν απάντηση σε πολλές ερωτήσεις. Κι επειδή τα μνημονικά του Μπρι είναι γερά, ο Φρόντο ρωτήθηκε πολλές φορές αν είχε γράψει το βιβλίο του.

– Όχι ακόμα, απάντησε. Επιστρέφω τώρα για να ταξινομήσω τις σημειώσεις μου.

Υποσχέθηκε να ασχοληθεί και με τα καταπληκτικά γεγονότα του Μπρι κι έτσι να δώσει κάποιο ενδιαφέρον στο βιβλίο του που έμοιαζε ν' ασχολείται κυρίως με μακρινά και λιγότερο ενδιαφέροντα γεγονότα, «πέρα μακριά απ' το νοτιά».

Τότε κάποιος απ' τους νεότερους ζήτησε ένα τραγούδι. Αλλά τότε έπεσε σιωπή, και όλοι τον αγριοκοίταξαν και δεν το ξαναζήτησε. Ήταν φανερό πως κανένας δεν ήθελε να επαναληφθούν τα μυστηριώδη και αφύσικα γεγονότα στη Σάλα ξανά.

Καμιά φασαρία την ημέρα, ούτε κανένας θόρυβος τη νύχτα δεν τάραξε την ησυχία του Μπρι όσο οι ταξιδιώτες έμειναν εκεί· το άλλο πρωί όμως σηκώθηκαν νωρίς γιατί, επειδή ο καιρός ήταν ακόμα βροχερός, ήθελαν να φτάσουν στο Σάιρ πριν νυχτώσει και ήταν αρκετός δρόμος. Ο κόσμος του Μπρι ήταν όλοι έξω για να τους κατευοδώσουν και η διάθεσή τους ήταν πολύ καλύτερη απ' ό,τι ένα χρόνο πριν· κι όσοι δεν είχαν δει τους ξένους με όλο τους τον εξοπλισμό προηγουμένως, έμειναν με ανοιχτό το στόμα όταν τους είδαν – τον Γκάνταλφ με

την άσπρη γενειάδα του και το φως που φαινόταν να βγαίνει από μέσα του, λες κι ο γαλάζιος μανδύας του να μην ήταν παρά ένα σύννεφο που σκεπάζει τον ήλιο· και τους τέσσερις χόμπιτ σαν ιππείς με αποστολή βγαλμένους σχεδόν από ξεχασμένους θρύλους. Ακόμα κι εκείνοι που είχαν γελάσει με όσα είχαν ειπωθεί για το Βασιλιά, άρχισαν να σκέπτονται πως μπορεί να υπάρχει και κάποια αλήθεια σ' αυτά.

– Λοιπόν, καλή τύχη στο δρόμο σας και καλή τύχη στο γυρισμό σας! είπε ο κύριος Βουτυράτος. Θα 'πρεπε να σας είχα προειδοποιήσει πως ούτε στο Σάιρ πάνε όλα καλά, αν αληθεύουν ό,τι ακούμε. Συμβαίνουν παράξενα πράγματα, λέει. Αλλά το ένα διώχνει το άλλο απ' το μυαλό μου και είχα ένα σωρό δικούς μου μπελάδες. Αλλά, αν μου επιτρέπετε, έχετε γυρίσει αλλαγμένοι απ' τα ταξίδια σας και τώρα φαινόσαστε πως μπορείτε εύκολα ν' αντιμετωπίσετε δυσκολίες. Είμαι σίγουρος πως γρήγορα θα τα τακτοποιήσετε όλα. Καλή σας τύχη! Κι όσο πιο συχνά ερχόσαστε, τόσο πιο πολύ θα χαίρομαι.

Τον αποχαιρέτισαν κι έφυγαν, περνώντας τη Δυτική-πύλη με κατεύθυνση το Σάιρ. Ο Μπιλ το πόνυ ήταν μαζί τους και, όπως και πρώτα, ήταν φορτωμένος με πολλές αποσκευές, αλλά τριπόδιζε πλάι στο Σαμ κι έδειχνε ευχαριστημένος.

– Αναρωτιέμαι τι να υπονοούσε ο γερο-Μπιρόχορτος, είπε ο Φρόντο.

– Εγώ τα μαντεύω μερικά, είπε ο Σαμ πένθιμα. Ό,τι είδα στον Καθρέφτη – δέντρα κομμένα και τα τοιαύτα και το γέρο μου να τον έχουν πετάξει στο δρόμο. Έπρεπε να γύριζα γρηγορότερα.

– Και κατά τα φαινόμενα κάτι τρέχει στη Νότια Μοίρα, είπε ο Μέρι. Υπάρχει γενική έλλειψη από πιπόχορτο.

– Ό,τι κι αν είναι, είπε ο Πίπιν, ο Λόθο θα βρίσκεται από πίσω – να 'σαι σίγουρος γι' αυτό.

– Από πίσω ναι, όχι όμως και στο βάθος βάθος, είπε ο Γκάνταλφ. Έχετε ξεχάσει το Σάρουμαν. Είχε αρχίσει να ενδιαφέρεται για το Σάιρ πριν το κάνει η Μόρντορ.

– Πάντως εμείς σ' έχουμε μαζί μας, είπε ο Μέρι, άρα η κατάσταση γρήγορα θα ξεκαθαρίσει.

– Είμαι μαζί σας προς το παρόν, είπε ο Γκάνταλφ, αλλά πολύ γρήγορα δε θα είμαι. Δε θά 'ρθω στο Σάιρ. Πρέπει εσείς να τακτοποιήσετε τις υποθέσεις του· γι' αυτό έχετε εκπαιδευθεί. Δεν το καταλαβαίνετε ακόμα; Ο καιρός μου πέρασε – δεν είναι πια το καθήκον μου να τακτοποιώ τα πράγματα ούτε να βοηθώ τον κόσμο να το κάνει. Κι όσο για σας, φίλοι μου, δε θα χρειαστείτε βοήθεια. Μεγαλώσατε τώρα. Μεγαλώσατε και ψηλώσατε μάλιστα· βρίσκεστε ανάμεσα στους μεγάλους κι εγώ δε φοβάμαι πια καθόλου για κανέναν από σας.

»Αλλά, αν θέλετε να μάθετε, θα σας αφήσω σύντομα. Θα πάω να κάνω μεγάλη κουβέντα με τον Μπομπαντίλ – τέτοια κουβέντα, που ποτέ μου δεν είχα κάνει όλ' αυτά τα χρόνια. Αυτουνού το τζάκι πιάνει στάχτη, το δικό μου το 'χε η μοίρα μου να μην πιάσει ποτέ. Οι μέρες των περιπλανήσεών μου όμως τελειώνουν και τώρα θα έχουμε πολλά να πούμε ο ένας στον άλλο.

Σε λίγο έφτασαν στο σημείο εκείνο του Ανατολικού Δρόμου που είχαν αποχαιρετίσει τον Μπομπαντίλ· είχαν την ελπίδα και μισοπερίμεναν να τον δουν να στέκεται εκεί να τους χαιρετήσει όπως περνούσαν. Δε φαινόταν όμως πουθενά· είχε μια γκρίζα ομίχλη στην κοιλάδα των Θολωτών Τάφων νότια κι ένα πυκνό πέπλο σκέπαζε το Παλιό το Δάσος μακριά.

Σταμάτησαν κι ο Φρόντο κοίταξε κατά το νοτιά μελαγχολικά.

– Πόσο θα 'θελα να τον έβλεπα το γέροντα ξανά, είπε. Τι να κάνει άραγε;

– Καλά όπως πάντα, μπορείς να 'σαι σίγουρος, είπε ο Γκάνταλφ. Δίχως να 'χει ενοχληθεί· και, φαντάζομαι, δίχως ενδιαφέρον για όσα έχουμε κάνει ή δει, εκτός, ίσως, από τις επισκέψεις μας στους Εντ. Ίσως αργότερα να βρεις καιρό να τον επισκεφθείς. Αλλά, αν ήμουν στη θέση σου τώρα, θα βιαζόμουν να πάω σπίτι μου, ειδαλλιώς δε θα φτάσετε στη Γέφυρα του Μπράντιγουάιν πριν κλειδώσουν οι πύλες.

– Μα δεν έχει πύλες, είπε ο Μέρι, όχι στο Δρόμο· αυτό το ξέρεις καλά. Υπάρχει η Πύλη του Μπάκλαντ, φυσικά, αλλά εκεί μ' αφήνουν να περάσω ό,τι ώρα κι αν είναι.

– Δεν είχε πύλες, θέλεις να πεις, είπε ο Γκάνταλφ. Νομίζω πως τώρα θα βρεις μερικές. Και μπορεί να έχετε περισσότερες φασαρίες στην Πύλη του Μπάκλαντ απ' ό,τι νομίζετε. Θα τα καταφέρετε όμως. Γεια σας, καλοί μου φίλοι! Όχι, για τελευταία φορά, όχι ακόμα. Γεια σας!

Έστριψε τον Ίσκιο και το μεγάλο άλογο πήδηξε το πράσινο χαντάκι που προχωρούσε παράλληλα στο Δρόμο· κι ύστερα μ' ένα παράγγελμα του Γκάνταλφ χάθηκε, τρέχοντας κατά την κοιλάδα των Θολωτών Τάφων σαν το βορινό άνεμο.

– Λοιπόν, να 'μαστε, οι τέσσερίς μας όπως ξεκινήσαμε, είπε ο Μέρι. Αφήσαμε πίσω τους υπόλοιπους, έναν έναν. Σχεδόν μοιάζει μ' όνειρο που σιγά σιγά ξεθώριασε.

– Όχι για μένα, είπε ο Φρόντο. Εγώ νιώθω όλο και πιο πολύ ν' αποκοιμιέμαι πάλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Το ξεκαθάρισμα του Σάιρ

Είχε πέσει η νύχτα όταν, βρεγμένοι και κουρασμένοι, οι ταξιδιώτες έφτασαν επιτέλους στον Μπραντιγουάιν και βρήκαν το δρόμο κλειστό. Και από τις δύο πλευρές της γέφυρας υπήρχε από μία μεγάλη ακιδωτή πύλη· στην απέναντι πλευρά του ποταμού μπορούσαν να δουν πως είχαν χτιστεί μερικά καινούργια σπίτια – διώροφα, με στενά ισόπλευρα παράθυρα, γυμνά και θαμποφωτισμένα· όλα πολύ θλιβερά και ξένα για το Σάιρ.

Χτύπησαν δυνατά την εξωτερική πύλη και φώναξαν, αλλά δεν πήραν καμιά απάντηση στην αρχή· ύστερα, κατάπληκτοι, άκουσαν κάποιον να φυσά ένα βούκινο και τα φώτα στα παράθυρα έσβησαν. Μια φωνή ακούστηκε στο σκοτάδι:

– Ποιος είναι; Φύγετε αμέσως! Δεν μπορείτε να μπείτε. Δε βλέπετε την πινακίδα: *Απαγορεύεται η είσοδος από τη δύση ως την ανατολή του ήλιου;*

– Και βέβαια δε βλέπουμε την πινακίδα στο σκοτάδι, φώναξε απαντώντας ο Σαμ. Και αν πρόκειται οι Χόμπιτ του Σάιρ να μείνουν έξω στη βροχή μια νύχτα σαν κι αυτή, τότε θα την κομματιάσω την πινακίδα σαν τη βρω.

Σ' αυτά τα λόγια ένα παράθυρο έκλεισε με θόρυβο κι ένα τσούρμο Χόμπιτ με φανάρια ξεχύθηκαν απ' το σπίτι αριστερά. Άνοιξαν την πέρα πύλη και μερικοί πλησίασαν, περνώντας τη γέφυρα. Όταν είδαν τους ταξιδιώτες, φάνηκαν να τρομάζουν.

– Για έλα! είπε ο Μέρι αναγνωρίζοντας έναν από τους Χόμπιτ. Αν δε με ξέρεις, Χομπ Χέιγουαρντ, θα 'πρεπε. Είμαι ο Μέρι Μπρά-

ντιμπακ και θα 'θελα να ξέρω τι συμβαίνει και τι κάνει ένας κάτοικος του Μπάκλαντ σαν κι εσένα εδώ. Εσύ ήσουνα στην πύλη του Φράχτη.

– Κύριε ελέησον! Είναι ο κύριος Μέρι, βέβαια, και ντυμένος μάλιστα για πόλεμο! είπε ο γερο-Χομπ. Μπα, κι έλεγαν πως ήσουν πεθαμένος! Χαμένος στο Παλιό το Δάσος κατά τα λεγόμενα. Πολύ χαίρομαι που είσαι ζωντανός!

– Τότε, σταμάτα να με κοιτάς σαν χαζός πίσω από τα σίδερα κι άνοιξε την πύλη! είπε ο Μέρι.

– Λυπάμαι, κύριε Μέρι, αλλά έχουμε διαταγές.

– Διαταγές τίνος;

– Του αρχηγού στο Μπαγκ Εντ.

– Του αρχηγού; Ποιανού αρχηγού; Θες να πεις του κυρίου Λόθο; είπε ο Φρόντο.

– Έτσι φαντάζομαι, κύριε Μπάγκινς· αλλά πρέπει να λέμε μόνο «ο αρχηγός» τούτες τις μέρες.

– Έτσι, ε! είπε ο Φρόντο. Αοιπόν, χαίρομαι που έσβησε το Μπάγκινς πάντως. Είναι ολοφάνερο όμως πως ήρθε η ώρα να ασχοληθεί μαζί του η οικογένεια και να τον βάλει στη θέση του.

Σιωπή απλώθηκε στους Χόμπιτ πίσω από την πύλη.

– Δε βγαίνει σε καλό να μιλάμε έτσι, είπε κάποιος. Θα το μάθει. Και αν κάνεις τόσο θόρυβο, θα ξυπνήσεις τον μεγάλο Άνθρωπο του αρχηγού.

– Θα τον ξυπνήσουμε με τρόπο που θα τον καταπλήξει, είπε ο Μέρι. Αν θες να πεις πως ο σπουδαίος σας ο αρχηγός έχει προσλάβει τίποτα μαχαιροβγάλτες απ' τις ερημιές, τότε ήρθαμε πάνω στην ώρα.

Κατέβηκε μ' ένα πήδημα από το πόνι του και βλέποντας την ανακοίνωση στο φως των φαναριών, την έσκισε και την πέταξε πάνω από την πύλη. Οι Χόμπιτ οπισθοχώρησαν και δεν έκαναν καμία κίνηση να την ανοίξουν.

– Έλα, Πίπιν! είπε ο Μέρι. Οι δυο μας φτάνουμε.

Ο Μέρι και ο Πίπιν σκαρφάλωσαν στην πύλη και οι Χόμπιτ το 'βαλαν στα πόδια. Ένα άλλο βούκινο αντήχησε. Από το μεγαλύτερο σπίτι δεξιά φάνηκε μια μεγάλη βαριά μορφή στο φως της πόρτας.

– Τι συμβαίνει; γρύλισε καθώς προχώρησε μπροστά. Παραβιά-

ζουν την πύλη; Στρίβετε γιατί θα σας στρίψω τα βρωμερά σας λαρύγγια!

Ύστερα σταμάτησε, γιατί είδε τη γυαλάδα των σπαθιών.

– Μπιλ Φτεριά, είπε ο Μέρι, αν δεν ανοίξεις την πόρτα σε δέκα δευτερόλεπτα, θα το μετανιώσεις. Θα σε τρυπήσω, αν δεν υπακούσεις. Κι όταν θ' ανοίξεις τις πύλες, θα τις περάσεις και δε θα ξαναγυρίσεις ποτέ. Δεν είσαι παρά ένας μαχαιροβγάλτης και ληστής στους δρόμους.

Ο Μπιλ ο Φτεριάς δείλιασε και σέρνοντας τα πόδια πήγε στην πύλη και την ξεκλείδωσε.

– Δώσ' μου το κλειδί! είπε ο Μέρι.

Ο κακοποιός όμως του το πέταξε στο κεφάλι και ύστερα όρμησε στο σκοτάδι. Καθώς περνούσε κοντά στα πόνι, ένα απ' αυτά τίναξε τα πισινά του πόδια και τον πέτυχε όπως έτρεχε. Εκτοξεύτηκε μ' ένα ξεφωνητό μες στη νύχτα και ποτέ δεν ξανάκουσαν γι' αυτόν.

– Καλή δουλειά, Μπιλ, είπε ο Σαμ εννοώντας το πόνι.

– Πάει κι ο μεγάλος σας Άνθρωπος, είπε ο Μέρι. Τον αρχηγό θα τον δούμε αργότερα. Στο μεταξύ, θέλουμε κάπου να κοιμηθούμε απόψε και αφού, κατά τα φαινόμενα, έχετε κατεδαφίσει το Πανδοχείο του Γεφυριού κι έχετε χτίσει αυτό το άθλιο πράγμα στη θέση του, πρέπει να μας βολέψετε.

– Λυπάμαι, κύριε Μέρι, είπε ο Χομπ, αλλά δεν επιτρέπεται.

– Τι δεν επιτρέπεται;

– Να παίρνουμε κόσμο έτσι και να τρώμε παραπανίσιο φαγητό και τα παρόμοια, είπε ο Χομπ.

– Τι συμβαίνει εδώ πέρα; είπε ο Μέρι. Ήταν κακή η χρονιά ή τίποτ' άλλο; Εγώ είχα την εντύπωση πως το καλοκαίρι ήταν καλό όπως και η σοδειά.

– Λοιπόν, όχι, η χρονιά ήταν αρκετά καλή, είπε ο Χομπ. Είχαμε καλή σοδειά, αλλά δεν καλοξέρουμε τι γίνεται. Είναι όλοι αυτοί οι «συλλέκτες» και οι «διαμοιραστές», φαντάζομαι, που πηγαίνουν παντού μετρώντας και ζυγίζοντας και τα παίρνουν για αποθήκευση. Αλλά πιο πολλά μαζεύουν απ' ό,τι μοιράζουν, κι εμείς δεν ξαναβλέπουμε την περισσότερη παραγωγή.

– Άντε τώρα! είπε ο Πίπιν και χασμουρήθηκε. Όλ' αυτά είναι πολύ κουραστικά απόψε. Έχουμε τρόφιμα στα σακίδιά μας. Δώστε

μας ένα δωμάτιο να ξαπλώσουμε. Θα 'ναι καλύτερα από πολλά άλλα μέρη που έχω δει.

Οι Χόμπιτ στην πύλη εξακολουθούσαν να διστάζουν· κατά τα φαινόμενα, παραβίαζαν και κάποιον άλλον κανονισμό· αλλά δεν υπήρχε περίπτωση να αρνηθούν σε τέσσερις τέτοιους αυταρχικούς ταξιδιώτες, όλους οπλισμένους και δύο απ' αυτούς ασυνήθιστα ψηλούς και δυνατούς. Ο Φρόντο έδωσε διαταγή να κλειδώσουν πάλι τις πύλες. Ήταν οπωσδήποτε λογικό να βάλουν φρουρά, εφόσον τριγυρνούσαν ακόμα κακοποιοί. Ύστερα οι τέσσερις σύντροφοι πήγαν στο φρουραρχείο των Χόμπιτ και βολεύτηκαν όπως μπορούσαν. Ήταν γυμνό και αποκρουστικό, μ' ένα τζάκι της κακιάς ώρας, που δεν άφηνε ν' ανάψεις καλή φωτιά. Στα πάνω δωμάτια υπήρχαν μικρές σειρές σκληρά κρεβάτια και σε κάθε τοίχο υπήρχε μια ανακοίνωση κι ένας κατάλογος με κανονισμούς. Ο Πίπιν τα έσκισε. Μπίρα δεν υπήρχε και το φαγητό ήταν λιγοστό, αλλά μαζί μ' αυτά που οι ταξιδιώτες είχαν φέρει και τα μοιράστηκαν, έφαγαν όλοι αρκετά καλά· και ο Πίπιν παραβίασε το Άρθρο 4 βάζοντας σχεδόν όλα τα ξύλα για την επόμενη μέρα στη φωτιά.

– Λοιπόν, τώρα τι θα λέγατε για λίγο καπνό, ενώ θα μας λέτε τι γίνεται στο Σάιρ; είπε.

– Δεν υπάρχει πιπόχορτο, είπε ο Χομπ, παρά μόνο για τους άντρες του αρχηγού. Και όλα τα αποθέματα έχουν εξαφανιστεί κατά τα φαινόμενα. Ακούσαμε πως ολόκληρα φορτία έφυγαν από τον παλιό δρόμο, βγήκαν από τη Νότια Μοίρα πέρα από το Πέρασμα Σαρν. Αλλά το έδιωχναν στα κρυφά κι από πριν, λίγο λίγο. Εκείνος ο Λόθο...

– Για έλα, σταμάτα, Χομπ Χέιγουαρντ! φώναξαν μερικοί άλλοι. Ξέρεις ότι απαγορεύονται αυτές οι κουβέντες. Θα το μάθει ο αρχηγός και θα βρούμε όλοι τον μπελά μας.

– Δε θα μάθαινε τίποτα, αν μερικοί από σας δεν ήταν προδότες, απάντησε ο Χομπ ξαναμμένος.

– Εντάξει, εντάξει! είπε ο Σαμ. Αρκετά. Δε θέλω ν' ακούσω περισσότερα. Ούτε καλωσόρισμα ούτε μπίρα ούτε καπνός κι ένα σωρό κανονισμοί και κουβέντες Ορκ. Είχα την ελπίδα πως θα ξεκουραζόμουν, αλλά βλέπω πως μας περιμένουν δουλειές και φασαρίες. Πάμε για ύπνο κι ας τα ξεχάσουμε ως το πρωί!

Ο καινούργιος «αρχηγός» είχε προφανώς τρόπους να μαθαίνει τα νέα. Ήταν σαράντα μίλια γεμάτα από τη γέφυρα ως το Μπαγκ Εντ, αλλά κάποιος έκανε το ταξίδι βιαστικά. Έτσι ανακάλυψαν γρήγορα ο Φρόντο και οι φίλοι του.

Δεν είχαν κάνει συγκεκριμένα σχέδια, αλλά είχαν αόριστα σκεφτεί να κατέβουν πρώτα μαζί ως το Κρικχόλοου και να ξεκουραστούν λιγάκι εκεί. Τώρα όμως, βλέποντας την κατάσταση, αποφάσισαν να πάνε κατευθείαν στο Χόμπιτον. Έτσι, την άλλη μέρα πήραν το δρόμο και ταξίδεψαν σταθερά. Ο αέρας είχε πέσει, αλλά ο ουρανός ήταν γκρίζος. Η περιοχή φαινόταν μάλλον θλιμμένη και εγκαταλειμμένη· στο κάτω κάτω ήταν η πρώτη Νοεμβρίου, το τέλος του φθινοπώρου. Παρ' όλ' αυτά, έδειχναν πως έκαιγαν ασυνήθιστα πολλές φωτιές και καπνός ανέβαινε από πολλά μέρη ολόγυρα. Ένα μεγάλο σύννεφο καπνού σηκωνόταν ψηλά απ' τη μεριά του Γούντι Εντ.

Καθώς έπεφτε το βράδυ, πλησίασαν στο Βατραχοχώρι, ένα χωριό πάνω στο δρόμο, κάπου είκοσι δύο μίλια από τη γέφυρα. Εκεί σκόπευαν να περάσουν τη νύχτα· *Το κούτσουρο που επιπλέει* στο Βατραχοχώρι ήταν καλό πανδοχείο. Αλλά όταν έφτασαν στην ανατολική άκρη του χωριού, βρήκαν το δρόμο κλειστό και μια μεγάλη πινακίδα να λέει ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΔΙΕΛΕΥΣΗ· κι από πίσω στεκόταν μια μεγάλη ομάδα από Σαϊρίφηδες με ξύλα στα χέρια και φτερά στα κασκέτα τους, που έδειχναν και σπουδαίοι και κάπως φοβισμένοι.

– Τι είναι όλ' αυτά; είπε ο Φρόντο που του ερχόταν να βάλει τα γέλια.

– Αυτά είναι τούτα, κύριε Μπάγκινς, είπε ο αρχηγός των Σαϊρίφηδων, ένας Χόμπιτ με δύο φτερά: Σας συλλαμβάνουμε για παραβίαση της πύλης, σκίσιμο των κανονισμών, επίθεση κατά των φυλάκων, καταπάτηση, διανυκτέρευση σε κτίρια του Σάιρ χωρίς άδεια και δωροδοκία φυλάκων με τρόφιμα.

– Τίποτ' άλλο; είπε ο Φρόντο.

– Αυτό φτάνει για την αρχή, είπε ο Σαϊρίφης αρχηγός.

– Εγώ μπορώ να προσθέσω μερικά ακόμη, αν θέλεις, είπε ο Σαμ. Εξύβριση του αρχηγού σας, επιθυμία να του ρίξουμε μια γροθιά στο σπυριάρικό του πρόσωπο και τη σκέψη πως εσείς οι Σαϊρίφηδες μοιάζετε ένα μάτσο γελοία υποκείμενα.

– Έλα τώρα, κύριε, φτάνει. Οι διαταγές του αρχηγού είναι να μας ακολουθήσετε ήσυχα. Θα σας πάμε στο Μπαϊγουότερ και θα σας παραδώσουμε στους άντρες του αρχηγού· κι όταν θα σας δικάσει, τότε μπορείτε να μιλήσετε. Αλλά αν δε θέλετε να μείνετε στις φυλακές περισσότερο απ' ό,τι χρειάζεται, εγώ στη θέση σας θα έλεγα λίγα λόγια.

Προς μεγάλη αμηχανία των Σαϊρίφηδων ο Φρόντο, και όλοι οι σύντροφοί του έσκασαν στα γέλια.

– Μην είσαι παράλογος! είπε ο Φρόντο. Εγώ πηγαίνω όπου μ' αρέσει και όποτε θέλω. Συμβαίνει να πηγαίνω στο Μπαγκ Εντ για δουλειές, αλλά, αν επιμένετε να έρθετε κι εσείς, ε, αυτό είναι δική σας υπόθεση.

– Πολύ καλά, κύριε Μπάγκινς, είπε ο αρχηγός παραμερίζοντας το οδόφραγμα. Μην ξεχνάτε όμως πως σας έχω συλλάβει.

– Δε θα το ξεχάσω, είπε ο Φρόντο. Ποτέ. Μπορεί όμως να σας συγχωρέσω. Σήμερα όμως δε σκοπεύω να πάω πιο πέρα, αν, λοιπόν, με συνοδεύσετε ως *Το κούτσουρο που επιπλέει,* θα σας είμαι υπόχρεος.

– Δεν μπορώ να το κάνω αυτό, κύριε Μπάγκινς. Το πανδοχείο έχει κλείσει. Υπάρχει ένα σπίτι-για-τους-Σαϊρίφηδες στην άλλη άκρη του χωριού. Θα σας πάω εκεί.

– Εντάξει, είπε ο Φρόντο. Προχωρήστε και θα σας ακολουθήσουμε.

Ο Σαμ, που είχε κοιτάξει τους Σαϊρίφηδες από πάνω ως κάτω, είχε εντοπίσει έναν που τον ήξερε.

– Ε, για έλα δω, Ρόμπιν Μικρότρυπε! φώναξε. Θέλω να πούμε δυο λόγια.

Με μια ντροπαλή ματιά προς το μέρος του αρχηγού του, που έδειχνε θυμωμένος αλλά δεν τολμούσε να μπει στη μέση, ο Σαϊρίφης Μικρότρυπος βγήκε από πίσω και άρχισε να βαδίζει πλάι στον Σαμ, που είχε ξεπεζέψει από το πόνι του.

– Για κοίτα δω, χαζο-Ρόμπιν! είπε ο Σαμ. Εσύ είσαι γέννημα θρέμμα του Χόμπιτον κι έπρεπε να 'χεις πιο πολύ μυαλό και όχι να 'ρχεσαι να παραφυλάς τον κύριο Φρόντο και σαχλαμάρες. Τι είναι αυτά πως έκλεισε το πανδοχείο;

– Όλα έκλεισαν, είπε ο Ρόμπιν. Ο αρχηγός δε θέλει να πίνουμε

μπίρα. Δηλαδή έτσι άρχισε. Τώρα όμως πιστεύω πως την πίνουν όλοι οι άντρες του. Και δε θέλει να μετακινείται ο κόσμος· κι έτσι, αν το θέλουν ή αν πρέπει, τότε οφείλουν να πάνε στο σπίτι-για-τους-Σαϊρίφηδες και να εξηγήσουν τι και πώς.

– Πρέπει να ντρέπεσαι που έχεις σχέση με τέτοιες ανοησίες, είπε ο Σαμ. Εσένα κάποτε σου άρεσαν τα πανδοχεία από μέσα καλύτερα παρά απ' έξω. Δε σταματούσες να πηγαίνεις, είχες δεν είχες υπηρεσία.

– Και το ίδιο θα 'κανα ακόμα, Σαμ, αν μπορούσα. Αλλά μη με αποπαίρνεις. Τι μπορώ να κάνω; Ξέρεις πως πήγα Σαϊρίφης πριν από εφτά χρόνια, πριν αρχίσουν όλ' αυτά. Μου δινόταν η ευκαιρία έτσι να πάω εδώ κι εκεί, να γνωρίσω κόσμο, να μαθαίνω τα νέα και να ξέρω πού είχε καλή μπίρα. Τώρα όμως είναι διαφορετικά.

– Μπορούσες όμως να τα παρατήσεις, να πάψεις να είσαι Σαϊρίφης, αν δεν είναι καθώς πρέπει δουλειά πια, είπε ο Σαμ.

– Απαγορεύεται, είπε ο Ρόμπιν.

– Αν ακούσω *απαγορεύεται* λίγες φορές ακόμα, είπε ο Σαμ, θα θυμώσω για τα καλά.

– Δεν μπορώ να πω ότι θα λυπηθώ αν το δω, είπε ο Ρόμπιν χαμηλώνοντας τη φωνή του. Αν θυμώσουμε όλοι μαζί, κάτι μπορεί να γίνει. Είναι όμως αυτοί οι Άνθρωποι, Σαμ, οι άντρες του αρχηγού. Τους στέλνει παντού και, αν κάποιος από μας τους Μικρούληδες απαιτήσει τα δικαιώματά του, τον πάνε σέρνοντας στη φυλακή. Πήραν πρώτα τον γερο-Τηγανίτα, τον γερο-Γουίλ τον Ασπροπόδαρο, τον δήμαρχο, κι έχουν πάρει και πολλούς άλλους. Τώρα τελευταία το κακό έχει χειροτερέψει. Συχνά τους δέρνουν.

– Τότε, γιατί κάνετε τη δουλειά τους, είπε ο Σαμ θυμωμένα. Ποιος σ' έστειλε στο Βατραχοχώρι;

– Κανείς. Μένουμε εδώ στο μεγάλο σπίτι-για-τους-Σαϊρίφηδες. Είμαστε το πρώτο στράτευμα της Ανατολικής Μοίρας. Είμαστε εκατοντάδες Σαϊρίφηδες, αν κάτσεις και μας μετρήσεις, και χρειάζονται κι άλλους, μ' όλους αυτούς τους καινούργιους κανονισμούς. Οι περισσότεροι είναι χωρίς τη θέλησή τους, όχι όμως όλοι. Ακόμα και στο Σάιρ υπάρχουν μερικοί που τους αρέσει να κοιτάνε τι κάνουν οι άλλοι και να λένε μεγάλα λόγια. Και το χειρότερο: υπάρχουν μερικοί που κάνουν κατασκοπεία για λογαριασμό του αρχηγού και των αντρών του.

– Α! Έτσι, λοιπόν, μάθατε τα νέα μας, ε;

– Σωστά. Εμάς δε μας το επιτρέπουν, αλλά χρησιμοποιούν την παλιά Ταχυδρομική Υπηρεσία Επειγόντων και έχουν ειδικούς δρομείς σε διάφορα σημεία. Ένας ήρθε απ' τις Ασπραυλακιές χθες βράδυ με «μυστικό μήνυμα» και άλλος το πήρε και συνέχισε. Κι ένα μήνυμα γύρισε σήμερα το απομεσήμερο που έλεγε να σας συλλάβουμε και να σας πάμε στο Μπαϊγουότερ, όχι ίσια στις φυλακές. Ο αρχηγός θέλει να σας δει αμέσως, κατά τα φαινόμενα.

– Δε θα 'ναι και τόσο ορεξάτος, όταν θα έχει ξεμπερδέψει μαζί του ο κύριος Φρόντο, είπε ο Σαμ.

Το σπίτι-για-τους-Σαϊρίφηδες στο Βατραχοχώρι είχε τα ίδια χάλια με το κτίριο της γέφυρας. Είχε μόνο έναν όροφο, αλλά τα ίδια στενά παράθυρα και ήταν χτισμένο με αποκρουστικά ασπριδερά τούβλα, βαλμένα όπως όπως. Μέσα ήταν υγρό και πένθιμο και το βραδινό φαγητό το σερβίρισαν σε ένα μακρύ γυμνό τραπέζι που είχε να καθαριστεί εβδομάδες. Το φαγητό δεν άξιζε καλύτερο ντεκόρ. Οι ταξιδιώτες χάρηκαν που έφευγαν. Ήταν κάπου δεκαοκτώ μίλια ως το Μπαϊγουότερ και ξεκίνησαν στις δέκα το πρωί. Θα είχαν ξεκινήσει νωρίτερα, μόνο που η καθυστέρηση ενοχλούσε φανερά τον αρχηγό των Σαϊρίφηδων. Ο δυτικός άνεμος είχε γυρίσει βοριάς και η θερμοκρασία έπεφτε, η βροχή όμως είχε σταματήσει.

Η καβαλαρία που έφυγε απ' το χωριό ήταν μάλλον κωμική, αν και οι ελάχιστοι που βγήκαν να παρακολουθήσουν πώς ήταν οι ταξιδιώτες δε φαίνονταν εντελώς σίγουροι αν επιτρεπόταν το γέλιο. Μια δωδεκάδα Σαϊρίφηδες είχαν πάρει εντολή να συνοδεύσουν τους «κρατουμένους»· αλλά ο Μέρι τους είχε αναγκάσει να προχωρούν μπροστά, ενώ ο Φρόντο και οι φίλοι του πήγαιναν καβάλα από πίσω. Ο Μέρι, ο Πίπιν και ο Σαμ ήταν καθισμένοι με την άνεσή τους και γελούσαν, μιλούσαν και τραγουδούσαν, ενώ οι Σαϊρίφηδες βάδιζαν αδέξια, προσπαθώντας να φαίνονται αυστηροί και σπουδαίοι. Ο Φρόντο όμως ήταν σιωπηλός, με όψη μάλλον λυπημένη και συλλογισμένη.

Ο τελευταίος που προσπέρασαν ήταν ένας γεροδεμένος γέροντας που κούρευε έναν φράχτη από θάμνους.

– Γεια χαρά σας! κορόιδεψε. Τώρα ποιος έχει συλλάβει ποιον;

Δύο απ' τους Σαϊρίφηδες αμέσως ξέκοψαν από την ομάδα και προχώρησαν καταπάνω του.

– Αρχηγέ! είπε ο Μέρι. Διέταξε τους άντρες σου να επιστρέψουν στις θέσεις τους αμέσως, αν δε θέλεις να τους αναλάβουμε εμείς!

Οι δύο Χόμπιτ, με μια επιτακτική κουβέντα του αρχηγού τους, ξαναγύρισαν μουτρωμένοι.

– Προχωρείτε τώρα! είπε ο Μέρι.

Και ύστερα απ' αυτό οι ταξιδιώτες φρόντισαν ώστε ο βηματισμός των πόνι τους να είναι αρκετά γρήγορος, ώστε να πιέζουν τους Σαϊρίφηδες να προχωρούν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν. Ο ήλιος βγήκε και, παρ' όλο τον ψυχρό αέρα, γρήγορα άρχισαν να ιδρώνουν και να ξεφυσάνε.

Στον Τριμοίριο Λίθο σταμάτησαν. Είχαν κάνει κάπου δεκατέσσερα μίλια με μία μόνο διακοπή το μεσημέρι. Τώρα ήταν τρεις η ώρα. Πεινούσαν και τα πόδια τους πονούσαν και δεν μπορούσαν ν' αντέξουν την ταχύτητα.

– Ελάτε με την ησυχία σας, λοιπόν! είπε ο Μέρι. Εμείς συνεχίζουμε.

– Αντίο, χαζο-Ρόμπιν! είπε ο Σαμ. Θα σε περιμένω έξω απ' τον *Πράσινο δράκο,* αν δεν έχεις ξεχάσει πού είναι. Μην καθυστερείτε στο δρόμο!

– Παραβαίνετε τη σύλληψη, αυτό κάνετε, είπε ο αρχηγός θλιμμένα, κι εγώ δεν αναλαμβάνω την ευθύνη.

– Θα παραβούμε πολλά πράγματα ακόμα και δε θα σου ζητήσουμε να αναλάβεις την ευθύνη, είπε ο Πίπιν. Καλή σου τύχη!

Οι ταξιδιώτες συνέχισαν το δρόμο τους και την ώρα που ο ήλιος πλησίαζε να δύσει κατά τους Άσπρους Κάμπους, μακριά στο δυτικό ορίζοντα, έφτασαν στο Μπαϊγουότερ πλάι στην πλατιά λιμνούλα του· κι εκεί είχαν την πρώτη πραγματικά δυσάρεστη έκπληξη. Αυτή ήταν η πατρίδα του Φρόντο και του Σαμ και ανακάλυψαν πως την πονούσαν περισσότερο από κάθε άλλο μέρος στον κόσμο. Πολλά από τα σπίτια που ήξεραν έλειπαν. Μερικά έδειχναν καμένα. Η όμορφη σειρά από χομπιτότρυπες στη βόρεια όχθη της λίμνης ήταν εγκαταλειμμένη και οι μικροί τους κήποι, που κατέβαιναν ως την άκρη του νερού, ήταν πνιγμένοι στ' αγριόχορτα. Κι ακόμη χειρότερα, υπήρχε μια ολόκληρη σειρά από απαίσια και-

νούργια σπίτια κατά μήκος της όχθης της λίμνης, εκεί όπου ο δρόμος για το Χόμπιτον πήγαινε παράλληλα με την όχθη. Μια λεωφόρος με δενδροστοιχίες υπήρχε εκεί. Όλα είχαν χαθεί. Και κοιτάζοντας με απελπισία το δρόμο προς το Μπαγκ Εντ, είδαν μια ψηλή καπνοδόχο από τούβλα πέρα μακριά, που ξερνούσε μαύρο καπνό στη βραδινή ατμόσφαιρα.

Ο Σαμ ήταν εκτός εαυτού.

– Εγώ θα προχωρήσω, κύριε Φρόντο! φώναξε. Πάω να δω τι τρέχει. Θέλω να βρω το γέρο μου.

– Πρέπει πρώτα να δούμε τι αντιμετωπίζουμε, Σαμ, είπε ο Μέρι. Πιστεύω πως ο «αρχηγός» θα έχει κάποια ομάδα μαχαιροβγάλτες πρόχειρους. Καλά θα κάνουμε να βρούμε κάποιον να μας πει πώς έχουν τα πράγματα εδώ γύρω.

Αλλά στο χωριό του Μπαϊγουότερ όλα τα σπίτια και οι τρύπες ήταν κλειστά και κανείς δεν τους χαιρέτησε. Αυτό τους έκανε ν' απορήσουν, αλλά γρήγορα ανακάλυψαν το λόγο. Όταν έφτασαν στον *Πράσινο δράκο,* το τελευταίο σπίτι απ' την πλευρά του Χόμπιτον, άψυχο πλέον και με σπασμένα παράθυρα, με ανησυχία είδαν έξι μεγαλόσωμους κακομούτσουνους Ανθρώπους ακουμπισμένους στον τοίχο του πανδοχείου· ήταν αλλήθωροι και κιτρινιάρηδες.

– Σαν κι εκείνον το φίλο του Μπιλ του Φτεριά στο Μπρι, είπε ο Σαμ.

– Σαν κι εκείνους που είδα στο Ίσενγκαρντ, μουρμούρισε ο Μέρι.

Οι κακοποιοί είχαν ρόπαλα στα χέρια και βούκινα στις ζώνες τους, αλλά, απ' όσο φαινόταν, δεν είχαν άλλα όπλα. Καθώς οι ταξιδιώτες πλησίασαν, άφησαν τον τοίχο και βγήκαν στο δρόμο, κλείνοντάς τον.

– Για πού νομίζετε πως το βάλατε; είπε ένας, ο πιο μεγαλόσωμος και πιο απαίσιος απ' το τσούρμο. Ο δρόμος δεν πάει πιο κάτω για σας. Και πού 'ν 'τοι οι σπουδαίοι αυτοί Σαϊρίφηδες;

– Έρχονται μια χαρά, είπε ο Μέρι. Με τα πόδια λίγο πονεμένα, ίσως. Υποσχεθήκαμε να τους περιμένουμε εδώ.

– Φτου, δεν τα 'πα εγώ; είπε ο μαχαιροβγάλτης στους συντρόφους του. Του το 'πα του Σάρκι εγώ πως άδικα εμπιστευόμαστε αυτούς τους ανόητους Μικρούληδες. Θα έπρεπε να 'χαμε στείλει μερικούς από τους δικούς μας.

– Και ποια θα ήταν η διαφορά, παρακαλώ; είπε ο Μέρι. Δεν είμαστε συνηθισμένοι σε ληστές σ' αυτό τον τόπο, αλλά ξέρουμε πώς να τους αντιμετωπίζουμε.

– Ληστές, ε; είπε ο άντρας. Ώστε αυτό είναι το βιολί σου, ε; Άλλαξε βιολί μη σου τ' αλλάξουμε εμείς. Εσείς οι Μικρούληδες έχετε αρχίσει να παίρνετε αέρα. Μην εμπιστευόσαστε και πολύ την καλή καρδιά του αφεντικού σας. Τώρα ήρθε ο Σάρκι και αυτός θα κάνει ό,τι λέει ο Σάρκι.

– Και τι μπορεί να 'ναι αυτό; είπε ο Φρόντο ήσυχα.

– Αυτή η χώρα χρειάζεται να ξυπνήσει και να τακτοποιηθεί, είπε ο κακοποιός, και ο Σάρκι αυτό θα κάνει· και θα το κάνει με τρόπο σκληρό, αν τον αναγκάσετε. Χρειαζόσαστε μεγαλύτερο αφεντικό. Και θα το αποκτήσετε πριν βγει τούτος ο χρόνος, αν γίνουν κι άλλες φασαρίες. Τότε θα μάθετε ένα δυο πράματα, τιποτένια ποντίκια.

– Μάλιστα. Χαίρομαι που ακούω τα σχέδιά σας, είπε ο Φρόντο. Σκοπεύω να επισκεφθώ τον κύριο Λόθο και ίσως τον ενδιαφέρουν κι αυτόν.

Ο κακοποιός γέλασε.

– Ο Λόθο! Τα ξέρει μια χαρά. Μη στενοχωριέσαι. Θα κάνει ό,τι λέει ο Σάρκι. Γιατί αν ένα αφεντικό δεν είναι εντάξει, μπορούμε να το αλλάξουμε. Κατάλαβες; Και αν οι Μικρούληδες χώνουν τη μύτη τους εκεί που δεν τους θέλουν, μπορούμε να τους βγάλουμε απ' τη μέση. Κατάλαβες;

– Ναι, κατάλαβα, είπε ο Φρόντο. Για ν' αρχίσουμε, λοιπόν, βλέπω πως δεν έχετε πληροφορηθεί ακόμα τα τελευταία νέα εδώ. Πολλά έχουν συμβεί από τότε που φύγατε από το Νότο. Οι μέρες σας τελείωσαν, και για σας και για όλους τους άλλους κακοποιούς. Ο Μαύρος Πύργος έχει πέσει και υπάρχει βασιλιάς στην Γκόντορ. Το Ίσενγκαρντ έχει καταστραφεί και ο σπουδαίος σας αφέντης είναι ζητιάνος στις ερημιές. Τον προσπέρασα στο δρόμο. Τώρα πια στον Πράσινο Δρόμο θα κυκλοφορούν οι αγγελιοφόροι του βασιλιά, όχι ψευτοπαλικαράδες από το Ίσενγκαρντ.

Ο άντρας τον κοίταξε και χαμογέλασε.

– Ζητιάνος στις ερημιές! κορόιδεψε. Έτσι λες, ε; Καυχήσου, κοκορέψου, μικρό μου κοκοράκι. Αυτό όμως δε θα μας εμποδίσει να ζήσουμε στην πλούσια αυτή μικρή χώρα, όπου έχετε αρκετά τε-

μπελιάσει. Και – κροτάλισε τα δάχτυλά του στο πρόσωπο του Φρόντο – οι αγγελιοφόροι του βασιλιά! Μωρέ, τι μας λες! Όταν θα δω κανέναν, θα τον λάβω υπόψη μου, μπορεί.

Αυτό παραήταν για τον Πίπιν. Η σκέψη του ταξίδεψε στο πεδίο του Κορμάλεν και, να, εδώ αυτός ο αλλήθωρος παλιάνθρωπος να λέει το Δαχτυλιδοκουβαλητή «μικρό κοκοράκι».

Έριξε πίσω το μανδύα του, τράβηξε το αστραφτερό του σπαθί και το ασημένιο και μαύρο χρώμα της Γκόντορ γυάλισαν καθώς όρμησε μπροστά.

– Εγώ είμαι αγγελιοφόρος του βασιλιά, είπε. Κι εσύ απευθύνεσαι στο φίλο του βασιλιά και σε κάποιον που είναι πασίγνωστος σε όλες τις περιοχές της Δύσης. Είσαι κακούργος και ανόητος. Πέσε στα γόνατα στο δρόμο και ζήτα συγγνώμη, ειδαλλιώς θα σε σουβλίσω με τούτο το σπαθί που είναι ο τρόμος των Γιγάντων!

Το σπαθί γυάλισε στο φως του ήλιου που έδυε. Ο Μέρι και ο Σαμ τράβηξαν τα σπαθιά τους και κάλπασαν κι αυτοί να βοηθήσουν τον Πίπιν· ο Φρόντο όμως δεν κουνήθηκε. Οι παλιάνθρωποι υποχώρησαν. Η δουλειά τους ήταν να τρομοκρατούν τους χωρικούς του Μπρι και να κάνουν τα παλικάρια σε σαστισμένους Χόμπιτ. Άφοβοι Χόμπιτ μ' αστραφτερά σπαθιά κι άγρια πρόσωπα ήταν μεγάλη έκπληξη. Και τον τόνο της φωνής εκείνων των νεοφερμένων δεν τον είχαν ξανακούσει άλλη φορά. Τους πάγωσε απ' το φόβο.

– Φύγετε! είπε ο Μέρι. Αν ενοχλήσετε αυτό το χωριό ξανά, θα το μετανιώσετε.

Οι τρεις Χόμπιτ προχώρησαν και τότε οι παλιάνθρωποι γύρισαν και το 'βαλαν στα πόδια, παίρνοντας το δρόμο του Χόμπιτον· σάλπισαν όμως τα βούκινά τους καθώς έτρεχαν.

– Λοιπόν, δε γυρίσαμε καθόλου πρόωρα, είπε ο Μέρι.

– Ούτε κατά μία μέρα. Ίσως πολύ αργά, για να σώσουμε τον Λόθο δηλαδή, είπε ο Φρόντο. Ο άθλιος ανόητος· τον λυπάμαι όμως.

– Να σώσουμε τον Λόθο; Τι θέλεις να πεις; ρώτησε ο Πίπιν. Εγώ θα 'λεγα να τον ξεπαστρέψουμε.

– Δε νομίζω πως καταλαβαίνεις εντελώς τα πράγματα, Πίπιν, είπε ο Φρόντο. Ο Λόθο ποτέ δεν ήθελε να φτάσουν τα πράγματα σ' αυτό το σημείο. Ήταν ένας κακόβουλος βλάκας, τώρα όμως είναι μπλεγμένος. Οι κακοποιοί έχουν πάρει την εξουσία και μαζεύουν, κλέβουν και τρομοκρατούν και διατηρούν ή καταστρέφουν τα

πράγματα όπως τους αρέσει, για λογαριασμό του. Και σε λίγο ούτε και γι' αυτό. Είναι φυλακισμένος στο Μπαγκ Εντ φαντάζομαι και πολύ φοβισμένος. Πρέπει να προσπαθήσουμε να τον σώσουμε.

– Λοιπόν, μένω κατάπληκτος! είπε ο Πίπιν. Απ' όλες τις καταλήξεις του ταξιδιού μας αυτή είναι η τελευταία που θα περνούσε απ' το μυαλό μου – να πρέπει να πολεμήσω με μισο-Ορκ και κακοποιούς μέσα στο ίδιο το Σάιρ – για να γλιτώσω τον Λόθο τον Σπυριάρη!

– Να πολεμήσουμε; είπε ο Φρόντο. Μπορεί, βέβαια, να φτάσουμε κι εκεί. Να θυμάστε όμως: δεν πρέπει να σκοτώσουμε Χόμπιτ, ακόμα κι αν έχουν πάει στο άλλο στρατόπεδο. Στ' αλήθεια να έχουν πάει, θέλω να πω· όχι απλώς να υπακούουν στις διαταγές των κακοποιών επειδή φοβούνται. Ποτέ κανένας Χόμπιτ δεν έχει σκοτώσει άλλον επίτηδες στο Σάιρ· και δε θ' αρχίσουμε τώρα. Κρατήστε την ψυχραιμία σας και τα χέρια σας ως την τελευταία στιγμή, αν είναι δυνατόν!

– Αν όμως έχει πολλούς απ' αυτούς τους κακοποιούς, είπε ο Μέρι, σίγουρα σημαίνει πόλεμος. Δε θα σώσεις τον Λόθο ή το Σάιρ με το να είσαι συγκλονισμένος και λυπημένος, καλέ μου Φρόντο.

– Όχι, είπε ο Πίπιν. Δε θα 'ναι εύκολο να τους τρομάξουμε δεύτερη φορά. Τους ξαφνιάσαμε. Άκουσες τα βούκινα; Κατά τα φαινόμενα υπάρχουν κι άλλοι κακοποιοί εδώ κοντά. Θα 'ναι πιο τολμηροί, όταν θα 'ναι περισσότεροι. Στο κάτω κάτω, εμείς είμαστε μονάχα τέσσερις, έστω κι αν είμαστε οπλισμένοι.

– Έχω μια ιδέα, είπε ο Σαμ. Πάμε στου γερο-Τομ του Καλύβα, κάτω στο νότιο δρομάκι! Πάντα ήταν παλικάρι. Κι έχει ένα σωρό γιους, που ήταν όλοι τους φίλοι μου.

– Όχι! είπε ο Μέρι. Δε μας συμφέρει να «καλυφθούμε». Αυτό ακριβώς έχει κάνει ο κόσμος και είναι ό,τι πρέπει για τούτους τους κακοποιούς. Θα έρθουν απλώς εναντίον μας όλοι μαζί, θα μας στριμώξουν και ύστερα θα μας αναγκάσουν να βγούμε ή θα μας κάψουν. Όχι, πρέπει να κάνουμε κάτι αμέσως.

– Να κάνουμε τι; είπε ο Πίπιν.

– Να ξεσηκώσουμε το Σάιρ! είπε ο Μέρι. Τώρα! Να ξυπνήσουμε το λαό μας! Μισούν αυτή την κατάσταση, απ' όσο βλέπετε – όλοι τους, εκτός ίσως από έναν ή δύο κατεργάρηδες και λιγοστούς ανόητους που θέλουν να κάνουν το σπουδαίο και που δεν καταλα-

βαίνουν καθόλου τι τρέχει στην πραγματικότητα. Ο λαός του Σάιρ έχει ζήσει τόσον καιρό ειρηνικά, ώστε δεν ξέρει τι να κάνει. Ένα σπίρτο χρειάζεται για να πάρουν φωτιά. Οι Άνθρωποι του αρχηγού πρέπει να το γνωρίζουν. Θα προσπαθήσουν να μας πατήσουν και να μας σβήσουν. Έχουμε πολύ λίγο χρόνο στη διάθεσή μας.

– Εσύ, Σαμ, τρέξε στο υποστατικό του Καλύβα, αν θέλεις. Είναι ο πιο σπουδαίος εδώ γύρω και ο πιο τολμηρός. Εμπρός. Θα σαλπίσω με το βούκινο του Ρόαν και θ' ακούσουν όλοι τέτοια μουσική, που ποτέ τους δεν έχουν ξανακούσει.

Γύρισαν πίσω στη μέση του χωριού. Ο Σαμ ξέκοψε και κατηφόρισε καλπάζοντας το δρομάκι που πήγαινε νότια στου Καλύβα. Δεν είχε προχωρήσει πολύ, όταν άκουσε ένα ξαφνικό καθάριο σάλπισμα ν' αντηχεί ως τον ουρανό. Αντήχησε μακριά σε λόφους και λιβάδια· τόσο επιτακτικό ήταν το κάλεσμα, που ο ίδιος ο Σαμ σχεδόν γύρισε να τρέξει πίσω. Το πόνι του σηκώθηκε στα πισινά του πόδια και χλιμίντρισε.

– Προχώρησε, καλό μου! Προχώρα! φώναξε. Γρήγορα θα γυρίσουμε.

Ύστερα άκουσε τον Μέρι ν' αλλάζει τη νότα και το κάλεσμα με τα βούκινα του Μπάκλαντ ακούστηκε να πάλλεται στον αέρα.

Ξυπνάτε! Ξυπνάτε! Φόβος, φωτιά, εχθροί! Ξυπνάτε!
Φωτιά, εχθροί! Ξυπνάτε!

Πίσω του ο Σαμ άκουσε οχλοβοή και μεγάλη φασαρία και πόρτες να χτυπάνε. Μπροστά του φάνηκαν φώτα μες στο σούρουπο· σκυλιά γάβγιζαν· πόδια πλησίαζαν τρέχοντας. Πριν φτάσει στο τέλος του δρόμου, να σου ο Καλύβας ο Τσιφλικάς με τους τρεις γιους του, τον νεαρό Τομ, τον Τζόλι και τον Νικ, να έρχονται τρέχοντας προς το μέρος του. Κρατούσαν τσεκούρια στα χέρια τους και του έκλεισαν το δρόμο.

– Όχι! Δεν είναι κανένας απ' αυτούς τους κακοποιούς, άκουσε ο Σαμ να λέει ο Τσιφλικάς. Απ' το σουλούπι του μοιάζει με Χόμπιτ, αλλά είναι ντυμένος παράξενα. Ε! φώναξε. Ποιος είσαι και τι τρέχει;

– Είμαι ο Σαμ, ο Σαμ Γκάμγκη. Γύρισα.

Ο Καλύβας ο Τσιφλικάς πλησίασε και τον κοίταξε προσεκτικά στο μισοσκόταδο.

– Μωρέ! φώναξε. Η φωνή είναι σωστή και το πρόσωπό σου δεν είναι χειρότερο απ' ό,τι ήταν, Σαμ. Αλλά δε θα σε γνώριζα, αν σ' έβλεπα στο δρόμο με αυτά τα ρούχα. Πήγες σε ξένα μέρη, απ' ό,τι φαίνεται. Φοβηθήκαμε πως είχες πεθάνει.

– Σίγουρα δεν πέθανα! είπε ο Σαμ. Ούτε ο κύριος Φρόντο. Είναι εδώ μαζί με τους φίλους του. Κι αυτή είναι όλη η φασαρία. Ξεσηκώνουν το Σάιρ. Θα ξεκαθαρίσουμε αυτούς τους κακοποιούς μαζί με τον αρχηγό τους. Κι αρχίζουμε από τώρα.

– Ωραία, ωραία! φώναξε ο Καλύβας ο Τσιφλικάς. Ώστε άρχισε επιτέλους! Μ' έτρωγε το χέρι μου για φασαρία όλο τούτον το χρόνο, οι άλλοι όμως δε βοηθούσαν. Κι εγώ είχα να σκεφτώ και τη γυναίκα μου και τη Ρόζι. Αυτοί οι κακοποιοί δε σταματούν πουθενά. Ελάτε όμως τώρα, παιδιά! Το Μπαϊγουότερ ξεσηκώθηκε! Κι εμείς μαζί!

– Και η κυρία Καλύβα και η Ρόζι; είπε ο Σαμ. Δεν είναι ακόμα καλό να μένουν εντελώς μόνες.

– Ο γιος μου ο Νιμπς είναι μαζί τους. Αλλά μπορείς να πας να τον βοηθήσεις, αν θέλεις, είπε ο Καλύβας ο Τσιφλικάς μ' ένα εύθυμο χαμόγελο.

Ύστερα αυτός και οι γιοι του άρχισαν να τρέχουν κατά το χωριό.

Ο Σαμ βιάστηκε να πάει στο σπίτι. Πλάι στη μεγάλη στρογγυλή πόρτα, στην κορυφή των σκαλοπατιών που κατέβαζαν στην ευρύχωρη αυλή, στεκόταν η κυρία Καλύβα με τη Ρόζι και ο Νιμπς μπροστά τους μ' ένα δικράνι στο χέρι.

– Εγώ είμαι! φώναξε ο Σαμ καθώς πλησίασε καλπάζοντας. Ο Σαμ Γκάμγκη! Μην ετοιμάζεσαι, λοιπόν, να με τρυπήσεις, Νιμπς. Πάντως, φοράω αλυσιδωτό θώρακα.

Πήδηξε κάτω από το πόνι του και ανέβηκε τα σκαλιά. Τον κοίταζαν σιωπηλά με ορθάνοιχτα μάτια.

– Καλησπέρα, κυρία Καλύβα! είπε. Γεια σου, Ρόζι!

– Γεια σου Σαμ! είπε η Ρόζι. Πού είχες πάει; Είπαν πως είχε πεθάνει· εγώ σε περίμενα από την άνοιξη. Εσύ όμως δε βιάστηκες καθόλου, έτσι;

– Μπορεί και όχι, είπε ο Σαμ ντροπιασμένος. Βιάζομαι όμως τώ-

ρα. Τα 'χουμε βάλει με τους κακοποιούς και πρέπει να πάω πίσω στον κύριο Φρόντο. Έκανα όμως τη σκέψη να περάσω να δω τι κάνει η κυρία Καλύβα κι εσύ, Ρόζι.

– Είμαστε πολύ καλά, ευχαριστώ, είπε η κυρία Καλύβα. Ή, καλύτερα, θα ήμαστε, αν έλειπαν αυτοί οι κλέφτες και οι παλιάνθρωποι.

– Λοιπόν, άντε πήγαινε! είπε η Ρόζι. Αν φρόντιζες τον κύριο Φρόντο όλο τούτο τον καιρό, γιατί τον αφήνεις τώρα που τα πράγματα φαίνονται επικίνδυνα;

Αυτό ήταν πάρα πολύ για τον Σαμ. Ή χρειαζόταν μιας εβδομάδας απάντηση ή καμιά. Γύρισε και καβάλησε το πόνι του. Την ώρα όμως που ξεκινούσε, η Ρόζι κατέβηκε τρέχοντας τα σκαλοπάτια.

– Φαίνεσαι υπέροχος, Σαμ, είπε. Πήγαινε τώρα! Πρόσεχε όμως τον εαυτό σου και κοίτα να γυρίσεις αμέσως μόλις κανονίσετε τους κακοποιούς!

Όταν έφτασε ο Σαμ, βρήκε όλο το χωριό στο πόδι. Εκτός από πολλά νέα παιδιά, ήταν κιόλας συγκεντρωμένοι περισσότεροι από εκατό γεροδεμένοι Χόμπιτ με τσεκούρια, βαριά σφυριά, μακριά μαχαίρια και γερά μπαστούνια· μερικοί είχαν και κυνηγετικά τόξα. Και εξακολουθούσαν να έρχονται κι άλλοι από αγροικίες πιο έξω απ' το χωριό.

Μερικοί από τους χωριανούς είχαν ανάψει μία μεγάλη φωτιά, για να ζωντανέψουν τα πράγματα και επειδή ήταν κάτι που το απαγόρευε ο αρχηγός. Η φωτιά λαμπάδιαζε καθώς νύχτωνε. Άλλοι, ακολουθώντας τις εντολές του Μέρι, έστηναν οδοφράγματα στο δρόμο, στις δύο άκρες του χωριού. Όταν οι Σαϊρίφηδες έφτασαν στο κάτω μέρος του δρόμου, έμειναν εμβρόντητοι· αλλά μόλις είδαν πώς είχαν τα πράγματα, οι περισσότεροι έβγαλαν τα φτερά τους κι ενώθηκαν με τους επαναστάτες. Οι υπόλοιποι εξαφανίστηκαν.

Ο Σαμ βρήκε τον Φρόντο και τους φίλους του πλάι στη φωτιά να κουβεντιάζουν με τον γερο-Τομ τον Καλύβα, ενώ ένα πλήθος απ' τους κατοίκους του Μπαϊγουότερ στεκόταν ολόγυρα και τους παρατηρούσαν γεμάτοι θαυμασμό.

– Λοιπόν, ποια είναι η επόμενη κίνηση; είπε ο Καλύβας ο Τσιφλικάς.

– Δεν μπορώ να πω, είπε ο Φρόντο, ώσπου να μάθω περισσότερα. Πόσοι είναι αυτοί οι κακοποιοί;

– Δύσκολο να υπολογίσει κανείς, είπε ο Καλύβας. Συνεχώς κινούνται και πηγαινοέρχονται. Μερικές φορές είναι κάπου πενήντα στα παραπήγματά τους, πάνω, κατά το Χόμπιτον· αλλά φεύγουν από κει και γυρίζουν παντού και κλέβουν ή «συγκεντρώνουν», όπως το λένε. Πάντως, σπάνια είναι λιγότεροι από είκοσι γύρω από το αφεντικό, όπως τον λένε. Είναι στο Μπαγκ Εντ ή ήταν· αλλά δε βγαίνει έξω από το περιβόλι. Κι εδώ που τα λέμε, κανείς δεν τον έχει δει για μια δυο βδομάδες· οι Άνθρωποι όμως δεν αφήνουν κανέναν να πλησιάσει.

– Δεν είναι το Χόμπιτον το μόνο τους ορμητήριο ή είναι; είπε ο Πίπιν.

– Όχι, κι είναι μεγάλο κρίμα. Έχει αρκετούς από δαύτους στο Λονγκμπότομ και στο Πέρασμα Σαρν, απ' ό,τι ακούω· μερικοί κρύβονται στο Γούντι Εντ· κι έχουν παραπήγματα και στο Τρίστρατο. Ύστερα είναι και οι Τρύπες-που-Κλειδώνουν, όπως τις λένες – τις παλιές υπόγειες αποθήκες στο Μίσελ Ντέλβινγκ, που τις έχουν κάνει φυλακές για όσους τολμούν να τους σηκώσουν κεφάλι. Πάντως, υπολογίζω πως δεν είναι πάνω από τριακόσιοι όλοι κι όλοι στο Σάιρ, μπορεί και λιγότεροι. Μπορούμε να τους νικήσουμε, αν μείνουμε ενωμένοι.

– Έχουν καθόλου όπλα; ρώτησε ο Μέρι.

– Μαστίγια, μαχαίρια και ρόπαλα, αρκετά για τις βρωμοδουλιές τους – αυτά μας έχουν δείξει ως τώρα, είπε ο Καλύβας. Αλλά, φαντάζομαι, θα 'χουν κι άλλον εξοπλισμό για περίπτωση μάχης. Μερικοί, πάντως, έχουν τόξα. Έχουν χτυπήσει ένα δυο δικούς μας.

– Είδες που τα 'λεγα, Φρόντο! είπε ο Μέρι. Το ήξερα πως θα χρειαζόταν να πολεμήσουμε. Πάντως, αυτοί άρχισαν τους φόνους.

– Όχι ακριβώς, είπε ο Καλύβας. Δηλαδή τους σκοτωμούς. Οι Τουκ τους άρχισαν. Βλέπεις, ο πατέρας σου, κύριε Πέρεγκριν, δεν τον χώνευε τον Λόθο από την αρχή. Έλεγε πως, αν κάποιος έπρεπε να παίζει το ρόλο του αρχηγού στις μέρες μας, αυτός ήταν δικαιωματικά ο Θάιν του Σάιρ κι όχι κάποιος τυχάρπαστος. Κι όταν ο Λόθο έστειλε τους άντρες του, δεν κατάφεραν τίποτα μαζί του. Οι Τουκ είναι τυχεροί, έχουν εκείνες τις βαθιές τρύπες στους Πράσινους Λόφους, τα Μεγάλα Σμάιαλς και τα σχετικά και οι κακοποιοί

δεν μπορούν να τους πλησιάσουν· κι εκείνοι δεν αφήνουν τους κακοποιούς στον τόπο τους. Αν μπουν, τους κυνηγούν. Οι Τουκ τόξεψαν τρεις που τριγυρνούσαν κι έκλεβαν. Ύστερ' απ' αυτό οι κακοποιοί αγρίεψαν περισσότερο. Και φρουρούν καλά την περιοχή των Τουκ. Κανείς δεν μπαίνει ή βγαίνει από κει.

– Μπράβο στους Τουκ! φώναξε ο Πίπιν. Κάποιος όμως πρέπει να μπει μέσα ξανά. Φεύγω για τα Σμάιαλς. Έρχεται κανείς μαζί μου για το Τούκμπορο;

Ο Πίπιν έφυγε με καμιά δωδεκαριά παλικάρια με πόνι.

– Δε θ' αργήσω! φώναξε. Είναι μονάχα δεκατέσσερα μίλια μέσα απ' τα χωράφια. Θα σας φέρω έναν στρατό Τουκ το πρωί.

Ο Μέρι φύσηξε το βούκινό του καθώς έφευγαν μέσα στη νύχτα που πύκνωνε. Ο κόσμος ζητωκραύγαζε.

– Πάντως, είπε ο Φρόντο σε όλους όσοι στέκονταν κοντά, θέλω να αποφύγουμε τους σκοτωμούς· ούτε και τους κακοποιούς, εκτός κι αν δεν μπορούμε να κάνουμε διαφορετικά, για να τους εμποδίσουμε να κάνουν κακό σε Χόμπιτ.

– Εντάξει! είπε ο Μέρι. Αλλά όπου να 'ναι, νομίζω, θα έχουμε επίσκεψη από τη συμμορία του Χόμπιτον. Και δεν πρόκειται να 'ρθουν για να κουβεντιάσουμε. Θα προσπαθήσουμε να τους αντιμετωπίσουμε με το καλό, αλλά πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι και για το χειρότερο. Έχω ένα σχέδιο.

– Πολύ καλά, είπε ο Φρόντο. Κάνε εσύ τις προετοιμασίες.

Τη στιγμή εκείνη μερικοί Χόμπιτ, που τους είχαν στείλει κατά το Χόμπιτον, γύρισαν τρέχοντας.

– Έρχονται! είπαν. Είκοσι ή και περισσότεροι. Δύο όμως έφυγαν δυτικά.

– Για το Τρίστρατο θα πηγαίνουν, είπε ο Καλύβας, για να φέρουν κι άλλους της συμμορίας. Πάντως, είναι δεκαπέντε μίλια πήγαινε κι άλλα τόσα έλα. Δεν υπάρχει λόγος να στενοχωριόμαστε γι' αυτούς ακόμα.

Ο Μέρι έφυγε γρήγορα για να δώσει οδηγίες. Ο Καλύβας ο Τσιφλικάς άδειασε το δρόμο, στέλνοντας όλους μέσα, εκτός από τους μεγαλύτερους Χόμπιτ που είχαν κάποιο είδος όπλου. Δε χρειάστηκε να περιμένουν πολύ. Γρήγορα μπορούσαν ν' ακούσουν δυνατές φωνές και βαριά πόδια να προχωρούν. Σε λίγο μια ολόκληρη ομάδα κακοποιών κατηφόρισε το δρόμο. Είδαν το οδόφραγμα κι έβαλαν

τα γέλια. Δε φαντάζονταν πως υπήρχε τίποτα σ' αυτή τη μικρή χώρα που μπορούσε ν' αντισταθεί σε είκοσι απ' αυτούς μαζί.

Οι Χόμπιτ άνοιξαν το οδόφραγμα και παραμέρισαν.

– Ευχαριστούμε! κορόιδεψαν οι άντρες. Τώρα σπίτι για ύπνο, πριν τις φάτε με το μαστίγιο.

Ύστερα προχώρησαν στο δρόμο φωνάζοντας:

– Σβήστε τα φώτα! Μπείτε μέσα και μην ξαναβγείτε. Διαφορετικά, θα πάμε πενήντα από σας στις Τρύπες-που-Κλειδώνουν για έναν χρόνο. Μέσα! Ο αφέντης αρχίζει να χάνει την υπομονή του.

Κανείς δεν έδωσε σημασία στις διαταγές τους· αλλά, καθώς περνούσαν οι κακοποιοί, πλησίαζαν ήσυχα από πίσω και τους ακολουθούσαν. Όταν οι άντρες έφτασαν στη φωτιά, να και ο Καλύβας ο Τσιφλικάς να στέκεται ολομόναχος και να ζεσταίνει τα χέρια του.

– Ποιος είσαι συ και τι θαρρείς πως κάνεις; είπε ο αρχηγός των κακοποιών.

Ο Καλύβας ο Τσιφλικάς τον κοίταξε με την ησυχία του.

– Κι εγώ μόλις ετοιμαζόμουν να σου κάνω την ίδια ερώτηση, είπε. Αυτή εδώ δεν είναι η χώρα σας και δε σας θέλουμε.

– Εσένα, πάντως, σε θέλουν, είπε ο αρχηγός. Εμείς σε θέλουμε. Πιάστε τον, παιδιά! Στις Τρύπες-που-Κλειδώνουν και δώστε του και κάτι για να ησυχάσει!

Οι άντρες έκαναν ένα βήμα μπροστά και σταμάτησαν. Άγριες φωνές τους περικύκλωσαν και κατάλαβαν ξαφνικά πως ο Καλύβας ο Τσιφλικάς δεν ήταν ολομόναχος. Ήταν περικυκλωμένοι. Στο σκοτάδι, εκεί που τελείωνε το φως της φωτιάς, υπήρχε ένας κλοιός από Χόμπιτ που είχαν συρθεί από τις σκιές. Ήταν κάπου διακόσιοι και όλοι κρατούσαν κάποιο όπλο.

Ο Μέρι βγήκε μπροστά.

– Ξαναντάμωσαμε και προηγουμένως, είπε στον αρχηγό, και σε προειδοποίησα να μην ξαναγυρίσεις εδώ. Σε προειδοποιώ ξανά – στέκεστε στο φως και σας σημαδεύουν τοξότες. Αν αγγίξετε αυτόν το χωρικό ή οποιονδήποτε άλλον, θα σας ρίξουμε αμέσως. Πετάξτε τα όπλα σας!

Ο αρχηγός κοίταξε ένα γύρο. Ήταν παγιδευμένος, αλλά δεν φοβόταν, τώρα που είχε είκοσι δικούς του να τον υποστηρίζουν. Ήξερε ελάχιστα από Χόμπιτ και δεν καταλάβαινε το θανάσιμο κίνδυνο

που διέτρεχε. Ανόητα, αποφάσισε να πολεμήσει. Θα ήταν εύκολο να σπάσει τον κλοιό.

– Απάνω τους, παιδιά! φώναξε. Δώστε τους να καταλάβουν!

Μ' ένα μικρό μαχαίρι στο αριστερό του χέρι κι ένα ρόπαλο στο άλλο έκανε να ορμήσει στον κλοιό, προσπαθώντας να τον διασπάσει προς το Χόμπιτον. Ετοιμάστηκε να χτυπήσει άγρια τον Μέρι που βρισκόταν στο δρόμο του. Έπεσε νεκρός με τέσσερα βέλη στο κορμί του.

Αυτό ήταν αρκετό για τους υπόλοιπους. Παραδόθηκαν. Τους πήραν τα όπλα, τους έδεσαν όλους μαζί και τους πήγαν σ' ένα άδειο καλύβι, που αυτοί οι ίδιοι είχαν χτίσει, κι εκεί τους έδεσαν χεροπόδαρα και τους κλείδωσαν, βάζοντας φρουρά. Το νεκρό τους αρχηγό τον έσυραν πιο πέρα και τον έθαψαν.

– Τελικά, φαίνεται πολύ εύκολο, έτσι δεν είναι; είπε ο Καλύβας. Εγώ το έλεγα πως μπορούσαμε να τους νικήσουμε. Χρειαζόμαστε όμως κάποιον να μας ξεσηκώσει. Γυρίσατε ακριβώς πάνω στην ώρα, κύριε Μέρι.

– Έχουμε κι άλλα να κάνουμε ακόμα, είπε ο Μέρι. Αν είναι σωστοί οι υπολογισμοί σου, δεν έχουμε κανονίσει ούτε το ένα δέκατο απ' αυτούς. Τώρα όμως είναι νύχτα. Νομίζω πως η επόμενη κίνηση πρέπει να περιμένει ως το πρωί. Ύστερα πρέπει να κάνουμε μια επίσκεψη στον αρχηγό.

– Γιατί όχι τώρα; είπε ο Σαμ. Δεν είναι παραπάνω από έξι η ώρα. Κι εγώ θέλω να δω το γέρο μου. Ξέρεις τι γίνεται, κύριε Καλύβα;

– Δεν είναι ούτε πολύ καλά ούτε πολύ άσχημα, Σαμ, είπε ο αγρότης. Έσκαψαν όλο το Μπάγκσοτ Ρόου κι αυτό ήταν άσχημο χτύπημα για κείνον. Μένει σ' ένα απ' αυτά τα καινούργια σπίτια, που οι άντρες του αρχηγού έχτισαν κάποτε, τότε που έκαναν και καμιά άλλη δουλειά εκτός από το να καίνε και να κλέβουν – κάπου ένα μίλι πάνω απ' την άκρη του Μπαϊγουότερ. Έρχεται όμως και με βλέπει, όταν τα καταφέρνει, κι εγώ φροντίζω να τρώει καλύτερα από κάτι άλλους φτωχούς. Όλα παραβαίνοντας *Τους κανονισμούς,* φυσικά. Θα τον έπαιρνα σπίτι, αλλά το απαγόρευαν.

– Πολύ σ' ευχαριστώ, κύριε Καλύβα, και ποτέ δε θα το ξεχάσω, είπε ο Σαμ. Θέλω όμως να τον δω. Το αφεντικό κι αυτός ο Σάρκι, που έλεγαν, μπορεί να κάνουν καμιά βρωμοδουλειά εκεί πέρα πριν ξημερώσει.

– Εντάξει, Σαμ, είπε ο Καλύβας. Διάλεξε ένα δύο παλικάρια και πήγαινε να τον φέρεις στο σπίτι μου. Δε θα χρειαστεί να πας στο παλιό Χόμπιτον πέρα απ' το νερό. Ο Τζόλι μου εδώ θα σου δείξει.

Ο Σαμ έφυγε. Ο Μέρι κανόνισε σκοπιές ολόγυρα στο χωριό και φρουρά στα οδοφράγματα για τη νύχτα. Ύστερα, αυτός κι ο Φρόντο έφυγαν με τον Καλύβα τον Τσιφλικά. Κάθισαν με την οικογένεια στη ζεστή κουζίνα και η οικογένεια Καλύβα έκανε μερικές ευγενικές ερωτήσεις για τα ταξίδια τους, αλλά μόλις που πρόσεχαν τις απαντήσεις – τα γεγονότα του Σάιρ τους απασχολούσαν πολύ περισσότερο.

– Όλα άρχισαν με τον Σπυριάρη, όπως τον λέμε, είπε ο Καλύβας ο Τσιφλικάς· και άρχισαν μόλις έφυγες, κύριε Φρόντο. Είχε παράξενες ιδέες αυτός ο Σπυριάρης. Φαίνεται τα ήθελε όλα δικά του και να δίνει διαταγές στους άλλους. Και δεν άργησε να βγει στη φόρα πως είχε κιόλας περισσότερα απ' ό,τι ήταν για το καλό του· και συνεχώς άρπαζε περισσότερα, αν και ήταν μυστήριο πού έβρισκε τα λεφτά – μύλους και ζυθοποιεία, πανδοχεία και αγροκτήματα και φυλλο-φυτείες. Είχε κιόλας αγοράσει το μύλο του Σάντιμαν πριν έρθει στο Μπαγκ Εντ, κατά τα φαινόμενα.

Βέβαια, ξεκίνησε μ' ένα σωρό περιουσία στη Νότια Μοίρα, που την είχε κληρονομήσει απ' τον πατέρα του· και φαίνεται πουλούσε ένα σωρό από το καλύτερο φύλλο και το έστελνε έξω κρυφά για κάνα δυο χρόνια. Αλλά στο τέλος του περασμένου χρόνου άρχισε να στέλνει ένα σωρό πράγματα, όχι μόνο φύλλο. Άρχισαν να υπάρχουν ελλείψεις και με τον ερχομό του χειμώνα μάλιστα. Ο κόσμος θύμωσε, αλλά αυτός βρήκε τη λύση. Ένα σωρό Άνθρωποι, κακοποιοί κυρίως, ήρθαν με μεγάλα κάρα, μερικοί για να πάρουν την παραγωγή πέρα στο Νότο κι άλλοι για να μείνουν. Κι όλο έρχονταν κι άλλοι. Και πριν καλά καλά το καταλάβουμε, εγκαταστάθηκαν εδώ κι εκεί σ' όλο το Σάιρ κι έκοβαν δέντρα κι έσκαβαν κι έφτιαχναν για τον εαυτό τους παραπήγματα και σπίτια όπως ήθελαν. Στην αρχή ο Σπυριάρης πλήρωνε ό,τι έπαιρναν κι ό,τι χαλούσαν· γρήγορα όμως άρχισαν να μας κάνουν το αφεντικό και να παίρνουν ό,τι ήθελαν.

Τότε, έγιναν κάτι φασαρίες, όχι αρκετές όμως. Ο γερο-Γουίλ, ο

δήμαρχος, ξεκίνησε να πάει στο Μπαγκ Εντ να διαμαρτυρηθεί, αλλά δεν έφτασε ποτέ εκεί. Οι κακοποιοί τον έπιασαν και τον φυλάκισαν σε μία τρύπα στο Μίσελ Ντέλβινγκ, κι εκεί βρίσκεται τώρα. Ύστερα απ' αυτό, λίγο μετά την Πρωτοχρονιά, δεν υπήρχε πια δήμαρχος και ο Σπυριάρης ονόμασε τον εαυτό του αρχηγό των Σαϊρίφηδων ή σκέτο αρχηγό κι έκανε ό,τι ήθελε· κι αν κανένας έκανε πως «παίρνει αέρα», όπως έλεγαν, ακολουθούσε τον Γουίλ. Έτσι, τα πράγματα πήγαιναν απ' το κακό στο χειρότερο. Δεν έμεινε καθόλου καπνός, παρά μονάχα για τους άντρες· κι ο αρχηγός δεν ήθελε την μπίρα, παρά μονάχα για τους άντρες του, κι έκλεισε όλα τα πανδοχεία· κι όλα, εκτός απ' τους κανονισμούς, ολοένα και λιγόστευαν, εκτός και μπορούσε κανείς κάτι να κρύψει όταν οι κακοποιοί τριγύριζαν συγκεντρώνοντας την παραγωγή «για δίκαιη διανομή» – που σήμαινε πως αυτοί τα 'παιρναν κι εμείς τίποτα, εκτός από τα υπολείμματα που μπορούσες να τα βρεις στα Σπίτια-για-τους-Σαϊρίφηδες, αν μπορούσες να τα φας. Φοβερή κατάσταση. Αλλά από τότε που ήρθε ο Σάρκι έχουμε καταστραφεί.

– Και ποιος είναι αυτός ο Σάρκι; είπε ο Μέρι. Άκουσα κάποιον απ' τους κακοποιούς να μιλάει γι' αυτόν.

– Ο πιο μεγάλος κακοποιός απ' όλους, κατά τα φαινόμενα, απάντησε ο Καλύβας. Ήταν εκεί στο τέλος της συγκομιδής, κάπου στο τέλος του Σεπτέμβρη, που πρωτακούσαμε γι' αυτόν. Δεν τον έχουμε δει ποτέ, αλλά είναι πάνω στο Μπαγκ Εντ· κι είναι, πιστεύω, ο πραγματικός αρχηγός. Κι όλοι οι κακοποιοί κάνουν ό,τι πει αυτός· κι αυτό που λέει περισσότερο είναι: κόψτε, κάψτε κι ερημώστε· και τώρα άρχισαν να σκοτώνουν κιόλας. Δεν υπάρχει πια ούτε καν κακή λογική σ' αυτά που κάνουν. Κόβουν δέντρα και τα παρατάνε, καίνε σπίτια και δε χτίζουν πια.

Πάρε το μύλο του Σάντιμαν για παράδειγμα. Ο Σπυριάρης τον γκρέμισε σχεδόν αμέσως μόλις ήρθε στο Μπαγκ Εντ. Ύστερα έφερε ένα σωρό βρώμικους άντρες για να χτίσει έναν μεγαλύτερο και να τον γεμίσει με τροχούς και ξενόφερτους μηχανισμούς. Μόνο εκείνος ο ανόητος ο Τεντ ήταν ευχαριστημένος και δουλεύει εκεί και καθαρίζει τα γρανάζια για λογαριασμό των Ανθρώπων, ενώ ο πατέρας του ήταν ο μυλωνάς κι αφέντης του εαυτού του. Η σκέψη του Σπυριάρη ήταν ν' αλέθει γρηγορότερα και περισσότερα, έτσι έλεγε τουλάχιστον. Έχει κι άλλους μύλους σαν κι αυτόν. Πρέπει

όμως να έχεις στάρι πριν αλέσεις· και δεν έχει περισσότερο για τον καινούργιο μύλο απ' τον παλιό. Αλλά από τότε που ήρθε ο Σάρκι δεν αλέθουν πια καλαμπόκι. Συνέχεια σφυροκοπούν και βγάζουν καπνό και βρώμα και δεν υπάρχει ησυχία ούτε το βράδυ στο Χόμπιτον. Και ρίχνουν βρωμιές έξω επίτηδες· κι έχουν μολύνει όλο το κάτω νερό και φτάνει ως τον Μπραντιγουάιν. Αν θέλουν να μετατρέψουν το Σάιρ σ' έρημο, τα πάνε μια χαρά. Εγώ δεν πιστεύω πως αυτός ο ανόητος ο Σπυριάρης κρύβεται πίσω απ' όλα αυτά. Εγώ λέω πως είναι ο Σάρκι.

– Σωστά! μπήκε στη μέση ο Μικρός Τομ. Αφού πήραν και τη γριά τη μάνα του Σπυριάρη, εκείνη τη Λομπέλια, που αυτός την αγαπούσε, κι ας ήταν ο μόνος. Μερικοί στο Χόμπιτον το είδαν με τα μάτια τους. Εκείνη κατηφόριζε το δρομάκι με την παλιά ομπρέλα της στο χέρι.

Μερικοί απ' αυτούς τους αλήτες ανηφόριζαν μ' ένα μεγάλο κάρο.

«Πού πάτε;» τους λέει.

«Στο Μπαγκ Εντ», απάντησαν εκείνοι.

«Γιατί;» τους λέει.

«Να φτιάξουμε μερικά παραπήγματα για τον Σάρκι», απάντησαν εκείνοι.

«Και ποιος σας έδωσε την άδεια;» λέει εκείνη.

«Ο Σάρκι, λένε εκείνοι. Φύγε, λοιπόν, απ' τη μέση, παλιόγρια!»

«Τώρα θα σας κανονίσω εγώ και τον Σάρκι κι εσάς, βρωμοκλέφτες κι αλήτες!» τους λέει και σηκώνει την ομπρέλα της και ορμάει στον αργηχό που ήταν σχεδόν διπλάσιος απ' αυτήν. Κι έτσι την πήραν. Την έσυραν στις Τρύπες-που-Κλειδώνουν, κι ας ήταν τόσων χρονών. Πήραν κι άλλους που μας λείπουν περισσότερο, αλλά δεν μπορούμε να μην πούμε πως έδειξε μεγαλύτερο θάρρος από πολλούς.

Εκεί που έκαναν αυτή την κουβέντα, να σου κι ο Σαμ με το γέρο του. Ο γερο-Γκάμγκη δεν έδειχνε να έχει γεράσει, αλλά η ακοή του είχε λιγοστέψει κι άλλο.

– Καλησπέρα, κύριε Μπάγκινς! είπε. Πολύ χαίρομαι που γύρισες πίσω γερός και δυνατός. Αλλά έχω κι ένα παράπονο μαζί σου, αν μου επιτρέπεις. Δεν έπρεπε ποτέ να πουλήσεις το Μπαγκ Εντ,

όπως πάντα έλεγα. Αυτό άρχισε όλο το κακό. Κι όσο εσύ τριγυρνούσες στα ξένα και κυνηγούσες Μαύρους Ανθρώπους στα βουνά, απ' ό,τι μου λέει ο Σαμ, αν και δε μου ξεκαθάρισε το γιατί, ήρθαν αυτοί και κατασκάψανε το Μπάγκσοτ Ρόου και μου χαλάσανε και τις πατάτες μου!

– Πολύ λυπάμαι, κύριε Γκάμγκη, είπε ο Φρόντο. Τώρα όμως που γύρισα, θα κάνω ό,τι μπορώ για να επανορθώσω.

– Πάντως, τα λες πολύ ωραία, είπε ο γέρος. Ο κύριος *Φρόντο* Μπάγκινς είναι κύριος με τα όλα του, πάντα το 'λεγα, ό,τι κι αν σκέφτεσαι για μερικούς άλλους με το ίδιο όνομα, με το συμπάθιο. Κι ελπίζω ο Σαμ μου να έδειξε καλή διαγωγή και να ήταν εντάξει;

– Πολύ εντάξει, κύριε Γκάμγκη, είπε ο Φρόντο. Και για να πούμε την αλήθεια, κι αν θες το πιστεύεις, είναι τώρα ένας απ' τους πιο διάσημους σ' όλο τον κόσμο και φτιάχνουν τραγούδια για τα ανδραγαθήματά του από δω ως κάτω στη Θάλασσα και πέρα απ' τον Μεγάλο Ποταμό.

Ο Σαμ κοκκίνισε, αλλά κοίταξε μ' ευγνωμοσύνη τον Φρόντο, γιατί τα μάτια της Ρόζι έλαμπαν και του χαμογελούσε.

– Δεν είναι εύκολο να το πιστέψω, είπε ο γέρος, αν και φαίνεται πως είχε παράξενες συντροφιές. Τι γίναν τα ρούχα του; Δε μ' αρέσουν οι σιδερένιες φορεσιές, ακόμα κι αν του πάνε.

Η οικογένεια του Καλύβα του Τσιφλικά κι όλοι του οι φιλοξενούμενοι σηκώθηκαν νωρίς το άλλο πρωί. Τίποτα δεν είχε ακουστεί τη νύχτα, αλλά σίγουρα θα 'χαν κι άλλες φασαρίες πριν προχωρήσει πολύ η μέρα.

– Φαίνεται πως κανείς απ' τους κακοποιούς δεν έμεινε στο Μπαγκ Εντ, είπε ο Καλύβας· αλλά η συμμορία απ' το Τρίστρατο όπου να 'ναι θα φανεί.

Μετά το πρωινό φαγητό έφτασε ένας έφιππος αγγελιοφόρος. Είχε μεγάλα κέφια.

– Ο Θάιν έχει σηκώσει στο πόδι όλο τον τόπο μας, είπε, και τα νέα τρέχουν παντού σαν τη φωτιά. Οι αλήτες που φύλαγαν τον τόπο μας το 'βαλαν στα πόδια νότια, όσοι γλίτωσαν. Ο Θάιν τους έχει πάρει στο κατόπι, για να εμποδίσει ένα μεγάλο τσούρμο που βρίσκεται εκεί· έχει στείλει όμως πίσω τον κύριο Πέρεγκριν μαζί μ' όσους μπορούσε να στείλει.

Τα επόμενα νέα δεν ήταν τόσο καλά. Ο Μέρι, που ήταν έξω όλη τη νύχτα, γύρισε κατά τις δέκα η ώρα.

– Υπάρχει μια μεγάλη ομάδα κάπου τέσσερα μίλια μακριά, είπε. Έρχονται απ' το δρόμο του Τρίστρατου, αλλά πολλοί απ' τους αδέσποτους αλήτες έχουν πάει μαζί τους. Πρέπει να πλησιάζουν τους εκατό· και είναι πυρ και μανία όπως έρχονται. Καταραμένοι να 'ναι!

– Α! Αυτοί δε θα σταθούν να κουβεντιάσουν, θα σκοτώσουν, αν μπορούν, είπε ο Καλύβας ο Τσιφλικάς. Αν δεν έρθουν πρώτοι οι Τουκ, καλά θα κάνουμε να καλυφτούμε και να ρίχνουμε χωρίς δεύτερη κουβέντα. Θα πρέπει να γίνει και λίγος πόλεμος, πριν τακτοποιηθούν τα πράγματα, κύριε Φρόντο.

Οι Τουκ ήρθαν πρώτοι. Δεν άργησαν να φτάσουν, καμιά εκατοστή, απ' το Τούκμπορο και τους Πράσινους Λόφους με τον Πίπιν επικεφαλής. Ο Μέρι είχε πλέον αρκετούς γεροδεμένους Χόμπιτ για ν' αντιμετωπίσει τους κακοποιούς. Οι ανιχνευτές είπαν ότι πήγαιναν όλοι μαζί. Ήξεραν πως ο τόπος είχε ξεσηκωθεί εναντίον τους και ήταν φως φανάρι πως σκόπευαν ν' αντιμετωπίσουν την εξέγερση με σκληρότητα, με επίκεντρο το Μπαϊγουότερ. Αλλά όσοι κι άγριοι κι αν ήταν, φαινόταν πως δεν είχαν κανέναν αρχηγό που να ξέρει από πόλεμο. Προχωρούσαν χωρίς καμιά προφύλαξη. Ο Μέρι κατέστρωσε γρήγορα τα σχέδιά του.

Οι αλήτες προχωρούσαν ακολουθώντας τον Ανατολικό Δρόμο και, χωρίς να σταματήσουν, έστριψαν παίρνοντας το δρόμο του Μπαϊγουότερ, που για αρκετό διάστημα ανηφόριζε διασχίζοντας ψηλές όχθες με χαμηλούς φράχτες στην κορυφή τους. Σε μια στροφή, κάπου διακόσιες γιάρδες απ' τον κεντρικό δρόμο, βρήκαν ένα γερό οδόφραγμα από παλιά αναποδογυρισμένα κάρα. Αυτό τους έκοψε τη φόρα.

Ταυτόχρονα πήραν είδηση πως οι φράχτες κι απ' τις δυο πλευρές, πάνω από τα κεφάλια τους, ήταν γεμάτοι Χόμπιτ. Πίσω τους, άλλοι Χόμπιτ τράβηξαν μερικά ακόμη κάρα που ήταν κρυμμένα σε ένα χωράφι κι έτσι έκλεισαν και το πίσω μέρος. Μια φωνή τους μίλησε από ψηλά.

– Λοιπόν, πέσατε στην παγίδα, είπε ο Μέρι. Το ίδιο έπαθαν και οι δικοί σας από το Χόμπιτον, ένας είναι νεκρός και οι υπόλοιποι φυλακισμένοι. Πετάξτε τα όπλα σας! Ύστερα οπισθοχωρήστε εί-

κοσι βήματα και καθίστε χάμω. Όποιος προσπαθήσει να το σκάσει θα του ρίξουμε.

Οι κακοποιοί όμως δεν τρόμαζαν τόσο εύκολα. Μερικοί υπάκουσαν, αλλά τους ρίχτηκαν αμέσως οι δικοί τους. Καμιά εικοσαριά ή και περισσότεροι ρίχτηκαν στα κάρα. Τόξεψαν έξι, αλλά οι υπόλοιποι ξέφυγαν, σκοτώνοντας δύο Χόμπιτ, κι ύστερα σκόρπισαν με κατεύθυνση το Γούντι Εντ. Δυο ακόμα έπεσαν καθώς έτρεχαν. Ο Μέρι σάλπισε με το βούκινό του κι ακούστηκαν άλλα ν' απαντούν από μακριά.

– Δε θα πάνε μακριά, είπε ο Πίπιν. Όλος ο τόπος τώρα είναι γεμάτος κυνηγούς.

Πίσω, οι παγιδευμένοι άντρες στο δρόμο, περίπου καμιά ογδονταριά, προσπάθησαν να σκαρφαλώσουν τις πλαγιές του δρόμου και το οδόφραγμα και οι Χόμπιτ αναγκάστηκαν να τοξέψουν πολλούς ή να τους πελεκήσουν με τσεκούρια. Αλλά πολλοί από τους πιο δυνατούς και τους πιο απελπισμένους ξέφυγαν από τη δυτική πλευρά και έκαναν άγρια επίθεση εναντίον των εχθρών τους, με μεγαλύτερη διάθεση να σκοτώσουν παρά να γλιτώσουν. Αρκετοί Χόμπιτ έπεσαν και οι υπόλοιποι κλονίστηκαν, όταν ο Μέρι και ο Πίπιν, που ήταν στην ανατολική πλευρά, πέρασαν απέναντι και ρίχτηκαν στους κακοποιούς. Ο Μέρι ο ίδιος σκότωσε τον αρχηγό, ένα μεγαλόσωμο αλλήθωρο κτήνος που έμοιαζε με τεράστιο Ορκ. Ύστερα τράβηξε τις δυνάμεις του, περικυκλώνοντας τα τελευταία απομεινάρια των αντρών σ' έναν μεγάλο κύκλο από τοξότες.

Επιτέλους, όλα τελείωσαν. Σχεδόν εβδομήντα απ' τους κακοποιούς κείτονταν νεκροί και δώδεκα αιχμάλωτοι. Σκοτώθηκαν δεκαεννέα Χόμπιτ και τραυματίστηκαν κάπου τριάντα. Τους νεκρούς κακοποιούς τους φόρτωσαν σε κάρα και τους πήγαν σ' έναν παλιό λάκκο αμμοληψίας εκεί κοντά και τους έθαψαν – στο Λάκκο της Μάχης, όπως ονομάστηκε αργότερα. Τους πεσόντες Χόμπιτ τους έβαλαν μαζί σε κοινό τάφο στη λοφοπλαγιά, όπου αργότερα έστησαν μια μεγάλη πέτρα μ' έναν κήπο ολόγυρα. Έτσι έληξε η Μάχη του Μπαϊγουότερ, το 1419, η τελευταία μάχη που έγινε στο Σάιρ και η μοναδική από τη μάχη των Πράσινων Λιβαδιών, το 1147, πέρα μακριά στη Βόρεια Μοίρα. Επομένως, αν κι ευτυχώς στοίχισε πολύ λίγες ζωές, έχει δικό της κεφάλαιο στο Κόκκινο Βιβλίο και τα ονόματα όλων όσοι έλαβαν μέρος έγιναν κατάλογος και τα απο-

στήθιζαν οι ιστορικοί του Σάιρ. Η πολύ αξιόλογη άνοδος, κοινωνική και οικονομική, της οικογένειας Καλύβα χρονολογείται από τότε· αλλά πρώτα πρώτα στον κατάλογο, σ' όλες τις αφηγήσεις, ξεχωρίζουν τα ονόματα των καπεταναίων Μέριαντοκ και Πέρεγκριν.

Ο Φρόντο ήταν παρών στη μάχη, αλλά δεν τράβηξε σπαθί, κι ο ρόλος του ήταν κυρίως να εμποδίζει τους θυμωμένους από τις απώλειες Χόμπιτ να σκοτώσουν όσους αντίπαλους παρέδιναν τα όπλα. Όταν τελείωσε η μάχη και μπήκαν σε τάξη αυτά που έπρεπε να γίνουν αργότερα, ο Μέρι, ο Πίπιν και ο Σαμ πήγαν και τον βρήκαν και γύρισαν πίσω μαζί με τους Καλύβα. Έφαγαν ένα αργοπορημένο μεσημεριανό και ύστερα ο Φρόντο είπε μ' έναν αναστεναγμό:

– Λοιπόν, φαντάζομαι πως έφτασε η ώρα να κανονίσουμε και τον «αρχηγό».

– Και βέβαια· το γοργόν και χάριν έχει, είπε ο Μέρι. Και μην είσαι και πολύ επιεικής! Αυτός φταίει για τον ερχομό τούτων των κακοποιών και για ό,τι κακό έχουν κάνει.

Ο Καλύβας ο Τσιφλικάς σχημάτισε μια συνοδεία από δύο δωδεκάδες γεροδεμένους Χόμπιτ.

– Γιατί νομίζουμε μόνο πως δεν έχουν μείνει άλλοι αλήτες στο Μπαγκ Εντ, είπε. Δεν το ξέρουμε.

Ύστερα ξεκίνησαν πεζή. Ο Φρόντο, ο Σαμ, ο Μέρι και ο Πίπιν επικεφαλής.

Ήταν μια απ' τις πιο θλιβερές ώρες της ζωής τους. Η μεγάλη καπνοδόχος υψωνόταν μπροστά τους· και καθώς πλησίαζαν στο παλιό χωριό απ' την απέναντι όχθη του νερού, ανάμεσα από τις σειρές των καινούργιων άθλιων σπιτιών κατά μήκος και των δύο πλευρών του δρόμου, είδαν τον καινούριο μύλο σε όλη του τη σκοτεινή και βρώμικη ασχήμια – ένα μεγάλο τούβλινο κτίριο καβάλα στο ποτάμι, που το μόλυνε με ατμούς και βρωμερά απόβλητα. Σε όλο το μήκος του δρόμου του Μπαϊγουότερ όλα τα δέντρα είχαν κοπεί.

Καθώς πέρασαν τη γέφυρα και κοίταξαν ψηλά στο λόφο, τους κόπηκε η ανάσα. Ακόμα και το όραμα του Σαμ στον Καθρέφτη δεν τον είχε προετοιμάσει γι' αυτό που είδαν. Η παλιά αγροικία στη δυτική πλευρά είχε κατεδαφιστεί και τη θέση της την είχαν πάρει σειρές παραπήγματα αλειμμένα με πίσσα. Δεν είχε μείνει ούτε μια καστανιά. Οι όχθες και οι φράχτες ήταν σε κακό χάλι. Μεγάλα κά-

ρα βρίσκονταν άτακτα σ' ένα χωράφι τσαλαπατημένο, δίχως χορτάρι. Το Μπάγκσοτ Ρόου ήταν ένα ορθάνοιχτο λατομείο αμμοχάλικου. Το Μπαγκ Εντ από πίσω ήταν κρυμμένο από μερικά μεγάλα καλύβια.

– Το 'κοψαν! φώναξε ο Σαμ. Έκοψαν το δέντρο του πάρτι!

Έδειξε κει όπου στεκόταν το δέντρο, κάτω από το οποίο ο Μπίλμπο Μπάγκινς είχε βγάλει τον αποχαιρετιστήριο λόγο του. Ήταν πεταμένο σ' ένα χωράφι. Λες κι αυτό να ήταν το τελευταίο, ο Σαμ ξέσπασε σε κλάματα.

Ένα γέλιο τον σταμάτησε. Ένας κατσούφης Χόμπιτ έγερνε πάνω σε μια χαμηλή μάντρα στον αυλόγυρο του μύλου. Το πρόσωπό του ήταν λερωμένο και τα χέρια του όλο μουντζούρα.

– Δε σ' αρέσει, Σαμ, κορόιδεψε. Ανέκαθεν όμως ήσουν λαπάς. Εγώ νόμιζα πως είχες φύγει με κανένα από κείνα τα καράβια που συνέχεια μας πιπίλιζες το μυαλό, πως είχες πάει βόλτα. Τι θες και γύρισες; Έχουμε δουλειά τώρα στο Σάιρ.

– Έτσι βλέπω κι εγώ, είπε ο Σαμ. Δεν έχει ώρα για πλύσιμο, αλλά μόνο για να κρατάς τη μάντρα μην τυχόν και πέσει. Αλλά, για κοίτα δω, κύριε Σάντιμαν, έχω έναν λογαριασμό να ξεκαθαρίσω σ' αυτό το χωριό και μην τον μεγαλώνεις με τις κοροϊδίες σου, γιατί θα το πληρώσεις πολύ ακριβά.

Ο Τεντ Σάντιμαν έφτυσε πάνω από τη μάντρα.

– Σιγά! είπε. Ούτε να μ' αγγίξεις δεν μπορείς. Είμαι φίλος του αφεντικού. Κι αυτός θα σας πιάσει, αν συνεχίσεις να βγάζεις γλώσσα.

– Μη χάνεις τα λόγια σου μ' αυτό τον ανόητο, Σαμ! είπε ο Φρόντο. Ελπίζω να μην υπάρχουν πολλοί Χόμπιτ που να 'χουν καταντήσει έτσι. Αυτό θα ήταν χειρότερο απ' όλες τις ζημιές που έχουν προξενήσει οι Άνθρωποι.

– Είσαι βρώμικος και αγενής, Σάντιμαν, είπε ο Μέρι. Κι επίσης πέφτεις έξω στους υπολογισμούς σου. Ανεβαίνουμε στο λόφο για να διώξουμε τον πολύτιμο αφέντη σου. Τους άντρες του τους τακτοποιήσαμε.

Ο Τεντ έμεινε με το στόμα ανοιχτό, γιατί εκείνη τη στιγμή πρωτοείδε τη συνοδεία που, σ' ένα νεύμα του Μέρι, πέρασε τη γέφυρα. Ορμώντας πίσω στο μύλο, ξαναβγήκε έξω μ' ένα βούκινο και σάλπισε δυνατά.

– Μη λαχανιάζεις! γέλασε ο Μέρι. Εγώ έχω καλύτερο.

Κι ύστερα, υψώνοντας το ασημένιο του βούκινο το φύσηξε και το καθάριο κάλεσμά του αντήχησε στο λόφο· απ' τις τρύπες και τα παραπήγματα και τα παλιόσπιτα του Χόμπιτον οι Χόμπιτ ανταποκρίθηκαν και χύθηκαν έξω και με ζητωκραυγές και δυνατές φωνές ακολούθησαν την ομάδα στον ανήφορο του Μπαγκ Εντ.

Στο ψηλότερο μέρος του δρόμου η ομάδα σταμάτησε και ο Φρόντο με τους φίλους του προχώρησαν· έφτασαν, τέλος, στο κάποτε αγαπημένο του μέρος. Ο κήπος ήταν γεμάτος καλύβια και παραπήγματα, μερικά τόσο κοντά στα παλιά δυτικά παράθυρα, ώστε τους έκοβαν όλο το φως. Παντού υπήρχαν σωροί σκουπιδιών. Η πόρτα ήταν γεμάτη γδαρσίματα· η αλυσίδα του κουδουνιού κρεμόταν σπασμένη και το κουδούνι δε χτυπούσε. Χτύπησαν με το χέρι, αλλά δεν πήραν απάντηση. Τέλος, έσπρωξαν και η πόρτα υποχώρησε. Μπήκαν μέσα. Ο τόπος μύριζε και ήταν βρώμικος κι ακατάστατος – έμοιαζε ακατοίκητος από αρκετό καιρό.

– Πού να κρύβεται αυτός ο άθλιος ο Λόθο; είπε ο Μέρι. Έψαξαν όλα τα δωμάτια και δε βρήκαν κανέναν εκτός από αρουραίους και ποντίκια. Να βάλουμε τους άλλους να ψάξουν στα παραπήγματα;

– Τούτο είναι χειρότερο απ' τη Μόρντορ, είπε ο Σαμ. Τρισχειρότερο. Σε χτυπάει κατάκαρδα, όπως λένε· γιατί είναι το σπίτι σου και το θυμάσαι όπως ήταν πριν καταστραφεί.

– Ναι, αυτή είναι η Μόρντορ, είπε ο Φρόντο. Ένα από τα έργα της. Ο Σάρουμαν πάντα έκανε το έργο της, ακόμα κι όταν νόμιζε πως δούλευε για τον εαυτό του. Το ίδιο έκαναν κι εκείνοι που ξεγέλασε ο Σάρουμαν, σαν τον Λόθο.

Ο Μέρι κοίταξε ολόγυρα με απελπισία και αηδία.

– Πάμε έξω! είπε. Αν ήξερα τι παλιοδουλειές είχε σκαρώσει, θα 'χωνα την καπνοσακούλα μου στο λαιμό του Σάρουμαν.

– Το δίχω άλλο, το δίχως άλλο! Δεν το 'κανες όμως κι έτσι μπορώ να σε καλωσορίσω στο σπίτι σου.

Στην πόρτα στεκόταν ο ίδιος ο Σάρουμαν, καλοφαγωμένος και ικανοποιημένος· τα μάτια του γυάλιζαν από κακία και ευχαρίστηση.

Ξαφνικά, ο Φρόντο φωτίστηκε.

– Σάρκι! φώναξε.

Ο Σάρουμαν γέλασε.

– Ώστε το 'χεις ακουστά το όνομα, έτσι; Όλοι οι δικοί μου έτσι μ' έλεγαν στο Ίσενγκαρντ, πιστεύω. Δείγμα αγάπης, πιθανότατα*. Είναι φανερό όμως πως δεν περιμένατε να με δείτε εδώ.

– Όχι, είπε ο Φρόντο. Θα 'πρεπε όμως να το είχα καταλάβει. Λίγο κακό με πολλή κακία – ο Γκάνταλφ με είχε προειδοποιήσει πως ήσουν ακόμη ικανός για κάτι τέτοιο.

– Πολύ ικανός, είπε ο Σάρουμαν, και κάτι περισσότερο. Με κάνατε να γελάσω εσείς οι Χομπιτάρχοντες που ακολουθούσατε όλους εκείνους τους μεγάλους, τόσο ασφαλείς και ευχαριστημένοι με τους εαυτούληδές σας. Νομίσατε πως τα 'χατε καλά καταφέρει και πως τώρα μπορούσατε να επιστρέψετε με την ησυχία σας και να ηρεμήσετε στην εξοχή. Το σπίτι του Σάρουμαν μπορεί να γίνει γυαλιά καρφιά και να τον ξεσπιτώσουν, αλλά κανείς δεν μπορούσε ν' αγγίξει το δικό σας. Όχι, βέβαια! Ο Γκάνταλφ θα φρόντιζε τις υποθέσεις σας.

Ο Σάρουμαν γέλασε ξανά.

– Όχι, βέβαια! Όταν τα εργαλεία του τελειώσουν τη δουλειά τους, τα πετάει. Εσείς όμως κρεμόσαστε απ' την ουρά του, καθυστερώντας και κουβεντιάζοντας και ταξιδεύοντας διπλά απ' ό,τι χρειαζόταν. «Λοιπόν», σκέφτηκα εγώ, «αν είναι τέτοιοι ανόητοι, θα πάω πριν απ' αυτούς για να τους δώσω ένα μάθημα. Το ένα κακό αξίζει κι άλλο.» Το μάθημα θα ήταν πιο σκληρό, αν μου δίνατε λίγο περισσότερο χρόνο και περισσότερους Ανθρώπους. Πάντως, έχω κιόλας κάνει πολλά που θα δυσκολευτείτε να διορθώσετε ή να σβήσετε στη διάρκεια της ζωής σας. Κι εγώ θα χαίρομαι να τα συλλογίζομαι, όταν θυμάμαι τι μου έχετε κάνει.

– Λοιπόν, αν μέσα σ' αυτά βρίσκεις ευχαρίστηση, είπε ο Φρόντο, σε λυπάμαι. Θα είναι ευχαρίστηση μόνο στις αναμνήσεις, φοβάμαι. Φύγε αμέσως και μην ξαναγυρίσεις!

Οι Χόμπιτ των χωριών είχαν δει τον Σάρουμαν να βγαίνει από ένα καλύβι και αμέσως μαζεύτηκαν στην πόρτα του Μπαγκ Εντ. Όταν άκουσαν τη διαταγή του Φρόντο, άρχισαν να μουρμουρίζουν θυμωμένα:

* Η προέλευσή του ήταν μάλλον από τη γλώσσα των Ορκ: sharkû, «γέροντας».

– Μην τον αφήνεις να φύγει! Σκότωσέ τον! Είναι παλιάνθρωπος και δολοφόνος. Σκότωσέ τον!

Ο Σάρουμαν κοίταξε ένα γύρο τα εχθρικά τους πρόσωπα και χαμογέλασε.

– Σκοτώστε τον! Σκοτώστε τον, αν νομίζετε πως είσαστε αρκετοί, γενναίοι μου Χόμπιτ! – τεντώθηκε και τους κοίταξε σκοτεινά με τα μαύρα του μάτια. Αλλά μη νομίσετε πως όταν έχασα τα υπάρχοντά μου έχασα κι όλη μου τη δύναμη! Όποιος με χτυπήσει θα 'ναι καταραμένος. Κι αν το αίμα μου βάψει το Σάιρ, τότε θα μαραζώσει και ποτέ δε θα θεραπευθεί ξανά.

Οι Χόμπιτ πισωπάτησαν. Ο Φρόντο όμως είπε:

– Μην τον πιστεύετε! Έχει χάσει όλη του τη δύναμη, εκτός απ' τη φωνή του, που μπορεί ακόμα να σας φοβίζει, να σας εξαπατά, αν τον αφήσετε. Αλλά δε θέλω να τον σκοτώσετε. Είναι άσκοπο ν' απαντάμε στην εκδίκηση μ' εκδίκηση – αυτό δε θεραπεύει τίποτα. Φύγε, Σάρουμαν, απ' το συντομότερο δρόμο.

– Φίδι! Φίδι! φώναξε ο Σάρουμαν.

Από ένα κοντινό καλύβι βγήκε ο Φιδόγλωσσος και σύρθηκε σχεδόν σαν σκύλος.

– Στους δρόμους πάλι, Φίδι! είπε ο Σάρουμαν. Αυτοί οι σπουδαίοι τύποι και οι ψευτοάρχοντες μας διώχνουν πάλι. Έλα!

Ο Σάρουμαν γύρισε να φύγει και ο Φιδόγλωσσος σύρθηκε πίσω του. Αλλά εκεί όπως περνούσε ο Σάρουμαν πλάι στον Φρόντο, ένα μαχαίρι άστραψε στο χέρι του και το κάρφωσε γρήγορα. Η λεπίδα εξοστρακίστηκε στον κρυμμένο αλυσιδωτό θώρακα κι έσπασε. Μια δωδεκάδα Χόμπιτ, μ' επικεφαλής τον Σαμ, πήδηξαν μπροστά με μια φωνή κι έριξαν τον κακοποιό κάτω. Ο Σαμ τράβηξε το σπαθί του.

– Όχι, Σαμ! είπε ο Φρόντο. Μην τον σκοτώσεις ούτε και τώρα. Δε μου 'κανε κακό. Κι οπωσδήποτε δε θέλω να τον σκοτώσουμε τώρα που είμαστε έτσι αγριεμένοι. Κάποτε ήταν μεγάλος, από ευγενικιά γενιά, και δε θα 'πρεπε να τολμούμε να σηκώσουμε χέρι εναντίον του. Έχει πέσει και η θεραπεία του είναι πέρα απ' τις δυνάμεις μας· αλλά εγώ εξακολουθώ να θέλω να του χαρίσω τη ζωή, ελπίζοντας πως μπορεί να τη βρει.

Ο Σάρουμαν σηκώθηκε και κοίταξε τον Φρόντο. Ένα παράξενο βλέμμα φάνηκε στα μάτια του, απορία και σεβασμός και μίσος μαζί.

– Έχεις μεγαλώσει, Ανθρωπάκι, είπε. Ναι, έχεις πολύ μεγαλώσει. Είσαι σοφός και σκληρός. Έκλεψες τη γλύκα απ' την εκδίκησή μου και τώρα πρέπει να φύγω από δω με πίκρα και χρεωμένος την ευσπλαχνία σου. Τη μισώ κι αυτή κι εσένα! Λοιπόν, φεύγω και δε θα σ' ενοχλήσω πια. Αλλά μην περιμένεις να σου ευχηθώ υγεία και μακροημέρευση. Δε θα 'χεις ούτε το ένα ούτε το άλλο. Αυτό όμως δεν οφείλεται σ' εμένα. Εγώ απλώς προλέγω.

Ξεκίνησε να φύγει και οι Χόμπιτ του άνοιξαν δρόμο να περάσει· αλλά τα κόκαλα των χεριών τους άσπρισαν όπως έσφιγγαν τα όπλα τους. Ο Φιδόγλωσσος δίστασε κι ύστερα ακολούθησε τον αφέντη του.

– Φιδόγλωσσε! φώναξε ο Φρόντο. Δεν υπάρχει λόγος να τον ακολουθήσεις. Δεν ξέρω αν μου έχεις κάνει κανένα κακό. Μπορείς να ξεκουραστείς για λίγο και να φας εδώ, ώσπου να δυναμώσεις και να μπορείς να πας στο δρόμο σου.

Ο Φιδόγλωσσος σταμάτησε και γύρισε πίσω και τον κοίταξε, μισοέτοιμος να μείνει.

Ο Σάρουμαν γύρισε.

– Κανένα κακό; κακάρισε. Ω, όχι! Ακόμα κι όταν βγαίνει κρυφά το βράδυ, το κάνει μόνο για να κοιτάξει τ' άστρα. Αλλά δεν άκουσα κάποιον να λέει πού κρύβεται ο καημένος ο Λόθο; Ξέρεις, δεν ξέρεις, Φίδι; Θα τους πεις;

Ο Φιδόγλωσσος μαζεύτηκε και κλαψούρισε όλος φόβο.

– Όχι, όχι!

– Τότε, θα το κάνω εγώ, είπε ο Σάρουμαν. Το Φίδι σκότωσε τον αρχηγό σας, τον καημένο, τον καλό μικρό αφέντη σας. Έτσι δεν είναι, Φίδι; Τον μαχαίρωσε στον ύπνο του, πιστεύω. Τον έθαψε, ελπίζω· αν και το Φίδι ήταν πολύ πεινασμένο τώρα τελευταία. Όχι, το Φίδι δεν είναι στ' αλήθεια καλό. Καλύτερα αφήστε το σ' εμένα.

Ένα βλέμμα άγριου μίσους φάνηκε στα κόκκινα μάτια του Φιδόγλωσσου.

– Εσύ μου 'πες να το κάνω, σφύριξε.

Ο Σάρουμαν γέλασε.

– Πάντα κάνεις ό,τι σου λέει ο Σάρκι, έτσι δεν είναι, Φίδι; Λοιπόν, τώρα σου λέει: ακολούθα!

Κλότσησε τον Φιδόγλωσσο καταπρόσωπο όπως κυλιόταν και γύρισε να φύγει. Αλλά τότε κάτι έσπασε – ξαφνικά, ο Φιδόγλωσ-

σος σηκώθηκε, τραβώντας ένα κρυμμένο μαχαίρι, και ύστερα, μ' ένα γρύλισμα σαν σκύλος, έπεσε στην πλάτη του Σάρουμαν, τράβηξε πίσω το κεφάλι του, του έκοψε το λαιμό και μ' ένα ουρλιαχτό κατηφόρισε τρέχοντας το δρόμο. Πριν ο Φρόντο προλάβει να συνέλθει ή να πει κουβέντα, τρία τόξα σηκώθηκαν και ο Φιδόγλωσσος έπεσε νεκρός.

Με μεγάλο φόβο όσοι στέκονταν εκεί κοντά είδαν να μαζεύεται μια γκρίζα ομίχλη γύρω από το σώμα του Σάρουμαν, που σιγά σιγά σηκώθηκε σαν καπνός από φωτιά και σαν χλομή κουκουλωμένη μορφή υψώθηκε πάνω από το λόφο. Για μια στιγμή ταλαντεύτηκε, κοιτάζοντας τη Δύση· αλλά από τη Δύση ήρθε ένας παγωμένος άνεμος και την έδιωξε και, μ' έναν αναστεναγμό, διαλύθηκε και δεν έμεινε τίποτα.

Ο Φρόντο κοίταξε το σώμα χάμω με οίκτο και φρίκη, γιατί όπως κοίταζε, φάνηκε πως τ' ατέλειωτα χρόνια του θανάτου αποκαλύφθηκαν ξαφνικά πάνω του και ζάρωσε και το ξεραμένο πρόσωπο έγινε κουρελιασμένο δέρμα πάνω σε μια φρικιαστική νεκροκεφαλή. Σηκώνοντας την άκρη του λερωμένου μανδύα, που ήταν απλωμένος πλάι του, το σκέπασε και γύρισε απ' την άλλη μεριά.

– Αυτό ήταν το τέλος του, είπε ο Σαμ. Άσχημο τέλος, μακάρι να μην το 'βλεπα· αλλά καλά τους ξεφορτωθήκαμε.

– Και το τέλος, επιτέλους, του πολέμου, ελπίζω, είπε ο Μέρι.

– Μακάρι, είπε ο Φρόντο και αναστέναξε. Το τελευταίο χτύπημα. Αλλά φαντάσου να πέσει εδώ, στο κατώφλι του Μπαγκ Εντ! Ανάμεσα σ' όλους τους φόβους και τις ελπίδες μου, αυτό τουλάχιστον δεν το περίμενα ποτέ!

– Εγώ δε θα το πω τέλος, αν δεν καθαρίσουμε αυτή τη βρωμιά, είπε ο Σαμ σκυθρωπά. Και θέλει πολύ καιρό και δουλειά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IX

Τα Γκρίζα Λιμάνια

Το καθάρισμα σίγουρα απαιτούσε πολλή δουλειά, αλλά χρειάστηκε λιγότερο χρόνο απ' ό,τι είχε φοβηθεί ο Σαμ. Την επομένη της μάχης ο Φρόντο πήγε στο Μίσελ Ντέλβινγκ και ελευθέρωσε τους φυλακισμένους. Ένας από τους πρώτους που βρήκαν ήταν ο καημένος ο Φρέντεγκαρ Μπόλγκερ, που δεν ήταν χοντρός πια. Τον είχαν πιάσει όταν οι κακοποιοί ανάγκασαν να βγει μια ομάδα επαναστάτες, που τον είχαν αρχηγό, απ' τις κρυψώνες τους στις Ασβότρυπες, στους λόφους του Σκάρι.

– Θα 'σουν καλύτερα, αν είχες έρθει τελικά μαζί μας, καημένε Φρέντεγκαρ! είπε ο Πίπιν καθώς τον μετέφεραν έξω, γιατί ήταν πολύ εξασθενημένος για να περπατήσει.

Άνοιξε ένα μάτι και προσπάθησε γενναία να χαμογελάσει.

– Ποιος είναι αυτός ο γίγαντας με τη βροντερή φωνή; ψιθύρισε. Όχι ο μικρός ο Πίπιν! Τι νούμερο καπέλο φοράς τώρα;

Ύστερα ήταν η Λομπέλια. Η κακομοίρα έμοιαζε πολύ γριά κι αδύνατη όταν την ελευθέρωσαν από ένα σκοτεινό και στενόχωρο κελί. Επέμενε όμως να βγει έξω κούτσα κούτσα μόνη της· και της έκαναν τέτοια υποδοχή, τόσα χειροκροτήματα και ζητωκραυγές όταν φάνηκε, στηριγμένη στο μπράτσο του Φρόντο και σφίγγοντας την ομπρέλα της, που συγκινήθηκε πάρα πολύ κι έφυγε δακρυσμένη. Ποτέ άλλοτε στη ζωή της δεν ήταν δημοφιλής. Αλλά τα νέα της δολοφονίας του Λόθο την τσάκισαν και δε θέλησε να ξαναγυρίσει στο Μπαγκ Εντ. Το έδωσε ξανά στον Φρόντο και πήγε στους δικούς της, τους Τιραντοζώνηδες του Χάρντμποτλ.

Όταν πέθανε η καημένη την επόμενη άνοιξη – ήταν, εδώ που τα λέμε, πάνω από εκατό χρονών –, ο Φρόντο έμεινε κατάπληκτος και συγκινημένος: άφησε όσα χρήματα της είχαν μείνει μαζί με του Λόθο σ' αυτόν να τα χρησιμοποιήσει για να βοηθήσει τους Χόμπιτ που είχαν μείνει άστεγοι από το κακό. Έτσι, αυτή η βεντέτα έληξε.

Ο γερο-Γουίλ ο Ασπροπόδης είχε μείνει στις φυλακές περισσότερο από κάθε άλλον και, μόλο που τον είχαν ίσως μεταχειριστεί πιο καλά από άλλους, χρειάστηκε να φάει πολύ για να ξαναπάρει τη δημαρχική του όψη· κι έτσι ο Φρόντο συμφώνησε να αναλάβει ως αντικαταστάτης, ώσπου ο κύριος Ασπροπόδης να ξαναβρεί τον εαυτό του. Το μόνο πράγμα που έκανε ως αντικαταστάτης δήμαρχος ήταν να ξαναφέρει τους Σαϊρίφηδες στα κανονικά τους καθήκοντα και αριθμό. Ο Μέρι και ο Πίπιν ανέλαβαν το έργο να διώξουν και τα τελευταία υπολείμματα των κακοποιών, πράγμα που έγινε γρήγορα. Οι συμμορίες στα νότια, όταν άκουσαν τα νέα της μάχης του Μπαϊγουότερ, το 'βαλαν στα πόδια, εγκαταλείποντας τη χώρα δίχως να προβάλλουν αντίσταση στον Θάιν. Πριν από το τέλος του χρόνου, οι ελάχιστοι που γλίτωσαν κυκλώθηκαν στα δάση και όσοι παραδόθηκαν μεταφέρθηκαν στα σύνορα.

Στο μεταξύ, τα έργα της ανασυγκρότησης προχωρούσαν παράλληλα και ο Σαμ είχε πολλή δουλειά. Οι Χόμπιτ μπορούν να δουλέψουν σαν τις μέλισσες, αν έχουν όρεξη και υπάρχει ανάγκη. Υπήρχαν χιλιάδες πρόθυμα χέρια όλων των ηλικιών, από τα μικρά αλλά ευλύγιστα χέρια των νεαρών χομπιτοπαλικαριών και κοριτσιών ως τα πολυδουλεμένα και γεμάτα κάλους χέρια των παππούδων και των γιαγιάδων. Πριν από την Πρωτοχρονιά δεν είχε μείνει ούτε τούβλο όρθιο απ' τα καινούργια σπίτια των Σαϊρίφηδων ή οτιδήποτε απ' αυτά που είχαν χτίσει οι «άντρες του Σάρκι»· τα τούβλα όμως τα χρησιμοποίησαν για να επισκευάσουν πολλές παλιές τρύπες, για να γίνουν πιο βολικές και στεγνές. Μεγάλα αποθέματα διαφόρων πραγμάτων και τροφίμων και μπίρας βρέθηκαν, που τα είχαν κρύψει οι παλιάνθρωποι σε παραπήγματα, στάβλους και εγκαταλειμμένες τρύπες, και ιδιαίτερα στις σήραγγες του Μίσελ Ντέλβινγκ και στα παλιά λατομεία στο Σκάρι. Έτσι, τα κέφια ήταν πολύ καλύτερα εκείνη την Πρωτοχρονιά απ' ό,τι είχαν ελπίσει.

Ένα από τα πρώτα πράγματα που έγιναν στο Χόμπιτον, πριν κι απ' την κατεδάφιση ακόμα του νέου μύλου, ήταν το καθάρισμα του

λόφου και του Μπαγκ Εντ και η αποκατάσταση του Μπάγκσοτ Ρόου. Ο καινούργιος λάκκος αμμοληψίας ισοπεδώθηκε και μετατράπηκε σ' έναν μεγάλο απάγκιο κήπο και άνοιξαν καινούργιες τρύπες στη νότια πλευρά του λόφου, που τις έντυσαν με τούβλα. Ο Γέρος ξαναγύρισε στο Νούμερο Τρία· και συχνά πυκνά έλεγε δίχως να τον νοιάζει ποιος τον άκουγε:

– Κι ο χειρότερος άνεμος κάποιον θα ωφελήσει, εγώ πάντα το λέω. Κι όλα είναι καλά σαν τελειώνουν καλύτερα!

Έγιναν αρκετές συζητήσεις για ν' αποφασίσουν το όνομα που θα έδιναν στον καινούργιο δρόμο. Σκέφτηκαν το *Οι Κήποι της Μάχης* ή τα *Καλύτερα Σμάιαλ*. Αλλά ύστερα από λίγο, με το λογικό τους τρόπο, οι Χόμπιτ τον ονόμασαν απλώς *Νέο Δρόμο*. Κι ήταν καθαυτό ανέκδοτο του Μπαϊγουότερ να τον λένε και το Τέλος* του Σάρκι.

Τα δέντρα ήταν η χειρότερη απώλεια και καταστροφή, γιατί με εντολή του Σάρκι τα είχαν κόψει αλόγιστα παντού σ' ολόκληρο το Σάιρ· ο Σαμ στενοχωρήθηκε γι' αυτό περισσότερο από κάθε άλλον. Γιατί, κατά πρώτο και κύριο λόγο, αυτή η πληγή θα χρειαζόταν πολύ για να επουλωθεί και μόνο τα δισέγγονά του, πίστευε, θα έβλεπαν το Σάιρ όπως θα 'πρεπε.

Τότε, μια μέρα, γιατί ήταν πολύ απασχολημένος για εβδομάδες για να σκεφτεί τις περιπέτειές του, θυμήθηκε το δώρο της Γκαλάντριελ. Έβγαλε έξω το κουτί και το έδειξε στους άλλους ταξιδιώτες (γιατί έτσι τους έλεγαν τώρα όλοι) και ζήτησε τη συμβουλή τους.

– Αναρωτιόμουν πότε θα το θυμόσουν, είπε ο Φρόντο. Άνοιξέ το!

Μέσα ήταν γεμάτο με μια γκρίζα σκόνη, μαλακή και λεπτή και στη μέση είχε έναν σπόρο, σαν μικρό καρύδι, με ασημένιο περίβλημα.

– Τι να το κάνω αυτό; είπε ο Σαμ.

– Πασπάλισέ το μια μέρα που να έχει αέρα κι άσ' το να κάνει τη δουλειά του! είπε ο Πίπιν.

– Πού; είπε ο Σαμ.

* End = Τέλος δρόμου· θάνατος. (*Σ.τ.Μ.*)

– Διάλεξε ένα μέρος για φυτώριο κι άσε να δεις τι θα γίνουν τα φυτά εκεί, είπε ο Μέρι.

– Αλλά είμαι σίγουρος πως η Κυρά δε θα 'θελε να το κρατήσω όλο για το δικό μου κήπο, τώρα που τόσοι έχουν υποφέρει, είπε ο Σαμ.

– Χρησιμοποίησε όλο σου το μυαλό και τη γνώση, Σαμ, είπε ο Φρόντο, κι ύστερα χρησιμοποίησε το δώρο σαν βοήθεια για καλύτερα αποτελέσματα. Και να το χρησιμοποιείς με οικονομία. Δεν έχει πολύ εδώ μέσα και φαντάζομαι πως κάθε κόκκος θα έχει αξία.

Έτσι ο Σαμ φύτεψε δεντράκια σε όλα τα σημεία που ήταν ιδιαίτερα όμορφα ή που είχαν κόψει τ' αγαπημένα δέντρα κι έβαζε κι ένα σπυράκι απ' την πολύτιμη σκόνη στο χώμα της ρίζας του καθενός. Πήγε παντού στο Σάιρ κάνοντας αυτή τη δουλειά· αλλά κανένας δεν τον κατηγόρησε αν έδωσε μεγαλύτερη προσοχή στο Χόμπιτον και στο Μπαϊγουότερ. Και στο τέλος είδε πως του είχε απομείνει λίγη σκόνη ακόμα· έτσι πήγε στον Τριμοίριο Λίθο, που ήταν στο κέντρο, λίγο ως πολύ, του Σάιρ και τη σκόρπισε στον αέρα με την ευλογία του. Το μικρό ασημένιο καρυδάκι το φύτεψε στο χωράφι του πάρτι, εκεί που ήταν κάποτε το δέντρο· κι αναρωτήθηκε τι θα 'βγαινε. Και σε όλη τη διάρκεια του χειμώνα προσπαθούσε να κάνει υπομονή και κρατιόταν να μην πηγαίνει συνέχεια να δει αν γινόταν τίποτα.

Η άνοιξη ξεπέρασε όλες του τις ελπίδες. Τα δέντρα άρχισαν να ξεπετάγονται και να μεγαλώνουν, λες και βιάζονταν και ήθελαν σ' έναν χρόνο να βγάλουν είκοσι. Στο χωράφι του πάρτι, ένα πανέμορφο νεαρό δεντράκι ξεφύτρωσε – είχε ασημένια φλούδα και μακρόστενα φύλλα και γέμισε χρυσαφένια λουλούδια τον Απρίλιο. Ήταν στ' αλήθεια ένα *μάλορν* και το θεωρούσαν το θαύμα της γειτονιάς. Σε χρόνια μελλοντικά, καθώς αυξανόταν η χάρη και η ομορφιά του, η φήμη του απλώθηκε παντού και πολλοί έρχονταν από μακριά για να το δουν – το μοναδικό *μάλορν* δυτικά των Βουνών και ανατολικά της Θάλασσας κι ένα από τα ωραιότερα στον κόσμο.

Γενικά, το 1420 ήταν μια υπέροχη χρονιά για το Σάιρ. Όχι μόνο είχε θαυμάσιες λιακάδες και καλές βροχές, στον κατάλληλο χρόνο και μέτρο, αλλά φαινόταν να υπάρχει και κάτι άλλο – ένας αέρας

πλούτου και αύξησης και μια λάμψη ομορφιάς πέρα απ' τα καλοκαίρια των θνητών που τρεμοσβήνουν και περνούν σ' αυτή τη Μέση-γη. Όλα τα παιδιά που γεννήθηκαν ή κυοφορήθηκαν εκείνη τη χρονιά – και ήταν πολλά – ήταν όμορφα και γερά και τα περισσότερα είχαν πλούσια ξανθά μαλλιά, που ήταν παλιότερα σπάνια ανάμεσα στους Χόμπιτ. Τα φρούτα ήταν τόσο άφθονα, που οι νεαροί Χόμπιτ έκαναν σχεδόν μπάνιο με φράουλες και κρέμα· και αργότερα κάθονταν στο γρασίδι κάτω απ' τις δαμασκηνιές κι έτρωγαν, ώσπου έφτιαχναν σωρούς από κουκούτσια σαν μικρές πυραμίδες ή σωρούς κρανία κατακτητών κι ύστερα πήγαιναν πιο πέρα. Κανένας δεν αρρώσταινε και όλοι ήταν ευχαριστημένοι, εκτός από κείνους που έπρεπε να κουρεύουν το γρασίδι.

Στη Νότια Μοίρα, τ' αμπέλια λυγούσαν και η απόδοση του «φύλλου» ήταν εκπληκτική· και παντού βγήκε τόσο πολύ καλαμπόκι, ώστε όταν έγινε η συγκομιδή, όλες οι αποθήκες ξεχείλισαν. Στη Βόρεια Μοίρα η βρώμη ήταν τόσο καλή, ώστε η μπίρα του 1420 έμεινε αξέχαστη και παροιμιώδης. Πραγματικά, μια γενιά αργότερα μπορούσε κανείς να ακούσει κανέναν γέροντα σε κάποιο πανδοχείο, ύστερα από μερικά ποτήρια μπίρας, να ακουμπάει κάτω το ποτήρι του και να λέει μ' αναστεναγμό: «Α, αυτή ήταν σαν του είκοσι, έτσι μάλιστα!».

Ο Σαμ στην αρχή έμενε στους Καλύβα με τον Φρόντο· όταν όμως ο Καινούργιος Δρόμος ήταν έτοιμος, πήγε με τον Γέρο. Μαζί μ' όλες τις άλλες του δουλειές ήταν απασχολημένος να διευθύνει στο ξεκαθάρισμα και στην επισκευή του Μπαγκ Εντ· συχνά όμως έλειπε σε άλλα μέρη του Σάιρ για την αναδάσωση. Έτσι, δεν ήταν σπίτι νωρίς το Μάρτιο και δεν ήξερε πως ο Φρόντο είχε αρρωστήσει. Στις δεκατρείς εκείνου του μήνα ο Καλύβας ο Τσιφλικάς βρήκε τον Φρόντο ξαπλωμένο στο κρεβάτι του· έσφιγγε ένα άσπρο πετράδι που κρεμόταν από μια αλυσίδα στο λαιμό του κι έμοιαζε να μισοονειρεύεται.

– Έφυγε για πάντα, είπε, και τώρα όλα είναι σκοτεινά και άδεια.

Η κρίση όμως πέρασε και όταν ο Σαμ γύρισε στις είκοσι πέντε, ο Φρόντο είχε συνέλθει και δεν είπε τίποτα για τον εαυτό του. Στο μεταξύ το Μπαγκ Εντ τακτοποιήθηκε και ο Μέρι με τον Πίπιν ήρθαν απ' το Κρικχόλοου κι έφεραν όλα τα παλιά έπιπλα

και τα πράγματα, έτσι ώστε η παλιά τρύπα γρήγορα πήρε την παλιά της όψη.

Όταν όλα ήταν επιτέλους έτοιμα, ο Φρόντο είπε:

– Πότε θα μετακομίσεις μαζί μου, Σαμ;

Ο Σαμ φάνηκε να 'ρχεται σε κάπως δύσκολη θέση.

– Δεν υπάρχει ανάγκη να 'ρθεις ακόμα, αν δε θέλεις, είπε ο Φρόντο. Αλλά ξέρεις πως ο Γέρος θα 'ναι κοντά και θα τον περιποιείται πολύ καλά η χήρα Ραμπλ.

– Δεν είναι αυτό, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ και κοκκίνισε σαν παντζάρι.

– Λοιπόν, τι είναι;

– Είναι η Ρόζι, η Ρόζι Καλύβα, είπε ο Σαμ. Φαίνεται δεν της άρεσε καθόλου που έφυγα, της καημένης· αλλά αφού δεν είχα πει τίποτα, ούτε κι εκείνη μπορούσε να πει. Κι εγώ δε μίλησα γιατί είχα δουλειά να τελειώσω πρώτα. Τώρα όμως έχω μιλήσει κι αυτή λέει: «Λοιπόν, χαράμισες έναν χρόνο, γιατί τότε να περιμένουμε κι άλλον;». «Χαράμισα;» λέω εγώ. «Δεν είναι έτσι τα πράγματα.» Πάντως, καταλαβαίνω τι θέλει να πει. Νιώθω να με τραβούν από δυο μεριές, όπως θα 'λεγες.

– Κατάλαβα, είπε ο Φρόντο, θέλεις να παντρευτείς και θέλεις να μείνεις μαζί μου στο Μπαγκ Εντ; Μα, καλέ μου Σαμ, τι πιο εύκολο; Παντρέψου όσο πιο γρήγορα μπορείς και ύστερα ελάτε μαζί με τη Ρόζι. Έχει χώρο το Μπαγκ Εντ για όσο μεγάλη οικογένεια κι αν θέλετε.

Έτσι κανονίστηκε. Ο Σαμ Γκάμγκη παντρεύτηκε τη Ρόζι Καλύβα την άνοιξη του 1420 (που ήταν κιόλας φημισμένη για τους γάμους της) και πήγαν κι εγκαταστάθηκαν στο Μπαγκ Εντ. Και αν ο Σαμ θεωρούσε τον εαυτό του τυχερό, ο Φρόντο ήξερε πως ο ίδιος ήταν πιο τυχερός ακόμα· γιατί δεν υπήρχε άλλος Χόμπιτ στο Σάιρ που να τον περιποιόνταν με τόση φροντίδα. Κι όταν οι εργασίες για τις επισκευές είχαν προγραμματιστεί και τεθεί σε κίνηση, αποσύρθηκε και ασχολήθηκε πολύ με το γράψιμο και με τη μελέτη των σημειώσεών του. Παραιτήθηκε από τη θέση του αναπληρωτή δημάρχου στο Ελεύθερο Πανηγύρι το Μεσοκαλόκαιρο και ο καλός γερο-Γουίλ ο Ασπροπόδης εξακολούθησε για επτά χρόνια ακόμη να προεδρεύει στα Επίσημα Γεύματα.

Ο Μέρι και ο Πίπιν έζησαν μαζί αρκετό καιρό στο Κρικχόλοου και συχνά πηγαινοέρχονταν από το Μπάκλαντ στο Μπαγκ Εντ. Οι δυο νεαροί ταξιδιώτες ήταν πολύ δημοφιλείς στο Σάιρ με τα τραγούδια τους, τις ιστορίες τους και τις στολές τους, καθώς και για τα υπέροχα πάρτι τους. «Άρχοντες», τους έλεγε ο κόσμος, με την καλύτερη σημασία της λέξης· γιατί οι καρδιές όλων άνοιγαν καθώς τους έβλεπαν να ιππεύουν με τους γυαλιστερούς, τους αλυσιδωτούς θώρακες και τις υπέροχες ασπίδες τους, να γελούν και να τραγουδούν τραγούδια από τόπους μακρινούς· και αν ήταν τώρα μεγαλόσωμοι και μεγαλόπρεποι, δεν είχαν αλλάξει αλλού, εκτός απ' το ότι ήταν στ' αλήθεια πιο γλυκομίλητοι, χαρούμενοι και γεμάτοι κέφια απ' ό,τι ήταν παλιότερα.

Ο Φρόντο όμως και ο Σαμ ξαναγύρισαν στα συνηθισμένα τους ρούχα και μόνο όταν υπήρχε ανάγκη φορούσαν και οι δύο μακριούς γκρίζους μανδύες, λεπτοϋφασμένους, που έκλειναν στο λαιμό με όμορφες καρφίτσες· και ο κύριος Φρόντο φορούσε πάντα ένα άσπρο πετράδι περασμένο σε μια αλυσίδα, που συχνά ψηλαφούσε με το χέρι του.

Όλα πήγαιναν καλά, με τις ελπίδες να καλυτερεύουν συνέχεια· και ο Σαμ ήταν τόσο απασχολημένος και χαρούμενος όσο κάθε Χόμπιτ επιθυμεί. Γι' αυτόν τίποτα δε χάλασε εκείνον το χρόνο, εκτός από κάποια απροσδιόριστη ανησυχία για τον κύριό του. Ο Φρόντο γρήγορα αποτραβήχτηκε απ' όλα όσα γίνονταν στο Σάιρ και ο Σαμ με πόνο διαπίστωσε πόσο λίγη τιμή του απέδιδαν στην ίδια του την πατρίδα. Ελάχιστοι ήξεραν ή ήθελαν να ξέρουν για τα έργα και τις περιπέτειές του· το θαυμασμό και το σεβασμό τους τον φύλαγαν κυρίως για τον κύριο Μέριαντοκ και τον κύριο Πέρεγκριν και (αν το ήξερε ο Σαμ) γι' αυτό τον ίδιο. Εκείνο το φθινόπωρο επίσης εμφανίστηκε μια σκιά απ' τα παλιά προβλήματα.

Ένα βραδάκι μπήκε ο Σαμ στο γραφείο και βρήκε τον κύριό του να έχει παράξενη όψη. Ήταν πολύ χλομός και τα μάτια του έμοιαζαν να βλέπουν πράγματα μακρινά.

– Τι συμβαίνει, κύριε Φρόντο; είπε ο Σαμ.

– Είμαι πληγωμένος, απάντησε, πληγωμένος· ποτέ δε θα επουλωθεί αληθινά.

Αλλά τότε σηκώθηκε και η κακοδιαθεσία φάνηκε να περνά και

έδειχνε εντελώς καλά την επόμενη μέρα. Πολύ αργότερα ο Σαμ θυμήθηκε πως ήταν έξι Οκτωβρίου. Πριν από δύο χρόνια εκείνη τη μέρα βρίσκονταν στη σκοτεινή κοιλάδα, κάτω από την Κορυφή των Καιρών.

Ο καιρός περνούσε και έφτασε το 1421. Ο Φρόντο αρρώστησε πάλι το Μάρτιο, αλλά με μεγάλη προσπάθεια το κράτησε κρυφό, γιατί ο Σαμ είχε άλλα πράγματα που τον απασχολούσαν. Το πρώτο παιδί του Σαμ και της Ρόζι γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου, μια ημερομηνία που ο Σαμ σημείωσε.

– Λοιπόν, κύριε Φρόντο, είπε. Έχω ένα πρόβλημα. Η Ρόζι κι εγώ είχαμε κανονίσει να τον πούμε Φρόντο, με την άδειά σου· αλλά δεν είναι *αυτός*, είναι *αυτή*. Ένα πολύ όμορφο κοριτσάκι, όπως θα το 'θελε ο καθένας, που μοιάζει περισσότερο της Ρόζι παρά σ' εμένα, ευτυχώς. Δεν ξέρουμε τι να κάνουμε.

– Ε, Σαμ, είπε ο Φρόντο, τι κακό έχουν οι παλιές συνήθειες. Διάλεξε ένα λουλουδένιο όνομα όπως της Ρόουζ*. Τα μισά κοριτσάκια στο Σάιρ έχουν τέτοια ονόματα, τι πιο ωραίο!

– Φαντάζομαι πως έχεις δίκιο, κύριε Φρόντο, είπε ο Σαμ. Άκουσα μερικά όμορφα ονόματα στα ταξίδια μου, φαντάζομαι όμως πως είναι πολύ μεγαλόπρεπα για καθημερινή χρήση, όπως θα 'λεγες. Ο Γέρος λέει: «Πες το σύντομο, για να μη χρειαστεί να το συντομέψεις όταν το χρησιμοποιείς». Αλλά αν είναι λουλουδένιο όνομα, τότε δε με νοιάζει αν θα 'ναι μεγάλο: πρέπει να είναι όμορφο λουλούδι, βλέπεις, γιατί νομίζω πως είναι πολύ όμορφη και θα γίνει ακόμα ομορφότερη.

Ο Φρόντο συλλογίστηκε μια στιγμή.

– Λοιπόν, Σαμ, τι θα 'λεγες για *elanor,* το ηλιολούλουδο, θυμάσαι το μικρό χρυσαφένιο λουλουδάκι στο γρασίδι του Λοθλόριεν;

– Το πέτυχες πάλι, κύριε Φρόντο! είπε ο Σαμ κατενθουσιασμένος. Αυτό ήθελα.

Η μικρή Έλανορ ήταν σχεδόν έξι μηνών και το 1421 είχε μπει στο φθινόπωρο, όταν ο Φρόντο κάλεσε τον Σαμ στο γραφείο του.

– Την Πέμπτη θα 'ναι τα γενέθλια του γερο-Μπίλμπο, Σαμ, είπε.

* Τριαντάφυλλο. (*Σ.τ.Μ.*)

Και θα ξεπεράσει τον Γερο-Τουκ. Θα κλείσει τα εκατόν τριάντα ένα!

– Βέβαια! είπε ο Σαμ. Είναι καταπληκτικός!

– Λοιπόν, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Θέλω να δεις τη Ρόζι και να μάθεις αν μπορεί να σε αφήσει, για να πάμε κάπου μαζί. Δεν μπορείς τώρα να πας μακριά ή να λείψεις για καιρό, φυσικά, είπε λίγο μελαγχολικά.

– Λοιπόν, όχι και πολύ εύκολα, κύριε Φρόντο.

– Και βέβαια όχι. Δεν πειράζει όμως. Θα μου κάνεις παρέα. Πες στη Ρόζι πως δε θα λείψεις πολύ, όχι πάνω από δεκαπέντε μέρες· και θα γυρίσεις σώος και αβλαβής.

– Μακάρι να ερχόμουν μαζί σου όλο το δρόμο ως το Σκιστό Λαγκάδι, κύριε Φρόντο, και να 'βλεπα τον κύριο Μπίλμπο, είπε ο Σαμ. Κι όμως, το μόνο μέρος που θέλω στ' αλήθεια να είμαι είναι εδώ. Νιώθω έτσι σαν κομμένος στα δύο.

Τι επόμενες μια δυο μέρες ο Φρόντο ξαναπέρασε μια ματιά τα χαρτιά του και τα χειρόγραφά του μαζί με τον Σαμ και παρέδωσε τα κλειδιά του.

Υπήρχε ένα μεγάλο βιβλίο με σκέτο κόκκινο δερμάτινο εξώφυλλο· οι μεγάλες σελίδες του ήταν σχεδόν γεμάτες.

Στην αρχή είχε πολλά φύλλα γεμάτα με τον ψιλό και καθόλου στρωτό γραφικό χαρακτήρα του Μπίλμπο· αλλά το περισσότερο ήταν γραμμένο απ' το σταθερό κι αβίαστο χέρι του Φρόντο.

Ήταν χωρισμένο σε κεφάλαια, αλλά το Κεφάλαιο 80 ήταν ατελείωτο και ύστερα υπήρχαν μερικές άδειες σελίδες.

Η σελίδα με τον τίτλο είχε πολλούς τίτλους, που τους είχαν διαγράψει τον έναν μετά τον άλλον, έτσι:

Το ημερολόγιό μου. Το απρόσμενο ταξίδι μου. Εκεί και πίσω πάλι. Και τι έγινε μετά.

Οι περιπέτειες πέντε Χόμπιτ. Η ιστορία του Μεγάλου Δαχτυλιδιού, που έχει συνταχθεί από τον Μπίλμπο Μπάγκινς, σύμφωνα με τις προσωπικές του παρατηρήσεις και τις διηγήσεις των φίλων του. Τι κάναμε στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού.

Εδώ τελείωνε ο γραφικός χαρακτήρας του Μπίλμπο και ο Φρόντο είχε γράψει:

Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

(όπως το είδαν τα Ανθρωπάκια· αποτελεί
τα απομνημονεύματα του Μπίλμπο και του Φρόντο
από το Σάιρ και συμπεριλαμβάνει τις διηγήσεις των φίλων
τους και το συμπληρώνουν οι γνώσεις των Σοφών).
Μαζί με αποσπάσματα από τα Βιβλία των Παραδόσεων,
μεταφρασμένα από τον Μπίλμπο στο Σκιστό Λαγκάδι.

– Μπράβο, κοντεύεις να το τελειώσεις, κύριε Φρόντο! αναφώνησε ο Σαμ. Πάντως, το δούλεψες πολύ, πρέπει να πω.

– Έχω τελειώσει, Σαμ, είπε ο Φρόντο. Οι τελευταίες σελίδες είναι για σένα.

Στις 21 Σεπτεμβρίου ξεκίνησαν μαζί. Ο Φρόντο πάνω στο πόνι που τον είχε φέρει όλο το δρόμο από τη Μίνας Τίριθ, και το έλεγαν τώρα Γοργοπόδαρο, και ο Σαμ στον αγαπημένο του Μπιλ. Ήταν ένα όμορφο χρυσαφένιο πρωινό και ο Σαμ δε ρώτησε πού πήγαιναν – πίστευε πως μπορούσε να μαντέψει.

Πήραν το δρόμο του Στοκ περνώντας τους λόφους, με κατεύθυνση προς το Γούντι Εντ, κι άφησαν τα πόνι τους να πηγαίνουν χωρίς να βιάζονται. Διανυκτέρευσαν στους Πράσινους Λόφους και στις 22 Σεπτεμβρίου κατηφόρισαν μαλακά στα πρώτα δέντρα καθώς έφευγε τ' απομεσήμερο.

– Μη μου πεις πως δεν είναι αυτό το δέντρο που κρύφτηκες, όταν ο Μαύρος Καβαλάρης πρωτοπαρουσιάστηκε, κύριε Φρόντο! είπε ο Σαμ δείχνοντας αριστερά. Μοιάζει όνειρο τώρα.

Ήταν βράδυ και τ' αστέρια λαμπύριζαν στον ουρανό ανατολικά καθώς πέρασαν την κούφια βελανιδιά κι έστριψαν και κατηφόρισαν το λόφο ανάμεσα στις συστάδες από φουντουκιές. Ο Σαμ ήταν σιωπηλός, βυθισμένος στις αναμνήσεις. Σε λίγο πήρε είδηση ότι ο Φρόντο σιγοτραγουδούσε το παλιό τραγούδι περιπάτου, αλλά τα λόγια δεν ήταν εντελώς ίδια.

Και προσμένω μ' ελπίδα στην άλλη στροφή
πύλη κρυφή ή δρόμος μπροστά μου να βγει·
και μόλο που ως τώρα τ' άφηνα γεια,
μια μέρα θε να 'ρθει ή κάποια βραδιά,
που τους δρόμους αυτούς θα περάσω
δυτικά της σελήνης κι απ' τον ήλιο πιο πέρα να φθάσω.

Και σαν απάντηση, από πέρα κάτω, ανηφορίζοντας το δρόμο από την κοιλάδα, φωνές τραγουδούσαν:

A! Elbereth Gilthoniel!
silivren penna míriel
o menel aglar elenath,
Gilthoniel, A! Elbereth!
Δεν λησμονήσαμε μεις
κάτω απ' τα δέντρα τούτης της γης
τ' Αστροφώς της Θάλασσας της Δυτικής.

Ο Φρόντο και ο Σαμ σταμάτησαν και κάθισαν σιωπηλοί στις απαλές σκιές, ώσπου είδαν ένα λαμπύρισμα καθώς οι ταξιδιώτες ήρθαν προς το μέρος τους.

Εκεί ήταν ο Γκίλντορ και πολλά όμορφα Ξωτικά· εκεί – ο Σαμ ήταν γεμάτος θαυμασμό – ήρθαν πάνω στ' άλογά τους ο Έλροντ και η Γκαλάντριελ. Ο Έλροντ φορούσε έναν γκρίζο μανδύα και είχε ένα αστέρι στο μέτωπό του, μια ασημένια άρπα στο χέρι του και στο δάχτυλό του ένα χρυσό δαχτυλίδι με μια μεγάλη γαλάζια πέτρα, η Βίλια, το ισχυρότερο από τα Τρία. Η Γκαλάντριελ όμως ήταν πάνω σ' ένα λευκό άλογο και φορούσε λαμπερά λευκά ρούχα, σαν τα σύννεφα γύρω από το φεγγάρι· γιατί κι αυτή η ίδια έμοιαζε να λάμπει μ' απαλό φως. Στο δάχτυλό της φορούσε τη Νένια, το δαχτυλίδι από *mithril* που είχε ένα λευκό πετράδι που τρεμόπαιζε σαν παγωμένο αστέρι. Πίσω, προχωρώντας αργά σ' ένα μικρό γκρίζο πόνι και μοιάζοντας να κουνάει το κεφάλι του στον ύπνο ερχόταν ο Μπίλμπο.

Ο Έλροντ τους χαιρέτησε σοβαρά κι ευγενικά και η Γκαλάντριελ τους χαμογέλασε.

– Λοιπόν, κύριε Σάμγουαϊζ, είπε. Ακούω και βλέπω ότι έχεις

χρησιμοποιήσει καλά το δώρο μου. Το Σάιρ τώρα θα 'ναι περισσότερο από πάντα ευλογημένο κι αγαπημένο.

Ο Σαμ υποκλίθηκε, αλλά δε βρήκε να πει τίποτε. Είχε ξεχάσει πόσο όμορφη ήταν η Κυρά.

Τότε ο Μπίλμπο ξύπνησε και άνοιξε τα μάτια του.

– Γεια σου, Φρόντο! είπε. Λοιπόν, σήμερα ξεπέρασα τον Γερο-Τουκ. Πάει κι αυτό, κανονίστηκε. Και τώρα νομίζω πως είμαι πανέτοιμος για να πάω κι άλλο ένα ταξίδι. Έρχεσαι κι εσύ;

– Ναι, έρχομαι, είπε ο Φρόντο. Οι Δαχτυλιδοκουβαλητές πρέπει να πάνε μαζί.

– Πού πας, κύριε; φώναξε ο Σαμ, αν και, τελικά, κατάλαβε τι συνέβαινε.

– Στα Λιμάνια, Σαμ, είπε ο Φρόντο.

– Κι εγώ δεν μπορώ να 'ρθω.

– Όχι, Σαμ. Όχι ακόμα, οπωσδήποτε, όχι πιο πέρα απ' τα Λιμάνια. Μόλο που ήσουν κι εσύ Δαχτυλιδοκουβαλητής, έστω και για λίγο. Μπορεί να έρθει η ώρα σου. Μην πολυλυπάσαι, Σαμ. Δεν μπορεί να 'σαι πάντα κομμένος στα δύο. Θα πρέπει να είσαι ένας κι ολόκληρος για πολλά χρόνια. Έχεις πολλά να χαρείς και να γίνεις και να κάνεις.

– Μα, είπε ο Σαμ και δάκρυα φάνηκαν στα μάτια του, εγώ νόμισα πως θα ευχαριστιόσουν στο Σάιρ κι εσύ, για χρόνια πολλά, ύστερα απ' όσα έχεις κάνει.

– Το ίδιο νόμιζα κι εγώ, κάποτε. Αλλά έχω πληγωθεί πολύ βαθιά, Σαμ. Προσπάθησα να σώσω το Σάιρ και σώθηκε, όχι όμως για μένα. Έτσι πρέπει συχνά να συμβαίνει, Σαμ, όταν υπάρχει κίνδυνος... κάποιος πρέπει να χάσει, να τα εγκαταλείψει, για να τα κρατήσουν οι υπόλοιποι. Εσύ όμως είσαι ο κληρονόμος μου – όλα όσα είχα και μπορεί να είχα αποκτήσει τα αφήνω σ' εσένα. Κι εσύ έχεις και τη Ρόζι και την Έλανορ· και θα 'ρθει κι ο νεαρός Φρόντο και η μικρή Ρόζι, ο Μέρι, η Χρυσομαλλούσα και ο Πίπιν· ίσως κι άλλοι, που δεν μπορώ να δω. Τα χέρια σου και η εξυπνάδα σου θα χρειάζονται παντού. Θα γίνεις δήμαρχος, φυσικά, για όσον καιρό θέλεις και ο πιο διάσημος κηπουρός της ιστορίας· και θα διαβάζεις το Κόκκινο Βιβλίο και θα διατηρείς τη μνήμη ζωντανή μιας εποχής που έφυγε, για να θυμάται ο κόσμος τον Μεγάλο Κίνδυνο και ν' αγαπούν περισσότερο την αγαπημένη τους γη. Κι αυτά θα σε κά-

νουν πολυάσχολο κι ευτυχισμένο, όσο ο καθένας μπορεί, για όσον καιρό ο ρόλος σου στην Ιστορία συνεχίζεται.

Έλα τώρα, πάμε!

Τότε ο Έλροντ και η Γκαλάντριελ προχώρησαν· γιατί η Τρίτη Εποχή είχε τελειώσει και οι Μέρες των Δαχτυλιδιών είχαν περάσει και ήρθε το τέλος της ιστορίας και του τραγουδιού εκείνων των ημερών. Μαζί τους πήγαν πολλά Ξωτικά της Υψηλής Γενιάς, που δεν ήθελαν να μείνουν πια στη Μέση-γη· κι ανάμεσά τους, γεμάτοι με ευλογημένη λύπη και δίχως πίκρα, πήγαιναν ο Σαμ, ο Φρόντο και ο Μπίλμπο, και τα Ξωτικά ήταν τρισευτυχισμένα που τους τιμούσαν.

Μόλο που διέσχιζαν καταμεσής το Σάιρ όλο το βράδυ και τη νύχτα, κανείς δεν τους είδε να περνούν, εκτός από αγρίμια· ή εδώ κι εκεί κάποιος που πλανιόταν στο σκοτάδι είδε ένα φευγαλέο λαμπύρισμα κάτω από τα δέντρα ή μια φωτοσκίαση να κυλάει στο γρασίδι καθώς το φεγγάρι προχωρούσε δυτικά. Κι όταν διέσχισαν το Σάιρ, περνώντας από τα νότια όρια των Άσπρων Κάμπων, έφτασαν στους Μακρινούς Κάμπους και στους πύργους και είδαν τη μακρινή Θάλασσα· κι έτσι κατέβηκαν, τέλος, στα Μίθλοντ, στα Γκρίζα Λιμάνια, στο μακρόστενο κόλπο του Λουν.

Όταν πλησίασαν στις πύλες, ο Κίρνταν ο Ναυπηγός βγήκε να τους υποδεχτεί. Ήταν πολύ ψηλός και η γενειάδα του μακριά και έδειχνε γκρίζος και ηλικιωμένος, τα μάτια του όμως ήταν λαμπερά σαν άστρα· τους κοίταξε, υποκλίθηκε και είπε:

– Όλα είναι έτοιμα.

Ύστερα ο Κίρινταν τους οδήγησε στα Λιμάνια κι εκεί υπήρχε ένα άσπρο καράβι δεμένο και στην προκυμαία, πλάι από ένα μεγάλο γκρίζο άλογο στεκόταν μια μορφή ντυμένη κατάλευκα και τους περίμενε. Καθώς στράφηκε και τους πλησίασε, ο Φρόντο είδε πως ο Γκάνταλφ φορούσε φανερά στο χέρι του το Τρίτο Δαχτυλίδι, τη Νέρια τη Μεγάλη, που το πετράδι του ήταν κόκκινο σαν τη φωτιά. Τότε, εκείνοι που θα έφευγαν χάρηκαν γιατί κατάλαβαν πως κι ο Γκάνταλφ θα ερχόταν στο καράβι μαζί τους.

Ο Σαμ όμως ήταν κατάκαρδα λυπημένος και του φαινόταν πως θα ήταν πικρός ο χωρισμός κι ακόμα πιο πικρός ο μακρύς γυρισμός στο σπίτι μοναχός. Αλλά ενώ στέκονταν εκεί και τα Ξωτικά ανέ-

βαιναν στο πλοίο και όλα ετοιμάζονταν για την αναχώρηση, να σου ο Μέρι και ο Πίπιν που έφτασαν βιαστικά. Κι ανάμεσα στα δάκρυά του ο Πίπιν γέλασε.

– Προσπάθησες κι άλλη μια φορά να μας τη σκάσεις και δεν τα κατάφερες, Φρόντο, είπε. Αυτή τη φορά παραλίγο να τα καταφέρεις, αλλά πάλι σε προλάβαμε. Δεν ήταν όμως ο Σαμ αυτή τη φορά που σε πρόδωσε, αλλά ο ίδιος ο Γκάνταλφ!

– Ναι, είπε ο Γκάνταλφ, γιατί είναι καλύτερα να γυρίσετε τρεις μαζί παρά ένας μοναχός. Λοιπόν, εδώ, αγαπημένοι φίλοι, στις ακτές της Θάλασσας φτάνει στο τέλος της η συντροφιά μας στη Μέση-γη. Πηγαίνετε ειρηνικά! Δε θα πω μην κλάψετε· γιατί δεν είναι όλα τα δάκρυα κακό.

Ύστερα ο Φρόντο φίλησε τον Μέρι και τον Πίπιν και τελευταίο απ' όλους τον Σαμ κι ανέβηκε στο πλοίο· άπλωσαν τα πανιά και φύσηξε το αγέρι κι αργά αργά το καράβι γλίστρησε και ξεμάκρυνε στο μεγάλο μακρύ κόλπο· και το φως του γυαλιού της Γκαλάντριελ που κρατούσε ο Φρόντο τρεμόσβησε και χάθηκε. Το πλοίο ανοίχτηκε στη Μεγάλη Θάλασσα και συνέχισε κατά τη Δύση, ώσπου μια βροχερή νύχτα ο Φρόντο οσμίστηκε μια γλυκιά ευωδιά στον αέρα κι άκουσε τραγούδια απ' τη θάλασσα πέρα μακριά. Και τότε του φάνηκε πως, όπως και στο όνειρό του στο σπίτι του Μπομπαντίλ, η γκρίζα βροχοκουρτίνα έγινε όλη ασημένια γυάλινη και τραβήχτηκε πίσω και είδε κάτασπρες ακτές και πίσω τους μια απέραντη πράσινη χώρα στο φως του ήλιου που γρήγορα βγήκε.

Για τον Σαμ όμως το δειλινό έγινε σκοτάδι, όπως στεκόταν στο Λιμάνι· κι όπως κοιτούσε την γκρίζα θάλασσα, είδε μόνο μια σκιά στα νερά που γρήγορα χάθηκε στη Δύση. Κι εκεί εξακολουθούσε να στέκεται ως αργά, ακούγοντας μόνο το μουρμουρητό των κυμάτων στις ακτές της Μέσης-γης κι ο παφλασμός τους έφτανε ως τα βάθη της καρδιάς του. Πλάι του στέκονταν ο Μέρι και ο Πίπιν σιωπηλοί.

Τέλος, οι τρεις σύντροφοι γύρισαν κι απομακρύνθηκαν δίχως να ξανακοιτάξουν πίσω και πήραν αργά το δρόμο της επιστροφής· δεν είπαν την παραμικρή κουβέντα ο ένας στον άλλον, ώσπου να ξαναμπούν στο Σάιρ, ο καθένας όμως ένιωθε μεγάλη παρηγοριά με την παρουσία των φίλων του στο μακρύ γκρίζο δρόμο.

Τέλος, διέσχισαν τους κάμπους και πήραν τον Ανατολικό Δρόμο, ύστερα ο Μέρι και ο Πίπιν πήραν το δρόμο για το Μπάκλαντ· κι είχαν κιόλας αρχίσει τα τραγούδια πάλι καθώς προχωρούσαν. Ο Σαμ όμως έστριψε στο Μπαϊγουότερ κι ανηφόρισε το λόφο καθώς τελείωνε γι' άλλη μια φορά η μέρα. Συνέχισε να προχωρεί κι είχε ένα κίτρινο φως και φωτιά μέσα· το βραδινό φαγητό ήταν έτοιμο και τον περίμεναν. Η Ρόζι τον τράβηξε μέσα, τον έβαλε να καθίσει στην καρέκλα του κι έβαλε τη μικρή Έλανορ στην αγκαλιά του.

Πήρε μια βαθιά αναπνοή.

– Λοιπόν, γύρισα, είπε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Τα χρονικά των βασιλέων και ηγεμόνων

Αναφορικά με τις πηγές για την πλειονότητα του υλικού που περιέχεται στα παρακάτω παραρτήματα, ιδιαίτερα από το Α έως το Δ, βλέπε τη σημείωση στο τέλος του Προλόγου. Το απόσπασμα Α III, *Ο λαός του Ντούριν*, προήλθε κατά πάσα πιθανότητα από τον Γκίμλι τον Νάνο, ο οποίος διατήρησε τη φιλία του με τον Πέρεγκριν και τον Μέριαντοκ, με τους οποίους συναντήθηκε πολλές φορές στην Γκόντορ και στο Ρόαν.

Οι θρύλοι, τα ιστορικά αρχεία και οι παραδόσεις που βρίσκονται στα αρχεία είναι πολύ εκτεταμένα. Εδώ παρουσιάζονται μόνο μερικά επιλεγμένα αποσπάσματα, τα οποία στα περισσότερα σημεία έχουν συμπτυχθεί. Ο κυριότερος σκοπός τους είναι να αποσαφηνίσουν τον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού και τις απαρχές του και να καλύψουν ορισμένα κενά στην παρούσα ιστορία. Οι αρχαίοι θρύλοι της Πρώτης Εποχής, οι οποίοι αποτελούσαν το βασικό ενδιαφέρον του Μπίλμπο, αναφέρονται με συντομία, επειδή έχουν σχέση με τους προγόνους του Έλροντ και των βασιλέων και ηγεμονίσκων του Νούμενορ. Πιστά αποσπάσματα από μεγαλύτερα χρονικά και ιστορίες μεταφέρονται μέσα σε εισαγωγικά. Σημειώσεις σχετικά με αυτά βρίσκονται στα αρχεία. Οι υπόλοιπες είναι του επιμελητή εκδόσεως[1].

1. Μερικές παραπομπές σημειώνονται με τις σελίδες της παρούσας έκδοσης του *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών* και της πανόδετης 4ης (ανατυπωμένης 4ης έκδοσης (1995) του *Χόμπιτ*.

Οι ημερομηνίες που δίνονται είναι της Τρίτης Εποχής, εκτός κι έχουν τη σημείωση Δ.Ε. (Δεύτερη Εποχή) ή Τ.Ε. (Τέταρτη Εποχή). Η Τρίτη Εποχή θεωρείται ότι τελείωσε όταν έφυγαν τα Τρία Δαχτυλίδια, το Σεπτέμβριο του 3021, αλλά για τα αρχεία της Γκόντορ η Τ.Ε. άρχισε στις 25 Μαρτίου του 3021. Για τις αντιστοιχίσεις των ημερομηνιών της Γκόντορ και του Σάιρ βλέπε τόμος I σ. 6 και III σ. 487. Στους καταλόγους οι ημερομηνίες μετά τα ονόματα των βασιλέων και των ηγεμόνων είναι αυτές του θανάτου τους, αν υπάρχει μόνο μία. Το σημάδι † δηλώνει πρόωρο θάνατο, στη μάχη ή αλλού, αν και το χρονικό του γεγονότος δε συμπεριλαμβάνεται πάντοτε.

I
ΟΙ ΒΑΣΙΛΙΑΔΕΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΕΝΟΡ

(i)
ΝΟΥΜΕΝΟΡ

Ο Φέανορ ήταν ο μεγαλύτερος από τους Έλνταρ στις τέχνες και στη γνώση των παραδόσεων· ήταν όμως και ο πιο περήφανος και πεισματάρης. Κατασκεύασε τα Τρία Πετράδια, τα *Silmarilli*, και μέσα τους έκλεισε την ακτινοβολία των Δύο Δέντρων, του Τελπέριον και της Λαουρέλιν[1], που φώτιζαν τη γη των Βάλαρ. Τα πετράδια τα ζήλεψε ο Μόργκοθ ο Εχθρός, που τα έκλεψε, αφού κατέστρεψε τα Δέντρα, και τα πήρε στη Μέση-γη και τα φύλαγε στο μεγάλο του κάστρο στα Θανγκορόντριμ[2]. Παρά τη θέληση των Βάλαρ, ο Φέανορ εγκατέλειψε το Ευλογημένο Βασίλειο και πήγε εξορία στη Μέση-γη, επικεφαλής ενός μεγάλου μέρους της γενιάς του, γιατί μες στην περηφάνια του σκόπευε να πάρει πίσω τα πετράδια από τον Μόργκοθ με τη βία. Από τότε ξεκίνησε ο δίχως ελ-

1. Πβ. I, σ. 320, II, σ. 249, III σ. 301. Στη Μέση-γη δεν υπήρχε δέντρο παρόμοιο με τη Λαουρέλιν τη Χρυσή.
2. I, σ. 318, II, σ. 400.

πίδα πόλεμος των Έλνταρ και των Εντάιν εναντίον των Θανγκορόντριμ, ως την τελική ολοκληρωτική τους ήττα. Οι Εντάιν (*Ατάνι*) ήταν οι τρεις λαοί των Ανθρώπων, οι οποίοι, όταν πρωτοήρθαν στα δυτικά της Μέσης-γης και στα παράλια της Μεγάλης Θάλασσας, συμμάχησαν με τους Έλνταρ εναντίον του Εχθρού.

Τρεις γάμους έχουμε ανάμεσα στους Έλνταρ και στους Εντάιν: της Λούθιεν με τον Μπέρεν, της Ίντριλ με τον Τούορ και της Άργουεν με τον Άραγκορν. Με τον τελευταίο, οι από παλιά χωρισμένοι κλάδοι των Μισο-ξωτικών ενώθηκαν ξανά και η γενιά τους αποκαταστάθηκε.

Η Λούθιεν Τινούβιελ ήταν η κόρη του βασιλιά Θίνγκολ, του Φαιοχίτωνα, του Ντόριαθ την Πρώτη Εποχή. Μητέρα της ήταν η Μέλιαν που καταγόταν από τους Βάλαρ. Ο Μπέρεν ήταν γιος του Μπαραχίρ, του πρώτου Οίκου των Εντάιν. Μαζί κατάφεραν να αποσπάσουν ένα *silmaril* από τη σιδερένια κορόνα του Μόργκοθ[1]. Η Λούθιεν έγινε θνητή και την έχασε η ξωτική της γενιά. Γιος της ήταν ο Ντίορ. Κόρη του ήταν η Έλγουινγκ, που είχε στη φύλαξή της το *silmaril*.

Η Ίντριλ Κελεμπρίνταλ ήταν η κόρη του Τούργκον, βασιλιά της κρυμμένης πόλης της Γκοντόλιν[2]. Ο Τούορ ήταν γιος του Χούορ, του Οίκου του Χάντορ, του τρίτου Οίκου των Εντάιν, του πιο φημισμένου στους πολέμους εναντίον του Μόργκοθ. Γιος τους ήταν ο Εαρέντιλ ο Ναυτικός.

Ο Εαρέντιλ παντρεύτηκε την Έλγουινγκ και με τη δύναμη του *silmaril* πέρασε τις Σκιές[3] κι έφτασε στην Απώτατη Δύση και, μιλώντας ως πρεσβευτής Ξωτικών και Ανθρώπων, εξασφάλισε τη βοήθεια με την οποία ανέτρεψαν τον Μόργκοθ. Στον Εαρέντιλ απαγορεύτηκε να επιστρέψει στη γη των θνητών και το πλοίο του με το *silmaril* ψηλά ορίστηκε να ταξιδεύει στα ουράνια σαν άστρο και σημάδι ελπίδας για τους κατοίκους της Μέσης-γης που τους καταπίεζε ο Μεγάλος Εχθρός ή οι υπηρέτες του[4]. Μόνο μέσα στα πετράδια *silmarilli* είχε διατηρηθεί το αρχαίο φως των Δύο Δέ-

1. Ι, σ. 255, ΙΙ, σ. 400.
2. *Χόμπιτ*, σ. 49, Ι. σ. 415.
3. Ι, σ. 306-10.
4. Ι, σσ. 474-9, ΙΙ, σσ. 400, 410, ΙΙΙ, σσ. 225, 234.

ντρων του Βάλινορ, πριν τα δηλητηριάσει ο Μόργκοθ. Τα άλλα δύο όμως *silmaril* χάθηκαν στο τέλος της Πρώτης Εποχής. Η πλήρης εξιστόρηση των γεγονότων αυτών, καθώς και πολλά άλλα αναφορικά με τα Ξωτικά και τους Ανθρώπους, εξιστορούνται στο *Σιλμαρίλλιον*[1].

Γιοι του Εαρέντιλ ήταν ο Έλρος και ο Έλροντ, οι *Peredhil* (Περέδιλ) ή Μισο-ξωτικοί. Μόνο σ' αυτούς είχε διατηρηθεί καθαρόαιμη η γενιά των ηρωικών αρχηγών των Εντάιν της Πρώτης Εποχής. Μετά την πτώση του Γκιλ-γκάλαντ[2], η γενιά των Υψηλών Βασιλέων των Ξωτικών στη Μέση-γη διατηρήθηκε μόνο στους απογόνους τους.

Στο τέλος της Πρώτης Εποχής, οι Βάλαρ έδωσαν στους Μισοξωτικούς την αμετάκλητη δυνατότητα να επιλέξουν σε ποιο γένος ήθελαν να ανήκουν. Ο Έλροντ επέλεξε το γένος των Ξωτικών κι έγινε μεγάλος σοφός. Σ' αυτόν επομένως έδωσαν την ίδια δυνατότητα που έδωσαν στα Υψηλά Ξωτικά που εξακολουθούσαν να παραμένουν στη Μέση-γη: δηλαδή όταν κουραστούν από τη γη των θνητών, να μπορούν να πάρουν το πλοίο από τα Γκρίζα Λιμάνια και να ταξιδέψουν στην Απώτατη Δύση. Αλλά και για τα παιδιά του Έλροντ είχε οριστεί επιλογή: ή να φύγουν μαζί του από τους κύκλους του κόσμου ή να μείνουν και να γίνουν θνητοί και να πεθάνουν στη Μέση-γη. Για τον Έλροντ, επομένως, όλες οι πιθανότητες του Πολέμου του Δαχτυλιδιού ήταν γεμάτες λύπη[3].

Ο Έλρος επέλεξε το γένος των Ανθρώπων και έμεινε με τους Εντάιν. Του δόθηκε όμως μακροζωία και έζησε πολλαπλάσια χρόνια απ' αυτά των μικρότερων Ανθρώπων.

Για να τους ανταμείψουν για όσα υπέφεραν στον αγώνα κατά του Μόργκοθ, οι Φύλακες του Κόσμου παραχώρησαν στους Εντάιν έναν τόπο να κατοικήσουν μακριά από τους κινδύνους της Μέσηςγης. Οι περισσότεροι, λοιπόν, μπήκαν στα πλοία τους και με τη βοήθεια του Άστρου του Εαρέντιλ έφτασαν στο μεγάλο νησί Ελέ-

1. Εκδόσεις Αίολος (*Σ.τ.Μ.*)
2. I, σσ. 69, 244.
3. Βλέπε III, σσ. 304, 308.

να, που βρισκόταν στο πιο δυτικό σημείο στους τόπους των θνητών. Εκεί ίδρυσαν το βασίλειο του Νούμενορ.

Στη μέση του νησιού υπήρχε ένα ψηλό βουνό, το Μενελτάρμα, και από την κορυφή του όσοι είχαν γερά μάτια μπορούσαν να διακρίνουν το λευκό πύργο του λιμανιού των Έλνταρ στην Ερεσσέα. Από εκεί οι Έλνταρ ταξίδεψαν ως τους Εντάιν και τους προίκισαν με γνώσεις και πολλά άλλα δώρα. Μία μόνο εντολή είχε δοθεί στους Νουμενόριαν, η «Απαγόρευση των Βάλαρ»: τους είχε απαγορευθεί να ταξιδεύουν δυτικά, παρά μόνο ως εκεί που μπορούσαν να βλέπουν τις ακτές του νησιού τους, ή να προσπαθήσουν να αποβιβαστούν στη Γη των Αθανάτων. Γιατί αν και τους είχε δοθεί μακροζωία, στην αρχή τριπλάσια από τη ζωή των άλλων Ανθρώπων, παρέμεναν θνητοί, αφού οι Βάλαρ δεν επέτρεπαν να τους αφαιρεθεί το Δώρο των Ανθρώπων (ή η Μοίρα των Ανθρώπων, όπως ονομάστηκε αργότερα).

Ο Έλρος ήταν ο πρώτος βασιλιάς του Νούμενορ και αργότερα έγινε γνωστός από το Υψηλό ξωτικό του όνομα Ταρ-Μινιάτουρ. Οι απόγονοί του ήταν μακροβιότατοι αλλά θνητοί. Αργότερα, όταν απέκτησαν δύναμη, κάκιζαν την επιλογή του προπάτορά τους, επιθυμώντας την αθανασία μέσα στον κόσμο, η οποία αποτελούσε τη μοίρα των Έλνταρ και έφεραν βαρέως την Απαγόρευση. Έτσι, ξεκίνησε ο ξεσηκωμός τους, ο οποίος, κάτω από τις πονηρές διδασκαλίες του Σάουρον, προκάλεσε την πτώση του Νούμενορ και την ολοκληρωτική καταστροφή του αρχαίου κόσμου, όπως εξιστορείται στην *Akallabêth.*

Ακολουθούν τα ονόματα των βασιλέων του Νούμενορ: Έλρος Ταρ-Μινιάτουρ, Βάρνταμιρ, Ταρ-Αμαντιλ, Ταρ-Ελέντιλ, Ταρ-Μενέλντουρ, Ταρ-Αλντάριον, Ταρ-Ανκάλιμε (η πρώτη βασίλισσα που κυβέρνησε), Ταρ-Ανάριον, Ταρ-Σούριον, Ταρ-Τελπέριεν (η δεύτερη βασίλισσα), Ταρ-Μιναστίρ, Ταρ-Κιρίαταν, Ταρ-Ατάναμιρ ο Μέγας, Ταρ-Ανκάλιμον, Ταρ-Τελεμάιτε, Ταρ-Βανιμέλντε (η τρίτη βασίλισσα), Ταρ-Άλκαριν, Ταρ-Κάλμακιλ.

Μετά τον Κάλμακιλ, οι βασιλείς ανέβαιναν στο θρόνο χρησιμοποιώντας ονόματα στη γλώσσα του Νούμενορ (ή στα αντουναϊκά). Αυτοί ήταν οι Αρ-Αντούνακορ, Αρ-Ζιμραθόν, Αρ-Σακαλθόρ, Αρ-Γκιμιλζόρ, Αρ-Ινζιλαντούν. Ο Ινζιλαντούν μετάνιωσε για τη συμπε-

ριφορά των προηγούμενων βασιλέων και άλλαξε το όνομά του σε Ταρ-Παλαντίρ «Αυτός που βλέπει μακριά». Η κόρη του θα έπρεπε να είχε αναλάβει καθήκοντα ως τέταρτη βασίλισσα, Ταρ-Μίριελ, αλλά ο ανιψιός του βασιλιά σφετερίστηκε το θρόνο και έγινε ο Αρ-Φαραζόν ο Χρυσός ο τελευταίος βασιλιάς των Νουμενόριαν.

Στις μέρες του Ταρ-Ελέντιλ ξαναταξίδεψαν στη Μέση-γη τα πρώτα πλοία των Νουμενόριαν. Το πρώτο του παιδί ήταν η κόρη του Σιλμάριεν. Γιος της ήταν ο Βάλαντιλ, ο πρώτος από τους άρχοντες του Αντούνιε, στα δυτικά του νησιού, οι οποίοι ήταν ξακουστοί για τη φιλία τους με τους Έλνταρ. Από αυτόν καταγόταν ο Άμαντιλ, ο τελευταίος άρχοντας, και ο γιος του ο Ελέντιλ ο Υψηλός.

Ο έκτος βασιλιάς είχε μόνο μία κόρη. Αυτή ήταν και η πρώτη βασίλισσα, γιατί τότε θεσπίστηκε ένας νόμος σχετικά με το βασιλικό οίκο, ότι το σκήπτρο θα το παίρνει το πρώτο παιδί του βασιλιά, ανεξάρτητα από το φύλο του.

Το βασίλειο του Νούμενορ διατηρήθηκε έως το τέλος της Δεύτερης Εποχής και συνεχώς αυξανόταν σε δύναμη και μεγαλείο και, ως τα μισά της εποχής εκείνης, οι Νουμενόριαν αυξάνονταν επίσης και σε σοφία και σε χαρά. Το πρώτο σημάδι της σκιάς που επρόκειτο να πέσει πάνω τους εμφανίστηκε στις μέρες του Ταρ-Μιναστίρ, του ενδέκατου βασιλέα. Αυτός ήταν που έστειλε ισχυρές δυνάμεις να βοηθήσει τον Γκιλ-γκάλαντ. Αγαπούσε τους Έλνταρ, αλλά τους ζήλευε. Οι Νουμενόριαν είχαν τότε εξελιχθεί σε σπουδαίους ναυτικούς, εξερευνώντας όλες τις θάλασσες ανατολικά και άρχισαν να ονειρεύονται τη Δύση και τα απαγορευμένα νερά. Και όσο πιο χαρούμενη γινόταν η ζωή τους, τόσο επιθυμούσαν να αποκτήσουν την αθανασία των Έλνταρ.

Μετά τον Μιναστίρ, μάλιστα, οι βασιλιάδες αχόρταγα επιζητούσαν πλούτο και δύναμη. Ο Αταναμίρ και οι διάδοχοί του επέβαλαν βαριά φορολογία και τα καράβια των Νουμενόριαν επέστρεφαν κατάφορτα από λάφυρα.

Πρώτος ο Ταρ-Αταναμίρ μίλησε ανοιχτά εναντίον της Απαγόρευσης και διακήρυξε ότι ήταν δικαιωματικά δική του η αθανασία των Έλνταρ. Έτσι, η σκιά πύκνωσε και η σκέψη του θανάτου σκοτείνιαζε τις καρδιές των ανθρώπων. Τότε οι Νουμενόριαν χωρίστη-

καν: από τη μία πλευρά ήταν οι βασιλείς και όσοι τους ακολουθούσαν, οι οποίοι αποξενώθηκαν από τους Έλνταρ και τους Βάλαρ, και από την άλλη ήταν οι λίγοι που αποκαλούσαν τους εαυτούς τους Πιστούς. Ζούσαν κυρίως στα δυτικά του νησιού.

Οι βασιλιάδες και όσοι τους ακολουθούσαν εγκατέλειψαν σιγά σιγά τις γλώσσες των Έλνταρ και, τέλος, ο εικοστός βασιλιάς πήρε το βασιλικό του όνομα στη γλώσσα του Νούμενορ και ονόμασε τον εαυτό του Αρ-Αντούνακορ, ο «Άρχοντας της Δύσης». Οι Πιστοί το θεώρησαν αυτό κακό οιωνό, γιατί έως τότε τον τίτλο αυτόν τον έδιναν μόνο σε έναν από τους Βάλαρ ή στον ίδιο τον Αρχαίο Βασιλέα[1]. Ο Αρ-Αντούνακορ άρχισε να καταδιώκει τους Πιστούς και τιμωρούσε όλους όσοι χρησιμοποιούσαν ανοιχτά τις ξωτικο-γλώσσες. Οι Έλνταρ έπαψαν πια να επισκέπτονται το Νούμενορ.

Η δύναμη και ο πλούτος των Νουμενόριαν παρ' όλα ταύτα συνέχισαν να αυξάνονται. Τα χρόνια τους όμως λιγόστεψαν καθώς μεγάλωνε ο φόβος τους για το θάνατο και έχασαν τη χαρά τους. Ο Ταρ-Παλαντίρ προσπάθησε να διορθώσει το κακό· ήταν όμως πολύ αργά. Διαμάχες και στάσεις ταλαιπωρούσαν το Νούμενορ. Όταν πέθανε, ο ανιψιός του, αρχηγός της επανάστασης, άρπαξε το θρόνο κι έγινε ο βασιλιάς Αρ-Φαραζόν. Ο Αρ-Φαραζόν ο Χρυσός ήταν ο πιο περήφανος και ο πιο ισχυρός απ' όλους τους βασιλείς και ήθελε να γίνει βασιλιάς όλου του κόσμου.

Αποφάσισε να προκαλέσει τον Σάουρον τον Μέγα για την εξουσία της Μέσης-γης και, τέλος, ο ίδιος αυτοπροσώπως άνοιξε πανιά επικεφαλής μεγάλου στόλου και αποβιβάστηκε στο Άμπαρ. Τόσο μεγάλη ήταν η δόξα και το μεγαλείο των Νουμενόριαν, ώστε οι υπηρέτες του Σάουρον τον εγκατέλειψαν και ο Σάουρον ταπεινώθηκε, δήλωσε υποταγή και εκλιπαρούσε συγγνώμη. Τότε ο Αρ-Φαραζόν, μέσα στην ανοησία της αλαζονείας του, τον πήρε αιχμάλωτο στο Νούμενορ. Πολύ γρήγορα όμως μάγεψε το βασιλιά κι έγινε ο κυριότερος σύμβουλός του. Σύντομα έστρεψε τις καρδιές όλων των Νουμενόριαν ξανά στο σκοτάδι, με εξαίρεση τα απομεινάρια των Πιστών.

Και ο Σάουρον είπε ψέματα στο βασιλιά, λέγοντας ότι η αιώνια ζωή θα γινόταν δική του, αν κυρίευε τη Γη των Αθανάτων και ότι η

1. I, σ. 308.

Απαγόρευση είχε επιβληθεί μόνο και μόνο για να εμποδίσει τους βασιλιάδες των Ανθρώπων να ξεπεράσουν τους Βάλαρ. «Οι μεγάλοι όμως βασιλιάδες παίρνουν ό,τι τους ανήκει δικαιωματικά», έλεγε.

Με τα πολλά, ο Αρ-Φαραζόν άκουσε τις συμβουλές του, γιατί ένιωσε τις μέρες του να λιγοστεύουν και ο φόβος του θανάτου τού είχε θολώσει το μυαλό. Ετοίμασε τότε το μεγαλύτερο στρατό που είχε δει ως τότε ο κόσμος και όταν όλα ετοιμάστηκαν, ήχησαν οι σάλπιγγες, μπήκε στα πλοία και άνοιξε πανιά. Παραβίασε την Απαγόρευση των Βάλαρ, πηγαίνοντας με πολεμική διάθεση για να αποσπάσει την αιώνια ζωή από τους Άρχοντες της Δύσης. Όταν όμως ο Αρ-Φαραζόν πάτησε το πόδι του στις ακτές του Άμαν του Ευλογημένου, οι Βάλαρ παρέδωσαν την κηδεμονία τους και ζήτησαν τη βοήθεια του Ενός και ο κόσμος άλλαξε. Το Νούμενορ έπεσε και το κατάπιε η Θάλασσα και η Χώρα την Αθανάτων απομακρύνθηκε για πάντα από τους κύκλους του κόσμου. Έτσι, χάθηκε η δόξα του Νούμενορ.

Οι τελευταίοι αρχηγοί των Πιστών, ο Ελέντιλ και οι γιοι του, γλίτωσαν απ' τον καταποντισμό μέσα σε εννέα καράβια. Μαζί τους είχαν ένα φιντανάκι του Νίμλοθ και τις Επτά πέτρινες Σφαίρες της Όρασης (δώρα των Έλνταρ στον οίκο τους)[1]. Τους παρέσυρε ο άνεμος μιας μεγάλης θύελλας και τους έριξε στις ακτές της Μέσηςγης. Εκεί ίδρυσαν στα βορειοδυτικά τα βασίλεια του Νούμενορ στην εξορία, την Αρνορ και την Γκόντορ[2]. Ο Ελέντιλ ήταν ο Υψηλός Βασιλέας και είχε εγκατασταθεί στο Βορρά, στην Ανούμινας. Τη διακυβέρνηση στο Νότο την είχε αναθέσει στους γιους του Ισίλντουρ και Ανάριον. Εκεί ίδρυσαν την Οσγκίλιαθ ανάμεσα στη Μίνας Ίθιλ και στη Μίνας Άνορ[3], όχι πολύ μακριά από τα όρια της Μόρντορ. Γιατί πίστευαν πως αυτό το καλό είχε προέλθει από την καταστροφή, δηλαδή ότι είχε χαθεί και ο Σάουρον.

Δεν ήταν όμως έτσι. Ο Σάουρον είχε όντως πιαστεί στην καταστροφή του Νούμενορ και το σώμα το οποίο είχε για τόσο πολλά χρόνια χάθηκε. Κατάφερε όμως να γυρίσει πίσω στη Μέση-γη, ένα πνεύμα κακού που το μετέφερε ένας μαύρος άνεμος. Δεν μπόρεσε

1. II, σ. 247, III, σ. 301.
2. I, σ. 318.
3. I, σ. 320.

ποτέ ξανά να πάρει μορφή που να φαίνεται ωραία στα μάτια των Ανθρώπων. Έγινε μαύρος και απαίσιος και η δύναμή του από τότε και ύστερα προερχόταν μόνο από τον τρόμο που προκαλούσε. Ξαναμπήκε στη Μόρντορ και κρύφτηκε εκεί για καιρό σιωπηλά. Ο θυμός του όμως ήταν μεγάλος όταν έμαθε πως ο Ελέντιλ, τον οποίο μισούσε περισσότερο από κάθε άλλον, του είχε ξεφύγει και ίδρυσε βασίλειο κοντά στα δικά του σύνορα.

Γι' αυτό, αργότερα άρχισε πόλεμο εναντίον των Εξορίστων, πριν ριζώσουν. Το Οροντρούιν άρχισε πάλι να ξερνά φωτιά και το ονομάτισαν εκ νέου στην Γκόντορ *Άμον Άμαρθ*, το Βουνό του Χαμού. Ο Σάουρον όμως χτύπησε πολύ νωρίς, προτού επανέλθει η δύναμή του, ενώ η δύναμη του Γκιλ-γκάλαντ είχε αυξηθεί στη διάρκεια της απουσίας του και στην Τελευταία Συμμαχία που έγινε εναντίον του, ο Σάουρον κατατροπώθηκε και του πήραν το Ένα Δαχτυλίδι[1]. Έτσι τελείωσε η Δεύτερη Εποχή.

(ii)
ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Η γενεαλογία του Βορείου Βασιλείου
Οι κληρονόμοι του Ισίλντουρ

Άρνορ. Ελέντιλ † Δ.Ε. 344[1], Ισίλντουρ †2, Βάλαντιλ 249[2]; Έλντακαρ 339, Αράνταρ 435, Τάρκιλ 515, Ταρόντορ 602, Βαλάντουρ †652, Ελέντουρ 777, Εαρέντουρ 861.

Αρθεντάιν. (Βασίλειο των Ντουνεντάιν). Άμλαϊθ του Φόρνοστ[3] (ο μεγαλύτερος γιος του Εαρέντουρ) 946, Μπέλεγκ 1029, Μάλορ 1110, Κελέφαρν 1191, Κελεμπρίντορ 1272, Μάλβεγκιλ 1349[4],

1. I, σ. 319.
2. Ήταν ο τέταρτος γιος του Ισίλντουρ, που γεννήθηκε στο Ίμλαντρις. Τα αδέλφια του σκοτώθηκαν στα Γκλάντεν Φιλντς.
3. Μετά τον Εαρέντουρ, οι βασιλιάδες στο Φόρνοστ έπαψαν να παίρνουν ονόματα στην υψηλή γλώσσα των Ξωτικών.
4. Μετά τον Μάβεγκιλ, οι βασιλείς στο Φόρνοστ πήραν ξανά την εξουσία σε ολόκληρη την Άρνορ και πήραν ονόματα με το πρόσφυμα *αρ* για να το καταδείξουν.

Άργκελεμπ Α΄ †1356, Άρβελεγκ Α΄ 1409, Αράφορ 1589, Αράφαντ 1964, Αρβέντουι (ο τελευταίος βασιλιάς) †1975. Τέλος του Βορείου Βασιλείου.

Αρχηγίσκοι. Άραναρθ (πρώτος γιος του Άρβέντουι) 2106, Αράχαελ 2177, Αράνουιρ 2247, Άραβιρ 2319, Αραγκορν Α΄ †2327, Αράγκλας 2455, Αραχαντ Ά΄ 2523, Άραγκοστ 2588, Αραβορν 2654, Άραχαντ Β΄ 2719, Αράσουιλ 2784, Άραθορν Ά΄ †2848, Αργκόνουι 2912, Άραντορ †2930, Αραθορν Β΄ †2933, Αραγκορν Β΄ Τ.Ε. 120.

Η γενεαλογία του Νοτίου Βασιλείου
Οι κληρονόμοι του Ανάριον

Βασιλείς της Γκόντορ. Ελέντιλ (Ισίλντουρ και) Ανάριον † Δ.Ε. 3440, Μένελντιλ γιος του Ανάριον 158, Κεμέντουρ 238, Εαρέντιλ 324, Ανάρντιλ 411, Όστοχερ 942, Ρομέντακιλ Α΄ (Τάροσταρ) †541, Τουράμπαρ 667, Ατάναταρ Ι 748, Σιριόντιλ 830. Εδώ ακολούθησαν τέσσερις «Πλοιο-βασιλιάδες».

Ταράνον Φαλάστουρ 913. Ήταν ο πρώτος άτεκνος βασιλιάς και τον διαδέχτηκε ο γιος του αδελφού του Ταρκίρναν. Εάρνιλ Α΄ †1936, Κιριάντιλ †1015, Χιαρμένтакιλ Α΄ (Κιρίαχερ) 1149. Η Γκόντορ έφτασε στο απόγειο της δύναμής της.

Ατάναταρ Β΄ Άλκαριν «ο Ένδοξος» 1226, Νάρμακιλ Α΄ 1294. Ήταν ο δεύτερος άτεκνος βασιλιάς και τον διαδέχτηκε ο μικρότερος αδελφός του Κάλμακιλ 1304, Μίναλκαρ (αντιβασιλέας 1240-1304), στέφθηκε βασιλιάς με το όνομα Ρομέντακιλ Β΄ 1304, πέθανε το 1366, Βάλακαρ. Στην εποχή του ξεκίνησε το πρώτο κακό που βρήκε την Γκόντορ: η διαμάχη μεταξύ των συγγενών για τη διαδοχή.

Ο Έλντακαρ γιος του Βάλακαρ (αρχικά είχε το όνομα Βινιθάρκα) εκθρονίστηκε το 1437. Κάσταμιρ ο Σφετεριστής †1447. Επανέρχεται στο θρόνο ο Έλντακαρ, ο οποίος πεθαίνει το 1490.

Αλνταμιρ (δεύτερος γιος του Έλντακαρ) †1540. Χιαρμέντακιλ Β΄ (Βινιάριον) 1621, Μινάρντιλ †1634, Τελέμναρ †1636. Ο Τελέμναρ και όλα του τα παιδιά χάθηκαν στην πανούκλα. Τον διαδέχθηκε ο ανιψιός του, γιος του Μινάσταν, που ήταν δεύτερος γιος του Μινάρντιλ. Ταρόντορ 1798, Τελουμέχταρ Ουμπάρντακιλ 1850, Νάρμακιλ Β΄ †1856, Καλιμέχταρ 1936, Όντοχερ †1944. Ο Όντοχερ

και οι δυο του γιοι έπεσαν στη μάχη. Ένα χρόνο αργότερα, το 1945, έδωσαν το στέμμα στο νικηφόρο στρατηγό Εάρνιλ, απόγονο του Τελουμέχταρ Ουμπάρντακιλ. Εάρνιλ Β΄ 2043, Εάρνουρ †2050. Εδώ η γενιά των βασιλέων διακόπτεται, ώσπου αναβιώνει με τον Ελέσσαρ Τέλκονταρ το 3019. Στο ενδιάμεσο διάστημα το βασίλειο το διοικούσαν οι επίτροποι.

Επίτροποι της Γκόντορ. Οίκος του Χούριν: Πελέντουρ 1998. Κυβέρνησε για ένα χρόνο μετά την πτώση του Όντοχερ και συμβούλεψε την Γκόντορ να απορρίψει τη διεκδίκηση του στέμματος από τον Αρβέντουι. Βορόντιλ ο Κυνηγός 2029[1]. Μάρντιλ Βορόνγονε «ο Σταθερός», ο πρώτος επίτροπος που ανέλαβε την εξουσία. Οι διάδοχοί του έπαψαν να χρησιμοποιούν ονόματα στην υψηλή γλώσσα των Ξωτικών.

Επίτροποι που κυβέρνησαν. Μάρντιλ 2080, Έρανταν 2116, Χέριον 2148, Μπέλεγκορν 2204, Χούριν Ά΄ 2244, Τούριν Α΄ 2278, Χάντορ 2395, Μπαραχίρ 2412, Ντίορ 2435, Ντένεθορ Α΄ 2477, Μπόρομιρ 2489, Κίριον 2567. Την εποχή αυτή ήρθαν οι Ροχίρριμ στο Καλενάρδον.

Χάλας 2605, Χούριν Β΄ 2628, Μπελέκθορ Α΄ 2655, Ορόντρεθ 2685, Εκτέλιον Α΄ 2698, Εγκάλμοθ 2743, Μπέρεν 2763, Μπέρεγκοντ 2811, Μπελέκθορ Β΄ 2872, Θορόντιρ 2882, Τούριν Β΄ 2914, Τούργκον 2953, Εκτέλιον Β΄ 2984, Ντένεθορ Β΄. Ήταν ο τελευταίος από τους επιτρόπους που κυβέρνησαν και τον διαδέχθηκε ο δεύτερος γιος του Φάραμιρ, άρχοντας των Έμιν Άρνεν, επίτροπος του βασιλιά Ελέσσαρ. Τ.Ε. 82.

1. Βλέπε III, σ. 16. Η παράδοση έλεγε ότι οι αγελάδες που υπήρχαν ακόμα κοντά στη θάλασσα του Ρουν προέρχονταν από την Αγελάδα του Araw, του κυνηγού των Βάλαρ, ο οποίος μόνος από τους Βάλαρ ερχόταν συχνά στη Μέση-γη τις Αρχαίες Μέρες. Στην υψηλή γλώσσα των Ξωτικών το όνομά του ήταν *Όρομε* (III, σ. 125).

(iii)
ΕΡΙΑΝΤΟΡ, ΑΡΝΟΡ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΙΣΙΛΝΤΟΥΡ

Το Ερίαντορ ήταν από παλιά το όνομα όλων των περιοχών ανάμεσα στα Ομιχλιασμένα και στα Γαλάζια Βουνά. Νότια σύνορά του είχε τον Γκριζονέρη και τον Γκλάντουιν, ο οποίος το διασχίζει πάνω από το Θάρμπαντ.

Την εποχή του μεγαλείου του, το βασίλειο της Άρνορ συμπεριελάμβανε όλο το Ερίαντορ, με εξαίρεση τις περιοχές πέρα από το Λουν και τις περιοχές ανατολικά του Γκριζονέρη και του Θορυβόνερου, όπου ήταν το Σκιστό Λαγκάδι και το Χόλιν. Πέρα από το Λουν ο τόπος ανήκε στα Ξωτικά, ένας τόπος ήσυχος και καταπράσινος, όπου δεν πήγαιναν οι Άνθρωποι. Οι Νάνοι ζούσαν και εξακολουθούν να ζουν στην ανατολική πλευρά των Γαλάζιων Βουνών, ιδιαίτερα σ' εκείνα τα μέρη νότια του Κόλπου του Λουν, όπου έχουν ορυχεία που τα δουλεύουν ακόμα. Για το λόγο αυτό συνήθιζαν να χρησιμοποιούν τον Μεγάλο Δρόμο, πράγμα που έκαναν από πολύ παλιά, πριν έρθουμε εμείς στο Σάιρ. Στα Γκρίζα Λιμάνια ήταν εγκατεστημένος ο Κίρνταν ο Ναυπηγός και κάποιοι λένε ότι ζει ακόμα εκεί, ώσπου να ανοίξει πανιά και το Τελευταίο Πλοίο για τη Δύση. Την εποχή που υπήρχαν βασιλιάδες, τα περισσότερα από τα Υψηλά Ξωτικά που εξακολουθούσαν να παραμένουν στη Μέση-γη ζούσαν μαζί με τον Κίρνταν ή στις παραθαλάσσιες περιοχές του Λίντον. Αν έχουν απομείνει μερικά, θα είναι ελάχιστα.

Το Βόρειο Βασίλειο και οι Ντουνεντάιν

Μετά τον Ελέντιλ και τον Ισίλντουρ ακολούθησαν οκτώ Υψηλοί Βασιλείς της Άρνορ. Μετά τον Εαρέντουρ, επειδή διαφωνούσαν οι γιοι του, το βασίλειο χωρίστηκε στα τρία: Άρθενταϊν, Ρουντάουρ και Κάρντολαν. Το Άρθενταϊν βρισκόταν βορειοδυτικά και περιελάμβανε τις περιοχές ανάμεσα στον Μπραντιγουάιν και στο Λουν, καθώς επίσης και την περιοχή στα βόρεια του Μεγάλου Δρόμου και τους Λόφους των Καιρών. Το Ρουντάουρ βρισκόταν βορειοανατολικά, ανάμεσα στα Ρουμάνια των Γιγάντων (Έντενμουρς), τους Λόφους των Καιρών και τα Ομιχλιασμένα Βουνά, κα-

θώς επίσης και το Ανγκλ, ανάμεσα στους ποταμούς Ασημόπηγο και Θορυβόνερο. Το Κάρντολαν βρισκόταν νότια, με σύνορα τον ποταμό Μπραντιγουάιν τον Γκριζονέρη και τον Μεγάλο Δρόμο.

Στο Άθερνταϊν η γενιά του Ισίλντουρ διατηρήθηκε και άντεξε, ενώ γρήγορα χάθηκε στο Κάρντολαν και στο Ρουντάουρ. Συχνά γίνονταν ένοπλες συρράξεις ανάμεσα στα βασίλεια και αυτό επιτάχυνε την παρακμή των Ντουνεντάιν. Η κυριότερη αιτία διαφωνίας ήταν η κυριότητα των Λόφων των Καιρών και της περιοχής δυτικά προς το Μπρι. Και το Ρουντάουρ και το Κάρντολαν επιθυμούσαν να έχουν την Κορυφή των Καιρών (Άμον Σουλ), που υψωνόταν στα κοινά τους σύνορα, επειδή στον πύργο του Άμον Σουλ υπήρχε το κυριότερο *Παλαντίρ* και τα άλλα δύο βρίσκονταν στη φύλαξη του Άθερνταϊν.

«Στην αρχή της βασιλείας του Μάλβεγκιλ του Άθερνταϊν έφτασε το κακό στην Άρνον. Επειδή την εποχή εκείνη το βασίλειο της Άνγκμαρ δέσποζε στο Βορρά, πέρα από τα Ρουμάνια των Γιγάντων. Η επικράτειά του απλωνόταν και από τις δύο πλευρές των βουνών κι εκεί είχαν συγκεντρωθεί πολλοί κακοί Άνθρωποι, Ορκ και άλλα κακοποιά πλάσματα. [Ο άρχοντας του τόπου εκείνου ήταν γνωστός με το όνομα Μάγος-βασιλιάς, αλλά δεν έγινε γνωστό, παρά πολύ αργότερα, ότι αυτός ήταν ο αρχηγός των Δαχτυλιδοφαντασμάτων, που είχε έρθει βόρεια με σκοπό να αφανίσει τους Ντουνεντάιν της Άρνορ, ελπίζοντας στην έλλειψη ενότητας μεταξύ τους, αφού η Γκόντορ ήταν ισχυρή.]»

Κατά τις μέρες του Άργκελεμπ, γιου του Μάλβεγκιλ, επειδή στα άλλα βασίλεια δεν υπήρχαν απόγονοι του Ισίλντουρ, οι βασιλιάδες του Άρθενταϊν διεκδίκησαν ξανά την κυριαρχία σε ολόκληρη την Άρνορ. Το Ρούνταουρ αντιστάθηκε στη διεκδίκηση. Εκεί οι Ντουνεντάιν ήταν ελάχιστοι και είχε πάρει την εξουσία ένας κακός άρχοντας των Ανθρώπων στους Λόφους, ο οποίος συνεργαζόταν κρυφά με την Άνγκμαρ. Ο Αργκέλεμπ επομένως οχύρωσε τους Λόφους των Καιρών[1], αλλά σκοτώθηκε στη μάχη κατά του Ρουντάουρ και της Άνγκμαρ.

Ο Άρβελεγκ, γιος του Άργκελεμπ, με τη βοήθεια του Κάρντολαν και του Λίντον, ανάγκασε τους εχθρούς να υποχωρήσουν από

1. Ι, σ. 244.

τους Λόφους και για πολλά χρόνια το Άθερνταϊν και το Κάρντολαν κρατούσαν με στρατιωτικές δυνάμεις τα σύνορα από τους Λόφους των Καιρών, τον Μεγάλο Δρόμο και τον κάτω Άσημόφλεβο. Λέγεται ότι την εποχή εκείνη πολιορκήθηκε και το Σκιστό Λαγκάδι.

Ένα πολυάριθμο στράτευμα ξεκίνησε από την Άνγκμαρ το 1409 και, αφού πέρασε το ποτάμι, εισέβαλε στο Κάρντολαν και πολιόρκησε την Κορυφή των Καιρών. Οι Ντουνεντάιν νικήθηκαν και ο Άρβελεγκ σκοτώθηκε. Ο πύργος του Άμον Σουλ πυρπολήθηκε και καταστράφηκε εκ θεμελίων. Το *Παλαντίρ* όμως γλίτωσε και το μετέφεραν κατά την οπισθοχώρηση στο Φόρνοστ. Το Ρουντάουρ βρισκόταν στην κατοχή Ανθρώπων κακών, κάτω από την εξουσία της Άνγκμαρ[1] και όσοι Ντουνεντάιν απέμειναν, είτε τους σκότωσαν είτε έφυγαν κυνηγημένοι δυτικά. Το Κάρντολαν ερημώθηκε. Ο Αράφορ, γιος του Άρβελεγκ, δεν είχε ενηλικιωθεί ακόμα, ήταν όμως γενναίος και με τη βοήθεια του Κίρνταν απώθησε τον εχθρό από το Φόρνοστ και τους Βόρειους Λόφους. Κάποια υπολείμματα των πιστών από τους Ντουνεντάιν του Κάρντολαν προέβαλαν αντίσταση στο Τιρν Γκόρθαντ (τους Λόφους των Θολωτών Τάφων) ή βρήκαν καταφύγιο στο γειτονικό δάσος.

Λέγεται ότι η Άνγκμαρ υποτάχτηκε για λίγο από τα Ξωτικά του Λίντον και από το Σκιστό Λαγκάδι, γιατί ο Έλροντ έφερε βοήθεια από το Λόριεν πέρα απ' τα βουνά. Εκείνη την εποχή ήταν που οι Στουρ, που είχαν εγκατασταθεί στο Ανγκλ (ανάμεσα στον Ασημόφλεβο και στον Θορυβόνερο), κατέφυγαν δυτικά και νότια εξαιτίας των πολέμων και του φόβου της Άνγκμαρ και επειδή ο τόπος και το κλίμα του Ερίαντορ, ιδιαίτερα προς τα ανατολικά, χειροτέρεψε και έγινε εχθρικό. Μερικοί ξαναγύρισαν στην Έρημη Χώρα και εγκαταστάθηκαν πλάι στον Γκλάντεν και έγιναν ένας παραποτάμιος λαός ψαράδων.

Στις μέρες του Άργκελεμπ Β΄ έφτασε η πανούκλα στο Ερίαντορ από τα νοτιοανατολικά και ο περισσότερος κόσμος του Κάρντολαν χάθηκε, ιδιαίτερα στο Μινχίριαθ. Οι Χόμπιτ και όλοι οι άλλοι λαοί υπέφεραν τα πάνδεινα, αλλά η πανούκλα εξασθενούσε όσο προχωρούσε προς τα βόρεια, και τα βορινά μέρη του Άρθενταϊν τα-

1. I, σ. 265.

λαιπωρήθηκαν λιγότερο. Εκείνη την εποχή έφτασε το τέλος των Ντουνεντάιν του Κάρντολαν και πονηρά πνεύματα από την Άνγκμαρ και το Ρουντάουρ μπήκαν στους εγκαταλειμμένους θολωτούς τάφους και εγκαταστάθηκαν.

«Λέγεται ότι οι θολωτοί τάφοι του Τιρν Γκόρθαντ, όπως λέγονταν οι Λόφοι των Θολωτών Τάφων παλιά, είναι πολύ αρχαίοι και πολλοί απ' αυτούς είχαν κατασκευαστεί τις μέρες του παλιού κόσμου της Πρώτης Εποχής από τους προγόνους των Εντάιν, πριν διασχίσουν τα Γαλάζια Βουνά και περάσουν στο Μπελέριαντ, από το οποίο μόνο το Λίντον έχει απομείνει (Χάρλιντον και Φόρλιντον). Εκείνους τους λόφους, λοιπόν, τους σέβονταν οι Ντουνεντάιν μετά την επιστροφή τους και εκεί ήταν θαμμένοι πολλοί άρχοντες και βασιλιάδες τους. [Κάποιοι λένε ότι ο θολωτός τάφος όπου βρέθηκε κλεισμένος ο Δαχτυλιδοκουβαλητής ήταν εκείνος του τελευταίου πρίγκιπα του Κάρντολαν, που είχε πέσει στον πόλεμο του 1409.]»

«Το 1974 η δύναμη της Άνγκμαρ αυξήθηκε πάλι και ο Μάγος-βασιλιάς έκανε επίθεση εναντίον του Άρθενταϊν πριν τελειώσει ο χειμώνας. Κυρίεψε το Φόρνοστ και σκόρπισε τους περισσότερους από τους Ντουνεντάιν που είχαν απομείνει στο Λουν. Ανάμεσά τους ήταν και οι γιοι του βασιλιά. Ο βασιλιάς Αρβέντουι όμως κράτησε στους Βόρειους Λόφους ως το τέλος και ύστερα ξέφυγε βόρεια με μερικούς από τη φρουρά του. Κατάφεραν να γλιτώσουν χάρη στην ταχύτητα των αλόγων τους.

»Για λίγο ο Αρβέντουι κρύφτηκε στις στοές των παλιών ορυχείων των Νάνων, στη βορεινή απόληξη των Βουνών, αλλά τελικά η πείνα τον ανάγκασε να ζητήσει τη βοήθεια των Λόσοθ, των Χιονανθρώπων του Φορόχελ[1]. Βρήκε μερικούς σ' έναν καταυλισμό

1. Αυτοί είναι ένας παράξενος, εχθρικός λαός, υπολείμματα των Φόροντγοάιθ, ενός αρχαίου λαού, οι οποίοι ήταν συνηθισμένοι στα μεγάλα κρύα του βασίλειου του Μόργκοθ. Το κρύο αυτό επικρατεί ακόμα στην περιοχή εκείνη, αν και δεν απέχει πάνω από εκατό λεύγες βόρεια από το Σάιρ. Οι Λόσοθ φτιάχνουν τα σπίτια τους στο χιόνι και λέγεται ότι μπορούν και τρέχουν στον πάγο με κόκαλα στα πόδια τους και έχουν κάρα χωρίς ρόδες. Ζουν, απροσπέλαστοι για τους εχθρούς τους, στο μεγάλο ακρωτήριο του Φορόχελ που προστατεύει από τα βρειοδυτικά τον τεράστιο ομώνυμο κόλπο. Συχνά όμως στήνουν πρόχειρους καταυλισμούς στα νότια παράλια του κόλπου, στους πρόποδες των Βουνών.

στην παραλία. Δεν τον βοήθησαν όμως πρόθυμα, γιατί δεν είχε τίποτα να τους δώσει, εκτός από μερικά κοσμήματα που δεν είχαν αξία γι' αυτούς. Εξάλλου, έτρεμαν τον Μάγο-βασιλιά, ο οποίος (έλεγαν) μπορούσε να προκαλέσει παγετό ή να κάνει τα χιόνια να λιώσουν με τα μάγια του. Αλλά λίγο γιατί λυπήθηκαν το σκελετωμένο βασιλιά και τους άντρες του και λίγο γιατί φοβήθηκαν τα όπλα τους, τους έδωσαν λίγα τρόφιμα και τους έχτισαν χιονοκαλύβες. Εκεί ο Αρβέντουι αναγκάστηκε να περιμένει, ελπίζοντας να έρθει βοήθεια από τα νότια, γιατί τα άλογά του είχαν ψοφήσει.

»Όταν ο Κίρνταν πληροφορήθηκε από τον Άραναρθ, το γιο του Αρβέντουι, για τη φυγή του βασιλιά προς τα βόρεια, έστειλε αμέσως ένα καράβι στο Φορόχελ να ψάξει να τον βρει. Το πλοίο έφτασε τελικά ύστερα από πολλές μέρες, επειδή οι άνεμοι ήταν αντίθετοι και οι ναύτες είδαν από μακριά τη μικρή φωτιά από διάφορα ξύλα που έβρισκαν στην παραλία, την οποία οι χαμένοι άντρες με κόπο κατάφερναν να διατηρούν αναμμένη. Ο χειμώνας όμως αργούσε να φύγει εκείνη τη χρονιά και, μόλο που ήταν Μάρτιος τότε, ο πάγος μόλις που είχε αρχίσει να σπάει και εκτεινόταν σε μεγάλη απόσταση μέσα στη θάλασσα.

»Όταν οι Χιονάνθρωποι είδαν το πλοίο, έμειναν κατάπληκτοι και φοβήθηκαν, γιατί, απ' όσο μπορούσαν να θυμηθούν, ποτέ δεν είχαν δει τέτοιο πλοίο στη θάλασσα. Η διάθεσή τους όμως ήταν πιο φιλική και έσυραν το βασιλιά και όσους άντρες του είχαν επιζήσει στον πάγο με τα κάρα τους, που γλιστρούσαν χωρίς ρόδες, όσο πιο βαθιά τολμούσαν. Και με τον τρόπο αυτό μπόρεσε να φτάσει κοντά τους μια βάρκα από το πλοίο.

»Οι Χιονάνθρωποι όμως ήταν ανήσυχοι. Έλεγαν πως ο άνεμος μύριζε κίνδυνο. Και ο αρχηγός των Λόσοθ είπε στον Αρβέντουι: "Μην καβαλήσεις αυτό το τέρας της θάλασσας! Αν έχουν μαζί τους, πες στους ναύτες να μας φέρουν τροφή και ό,τι άλλο χρειαζόμαστε και να μείνετε εδώ ώσπου να φύγει ο Μάγος-βασιλιάς. Γιατί η δύναμή του μικραίνει το καλοκαίρι. Τώρα όμως η ανάσα του είναι θανατερή και το παγωμένο του χέρι μακρύ."

»Ο Αρβέντουι όμως δεν άκουσε τις συμβουλές του. Τον ευχαρίστησε και την ώρα του αποχωρισμού του έδωσε το δαχτυλίδι του, λέγοντας: "Αυτό το δαχτυλίδι έχει αξία ανυπολόγιστη, γιατί είναι πολύ αρχαίο. Δεν έχει κάποια δύναμη, πέρα από την εκτίμηση που

του έχουν όσοι αγαπούν τον Οίκο μου. Δε θα σε βοηθήσει πουθενά, αλλά αν ποτέ βρεθείς σε ανάγκη, οι δικοί μου θα το εξαγοράσουν με μεγάλες ποσότητες απ' όλα όσα επιθυμείτε"[1].

»Οι συμβουλές του Λόσοθ όμως ήταν σωστές είτε τυχαία είτε από πρόοραση· γιατί πριν το πλοίο καταφέρει να βγει στην ανοιχτή θάλασσα, σηκώθηκε αέρας και μεγάλη τρικυμία μαζί με χιόνι απ' το Βορρά, που τους έκοψε εντελώς την ορατότητα. Η θύελλα έριξε το πλοίο πάνω στους πάγους και το περικύκλωσε με πάγο. Ακόμα και οι ναυτικοί του Κίρνταν στάθηκε αδύνατο να κάνουν κάτι. Τη νύχτα ο πάγος έσπασε την καρίνα και το πλοίο βούλιαξε. Έτσι χάθηκε ο Αρβέντουι, ο τελευταίος βασιλιάς, και μαζί του θάφτηκαν στη θάλασσα τα *παλαντίρι*[2]. Τα νέα του ναυαγίου του Φορόχελ τα είπαν πολύ αργότερα οι Χιονάνθρωποι.»

Ο λαός του Σάιρ κατάφερε να επιβιώσει, αν και ο πόλεμος πέρασε από πάνω τους και οι περισσότεροι έφυγαν και κρύφτηκαν. Έστειλαν μερικούς τοξότες να βοηθήσουν το βασιλιά, οι οποίοι δε γύρισαν ποτέ. Άλλοι πήγαν στη μάχη τότε που κατατροπώθηκε η Άνγκμαρ (περισσότερα γι' αυτήν υπάρχουν στα χρονικά του Νότου). Αργότερα, στην περίοδο ειρήνης που ακολούθησε, ο λαός του Σάιρ απέκτησε αυτοδιοίκηση και ευημέρησε. Στη θέση του βασιλιά έβαλαν έναν Θάιν και ήταν ευχαριστημένοι, αν και για καιρό πολλοί περίμεναν να επιστρέψει ο βασιλιάς. Τέλος, όμως, κι αυτή η ελπίδα ξεχάστηκε κι έμεινε μόνο η φράση *Σαν γυρίσει ο βασιλιάς,* που τη χρησιμοποιούσαν για κάτι καλό που δεν υπήρχε περίπτωση

1. Έτσι διασώθηκε το δαχτυλίδι του Οίκου του Ισίλντουρ. Αργότερα οι Ντουνεντάιν πλήρωσαν λύτρα και το πήραν πίσω. Λέγεται ότι το δαχτυλίδι αυτό δεν ήταν άλλο παρά το δαχτυλίδι που είχε δώσει ο Φέλαγκαντ της Νάργκοθροντ στον Μπαραχίρ και ο Μπέρεν το είχε ξαναβρεί με μεγάλο κίνδυνο.

2. Ήταν οι σφαίρες της Ανούμινας και του Άμον Σουλ. Η μόνη σφαίρα που απέμεινε στο Βορρά ήταν εκείνη που βρισκόταν στα Έμιν Μπέραϊντ, η οποία είναι προσανατολισμένη προς τον κόλπο του Λουν. Τη σφαίρα αυτή τη φύλαγαν τα ξωτικά και, μόλο που ποτέ δεν το ξέραμε, ήταν εκεί ώσπου ο Κίρνταν την έβαλε στο καράβι του Έλροντ τότε που έφυγε. (Ι, σσ. 59, 143). Λέγεται όμως ότι, αντίθετα από τις άλλες, η σφαίρα αυτή δεν επικοινωνούσε μαζί τους, αλλά έβλεπε μόνο προς τη θάλασσα. Την είχε βάλει ο Ελέντιλ εκεί για να βλέπει την Ερέσσεα και τη χαμένη Δύση. Αλλά οι κυρτωμένες θάλασσες είχαν κρύψει το Νούμενορ για πάντα.

να γίνει ή κάτι κακό που δεν υπήρχε περίπτωση να διορθωθεί. Ο πρώτος Θάιν του Σάιρ ήταν ο Μπούκα από το Μάρις, από τον οποίο λένε ότι κατάγονται οι Όλντμπακ. Έγινε Θάιν το 379 με το δικό μας μέτρημα (1979).

Με τον Αρβέντουι τελείωσε το βασίλειο του Βορρά, γιατί ελάχιστοι είχαν απομείνει από τους Ντουνεντάιν και όλοι οι λαοί του Ερίαντορ είχαν ελαττωθεί. Όμως το αίμα της βασιλικής γενιάς ακόμα κυλούσε στις φλέβες των αρχηγίσκων των Ντουνεντάιν, πρώτος από τους οποίους ήταν ο Άραναρθ, ο γιος του Αρβέντουι. Ο γιος του ο Αράχαελ μεγάλωσε στο Σκιστό Λαγκάδι, το ίδιο και όλοι οι γιοι των αρχηγών ύστερα απ' αυτόν. Εκεί επίσης κρατούσαν και τα κειμήλια του Οίκου τους: το δαχτυλίδι του Μπαραχίρ, τα κομμάτια του Νάρσιλ, το άστρο του Ελέντιλ και το σκήπτρο της Ανούμινας[1].

«Όταν το βασίλειο έσβησε, οι Ντουνεντάιν πέρασαν στη σκιά κι έγιναν ένας κρυφός περιπλανώμενος λαός και τα κατορθώματα και οι κόποι τους δεν καταγράφηκαν ούτε έγιναν τραγούδια τις περισσότερες φορές. Από την αναχώρηση του Έλροντ και έπειτα, λίγοι τους θυμούνται πια. Αν και, ακόμη και πριν από το τέλος της Άγρυπνης Ειρήνης, κακοποιά στοιχεία αρχίζουν ξανά να επιτίθε-

1. Το σκήπτρο ήταν το κυριότερο σύμβολο του βασιλικού οίκου του Νούμενορ, μας λέει ο βασιλιάς. Το ίδιο ίσχυε και στην Άρνορ, που οι βασιλιάδες της δε φορούσαν κορόνα αλλά ένα λευκό πετράδι το Ελεντίλμιρ, το άστρο του Ελέντιλ, δεμένο στο μέτωπό τους με ασημένια κορδέλα (I, σ. 193, III, σσ. 138, 155, 295). Μιλώντας για κορόνα (I, σσ. 224, 324) ο Μπίλμπο αναμφίβολα μιλούσε για την Γκόντορ. Φαίνεται να είχε μάθει καλά όλα όσα αφορούσαν τη γενιά του Άραγκορν. Το σκήπτρο του Νούμενορ λέγεται ότι χάθηκε με τον Αρ-Φαραζόν. Το σκήπτρο της Ανούμινας ήταν το ασημένιο ραβδί των αρχόντων του Αντούνιε και ίσως τώρα να είναι το αρχαιότερο ανθρώπινο κατασκεύασμα που υπήρχε στη Μέση-γη. Ήταν ήδη περισσότερο από πέντε χιλιάδων ετών όταν ο Έλροντ το παρέδωσε στον Άραγκορν (III, σ. 302). Η κορόνα της Γκόντορ προερχόταν από ένα πολεμικό κράνος του Νούμενορ. Στην αρχή ήταν πραγματικά ένα απλό κράνος. Λέγεται ότι ήταν αυτό που φορούσε ο Ισίλντουρ στη Μάχη του Ντάγκορλαντ (γιατί το κράνος του Ανάριον είχε κομματιαστεί από μια πέτρα που του έριξαν από το Μπαράντ-ντουρ και τον σκότωσαν). Αλλά την εποχή του Ατάναταρ Άλκαριν το αντικατέστησαν με εκείνο που χρησιμοποιήθηκε στη στέψη του Άραγκορν, που ήταν στολισμένο με πολύτιμα πετράδια.

νται στο Ερίαντορ και να εισβάλλουν κρυφά. Οι αρχηγίσκοι γενικά ζούσαν ως το τέλος της μακρόχρονης ζωής τους. Τον Άραγκορν Α΄ λέγεται ότι τον σκότωσαν λύκοι, οι οποίοι από τότε έγιναν ένας από τους κινδύνους του Ερίαντορ, που δεν έχει ακόμα λήξει. Τον καιρό του Άραχαντ Α', οι Ορκ που είχαν, όπως φάνηκε αργότερα, καταλάβει κρυφά από καιρό διάφορα κρησφύγετα στα Ομιχλιασμένα Βουνά, έτσι ώστε να αποκλείσουν όλα τα περάσματα προς το Ερίαντορ, ξαφνικά έπαψαν να κρύβονται. Το 2509 η Κελέμπριαν, η γυναίκα του Έλροντ, ταξίδευε για το Λόριεν, όταν έπεσε σε ενέδρα στο Πέρασμα του Κόκκινου Κέρατου. Εκεί η συνοδεία της σκόρπισε από την ξαφνική επίθεση των Ορκ, που έτσι μπόρεσαν και την έπιασαν και την πήραν μαζί τους. Ο Έλανταν κι ο Έλροχιρ τους ακολούθησαν και την έσωσαν, όχι όμως πριν τη βασανίσουν και πριν την τραυματίσουν με ένα δηλητηριασμένο όπλο[1]. Την έφεραν πίσω στο Ίμλαντρις και, μόλο που ο Έλροντ θεράπευσε το σώμα της, έχασε όλη τη χαρά της στη Μέση-γη και την επόμενη χρονιά πήγε στα Λιμάνια και έφυγε, διασχίζοντας τη θάλασσα. Αργότερα, τον καιρό του Αράσουιλ, οι Ορκ, που είχαν πάλι πολλαπλασιαστεί στα Ομιχλιασμένα Βουνά, άρχισαν να λεηλατούν τον τόπο και οι Ντουνεντάιν και οι γιοι του Έλροντ πολεμούσαν εναντίον τους. Τότε, μια μεγάλη συμμορία έφτασε νότια ως το Σάιρ, αλλά τους απώθησε ο Μπάντομπρας Τουκ[2].

»Υπήρξαν δεκαπέντε αρχηγίσκοι, πριν γεννηθεί ο δέκατος έκτος και τελευταίος, ο Άραγκορν Β΄, ο οποίος έγινε ξανά βασιλιάς της Γκόντορ και της Άρνον μαζί. "Τον αποκαλούμε ο βασιλιάς μας και όταν έρχεται βόρεια στο σπίτι του, στην ξαναχτισμένη Ανούμινας, και μένει για λίγο στη λίμνη Έβεντιμ, τότε όλοι χαίρονται στο Σάιρ. Δεν μπαίνει όμως στη χώρα, δεμένος από το νόμο που θέσπισε, ότι κανένας από τους μεγάλους Ανθρώπους δε θα περνά τα σύνορά της. Έρχεται όμως συχνά με πολλούς ωραίους Ανθρώπους ως τη Μεγάλη Γέφυρα κι εκεί καλωσορίζει τους φίλους του και όλους όσοι θέλουν να τον δουν. Μερικοί, μάλιστα, φεύγουν μαζί του και μένουν στο σπίτι του για όσον καιρό θέλουν. Ο Θάιν Πέρεγκριν έχει πάει εκεί πολλές φορές, το ίδιο και ο μα-

1. I, σ. 298.
2. I, σ. 7, III, σ. 357.

στρο-Σάμγουαϊζ ο δήμαρχος. Η κόρη του η Έλανορ η Ωραία ήταν μια από τις κυρίες επί των τιμών της βασίλισσας."»

Η περηφάνια και το θαύμα της Βορινής Γενιάς ήταν ότι, αν και η δύναμή τους είχε χαθεί και ο λαός τους είχε αποδεκατιστεί, ύστερα από τόσες γενιές η διαδοχή διατηρήθηκε αδιάσπαστη από πατέρα σε γιο. Επίσης, ενώ η διάρκεια της ζωής των Ντουνεντάιν όλο και λιγόστευε στη Μέση-γη, μετά το τέλος των βασιλιάδων τους η ελάττωση ήταν ταχύτερη στην Γκόντορ. Πολλοί από τους αρχηγίσκους του Βορρά εξακολουθούσαν να ζουν τα διπλάσια χρόνια από τους Ανθρώπους και πολύ περισσότερο και από τις μέρες που φτάνουν και οι γεροντότεροι από εμάς. Ο Άραγκορν μάλιστα έφτασε τα διακόσια δέκα, περισσότερα απ' όλους της γενιάς του μετά το βασιλέα Αρβέγκιλ. Αλλά στο πρόσωπο του Άραγκορν του Ελέσσαρ το μεγαλείο των αρχαίων βασιλιάδων ανανεώθηκε.

(iv)
Η ΓΚΟΝΤΟΡ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΡΙΟΝ

Υπήρξαν τριάντα ένας βασιλιάδες στην Γκόντορ μετά τον Ανάριον, που έπεσε στην πολιορκία του Μπαράντ-ντουρ. Αν και ο πόλεμος ποτέ δε σταμάτησε στα σύνορά τους, για περισσότερο από χίλια χρόνια οι Ντουνεντάιν του Νότου αυξήθηκαν σε πλούτο και δύναμη στη θάλασσα και στη στεριά, ως τη βασιλεία του Ατάναταρ Β΄, ο οποίος ονομάστηκε Αλκάριν ο Ένδοξος. Όμως τα σημάδια της φθοράς είχαν ήδη από τότε κάνει την εμφάνισή τους. Οι υψηλά ιστάμενοι Άνθρωποι του Νότου παντρεύονταν αργά κι έκαναν πολύ λίγα παιδιά. Ο πρώτος άτεκνος βασιλιάς ήταν ο Φαλάστουρ και ο δεύτερος ο Νάρμακιλ Α΄, ο γιος του Ατάναταρ Αλκάριν.

Ο Όστοχερ, ο έβδομος βασιλιάς, έχτισε ξανά τη Μίνας Ανορ, όπου αργότερα πήγαιναν τα καλοκαίρια οι βασιλιάδες αντί να μένουν στην Οσγκίλιαθ. Στη διάρκεια της βασιλείας του η Γκόντορ δέχτηκε την πρώτη επίθεση από τους άγριους Ανατολίτες. Ο γιος του όμως ο Τάροσταρ τους νίκησε και τους έδιωξε από τη χώρα. Επονομάστηκε Ρομέντακιλ ο «Νικητής της Ανατολής». Αργότερα όμως έπεσε στη μάχη ενάντια σε νέες ορδές Ανατολιτών. Ο Του-

ράμπαρ, ο γιος του, εκδικήθηκε το θάνατό του και επέκτεινε την κυριαρχία του προς ανατολάς.

Με τον Ταράνον, το δωδέκατο βασιλιά, ξεκίνησε η γενιά των Πλοιο-βασιλιάδων, οι οποίοι ναυπήγησαν στόλους και επέκτειναν την ισχύ της Γκόντορ δυτικά και νότια των εκβολών του Άντουιν. Σε ανάμνηση των νικηφόρων εκστρατειών του επικεφαλής του στρατού του, ο Ταράνον στέφθηκε βασιλιάς με το όνομα Φαλάστουρ ο «Άρχοντας των Ακτών».

Ο Εάρνιλ Α΄, ο ανιψιός του, που τον διαδέχθηκε, επισκεύασε το αρχαίο λιμάνι του Πελάργκιρ κι έφτιαξε μεγάλο στόλο. Πολιόρκησε από ξηρά και θάλασσα την Άμπαρ και την κατέλαβε. Αυτή έγινε μεγάλο λιμάνι και φρούριο της δύναμης της Γκόντορ[1]. Ο Εάρνιλ όμως δεν έζησε πολύ μετά το θρίαμβό του. Χάθηκε με πολλά καράβια και άντρες σε μια μεγάλη τρικυμία έξω από την Άμπαρ. Ο γιος του ο Κιριάντιλ εξακολούθησε να ναυπηγεί πλοία. Οι Άνθρωποι όμως του Χαράντ, με επικεφαλής τους άρχοντες που είχαν εκδιωχθεί από την Άμπαρ, ήρθαν με μεγάλες δυνάμεις εναντίον του και ο Κιριάντιλ έπεσε στη μάχη στο Χαραντγουάιθ.

Η Άμπαρ πολιορκήθηκε για πολλά χρόνια, αλλά δεν μπορούσαν να την πάρουν γιατί η θαλάσσια δύναμη της Γκόντορ ήταν μεγάλη. Ο Κιρίαχερ, ο γιος του Κιριάντιλ, περίμενε και, τέλος, όταν είχε συγκεντρώσει αρκετές δυνάμεις, κατέβηκε από τα βόρεια από ξηρά και από θάλασσα και, περνώντας τον ποταμό Χάρνεν, με τα στρατεύματά του κατατρόπωσε τους Ανθρώπους του Χαράντ, των οποίων οι βασιλιάδες δήλωσαν υποταγή στην Γκόντορ (1050). Ο Κιρίαχερ τότε επονομάστηκε Χιαρμέντακιλ ο «Νικητής του Νότου».

Κανείς εχθρός δεν τόλμησε ποτέ να αμφισβητήσει τη δύναμη του Χιαρμέντακιλ στο υπόλοιπο της μακρόχρονης βασιλείας του.

1. Το μεγάλο ακρωτήριο και ο σχεδόν κλειστός κόλπος της Άμπαρ ανήκε στο Νούμενορ από πολύ παλιά. Αποτελούσε όμως κρησφύγετο των ανθρώπων του βασιλιά, που αργότερα ονομάστηκαν Μαύροι Νουμενόριαν, τους οποίους είχε διαφθείρει ο Σάουρον και οι οποίοι πάνω απ' όλα μισούσαν όσους ακολουθούσαν τον Ελέντιλ. Μετά την πτώση του Σάουρον, η φυλή τους γρήγορα ελαττώθηκε και αναμείχθηκαν με τους Ανθρώπους της Μέσης-γης. Κράτησαν όμως αμείωτο το μίσος τους για την Γκόντορ. Την Άμπαρ, επομένως, την πήραν με μεγάλες απώλειες.

Βασίλεψε για εκατόν τριάντα τέσσερα χρόνια. Είχε τη δεύτερη μακροβιότερη βασιλεία από όλη τη γενιά του Ανάριον. Στις μέρες του η Γκόντορ έφτασε στο απόγειο της δόξας της. Το βασίλειο τότε εκτεινόταν βόρεια ως το Κέλεμπραντ και τα δυτικά όρια του Δάσους της Σκοτεινιάς· προς τα δυτικά ως τον Γκριζονέρη· ανατολικά ως την εσωτερική θάλασσα Ρουν· νότια ως τον ποταμό Χάρνεν κι από εκεί κατά μήκος της ακτής ως το ακρωτήριο και το λιμάνι της Άμπαρ. Οι Άνθρωποι που ζούσαν στις κοιλάδες του Άντουιν αναγνώριζαν την εξουσία της και οι βασιλείς του Χαράντ δήλωναν υποταγή στην Γκόντορ. Οι γιοι τους μεγάλωναν όμηροι στην αυλή του βασιλιά. Η Μόρντορ ήταν έρημη, αλλά την παρακολουθούσαν από τα μεγάλα φρούρια που φύλαγαν τα περάσματα.

Έτσι τέλειωσε η γενιά των Πλοιο-βασιλιάδων. Ο Ατάναταρ Αλκάριν, γιος του Χιαρμέντακιλ, έζησε τόσο μεγαλόπρεπα, ώστε ο κόσμος έλεγε ότι *τα παιδιά της Γκόντορ είχαν πολύτιμα πετράδια για να παίζουν βόλους*. Ο Ατάναταρ όμως αγαπούσε την καλοπέραση και δεν έκανε τίποτα για να διατηρήσει τη δύναμη που είχε κληρονομήσει, το ίδιο και οι δυο του γιοι. Η κάμψη της Γκόντορ είχε ήδη αρχίσει πριν από το θάνατό του και αυτό αναμφίβολα το παρακολουθούσαν οι εχθροί του. Η παρακολούθηση της Μόρντορ παραμελήθηκε. Παρ' όλα αυτά, ήταν στις μέρες του Βάλακαρ που το πρώτο μεγάλο κακό βρήκε την Γκόντορ: ο εμφύλιος πόλεμος με τη διαμάχη μεταξύ των συγγενών, που προκάλεσαν μεγάλες απώλειες και καταστροφές που ποτέ δε διορθώθηκαν τελείως.

Ο Μινάλκαρ, γιος του Κάλμακιλ, ήταν άνθρωπος μεγάλης ζωτικότητας και το 1240 ο Νάρμακιλ, για να ξεφορτωθεί όλες του τις ευθύνες, τον έκανε αντιβασιλέα όλης της επικράτειας. Από τότε και στο εξής κυβέρνησε την Γκόντορ εξ' ονόματος των βασιλέων, ώσπου διαδέχθηκε τον πατέρα του. Ιδιαίτερα τον απασχόλησαν οι Άνθρωποι του Βορρά.

Αυτοί είχαν πολύ αυξηθεί στη διάρκεια της ειρήνης που είχε φέρει η δύναμη της Γκόντορ. Οι βασιλιάδες τούς είχαν σε ευμένεια, επειδή από τους κατώτερους Ανθρώπους ήταν οι πιο κοντινοί προς τους Ντουνεντάιν (όντας κυρίως απόγονοι των λαών εκείνων από τους οποίους είχαν προέλθει οι αρχαίοι Εντάιν). Τους είχαν δώσει μεγάλες εκτάσεις γης πέρα από τον Άντουιν, στα δυτικά του

Μεγάλου Πράσινου Δάσους, να αποτελούν ασπίδα κατά των Ανθρώπων από την Ανατολή. Γιατί κατά το παρελθόν οι επιθέσεις των Ανατολιτών κυρίως είχαν γίνει από την πεδιάδα ανάμεσα στην εσωτερική θάλασσα και στα Τεφρώδη Όρη.

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Νάρμακιλ Α΄ άρχισαν πάλι τις επιθέσεις τους, αν και αρχικά η δύναμή τους ήταν μικρή. Ο αντιβασιλέας όμως πληροφορήθηκε ότι οι Βόρειοι δεν έμεναν πάντοτε πιστοί στην Γκόντορ και μερικοί συμμαχούσαν με τους Ανατολίτες είτε από απληστία για λεία ή για να προωθήσουν προσωπικές τους βεντέτες. Ο Μινάλκαρ, λοιπόν, το 1248 εκστράτευσε επικεφαλής μεγάλης δύναμης και, ανάμεσα στο Ροβάνιον και στην εσωτερική θάλασσα κατατρόπωσε ένα μεγάλο στράτευμα Ανατολιτών και κατέστρεψε όλους τους στρατώνες και τις εγκαταστάσεις τους ανατολικά της θάλασσας. Ύστερα πήρε το όνομα Ρομένδακιλ.

Κατά την επιστροφή του, ο Ρομένδακιλ οχύρωσε τη δυτική όχθη του Αντουιν ως εκεί που τον συναντά ο Λίμλαϊτ και απαγόρευσε να περνάει ξένος πέρα από τα Έμιν Μιούιλ. Αυτός ήταν που κατασκεύασε τις στήλες του Άργκοναθ στην είσοδο της Νεν Χίθοελ. Επειδή όμως χρειαζόταν άντρες και επιθυμούσε να ενισχύσει τους δεσμούς ανάμεσα στην Γκόντορ και στους Βόρειους, πήρε πολλούς στην υπηρεσία του και σε μερικούς έδωσε μεγάλους βαθμούς στο στρατό του.

Ο Ρομένδακιλ έδειξε ιδιαίτερη εύνοια στον Βιντουγκάβια, που τον είχε βοηθήσει στον πόλεμο. Τον ονόμασε βασιλιά του Ροβάνιον και ήταν πράγματι ο πιο ισχυρός από τους πρίγκιπες του Βορρά, αν και η επικράτειά του βρισκόταν ανάμεσα στο Πράσινο Δάσος και στον ποταμό Γκέλντουιν[1]. Το 1250 ο Ρομένδακιλ έστειλε το γιο του, τον Βάλακαρ, σαν πρεσβευτή να μείνει για λίγο στην αυλή του Βιντουγκάβια και να γνωρίσει τη γλώσσα, τα ήθη και την πολιτική των Βόρειων Ανθρώπων. Ο Βάλακαρ όμως ξεπέρασε τα σχέδια του πατέρα του. Αγάπησε τις βόρειες περιοχές και τους Ανθρώπους τους και παντρεύτηκε τη Βιντουμάβι, κόρη του Βιντουγκάβια. Πέρασαν αρκετά χρόνια ώσπου να γυρίσει. Από το γάμο αυτό προήλθε αργότερα ο πόλεμος της διαμάχης ανάμεσα στους συγγενείς.

1. Τρεχάτος ποταμός.

«Γιατί οι υψηλοί Άνθρωποι της Γκόντορ δεν έβλεπαν με καλό μάτι τους Βόρειους ανάμεσά τους. Και ήταν ανήκουστο ως τότε ο διάδοχος του θρόνου ή κάποιος γιος του βασιλιά να παντρευτεί κάποιαν από κατώτερη και ξένη φυλή. Όταν ο βασιλιάς Βάλακαρ γέρασε, άρχισαν να ξεσηκώνονται οι νότιες επαρχίες. Η βασίλισσά του υπήρξε ωραία και ευγενής κυρία, αλλά η ζωή της ήταν σύντομη, σύμφωνα με τη μοίρα των κατώτερων Ανθρώπων, και οι Ντουνεντάιν είχαν το φόβο ότι οι απόγονοί της θα της έμοιαζαν και θα ξέπεφταν από το μεγαλείο των βασιλέων των Ανθρώπων. Μερικοί επίσης δεν ήταν πρόθυμοι να αποδεχτούν για άρχοντά τους το γιο της, ο οποίος μόλο που ονομαζόταν Έλντακαρ, είχε γεννηθεί σε ξένη χώρα και όταν ήταν μικρός τον έλεγαν Βινιθάρια, ένα όνομα του λαού της μητέρας του.

»Έτσι, όταν ο Έλντακαρ διαδέχθηκε τον πατέρα του, ξέσπασε πόλεμος στην Γκόντορ. Αλλά αποδείχτηκε πως δεν ήταν εύκολο να απομακρύνουν τον Έλντακαρ από την κληρονομιά του. Στην κληρονομιά του από την Γκόντορ πρόσθεσε το ατρόμητο πνεύμα των Βορείων. Ήταν όμορφος και γενναίος και δεν έδειχνε να γερνάει γρηγορότερα από τον πατέρα του. Όταν οι συνωμότες με επικεφαλής τους απογόνους των βασιλέων ξεσηκώθηκαν εναντίον του, αντιστάθηκε με όλες του τις δυνάμεις. Τέλος, τον πολιόρκησαν στην Οσγκίλιαθ, που την κράτησε πολύ καιρό, ώσπου η πείνα κα οι ισχυρότερες δυνάμεις των επαναστατών τον ανάγκασαν σε έξοδο, αφήνοντας την πόλη να καίγεται. Στην πολιορκία εκείνη και στη φωτιά καταστράφηκε ο Θόλος της Οσγκίλιαθ και το *Παλαντίρ* χάθηκε στα νερά.

»Ο Έλντακαρ όμως ξέφυγε από τους εχθρούς του και πήγε στο Βορρά, στους συγγενείς του στο Ροβάνιον. Πολλοί τότε συγκεντρώθηκαν κάτω από τη σημαία του και από τους Βόρειους στην υπηρεσία της Γκόντορ και από τους Ντουνεντάιν των βορείων περιοχών του βασιλείου. Πολλοί απ' αυτούς τον είχαν εκτιμήσει και πολλοί περισσότεροι είχαν μισήσει το σφετεριστή. Αυτός ήταν ο Κάσταμιρ, εγγονός του Καλιμέχταρ, νεότερος αδελφός του Ρομέντακιλ Β΄. Δεν ήταν μόνο ένας από τους πιο στενούς εξ αίματος διαδόχους του στέμματος, αλλά είχε και τους περισσότερους υποστηρικτές απ' όλους τους επαναστάτες. Ήταν επίσης ναύαρχος του στόλου και τον υποστήριζαν οι Άνθρωποι των παραλίων και των

μεγάλων λιμανιών του Πελάργκιρ και της Άμπαρ.

»Πολύ σύντομα, αφότου ανέβηκε ο Κάσταμιρ στο θρόνο, αποδείχτηκε αλαζόνας και καθόλου γενναιόδωρος. Ήταν άνθρωπος σκληρός, όπως είχε πρωτοδείξει στην άλωση της Οσγκίλιαθ. Θανάτωσε τον Ορνέντιλ, το γιο του Έλντακαρ, που τον είχε πιάσει αιχμάλωτο· η σφαγή και η καταστροφή που έγινε στην πόλη με εντολή του ξεπερνούσε κατά πολύ τις ανάγκες του πολέμου. Αυτό δεν το ξεχνούσαν ούτε στη Μίνας Άνορ ούτε στο Ιθίλιεν. Η αγάπη τους για τον Κάσταμιρ ελαττώθηκε ακόμα περισσότερο όταν είδαν ότι δεν τον ενδιέφερε ο τόπος και το μόνο που σκεφτόταν ήταν ο στόλος και σκόπευε να μεταφέρει τη βασιλική έδρα στο Πελάργκιρ.

»Έτσι, ήταν βασιλιάς μόνο για δέκα χρόνια, όταν ο Έλντακαρ, βλέποντας ότι έφτασε η ώρα του, ήρθε με πολύ στρατό από τα βόρεια, στον οποίο προσχώρησε κόσμος από το Καλενάρδον, το Ανόριεν και το Ιθίλιεν. Έγινε μεγάλη μάχη στο Λεμπέννιν, στις διαβάσεις του Έρονι, όπου χύθηκε πολύ από το καλύτερο αίμα της Γκόντορ. Ο ίδιος ο Έλντακαρ σκότωσε τον Κάσταμιρ σε μονομαχία κι έτσι εκδικήθηκε το θάνατο του Ορνέντιλ. Οι γιοι του Κάσταμιρ όμως ξέφυγαν και, με άλλους συγγενείς τους και πολλούς από το στόλο, αντιστάθηκαν για πολύ καιρό στο Πελάργκιρ.

»Όταν συγκέντρωσαν εκεί όσες δυνάμεις μπόρεσαν (γιατί ο Έλντακαρ δεν είχε πλοία να τους πολιορκήσει από τη θάλασσα), πήγαν και εγκαταστάθηκαν στην Άμπαρ. Εκεί βρήκαν καταφύγιο όλοι οι εχθροί του βασιλιά κι έγιναν άρχοντες ανεξάρτητοι από το στέμμα. Η Άμπαρ έμεινε σε εμπόλεμη κατάσταση με την Γκόντορ για πολλές γενιές Ανθρώπων, μια απειλή στα παράλιά της και σε όλες τις θαλάσσιες επικοινωνίες. Ποτέ ξανά δεν υποτάχτηκε οριστικά, ως την εποχή του Ελέσσαρ, και την κυριότητα της περιοχής της νότιας Γκόντορ τη διεκδικούσαν και οι κουρσάροι και οι βασιλείς.»

«Η απώλεια της Άμπαρ ήταν σοβαρό πλήγμα για την Γκόντορ, όχι μόνο γιατί το βασίλειο ελαττώθηκε από τα νότια και χαλάρωσε η δύναμή του απέναντι στους Ανθρώπους του Χαράντ, αλλά γιατί εκεί ήταν που ο Αρ-Φαραζόν ο Χρυσός, ο τελευταίος βασιλιάς του Νούμενορ, είχε αποβιβαστεί και είχε ταπεινώσει την παντοδυνα-

μία του Σάουρον. Αν και μεγάλο κακό είχε επακολουθήσει, ακόμα και οι πιστοί στον Ελέντιλ θυμόνταν με περηφάνια τον ερχομό της μεγάλης αρμάδας του Αρ-Φαραζόν από τα βάθη της θάλασσας. Και στο ψηλότερο σημείο, στο ακρωτήρι, είχαν σηκώσει μια ψηλή κολόνα για ανάμνηση. Στην κορυφή της υπήρχε μια κρυστάλλινη σφαίρα που έπαιρνε τις ακτίνες του ήλιου και της σελήνης κι έλαμπε σαν άστρο φωτεινό και φαινόταν, όταν ο καιρός ήταν καλός, ως τις ακτές της Γκόντορ κι ως μέσα βαθιά στη θάλασσα δυτικά. Κι έτσι υψωνόταν ως το δεύτερο ξεσηκωμό του Σάουρον, που πλησίαζε. Η Άμπαρ τότε κυριεύτηκε από τους υπηρέτες και το μνημείο της ταπείνωσής της κατεδαφίστηκε.»

Μετά την επάνοδο του Έλντακαρ το αίμα του βασιλικού οίκου και των υπόλοιπων οίκων των Ντουνεντάιν αναμείχθηκε με το αίμα κατωτέρων Ανθρώπων. Γιατί πολλοί από τους μεγάλους είχαν σκοτωθεί κατά τη διάρκεια της διαμάχης μεταξύ των συγγενών και ο Έλντακαρ ευνοούσε τους Βόρειους, με τη βοήθεια των οποίων είχε πάρει πίσω το στέμμα. Ο κόσμος της Γκόντορ συμπληρώθηκε από πολλούς που ήρθαν από το Ροβάνιον.

Η επιμειξία αυτή δεν επιτάχυνε αρχικά τη φθορά των Ντουνεντάιν, όπως είχαν φοβηθεί. Η φθορά όμως εξακολουθούσε να προχωρεί λίγο λίγο, όπως και πριν. Γιατί αναμφίβολα οφειλόταν στην ίδια τη Μέση-γη και στην αργή απώλεια των δώρων που είχαν οι Νουμενόριαν μετά τον καταποντισμό της Γης του Άστρου. Ο Έλντακαρ έζησε διακόσια πενήντα πέντε χρόνια και βασίλεψε πενήντα οκτώ, από τα οποία δέκα στην εξορία.

Το δεύτερο και μεγαλύτερο κακό βρήκε την Γκόντορ όταν βασίλευε ο Τελέμναρ, ο εικοστός έκτος βασιλιάς, του οποίου ο πατέρας, ο Μινάρντιλ, γιος του Έλντακαρ, σκοτώθηκε στο Πελάργκιρ από τους κουρσάρους της Άμπαρ. (Επικεφαλής τους ήταν ο Ανγκαμάιτε και ο Σανγκαχιάντο, δισέγγονοι του Κάσταμιρ.) Λίγο αργότερα, μαύροι άνεμοι έφεραν θανατηφόρα πανούκλα από την Ανατολή. Ο βασιλιάς και όλα του τα παιδιά πέθαναν, καθώς και πολύς λαός της Γκόντορ. Ύστερα, λόγω κόπωσης και έλλειψης ανδρών, η φύλαξη των συνόρων της Μόρντορ σταμάτησε και τα φρούρια των περασμάτων έμειναν χωρίς φρουρούς.

Αργότερα παρατήρησαν ότι τα πράγματα αυτά συνέβαιναν καθώς η Σκιά πύκνωνε στο Πράσινο Δάσος και πολλά κακοποιά όντα ξαναέκαναν την εμφάνισή τους, δείγμα της ανόρθωσης του Σάουρον. Είναι αλήθεια ότι υπέφεραν και οι εχθροί της Γκόντορ, αλλιώς μπορεί και να την κυρίευαν στην αδυναμία της. Ο Σάουρον όμως μπορούσε να περιμένει και ίσως αυτό που επιθυμούσε να ήταν το άνοιγμα της Μόρντορ.

Όταν ο βασιλιάς Τελέμναρ πέθανε, ξεράθηκαν και πέθαναν και τα Λευκά Δέντρα της Μίνας Άνορ. Ο ανιψιός του όμως, ο Ταρόντορ, που τον διαδέχθηκε, ξαναφύτεψε ένα φιντανάκι στην ακρόπολη. Αυτός ήταν που μετέφερε μόνιμα την κατοικία του βασιλιά στη Μίνας Άνορ, γιατί η Οσγκίλιαθ είχε μισοαδειάσει και είχε αρχίσει να ερειπώνεται. Από εκείνους που είχαν πάει στο Ιθίλιεν ή στις δυτικές κοιλάδες για να γλιτώσουν από την πανούκλα ελάχιστοι ήταν πρόθυμοι να επιστρέψουν.

Ο Ταρόντορ, επειδή ανέβηκε νέος στο θρόνο, είχε την πιο μακροχρόνια βασιλεία απ' όλους τους βασιλείς της Γκόντορ. Δεν μπόρεσε όμως να κάνει τίποτα περισσότερο από το να βάλει σε τάξη το εσωτερικό της επικράτειάς του και να αυξήσει σιγά σιγά τη δύναμή του. Ο γιος του όμως ο Τελουμέχταρ, επειδή θυμόταν το θάνατο του Μινάρντιλ και επειδή τον ενοχλούσε η αυθάδεια των κουρσάρων, οι οποίοι έκαναν επιδρομές στις ακτές του κι έφταναν ως το Άνφαλας, συγκέντρωσε τις δυνάμεις του και το 1810 κυρίεψε με ξαφνική έφοδο την Αμπαρ. Στον πόλεμο αυτό χάθηκαν και οι τελευταίοι απόγονοι του Κάσταμιρ και η Άμπαρ πέρασε για λίγο ξανά στα χέρια των βασιλέων. Ο Τελουμέχταρ πρόσθεσε στο όνομά του τον τίτλο Αμπάρντακιλ. Αλλά στις καινούργιες συμφορές που σε λίγο βρήκαν την Γκόντορ, η Άμπαρ χάθηκε ξανά και έπεσε στα χέρια των Ανθρώπων του Χαράντ.

Το τρίτο κακό ήταν η εισβολή των Αμαξηλατών, που απομύζησε τη φθίνουσα δύναμη της Γκόντορ σε πολέμους που διήρκεσαν σχεδόν εκατό χρόνια. Οι Αμαξηλάτες ήταν ένας λαός ή μάλλον μια ομοσπονδία πολλών λαών που προέρχονταν από την Ανατολή. Ήταν όμως ισχυρότεροι και καλύτερα οπλισμένοι από πολλούς που είχαν εμφανιστεί προηγουμένως. Ταξίδευαν με μεγάλες άμαξες και οι αρχηγοί τους πολεμούσαν πάνω σε άρματα. Ξεσηκώθη-

καν, όπως φάνηκε αργότερα, από ανθρώπους του Σάουρον και επιτέθηκαν ξαφνικά εναντίον της Γκόντορ. Ο βασιλιάς Νάρμακιλ Β΄ σκοτώθηκε στη μάχη εναντίον τους, πέρα από τον Άντουιν, το 1856. Οι λαοί του ανατολικού και νότιου Ροβάνιον σκλαβώθηκαν. Την εποχή εκείνη τα σύνορα της Γκόντορ υποχώρησαν ως τον Άντουιν και τα Έμιν Μιούιλ. [Εκείνο τον καιρό πιστεύεται ότι τα Δαχτυλιδοφαντάσματα μπήκαν ξανά στη Μόρντορ.]

Ο Καλιμέχταρ, ο γιος του Νάρμακιλ Β΄, με τη βοήθεια ενός ξεσηκωμού στο Ροβάνιον, πήρε εκδίκηση για τον πατέρα του με μια μεγάλη νίκη κατά των Ανατολιτών στο Ντάγκορλαντ, το 1899, και για λίγο ο κίνδυνος αποτράπηκε. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αράφαντ στο Βορρά και του Όντοχερ, γιου του Καλιμέχταρ, στο Νότο, τα δυο βασίλεια συνεργάστηκαν ύστερα από μακρόχρονη σιωπή και αποξένωση. Γιατί, επιτέλους, κατάλαβαν ότι κάποια ενιαία δύναμη και θέληση ενορχήστρωνε την επίθεση από πολλά σημεία εναντίον όσων είχαν απομείνει από το Νούμενορ. Τότε ο Αρβέντουι, διάδοχος του Αράφαντ, παντρεύτηκε τη Φίριελ, κόρη του Όντοχερ (1940). Αλλά κανένα βασίλειο δεν μπόρεσε να προσφέρει βοήθεια στο άλλο. Γιατί η Ανγκμαρ ανανέωσε την επίθεσή της κατά του Άρθενταϊν την ίδια ώρα που οι Αμαξηλάτες εμφανίστηκαν πάλι με μεγάλη δύναμη.

Πολλοί από τους Αμαξηλάτες πέρασαν στα νότια της Μόρντορ και συμμάχησαν με τους Ανθρώπους του Καντ και του Εγγύς Χαράντ και, σ' αυτή τη μεγάλη επίθεση από βορρά και νότο, η Γκόντορ παραλίγο να αφανιστεί. Το 1944 ο βασιλιάς Όντοχερ και οι δυο του γιοι, ο Άρταμιρ και ο Φάραμιρ, έπεσαν στη μάχη βόρεια της Μοράνον και ο εχθρός ξεχύθηκε στο Ιθίλιεν. Ο Εάρνιλ όμως, ο στρατηγός της Νότιας Στρατιάς, κέρδισε μια μεγάλη νίκη στο νότιο Ιθίλιεν και αφάνισε το στρατό του Χαράντ που είχε περάσει τον ποταμό Πόρος. Προχωρώντας γρήγορα προς τα βόρεια, συγκέντρωσε όσους μπόρεσε από αυτούς που υποχωρούσαν από τη Βόρεια Στρατιά και έπεσε πάνω στους Αμαξηλάτες που έτρωγαν και γλεντοκοπούσαν, πιστεύοντας πως είχαν κατανικήσει την Γκόντορ και δεν έμενε τίποτ' άλλο από το πλιάτσικο. Ο Εάρνιλ έκανε έφοδο εναντίον του καταυλισμού, έβαλε φωτιά στις άμαξες και έδιωξε τον εχθρό κακήν κακώς από το Ιθίλιεν. Πολλοί από εκείνους που το έβαλαν στα πόδια για να γλιτώσουν χάθηκαν στους Βάλτους των Νεκρών.

«Με το θάνατο του Όντοχερ και των γιων του, ο Αρβέντουι του Βόρειου Βασίλειου διεκδίκησε το στέμμα της Γκόντορ, ως κατευθείαν απόγονος του Ισίλντουρ και ως σύζυγος της Φίριελ, του μοναδικού παιδιού του Όντοχερ που είχε επιζήσει. Η διεκδίκηση απορρίφθηκε. Σ' αυτό έπαιξε ρόλο ο Πελέντουρ, ο επίτροπος του βασιλιά Όντοχερ.

»Το συμβούλιο της Γκόντορ απάντησε: "Το στέμμα και το βασιλικό αξίωμα της Γκόντορ ανήκει αποκλειστικά στους κληρονόμους του Μενέλντιλ, γιου του Ανάριον, στον οποίο ο Ισίλντουρ παραχώρησε το βασίλειο αυτό. Στην Γκόντορ αυτή η διαδοχή γίνεται μόνο από τα άρρενα τέκνα και δεν έχουμε ακουστά ότι ο νόμος είναι διαφορετικός στην Άρνορ".

»Σ' αυτό ο Αρβέντουι απάντησε: "Ο Ελέντιλ είχε δύο γιους, από τους οποίους ο Ισίλντουρ ήταν ο μεγαλύτερος και διάδοχος του πατέρα του. Έχουμε ακούσει ότι το όραμα του Ελέντιλ βρίσκεται ως σήμερα στην κορυφή της γενιάς των βασιλέων της Γκόντορ, αφού τον θεωρούσαν τον Υψηλό Βασιλέα όλων των τόπων των Ντουνεντάιν. Όσο ζούσε ακόμα ο Ελέντιλ, η από κοινού διακυβέρνηση του Νότου είχε ανατεθεί στους δυο του γιους. Όταν όμως έπεσε ο Ελέντιλ, ο Ισίλντουρ αναχώρησε για να αναλάβει την υψηλή βασιλεία του πατέρα του και ανέθεσε τη διακυβέρνηση του Νότου κατά παρόμοιο τρόπο στο γιο του αδελφού του. Δεν παραιτήθηκε του βασιλικού του αξιώματος στην Γκόντορ, ούτε είχε σκοπό να διαιρέσει το βασίλειο του Ελέντιλ.

»"Επιπλέον, στο αρχαίο Νούμενορ το σκήπτρο πήγαινε στο μεγαλύτερο παιδί του βασιλιά, ανεξάρτητα από το φύλο του. Είναι αλήθεια ότι ο νόμος δεν έχει τηρηθεί στους τόπους της εξορίας που συνεχώς ταλαιπωρούνται από πολέμους. Αυτός όμως ήταν ο νόμος του λαού μας, στον οποίο αναφερόμαστε τώρα, βλέποντας ότι οι γιοι του Όντοχερ πέθαναν άτεκνοι"[1].

1. Ο νόμος εκείνος ψηφίστηκε στο Νούμενορ (όπως έχουμε μάθει από τον βασιλιά) όταν ο Ταρ-Αλντάριον, ο έκτος βασιλιάς, άφησε μόνο μία κόρη. Έγινε η πρώτη βασίλισσα που κυβέρνησε, η Ταρ-Ανκάλιμε. Ο νόμος όμως ήταν διαφορετικός πριν. Τον Ταρ-Ελέντιλ, τον τέταρτο βασιλιά, τον διαδέχθηκε ο γιος του Ταρ-Μενέλντουρ, αν και η κόρη του η Σιλμάριεν ήταν πρωτότοκη. Ο Έρεντιλ όμως καταγόταν από τη Σιλμάριεν.

»Σ' αυτό η Γκόντορ δεν έδωσε απάντηση. Το στέμμα το διεκδίκησε ο Εάρνιλ, ο νικητής στρατηγός, και του παραδόθηκε με την έγκριση όλων των Ντουνεντάιν της Γκόντορ, επειδή προερχόταν από το βασιλικό οίκο. Ήταν γιος του Σιριόντιλ, γιου του Καλίμακιλ, γιου του Αρκίριας, αδελφού του Νάρμακιλ Β΄. Ο Αρβέντουι δεν επέμεινε στη διεκδίκησή του, γιατί δεν είχε ούτε τη δύναμη ούτε τη θέληση να πάει ενάντια στην επιλογή των Ντουνεντάιν της Γκόντορ. Η διεκδίκηση όμως δε λησμονήθηκε ποτέ από τους απογόνους του, ακόμα και όταν έχασαν το βασίλειό τους. Γιατί πλησίαζε η ώρα που θα έφτανε στο τέλος του το Βόρειο Βασίλειο.

»Ο Άρβέντουι ήταν πράγματι ο τελευταίος βασιλιάς, όπως δηλώνει το όνομά του. Λέγεται ότι το όνομα αυτό του το έδωσε όταν γεννήθηκε ο Μάλμπεθ ο Προφήτης, ο οποίος είχε πει στον πατέρα του: "Θα τον ονομάσεις *Αρβέντουι* γιατί θα είναι ο τελευταίος στο Άρθενταϊν. Αν δοθεί η επιλογή στους Ντουνεντάιν και αν ακολουθήσουν τη λιγότερο πιθανή, τότε ο γιος σου θα αλλάξει το όνομά του και θα γίνει βασιλιάς ενός μεγάλου βασιλείου. Διαφορετικά, πολλές λύπες και πολλές ανθρώπινες ζωές θα περάσουν ώσπου οι Ντουνεντάιν να σηκωθούν και να ενωθούν ξανά".

»Και στην Γκόντορ όμως μόνο ένας βασιλιάς διαδέχθηκε τον Εάρνιλ. Ίσως αν η κορόνα και το σκήπτρο είχαν ενωθεί, η βασιλεία να είχε διατηρηθεί και πολύ κακό να είχε αποτραπεί. Ο Εάρνιλ όμως ήταν άνθρωπος συνετός και καθόλου αλαζονικός, ακόμα κι αν, όπως οι περισσότεροι στην Γκόντορ, θεωρούσε ασήμαντο το βασίλειο του Αρθενταϊν, παρ' όλη τη γενεαλογία των αρχόντων του.

»Έστειλε μηνύματα στον Αρβέντουι, δηλώνοντας ότι παρέλαβε το στέμμα της Γκόντορ σύμφωνα με τους νόμους και τις ανάγκες του Νοτίου Βασιλείου, "αλλά δε λησμονώ το βασίλειο της Άρνορ ούτε αρνούμαι τη συγγένειά μας ούτε επιθυμώ την αποξένωση των βασιλείων του Ελέντιλ. Όσο μπορώ, θα σας στέλνω βοήθεια όταν τη χρειαστείτε".

»Πέρασε όμως αρκετός καιρός για να αισθανθεί ο Εάρνιλ τόσο εξασφαλισμένος ώστε να εκπληρώσει την υπόσχεσή του. Ο βασιλιάς Αράφαντ συνέχισε με συνεχώς ελαττούμενες δυνάμεις να αποκρούει τις επιθέσεις της Άνγκμαρ. Το ίδιο έκανε και ο Αρβέντουι όταν τον διαδέχθηκε. Αλλά στο τέλος, το φθινόπωρο του

1973, ήρθαν αγγελιοφόροι στην Γκόντορ και μήνυσαν ότι το Άρθενταϊν βρισκόταν σε κρίσιμη κατάσταση και ότι ο Μάγος-βασιλιάς ετοίμαζε το τελειωτικό χτύπημα. Τότε ο Εάρνιλ έστειλε το γιο του τον Εάρνουρ βόρεια με στόλο, όσο πιο γρήγορα γινόταν και με όσες δυνάμεις μπορούσε να διαθέσει. Ήταν πολύ αργά. Πριν φτάσει ο Εάρνουρ στο λιμάνι του Λίντον, ο Μάγος-βασιλιάς είχε κυριέψει το Άρθενταϊν και ο Άρβέντουι είχε χαθεί.

»Άλλά όταν ο Εάρνουρ έφτασε στα Γκρίζα Λιμάνια, Άνθρωποι και Ξωτικά χάρηκαν και θαύμασαν πολύ. Τόσο πολλά και μεγάλα ήταν τα καράβια του, που με δυσκολία βρήκαν λιμάνι, αν και γέμισαν και το Χάρλοντ και το Φόρλοντ. Από τα πλοία κατέβηκε στρατός ισχυρός, με πολεμοφόδια και εφόδια για πόλεμο μεγάλων βασιλιάδων. Κάπως έτσι φάνηκε στους Ανθρώπους του Βορρά, αν και η δύναμη αυτή δεν αποτελούσε παρά ένα μικρό μέρος από τη δύναμη της Γκόντορ. Τους περισσότερους επαίνους τους πήραν τα άλογα, γιατί πολλά απ' αυτά προέρχονταν από τις κοιλάδες του Άντουιν. Οι ιππείς που τα συνόδευαν ήταν ψηλοί και όμορφοι, περήφανοι άρχοντες του Ροβάνιον.

»Τότε ο Κίρνταν κάλεσε στα όπλα όλους όσοι ήθελαν να τον ακολουθήσουν από το Λίντον ή την Άρνορ και, όταν όλα ήταν έτοιμα, ο στρατός του διέσχισε το Αουν και κατευθύνθηκε βόρεια να αντιμετωπίσει τον Μάγο-βασιλιά της Άνγκμαρ. Τώρα, έλεγαν, είχε εγκατασταθεί στο Φόρνοστ, το οποίο είχε γεμίσει με κακοποιά στοιχεία, σφετεριζόμενος τον Οίκο και την κυριαρχία των βασιλέων. Μες στην αλαζονεία του, δεν περίμενε την επίθεση των εχθρών του μέσα στο φρούριό του, αλλά βγήκε να τους συναντήσει, πιστεύοντας ότι θα τους σαρώσει και θα τους πετάξει στον κόλπο του Λουν όπως και τους προηγούμενους.

»Αλλά ο στρατός από τη Δύση έπεσε επάνω του από τους λόφους της Έβεντιμ και έγινε μεγάλη μάχη στην πεδιάδα ανάμεσα στη Νενούιαλ (Έβεντιμ) και στους Βόρειους Λόφους. Οι δυνάμεις της Άνγκμαρ ήδη είχαν σπάσει και υποχωρούσαν προς το Φόρνοστ, όταν το κυρίως σώμα του ιππικού, παρακάμπτοντας τους λόφους, κατέβηκε από τα βόρεια και τους σκόρπισε, προκαλώντας πανωλεθρία. Τότε ο Μάγος-βασιλιάς, με όσους μπόρεσε να συγκεντρώσει απ' το χαμό, υποχώρησε άτακτα βόρεια, προσπαθώντας να φτάσει στον τόπο του, στην Ανγκμαρ. Πριν όμως προλάβει να βρει

καταφύγιο στο Καρν Ντουμ, το ιππικό της Γκόντορ τον πρόλαβε με επικεφαλής τον Εάρνουρ. Ταυτόχρονα, ένας λόχος με επικεφαλής τον Γκλορφίντελ, τον Ξωτικοάρχοντα, ήρθε από το Σκιστό Λαγκάδι. Τότε, τόσο ολοκληρωτικά ηττήθηκε η Άνγκμαρ, ώστε ούτε Άνθρωπος ούτε Ορκ από το βασίλειο αυτό δεν έμεινε στα δυτικά των Βουνών.

»Αλλά λέγεται ότι, όταν όλα χάθηκαν, εμφανίστηκε ξαφνικά ο Μάγος-βασιλιάς, ντυμένος στα μαύρα, φορώντας μαύρη μάσκα πάνω σ' ένα μαύρο άλογο. Τρόμος κυρίεψε όλους όσοι τον είδαν. Εκείνος όμως διάλεξε το στρατηγό της Γκόντορ για να ξεσπάσει όλο του το μίσος και με μια φοβερή κραυγή όρμησε ίσια καταπάνω του. Ο Εάρνουρ θα τον αντιμετώπιζε. Το άλογό του όμως δεν μπόρεσε να αντέξει την επίθεση και άλλαξε κατεύθυνση και τον πήγε πολύ μακριά, πριν μπορέσει να το θέσει κάτω από τον έλεγχό του ξανά.

»Τότε ο Μάγος-βασιλιάς έβαλε τα γέλια και κανένας απ' όσους τον άκουσαν δεν μπόρεσε να ξεχάσει τη φρίκη του γέλιου εκείνου. Ο Γκλορφίντελ όμως πλησίασε καλπάζοντας πάνω στο άσπρο του άλογο και, εκεί που γελούσε, ο Μάγος-βασιλιάς τράπηκε σε φυγή και χάθηκε στις σκιές. Γιατί η νύχτα έπεσε πάνω στο πεδίο της μάχης και τον έχασαν και κανείς δεν είδε προς τα πού πήγε.

»Ο Εάρνουρ γύρισε, αλλά ο Γκλορφίντελ, βλέποντας το σκοτάδι που πύκνωνε, είπε: "Μην τον καταδιώξεις! Δε θα ξαναγυρίσει στον τόπο αυτό. Η μοίρα του βρίσκεται ακόμα μακριά και δε θα πέσει από χέρι άντρα". Αυτά τα λόγια τα θυμόνταν πολλοί. Ο Εάρνουρ όμως είχε θυμώσει και η μόνη του επιθυμία ήταν να πάρει εκδίκηση για την ντροπή του.

»Έτσι, τελείωσε το πονηρό βασίλειο της Άνγκμαρ και έτσι ο Εάρνουρ, ο στρατηγός της Γκόντορ, κέρδισε το μεγαλύτερο μίσος του Μάγου-βασιλιά. Πέρασαν όμως πολλά χρόνια ακόμα ώσπου να φανερωθεί.»

Έτσι, στη διάρκεια της βασιλείας του βασιλέα Εάρνιλ, όπως φάνηκε αργότερα, ο Μάγος-βασιλιάς διέφυγε από το Βορρά και πήγε στη Μόρντορ κι εκεί συγκέντρωσε και τα υπόλοιπα Δαχτυλιδοφαντάσματα, των οποίων ήταν αρχηγός. Αλλά όταν έφτασε το 2000, βγήκαν από τη Μόρντορ χρησιμοποιώντας το Πέρασμα της Κίριθ

Ούνγκολ και πολιόρκησαν τη Μίνας Ίθιλ. Το 2002 την πήραν και μαζί της το *Παλαντίρ* του πύργου. Δεν μπόρεσαν να τους διώξουν σε όλη τη διάρκεια της Τρίτης Εποχής. Και η Μίνας Ίθιλ έγινε τόπος τρόμου και την ονόμασαν Μίνας Μόργκουλ. Πολλοί από αυτούς που εξακολουθούσαν να μένουν στο Ιθίλιεν το εγκατέλειψαν.

«Ο Εάρνουρ έμοιαζε στον πατέρα του στην αντρειοσύνη, όχι όμως και στη σύνεση. Είχε ρωμαλέο σώμα και ευερέθιστο χαρακτήρα. Δεν ήθελε να παντρευτεί και η μόνη του ευχαρίστηση ήταν οι μάχες και οι πολεμικές ασκήσεις. Η δεξιοσύνη του ήταν τέτοια, που κανένας στην Γκόντορ δεν μπορούσε να του παραβγεί στις πολεμικές τέχνες, που τον ενθουσίαζαν, κι έμοιαζε πιο πολύ πρωταθλητής παρά στρατηγός και βασιλιάς. Διατήρησε μάλιστα τη ζωτικότητά του και τη δεξιοσύνη του σε μεγαλύτερη ηλικία απ' ό,τι ήταν τότε συνηθισμένο».

Όταν ο Εάρνουρ πήρε το στέμμα το 2043, ο βασιλιάς της Μίνας Μόργκουλ τον προκάλεσε σε μονομαχία, λέγοντας προκλητικά ότι δεν τόλμησε να τον αντιμετωπίσει στη μάχη στο Βορρά. Εκείνη τη φορά ο επίτροπος Μάρντιλ συγκράτησε το θυμό του βασιλιά. Η Μίνας Άνορ, η οποία είχε γίνει η κυριότερη πόλη της επικράτειας από τον καιρό του βασιλέα Τελέμναρ και ο τόπος διαμονής των βασιλέων, μετονομάστηκε σε Μίνας Τίριθ, επειδή ήταν πάντα σε επιφυλακή ενάντια στο κακό της Μόργκουλ.

Επτά χρόνια αργότερα, ο άρχοντας της Μόργκουλ επανέλαβε την πρόκληση, χλευάζοντας το βασιλιά και λέγοντας ότι στη δειλή καρδιά που είχε νέος είχε προσθέσει και την αδυναμία της προχωρημένης ηλικίας. Ο Μάρντιλ τότε δεν μπόρεσε να τον συγκρατήσει και ο Εάρνουρ πήγε με μια μικρή συνοδεία ιπποτών στην πύλη της Μίνας Μόργκουλ. Κανείς από την καβαλαρία αυτή δεν ακούστηκε ποτέ ξανά. Στην Γκόντορ πίστευαν ότι ο άπιστος εχθρός είχε παγιδέψει το βασιλιά, που είχε πεθάνει με βασανιστήρια στη Μίνας Μόργκουλ. Αλλά επειδή δεν υπήρξαν μάρτυρες για το θάνατό του, ο Μάρντιλ, ο καλός επίτροπος, κυβέρνησε την Γκόντορ στο όνομά του για πολλά χρόνια.

Οι απόγονοι των βασιλέων είχαν μείνει ελάχιστοι. Ο αριθμός τους είχε πολύ ελαττωθεί στη διαμάχη μεταξύ των συγγενών. Από τότε μάλιστα οι βασιλιάδες ζήλευαν και παρακολουθούσαν όλους

τους στενούς τους συγγενείς. Συχνά αυτοί που θεωρούσαν ύποπτους έφευγαν και πήγαιναν στην Άμπαρ, στο πλευρό των επαναστατών, και άλλοι απαρνιόνταν την καταγωγή τους και παντρεύονταν γυναίκες που δεν προέρχονταν από τους Νουμενόριαν.

Έτσι δεν μπορούσε να βρεθεί καθαρόαιμος διεκδικητής του στέμματος ή κάποιος για τον οποίο να συμφωνούσαν όλοι και όλοι είχαν το φόβο από την ανάμνηση της διαμάχης των συγγενών, επειδή γνώριζαν ότι, αν μια τέτοια διαφωνία παρουσιαζόταν ξανά, η Γκόντορ ήταν χαμένη. Γι' αυτό, αν και τα χρόνια περνούσαν, ο επίτροπος εξακολουθούσε να κυβερνά την Γκόντορ και το στέμμα του Ελέντιλ καθόταν στα γόνατα του βασιλιά Εάρνιλ, στους Οίκους των Νεκρών, όπου το είχε αφήσει ο Εάρνουρ.

Οι επίτροποι

Ο Οίκος των επιτρόπων ονομαζόταν Οίκος του Χούριν, γιατί ήταν απόγονοι του επιτρόπου του βασιλέα Μινάρντιλ (1621-34), του Χούριν από τα Έμιν Άρνεν, ενός Νουμενόριαν υψηλής καταγωγής. Ύστερα από αυτόν οι βασιλιάδες πάντα διάλεγαν τους επιτρόπους τους από τους απογόνους του και, ύστερα από τον Πελέντουρ, η επιτροπεία έγινε κληρονομική όπως και η βασιλεία, από πατέρα σε γιο ή στον πλησιέστερο συγγενή.

Κάθε καινούργιος επίτροπος μάλιστα αναλάμβανε το αξίωμά του δίνοντας τον όρκο «να κρατά το ραβδί και να κυβερνά στο όνομα του βασιλιά, έως ότου επιστρέψει». Αλλά πολύ γρήγορα τα λόγια αυτά έμειναν μέρος του τελετουργικού τυπικού και κανείς δεν τους έδινε σημασία, γιατί οι επίτροποι ασκούσαν όλη την εξουσία των βασιλέων. Όμως πολλοί στην Γκόντορ εξακολουθούσαν να πιστεύουν ότι ο βασιλιάς θα γύριζε στ' αλήθεια κάποτε στο μέλλον. Κάποιοι μάλιστα θυμόνταν την αρχαία γενιά του Βορρά, η οποία σύμφωνα με τις φήμες εξακολουθούσε να ζει στις σκιές. Οι επίτροποι όμως απέφευγαν να κάνουν τέτοιες σκέψεις.

Παρ' όλα αυτά όμως οι επίτροποι δεν κάθισαν ποτέ στον αρχαίο θρόνο. Δε φόρεσαν κορόνα και δεν κράτησαν σκήπτρο. Κρατούσαν μόνο ένα λευκό ραβδάκι ως ένδειξη του αξιώματός τους. Η σημαία τους ήταν λευκή χωρίς σύμβολα, ενώ η βασιλική σημαία ήταν μαύρη, με ένα λευκό δέντρο ανθισμένο κάτω από επτά αστέρια.

Μετά τον Μάρντιλ Βορόνγουε, ο οποίος μετριέται σαν ο πρώτος της σειράς, ακολούθησαν είκοσι τέσσερις επίτροποι που κυβέρνησαν την Γκόντορ, έως την εποχή του Ντένεθορ Β΄, του εικοστού έκτου και τελευταίου. Στην αρχή είχαν ησυχία, γιατί εκείνες ήταν οι μέρες της Άγρυπνης Ειρήνης, στη διάρκεια της οποίας ο Σάουρον είχε αποτραβηχτεί μπροστά στη δύναμη του Λευκού Συμβουλίου και τα Δαχτυλιδοφαντάσματα έμεναν κρυμμένα στην κοιλάδα της Μόργκουλ. Αλλά από την εποχή του Ντένεθορ Α΄, δεν είχαν απόλυτη ειρήνη ξανά και, ακόμα και όταν δεν είχε μεγάλο ή ανοιχτό πόλεμο, τα σύνορά της βρίσκονταν πάντοτε κάτω από απειλή.

Τα τελευταία χρόνια του Ντένεθορ Α΄ πρωτοεμφανίστηκε η ράτσα των Ουρούκ, που ήταν Ορκ με μεγάλη δύναμη. Αυτοί προήλθαν από τη Μόρντορ και το 2475 σάρωσαν το Ιθίλιεν και πήραν την Οσγκίλιαθ. Ο Μπόρομιρ, ο γιος του Ντένεθορ (που το όνομά του είχε ο Μπόρομιρ των Εννέα Πεζών αργότερα) τους νίκησε και πήρε πίσω το Ιθίλιεν. Η Οσγκίλιαθ όμως καταστράφηκε τελικά και έπεσε η μεγάλη πέτρινη γέφυρα. Από τότε κανένας δεν έμενε πια εκεί. Ο Μπόρομιρ ήταν μεγάλος στρατηγός και τον φοβόταν ακόμα και ο Μάγος-βασιλιάς. Ήταν ευγενής και όμορφος στην όψη, άντρας με σώμα και θέληση ισχυρή, δέχτηκε όμως μια πληγή από τη Μόργκουλ στον πόλεμο εκείνο, που λιγόστεψε τις μέρες του. Μάζεψε από τον πόνο και πέθανε δώδεκα χρόνια μετά τον πατέρα του.

Ύστερα απ' αυτόν άρχισε η μακρόχρονη διακυβέρνηση του Κίριον. Αυτός επαγρυπνούσε και ήταν προσεκτικός, αλλά η δύναμη της Γκόντορ είχε συρρικνωθεί και το μόνο που μπορούσε να κάνει ήταν να υπερασπίζεται τα σύνορά του, ενώ οι εχθροί του (ή η δύναμη που τους κινούσε) ετοίμαζαν χτυπήματα εναντίον του που δεν μπορούσε να εμποδίσει. Οι κουρσάροι κούρσευαν τα παράλιά του, αλλά ο κυριότερος κίνδυνος βρισκόταν στα βόρεια. Στις πεδινές περιοχές του Ροβάνιον, ανάμεσα στο Δάσος της Σκοτεινιάς και στον Τρεχάτο Ποταμό, όπου είχε εγκατασταθεί ένας άγριος λαός, ο οποίος βρισκόταν ολοκληρωτικά κάτω από τη σκιά του Ντολ Γκούλντουρ. Συχνά έκαναν επιδρομές, διασχίζοντας το δάσος, ώσπου η κοιλάδα του Άντουιν στα νότια του Γκλάντεν σχεδόν ερή-

μωσε. Αυτοί οι Μπάλκχοθ συνεχώς πλήθαιναν από άλλους όμοιους μ' αυτούς που έρχονταν από τ' ανατολικά, ενώ οι Άνθρωποι του Καλενάρδον είχαν ελαττωθεί. Ο Κίριον με μεγάλη δυσκολία κρατούσε τη γραμμή του Άντουιν.

«Προβλέποντας την καταιγίδα, ο Κίριον έστειλε να ζητήσει βοήθεια από το Βορρά, αλλά ήταν πολύ αργά. Γιατί, εκείνη τη χρονιά (2150) οι Μπάλκχοθ, έχοντας κατασκευάσει πολλές βάρκες και σχεδίες στις ανατολικές όχθες του Άντουιν, πέρασαν κατά χιλιάδες το ποτάμι και σάρωσαν τους υπερασπιστές. Ένα τμήμα στρατού που ερχόταν από τα νότια αποκόπηκε και αναγκάστηκε να υποχωρήσει βόρεια, πάνω από τον Αίμλαϊτ, κι εκεί δέχτηκε ξαφνικά επίθεση από μια ορδή Ορκ των Βουνών, που τους ανάγκασαν να υποχωρήσουν προς τον Άντουιν. Τότε, από το Βορρά ήρθε ανέλπιστη βοήθεια και τα βούκινα των Ροχίρριμ ακούστηκαν για πρώτη φορά στην Γκόντορ. Ήρθε ο Έορλ ο Νεαρός με τους ιππείς του και σάρωσε τον εχθρό και καταδίωξε μέχρι θανάτου τους Μπάλκχοθ στους κάμπους του Καλενάρδον. Ο Κίριον παραχώρησε στον Έορλ την περιοχή εκείνη για να εγκατασταθεί, κι αυτός ορκίστηκε στον Κίριον τον όρκο του Έορλ, για φιλία στην ανάγκη ή στο κάλεσμα των αρχόντων της Γκόντορ.»

Στις μέρες του Μπέρεν, του δεκάτου ενάτου επιτρόπου, ένας ακόμη μεγαλύτερος κίνδυνος βρήκε την Γκόντορ. Τρεις μεγάλοι στόλοι, καλά προετοιμασμένοι, ήρθαν από την Άμπαρ και το Χαράντ και με μεγάλη δύναμη επιτέθηκαν στις ακτές της Γκόντορ. Ο εχθρός έκανε πολλές αποβάσεις κι έφτασε ως τις εκβολές του Ίσεν, προς τα βόρεια. Ταυτόχρονα, οι Ροχίρριμ δέχτηκαν επιθέσεις από δυτικά και ανατολικά και η χώρα τους γέμισε εισβολείς, κι έτσι αναγκάστηκαν να καταφύγουν στις κοιλάδες των Λευκών Βουνών. Εκείνη τη χρονιά (2758) άρχισε ο Μακρύς Χειμώνας, με κρύο και πολλά χιόνια από Βορρά και Ανατολή, που κράτησαν περίπου πέντε μήνες. Ο Χελμ του Ρόαν και οι δυο του γιοι χάθηκαν στον πόλεμο εκείνο και βρήκαν μεγάλες κακουχίες και θάνατος το Ερίαντορ και το Ρόαν. Στην Γκόντορ όμως, στα νότια των βουνών, η κατάσταση ήταν λίγο καλύτερη και πριν μπει η άνοιξη ο Μπέρεγκοντ, ο γιος του Μπέρεν, κατάφερε να διώξει τους εισβολείς. Αμέσως έστειλε βοήθεια στο Ρόαν. Ο Μπέρεγκοντ ήταν ο μεγαλύ-

τερος στρατηγός που είχε φανεί στην Γκόντορ μετά τον Μπόρομιρ. Όταν διαδέχθηκε τον πατέρα του (2763), η Γκόντορ άρχισε να ανακτά τη δύναμή της. Το Ρόαν όμως άργησε να θεραπεύσει τις πληγές του. Αυτός ήταν κι ο λόγος που ο Μπέρεν είχε καλοδεχτεί τον Σάρουμαν και του είχε δώσει τα κλειδιά του Όρθανκ. Έτσι, από τη χρονιά εκείνη (2759) ο Σάρουμαν εγκαταστάθηκε στο Ίσενγκαρντ.

Στις μέρες του Μπέρεγκοντ έχουμε τη διεξαγωγή πολέμου ανάμεσα στους Νάνους και στους Ορκ, που έλαβε χώρα στα Ομιχλιασμένα Βουνά (2793-9), από τον οποίο μόνο φήμες έφτασαν νότια, μέχρι που οι Ορκ, φεύγοντας ηττημένοι από το Ναντουχίριον, προσπάθησαν να διασχίσουν το Ρόαν και να εγκατασταθούν στα Λευκά Βουνά. Για πολλά χρόνια γίνονταν συμπλοκές στις κοιλάδες, πριν απομακρυνθεί αυτός ο κίνδυνος.

Όταν ο Μπελέκθορ Β΄, ο εικοστός πρώτος επίτροπος, πέθανε, ξεράθηκε και το Λευκό Δέντρο στη Μίνας Τίριθ. Το άφησαν όμως στη θέση του «ώσπου να γυρίσει ο βασιλιάς», γιατί δεν μπόρεσαν να βρουν άλλο φιντανάκι.

Τον καιρό του Τούριν Β΄, οι εχθροί της Γκόντορ άρχισαν να κινούνται ξανά. Η δύναμη του Σάουρον είχε αυξηθεί και η μέρα του ξεσηκωμού του πλησίαζε.

Όλος ο κόσμος εγκατέλειψε το Ιθίλιεν, με εξαίρεση μερικούς σκληροτράχηλους, και πέρασαν δυτικά του Άντουιν, γιατί η περιοχή είχε γεμίσει Ορκ από τη Μόρντορ. Ο Τούριν έφτιαξε κρυφά καταφύγια για τους στρατιώτες του στο Ιθίλιεν, από τα οποία το Χένεθ Ανούν διατηρήθηκε επανδρωμένο περισσότερο από τα άλλα. Επίσης, οχύρωσε ξανά το νησί του Κάιρ Άντρος[1] για να υπερασπίζεται το Ανόριεν. Ο κυριότερος όμως κίνδυνος βρισκόταν νότια, εκεί που οι Χαράντριμ είχαν στην κατοχή τους τη Νότια Γκόντορ και γίνονταν πολλές αψιμαχίες κατά μήκος του ποταμού Πόρος. Όταν έγινε εισβολή στο Ιθίλιεν από ισχυρές δυνάμεις, ο βασιλιάς Φολκγουάινι του Ρόαν εκπλήρωσε τον όρκο του Έορλ και ξεπλή-

1. Το όνομά του σημαίνει το «Πλοίο με το μακρύ αφρό», γιατί το νησί είχε σχήμα μεγάλου καραβιού, με την ψηλή του πλώρη να βλέπει βόρεια, πάνω στην οποία ο άσπρος αφρός του Άντουιν έπεφτε στα κοφτερά βράχια.

ρωσε το χρέος του για τη βοήθεια του Μπέρεγκοντ, στέλνοντας πολλούς άντρες στην Γκόντορ. Με τη βοήθειά τους ο Τούριν νίκησε στα περάσματα του Πόρος. Οι γιοι όμως του Φολκγουάινι έπεσαν και οι δύο στη μάχη. Οι καβαλάρηδες τους έθαψαν σύμφωνα με τα έθιμα του λαού τους και τους έβαλαν μαζί σε έναν τύμβο γιατί ήταν δίδυμοι. Για πολλά χρόνια στεκόταν ψηλά στην όχθη του ποταμού το *Haudh in Gwanur* και οι εχθροί της Γκόντορ φοβόνταν να το περάσουν.

Ο Τούργκον διαδέχτηκε τον Τούριν, η βασιλεία του όμως μένει στη μνήμη γιατί, δύο χρόνια πριν από το θάνατό του, σηκώθηκε ο Σάουρον ξανά και παρουσιάστηκε ανοιχτά. Μπήκε πάλι στη Μόρντορ, που του την προετοίμαζαν πολύ καιρό. Τότε το Μπαράντντουρ υψώθηκε γι' άλλη μια φορά και το Βουνό του Χαμού άρχισε να ξερνάει φωτιά και όσοι είχαν απομείνει στο Ιθίλιεν έφυγαν όσο πιο μακριά μπορούσαν. Όταν πέθανε ο Τούργκον, ο Σάρουμαν πήρε το Ίσενγκαρντ για τον εαυτό του και το οχύρωσε.

«Ο Εκτέλιον Β΄, γιος του Τούργκον, ήταν άνθρωπος σοφός. Με όσες δυνάμεις του είχαν απομείνει, άρχισε να ενισχύει το βασίλειο κατά της επικείμενης επίθεσης της Μόρντορ. Ενθάρρυνε όλους τους αξιόμαχους άντρες από κοντά ή μακριά να καταταγούν στο στρατό και σ' εκείνους που αποδεικνύονταν έμπιστοι έδινε βαθμούς και αμοιβές. Πολλά απ' όσα έκανε έγιναν με τη βοήθεια και τις συμβουλές ενός μεγάλου καπετάνιου, που τον αγαπούσε πάνω απ' όλους. Στην Γκόντορ οι άντρες τον ονόμαζαν Θορόνγκιλ, ο Αετός του Άστρου, γιατί ήταν γρήγορος, με βλέμμα διαπεραστικό και φορούσε ένα ασημένιο αστέρι στο μανδύα του. Όμως κανένας δεν ήξερε το αληθινό του όνομα ούτε τον τόπο όπου είχε γεννηθεί. Είχε έρθει στον Εκτέλιον από το Ρόαν, όπου είχε υπηρετήσει το βασιλιά Θένγκελ, αλλά δεν ήταν από τους Ροχίρριμ. Ήταν σπουδαίος αρχηγός στη θάλασσα ή στη στεριά, αλλά γύρισε στις σκιές απ' όπου είχε έρθει, πριν τελειώσουν οι μέρες του Εκτέλιον.

»Ο Θορόνγκιλ συχνά συμβούλευε τον Εκτέλιον ότι η δύναμη των επαναστατών της Άμπαρ αποτελούσε μεγάλο κίνδυνο για την Γκόντορ και μια απειλή στα τιμάρια του Νότου θα μπορούσε να αποβεί μοιραία, αν ο Σάουρον ξεκινούσε πόλεμο. Τέλος, πήρε την άδεια του επιτρόπου και συγκέντρωσε έναν μικρό στόλο και πήγε

στην Άμπαρ μια νύχτα χωρίς να τον περιμένουν, κι εκεί πυρπόλησε ένα μεγάλο τμήμα από τα πλοία των κουρσάρων. Ο ίδιος σκότωσε τον καπετάνιο του λιμανιού στη μάχη που έγινε στις αποβάθρες και ύστερα απέσυρε το στόλο του με μηδαμινές απώλειες. Όταν όμως γύρισαν στο Πελάργκιρ, προς μεγάλη λύπη και απορία των αντρών, δε γύρισε στη Μίνας Τίριθ που τον περίμεναν δόξες και τιμές.

»Έστειλε αποχαιρετιστήριο μήνυμα στον Εκτέλιον, λέγοντας: "Τώρα με καλούν άλλα έργα, άρχοντα, και πρέπει να περάσουν πολλά χρόνια και κίνδυνοι, πριν ξαναγυρίσω στην Γκόντορ, αν είναι αυτή η μοίρα μου". Αν και κανένας δεν μπορούσε να μαντέψει ποια ήταν τα έργα αυτά ή ποιος τον είχε καλέσει, ήταν γνωστό πού πήγε. Γιατί πήρε μια βάρκα και πέρασε απέναντι στον Άντουιν κι εκεί αποχαιρέτησε τους συντρόφους του και συνέχισε μόνος. Την τελευταία φορά που τον είδαν είχε στραμμένο το πρόσωπό του προς τα Βουνά της Σκιάς.

»Μεγάλη λύπη κυρίεψε την πόλη με την αναχώρηση του Θορόνγκιλ και σε όλους φάνηκε μεγάλη απώλεια, αν δεν υπήρχε ο Ντένεθορ, ο γιος του Εκτέλιον, άντρας ώριμος πια για την επιτροπεία, που ύστερα από τέσσερα χρόνια διαδέχτηκε τον πατέρα του που πέθανε.

«Ο Ντένεθορ Β΄ ήταν άνθρωπος περήφανος, ψηλός, γενναίος και πιο βασιλικός στην όψη από οποιονδήποτε είχε γεννηθεί στην Γκόντορ εδώ και πολλές γενιές. Ήταν επίσης συνετός, έβλεπε μακριά και είχε σπουδάσει τις παραδόσεις. Έμοιαζε στον Θορόνγκιλ λες και ήταν στενοί συγγενείς και όμως πάντα ερχόταν δεύτερος στις καρδιές των ανθρώπων και στην εκτίμηση του πατέρα του. Τότε, πολλοί είχαν κάνει τη σκέψη ότι ο Θορόνγκιλ είχε φύγει πριν ο αντίζηλός του γίνει κύριός του, αν και ο Θορόνγκιλ ποτέ δε θέλησε να παραβγεί με τον Ντένεθορ ούτε θεωρούσε τον εαυτό του κάτι περισσότερο από υπηρέτη του πατέρα του. Και μόνο σε ένα σημείο διέφεραν οι συμβουλές τους στον επίτροπο: ο Θορόνγκιλ συχνά προειδοποιούσε τον Εκτέλιον να μην εμπιστεύεται τον Σάρουμαν τον Λευκό στο Ίσενγκαρντ, αλλά μάλλον να καλοδέχεται τον Γκάνταλφ τον Γκρίζο. Αλλά λίγη αγάπη υπήρχε ανάμεσα στον Ντένεθορ και στον Γκάνταλφ και μετά τον Εκτέλιον, ο Γκρίζος Προσκυνητής ήταν λιγότερο καλοδεχούμενος στη Μίνας Τίριθ. Κι

έτσι αργότερα, όταν όλα ξεκαθάρισαν, πολλοί πίστεψαν ότι ο Ντένεθορ, που είχε μυαλό κοφτερό κι έβλεπε μακρύτερα και βαθύτερα από άλλους ανθρώπους του καιρού του, είχε ανακαλύψει ποιος ήταν στ' αλήθεια αυτός ο ξένος ο Θορόνγκιλ και υποψιαζόταν ότι αυτός κι ο Μιθράντιρ σχεδίαζαν να του πάρουν τη θέση.»

«Όταν ο Ντένεθορ έγινε επίτροπος (2984), αποδείχτηκε δεσποτικός άρχοντας και κρατούσε απόλυτη την εξουσία στα χέρια του. Ήταν λιγόλογος. Άκουγε τις συμβουλές κι ύστερα έκανε αυτό που νόμιζε. Παντρεύτηκε αργά (2976) και πήρε γυναίκα του τη Φιντούιλας, κόρη του Άντραχιλ του Ντολ Άμροθ. Ήταν κυρά πεντάμορφη και καλόκαρδη, αλλά πέθανε πριν περάσουν δώδεκα χρόνια. Ο Ντένεθορ την αγαπούσε, με τον τρόπο του, περισσότερο από κάθε άλλον, αν εξαιρέσουμε τον πρωτότοκο γιο που του έκανε. Αλλά στον κόσμο φάνηκε ότι μαράθηκε στη φρουρούμενη πόλη σαν το λουλούδι της θαλασσινής κοιλάδας στον άγονο βράχο. Η σκιά της ανατολής τη γέμιζε φρίκη και είχε το βλέμμα πάντα γυρισμένο νότια, προς τη θάλασσα που νοσταλγούσε.

»Μετά το θάνατό της ο Ντένεθορ έγινε πιο αγριωπός κι αμίλητος απ' όσο ήταν πριν και πήγαινε και καθόταν με τις ώρες στον πύργο του, βυθισμένος σε σκέψεις, προβλέποντας ότι η επίθεση της Μόρντορ θα ερχόταν στις μέρες του. Αργότερα επικράτησε η γνώμη ότι, επειδή χρειαζόταν να γνωρίζει αλλά ήταν υπερήφανος, έχοντας εμπιστοσύνη στη δύναμη της θελήσεώς του, τόλμησε να κοιτάξει στο *Παλαντίρ* που υπήρχε στο Λευκό Πύργο. Κανένας από τους επιτρόπους δεν είχε τολμήσει να κάνει κάτι τέτοιο, ούτε καν οι βασιλιάδες Εάρνιλ και Εάρνουρ, μετά την πτώση της Μίνας Ίθιλ, όταν το *Παλαντίρ* του Ισίλντουρ έπεσε στα χέρια του Εχθρού. Γιατί η σφαίρα της Μίνας Τίριθ ήταν το *Παλαντίρ* του Ανάριον, η πιο στενά συγχρονισμένη με αυτή που είχε στην κατοχή του ο Σάουρον. Έτσι μεγάλωσε η περηφάνια του Ντένεθορ μαζί με την απελπισία, ώσπου έφτασε να βλέπει τα γεγονότα της εποχής εκείνης μόνο σαν μια διαμάχη αποκλειστικά ανάμεσα στον Άρχοντα του Λευκού Πύργου και στον Άρχοντα του Μπαράντ-ντουρ και δεν εμπιστευόταν τους άλλους που αντιστέκονταν στον Σάουρον, εκτός κι αν υπηρετούσαν αποκλειστικά αυτό τον ίδιο.

»Έτσι ο καιρός πλησίαζε για τον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού και

οι γιοι του Ντένεθορ ανδρώθηκαν. Ο Μπόρομιρ, πέντε χρόνια μεγαλύτερος, ήταν ο αγαπημένος του πατέρα του και του έμοιαζε στην όψη και στην περηφάνια, αλλά πουθενά αλλού. Μάλλον έμοιαζε στον παλιό βασιλιά Εάρνουρ και δεν παντρευόταν, αλλά χαιρόταν με τα πολεμικά. Ήταν ατρόμητος και δυνατός, αλλά λίγο τον ενδιέφεραν οι παραδόσεις, εκτός από τις διηγήσεις σχετικά με παλιές μάχες. Ο Φάραμιρ ο νεότερος του έμοιαζε στην όψη, αλλά όχι στο νου. Μπορούσε να καταλάβει τι έκρυβε η καρδιά των ανθρώπων με την ίδια οξυδέρκεια όπως ο πατέρας του, αλλά αυτά που έβλεπε τον έκαναν να νιώθει οίκτο αντί για περιφρόνηση. Είχε όψη μαλακή, αγαπούσε τις παραδόσεις και τη μουσική και αυτός ήταν ο λόγος που πολλοί τις μέρες εκείνες τον θεωρούσαν λιγότερο γενναίο από τον αδελφό του. Αυτό δεν ήταν σωστό, γιατί δε γύρευε τη δόξα στον κίνδυνο χωρίς λόγο. Καλωσόριζε τον Γκάνταλφ όποτε ερχόταν στην πόλη και μάθαινε ό,τι μπορούσε από τη σοφία του. Κι αυτός ήταν ένας ακόμα λόγος, καθώς και άλλοι πολλοί, που δυσαρεστούσαν τον πατέρα του.

»Ανάμεσα όμως στα αδέλφια υπήρχε μεγάλη αγάπη από τον καιρό ακόμα που ήταν μικροί και ο Μπόρομιρ ήταν βοηθός και προστάτης του Φάραμιρ. Ποτέ δεν υπήρξε ανάμεσά τους ζήλια ή αντιπαλότητα εξαιτίας της εύνοιας του πατέρα τους ή των επαίνων τρίτων. Ο Φάραμιρ το θεωρούσε αδύνατο να υπάρχει κάποιος στην Γκόντορ που να μπορούσε να παραβγεί στον Μπόρομιρ, τον διάδοχο του Ντένεθορ και καπετάνιο του Λευκού Πύργου· και την ίδια γνώμη είχε και ο Μπόρομιρ. Βέβαια, στην πράξη τα πράγματα αποδείχτηκαν διαφορετικά. Αλλά όλα όσα συνέβησαν σ' αυτούς τους τρεις στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού αναφέρονται αλλού. Και μετά τον πόλεμο οι μέρες των επιτρόπων που διοικούσαν τελείωσαν. Ο κληρονόμος του Ισίλντουρ και του Ανάριον επέστρεψε και η βασιλεία ανανεώθηκε και η σημαία με το Λευκό Δέντρο ανέμισε ξανά από τον πύργο του Εκτέλιον.»

(v)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΑΓΚΟΡΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΓΟΥΕΝ

«Ο Άραντορ ήταν παππούς του βασιλιά. Ο γιος του ο Άραθορν ζήτησε να παντρευτεί την Γκιλράεν την Ωραία, την κόρη του Ντίρχαελ, ο οποίος ήταν απόγονος του Άραναθ. Ο Ντίρχαελ όμως ήταν αντίθετος με αυτόν το γάμο· γιατί η Γκιλράεν ήταν νεαρή και δεν είχε την ηλικία που οι γυναίκες των Ντουνεντάιν συνήθιζαν να παντρεύονται.

»– Και επιπλέον, είπε, ο Άραθορν είναι άντρας αυστηρός και ώριμος και θα γίνει αρχηγός γρηγορότερα απ' ό,τι υπολογίζουν οι Άνθρωποι· η καρδιά μου όμως προβλέπει ότι η ζωή του θα είναι σύντομη.

»Αλλά η Ιβόργουεν, η γυναίκα του, που είχε κι εκείνη το χάρισμα της προοράσεως, απάντησε:

»– Τότε ένας λόγος παραπάνω να βιαστούμε! Οι μέρες σκοτεινιάζουν και έρχεται καταιγίδα και μεγάλα πράγματα πρόκειται να επέλθουν. Αν αυτοί οι δύο παντρευτούν τώρα, μπορεί να γεννηθεί ελπίδα για το λαό μας· αν όμως καθυστερήσουν, η ελπίδα δε θα 'ρθει όσο διαρκεί αυτή η εποχή.

»Κι έτσι συνέβηκε, όταν ο Άραθορν και η Γκιλράεν ήταν ένα μόνο χρόνο παντρεμένοι, να πιάσουν τον Άραντορ οι Γίγαντες των λόφων στα Κόλντφελς, βόρεια του Σκιστού Λαγκαδιού, και να τον σκοτώσουν· και ο Άραθορν έγινε αρχηγός των Ντουνεντάιν. Την επόμενη χρονιά η Γκιλράεν του έκανε έναν γιο που τον ονόμασαν Άραγκορν. Αλλά ο Άραγκορν ήταν μόλις δύο χρονών όταν ο Άραθορν έλαβε μέρος σε μία επιδρομή εναντίον των Ορκ μαζί με τους γιους του Έλροντ και σκοτώθηκε από ένα βέλος-ορκ, που του διαπέρασε το μάτι· έτσι αποδείχτηκε πραγματικά σύντομη η ζωή του για κάποιον του λαού του, αφού ήταν μόνο εξήντα χρονών όταν έπεσε.

»Ο Άραγκορν τότε, όντας ο κληρονόμος του Ισίλντουρ, πήγε με τη μητέρα του να ζήσει στο σπίτι του Έλροντ· και ο Έλροντ πήρε τη θέση του πατέρα του και τον αγάπησε λες και ήταν δικός του γιος. Τον έλεγαν όμως Εστέλ, δηλαδή "Ελπίδα", και το πραγματικό του όνομα και η καταγωγή του κρατήθηκαν κρυφά, σύμφωνα με

εντολή του Έλροντ· γιατί οι Σοφοί τότε ήξεραν ότι ο Εχθρός ζητούσε ν' ανακαλύψει τον κληρονόμο του Ισίλντουρ, αν είχε απομείνει κανένας στη γη.

»Αλλά όταν ο Εστέλ ήταν μόνο είκοσι χρονών, έτυχε να γυρίσει στο Σκιστό Λαγκάδι ύστερα από μεγάλα κατορθώματα μαζί με τους γιους του Έλροντ· ο Έλροντ τον κοίταξε και ήταν ευχαριστημένος, γιατί είδε πως ήταν όμορφος και ευγενής και είχε ανδρωθεί γρήγορα, αν και θα μεγάλωνε ακόμα και στο μυαλό και στο σώμα. Εκείνη την ημέρα, λοιπόν, ο Έλροντ τον προσφώνησε με το αληθινό του όνομα και του είπε ποιος ήταν και τίνος ήταν γιος· και του παρέδωσε τα κειμήλια του Οίκου του.

»– Εδώ είναι το δαχτυλίδι του Μπαραχίρ, είπε, το σύμβολο της μακρινής μας συγγένειας· κι εδώ είναι επίσης τα κομμάτια του Νάρσιλ. Μ' αυτά μπορείς στο μέλλον να κάνεις μεγάλα κατορθώματα· γιατί προβλέπω ότι η διάρκεια της ζωής σου θα είναι μεγαλύτερη από το μέτρο των Ανθρώπων, εκτός και σε βρεί κακό ή αποτύχεις στη δοκιμασία. Η δοκιμασία όμως θα είναι σκληρή και μακρόχρονη. Το σκήπτρο της Ανούμινας θα το κρατήσω, γιατί πρέπει να το κερδίσεις.

»Την επόμενη μέρα, την ώρα που έπεφτε ο ήλιος, ο Άραγκορν περπατούσε μοναχός στο δάσος και η καρδιά του ήταν φουσκωμένη από χαρά· και τραγουδούσε, γιατί ήταν γεμάτος ελπίδα κι ο κόσμος ήταν όμορφος. Και ξαφνικά, εκεί που τραγουδούσε, είδε μια κοπέλα να περπατά ανάμεσα στους άσπρους κορμούς των σημύδων· αυτός σταμάτησε μαγεμένος, νομίζοντας πως είχε κατά λάθος μπει σε κάποιο όνειρο ή ότι είχε λάβει το χάρισμα των Ξωτικοραψωδών, που μπορούν να κάνουν αυτά που τραγουδούν να εμφανίζονται μπροστά στα μάτια εκείνων που ακούν.

»Γιατί ο Άραγκορν τραγουδούσε ένα κομμάτι της Ωδής της Λούθιεν, που μιλάει για τη συνάντηση της Λούθιεν και του Μπέρεν στο δάσος του Νέλντορεθ. Και να! η Λούθιεν περπατούσε μπροστά στα μάτια του στο Σκιστό Λαγκάδι, ντυμένη με μια φορεσιά ασημένια και γαλάζια, πανέμορφη σαν το δειλινό στην πατρίδα των Ξωτικών· τα μαύρα της μαλλιά ανέμιζαν στο ξαφνικό αγέρι και στο μέτωπό της είχε πετράδια σαν αστέρια.

»Για μια στιγμή ο Άραγκορν την ατένισε σιωπηλός, αλλά από φόβο μην τυχόν φύγει και δεν την ξαναδεί, της φώναξε λέγοντας

Τινούβιελ, Τινούβιελ! ακριβώς όπως είχε κάνει ο Μπέρεν τις Παλιές Μέρες, πολύ παλιά.

»Τότε η κοπέλα γύρισε προς το μέρος του, χαμογέλασε και είπε:

»– Ποιος είσαι; Και γιατί με φωνάζεις μ' αυτό το όνομα;

»Κι αυτός απάντησε:

»– Γιατί πίστεψα πως ήσουν στ' αλήθεια η Λούθιεν Τινούβιελ, για την οποία τραγουδούσα. Αλλά αν δεν είσαι, τότε της μοιάζεις πάρα πολύ.

»– Πολλοί το έχουν πει αυτό, του απάντησε σοβαρά. Όμως, εγώ δεν έχω το όνομά της. Αν και ίσως η μοίρα μου να μη διαφέρει από τη δική της. Αλλά εσύ ποιος είσαι;

»– Με είπαν Εστέλ, απάντησε· είμαι όμως ο Άραγκορν, ο γιος του Άραθορν, ο κληρονόμος του Ισίλντουρ, άρχοντας των Ντουνεντάιν· κι όμως καθώς μιλούσε, ένιωσε ότι η ευγενική του καταγωγή, για την οποία είχε νιώσει τόση χαρά, δεν άξιζε και πολλά και δεν ήταν τίποτα σε σύγκριση με την αξιοπρέπεια και την ομορφιά της.

»Αλλά εκείνη γέλασε χαρούμενα και είπε:

»– Τότε έχουμε μακρινή συγγένεια. Γιατί είμαι η Άργουεν, η κόρη του Έλροντ, και με φωνάζουν επίσης Αντόμιελ.

»– Συχνά βλέπουμε, είπε ο Άραγκορν, ότι σε μέρες πονηρές οι Άνθρωποι κρύβουν το μεγαλύτερό τους θησαυρό. Θαυμάζω όμως τον Έλροντ και τους αδελφούς σου· γιατί, μόλο που ζω σ' αυτό το σπίτι από παιδάκι, δεν άκουσα ποτέ ούτε κουβέντα για σένα. Πώς και δεν έχουμε ξανασυναντηθεί; Μη μου πεις πως ο πατέρας σου σε είχε κλειδωμένη στο θησαυροφυλάκιό του;

»– Όχι, απάντησε και κοίταξε ψηλά, κατά τα βουνά της Ανατολής. Ζούσα για αρκετό καιρό στη χώρα των συγγενών της μητέρας μου, στο μακρινό Λοθλόριεν. Τώρα τελευταία επέστρεψα να επισκεφθώ τον πατέρα μου πάλι. Έχω πολλά χρόνια να περπατήσω στο Ίμλαντρις.

»Τότε ο Αραγκορν απόρησε, γιατί δεν του είχε φανεί να έχει ηλικία μεγαλύτερη απ' τη δική του, που δεν είχε τότε ζήσει πάνω από είκοσι χρόνια στη Μέση-γη. Η Αργουεν όμως τον κοίταξε στα μάτια και είπε:

»– Μην απορείς! Γιατί τα παιδιά του Έλροντ έχουν τη ζωή των Έλνταρ[1].

1. Ξωτικά. (*Σ.τ.Μ.*)

»Τότε ο Άραγκορν έχασε την αυτοπεποίθησή του, γιατί είδε το ξωτικό φως στα μάτια της και τη σοφία πολλών ημερών, από κείνη όμως την ώρα αγάπησε την Άργουεν Αντόμιελ την κόρη του Έλροντ.

»Τι μέρες που ακολούθησαν ο Άραγκορν έμεινε αμίλητος και η μητέρα του κατάλαβε πως κάτι παράξενο του είχε συμβεί· και, τέλος, υποχωρώντας στις ερωτήσεις της, της είπε για τη συνάντηση στα δέντρα το δειλινό.

»– Γιε μου, είπε η Γκιλράεν, στοχεύεις ψηλά, κι ας είσαι απόγονος πολλών βασιλέων. Γιατί αυτή η κυρά είναι η πιο ευγενική και ωραία που υπάρχει στη γη. Και δεν ταιριάζει ένας θνητός να παντρευτεί απ' τη γενιά των Ξωτικών.

»– Όμως, έχουμε κάποια μακρινή συγγένεια, είπε ο Άραγκορν, αν η ιστορία των προγόνων μου που έχω μάθει είναι αληθινή.

»– Είναι αληθινή, είπε η Γκιλράεν, αλλά ήταν πολύ παλιά και σε άλλη εποχή αυτού του κόσμου, πριν μειωθεί η γενιά μας. Γι' αυτό φοβάμαι· γιατί χωρίς την εύνοια του άρχοντα Έλροντ, οι κληρονόμοι του Ισίλντουρ γρήγορα θα χάνονταν. Δε νομίζω όμως πως σ' αυτή την υπόθεση θα έχεις την εύνοια του Έλροντ.

»– Τότε οι μέρες μου θα είναι πικρές και μόνος θα διαβαίνω στις ερημιές, είπε ο Άραγκορν.

»– Αυτή στ' αλήθεια θα είναι η μοίρα σου, είπε η Γκιλράεν· αλλά μόλο που είχε ως ένα βαθμό το προορατικό χάρισμα του λαού της, δεν του είπε τίποτ' άλλο για τα προαισθήματά της, ούτε είπε σε κανέναν τι της είχε εμπιστευτεί ο γιος της.

»Ο Έλροντ όμως έβλεπε πολλά πράγματα και διάβαζε πολλές καρδιές. Μια μέρα, λοιπόν, πριν έρθει το φθινόπωρο εκείνης της χρονιάς, φώναξε τον Άραγκορν στο δωμάτιό του και του είπε:

»– Άραγκορν, γιε του Άραθορν, άρχοντα των Ντουνεντάιν, άκουσέ με! Μεγάλα πράγματα σου επιφυλάσσει η μοίρα σου: ή θα υψωθείς πάνω απ' όλους τους προγόνους σου, από τον Ελέντιλ και μετά, ή θα πέσεις στο σκοτάδι μαζί με όλους όσοι έχουν απομείνει απ' τη γενιά σου. Πολλά χρόνια δοκιμασιών σε περιμένουν. Ούτε γυναίκα θα πάρεις ούτε θα δεσμεύσεις καμιά με λόγο, ώσπου να έρθει η ώρα σου και να φανείς άξιος.

»Τότε ο Άραγκορν ανησύχησε και είπε:

»– Μήπως η μητέρα μου μίλησε γι' αυτό;

»– Όχι, βέβαια, είπε ο Έλροντ. Τα μάτια σου σε πρόδωσαν. Δε μιλώ όμως μόνο για την κόρη μου. Δε θα δοθείς με κανενός τη θυγατέρα ακόμη. Όσον αφορά τώρα την Άργουεν την Ωραία, την Κυρά του Ίμλαντρις και του Λόριεν, το Αστέρι του Δειλινού του λαού της, προέρχεται από γενιά μεγαλύτερη απ' τη δική σου κι εχεί ήδη ζήσει στον κόσμο τόσο πολύ, που εσύ μπροστά της είσαι σαν φιντανάκι ενός έτους πλάι σε μια νερή σημύδα που έχει ζήσει πολλά καλοκαίρια. Στέκεται πάρα πολύ ψηλότερα από σένα. Κι έτσι νομίζω ότι θα της φανεί. Αλλά ακόμη κι αν δεν είναι έτσι και η καρδιά της στραφεί σ' εσένα, εγώ θα εξακολουθούσα να λυπάμαι βαθιά εξαιτίας της μοίρας μας.

»– Και ποια είναι αυτή η μοίρα; είπε ο Άραγκορν.

»– Ότι όσον καιρό εγώ μένω εδώ, αυτή θα ζει με τη νεότητα των Ξωτικών, απάντησε ο Έλροντ, κι όταν φύγω εγώ, θα έρθει μαζί μου, αν θα 'ναι αυτή η επιλογή της.

»– Βλέπω, είπε ο Άραγκορν, πως τα μάτια μου έπεσαν σ' έναν θησαυρό όχι λιγότερο αγαπητό από το θησαυρό του Θίνγκολ, που κάποτε πόθησε ο Μπέρεν. Αυτή είναι η μοίρα μου.

»Τότε, ξαφνικά, το προορατικό της γενιάς του τον έκανε να πει:

»– Αλλά, κοίτα! άρχοντα Έλροντ, τα χρόνια της αναμονής σου λιγοστεύουν επιτέλους και γρήγορα θα χρειαστεί να διαλέξουν τα παιδιά σου, είτε να χωριστούν από σένα είτε από τη Μέση-γη.

»– Αυτό είναι αλήθεια, είπε ο Έλροντ. Γρήγορα, με το δικό μας μέτρημα, αν και πολλά χρόνια των Ανθρώπων πρέπει να περάσουν ακόμη. Αλλά δε θα υπάρξει επιλογή για την αγαπημένη μου Άργουεν, εκτός κι αν εσύ, Αραγκορν, γιε του Άραθορν, μπεις ανάμεσά μας και μας φέρεις, εσένα ή εμένα, σε έναν πικρό αποχωρισμό πέρα από το τέλος του κόσμου. Δεν ξέρεις ακόμα τι ζητά από μένα.

»Αναστέναξε και ύστερα από λίγο, κοιτάζοντας σοβαρά τον νεαρό άντρα, είπε ξανά:

»– Τα χρόνια θα φέρουν τα μελλούμενα. Δε θα ξαναμιλήσουμε γι' αυτό πριν περάσουν πολλά χρόνια. Οι μέρες σκοτεινιάζουν και πολύ κακό έρχεται.

»Τότε ο Αραγκορν με αγάπη αποχαιρέτησε τον Έλροντ· και την άλλη μέρα είπε αντίο στη μητέρα του, σε όλο το σπιτικό του Έλ-

ροντ και στην Άργουεν και βγήκε στις ερημιές. Σχεδόν για τριάντα χρόνια κόπιασε στον αγώνα εναντίον του Σάουρον· κι έγινε φίλος του Γκάνταλφ του Σοφού, απ' τον οποίο πήρε πολλή σοφία. Μαζί του έκανε πολλά επικίνδυνα ταξίδια, αλλά καθώς τα χρόνια περνούσαν, ταξίδευε πιο συχνά μοναχός. Ακολούθησε δύσκολους δρόμους και μακρινούς και η όψη του αγρίεψε, εκτός κι αν τύχαινε να χαμογελάσει· στους Ανθρώπους όμως φαινόταν πως άξιζε να τον τιμούν σαν βασιλιά στην εξορία, όταν δεν έκρυβε τον πραγματικό εαυτό του. Γιατί κυκλοφορούσε με πολλές μεταμφιέσεις και είχε αποκτήσει φήμη με διάφορα ψευδώνυμα. Είχε συμπορευθεί με τις ίλες των Ροχίρριμ και είχε πολεμήσει για τον άρχοντα της Γκόντορ και στη στεριά και στη θάλασσα· και ύστερα, την ώρα της νίκης, έφευγε και οι Ανθρωποι της Δύσης δεν ήξεραν πού πήγαινε. Πήγε μοναχός στα βάθη της Ανατολής και μακριά στο Νότο, εξερευνώντας τις καρδιές των Ανθρώπων, καλών και κακών, και αποκαλύπτοντας τις δολοπλοκίες και τα σχέδια των υπηρετών του Σάουρον.

»Έτσι έγινε ο πιο γενναίος απ' όλους τους Ανθρώπους, γνώστης της τέχνης και των παραδόσεών τους, ήταν όμως και κάτι περισσότερο· γιατί είχε τη σοφία των Ξωτικών και τα μάτια του είχαν ένα φως που, όταν άναβε, ελάχιστοι μπορούσαν να το αντέξουν. Η όψη του ήταν λυπημένη και αυστηρή εξαιτίας της μοίρας του, κι όμως η ελπίδα δεν έφευγε από τα βάθη της καρδιάς του, απ' όπου γέλιο ξεπηδούσε πότε πότε σαν νερό μέσα απ' το βράχο.

»Και ήρθε κάποτε καιρός, όταν ο Αραγκορν ήταν σαράντα εννέα χρονών, που γύρισε απ' τους θανάσιμους κινδύνους στη μαύρη ενδοχώρα της Μόρντορ, όπου ο Σάουρον είχε ξαναεγκατασταθεί και ήταν απασχολημένος με τα πονηρά του έργα. Ήταν πολύ κουρασμένος και επιθυμούσε να επιστρέψει στο Σκιστό Ααγκάδι και να ξεκουραστεί εκεί για λίγο, πριν ταξιδέψει πάλι στις μακρινές χώρες· και στο δρόμο του πέρασε από τα σύνορα του Λόριεν και τον δέχτηκε στην κρυμμένη χώρα η αρχόντισσα Γκαλάντριελ.

»Δεν το ήξερε, αλλά η Άργουεν Αντόμιελ ήταν κι εκείνη εκεί, φιλοξενούμενη ξανά για λίγο από τους συγγενείς της μητέρας της. Πολύ λίγο είχε αλλάξει, γιατί τα χρόνια των θνητών την είχαν προσπεράσει· το πρόσωπό της όμως ήταν πιο σοβαρό και το γέλιο

της σπάνια ακουγόταν. Ο Άραγκορν όμως είχε ολοκληρωθεί και στο σώμα και στο νου και η Γκαλάντριελ του είπε να πετάξει τα ταλαιπωρημένα απ' τα ταξίδια ρούχα του και τον έντυσε στα λευκά και στ' ασημένια, με έναν μανδύα στο γκρίζο των Ξωτικών κι ένα λαμπερό πετράδι στο μέτωπό του. Τότε φάνηκε λες και ξεπέρασε τους Ανθρώπους κι έμοιαζε περισσότερο σαν Ξωτικοάρχοντας από τα Νησιά της Δύσης. Κι έτσι ήταν όταν τον είδε η Άργουεν ξανά, ύστερα απ' το μακρόχρονο χωρισμό τους· και καθώς την πλησίασε προχωρώντας προς το μέρος της, κάτω από τα δέντρα του Κάρας Γκαλάντον τα φορτωμένα με χρυσαφένια λουλούδια, έκανε την επιλογή της και διάλεξε τη μοίρα της.

»Έπειτα, για αρκετό καιρό, πλανήθηκαν μαζί στα ξέφωτα του Λοθλόριεν, ώσπου ήρθε η ώρα του να φύγει. Και το δειλινό του Μεσοκαλόκαιρου, ο Άραγκορν, ο γιος του Άραθορν, και η Άργουεν, η κόρη του Έλροντ, πήγαν στον όμορφο λόφο του Κέριν Άμροθ, που βρισκόταν στη μέση της χώρας, και βάδισαν ξυπόλητοι στο αθάνατο γρασίδι με τα έλανορ και τα νίφρεντιλ ολόγυρα στα πόδια τους. Κι εκεί, πάνω σ' εκείνον το λόφο, κοίταξαν ανατολικά κατά τη Σκιά και δυτικά κατά το Λυκόφως και έδωσαν λόγο και ήταν χαρούμενοι.

»Και η Άργουεν είπε:

»– Σκοτεινή είναι η Σκιά, η καρδιά μου όμως γιορτάζει· γιατί εσύ, Εστέλ, θα είσαι ανάμεσα στους μεγάλους που η αντρειοσύνη τους θα την καταστρέψει.

»Ο Άραγκορν όμως απάντησε:

»– Αλίμονο! Εγώ δεν μπορώ να το προβλέψω και μένει κρυφό από μένα το πώς θα γίνει. Με την ελπίδα σου όμως θα ελπίζω κι εγώ. Και απορρίπτω εντελώς τη Σκιά. Αλλά δεν είναι, αρχόντισσα, ούτε και το Λυκόφως για μένα· γιατί εγώ είμαι θνητός και αν ενωθείς μαζί μου, Άστρο του Δειλινού, τότε πρέπει κι εσύ ν' απαρνηθείς το Λυκόφως.

»Και στάθηκε τότε εκείνη ακίνητη σαν πάλλευκο δεντρί, κοιτάζοντας κατά τη Δύση, και τέλος είπε:

»– Θα ενωθώ μαζί σου, Ντούνανταν, και θ' απαρνηθώ το Λυκόφως. Όμως εκεί βρίσκεται η γη των δικών μου και η μακρινή πατρίδα όλης της γενιάς μου.

»Αγαπούσε υπερβολικά τον πατέρα της.

»Όταν ο Έλροντ έμαθε την επιλογή της κόρης του, έμεινε σιωπηλός, μόλο που η καρδιά του ήταν περίλυπη και δε βρήκε τη μοίρα, που για πολύ καιρό φοβόταν, καθόλου ευκολότερη να την υπομείνει. Όταν όμως ο Άραγκορν πήγε πάλι στο Σκιστό Λαγκάδι, τον κάλεσε και του είπε:

»– Γιε μου, έρχονται χρόνια που οι ελπίδες θα σβήσουν και, πέρα απ' αυτά, πολύ λίγα μπορώ να δω καθαρά. Και τώρα μια σκιά απλώνεται ανάμεσά μας. Ίσως έχει έτσι οριστεί, οι Άνθρωποι να επανέλθουν με την απώλεια της δικής μου βασιλείας. Επομένως, αν και σ' αγαπώ, σου λέω: η Άργουεν Αντόμιελ δε θα ελαττώσει τη χάρη της ζωής της για μικρότερο σκοπό. Δε θα γίνει η νύφη κανενός Ανθρώπου πιο χαμηλά από το βασιλιά της Γκόντορ και της Άρνορ μαζί. Τότε σ' εμένα ακόμη και η νίκη μας μπορεί να φέρει λύπη και χωρισμό – αλλά σ' εσένα χαρά για λίγο. Αλίμονο, γιε μου! Φοβάμαι πως για την Άργουεν η μοίρα των Ανθρώπων θα φανεί βαριά στο τέλος.

»Έτσι είχαν τα πράγματα από τότε ανάμεσα στον Έλροντ και στον Άραγκορν και δεν ξαναμίλησαν πια γι' αυτή την υπόθεση· ο Άραγκορν όμως βγήκε πάλι στους κινδύνους και στους μόχθους. Και όσο ο κόσμος σκοτείνιαζε και ο φόβος απλωνόταν στη Μέσηγη, καθώς η δύναμη του Σάουρον μεγάλωνε και το Μπαράντ-ντουρ πυργωνόταν όλο πιο ψηλό και δυνατό, η Άργουεν έμενε στο Σκιστό Λαγκάδι και, όταν ο Άραγκορν ήταν έξω, τον παρακολουθούσε από μακριά με τη σκέψη της· και με ελπίδα του κέντησε ένα μεγάλο και βασιλικό λάβαρο, τέτοιο που μόνο αυτός που θα διεκδικούσε την κυριαρχία των Νουμενόριαν και την κληρονομιά του Ελέντιλ να μπορεί να ξεδιπλώσει.

»Έπειτα από μερικά χρόνια η Γκιλράεν αποχαιρέτησε τον Έλροντ και ξαναγύρισε στους δικούς της στο Ερίαντορ και έζησε μόνη· και σπάνια ξανάβλεπε το γιο της, γιατί περνούσε πολλά χρόνια σε χώρες μακρινές. Αλλά μια φορά, που είχε γυρίσει ο Άραγκορν από το Βορρά, πήγε και τη βρήκε κι εκείνη του είπε πριν φύγει:

»– Αυτός είναι ο τελευταίος μας αποχαιρετισμός, Εστέλ, γιε μου. Με γέρασαν οι φροντίδες, λες και είμαι από μικρότερη γενιά· και τώρα που πλησιάζει, δεν μπορώ ν' αντιμετωπίσω τη σκοτεινιά

των καιρών μας που μαζεύεται πάνω στη Μέση-γη. Γρήγορα θα την αφήσω.

»Ο Άραγκορν προσπάθησε να την παρηγορήσει λέγοντας:

»– Μπορεί όμως να υπάρχει φως πίσω από τη σκοτεινιά· κι αν συμβαίνει αυτό, θα ήθελα να το δεις και να χαρείς.

»Εκείνη όμως απάντησε μόνο μ' αυτό το *linnod:*

Onen i – Estel Edain, ú-chebin estel anim[1],

και ο Άραγκορν έφυγε με βαριά καρδιά. Η Γκιλράεν πέθανε πριν από την επόμενη άνοιξη.

»Έτσι τα χρόνια έφτασαν στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού· που γι' αυτόν αλλού λέγονται περισσότερα: πώς απρόβλεπτα εντελώς αποκαλύφθηκε ο τρόπος να αποτραπεί ο Σάουρον και πώς η ελπίδα πέρα από κάθε ελπίδα εκπληρώθηκε. Κι έτσι έγινε, ώστε ο Άραγκορν την ώρα της ήττας ήρθε από τη θάλασσα και ξεδίπλωσε το λάβαρο της Άργουεν στη μάχη του κάμπου του Πέλενορ κι εκείνη την ημέρα για πρώτη φορά τον χαιρέτησαν ως βασιλιά. Και, τέλος, όταν τέλειωσαν όλα, μπήκε στην κληρονομιά των πατέρων του και παρέλαβε το στέμμα της Γκόντορ και το σκήπτρο της Άρνορ· και το Μεσοκαλόκαιρο της χρονιάς της πτώσης του Σάουρον πήρε το χέρι της Άργουεν και έγιναν οι γάμοι τους στην πόλη των βασιλέων.

»Η Τρίτη Εποχή τέλειωσε έτσι με νίκη κι ελπίδα· και όμως, η μεγαλύτερη θλίψη ανάμεσα στις λύπες εκείνης της εποχής ήταν ο χωρισμός του Έλροντ και της Άργουεν, γιατί χωρίστηκαν από τη θάλασσα και από τη μοίρα πέρα από το τέλος του κόσμου. Και όταν το Μεγάλο Δαχτυλίδι καταστράφηκε και τα Τρία έχασαν τη δύναμή τους, τότε ο Έλροντ κουράστηκε πια κι εγκατέλειψε τη Μέση-γη, για να μην ξαναγυρίσει ποτέ. Η Άργουεν όμως έγινε θνητή και δεν ήταν γραφτό της να πεθάνει πριν χάσει όλα όσα είχε κερδίσει.

»Ως βασίλισσα των Ξωτικών και των Ανθρώπων έζησε με τον Άραγκορν για εκατόν είκοσι χρόνια με μεγάλη δόξα, τρισευτυχισμένη. Τέλος, όμως, εκείνος ένιωσε να πλησιάζουν τα γηρατειά

1. Έδωσα ελπίδα στους Ντουνεντάιν, δεν κράτησα ελπίδα για τον εαυτό μου.

και κατάλαβε πως οι μέρες της ζωής του πλησίαζαν στο τέλος, κι ας ήταν τόσο πολλές. Τότε ο Άραγκορν είπε στην Άργουεν:

»– Επιτέλους, αρχόντισσα Άστρο του Δειλινού, πεντάμορφη του κόσμου και τρισαγαπημένη, ο κόσμος μου σβήνει. Κοίτα! Μαζέψαμε και ξοδέψαμε και τώρα έφτασε η ώρα της πληρωμής.

»Η Άργουεν ήξερε καλά τι σκόπευε να κάνει, γιατί το είχε προείδει από παλιά· παρ' όλα' αυτά όμως την έπνιξε η λύπη.

»– Θα φύγεις, λοιπόν, άρχοντα, πριν από την ώρα σου και θα αφήσεις το λαό σου που ζει απ' το λόγο σου; είπε.

»– Όχι πριν από την ώρα μου, απάντησε. Γιατί αν δε φύγω τώρα, τότε σύντομα θα φύγω θέλοντας και μη. Και ο γιος μας ο Ελντάριον είναι άντρας ώριμος για τη βασιλεία.

»Ύστερα, πηγαίνοντας στον Οίκο των Βασιλέων στην Οδό της Σιωπής, ο Άραγκορν ξάπλωσε στο μακρύ κρεβάτι που ήταν ετοιμασμένο γι' αυτόν. Εκεί αποχαιρέτησε τον Ελντάριον και του παρέδωσε το φτερωτό στέμμα της Γκόντορ και το σκήπτρο της Άρνορ. Έπειτα έφυγαν όλοι, εκτός από την Άργουεν, που στάθηκε μόνη πλάι στο κρεβάτι του. Και παρ' όλη της τη σοφία και την καταγωγή, δεν άντεξε να μην τον παρακαλέσει να μείνει λίγο ακόμα. Εκείνη δεν είχε κουραστεί ακόμα από τη ζωή της κι έτσι δοκίμασε την πίκρα του θνητού των Ανθρώπων που είχε διαλέξει.

»– Αρχόντισσα Άντόμιελ, είπε ο Άραγκορν, η ώρα είναι στ' αλήθεια σκληρή, όμως γεννήθηκε την ημέρα ακριβώς που ανταμώσαμε κάτω από τις λευκές σημύδες στον κήπο του Έλροντ, που τώρα κανείς δεν υπάρχει. Και στο λόφο του Κέριν Άμροθ, όταν απαρνηθήκαμε και τη Σκιά και το Λυκόφως, δεχτήκαμε αυτή τη μοίρα. Σκέψου καλά, αγαπημένη, και ρώτησε τον εαυτό σου αν στ' αλήθεια θα ήθελες να περιμένω ώσπου να μαραθώ και να πέσω από το θρόνο μου δίχως αντρειοσύνη και μυαλό. Όχι, αρχόντισσα, είμαι ο τελευταίος των Νουμενόριαν και ο τελευταίος βασιλιάς των Παλιών Ημερών· και μου έχει δοθεί όχι μόνο διάρκεια ζωής τριπλή από αυτή των Ανθρώπων της Μέσης-γης, αλλά και η χάρη να φύγω με τη θέλησή μου και να δώσω πίσω το δώρο. Επομένως, τώρα θα κοιμηθώ.

»– Δε σου λέω λόγια παρηγοριάς, γιατί δεν υπάρχει παρηγοριά για πόνο σαν κι αυτόν μέσα στους κύκλους του κόσμου. Η έσχατη επιλογή βρίσκεται ενώπιόν σου: να μετανοήσεις και να πας στα

Λιμάνια παίρνοντας μαζί σου στη Δύση την ανάμνηση των ημερών που περάσαμε μαζί, που εκεί θα είναι πάντα ολόφρεσκιες, αλλά ποτέ τίποτε περισσότερο από ανάμνηση· ειδαλλιώς να υπομείνεις τη Μοίρα των Ανθρώπων.

»– Όχι, αγαπημένε μου άρχοντα, είπε εκείνη, αυτή η επιλογή έχει γίνει από πολύ παλιά. Δεν υπάρχει τώρα πλοίο να με πάει εκεί και πρέπει στ' αλήθεια να υπομείνω τη Μοίρα των Ανθρώπων, είτε το θέλω είτε όχι: την απώλεια και τη σιωπή. Αλλά σου λέω, βασιλιά των Νουμενόριαν, ότι μέχρι τώρα δεν είχα κατανοήσει την ιστορία του λαού σου και την πτώση τους. Τους περιφρονούσα σαν κακούς ανόητους, αλλά τώρα τους λυπάμαι. Γιατί αν αυτό είναι στ' αλήθεια, όπως λένε οι Έλνταρ, το δώρο του Ενός στους Ανθρώπους, είναι πικρό να το παίρνεις.

»– Έτσι φαίνεται, είπε. Αλλά ας μην ηττηθούμε στην τελική δοκιμασία εμείς που παλιά απαρνηθήκαμε και τη Σκιά και το Δαχτυλίδι. Πρέπει με λύπη να φύγουμε, όχι όμως μ' απελπισία. Κοίτα! Δεν είμαστε για πάντα δεμένοι στους κύκλους του κόσμου και, πέρα απ' αυτούς, υπάρχει κάτι περισσότερο από αναμνήσεις. Έχε γεια!

»– Εστέλ, Εστέλ! φώναξε και καθώς πήρε το χέρι του και το φίλησε, εκείνος αποκοιμήθηκε.

»Τότε φάνηκε πολύ όμορφος, τόσο ώστε όλοι όσοι ήρθαν αργότερα εκεί τον κοιτούσαν με θαυμασμό και απορία· γιατί είδαν ότι η χάρη της νεότητάς του και η ανδρεία της ώριμης ηλικίας του και η σοφία και η μεγαλοπρέπεια των γηρατειών του φανερώνονταν ταυτόχρονα πάνω του. Και για πολύ καιρό κειτόταν εκεί, η απεικόνιση του μεγαλείου των Βασιλέων των Ανθρώπων με δόξα ολόλαμπρη, πριν κομματιαστεί ο κόσμος.

»Η Αργουεν όμως βγήκε από τον Οίκο και το φως των ματιών της είχε σβήσει και φάνηκε στο λαό της πως είχε γίνει παγωμένη και γκρίζα, όπως η νύχτα του χειμώνα που έρχεται δίχως άστρο. Έπειτα αποχαιρέτησε τον Ελντάριον και τις κόρες της και όσους είχε αγαπήσει· έφυγε από την πόλη της Μίνας Τίριθ και πήγε στη γη του Λόριεν κι έμεινε εκεί μονάχη κάτω από τα δέντρα που κιτρίνιζαν, ώσπου ήρθε ο χειμώνας. Η Γκαλάντριελ είχε φύγει, το ίδιο και ο Κέλεμπορν και η γη ήταν σιωπηλή.

»Εκεί, τέλος, όταν τα φύλλα από τα μάλορν έπεφταν, αλλά δεν

είχε έρθει ακόμα η άνοιξη[1], ξάπλωσε κι αναπαύτηκε στο Κέριν Άμροθ· κι εκεί είναι το πράσινο μνήμα της, ώσπου ν' αλλάξει ο κόσμος και όλες οι μέρες της ζωής της να λησμονηθούν απ' τις επερχόμενες γενιές των Ανθρώπων και τα ελάνορ και νίφρεντιλ πάψουν να ανθίζουν πια ανατολικά απ' τη Θάλασσα.

»Εδώ τελειώνει αυτή η ιστορία, όπως μας έχει έρθει από το Νότο· και με την αναχώρηση του Άστρου του Δειλινού, τίποτε άλλο δεν αναφέρεται σ' αυτό το βιβλίο για τις παλιές μέρες.»

II
Ο ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΟΡΛ

«Ο Έορλ ο Νεαρός ήταν άρχοντας των Ανθρώπων της Εοθέοντ. Αυτή η περιοχή βρισκόταν κοντά στις πηγές του Αντουιν, ανάμεσα στο πιο μακρινό σημείο των Ομιχλιασμένων Βουνών και των πιο βορινών σημείων του Δάσους της Σκοτεινιάς. Οι Εοθέοντ είχαν μετοικήσει στις περιοχές εκείνες στις μέρες του βασιλιά Εάρνιλ Β΄ από τις περιοχές και τις κοιλάδες του Άντουιν, ανάμεσα στο Κάροκ και στον Γκλάντεν και, ως προς την καταγωγή, ήταν στενοί συγγενείς των Αρκιδών και των Ανθρώπων που ζούσαν στις δυτικές παρυφές του δάσους. Οι πρόγονοι του Έορλ έλεγαν ότι κατάγονταν από τους βασιλιάδες του Ροβάνιον, που η επικράτειά τους βρισκόταν πέρα από το Δάσος της Σκοτεινιάς, πριν από τις εισβολές των Αμαξηλατών, κι έτσι θεωρούσαν ότι είχαν συγγένεια με τους βασιλιάδες της Γκόντορ που κατάγονταν απ' τον Έλντακαρ. Αγαπούσαν τους πεδινούς τόπους και έτρεφαν μεγάλη αγάπη προς τα άλογα και όλων των λογιών τα ιππευτικά κατορθώματα, αλλά ήταν πολλοί στις μεσαίες κοιλάδες του Αντουιν τις μέρες εκείνες και στο μεταξύ η σκιά του Ντολ Γκούλντουρ όλο και μεγάλωνε. Όταν, λοιπόν, άκουσαν για την ανατροπή του Μάγου-βασιλιά, γύρεψαν περισσότερο χώρο στο Βορρά και ανάγκασαν σε φυγή τα υπολείμματα των Ανθρώπων της Ανγκμαρ στην ανατολική πλευρά των Βουνών. Στις μέρες όμως του Αέοντ, πατέρα του Έορλ, είχαν αυξηθεί αριθμητικά και ο τόπος όπου ζούσαν δεν τους χωρούσε ξανά.

1. Ι, σ. 438.

»Το δύο χιλιάδες πεντακόσια δέκα της Τρίτης Εποχής, ένας νέος κίνδυνος απείλησε την Γκόντορ. Ένα μεγάλο στράτευμα αγρίων Ανθρώπων από τα βορειοανατολικά σάρωσε το Ροβάνιον και, κατεβαίνοντας από την Καστανοχώματη Χώρα, πέρασαν τον Άντουιν με σχεδίες. Την ίδια εποχή, τυχαία ή προσχεδιασμένα, οι Ορκ (οι οποίοι πριν από τον πόλεμο με τους Νάνους είχαν μεγάλη δύναμη) κατέβηκαν από τα βουνά. Οι εισβολείς πήραν το Καλέναρδον και ο Κίριον, ο επίτροπος της Γκόντορ, ζήτησε βοήθεια από τα βόρεια, γιατί υπήρχε μακρόχρονη φιλία ανάμεσα στους Ανθρώπους της κοιλάδας του Άντουιν και στο λαό της Γκόντορ. Αλλά στην πεδιάδα του ποταμού οι Άνθρωποι ήταν πλέον λιγοστοί και σκορπισμένοι και αργοί για να προσφέρουν την όποια βοήθεια μπορούσαν. Τέλος, όμως, έφτασαν στον Έορλ τα νέα της ανάγκης της Γκόντορ και, μόλο που φαινόταν πως είναι αργά, αυτός ξεκίνησε με πολύ ιππικό.

»Έτσι, έφτασε στη μάχη στο Πεδίο του Κέλεμπραντ, γιατί αυτό ήταν το όνομα της καταπράσινης περιοχής που βρισκόταν ανάμεσα στον Ασημόφλεβο και στον Λίμλαϊτ. Εκεί το βορινό στράτευμα της Γκόντορ κινδύνευε. Είχαν ηττηθεί στο Χερσότοπο, είχαν αποκοπεί από τα νότια και είχαν αναγκαστεί να υποχωρήσουν στον Λίμλαϊτ, όταν ξαφνικά δέχτηκαν επίθεση από έναν λόχο Ορκ που τους πίεζε να τους ρίξει στον Άντουιν. Είχαν χάσει κάθε ελπίδα όταν, εκεί που δεν το περίμεναν, έφτασαν οι καβαλάρηδες από το Βορρά κι έπεσαν στα νώτα του εχθρού. Τότε η τύχη της μάχης αντιστράφηκε και ο εχθρός υποχώρησε στον Λίμλαϊτ με μεγάλες απώλειες. Ο Έορλ ήταν επικεφαλής των ανδρών του στην καταδίωξη και, τόσο μεγάλος ήταν ο φόβος μπροστά στους καβαλάρηδες του Βορρά, ώστε οι εισβολείς του Χερσότοπου πανικοβλήθηκαν με τη σειρά τους και οι καβαλάρηδες τους καταδίωξαν στους κάμπους του Καλενάρδον.»

Οι Άνθρωποι της περιοχής εκείνης είχαν ελαττωθεί από την πανούκλα και οι περισσότεροι απ' όσους είχαν απομείνει είχαν σφαγιαστεί από τους άγριους Ανατολίτες. Ο Κίριον, λοιπόν, σε ανταμοιβή για τη βοήθεια που τους πρόσφερε, παραχώρησε το Καλενάρδον ανάμεσα στον Άντουιν και στον Ίσεν στον Έορλ και στο λαό του. Εκείνοι έστειλαν κι έφεραν τις οικογένειες και τα πράγματά τους απ' το βορρά και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή εκείνη.

Της έδωσαν καινούργιο όνομα και την είπαν το Μαρκ των καβαλάρηδων και ονόμασαν τους εαυτούς τους Εορλίγκας. Στην Γκόντορ, όμως, την περιοχή τους την έλεγαν Ρόαν και το λαό Ροχίρριμ (δηλαδή, Αλογοαφεντάδες). Έτσι, ο Έορλ έγινε ο πρώτος βασιλιάς του Μαρκ και διάλεξε να μείνει πάνω σ' έναν πράσινο λόφο, στους πρόποδες των Λευκών Βουνών, που αποτελούσαν το νότιο τείχος της χώρας του. Εκεί οι Ροχίρριμ έζησαν ελεύθεροι με δικό τους βασιλιά και νόμους, αλλά σε μόνιμη συμμαχία με την Γκόντορ.

«Πολλοί άρχοντες και πολεμιστές και πολλές όμορφες και γενναίες γυναίκες αναφέρονται ονομαστικά στα τραγούδια του Ρόαν, που εξακολουθούν να τα θυμούνται στο Βορρά. Φρούμγκαρ, λένε, ήταν το όνομα του αρχηγού που οδήγησε το λαό του στην Εοθέοντ. Για το γιο του τον Φραμ λένε ότι σκότωσε τον Σκάθα, το μεγάλο δράκο των Έρεντ Μίθριμ, και ο τόπος τότε απαλλάχτηκε από τα μεγάλα σκουλήκια. Έτσι, ο Φραμ κέρδισε μεγάλα πλούτη, αλλά βρέθηκε να τσακώνεται με τους Νάνους, οι οποίοι έλεγαν πως ήταν δικός τους ο θησαυρός του Σκάθα. Ο Φραμ δεν τους έδωσε δεκάρα τσακιστή. Αντί για το θησαυρό τούς έστειλε τα δόντια του Σκάθα κολιέ, λέγοντας: "Κόσμημα σαν κι αυτό δεν έχετε στα θησαυροφυλάκιά σας, γιατί δύσκολα βρίσκεται". Κάποιοι λένε ότι οι Νάνοι σκότωσαν τον Φραμ για την προσβολή αυτή. Λίγη ήταν η αγάπη ανάμεσα στους Εοθέοντ και στους Νάνους.

»Τον πατέρα του Έορλ τον έλεγαν Λεόντ. Εξημέρωνε άγρια άλογα, γιατί υπήρχαν πολλά τότε στην περιοχή. Έπιασε ένα άσπρο πουλάρι που μεγάλωσε γρήγορα κι έγινε άλογο όμορφο, δυνατό και περήφανο. Κανένας δεν μπορούσε να το ημερώσει. Όταν ο Λέοντ τόλμησε να το καβαλήσει, αυτό άρχισε να τρέχει και τέλος τον έριξε κάτω. Ο Αέοντ χτύπησε το κεφάλι του σε μια πέτρα κι έτσι πέθανε. Ήταν τότε σαράντα δύο χρονών μόνο και ο γιος του παλικαράκι δεκαέξι ετών.

»Ο Έορλ ορκίστηκε να εκδικηθεί τον πατέρα του. Έψαξε πολύ για το άλογο και τέλος το είδε. Οι σύντροφοί του περίμεναν ότι θα το πλησίαζε σε απόσταση βολής και θα το σκότωνε με ένα βέλος. Όταν όμως πλησίασαν, ο Έορλ σηκώθηκε και φώναξε δυνατά: "Έλα εδώ, Ανθρωποφονιά, να πάρεις καινούργιο όνομα!". Έκπληκτοι είδαν το άλογο να κοιτάζει τον Έορλ, να πλησιάζει και να στέ-

κεται μπροστά του. Και ο Έορλ είπε: "Σε ονομάζω Φελαρόφ. Αγαπούσες την ελευθερία σου και δε σε κατηγορώ γι' αυτό. Τώρα όμως μου χρωστάς πολλά και γι' αυτό θα μου παραδώσεις την ελευθερία σου ως το τέλος της ζωής σου".

»Τότε ο Έορλ ανέβηκε στην πλάτη του και ο Φελαρόφ υποτάχτηκε. Ο Έορλ τον πήγε σπίτι του χωρίς χαλινάρια και έτσι τον ίππευε πάντοτε. Το άλογο καταλάβαινε όσα έλεγαν οι Άνθρωποι, αν και δεν άφηνε κανέναν άλλον εκτός από τον Έορλ ν' ανεβεί επάνω του. Ο Έορλ πήγε στο Πεδίο του Κέλεμπραντ πάνω στον Φελαρόφ. Το άλογο αυτό αποδείχτηκε τόσο μακρόβιο όσο και οι Άνθρωποι, το ίδιο και οι απόγονοί του. Αυτοί ήταν οι *μεάρας*, που δεν έπαιρναν κανέναν επάνω τους παρά μόνο το βασιλιά του Μαρκ ή τους γιους του, ως τον καιρό του Ίσκιου. Οι Άνθρωποι έλεγαν για τα άλογα αυτά ότι ο Μπέμα (που οι Έλνταρ ονομάζουν Όρομε) πρέπει να έφερε τον πρόγονό τους από τη Δύση πέρα από τη Θάλασσα.

»Για τους ενδιάμεσους βασιλιάδες του Μαρκ ανάμεσα στον Έορλ και στον Θέοντεν τα περισσότερα λέγονται για τον Χελμ τον Σφυροχέρη. Ήταν άντρας αγριωπός και πολύ δυνατός. Ζούσε τότε κάποιος που τον έλεγαν Φρέκα, ο οποίος έλεγε ότι καταγόταν από το βασιλιά Φρεαγουάινι, αν και έτρεχε, έλεγε ο κόσμος, πολύ αίμα από τη Μαυροχώματη Χώρα στις φλέβες του και τα μαλλιά του ήταν μαύρα. Έγινε πλούσιος και δυνατός επειδή είχε μεγάλα κτήματα και από τις δύο πλευρές του Άντορν[1]. Κοντά στις πηγές του έφτιαξε ένα οχυρό και δεν έδινε μεγάλη σημασία στο βασιλιά. Ο Χελμ δεν τον εμπιστευόταν, τον καλούσε όμως στα συμβούλιά του, κι εκείνος πήγαινε όποτε του άρεσε.

»Σ' ένα από αυτά τα συμβούλια ο Φρέκα ήρθε με πολλούς άντρες και ζήτησε το χέρι της κόρης του Χελμ για το γιο του τον Γουλφ. Ο Χελμ όμως είπε: "Έχεις μεγαλώσει από την τελευταία φορά που ήσουν εδώ. Μου φαίνεται όμως πως το περισσότερο είναι λίπος". Οι άντρες έβαλαν τα γέλια γιατί ο Φρέκα ήταν φαρδύς στη ζώνη.

»Ο Φρέκα τότε θύμωσε πολύ και άρχισε να βρίζει το βασιλιά

1. Καταλήγει στον Ίσεν από τα δυτικά των Έρεντ Νίμραϊς.

και τέλος είπε: "Οι γέροι βασιλιάδες που αρνούνται το μπαστούνι που τους προσφέρουν μπορεί να πέσουν στα γόνατα". Κι ο Χελμ απάντησε: "Έλα! Ο γάμος του γιου σου δεν είναι θέμα σημαντικό. Ο Χελμ κι ο Φρέκα θα ασχοληθούν μ' αυτό αργότερα. Στο μεταξύ, ο βασιλιάς και το συμβούλιό του έχουν να ασχοληθούν με σοβαρές υποθέσεις".

»Όταν τελείωσε το συμβούλιο, ο Χελμ σηκώθηκε κι ακούμπησε το μεγάλο του χέρι στον ώμο του Φρέκα, λέγοντας: "Ο βασιλιάς δεν επιτρέπει να γίνονται καβγάδες μέσα στο σπίτι του, έξω όμως τα πράγματα είναι πιο ελεύθερα". Ανάγκασε τον Φρέκα να περπατήσει μπροστά του, έξω από το Έντορας, σε χώρο ανοιχτό. Στους άντρες του Φρέκα που πλησίασαν είπε: "Φύγετε από δω! Δε χρειαζόμαστε ακροατήριο. Θα κουβεντιάσουμε τις ιδιωτικές μας υποθέσεις μόνοι. Πηγαίνετε να τα πείτε με τους άντρες μου!". Εκείνοι κοίταξαν και είδαν ότι οι άντρες του βασιλιά και οι φίλοι τους ήταν πολύ περισσότεροι απ' αυτούς κι αποτραβήχτηκαν.

»"Τώρα, Μαυριδερέ μου", είπε ο βασιλιάς, "έχεις να αντιμετωπίσεις μονάχα τον Χελμ, μόνο του και άοπλο. Εσύ όμως έχεις ήδη πολλά και τώρα είναι η σειρά μου να μιλήσω. Μιλάς για μπαστούνι! Αν στον Χελμ δεν αρέσει το στραβό μπαστούνι που του βάζουν στα χέρια, το σπάζει. Έτσι!" κι έδωσε τέτοιο χτύπημα με τη γροθιά του στον Φρέκα, που έπεσε κάτω αναίσθητος και πέθανε λίγο αργότερα.

»Ο Χελμ έπειτα κήρυξε το γιο του Φρέκα και τους συγγενείς του εχθρούς του βασιλιά. Αυτοί έφυγαν κυνηγημένοι, γιατί ο Χελμ έστειλε αμέσως έφιππους άντρες στις δυτικές παραμεθόριες περιοχές.»

Τέσσερα χρόνια αργότερα (2758), βρήκαν πολλά κακά το Ρόαν και η Γκόντορ δεν μπορούσε να στείλει βοήθεια, γιατί τρεις στόλοι των κουρσάρων της είχαν επιτεθεί και είχε πόλεμο σε όλες τις ακτές της. Ταυτόχρονα το Ρόαν δέχτηκε πάλι εισβολή από τα ανατολικά και οι κάτοικοι της Μαυροχώματης Χώρας, βλέποντας την ευκαιρία, κατέβηκαν από τον Ίσεν και το Ίσενγκαρντ. Γρήγορα μαθεύτηκε πως αρχηγός τους ήταν ο Γουλφ. Είχαν πολλές δυνάμεις, γιατί είχαν προσχωρήσει σ' αυτούς οι εχθροί της Γκόντορ που είχαν αποβιβαστεί στις εκβολές του Λέφνουι και του Ίσεν.

Οι Ροχίρριμ ηττήθηκαν και η γη τους κυριεύτηκε. Όσοι γλίτωσαν και δεν τους σκότωσαν ή τους πήραν σκλάβους έτρεξαν να κρυφτούν στις κοιλάδες των βουνών. Ο Χελμ αναγκάστηκε να υποχωρήσει με μεγάλες απώλειες από τα περάσματα του Ίσεν και να καταφύγει στο Φρούριο της Σάλπιγγας και στο φαράγγι από πίσω (που ύστερα έγινε γνωστό ως Φαράγγι του Χελμ). Εκεί τον πολιόρκησαν. Ο Γουλφ πήρε το Έντορας και κάθισε στο Μέντουσελντ και ονόμαζε τον εαυτό του βασιλιά. Εκεί έπεσε ο Χάλεθ, ο γιος του Χελμ, τελευταίος απ' όλους, υπερασπιζόμενος τις πύλες.

Σε λίγο έπεσε ο Μακρύς Χειμώνας και το Ρόαν σκεπάστηκε με χιόνια περίπου για πέντε μήνες (από το Νοέμβριο έως το Μάρτιο του 2758-59). Οι Ροχίρριμ και οι εχθροί τους ταλαιπωρήθηκαν πολύ από το κρύο και την πείνα που κράτησε περισσότερο. Στο Φαράγγι του Χελμ έπεσε μεγάλη πείνα μετά την Πρωτοχρονιά. Στην απελπισία του, και παρά την εντολή του βασιλιά, ο Χάμα, ο νεότερος γιος του, βγήκε με μερικούς άντρες επιδρομή, αλλά χάθηκαν στο χιόνι. Η όψη του Χελμ αγρίεψε κι έμεινε πετσί και κόκαλο από την πείνα και τη λύπη. Και μόνο ο φόβος που προκαλούσε η παρουσία του άξιζε πολλούς άντρες στην υπεράσπιση του φρουρίου. Έβγαινε έξω μόνος του, ντυμένος στα άσπρα, και παραμόνευε σαν χιονο-γίγαντας στους καταυλισμούς των εχθρών του και σκότωνε πολλούς με τα χέρια του. Πίστευαν ότι αν δεν είχε όπλο, κανένα όπλο δεν μπορούσε να τον αγγίξει. Οι κάτοικοι της Μαυροχώματης Χώρας έλεγαν ότι, όταν δεν μπορούσε να βρει τροφή, έτρωγε Ανθρώπους. Αυτή η ιστορία διατηρήθηκε για πολύ στη χώρα εκείνη. Ο Χελμ είχε ένα μεγάλο βούκινο και γρήγορα παρατήρησαν ότι πριν από κάθε του εξόρμηση, φυσούμε μια φορά το βούκινο που αντηχούσε σε όλο το φαράγγι. Τότε, τόσος μεγάλος φόβος κυρίευε τους εχθρούς του, ώστε, αντί να συγκεντρωθούν και να τον πιάσουν ή να τον σκοτώσουν, το 'βαζαν στα πόδια.

»Μια νύχτα οι άντρες άκουσαν το βούκινο ν' αντηχεί, ο Χελμ όμως δε γύρισε. Το πρωί φάνηκε μια ηλιαχτίδα, η πρώτη ύστερα από πολλές μέρες, και είδαν μια άσπρη μορφή να στέκεται ακίνητη πάνω στο χαντάκι, μόνη, γιατί κανένας από τους κατοίκους της Μαυροχώματης Χώρας δεν τολμούσε να πλησιάσει. Εκεί στεκόταν ο Χελμ, νεκρός, πετρωμένος, αλλά τα γόνατά του ήταν αλύγιστα. Όμως οι άντρες έλεγαν ότι το βούκινό του ακόμα ακουγόταν μερι-

κές φορές στο φαράγγι και το φάντασμα του Χελμ περπατούσε ανάμεσα στους εχθρούς του Ρόαν και σκότωνε τους εχθρούς με το φόβο.

»Έπειτα από λίγο ο χειμώνας τέλειωσε. Τότε ο Φρέαλαφ, ο γιος της Χιλντ, της αδελφής του Χελμ, κατέβηκε απ' το Ντανχάροου, όπου είχαν καταφύγει πολλοί, και με μια μικρή ομάδα αποφασισμένων για όλα ανδρών έπεσαν απροειδοποίητα στον Γουλφ, στο Μέντουσελντ, τον σκότωσαν και πήραν πίσω το Έντορας. Έγιναν μεγάλες πλημμύρες μετά τα χιόνια και η κοιλάδα του Έντγουος έγινε ένας αχανής βάλτος. Οι εισβολείς από την ανατολή πέθαναν ή αποχώρησαν. Και ήρθε τέλος βοήθεια από την Γκόντορ, από τους δρόμους και ανατολικά και δυτικά των βουνών. Πριν βγει ο χρόνος (2759) οι εισβολείς από τη Μαυροχώματη Χώρα είχαν εκδιωχθεί, ακόμα κι απ' το Ίσενγκαρντ. Ύστερα ο Φρέαλαφ έγινε βασιλιάς.

»Το σώμα του Χελμ μεταφέρθηκε από το Φρούριο της Σάλπιγγας και ενταφιάστηκε στον ένατο τύμβο. Και από τότε οι λευκές *simbelmynë* (μνημοσύνες) φύτρωναν εκεί πολύ πυκνές, έτσι ώστε ο τύμβος φαινόταν σαν χιονοσκεπασμένος. Όταν πέθανε ο Φρέαλαφ, άρχισαν καινούργια σειρά τύμβων.»

Οι Ροχίρριμ ελαττώθηκαν πάρα πολύ από τον πόλεμο και την πείνα και τις απώλειες σε ζώα και άλογα. Και ευτυχώς που δεν τους απείλησε ξανά κάποιος μεγάλος κίνδυνος για πολλά χρόνια, γιατί ξαναβρήκαν τη χαμένη τους δύναμη μόνο την εποχή του βασιλιά Φολκγουάινι.

Στη στέψη του Φρέαλαφ εμφανίστηκε ο Σάρουμαν φέρνοντας δώρα και πλέκοντας μεγάλους επαίνους για την ανδρεία των Ροχίρριμ. Όλοι τον καλοδέχτηκαν. Σε λίγο καιρό εγκαταστάθηκε στο Ίσενγκαρντ. Γι' αυτό του έδωσε την άδεια ο Μπέρεν, ο επίτροπος της Γκόντορ, γιατί η Γκόντορ εξακολουθούσε να θεωρεί το Ίσενγκαρντ φρούριο της δικής της επικράτειας και όχι του Ρόαν. Ο Μπέρεν έδωσε επίσης στον Σάρουμαν τα κλειδιά του Όρθανκ. Τον πύργο αυτό κανείς ποτέ εχθρός δεν είχε μπορέσει ούτε να βλάψει ούτε να πάρει.

Με τον τρόπο αυτό ο Σάρουμαν άρχισε να συμπεριφέρεται σαν άρχοντας των Ανθρώπων. Στην αρχή κρατούσε το Ίσενγκαρντ σαν

στρατιωτικός εκπρόσωπος του επιτρόπου και φύλακας του πύργου. Ο Φρέαλαφ όμως, όπως και ο Μπέρεν, χαιρόταν γι' αυτό, επειδή ήξεραν ότι το Ίσενγκαρντ βρισκόταν στα χέρια φίλου ισχυρού. Για πολύ καιρό έδειχνε φίλος και ίσως στην αρχή να ήταν στ' αλήθεια. Αν και αργότερα δεν υπήρχε αμφιβολία στον κόσμο ότι ο Σάρουμαν πήγε στο Ίσενγκαρντ με την ελπίδα να βρει τη σφαίρα που ήταν ακόμη εκεί και με στόχο να φτιάξει δύναμη δική του. Και είναι βέβαιο ότι, μετά το τελευταίο Λευκό Συμβούλιο (2953), τα σχέδιά του για το Ρόαν, αν και τα έκρυβε, δεν ήταν καθόλου καλά. Θεώρησε τότε το Ίσενγκαρντ δικό του και άρχισε να το μετατρέπει σε τόπο φρουρούμενης δύναμης και φόβου, λες και ήθελε να συναγωνιστεί το Μπαράντ-ντουρ. Φίλους και υπηρέτες διάλεγε απ' όλους εκείνους που μισούσαν την Γκόντορ και το Ρόαν, είτε ήταν Άνθρωποι είτε άλλα πλάσματα πιο κακοποιά.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΙΑΔΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚ

Έτος[1] *Πρώτος κλάδος*

2485-2545 1. *Έορλ ο Νεαρός*. Ονομάστηκε έτσι γιατί διαδέχθηκε τον πατέρα του σε νεαρή ηλικία κι έμεινε ξανθός και κόκκινος ως το τέλος της ζωής του. Αυτή ήταν μικρή εξαιτίας μιας νέας επίθεσης των Ανατολιτών. Ο Έορλ έπεσε στη μάχη στο Χερσότοπο και υψώθηκε ο πρώτος τύμβος. Έθαψαν και τον Φελαρόφ εκεί.

2512-70 2. *Μπρέγκο*. Έδιωξε τους εχθρούς απ' το Χερσότοπο και απάλλαξε το Ρόαν από επιθέσεις για πολλά χρόνια. Το 2569 ολοκλήρωσε το παλάτι του Μέντουσελντ. Στη γιορτή που ακολούθησε, ο γιος του ο Μπάλντορ ορκίστηκε πως θα περάσει «τα Μονοπάτια των Νεκρών» και δε γύρισε πίσω[2]. Ο Μπρέγκο πέθανε από τη λύπη του τον επόμενο χρόνο.

1. Οι ημερομηνίες δίνονται σύμφωνα με το μέτρημα της Γκόντορ (Τρίτη Εποχή). Στο περιθώριο δίνονται οι ημερομηνίες γέννησης και θανάτου.
2. III, σσ. 59-71.

2544-2645 3. *Άλντορ ο Γηραιός*. Ήταν ο δεύτερος γιος του Μπρέγκο. Έγινε γνωστός με την επονομασία Γηραιός επειδή έζησε πολλά χρόνια και ήταν βασιλιάς για εβδομήντα πέντε χρόνια. Στις μέρες του οι Ροχίρριμ αυξήθηκαν και έδιωξαν ή υπέταξαν και τους τελευταίους κατοίκους της Μαυροχώματης Χώρας που είχαν ξεμείνει ανατολικά του Ίσεν. Λίγα είναι γνωστά για τους επόμενους τρεις βασιλιάδες, γιατί στο Ρόαν υπήρχε ειρήνη και ευημερία τον καιρό της βασιλείας τους.

2570-2659 4. *Φρέα*. Ο πρώτος γιος, αλλά το τέταρτο παιδί του Άλντορ. Ήταν ήδη ηλικιωμένος όταν έγινε βασιλιάς.

2594-2680 5. *Φρεαγουάινι*.

2619-99 6. *Γκολντγουάινι*.

2644-2718 7. *Ντέορ*. Στην εποχή του οι κάτοικοι της Μαυροχώματης Χώρας περνούσαν συχνά τον Ίσεν κι έκαναν επιδρομές. Το 2710 κατέλαβαν τον εγκαταλειμμένο Δακτύλιο του Ίσενγκανρτ και δεν έφευγαν με κανέναν τρόπο.

2668-2741 8. *Γκραμ*.

2691-2759 9. *Χελμ ο Σφυροχέρης*. Προς το τέλος της βασιλείας του το Ρόαν είχε μεγάλες απώλειες, λόγω της εισβολής και του Ατέλειωτου Χειμώνα. Ο Χελμ και οι δυο του γιοι, ο Χάλεθ και ο Χάμα, χάθηκαν. Ο Φρέαλαφ, ο γιος της αδελφής του Χελμ, έγινε βασιλιάς.

Έτος *Δεύτερος κλάδος*

2726-2798 10. *Φρέαλαφ Χίλντεσον*. Στη διάρκεια της βασιλείας του ήρθε ο Σάρουμαν στο Ίσενγκαρντ, απ' όπου είχαν εκδιωχθεί οι Μαυροχωρίτες. Οι Ροχίρριμ αρχικά οφελήθηκαν από τη φιλία του στις μέρες της έλλειψης τροφίμων και της εξασθένησης που ακολούθησαν.

2752-2842 11. *Μπρίττα*. Ο λαός του τον αποκαλούσε *Λέοφα*, γιατί ήταν σε όλους αγαπητός. Στην εποχή του έγινε πόλεμος με τους Ορκ, οι οποίοι, κυνηγημένοι απ' το Βορρά, αναζήτησαν καταφύγιο στα Λευκά Βουνά[1]. Όταν πέθα-

1. III, σ. 409.

νε, νόμιζαν πως τους είχαν κυνηγήσει όλους, αλλά δεν ήταν έτσι.

2780-2851 12. *Γουάλντα.* Βασίλεψε εννέα χρόνια μόνο. Σκοτώθηκε μαζί με όλους τους συντρόφους του, όταν τους παγίδεψαν Ορκ στα μονοπάτια του βουνού, καθώς κατέβαιναν από το Ντανχάροου.

2804-64 13. *Φόλκα.* Ήταν μεγάλος κυνηγός, αλλά ορκίστηκε να μην κυνηγήσει άγριο ζώο όσο υπήρχε κι ένας Ορκ ακόμα στο Ρόαν. Όταν βρήκαν και κατέστρεψαν το τελευταίο λημέρι των Ορκ, βγήκε να κυνηγήσει το μεγάλο αγριογούρουνο, τον Έβερχολτ, στο δάσος Φίριεν. Το αγριογούρουνο το σκότωσε, πέθανε όμως από τις πληγές που του προκάλεσε.

2830-2903 14. *Φολκγουάινι.* Στη διάρκεια της βασιλείας του οι Ροχίρριμ ξαναβρήκαν τις δυνάμεις τους. Πήρε πίσω τη δυτική παραμεθόρια περιοχή (ανάμεσα στον Άντορν και στον Ίσεν) που είχαν στην κατοχή τους οι Μαυροχωρίτες. Το Ρόαν έλαβε ισχυρή βοήθεια από την Γκόντορ στις δύσκολες μέρες. Όταν, λοιπόν, πληροφορήθηκε ότι οι Χαράντριμ είχαν εκστρατεύσει εναντίον της Μόρντορ με μεγάλες δυνάμεις, έστειλε πολλούς άντρες για να βοηθήσει τον επίτροπο. Θέλησε να εξτρατεύσει επικεφαλής τους, αλλά μεταπείστηκε και οι δίδυμοι γιοι του, ο Φόλκρεντ και ο Φάστρεντ (γενν. 2858), πήγαν στη θέση του. Έπεσαν ο ένας πλάι στον άλλον στη μάχη του Ιθίλιεν (2885). Ο Τούριν Β΄ της Γκόντορ έστειλε πολύ χρυσάφι στον Φολκγουάινι σε αναγνώριση του χρέους του.

2870-2953 15. *Φένγκελ.* Ήταν ο τρίτος γιος και το τέταρτο παιδί του Φολκγουάινι. Τη μνήμη του δεν τη συνοδεύουν έπαινοι. Ήταν άπληστος για τροφή και χρυσάφι και σε αντιπαράθεση με τους στρατάρχες του και τα παιδιά του. Ο Θένγκελ, το τρίτο του παιδί και ο μοναδικός του γιος, έφυγε από το Ρόαν μόλις ανδρώθηκε κι έζησε για πολύ καιρό στην Γκόντορ, όπου κέρδισε τιμές στην υπηρεσία του Τούργκον.

2905-80 16. *Θένγκελ.* Άργησε να παντρευτεί, αλλά το 2943 πα-

ντρεύτηκε τη Μόργουεν του Λόσαρναχ στην Γκόντορ, αν και ήταν δεκαεπτά χρόνια νεότερή του. Του έκανε τρία παιδιά στην Γκόντορ, από τα οποία ο Θέοντεν, ο δεύτερος, ήταν ο μοναδικός του γιος. Όταν πέθανε ο Φένγκελ, οι Ροχίρριμ έστειλαν και τον κάλεσαν κι εκείνος επέστρεψε απρόθυμα. Αποδείχτηκε όμως καλός και σοφός βασιλιάς, αν και στην αυλή του μιλούσαν τη γλώσσα της Γκόντορ και αυτό δεν το θεωρούσαν όλοι καλό. Η Μόργουεν του έκανε στο Ρόαν δύο κόρες ακόμα. Η τελευταία, η Θέοντγουιν, ήταν η πιο ωραία, αν και ήρθε αργά (2963), το γεροντοπαίδι του. Ο αδελφός της την υπεραγαπούσε.

Λίγο μετά την επιστροφή του Θένγκελ, ο Σάρουμαν αυτοανακηρύχθηκε άρχοντας του Ίσενγκαρντ και άρχισε να δημιουργεί προβλήματα στο Ρόαν, παρενοχλώντας τα σύνορά του και υποστηρίζοντας τους εχθρούς του.

2948-3019 17. *Θέοντεν.* Ονομάζεται Θέοντεν Έντνιον[1] στις ιστορίες του Ρόαν, γιατί έπεσε σε πρόωρο γήρας με τα μάγια του Σάρουμαν, αλλά θεραπεύτηκε από τον Γκάνταλφ και, τον τελευταίο χρόνο της ζωής του, σηκώθηκε και οδήγησε τους άντρες του στη νίκη στο Φρούριο της Σάλπιγγας και ύστερα από λίγο στον κάμπο του Πέλενορ, στη μεγαλύτερη μάχη της εποχής. Έπεσε στις πύλες του Μούντμπουργκ (Μίνας Τίριθ). Για λίγο αναπαύτηκε στον τόπο της γέννησής του, ανάμεσα στους νεκρούς βασιλιάδες της Γκόντορ. Αργότερα, η σωρός του μεταφέρθηκε και τοποθετήθηκε στον δέκατο όγδοο τύμβο του κλάδου του στο Έντορας.

Τρίτος Κλάδος

Το 2989 η Θέοντγουιν παντρεύτηκε τον Έομουντ του Ίστφολντ, τον Πρώτο Στρατάρχη του Μαρκ. Ο γιος της ο Έομερ γεννήθηκε το 2991 και η κόρη της η Έογουιν το 2995. Τότε είχε σηκωθεί ξανά

1. Αυτός που ξαναγεννήθηκε η τύχη του. (*Σ.τ.Μ.*)

ο Σάουρον και η σκιά της Μόρντορ είχε απλωθεί ως το Ρόαν. Ορκ είχαν αρχίσει να κάνουν επιδρομές στις ανατολικές περιοχές και να σκοτώνουν ή να κλέβουν άλογα. Άλλοι έρχονταν επίσης απ' τα Ομιχλιασμένα Βουνά. Πολλοί ήταν μεγαλόσωμοι Ουρούκ στην υπηρεσία του Σάρουμαν, αν και πέρασε καιρός για να το υποψιαστούν. Ο Έομουντ ήταν κυρίως υπεύθυνος για τις ανατολικές παραμεθόριες περιοχές. Αγαπούσε τα άλογα και μισούσε τους Ορκ. Αν μάθαινε ότι κάπου γινόταν επιδρομή, έτρεχε συχνά εναντίον τους όλος θυμό, απρόσεκτα και με λίγους άντρες. Έτσι, έχασε τη ζωή του το 3002. Καταδίωκε μια μικρή ομάδα στα σύνορα των Έμιν Μιούιλ, όταν έπεσε σε ενέδρα μιας ισχυρής δύναμης κρυμμένης στους βράχους.

Λίγο αργότερα η Θέοντγουιν αρρώστησε και πέθανε και η πίκρα του βασιλιά ήταν μεγάλη. Πήρε τα παιδιά στο σπίτι του και τα έλεγε γιο και κόρη του. Αυτός είχε μόνο ένα παιδί δικό του, τον Θέοντρεντ, το γιο του, που ήταν τότε είκοσι τεσσάρων ετών. Η βασίλισσα Έλφχιλντ είχε πεθάνει στη γέννα και ο Θέοντεν δεν είχε παντρευτεί ξανά. Ο Έομερ και η Έογουιν είχαν μεγαλώσει στο Έντορας και είχαν δει τη μαύρη σκιά να πλακώνει το παλάτι του Θέοντεν. Ο Έομερ έμοιαζε στους προγόνους του, η Έογουιν όμως ήταν ψηλή και λυγερή, με μια χάρη και περηφάνια που προερχόταν από το Νότο, από τη Μόργουεν του Αόσαρναχ, που οι Ροχίρριμ αποκαλούσαν Ατσαλένια Λάμψη.

2991-Τ.Ε 63 (3084) *Έομερ Έαντιγκ*. Όταν ήταν ακόμα νέος έγινε Στρατάρχης του Μαρκ (3017) και του δόθηκε η εποπτεία των ανατολικων παραμεθόριων περιοχών όπως στον πατέρα του. Στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού ο Θέοντρεντ έπεσε στη μάχη με τον Σάρουμαν, στα περάσματα του Ίσεν. Έτσι, πριν πεθάνει στον κάμπο του Πέλενορ, ο Θέοντεν ονόμασε τον Έομερ κληρονόμο του και τον αποκάλεσε βασιλιά. Την ημέρα εκείνη έγινε ξακουστή και η Έογουιν, γιατί έλαβε μέρος στη μάχη μεταμφιεσμένη. Από τότε στο Μαρκ έγινε γνωστή με το όνομα η Κυρά με την Ασπίδα στο χέρι[1]. Ο Έομερ έγινε

1. Γιατί το χέρι της που κρατούσε την ασπίδα έσπασε από το τσεκούρι του

μεγάλος βασιλιάς και, επειδή ήταν νέος όταν διαδέχθηκε τον Θέοντεν, βασίλεψε εξήντα πέντε χρόνια, περισσότερα απ' όλους τους βασιλιάδες που προηγήθηκαν, αν εξαιρέσουμε τον Άλντορ τον Γηραιό. Στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού έγινε φίλος του βασιλιά Ελέσσαρ και του Ίμραχιλ του Ντολ Άμροθ και επισκεπτόταν συχνά την Γκόντορ. Την τελευταία χρονιά της Τρίτης Εποχής παντρεύτηκε τη Λοθίριελ, κόρη του Ίμραχιλ. Ο γιος τους, ο Ελφγουάινι ο Ωραίος, τον διαδέχτηκε στο θρόνο.

Τον καιρό του Έομερ οι άνθρωποι στο Μαρκ είχαν ειρήνη όσοι την επιθυμούσαν. Ο κόσμος αυξήθηκε και στις κοιλάδες και στις πεδιάδες και τα άλογά τους πολλαπλασιάστηκαν. Στην Γκόντορ κυβερνούσε ο βασιλιάς Ελέσσαρ, το ίδιο και στην Άρνορ. Σε όλες τις περιοχές των αρχαίων βασιλέων ήταν βασιλιάς, εκτός από το Ρόαν, γιατί ανανέωσε στον Έομερ το δώρο του Κίριον και ο Έομερ έδωσε ξανά τον όρκο του Έορλ. Συχνά μάλιστα τον ξεπλήρωνε. Γιατί, μόλο που ο Σάουρον είχε χαθεί, τα μίση και τα κακά που είχε σπείρει δεν είχαν σβήσει και ο βασιλιάς της Δύσης είχε να υποτάξει πολλούς εχθρούς, πριν μπορέσει το Λευκό Δέντρο να μεγαλώσει ειρηνικά. Και όποτε ο βασιλιάς Ελέσσαρ πήγαινε στον πόλεμο, ο βασιλιάς Έομερ πήγαινε μαζί του και το ποδοβολητό του ιππικού του Μαρκ ακούστηκε και πέρα από τη Θάλασσα του Ρουν και στις πεδιάδες του Νότου. Το Άσπρο Άλογο στο πράσινο της σημαίας ανέμισε σε πολλά μέρη ώσπου να γεράσει ο βασιλιάς Έομερ.

Μάγου-βασιλιά. Όμως αυτός χάθηκε, κι έτσι τα λόγια του Γκλορφίντελ, παλιά στο βασιλιά Εάρνουρ, βγήκαν αληθινά, ότι δηλαδή ο Μάγος-βασιλιάς δε θα πέσει από χέρι άντρα. Γιατί λένε τα τραγούδια του Μαρκ ότι στο κατόρθωμα αυτό η Έογουιν είχε τη βοήθεια του ιπποκόμου του Θέοντεν και ότι κι αυτός δεν ήταν Άνθρωπος αλλά Μικρούλης, από χώρα μακρινή, αν και ο Έομερ του έδωσε τιμές στο Μάρκ και το όνομα του Οινοκράτη. [Αυτός ο Οινοκράτης δεν ήταν άλλος από τον Μέριαντοκ τον Μεγαλοπρεπή που έγινε Αφέντης του Μπάκλαντ.]

III
Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΝΤΟΥΡΙΝ

Αναφορικά με τις απαρχές των Νάνων λέγονται πολλές παράξενες ιστορίες και από τους Έλνταρ και από τους ίδιους τους Νάνους. Επειδή όμως όλα αυτά έχουν γίνει πολύ πριν από τις μέρες μας, εδώ αναφέρονται πολύ λίγα. Ντούριν ήταν το όνομα που οι Νάνοι έδωσαν στο μεγαλύτερο από τους Επτά Πατέρες της φυλής τους και τον πρόγονο όλων των βασιλιάδων των Μακρυγένηδων[1]. Κοιμόταν μονάχος, ώσπου, στα βάθη των αιώνων και όταν ξύπνησε ο λαός των Νάνων, πήγε στο Αζανουλμπιζάρ και εγκαταστάθηκε στις σπηλιές πάνω από την Κέλεντ-ζάραμ, στα ανατολικά των Ομιχλιασμένων Βουνών, εκεί όπου αργότερα ήταν τα, ξακουστά στα τραγούδια, Ορυχεία της Μόρια.

Εκεί έζησε τόσα χρόνια, που ήταν παντού γνωστός ως Ντούριν ο Αθάνατος. Στο τέλος πέθανε πριν από το τέλος των Αρχαίων Ημερών και ο τάφος του βρισκόταν στο Καζάντ-ντουμ. Η γενιά του όμως ποτέ δε χάθηκε και πέντε φορές γεννήθηκε διάδοχος στον Οίκο του τόσο όμοιος με τον προπάτορά του, ώστε έπαιρνε το όνομα Ντούριν. Οι Νάνοι μάλιστα τον θεωρούσαν πραγματικά αθάνατο που ξαναγύριζε, γιατί έχουν πολλές παράξενες ιστορίες και δοξασίες αναφορικά γι' αυτούς και τη μοίρα τους στον κόσμο.

Ύστερα από το τέλος της Πρώτης Εποχής, η δύναμη και ο πλούτος του Καζάντ-ντουμ αυξήθηκαν πολύ. Γιατί αυξήθηκε από πολύ κόσμο και πολλές γνώσεις και τέχνη, όταν οι αρχαίες πόλεις του Νόγκροντ και του Μπέλεγκοστ στα Γαλάζια Βουνά καταστράφηκαν με την πτώση των Θανγκορόντριμ. Η δύναμη της Μόρια διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια των Σκοτεινών Χρόνων και την επικράτηση του Σάουρον, γιατί μόλο που η Ερέγκιον καταστράφηκε και οι πύλες της Μόρια έκλεισαν, οι αίθουσες του Καζάντ-ντομ ήταν πολύ βαθιές και δυνατές κι ήταν γεμάτες με πλήθος γενναίων, ώστε ο Σάουρον δεν μπορούσε να το κυριέψει απ' έξω. Έτσι, ο πλούτος του έμεινε για πολλά χρόνια ανέγγιχτος, αν και ο λαός του άρχισε να λιγοστεύει.

1. *Χόμπιτ*, σ. 50.

Περίπου στη μέση της Τρίτης Εποχής, ο Ντούριν ήταν πάλι βασιλιάς, ο έκτος με το όνομα αυτό. Η δύναμη του Σάουρον, υπηρέτη του Μόργκοθ, αυξανόταν πάλι στον κόσμο, αν και η Σκιά στο δάσος που έβλεπε προς τη Μόρια δεν είχε μαθευτεί τι ήταν ακόμα. Όλα τα κακοποιά όντα είχαν αρχίσει να κινούνται. Οι Νάνοι έσκαβαν τότε βαθιά, αναζητώντας κάτω από το Μπαραζινμπάρ *μίθριλ*, το ανεκτίμητο αυτό μέταλλο που κάθε χρόνο γινόταν όλο και πιο δυσεύρετο[1]. Έτσι ξύπνησαν[2] ένα τέρας τρόμου που, φεύγοντας απ' τα Θανγκορόντριμ, είχε μείνει κρυμμένο στα θεμέλια της γης από τον ερχομό του στρατού της Δύσης: έναν Μπάλρογκ του Μόργκοθ. Αυτός σκότωσε τον Ντούριν και την επόμενη χρονιά τον Νάιν Α΄ το γιο του. Και τότε η δόξα της Μόρια έσβησε και ο λαός της αφανίστηκε ή έφυγε μακριά.

Όσοι ξέφυγαν πήραν το δρόμο για τα βόρεια και ο Θράιν Α΄, ο γιος του Νάιν, ήρθε στο Έρεμπορ, το Βουνό της Μοναξιάς, κι εκεί ξεκίνησε καινούργια έργα κι έγινε βασιλιάς κάτω από το Βουνό. Στο Έρεμπορ βρήκε το μεγάλο πετράδι το Αρκενστοουν, την Καρδιά του Βουνού[3]. Ο Θόριν Α΄, όμως, και ο γιος του έφυγαν και πήγαν ακόμα πιο βόρεια στα Γκρίζα Βουνά, όπου πήγαιναν οι περισσότεροι από το λαό του Ντούριν. Γιατί τα βουνά εκείνα ήταν πλούσια και ανεξερεύνητα. Υπήρχαν όμως δράκοι στις ερημιές πέρα απ' τα βουνά, οι οποίοι ύστερα από πολλά χρόνια έγιναν πάλι δυνατοί και πολλαπλασιάστηκαν κι έκαναν πόλεμο εναντίον των Νάνων και λεηλάτησαν τα έργα τους. Τέλος, ο Ντάιν Α΄ μαζί με το δεύτερο γιο του τον Φρορ έπεσαν στις πύλες του παλατιού τους από έναν μεγάλο παγωμένο-δράκο.

Ύστερα απ' αυτό οι περισσότεροι από το λαό του Ντούριν εγκατέλειψαν τα Γκρίζα Βουνά. Ο Γκρορ, ο γιος του Ντάιν, έφυγε με πολλούς και πήγε στους Σιδερένιους Λόφους, αλλά ο Θρορ, ο διάδοχος του Ντάιν, με τον Μπόριν τον αδελφό του πατέρα του και τους υπόλοιπους από το λαό γύρισαν στο Έρεμπορ. Ο Θρορ

1. Ι, σ. 417.
2. Η απελευθέρωση από τη φυλακή. Μπορεί να το είχε ήδη ξυπνήσει η κακία του Σάουρον.
3. *Χόμπιτ*, σ. 244.

έφερε πίσω το Άρκενστοουν στο μεγάλο παλάτι του Θράιν, κι εκεί αυτός και ο λαός του προόδευσαν και πλούτισαν και ήταν φίλοι με τους Ανθρώπους που ζούσαν εκεί κοντά. Γιατί δεν κατασκεύαζαν μόνο πράγματα θαυμαστά και όμορφα, αλλά και όπλα και πανοπλίες μεγάλης αξίας και έφερναν πολλές πρώτες ύλες από τους δικούς τους που ζούσαν στους Σιδερένιους Λόφους. Έτσι, οι Άνθρωποι του Βορρά που ζούσαν ανάμεσα στον Κέλντουιν (τον Τρεχάτο ποταμό) και τον Κάρνεν (τον Κόκκινο) έγιναν δυνατοί και απώθησαν όλους τους εχθρούς από την Ανατολή. Και οι Νάνοι ζούσαν μες στην αφθονία, στις γιορτές και στα τραγούδια στα δώματα του Έρεμπορ[1].

Έτσι, η φήμη του πλούτου του Έρεμπορ απλώθηκε προς τα έξω κι έφτασε στ' αυτιά των δράκων και τέλος ο Σμάουγκ (Νοσφιστής) ο Χρυσός, ο μεγαλύτερος απ' όλους τους δράκους του καιρού του, σηκώθηκε και χωρίς προειδοποίηση κίνησε εναντίον του βασιλιά Θρορ κι έπεσε πάνω στο Βουνό βγάζοντας φλόγες. Δεν άργησε να καταστρέψει όλη την επικράτεια και η πόλη του Ντέιλ εκεί κοντά καταστράφηκε και την εγκατέλειψαν. Ο Σμάουγκ όμως μπήκε στο μεγάλο παλάτι και ξάπλωσε πάνω σ' ένα κρεβάτι από χρυσάφι.

Από τη λεηλασία και τη φωτιά γλίτωσαν πολλοί συγγενείς του Θρορ και, τελευταίος απ' όλους από μια κρυφή πόρτα βγήκε απ' το παλάτι ο ίδιος ο Θρορ κι ο γιος του ο Θράιν Β΄. Έφυγαν νότια με την οικογένειά τους[2] σε πολύχρονη περιπλάνηση, άστεγοι. Μαζί τους ακολούθησε μια μικρή ομάδα συγγενών και πιστών ακολούθων.

Χρόνια αργότερα ο Θρορ, γέρος πια και απελπισμένος, έδωσε στο γιο του τον Θράιν το μοναδικό μεγάλο θησαυρό που εξακολουθούσε να έχει, το τελευταίο από τα Επτά Δαχτυλίδια, και ύστερα έφυγε με μόνο έναν γέρο σύντροφο που τον έλεγαν Ναρ.

1. *Χόμπιτ*, σ. 22.

2. Ανάμεσά τους ήταν τα παιδιά του Θράιν Β΄: ο Θόριν (ο Δρύασπις), ο Φρέριν και η Ντις. Ο Θόριν ήταν τότε έφηβος για τα μέτρα των Νάνων. Αργότερα έμαθαν πως περισσότεροι από αυτούς που ζούσαν κάτω απ' το Βουνό είχαν γλιτώσει απ' ό,τι είχαν αρχικά ελπίσει. Οι περισσότεροι όμως απ' αυτούς είχαν πάει στους Σιδερένιους Λόφους.

Όταν χώριζαν, είπε στον Θράιν για το Δαχτυλίδι:

«Αυτό ίσως αποδειχτεί το θεμέλιο για να κάνεις ξανά την τύχη σου, αν και φαίνεται απίθανο. Όμως το χρυσάφι θέλει χρυσάφι για να πολλαπλασιαστεί».

«Δε φαντάζομαι να σκέφτεσαι να γυρίσεις στο Έρεμπορ;» είπε ο Θράιν.

«Όχι στην ηλικία μου», απάντησε ο Θρορ. «Την εκδίκησή μας στον Σμάουγκ την αφήνω σ' εσένα και στους γιους σου. Με έχει κουράσει όμως η φτώχεια και η περιφρόνηση των Ανθρώπων. Θα πάω να δω τι μπορώ να βρω.» Δεν είπε πού.

Ήταν λίγο τρελός ίσως λόγω ηλικίας και από την κακή του τύχη και τις ατέλειωτες σκέψεις για το μεγαλείο της Μόρια τον καιρό των προπαππούδων του. Μπορεί όμως και το Δαχτυλίδι να είχε αρχίσει να δουλεύει προς το κακό τώρα που ο αφέντης του είχε αφυπνιστεί και να τον οδηγούσε προς την ανοησία και την καταστροφή. Από τη Μαυροχώματη Χώρα, όπου ζούσε εκείνο τον καιρό, πήγε βόρεια με τον Ναρ, πήραν το Πέρασμα του Κόκκινου Κέρατου και κατέβηκαν στο Αζανουλμπιζάρ.

Όταν ο Θρορ έφτασε στη Μόρια, η πύλη ήταν ανοιχτή. Ο Ναρ τον ικέτευσε να προσέξει, αλλά δεν τον άκουσε και μπήκε περήφανος μέσα σαν τον κληρονόμο που επιστρέφει. Δε γύρισε όμως πίσω. Ο Ναρ έμεινε κρυμμένος εκεί κοντά για πολλές μέρες. Μια μέρα άκουσε μια δυνατή φωνή και ένα βούκινο να σαλπίζει δυνατά. Πέταξαν ένα σώμα στα σκαλοπάτια. Φοβούμενος πως ήταν ο Θρορ, άρχισε να πλησιάζει με προφυλάξεις στην πύλη, όταν άκουσε μια φωνή να φωνάζει από μέσα:

«Έλα, μακρυγένη! Σε βλέπουμε. Σήμερα όμως δε χρειάζεται να φοβάσαι. Σε χρειαζόμαστε για αγγελιοφόρο.»

Τότε ο Ναρ πλησίασε και είδε πως ήταν πράγματι το σώμα του Θρορ, το κεφάλι όμως ήταν κομμένο και πεταμένο με το πρόσωπο καταγής. Καθώς γονάτισε εκεί, άκουσε γέλιο Ορκ στις σκιές και μια φωνή είπε:

«Αν οι ζητιάνοι δεν περιμένουν στην πόρτα, αλλά μπαίνουν στα κρυφά και προσπαθούν να κλέψουν, να τι τους κάνουμε. Κι αν κανένας δικός σας χώσει ξανά τη βρωμερή του γενειάδα εδώ μέσα, θα πάθει τα ίδια. Πήγαινε να τους το πεις! Αν όμως η οικογένειά του θέλει να μάθει ποιος είναι τώρα εδώ βασιλιάς, το όνομα είναι

γραμμένο στο πρόσωπό του. Το έγραψα εγώ! Τον σκότωσα εγώ! Κι αφέντης εδώ πέρα είμαι εγώ!».

Τότε ο Ναρ γύρισε το κεφάλι και είδε σημαδεμένο στο μέτωπο με χαρακτήρες της γραφής των Νάνων για να μπορεί να το διαβάσει ΑΖΟΓΚ. Αυτό το όνομα χαράχτηκε στην καρδιά του και στις καρδιές όλων των Νάνων στο μέλλον. Ο Ναρ έσκυψε να πάρει το κεφάλι, αλλά η φωνή του Αζόγκ[1] είπε:

«Άσ' το κάτω! Δρόμο! Πάρε και την πληρωμή σου, ζητιανο-γένη!". Κάποιος έριξε ένα μικρό σακούλι και τον χτύπησε. Μέσα είχε μερικά νομίσματα μικρής αξίας.

Κλαίγοντας ο Ναρ κατηφόρισε τον Ασημόφλεβο. Κοίταξε όμως πίσω μια φορά και είδε ότι οι Ορκ είχαν βγει έξω από την πύλη και κομμάτιαζαν το σώμα και πετούσαν τα κομμάτια στα κοράκια.

Αυτή την ιστορία έφερε ο Ναρ στον Θράιν όταν γύρισε. Κι όταν ο Θράιν έκλαψε και μάδησε τη γενειάδα του, σώπασε. Για επτά μέρες κάθισε και δεν έλεγε τίποτα. Ύστερα σηκώθηκε και είπε: «Αυτό δε θα το ανεχτούμε!». Αυτή ήταν η αρχή του πολέμου των Νάνων και των Ορκ, που κράτησε πολύ, ήταν φονικότατος και έλαβε χώρα κυρίως στα βάθη της γης.

Ο Θράιν αμέσως έστειλε αγγελιοφόρους να πουν τα νέα βόρεια, ανατολικά και δυτικά. Χρειάστηκαν όμως τρία χρόνια πριν οι Νάνοι συγκεντρώσουν τις δυνάμεις τους. Ο λαός του Ντούριν συγκέντρωσε όλες του τις δυνάμεις και συμμετείχαν επίσης ισχυρές δυνάμεις από τους Οίκους των άλλων Πατέρων, γιατί η ατίμωση αυτή στον κληρονόμο του αρχαιότερου της γενιάς τους είχε ανάψει την οργή τους. Όταν όλα ήταν έτοιμα, έκαναν επίθεση και λεηλάτησαν ένα ένα όσα λημέρια των Ορκ μπόρεσαν να βρουν από το Γκούνταμπαντ ως τον Γκλάντεν. Και οι δύο πλευρές δεν έδειχναν τον παραμικρό οίκτο και το σκοτάδι και το φως είδαν θάνατο και πράξεις σκληρές. Οι Νάνοι όμως πήραν τη νίκη γιατί ήταν δυνατοί και είχαν καλύτερο οπλισμό και ο θυμός τους έβραζε καθώς έψαχναν να βρουν τον Αζόγκ σε κάθε λημέρι κάτω απ' το Βουνό.

Τέλος, όλοι οι Ορκ που έτρεχαν να τους ξεφύγουν είχαν συγκε-

1. Ο Αζόγκ ήταν πατέρας του Μπολγκ, *βλέπε* Χόμπιτ, σ. 24.

ντρωθεί στη Μόρια και οι δυνάμεις των Νάνων που τους καταδίωκαν έφτασαν στο Αζανουλμπιζάρ. Αυτό ήταν μια μεγάλη κοιλάδα που απλωνόταν στις εσοχές των βουνών γύρω από την Κέλεντ-ζάραμ και αποτελούσε παλιά μέρος του βασίλειου του Καζάντ-ντουμ. Όταν οι Νάνοι είδαν την πύλη των αρχαίων τους παλατιών στη βουνοπλαγιά, έβγαλαν μια μεγάλη κραυγή που ακούστηκε βροντερή στην κοιλάδα. Όμως πολλές δυνάμεις των εχθρών είχαν λάβει θέση μάχης στις πλαγιές ψηλότερα και από τις πύλες βγήκε ένα πλήθος Ορκ που τους είχε κρατήσει εφεδρεία ο Αζόγκ για το τέλος.

Στην αρχή η τύχη δεν ευνοούσε τους Νάνους. Ήταν μια χειμωνιάτικη μέρα σκοτεινή, χωρίς ήλιο, και οι Ορκ ήταν ακλόνητοι, περισσότεροι αριθμητικά και βρίσκονταν ψηλότερα. Έτσι, άρχισε η μάχη του Αζανουλμπιζάρ (ή Ναντουχίριον στη γλώσσα των Ξωτικών), στην ανάμνηση της οποίας οι Ορκ ανατριχιάζουν και οι Νάνοι κλαίνε. Η πρώτη επίθεση της εμπροσθοφυλακής με επικεφαλής τον Θράιν αποκρούστηκε με απώλειες και ο Θράιν αναγκάστηκε να υποχωρήσει σ' ένα μικρό δάσος από μεγάλα δέντρα, που τότε φύτρωναν ακόμα όχι πολύ μακριά από την Κέλεντ-ζάραμ. Εκεί έπεσαν ο γιος του ο Φρέριν και ο συγγενής του ο Φούντιν και πολλοί άλλοι. Ο Θράιν και ο Θόριν τραυματίστηκαν και οι δύο[1]. Αλλού η μάχη συνεχιζόταν με μεγάλη σφαγή, ώσπου αυτοί που είχαν έρθει από τους Σιδερένιους Λόφους κέρδισαν τη μέρα. Ήρθαν αργά και ήταν ξεκούραστοι οι πολεμιστές του Νάιν, γιου του Γκρορ. Φορούσαν αλυσιδωτούς θώρακες και άνοιξαν δρόμο ανάμεσα απ' τους Ορκ ως την πύλη της Μόρια, φωνάζοντας «Αζόγκ! Αζόγκ!» καθώς πελεκούσαν με τα δικέλλια τους όλους όσοι έβγαιναν μπροστά τους.

Ύστερα ο Νάιν στάθηκε μπροστά στην πύλη και φώναξε με φωνή μεγάλη: «Αζόγκ! Αν είσαι μέσα βγες έξω! Ή μήπως το παιχνίδι στην κοιλάδα σου φαίνεται πολύ άγριο;».

Στα λόγια αυτά βγήκε έξω ο Αζόγκ. Ήταν ένας γιγαντόσωμος Ορκ, με τεράστιο σιδεροντυμένο κεφάλι, ευκίνητος και δυνατός.

1. Λέγεται ότι η ασπίδα του Θόριν σκίστηκε στη μέση και τότε αυτός την πέταξε και έκοψε με το τσεκούρι του ένα κλαδί από μία δρυ και το κράτησε στο αριστερό του χέρι για ν' αποκρούει τα χτυπήματα των εχθρών ή να το χρησιμοποιεί σαν ρόπαλο. Έτσι πήρε το όνομά του.

Μαζί του βγήκαν πολλοί όμοιοι μ' αυτόν, πολεμιστές της φρουράς του, και την ώρα που εκείνοι όρμησαν πάνω στους συντρόφους του Νάιν, εκείνος γύρισε στον Νάιν και είπε:

«Τι; Κι άλλος ζήτουλας στις πόρτες μου; Πρέπει να σε σημαδέψω κι εσένα;». Και με τα λόγια αυτά όρμησε στον Νάιν κι άρχισαν να μονομαχούν. Ο Νάιν όμως ήταν μισοτυφλωμένος από τη λύσσα και κατάκοπος από τη μάχη, ενώ ο Αζόγκ ήταν ξεκούραστος, άγριος και γεμάτος πονηριά. Σε λίγο ο Νάιν έδωσε ένα χτύπημα με όλη τη δύναμη που του είχε απομείνει, ο Αζόγκ όμως πήδησε στο πλάι και κλότσησε το πόδι του Νάιν, με αποτέλεσμα το δικέλλι να γίνει κομμάτια σε μια πέτρα, ενώ ο Νάιν σκόνταψε. Τότε ο Αζόγκ, με μια γρήγορη μαχαιριά, χτύπησε να του κόψει το λαιμό. Το αλυσιδωτό κολάρο του άντεξε στη λάμα, αλλά ήταν τόσο βαρύ το χτύπημα, που ο Νάιν σωριάστηκε καταγής με σπασμένο το λαιμό.

Τότε ο Αζόγκ γέλασε και σήκωσε το κεφάλι του για να βγάλει μια κραυγή θριάμβου. Η κραυγή όμως έσβησε στο λαιμό του. Γιατί είδε πως όλος του ο στρατός στην κοιλάδα είχε τραπεί σε άτακτη φυγή και οι Νάνοι έτρεχαν εδώ κι εκεί και σκότωναν όποιον έβρισκαν. Όσοι μπορούσαν να ξεφύγουν έτρεχαν νότια ουρλιάζοντας. Και δίπλα του όλοι οι στρατιώτες της φρουράς του κείτονταν νεκροί. Γύρισε και άρχισε να τρέχει προς την πύλη.

Πίσω του όρμησε ένας Νάνος κρατώντας κόκκινο τσεκούρι. Ήταν ο Ντάιν ο Σιδηρόπους, γιος του Νάιν. Στις πύλες μπροστά πρόλαβε τον Αζόγκ κι εκεί τον σκότωσε και του 'κοψε το κεφάλι. Αυτό θεωρήθηκε μεγάλο κατόρθωμα, γιατί ο Ντάιν ήταν τότε πιτσιρικάς με τα δεδομένα των Νάνων. Μπροστά του όμως βρισκόταν μια πολύχρονη ζωή και πολλές μάχες, ώσπου γέρος πια αλλά πάντα στητός έπεσε στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού. Όμως, παρ' όλο που ήταν σκληραγωγημένος και γεμάτος θυμό, λένε πως όταν κατέβηκε από την πύλη η όψη του ήταν σταχτιά, όπως η όψη κάποιου που ένιωσε μεγάλο φόβο.

Όταν, τέλος, η μάχη έληξε, όσοι Νάνοι είχαν απομείνει συγκεντρώθηκαν στο Αζανουλμπιζάρ. Πήραν το κεφάλι του Αζόγκ και του έχωσαν στο στόμα το πουγκί με τα κέρματα και ύστερα το έμπηξαν σ' ένα παλούκι. Εκείνο το βράδυ όμως ούτε γλέντησαν ού-

τε τραγούδησαν, γιατί οι νεκροί ήταν αμέτρητοι και η λύπη μεγάλη. Ζήτημα ήταν, λέγεται, οι μισοί απ' αυτούς να μπορούσαν ακόμα να σταθούν όρθιοι ή να ελπίζουν πως θα γίνουν καλά.

Παρ' όλα αυτά, το πρωί βγήκε μπροστά τους ο Θράιν. Το ένα του μάτι είχε αθεράπευτα τυφλωθεί και κούτσαινε από ένα τραύμα στο πόδι. Αλλά είπε: «Ωραία! Νικήσαμε! Το Καζάντ-ντουμ είναι δικό μας!».

Εκείνοι όμως του είπαν: «Μπορεί να είσαι ο κληρονόμος του Ντούριν, αλλά ακόμα και μ' ένα μάτι θα έπρεπε να έβλεπες καλύτερα. Τον πόλεμο τον κάναμε για εκδίκηση και εκδίκηση πήραμε. Δεν είναι όμως γλυκιά. Αν αυτό αποτελεί νίκη, τότε τα χέρια μας είναι πολύ μικρά για να την κρατήσουν».

Και όσοι δεν ανήκαν στην γενιά του Ντούριν πρόσθεσαν: «Το Καζάντ-ντουμ δεν ήταν το σπίτι του πατέρα μας. Κι εμάς τι μας νοιάζει, αφού δεν υπάρχει ελπίδα θησαυρού; Τώρα όμως, αν πρέπει να φύγουμε χωρίς τις αμοιβές που μας οφείλονται, όσο γρηγορότερα γυρίσουμε στους τόπους μας τόσο πιο ευχαριστημένοι θα είμαστε».

Τότε ο Θράιν στράφηκε στον Ντάιν και είπε: «Δε φαντάζομαι να με εγκαταλείψετε κι εσείς που είσαστε αίμα μου;». «Όχι», είπε ο Ντάιν. «Εσύ είσαι ο πατέρας του λαού μας κι έχουμε ματώσει για σένα και θα το ξανακάνουμε. Όμως δε θα μπούμε στο Καζάντ-ντουμ. Μόνο εγώ κοίταξα μέσα απ' τις σκιές της πύλης. Πίσω από τη σκιά σε περιμένει ακόμα ο Χαμός του Ντούριν. Ο κόσμος πρέπει ν' αλλάξει και κάποια άλλη δύναμη πρέπει να έρθει πριν ο λαός του Ντούριν μπορέσει να μπει στη Μόρια ξανά.»

Έτσι, μετά τη μάχη του Αζανουλμπιζάρ οι Νάνοι σκόρπισαν ξανά. Πρώτα όμως με μεγάλο κόπο απογύμνωσαν όλους τους νεκρούς τους, ώστε αν τυχόν γύριζαν οι Ορκ να μη βρουν εκεί αποθέματα οπλισμού και αλυσιδωτούς θώρακες. Λέγεται ότι κάθε Νάνος που έφυγε από το πεδίο της μάχης ήταν σκυφτός απ' το βαρύ φορτίο που κουβαλούσε. Ύστερα άναψαν πολλές φωτιές κι έκαψαν όλα τα σώματα των δικών τους. Έκοψαν πολλά δέντρα στην κοιλάδα, η οποία έμεινε γυμνή για πάντα και ο καπνός από την καύση ήταν ορατός στο Λόριεν[1].

1. Τέτοιου είδους μεταχείριση των νεκρών ήταν θλιβερή για τους Νά-

Όταν οι απαίσιες φωτιές έγιναν αποκαΐδια, οι σύμμαχοι έφυγαν για τους τόπους τους και ο Ντάιν ο Σιδηρόπους οδήγησε το λαό του πατέρα του στους Σιδερένιους Λόφους. Ύστερα, αφού στάθηκε πλάι στο μεγάλο παλούκι, είπε ο Θράιν στον Θόριν τον Δρύασπη: «Μερικοί θα πουν ότι το κεφάλι αυτό αγοράστηκε πολύ ακριβά! Τουλάχιστον έχουμε δώσει το βασίλειό μας γι' αυτό. Θα 'ρθεις μαζί μου στο αμόνι; Ή μήπως θα ζητιανεύεις το ψωμί σου σε περήφανες πόρτες;».

«Στο αμόνι», απάντησε ο Θόριν. «Το σφυρί τουλάχιστον θα κρατήσει τα μπράτσα δυνατά, ώσπου να μπορέσουν να πιάσουν πάλι πιο κοφτερά εργαλεία.»

Έτσι, ο Θράιν και ο Θόριν με ό,τι απέμεινε από αυτούς που τους είχαν ακολουθήσει (ανάμεσά τους ήταν και ο Μπάλιν με τον Γκλόιν) γύρισαν στη Μαυροχώματη Χώρα και λίγο αργότερα έφυγαν από κει και περιπλανήθηκαν στο Ερίαντορ, ώσπου τέλος εγκαταστάθηκαν στην εξορία στα ανατολικά των Έρεντ Λούιν, πέρα από το Λουν. Τα περισσότερα πράγματα που κατασκεύαζαν τις μέρες εκείνες ήταν από σίδερο, αλλά πήγαν αρκετά καλά και σιγά σιγά αυξήθηκαν[1]. Αλλά, όπως είχε πει ο Θρορ, το Δαχτυλίδι χρειαζόταν χρυσάφι για να πολλαπλασιαστεί και απ' αυτό ή από οποιαδήποτε άλλα πολύτιμα μέταλλα είχαν ελάχιστα ή καθόλου.

Για το Δαχτυλίδι αυτό κάτι μπορούμε να πούμε εδώ. Οι Νάνοι της γενιάς του Ντούριν πίστευαν ότι ήταν το πρώτο από τα Επτά που είχαν κατασκευαστεί. Έλεγαν μάλιστα ότι το έδωσαν στο βα-

---

νους, γιατί ερχόταν σε αντίθεση με τις συνήθειές τους. Αλλά για να φτιάξουν τάφους όπως το συνήθιζαν (επειδή θάβουν τους νεκρούς τους μόνο σε πέτρινους τάφους και όχι στη γη), θα χρειάζονταν πολλά χρόνια. Κατέφυγαν, λοιπόν, στη φωτιά, παρά να αφήσουν τους δικούς τους στο έλεος των ζώων, των πουλιών ή των Ορκ. Όσοι όμως έπεσαν στο Αζανουλμπιζάρ είχαν τιμημένη μνήμη και ως σήμερα με περηφάνια λέει ένας Νάνος για κάποιον από τους προγόνους του πως «ήταν καμένος Νάνος», κι αυτό είναι αρκετό.

1. Είχαν πολύ λίγες γυναίκες. Η Ντις, η κόρη του Θράιν, ήταν εκεί. Ήταν η μητέρα του Φίλι και του Κίλι, που γεννήθηκαν στα Έρεντ Λούιν. Ο Θόριν δεν είχε γυναίκα.

σιλιά του Καζάντ-ντουμ, τον Ντούριν Γ', τα ίδια τα Ξωτικά μεταλλουργοί και όχι ο Σάουρον, αν και αναμφίβολα η πονηρή του δύναμη κρυβόταν μέσα του, αφού είχε λάβει μέρος στην κατασκευή και των Επτά. Οι κάτοχοι όμως του Δαχτυλιδιού ούτε το φανέρωναν ούτε μιλούσαν γι' αυτό και σπάνια το παρέδιδαν πριν πλησιάσουν στο τέλος τους, έτσι οι άλλοι δε γνώριζαν με βεβαιότητα πού είχε δοθεί. Μερικοί νόμιζαν ότι είχε μείνει στο Καζάντ-ντουμ, στους κρυφούς τάφους των βασιλιάδων, αν δεν τους είχαν ανακαλύψει και συλήσει. Ανάμεσα όμως στους συγγενείς του κληρονόμου του Ντούριν πίστευαν (λάθος) ότι το φορούσε ο Θρορ όταν απερίσκεπτα γύρισε εκεί. Τι είχε απογίνει ύστερα δεν ήξεραν. Δεν είχε βρεθεί στο σώμα του Αζόγκ[1].

Πάντως, δεν αποκλείεται, όπως πιστεύουν πλέον οι Νάνοι, ο Σάουρον με τις τέχνες του να είχε ανακαλύψει ποιος είχε το Δαχτυλίδι αυτό, το τελευταίο που είχε μείνει ελεύθερο. Πίστευαν ακόμα πως οι μεγάλες κακοτυχίες των κληρονόμων του Ντούριν οφείλονταν κυρίως στην κακία του. Γιατί οι Νάνοι αποδείχτηκε πως δεν μπορούσαν να τεθούν υπό έλεγχο μέσω του Δαχτυλιδιού. Η μόνη δύναμη που είχαν τα Δαχτυλίδια πάνω τους ήταν να ανάβουν τις καρδιές τους με απληστία για χρυσάφι και πολύτιμα αντικείμενα, σε σημείο που αν τους έλειπαν, όλα τα καλά του κόσμου να τους φαίνονται άνευ αξίας και να καταλαμβάνονται από οργή και επιθυμία εκδίκησης εναντίον όλων όσοι τους τα στερούσαν. Όμως ήταν δημιουργημένοι εξαρχής να αντιστέκονται σθεναρά σε κάθε είδος κυριαρχίας. Αν και μπορούσε κανείς να τους σκοτώσει ή να τους λυγίσει, δεν μπορούσε να τους κάνει να καταντήσουν ίσκιοι υποδουλωμένοι στη θέληση κάποιου άλλου. Για τον ίδιο λόγο κανένα Δαχτυλίδι δεν μπορούσε να επηρεάσει τη ζωή τους ώστε να ζήσουν περισσότερο ή λιγότερο. Και γι' αυτό ο Σάουρον μισούσε ό,τι είχαν και ήθελε να τους στερήσει τα πάντα.

Επομένως, ίσως να οφειλόταν ως ένα σημείο στην κακία του Δαχτυλιδιού το ότι ο Θράιν ύστερα από μερικά χρόνια άρχισε να χάνει την ηρεμία του και να του φταίνε όλα. Συνεχώς επιθυμούσε

1. I, σ. 352.

χρυσάφι. Τέλος, όταν δεν μπορούσε να το αντέξει άλλο, άρχισε να σκέφτεται το Έρεμπορ και αποφάσισε να γυρίσει εκεί. Δεν είπε τίποτα στον Θόριν γι' αυτό που έκρυβε στην καρδιά του, αλλά με τον Μπάλιν και τον Ντουάλιν και μερικούς άλλους σηκώθηκε, αποχαιρέτησε και έφυγε.

Πολύ λίγα είναι γνωστά για το τι του συνέβη στη συνέχεια. Φαίνεται μάλλον ότι μόλις πήρε το δρόμο μαζί με τους λιγοστούς συντρόφους του, άρχισαν να τον κυνηγούν οι απεσταλμένοι του Σάουρον. Λύκοι τον κυνήγησαν, Ορκ του έστησαν ενέδρες, μοχθηρά πουλιά σκίαζαν το δρόμο του και όσο προσπαθούσε να πάει βόρεια, τόσο πιο πολλές κακοτυχίες τον έβρισκαν στο δρόμο. Και μια μαύρη νύχτα που αυτός και οι σύντροφοί του περιπλανιόνταν στις περιοχές πέρα από τον Άντουιν, αναγκάστηκαν από μια μαύρη βροχή να καταφύγουν στις παρυφές του Δάσους της Σκοτεινιάς. Το πρωί έλειπε από ανάμεσά τους και οι σύντροφοί του τον αναζήτησαν μάταια. Έψαξαν μέρες να τον βρουν, τελικά, όμως, χάνοντας τις ελπίδες τους έφυγαν και γύρισαν στον Θόριν. Πολύ αργότερα έμαθαν ότι είχαν πιάσει τον Θράιν ζωντανό και τον είχαν πάει στα μπουντρούμια του Ντολ Γκούλντουρ. Εκεί τον υπέβαλαν σε βασανιστήρια και του πήραν το Δαχτυλίδι κι εκεί ξεψύχησε.

Έτσι ο Θόριν ο Δρύασπης έγινε κληρονόμος του Ντούριν, κληρονόμος όμως χωρίς ελπίδα. Όταν χάθηκε ο Θράιν ήταν ενενήντα πέντε, ένας μεγαλόπρεπος Νάνος, που έδειχνε ικανοποιημένος να μένει στο Ερίαντορ. Εκεί εργάστηκε πολλά χρόνια και είχε εμπορικές συναλλαγές και συγκέντρωσε όσο πλούτο μπορούσε. Και ο λαός του αυξήθηκε από αρκετούς από τον περιπλανώμενο λαό του Ντούριν που άκουσαν για τον τόπο που έμενε στα δυτικά και πήγαν να τον βρουν. Είχαν όμορφους τόπους διαμονής στα βουνά και οι αποθήκες τους ήταν γεμάτες. Οι μέρες τους δε φαίνονταν τόσο δύσκολες, αν και στα τραγούδια τους μιλούσαν συνεχώς για το Βουνό της Μοναξιάς εκεί μακριά.

Τα χρόνια μάκραιναν. Οι στάχτες στην καρδιά του Θόριν άναψαν πάλι καθώς συλλογιζόταν τις αδικίες στον Οίκο του και την εκδίκηση στο δράκο που είχε κληρονομήσει. Συλλογιζόταν όπλα και στρατούς και συμμαχίες καθώς το μεγάλο του σφυρί αντηχούσε στο εργαστήριό του. Οι στρατοί όμως είχαν σκορπίσει, οι συμμα-

χίες είχαν διαλυθεί και τα τσεκούρια των δικών του ήταν λίγα. Κι ένας θυμός χωρίς ελπίδα έβραζε μέσα του καθώς χτυπούσε το κόκκινο σίδερο στο αμόνι.

Τελικά όμως ο Γκάνταλφ και ο Θόριν συναντήθηκαν τυχαία και αυτό άλλαξε την τύχη του Οίκου του Ντούριν και οδήγησε επιπλέον και σε άλλα μεγαλύτερα γεγονότα. Κάποτε[1] ο Θόριν, επιστρέφοντας δυτικά από ένα ταξίδι, έμεινε στο Μπρι τη νύχτα. Εκεί ήταν και ο Γκάνταλφ. Πήγαινε στο Σάιρ, που είχε κάπου είκοσι χρόνια να το επισκεφθεί. Ήταν κουρασμένος και σκόπευε να ξεκουραστεί λίγο εκεί.

Ανάμεσα στις πολλές του έννοιες, ανησυχούσε και για την επικίνδυνη κατάσταση στο Βορρά. Γιατί τότε γνώριζε ήδη ότι ο Σάουρον σχεδίαζε πόλεμο και σκόπευε, μόλις ένιωθε αρκετά δυνατός, να επιτεθεί στο Σκιστό Λαγκάδι. Αλλά για να προβάλουν αντίσταση σ' αυτούς που θα έρχονταν απ' την Ανατολή και να πάρουν την Άνγκμαρ και τα βόρεια περάσματα των βουνών, υπήρχαν πλέον μόνο οι Νάνοι των Σιδερένιων Λόφων. Και πέρα απ' αυτούς βρισκόταν η ερημιά του δράκου. Ο Σάουρον μπορούσε να χρησιμοποιήσει το δράκο με τρομακτικά αποτελέσματα. Πώς θα μπορούσε άραγε να επιτευχθεί το τέλος του Σμάουγκ;

Την ώρα που ο Γκάνταλφ καθόταν και συλλογιζόταν το ένα και το άλλο, στάθηκε μπροστά του ο Θόριν και είπε: «Κύριε Γκάνταλφ, σε ξέρω μόνο εξ όψεως, αλλά πολύ θα χαιρόμουν να κουβεντιάσω μαζί σου. Γιατί τώρα τελευταία έρχεσαι συχνά στη σκέψη μου, λες και έχω εντολή να σε βρω. Και θα το είχα κάνει, αν ήξερα πού να σε βρω».

Ο Γκάνταλφ τον κοίταξε με έκπληξη. «Πολύ παράξενο αυτό, Θόριν Δρύασπη», είπε. «Γιατί κι εγώ σε έχω σκεφτεί και, μόλο που πηγαίνω στο Σάιρ, είχα στο νου μου ότι προς τα εκεί είναι και ο δρόμος για τα δώματά σου.»

«Πες τα κι έτσι, αν θέλεις», είπε ο Θόριν. «Δεν είναι παρά φτωχά καταλύματα στην εξορία. Αλλά θα είσαι καλοδεχούμενος εκεί, αν θελήσεις να έρθεις. Γιατί λένε ότι είσαι σοφός και γνωρίζεις περισσότερα από οποιονδήποτε άλλον για το τι συμβαίνει στον κό-

1. Μάρτιος 15, 2941.

σμο. Με απασχολούν πολλά και θα χαιρόμουν ν' ακούσω τη συμβουλή σου.»

«Θα έρθω», είπε ο Γκάνταλφ, «γιατί μαντεύω πως μοιραζόμαστε τουλάχιστον μια ανησυχία. Ο δράκος του Έρεμπορ βρίσκεται στο νου μου και δε νομίζω πως θα τον έχει ξεχάσει ο εγγονός του Θρορ.»

Αλλού εξιστορείται η ιστορία για το τι απέγινε μετά τη συνάντηση αυτή: το παράξενο σχέδιο που κατέστρωσε ο Γκάνταλφ για να βοηθήσει τον Θόριν και πώς ο Θόριν και οι σύντροφοί του ξεκίνησαν από το Σάιρ για την αποστολή στο Βουνό της Μοναξιάς που κατέληξε σε μεγαλεία απρόβλεπτα. Εδώ αναφέρουμε μόνο εκείνα τα γεγονότα που αφορούν απευθείας το λαό του Ντούριν.

Ο Μπαρντ του Έσγκαροθ σκότωσε το δράκο, έγινε όμως μάχη στο Ντέιλ. Γιατί οι Ορκ κατέβηκαν εναντίον του Έρεμπορ μόλις άκουσαν για την επιστροφή των Νάνων. Επικεφαλής είχαν τον Μπολγκ, το γιο του Αζόγκ, που είχε σκοτώσει ο Ντάιν στα νιάτα του. Σ' εκείνη την πρώτη Μάχη της Κοιλάδας (Ντέιλ), ο Θόριν ο Δρύασπης τραυματίστηκε θανάσιμα και πέθανε. Τον έθαψαν σ' έναν τάφο κάτω απ' το Βουνό, με το Άρκενστοουν στο στήθος του. Εκεί έπεσαν επίσης ο Φίλι και ο Κίλι, τα παιδιά της αδελφής του. Ο Ντάιν όμως ο Σιδηρόπους, ο ξάδελφός του, που ήρθε να τον βοηθήσει από τους Σιδερένιους Λόφους, ήταν ο νόμιμος κληρονόμος. Έγινε τότε ο βασιλιάς Ντάιν Β΄ και και ανορθώθηκε το βασίλειο κάτω απ' το Βουνό, όπως επιθυμούσε ο Γκάνταλφ. Ο Ντάιν αποδείχτηκε μεγάλος και σοφός βασιλιάς και οι Νάνοι πρόκοψαν και έγιναν πάλι δυνατοί στις μέρες του.

Προς το τέλος του καλοκαιριού της ίδιας χρονιάς (2941), ο Γκάνταλφ είχε επιτέλους καταφέρει τον Σάρουμαν και το Λευκό Συμβούλιο να επιτεθούν εναντίον του Ντολ Γκούλντουρ και ο Σάουρον υποχώρησε και κατέφυγε στη Μόρντορ, για να είναι ασφαλής, όπως νόμιζε, απ' όλους τους εχθρούς του. Έτσι, όταν ήρθε τέλος ο πόλεμος, η κυρίως επίθεση στράφηκε νότια. Όμως ακόμα κι έτσι, με το μακριά απλωμένο του χέρι, ο Σάουρον θα μπορούσε να είχε κάνει πολύ κακό στο Βορρά, αν ο βασιλιάς Ντάιν και ο βασιλιάς Μπραντ δεν είχαν σταθεί εμπόδιο στο δρόμο του. Έτσι, είπε ο Γκάνταλφ αργότερα στον Φρόντο και στον Γκίμλι, τότε που εί-

χαν μείνει μαζί για ένα διάστημα στη Μίνας Τίριθ. Λίγο νωρίτερα είχαν έρθει νέα στην Γκόντορ για γεγονότα που είχαν συμβεί μακριά.

«Λυπήθηκα για το θάνατο του Θόριν», είπε ο Γκάνταλφ. «Και τώρα μαθαίνουμε ότι έχει πέσει και ο Ντάιν, πολεμώντας στο Ντέιλ ξανά, ενώ εμείς πολεμούσαμε εδώ. Θα το έλεγα μεγάλη απώλεια, αν δεν ήταν τόσο αξιοθαύμαστο ότι στην ηλικία του μπορούσε ακόμα να χειρίζεται το τσεκούρι του με τόση δύναμη όση λένε ότι είχε καθώς στεκόταν πάνω από το σώμα του βασιλιά Μπραντ, μπροστά στην πύλη του Έρεμπορ, ώσπου να πέσει το σκοτάδι.

»Τα πράγματα όμως μπορεί να είχαν εξελιχθεί πολύ χειρότερα διαφορετικά. Όταν θυμόσαστε τη μεγάλη μάχη του Πέλενορ, να μην ξεχνάτε τις μάχες στο Ντέιλ και την ανδρεία του λαού του Ντούριν. Να σκέφτεσθε τι μπορεί να είχε συμβεί στην αντίθετη περίπτωση. Δρακο-φωτιές και τα σπαθιά των άγριων εχθρών στο Ερίαντορ και νύχτα στο Σκιστό Λαγκάδι. Μπορεί και να μην είχαμε βασίλισσα στην Γκόντορ. Μπορεί τώρα να ελπίζαμε να γυρίσουμε από τη νίκη εδώ κι εκεί να βρίσκαμε στάχτες και καταστροφή. Όλα αυτά όμως τα αποφύγαμε – επειδή συνάντησα τον Θόριν τον Δρύασπη ένα δειλινό στις αρχές της άνοιξης στο Μπρι. Μια τυχαία συνάντηση, όπως λέμε στη Μέση-γη.»

Η Ντις ήταν η κόρη του Θράιν Β΄. Είναι η μοναδική γυναίκα-Νάνος που κατονομάζεται στις ιστορίες αυτές. Ο Γκίμλι είχε πει ότι υπάρχουν ελάχιστες γυναίκες-Νάνοι, όχι περισσότερες από το ένα τρίτο όλου του λαού. Σπάνια κυκλοφορούν έξω, εκτός από περιπτώσεις μεγάλης ανάγκης. Στη φωνή και στην όψη και στην ενδυμασία, αν χρειαστεί να ταξιδέψουν, μοιάζουν τόσο πολύ με τους άντρες-Νάνους, που τα μάτια και τα αυτιά των άλλων λαών δεν μπορούν να ξεχωρίσουν. Αυτό δημιούργησε την ανόητη γνώμη ότι οι Νάνοι «γεννιούνται από την πέτρα».

Εξαιτίας του μικρού αριθμού των γυναικών ανάμεσά τους οι Νάνοι πολλαπλασιάζονται πολύ αργά και κινδυνεύουν, αν δεν έχουν ασφαλή τόπο κατοικίας. Γιατί οι Νάνοι παντρεύονται μόνο μια γυναίκα ή άντρα στη ζωή τους και είναι ζηλότυποι, όπως

και σε όλες τις υποθέσεις των δικαιωμάτων τους. Γιατί όλες οι γυναίκες δεν παντρεύονται: μερικές δε θέλουν να παντρευτούν και άλλες θέλουν κάποιον που δεν μπορούν να πάρουν και μένουν ανύπαντρες. Και όσο για τους άντρες, πάρα πολλοί απ' αυτούς δεν επιθυμούν να παντρευτούν γιατί τους απορροφούν τα έργα τους.

Ο Γκίμλι, ο γιος του Γκλόιν, είναι ξακουστός, γιατί ήταν ένας από τους Εννέα Πεζούς που ξεκίνησαν με το Δαχτυλίδι. Έμεινε στο λόχο του βασιλιά Ελέσσαρ σε όλη τη διάρκεια του πολέμου. Ονομάστηκε φίλος των Ξωτικών εξαιτίας της μεγάλης αγάπης που αναπτύχθηκε ανάμεσα σ' αυτόν και στον Λέγκολας, γιο του βασιλιά Θράντουιλ, και εξαιτίας του σεβασμού που είχε για την αρχόντισσα Γκαλάντριελ.

Μετά την πτώση του Σάουρον, ο Γκίμλι έφερε νότια ένα μέρος των Νάνων του Έρεμπορ κι έγινε άρχοντας των Λστραφτερών Σπηλαίων. Αυτός και οι δικοί του έκαναν μεγάλα έργα στην Γκόντορ και στο Ρόαν. Για τη Μίνας Τίριθ κατασκεύασαν πύλες από *μίθριλ* και ατσάλι για να αντικαταστήσουν εκείνες που είχε ρίξει κάτω ο Μάγος-βασιλιάς. Ο φίλος του ο Λέγκολας έφερε κι αυτός Ξωτικά από το Πράσινο Δάσος κι εγκαταστάθηκαν στο Ιθίλιεν, το οποίο έγινε ξανά ο πιο όμορφος τόπος σε όλες τις δυτικές περιοχές.

Όταν όμως ο βασιλέας Ελέσσαρ άφησε τη ζωή του, ο Λέγκολας ακολούθησε την καρδιά του και πέρασε τη θάλασσα.

Εδώ εξακολουθεί μια από τις τελευταίες σημειώσεις στο Κόκκινο Βιβλίο

Λέγεται ότι ο Λέγκολας πήρε τον Γκίμλι, το γιο του Γκλόιν, μαζί του εξαιτίας της μεγάλης τους φιλίας, της μεγαλύτερης που υπήρξε ποτέ ανάμεσα σε Ξωτικό και Νάνο. Αν αληθεύει κάτι τέτοιο, είναι όντως πολύ παράξενο: το ότι ένας Νάνος ήταν πρόθυμος να αφήσει τη Μέση-γη για οποιαδήποτε αγάπη ή το ότι οι Έλνταρ τον δέχτηκαν ή ότι οι άρχοντες της Δύσης το επέτρε-

ψαν. Λέγεται όμως ότι ο Γκίμλι πήγε επίσης κι από την επιθυμία να ξαναδεί την ομορφιά της Γκαλάντριελ και ίσως εκείνη, που ήταν μεγάλη ανάμεσα στους Έλνταρ, να πήρε την άδεια για χάρη του. Για την υπόθεση αυτή δεν έχουμε να πούμε περισσότερα.

Η γενεαλογία των Νάνων του Έρεμπορ[1] όπως την κατέγραψε ο Γκίμλι, ο γιος του Γκλόιν, για το βασιλέα Ελέσσαρ. *

1. Έρεμπορ: το Βουνό της Μοναξιάς.

Ντούριν ο Αθάνατος
(Πρώτη Εποχή)
|
* Ντούριν ΣΤ′ 1731-1980 †
|
* Νάιν Α′ 1832-1981 †
|
* Θράιν Α′ 1934-2190
|
* Θόριν Α′ 2035-2289
|
* Γκλόιν 2136-2385
|
* Όιν 2238-2488
|
* Νάιν Β′ 2338-2585

- * Ντάιν 2440-2589 †
  - * Θρορ 2542-2790 †
    - * Θράιν Β′ 2644-2850 †
      - * Θόριν Β′ ο Δρύασπης 2746-2941 †
      - Φρέριν 2751-2799 †
      - Ντις 2760
        - Φίλι 2859-2941 †
        - Κίλι 2864-2941 †
  - Φρορ 2552-2589 †
  - Γκρορ 2563-2805
    - Νάιν 2665-2799 †
      - * Ντάιν Β′ 2767-3019 †
        - * Θόριν Γ′ ο Βραχόκρανος 2866
          - (Ντούριν Ζ′ ο Τελευταίος)
- Μπόριν 2450-2711
  - Φάριν 2560-2803
    - Φούντιν 2662-2799 †
      - Μπάλιν 2763-2994 †
      - Ντουάλιν 2772-3112
    - Γκρόιν 2671-2923
      - Όιν 2774-2994 †
      - Γκλόιν 2783-(Τ.Ε. 15)
        - Γκίμλι ο Ξωτικόφιλος 2879-3141 (Τ.Ε. 120)

Ίδρυση του Έρεμπορ, 1999.
Ο Ντάιν Α′ σκοτώνεται από έναν δράκο, 2589.
Επιστοφή στο Έρεμπορ, 2590.
Λεηλασία του Θρορ, 2790.
Επιστράτευση των Νάνων, 2790-3.
Πόλεμος Νάνων και Ορκ, 2793-9.
Η Μάχη του Ναντουχίριον, 2799.
Ο Θράιν ξεκινάει τις περιπλανήσεις του, 2841.
Ο Θράιν πεθαίνει και χάνει το Δαχτυλίδι του, 2850.
Η Μάχη των Πέντε Στρατιών και ο θάνατος του Θόριν Β′, 2941.
Ο Μπάλιν πηγαίνει στη Μόρια, 2989.

* Με αστερίσκο σημειώνονται τα ονόματα όσων από το λαό του Ντούριν ήταν βασιλιάδες είτε στην εξορία είτε όχι. Από τους υπόλοιπους συντρόφους του Θόριν του Δρύασπη, όταν ταξίδεψε στο Έρεμπορ, ο Όρι, Νόρι και Ντόρι κατάγονταν από τον οίκο του Ντούριν. Οι πιο μακρινοί συγγενείς του Θόριν: ο Μπίφουρ, ο Μπόφουρ και ο Μπόμπουρ κατάγονταν από τους Νάνους της Μόρια αλλά όχι από τη γενιά του Ντούριν.
Το σημάδι † δηλώνει πρόωρο θάνατο στη μάχη ή κάπου αλλού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Η ιστορία των χρόνων

(ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ)

Η *Πρώτη Εποχή* τελείωσε με τη Μεγάλη Μάχη, κατά την οποία η στρατιά του Βάλινορ έσπασε την αντίσταση της Θανγκορόντριμ[1] και κατατρόπωσε τον Μόργκοθ. Τότε οι Νόλντορ επέστρεψαν στη Μακρινή Δύση[2] και εγκαταστάθηκαν στην Ερεσσέα απ' όπου φαινόταν το Βάλινορ· και πολλοί Σίνταρ επίσης πέρασαν τη θάλασσα.

Η *Δεύτερη Εποχή* τελείωσε με την ήττα του Σάουρον, του υπηρέτη του Μόργκοθ, και με την αφαίρεση του Ενός Δαχτυλιδιού από το δάχτυλό του.

Η *Τρίτη Εποχή* τελείωσε με τον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού, αλλά η *Τέταρτη Εποχή* δε θεωρείται ότι αρχίζει παρά όταν έφυγε ο άρχοντας Έλροντ και έφτασε η ώρα για την κυριαρχία των Ανθρώπων και την παρακμή όλων των άλλων «λαών με ομιλία» της Μέσηςγης[3].

Την Τέταρτη Εποχή συχνά ονόμαζαν τις προηγούμενες εποχές οι *Αρχαίες Μέρες*· αλλά την ονομασία αυτή κανονικά την έδιναν μόνο στις μέρες πριν από την εκδίωξη του Μόργκοθ. Τα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής δεν καταγράφονται εδώ.

1. I, σ. 318.
2. II, σ. 248, *Χόμπιτ*, σ. 151.
3. III, σ. 300.

Αυτά ήταν σκοτεινά χρόνια για τους Ανθρώπους της Μέσης-γης, αλλά ήταν χρόνια δόξας για το Νούμενορ. Για τα γεγονότα στη Μέση-γη οι πληροφορίες είναι λίγες και σύντομες και οι ημερομηνίες τους είναι συχνά αβέβαιες.

Στην αρχή αυτής της εποχής πολλά από τα Ανώτερα Ξωτικά παρέμεναν ακόμη. Τα περισσότερα κατοικούσαν στο Λίντον, δυτικά των Έρεντ Λούιν· αλλά πριν από την κατασκευή του Μπαράντ-ντουρ, πολλοί από τους Σίνταρ μετανάστευσαν ανατολικά και μερικοί ίδρυσαν βασίλεια σε δάση πολύ μακριά, όπου ο λαός τους ήταν κυρίως Ξωτικά των Δασών. Ο Θράντουιλ, βασιλιάς στα βόρεια του Μεγάλου Πράσινου Δάσους, ήταν ένας απ' αυτούς. Στο Λίντον, βόρεια του Λουν, είχε εγκατασταθεί ο Γκιλ-γκάλαντ, ο τελευταίος απόγονος των βασιλέων των Νόλντορ στην εξορία. Τον αναγνώριζαν ως τον Υψηλό Βασιλέα των Ξωτικών της Δύσης. Στο Λίντον, νότια του Λουν, έζησε για ένα διάστημα ο Κέλεμπορν, συγγενής του Θίνγκολ· γυναίκα του ήταν η Γκαλάντριελ, η πιο μεγάλη απ' όλες τις Ξωτικές γυναίκες. Ήταν αδελφή του Φίνροντ Φέλαγουντ, Φίλου-των-Ανθρώπων, που ήταν κάποτε βασιλιάς της Νάργκοθροντ και έδωσε τη ζωή του για να σώσει τον Μπέρεν, το γιο του Μπαραχίρ.

Αργότερα, μερικοί από τους Νόλντορ πήγαν στην Ερέγκιον, στα δυτικά των Ομιχλιασμένων Βουνών και κοντά στη Δυτική-πύλη της Μόρια. Το έκαναν αυτό γιατί έμαθαν πως είχε βρεθεί στη Μόρια[1] *mithril.* Οι Νόλντορ ήταν μεγάλοι τεχνίτες και λιγότερο εχθρικοί απέναντι στους Νάνους απ' ό,τι οι Σίνταρ· αλλά η φιλία που αναπτύχθηκε ανάμεσα στο λαό του Ντούριν και στους Ξωτικο-σιδεράδες της Ερέγκιον ήταν η πιο στενή που δημιουργήθηκε ποτέ ανάμεσα στους δυο λαούς. Ο Κελεμπρίμπορ ήταν ο άρχοντας της Ερέγκιον και ο μεγαλύτερος απ' όλους τους τεχνίτες της φυλής του· καταγόταν απ' το Φεάνορ.

Έτος

1 Ίδρυση των Γκρίζων Αιμανιών και του Λίντον.

32 Οι Εντάιν φτάνουν στο Νούμενορ.

1. I, σ. 417.

περ. 40 Πολλοί Νάνοι, αφήνοντας τις παλιές τους πόλεις στα Έρεντ Λούιν, πηγαίνουν στη Μόρια και αυξάνουν τον αριθμό των κατοίκων της.

442 Θάνατος του Έλρος Ταρ-Μινιάτουρ.

περ. 500 Ο Σάουρον αρχίζει πάλι να κινείται στη Μέση-γη.

548 Γέννηση του Νούμενορ της Σιλμάριεν.

600 Τα πρώτα πλοία των Νουμενόριαν εμφανίζονται στις ακτές.

750 Ιδρύεται η Ερέγκιον από τους Νόλντορ.

περ. 1000 Ο Σάουρον, τρομοκρατημένος από την αυξανόμενη δύναμη των Νουμενόριαν, διαλέγει τη Μόρντορ ως περιοχή που θα μετατρέψει σε κρησφύγετό του. Αρχίζει την κατασκευή του Μπαράντ-ντουρ.

1075 Η Ταρ-Ανκαλίμη γίνεται η πρώτη βασίλισσα που κυβερνά το Νούμενορ.

1200 Ο Σάουρον προσπαθεί να διαφθείρει τους Έλνταρ. Ο Γκιλ-γκάλαντ αρνείται να διαπραγματευθεί μαζί του· αλλά οι μεταλλουργοί της Ερέγκιον τον πιστεύουν. Οι Νουμενόριαν αρχίζουν να κατασκευάζουν μόνιμα λιμάνια.

περ. 1500 Τα Ξωτικά-μεταλλουργοί, με την καθοδήγηση του Σάουρον, φθάνουν στο απόγειο της δεξιοσύνης τους. Αρχίζουν την κατασκευή των Δαχτυλιδιών της Δύναμης.

περ. 1600 Ο Σάουρον κατασκευάζει το Ένα Δαχτυλίδι στο Οροντρούιν. Τελειώνει την κατασκευή του Μπαράντ-ντουρ. Ο Κελεμπρίμπορ αντιλαμβάνεται τα σχέδια του Σάουρον.

1693 Ο πόλεμος των Ξωτικών και του Σάουρον αρχίζει. Κρύβονται τα Τρία Δαχτυλίδια.

1695 Οι δυνάμεις του Σάουρον εισβάλλουν στο Εριάντορ. Ο Γκιλ-γκάλαντ στέλνει τον Έλροντ στην Ερέγκιον.

1697 Η Ερέγκιον διά πυρός και σιδήρου. Θάνατος του Κελεμπρίμπορ. Κλείνουν οι πύλες της Μόρια. Ο Έλροντ υποχωρεί με τα υπολείμματα των Νόλντορ και ιδρύει το καταφύγιο του Ίμλαντρις.

1699 Ο Σάουρον κυριεύει το Εριάντορ.

1700 Ο Ταρ-Μιναστίρ στέλνει μεγάλο στόλο από το Νούμενορ στο Λίντον. Ήττα του Σάουρον.

1701 Εκδιώκεται ο Σάουρον από το Ερίαντορ. Οι δυτικές περιοχές ειρηνεύουν για πολύ καιρό.

περ. 1800 Περίπου από αυτή την εποχή και στο εξής οι Νουμενόριαν αρχίζουν να εγκαθίστανται στα παράλια. Ο Σάουρον επεκτείνει τη δύναμή του ανατολικά. Η σκιά απλώνεται στο Νούμενορ.

2251 Ο Ταρ-Αταναμίρ παίρνει το σκήπτρο. Η επανάσταση και ο διχασμός των Νουμενόριαν αρχίζει. Περίπου εκείνη την εποχή εμφανίζονται για πρώτη φορά οι Νάζγκουλ ή τα Φαντάσματα του Δαχτυλιδιού, οι σκλάβοι των Εννέα Δαχτυλιδιών.

2280 Η Άμπαρ μετατρέπεται σε μεγάλο φρούριο του Νούμενορ.

2350 Χτίζεται το Πελάργκιρ. Γίνεται το κυριότερο λιμάνι των Πιστών Νουμενόριαν.

2899 Ο Αρ-Αντουνάκορ παίρνει το σκήπτρο.

3175 Μετάνοια του Ταρ-Παλαντίρ. Εμφύλιος πόλεμος στο Νούμενορ.

3255 Ο Αρ-Φαραζόν ο Χρυσός αρπάζει το σκήπτρο.

3261 Ο Αρ-Φαραζόν σηκώνει πανιά και αποβιβάζεται στην Άμπαρ.

3262 Ο Σάουρον μεταφέρεται αιχμάλωτος στο Νούμενορ· 3262-3310 ο Σάουρον διαφθείρει το βασιλέα και τους Νουμενόριαν.

3310 Ο Αρ-Φαραζόν αρχίζει να κατασκευάζει τη μεγάλη αρμάδα.

3319 Ο Άρ-Φαραζόν επιτίθεται στο Βάλινορ. Πτώση του Νούμενορ. Ο Ελέντιλ και οι γιοι του διαφεύγουν.

3320 Απαρχές των βασιλείων στην εξορία: Άρνορ και Γκόντορ. Οι σφαίρες μοιράζονται (II, 235-6). Ο Σάουρον επιστρέφει στη Μόρντορ.

3429 Ο Σάουρον επιτίθεται στην Γκόντορ, παίρνει τη Μίνας Ίθιλ και καίει το Λευκό Δέντρο. Ο Ισίλντουρ ξεφεύγει, παραπλέοντας τον Αντουιν, και πηγαίνει στον Ελέντιλ στο Βορρά. Ο Ανάριον υπερασπίζεται τη Μίνας Άνορ και την Οσγκίλιαθ.

3430 Συνάπτεται η Τελευταία Συμμαχία Ξωτικών και Ανθρώπων.

3431 Ο Γκιλ-γκάλαντ κι ο Ελέντιλ βαδίζουν ανατολικά προς το Ίμλαντρις.

3434 Η στρατιά της Συμμαχίας περνά τα Ομιχλιασμένα Βουνά. Μάχη του Ντάγκορλαντ και ήττα του Σάουρον. Αρχίζει η πολιορκία του Μπαράντ-ντουρ.

3434 Φονεύεται ο Ανάριον.

3441 Ήττα του Σάουρον από τον Ελέντιλ και τον Γκιλ-γκάλαντ, οι οποίοι χάνονται. Ο Ισίλντουρ παίρνει το Ένα Δαχτυλίδι. Ο Σάουρον φεύγει και τα Δαχτυλιδοφαντάσματα πηγαίνουν στις σκιές. Η Δεύτερη Εποχή τελειώνει.

Η Τρίτη Εποχή

Αυτά ήταν τα χρόνια της παρακμής των Έλνταρ. Για πολύ καιρό έζησαν ειρηνικά χρησιμοποιώντας τα Τρία Δαχτυλίδια, ενώ ο Σάουρον κοιμόταν και το Ένα Δαχτυλίδι ήταν χαμένο· αλλά δεν προσπάθησαν τίποτα καινούργιο, ζώντας στη θύμηση του παρελθόντος. Οι Νάνοι κρύφτηκαν σε μέρη βαθιά, φυλάγοντας τους θησαυρούς τους· όταν όμως το κακό άρχισε πάλι να κινείται και οι δράκοντες έκαναν πάλι την εμφάνισή τους, ένας ένας οι αρχαίοι θησαυροί τους λεηλατήθηκαν κι έγιναν λαός περιπλανώμενος. Η Μόρια για πολύ καιρό παρέμεινε ασφαλής, αλλά λιγόστεψε αριθμητικά και τα θεόρατα παλάτια της έμειναν σκοτεινά και άδεια. Η σοφία και η διάρκεια της ζωής των Νουμενόριαν λιγόστεψαν επίσης, καθώς αναμείχθηκαν με υποδεέστερους Ανθρώπους.

Όταν είχαν ίσως περάσει χίλια χρόνια και η πρώτη σκιά είχε απλωθεί στο Μεγάλο Πράσινο Δάσος, οι *Ιστάροι* ή Μάγοι εμφανίστηκαν στη Μέση-γη. Είπαν αργότερα πως προέρχονταν από τη Μακρινή Δύση και πως ήταν αγγελιοφόροι που τους είχαν στείλει να παλέψουν ενάντια στη δύναμη του Σάουρον και να ενώσουν όλους εκείνους που είχαν τη θέληση να του αντισταθούν· τους ήταν απαγορευμένο όμως να αντιταχθούν στη δύναμή του με δύναμη ή να επιδιώξουν να κυριαρχήσουν στα Ξωτικά ή στους Ανθρώπους με τη βία ή το φόβο.

Ήρθαν επομένως με ανθρώπινη μορφή, αν και δεν ήταν ποτέ νέοι και γερνούσαν πολύ αργά και είχαν πολλές δυνάμεις πνευμα-

τικές και σωματικές. Σε ελάχιστους φανέρωναν τα πραγματικά τους ονόματα[1], αλλά χρησιμοποιούσαν τα ονόματα που τους έδιναν. Τους δύο ανώτερους, που ανήκαν σ' αυτή την τάξη (στην οποία λέγεται ότι ήταν πέντε), οι Έλνταρ τους ονόμαζαν Κουρουνίρ (ο Άνθρωπος της Δεξιοσύνης) και Μιθράντιρ (ο Γκρίζος Ταξιδευτής), αλλά οι Άνθρωποι του Βορρά τους ονόμαζαν Σάρουμαν και Γκάνταλφ. Ο Κουρουνίρ ταξίδευε συχνά στην Ανατολή, τελικά όμως εγκαταστάθηκε στο Ίσενγκαρντ. Ο Μιθράντιρ είχε στενότερη φιλία με τους Έλνταρ και πλανιόταν κυρίως στη Δύση και ποτέ δεν είχε μόνιμη κατοικία.

Σε όλη τη διάρκεια της Τρίτης Εποχής η κηδεμονία των Τριών Δαχτυλιδιών ήταν γνωστή μόνο σ' εκείνους που τα είχαν. Αλλά στο τέλος έγινε γνωστό πως στην αρχή τα είχαν οι τρεις μεγαλύτεροι από τους Έλνταρ: ο Γκιλ-γκάλαντ, η Γκαλάντριελ και ο Κίρνταν. Ο Γκιλ-γκάλαντ, πριν πεθάνει, έδωσε το δαχτυλίδι του στον Έλροντ· ο Κίρνταν αργότερα παρέδωσε το δικό του στον Μιθράντιρ. Γιατί ο Κίρνταν έβλεπε πιο μακριά και πιο βαθιά από οποιονδήποτε άλλον στη Μέση-γη και υποδέχτηκε τον Μιθράντιρ στα Γκρίζα Λιμάνια, γνωρίζοντας από πού έρχεται και πού θα ξαναγυρίσει.

– Πάρε αυτό το δαχτυλίδι, κύριε, είπε, γιατί θα είναι βαρείς οι μόχθοι σου· αλλά αυτό θα σε στηρίζει στο κοπιαστικό έργο που έχει αναλάβει. Γιατί αυτό είναι το Δαχτυλίδι της Φωτιάς και μ' αυτό μπορείς να ξανανάψεις τις καρδιές σ' έναν κόσμο που παγώνει. Όσο για μένα, η καρδιά μου είναι στη θάλασσα και θα κατοικήσω στις γκρίζες ακτές, ώσπου να σηκώσει πανιά και το τελευταίο πλοίο. Θα σε περιμένω.

Έτος

2 Ο Ισίλντουρ φυτεύει ένα φιντανάκι του Λευκού Δέντρου στη Μίνας Άνορ. Παραδίδει το Νότιο-βασίλειο στον Μένελντιλ. Καταστροφή στο Γκλάντεν Φιλντς· ο Ισίλντουρ και οι τρεις μεγαλύτεροι γιοι του σκοτώνονται.

3 Ο Όταρ φέρνει τα κομμάτια του Νάρσιλ στο Ίμλαντρις.

10 Ο Βάλαντιλ γίνεται βασιλιάς της Άρνορ.

1. II, σ. 344.

109 Ο Έλροντ παντρεύεται την Κελεμπρίαν, κόρη του Κέλεμπορν.
130 Γέννηση του Έλανταν και Έλροχιρ, γιων του Έλροντ.
241 Γέννηση της Άργουεν Αντόμιελ.
420 Ο βασιλέας Οστόχερ ξαναχτίζει τη Μίνας Άνορ.
490 Πρώτη εισβολή των Ανατολιτών.
500 Ο Ρομεντάκιλ Α΄ νικά τους Ανατολίτες.
541 Ο Ρομεντάκιλ πέφτει στη μάχη.
830 Ο Φαλάστουρ γίνεται ο ιδρυτής της γενιάς των Βασιλέων-των-Πλοίων της Γκόντορ.
861 Θάνατος του Εαρέντουρ και διαμελισμός της Άρνορ.
933 Ο βασιλιάς Εαρέντιλ Α΄ παίρνει την Άμπαρ, η οποία γίνεται οχυρό της Γκόντορ.
936 Ο Εάρνιλ χάνεται στη θάλασσα.
1015 Ο βασιλιάς Κιριάντιλ πέφτει στην πολιορκία της Άμπαρ.
1050 Ο Χιαρμέντακιλ κυριεύει το Χαράντ. Η Γκόντορ φθάνει στο απόγειο της δύναμής της. Περίπου αυτή την εποχή μια σκιά απλώνεται στο Πράσινο Δάσος και οι Άνθρωποι αρχίζουν να το ονομάζουν το Δάσος της Σκοτεινιάς. Οι Περιάναθ αναφέρονται για πρώτη φορά σε επίσημα έγγραφα, με τον ερχομό των Χάρφουτ[1] στο Ερίαντορ.
περ. 1100 Οι Σοφοί (οι Ιστάρι και οι κυριότεροι Έλνταρ) ανακαλύπτουν ότι μια δύναμη κακού έχει κάνει κρησφύγετό της το Ντολ Γκούλντουρ. Πιστεύουν πως είναι ένας από τους Νάζγκουλ.
1149 Αρχίζει η βασιλεία του Αταναταρ Αλκάριν.
περ. 1150 Οι Φαλοχάιντ[2] εισέρχονται στο Ερίαντορ. Οι Στουρ[3] έρχονται από το Πέρασμα του Κόκκινου Κέρατου και πηγαίνουν στην Ανγκλ ή στη Μαυροχώματη Χώρα.
περ. 1300 Κακοποιά όντα αρχίζουν πάλι να πολλαπλασιάζονται. Οι Ορκ πληθαίνουν στα Ομιχλιασμένα Βουνά και επιτίθενται στους Νάνους. Οι Νάζγκουλ κάνουν ξανά την εμφά-

1. Τριχοπόδαροι.
2. Λευκόδερμοι.
3. Χονδροκόκαλοι.

νισή τους. Ο αρχηγός τους πηγαίνει βόρεια στην Άνγκμαρ. Οι Περιάναθ μεταναστεύουν δυτικά· πολλοί εγκαθίστανται στο Μπρι.

1356 Ο βασιλέας Αργκέλεμπ πέφτει στη μάχη κατά των Ρουντάουρ. Περίπου αυτή την εποχή οι Στουρ εγκαταλείπουν το Ανγκλ και μερικοί επιστρέφουν στην Έρημη Χώρα.

1409 Ο Μάγος-βασιλιάς της Άνγκμαρ εισβάλλει στην Άρνορ. Φονεύεται ο βασιλέας Αρβάλεγκ Α΄. Το Φόρνοστ και το Τιρν Γκόρθαντ αμύνονται. Ο Πύργος του Άμον Σουλ καταστρέφεται.

1432 Ο βασιλέας Βάλακαρ της Γκόντορ πεθαίνει και αρχίζει εμφύλιος πόλεμος και αγώνας για τη διαδοχή μεταξύ των συγγενών.

1437 Πυρπόληση της Οσγκίλιαθ και απώλεια του *palantir.* Ο Ελντακάρ διαφεύγει στο Ροβάνιον· ο γιος του Όρνεντιλ δολοφονείται.

1447 Ο Ελντακάρ επιστρέφει και διώχνει το σφετεριστή Κασταμίρ. Η μάχη στο Σταυροδρόμι του Έρουι. Πολιορκία του Πελάργκιρ.

1448 Επαναστάτες διαφεύγουν και κυριεύουν την Άμπαρ.

1540 Ο βασιλέας Αλνταμίρ πέφτει στον πόλεμο εναντίον του Χαράντ και των κουρσάρων της Άμπαρ.

1551 Ο Χιαρμέντακιλ Β΄ κατατροπώνει τους άντρες του Χαράντ.

1601 Πολλοί Περιάναθ μεταναστεύουν από το Μπρι και τους παρέχεται από τον Αργκέλεμπ μία περιοχή πέρα απ' τον Μπαράντουιν.

περ. 1603 Στουρ από τη Μαυροχώματη Χώρα ακολουθούν τους πρώτους μετανάστες.

1634 Οι κουρσάροι λεηλατούν το Πελάργκιρ και σκοτώνουν το βασιλέα Μινάρντιλ.

1636 Η Μεγάλη Πανούκλα αφανίζει την Γκόντορ. Θάνατος του βασιλέως Τελεμάρ και των παιδιών του. Το Λευκό Δέντρο πεθαίνει στη Μίνας Άνορ. Η πανούκλα εξαπλώνεται βόρεια και δυτικά και πολλά σημεία του Ερίαντορ ερημώνονται. Πέρα από τον Μπαράντουιν οι Περιάναθ επιζούν, αλλά υφίστανται μεγάλες απώλειες.

1640 Ο βασιλέας Ταράντορ μεταφέρει τη βασιλική κατοικία στη Μίνας Άνορ και φυτεύει ένα φιντανάκι του Λευκού Δέντρου. Η Οσγκίλιαθ αρχίζει να ερημώνεται. Η Μόρντορ μένει αφύλακτη.

1810 Ο βασιλέας Τελουμέταρ Άμπαρντάκιλ ξαναπαίρνει την Άμπαρ και εκδιώκει τους κουρσάρους.

1851 Οι Άμαξηλάτες αρχίζουν τις επιθέσεις εναντίον της Γκόντορ.

1856 Η Γκόντορ χάνει τις ανατολικές περιοχές της και ο Ναρμάκιλ Β΄ πέφτει στη μάχη.

1899 Ο βασιλέας Καλιμένταρ κατατροπώνει τους Αμαξηλάτες στο Ντάγκορλαντ.

1900 Ο Καλιμένταρ χτίζει το Λευκό Πύργο στη Μίνας Άνορ.

1940 Η Γκόντορ και η Άρνορ ανανεώνουν την επικοινωνία τους και συμμαχούν. Ο Άρβέντουι παντρεύεται τη Φίριελ, κόρη του Οντόχερ της Γκόντορ.

1944 Ο Οντόχερ πέφτει στη μάχη. Ο Εάρνιλ νικά τον εχθρό στο Νότιο Ιθίλιεν. Έπειτα κερδίζει τη Μάχη του Καταυλισμού και απωθεί τους Αμαξηλάτες στους Βάλτους των Νεκρών. Ο Αβέρντουι διεκδικεί το στέμμα της Γκόντορ.

1945 Ο Εάρνιλ Β΄ παραλαμβάνει το στέμμα.

1974 Τέλος του Βορείου Βασιλείου. Ο Μάγος-βασιλιάς νικά τον Αρθενταϊν και κυριεύει το Φόρνοστ.

1975 Ο Αβέρντουι πνίγεται στον Κόλπο του Φόροκελ. Τα *palantíri* της Ανούμινας και του Άμον Σουλ χάνονται. Ο Εάρνουρ φέρνει στόλο στο Λίντον. Ο Μάγος-βασιλιάς κατατροπώνεται στη Μάχη του Φόρνοστ και τον καταδιώκουν ως τα Ρουμάνια των Γιγάντων. Αυτός εξαφανίζεται από το Βορρά.

1976 Ο Άραναρθ παίρνει τον τίτλο του αρχηγού των Ντουνεντάιν. Τα κειμήλια της Άρνορ παραδίδονται στη φύλαξη του Έλροντ.

1977 Ο Φρούμγκαρ οδηγεί τους Εοθέοντ[1] στο Βορρά.

1979 Ο Μπούκα από το Μάρις γίνεται ο πρώτος Θάιν του Σάιρ.

1. Éothéod – οι Ροχίρριμ. (*Σ.τ.Μ.*)

1980 Ο Μάγος-βασιλιάς έρχεται στη Μόρντορ κι εκεί συγκεντρώνει τους Νάζγκουλ. Ένας Μπάλρογκ εμφανίζεται στη Μόρια και σκοτώνει τον Ντούριν ΣΤ΄.

1999 Ο Θράιν Α΄ έρχεται στο Έρεμπορ και ιδρύει ένα βασίλειο των Νάνων «κάτω από το Βουνό».

2000 Οι Νάζγκουλ εξορμούν από τη Μόρντορ και πολιορκούν τη Μίνας Ίθιλ.

2002 Πτώση της Μίνας Ίθιλ, που από τότε είναι γνωστή ως Μίνας Μόργκουλ. Παίρνουν το *palantír*.

2043 Ο Εάρνουρ γίνεται βασιλέας της Γκόντορ. Ο Μάγος-βασιλιάς τον προκαλεί.

2050 Ανανεώνεται η πρόκληση. Ο Εάρνουρ εκστρατεύει εναντίον της Μίνας Μόργκουλ και χάνεται. Ο Μάρντιλ γίνεται ο πρώτος βασιλικός επίτροπος που αναλαμβάνει την κυβέρνηση.

2060 Η δύναμη του Ντολ Γκούλντουρ αυξάνεται. Οι Σοφοί φοβούνται ότι μπορεί να είναι ο Σάουρον που παίρνει σχήμα ξανά.

2063 Ο Γκάνταλφ πηγαίνει στο Ντολ Γκούλντουρ. Ο Σάουρον υποχωρεί και κρύβεται στην Ανατολή. Η Άγρυπνη Ειρήνη αρχίζει. Οι Νάζγκουλ παραμένουν ήσυχοι στη Μίνας Μόργκουλ.

2210 Ο Θόριν Α΄ φεύγει από το Έρεμπορ και πηγαίνει βόρεια στα Γκρίζα Βουνά, όπου οι περισσότεροι απ' όσους είχαν μείνει από το λαό του Ντούριν συγκεντρώνονται εκεί.

2340 Ο Ίσουμπρας Α΄ γίνεται ο δέκατος τρίτος Θάιν και ο πρώτος της οικογένειας των Τουκ. Οι Όλντμπακ εγκαθίστανται στο Μπάκλαντ.

2460 Η Αγρυπνη Ειρήνη τελειώνει. Ο Σάουρον επιστρέφει με μεγαλύτερη δύναμη στο Ντολ Γκούλντουρ.

2463 Συγκροτείται το Λευκό Συμβούλιο. Περίπου αυτή την εποχή ο Ντέαγκολ ο Τριχοπόδαρος βρίσκει το Ένα Δαχτυλίδι και δολοφονείται από τον Σμέαγκολ.

2470 Περίπου αυτή την εποχή ο Σμέαγκολ-Γκόλουμ κρύβεται στα Ομιχλιασμένα Βουνά.

2475 Ανανεώνονται οι επιθέσεις κατά της Γκόντορ. Κατα-

στρέφεται τελικά η Οσγκίλιαθ και η πέτρινη γέφυρά της γκρεμίζεται.

περ. 2480 Οι Ορκ αρχίζουν να δημιουργούν μυστικά κρησφύγετα στα Ομιχλιασμένα Βουνά για να εμποδίζουν κάθε είσοδο στο Ερίαντορ. Ο Σάουρον αρχίζει να εγκαθιστά στη Μόρια τα πλάσματά του.

2509 Η Κελεμπρίαν, ταξιδεύοντας για το Λόριεν, πέφτει σε ενέδρα στο Πέρασμα του Κόκκινου Κέρατου και πληγώνεται από δηλητηριασμένο όπλο.

2510 Η Κελεμπρίαν φεύγει στη Θάλασσα. Οι Ορκ και οι Ανατολίτες κυριεύουν το Καλενάρδον. Ο Έορλ ο Νεαρός κερδίζει τη νίκη στο Πεδίο του Κέλεμπραντ. Οι Ροχίρριμ εγκαθίστανται στο Καλενάρδον.

2545 Ο Έορλ πέφτει στη μάχη του Κάμπου.

2569 Ο Μπρέγκο, ο γιος του Έορλ, αποπερατώνει το Χρυσό Παλάτι.

2570 Ο Μπάλντορ, ο γιος του Μπρέγκο, περνάει την Απαγορευμένη Πόρτα και χάνεται. Περίπου αυτή την εποχή οι Δράκοι εμφανίζονται στο μακρινό Βορρά και αρχίζουν να ταλαιπωρούν τους Νάνους.

2589 Ο Ντάιν Α΄ σκοτώνεται από έναν Δράκο.

2590 Ο Θρορ επιστρέφει στο Έρεμπορ. Ο Γκρορ, ο αδελφός του, πηγαίνει στους Σιδερένιους Λόφους.

περ. 2670 Ο Τόμπολντ φυτεύει «πιπόχορτο» στη Νότια Μοίρα.

2683 Ο Ίσενγκριμ Β΄ γίνεται ο δέκατος Θάιν και αρχίζει την εκσκαφή των Μεγάλων Σμάιαλ.

2698 Ο Εκτέλιον Α΄ ξανακτίζει το Λευκό Πύργο στη Μίνας Τίριθ.

2740 Οι Ορκ ανανεώνουν τις εισβολές τους στο Ερίαντορ.

2747 Ο Μπάντομπρας Τουκ νικά μια ομάδα Ορκ στη Βόρεια Μοίρα.

2758 Το Ρόαν δέχεται επιθέσεις από ανατολή και δύση και υποκύπτει. Η Γκόντορ δέχεται επιθέσεις από το στόλο των κουρσάρων. Ο Χελμ του Ρόαν καταφεύγει στο Φαράγγι του Χελμ. Ο Γουλφ καταλαμβάνει το Έντορας. 2758-9: ακολουθεί ο Ατέλειωτος Χειμώνας. Ο κόσμος υποφέρει πολύ και πεθαίνει στο Ερίαντορ και στο Ρόαν.

Ο Γκάνταλφ έρχεται και βοηθά το λαό του Σάιρ.

2759 Θάνατος του Χελμ. Ο Φρέαλαφ διώχνει τον Γουλφ και αρχίζει η δεύτερη γενιά των βασιλέων του Μαρκ. Ο Σάρουμαν εγκαθίσταται μόνιμα στο Ίσενγκαρντ.

2770 Ο Δράκος Νοσφιστής κατεβαίνει στο Έρεμπορ. Καταστροφή του Ντέιλ. Ο Θρορ ξεφεύγει με τον Θράιν Β΄ και τον Θόριν Β΄.

2790 Ο Θρορ σκοτώνεται από έναν Ορκ στη Μόρια. Οι Νάνοι συγκεντρώνονται για να κάνουν πόλεμο και να εκδικηθούν. Γέννηση του Γκερόντιους, που αργότερα έγινε γνωστός ως Γερο-Τουκ.

2793 Ο πόλεμος των Νάνων εναντίον των Ορκ αρχίζει.

2799 Μάχη της Ναντουχίριον μπροστά από την Ανατολικήπύλη της Μόρια. Ο Ντάιν ο Σιδηρόπους επιστρέφει στους Σιδερένιους Λόφους. Ο Θράιν Β΄ και ο γιος του Θόριν πλανιούνται δυτικά. Εγκαθίστανται στα Νότια Έρεντ Λούιν, πέρα από το Σάιρ (2861).

2800-64 Ορκ από το Βορρά παρενοχλούν το Ρόαν. Ο βασιλέας Γουάλντα φονεύεται από αυτούς (2861).

2841 Ο Θράιν Β΄ ξεκινά να επισκεφθεί ξανά το Έρεμπορ, αλλά τον καταδιώκουν οι υπηρέτες του Σάουρον.

2845 Ο Θράιν ο Νάνος αιχμαλωτίζεται στο Ντολ Γκούλντουρ· του παίρνουν το τελευταίο από τα Επτά Δαχτυλίδια.

2850 Ο Γκάνταλφ μπαίνει ξανά στο Ντολ Γκούλντουρ και ανακαλύπτει ότι ο κύριός του είναι πραγματικά ο Σάουρον, που συγκεντρώνει όλα τα Δαχτυλίδια και γυρεύει νέα για το Ένα και για τον κληρονόμο του Ισίλντουρ. Συναντά τον Θράιν και παραλαμβάνει το κλειδί του Έρεμπορ. Ο Θράιν πεθαίνει στο Ντολ Γκούλντουρ.

2851 Το Λευκό Συμβούλιο συνεδριάζει. Ο Γκάνταλφ προτείνει επίθεση κατά του Ντολ Γκούλντουρ. Ο Σάρουμαν όμως δεν το δέχεται[1]. Ο Σάρουμαν αρχίζει να ψάχνει γύρω από τα Γκλάντεν Φιλντς.

1. Αργότερα φαίνεται ότι ο Σάρουμαν είχε αρχίσει να επιθυμεί να αποκτήσει αυτός το Ένα Δαχτυλίδι και έλπιζε ότι μπορούσε να φανερωθεί μόνο του, αναζητώντας τον κύριό του, αν άφηναν ήσυχο τον Σάουρον για ένα διάστημα.

2850 Ο Μπελέκτορ Β΄ της Γκόντορ πεθαίνει. Το Λευκό Δέντρο πεθαίνει και δε βρίσκεται σπόρος. Το Νεκρό Δέντρο παραμένει στη θέση του.

2885 Με την προτροπή των απεσταλμένων του Σάουρον, οι Χαράντριμ διασχίζουν τον Πόρο και επιτίθενται στην Γκόντορ. Οι γιοι του Φολκγουάινι του Ρόαν πέφτουν στην υπηρεσία της Γκόντορ.

2890 Γέννηση του Μπίλμπο στο Σάιρ.

2901 Οι περισσότεροι κάτοικοι του Ιθίλιεν το εγκαταλείπουν εξαιτίας των επιθέσεων των Ουρούκ της Μόρντορ. Κατασκευάζεται το κρυφό καταφύγιο του Χένεθ Ανούν.

2907 Γέννηση της Γκιλράεν, μητέρας του Άραγκορν Β΄.

2911 Ο Κακός Χειμώνας. Ο Μπαράντουιν και άλλα ποτάμια παγώνουν. Άσπροι λύκοι εισβάλλουν στο Ερίαντορ απ' το Βορρά.

2912 Μεγάλες πλημμύρες καταστρέφουν το Ενεντγουέιθ και το Μινχίριαθ. Το Θάρμπαντ καταστρέφεται και το εγκαταλείπουν.

2920 Θάνατος του Γερο-Τουκ.

2929 Ο Άραθορν, γιος του Άραντορ των Ντουνεντάιν, παντρεύεται την Γκιλράεν.

2930 Οι Γίγαντες σκοτώνουν τον Άραντορ. Γέννηση του Ντένεθορ Β΄, γιου του Εκτέλιον Β΄, στη Μίνας Τίριθ.

2931 Ο Άραγκορν, ο γιος του Άραθορν Β΄, γεννιέται την πρώτη Μαρτίου.

2933 Σκοτώνεται ο Άραθορν Β΄. Η Γκιλράεν πηγαίνει με τον Άραγκορν στον Ίμλαντρις. Ο Έλροντ τον δέχεται σαν θετό του γιο και τον ονομάζει Εστέλ (Ελπίδα)· αποκρύπτουν την αληθινή καταγωγή του.

2939 Ο Σάρουμαν ανακαλύπτει ότι οι υπηρέτες του Σάουρον ψάχνουν τις περιοχές του Άντουιν κοντά στα Γκλάντεν Φιλντς, άρα ο Σάουρον έχει μάθει το τέλος του Ισίλντουρ. Τρομάζει, αλλά δε λέει τίποτα στο συμβούλιο.

2941 Ο Θόριν ο Δρύασπης και ο Γκάνταλφ επισκέπτονται τον Μπίλμπο στο Σάιρ. Ο Μπίλμπο συναντά τον Σμέαγκολ-Γκόλουμ και βρίσκει το Δαχτυλίδι. Συνεδριάζει το Λευκό Συμβούλιο· ο Σάρουμαν συμφωνεί να επιτεθούν στο

Ντολ Γκούλντουρ, επειδή θέλει να εμποδίσει τον Σάουρον να φτάσει στον ποταμό. Μάχη των Πέντε Στρατιών στο Ντέιλ. Θάνατος του Θόριν Β΄. Ο Μπαρντ του Έσγκαροθ σκοτώνει τον Νοσφιστή. Ο Ντάιν στους Σιδερένιους Λόφους γίνεται βασιλέας κάτω από το Βουνό (Ντάιν Β΄).

2942 Ο Μπίλμπο επιστρέφει στο Σάιρ με το Δαχτυλίδι. Ο Σάουρον επιστρέφει κρυφά στη Μόρντορ.

2944 Ο Μπαρντ ανοικοδομεί το Ντέιλ και γίνεται βασιλιάς. Το Γκόλουμ βγαίνει από τα βουνά κι αρχίζει να αναζητά τον «κλέφτη» του Δαχτυλιδιού.

2948 Γέννηση του Θέοντεν γιου του Θένγκελ, βασιλέα του Ρόαν.

2949 Ο Γκάνταλφ και ο Μπάλιν επισκέπτονται τον Μπίλμπο στο Σάιρ.

2950 Γέννηση της Φιντουίλας, κόρης του Άντράχιλ του Ντολ Άμροθ.

2951 Ο Σάουρον παρουσιάζεται φανερά και συγκεντρώνει δυνάμεις στη Μόρντορ. Αρχίζει να ξαναχτίζει το Μπαράντ-ντουρ. Το Γκόλουμ κατευθύνεται προς τη Μόρντορ. Ο Σάουρον στέλνει τρεις Νάζγκουλ να εγκατασταθούν ξανά στο Ντολ Γκούλντουρ. Ο Έλροντ αποκαλύπτει στον «Εστέλ» το αληθινό του όνομα και τους προγόνους του και του παραδίδει τα κομμάτια του Νάρσιλ. Η Άργουεν – μόλις είχε επιστρέψει από το Λόριεν – συναντά τον Άραγκορν στα δάση του Ίμλαντις. Ο Άραγκορν ξενιτεύεται στην Ερημιά.

2953 Τελευταία συνεδρίαση του Λευκού Συμβουλίου. Συζητούν για τα Δαχτυλίδια. Ο Σάρουμαν προσποιείται ότι έχει ανακαλύψει πως το Ένα Δαχτυλίδι παρασύρθηκε από τον Άντουιν στη θάλασσα. Ο Σάρουμαν αποσύρεται στο Ίσενγκαρντ, που το οικειοποιείται και το οχυρώνει. Από ζήλια και φόβο για τον Γκάνταλφ, βάζει να παρακολουθούν όλες του τις κινήσεις. Σημειώνει το ενδιαφέρον του για το Σάιρ. Σύντομα αρχίζει να έχει κατασκόπους στο Μπρι και στη Νότια Μοίρα.

2954 Το Βουνό του Χαμού ξαναρχίζει να βγάζει φωτιές. Οι τε-

λευταίοι κάτοικοι του Ιθίλιεν φεύγουν, περνώντας τον Άντουιν.

2956 Ο Άραγκορν συναντά τον Γκάνταλφ και αρχίζει η φιλία τους.

2957-80 Ο Άραγκορν αρχίζει τα μεγάλα του ταξίδια και τις αποστολές. Με το ψευδώνυμο Θόρονγκιλ[1] υπηρετεί ανώνυμα και τον Θένγκελ του Ρόαν και τον Εκτέλιον Β΄ της Γκόντορ.

2968 Γέννηση του Φρόντο.

2976 Ο Ντένεθορ παντρεύεται τη Φιντουίλας του Ντολ Άμροθ.

2977 Ο Μπάιν, γιος του Μπαρντ, γίνεται βασιλέας του Ντέιλ.

2978 Γέννηση του Μπόρομιρ, γιου του Ντένεθορ Β΄.

2980 Ο Άραγκορν επισκέπτεται το Αόριεν κι εκεί συναντά ξανά την Άργουεν Αντόμιελ. Ο Άραγκορν της δίνει το δαχτυλίδι του Μπαραχίρ και αρραβωνιάζονται στο λόφο του Κέριν Άμροθ. Περίπου αυτή την εποχή το Γκόλουμ φτάνει στα βουνά της Μόρντορ και γνωρίζεται με τη Σέλομπ. Ο Θέοντεν ανέρχεται στο θρόνο του Ρόαν.

2983 Γέννηση του Φάραμιρ, γιου του Ντένεθορ. Γέννηση του Σάμγουαϊζ.

2984 Θάνατος του Εκτέλιον Β΄. Ο Ντένεθορ Β΄ γίνεται επίτροπος της Γκόντορ.

2988 Η Φιντουίλας πεθαίνει σε νεαρή ηλικία.

2989 Ο Μπάλιν φεύγει από το Έρεμπορ και μπαίνει στη Μόρια.

2991 Γέννηση του Έομερ, γιου του Έομουντ στο Ρόαν.

2994 Ο Μπάλιν σκοτώνεται και η αποικία των Νάνων καταστρέφεται.

2995 Γέννηση της Έογουιν, αδελφής του Έομερ.

περ. 3000 Η Σκιά της Μόρντορ μεγαλώνει. Ο Σάρουμαν τολμά και χρησιμοποιεί το *palantír* του Όρθανκ, αλλά παγιδεύεται από τον Σάουρον που έχει τη σφαίρα της Ίθιλ. Γίνεται ο προδότης του συμβουλίου. Οι κατάσκοποί του τον πλη-

1. Ο Αετός-με-το-Αστέρι. Τον ονόμασαν έτσι γιατί είχε μάτι κοφτερό και φορούσε το Άστρο των Περιφερομένων Φυλάκων. (*Σ.τ.Μ.*)

ροφορούν ότι οι Περιφερόμενοι Φύλακες φρουρούν προσεκτικά το Σάιρ.

3001 Το αποχαιρετιστήριο πάρτι του Μπίλμπο. Ο Γκάνταλφ υποψιάζεται ότι το δαχτυλίδι του είναι το Ένα Δαχτυλίδι. Η φρουρά γύρω από το Σάιρ διπλασιάζεται. Ο Γκάνταλφ ζητά να μάθει νέα για το Γκόλουμ και ζητά τη βοήθεια του Άραγκορν.

3002 Ο Μπίλμπο, ως φιλοξενούμενος του Έλροντ, εγκαθίσταται στο Ρίβεντελ (Σκιστό Λαγκάδι).

3004 Ο Γκάνταλφ επισκέπτεται τον Φρόντο στο Σάιρ και το επαναλαμβάνει κατά διαστήματα τα επόμενα τέσσερα χρόνια.

3007 Ο Μπραντ, ο γιος του Μπάιν, ανεβαίνει στο θρόνο του Ντέιλ. Θάνατος της Γκιλράεν.

3008 Το φθινόπωρο ο Γκάνταλφ κάνει την τελευταία του επίσκεψη στον Φρόντο.

3009 Ο Γκάνταλφ και ο Άραγκορν ανανεώνουν – με διαλείμματα – το κυνήγι του Γκόλουμ τα επόμενα οκτώ χρόνια, ψάχνοντας τις κοιλάδες του Άντουιν, το Δάσος της Σκοτεινιάς και το Ροβάνιον ως τα όρια της Μόρντορ. Κάποτε, τα χρόνια αυτά, το Γκόλουμ τολμά και μπαίνει στη Μόρντορ και το συλλαμβάνει ο Σάουρον. Ο Έλροντ καλεί την Άργουεν, που επιστρέφει στο Ίμλαντρις· τα βουνά και όλες οι περιοχές ανατολικά γίνονται όλο και πιο επικίνδυνες.

3017 Απελευθερώνουν το Γκόλουμ από τη Μόρντορ. Το συλλαμβάνει ο Άραγκορν στους Βάλτους των Νεκρών και το πηγαίνει στον Θράντουιλ, στο Δάσος της Σκοτεινιάς. Ο Γκάνταλφ επισκέπτεται τη Μίνας Τίριθ και διαβάζει τον πάπυρο του Ισίλντουρ.

3018

Απρίλιος

12 Ο Γκάνταλφ έρχεται στο Χόμπιτον.

Ιούνιος

20 Ο Σάουρον επιτίθεται στην Όσγκίλιαθ. Περίπου τον ίδιο καιρό ο Θράντουιλ δέχεται επίθεση και το Γκόλουμ δραπετεύει.

Ιούλιος

4 Ο Μπόρομιρ ξεκινά από τη Μίνας Τίριθ.
10 Ο Γκάνταλφ αιχμάλωτος στο Όρθανκ.

Αύγουστος

Χάνονται όλα τα ίχνη του Γκόλουμ. Αυτό τον καιρό, μάλλον, επειδή το κυνήγησαν και τα Ξωτικά και οι υπηρέτες του Σάουρον, καταφεύγει στη Μόρια· αλλά όταν είχε επιτέλους ανακαλύψει το δρόμο για τη Δυτική Πύλη, δεν μπορούσε να βγει έξω.

Σεπτέμβριος

18 Ο Γκάνταλφ δραπετεύει από το Όρθανκ τις πρωινές ώρες. Οι Μαύροι Καβαλάρηδες διασχίζουν τα Περάσματα του Ίσεν.
19 Ο Γκάνταλφ έρχεται στο Έντορας σαν ζητιάνος και δεν του επιτρέπουν την είσοδο.
20 Ο Γκάνταλφ μπαίνει στο Έντορας. Ο Θέοντεν τον διατάζει να φύγει: «Πάρε όποιο άλογο θέλεις, αλλά φύγε αύριο, πριν μεσημεριάσει».
21 Ο Γκάνταλφ συναντά τον Ίσκιο, αλλά το άλογο δεν τον αφήνει να πλησιάσει. Ακολουθεί τον Ίσκιο στα χωράφια μακριά.
22 Οι Μαύροι Καβαλάρηδες φτάνουν στο Πέρασμα Σαρν το βραδάκι· διώχνουν το φρουρό των Περιφερόμενων Φυ-

λάκων. Ο Γκάνταλφ φθάνει τον Ίσκιο.

23 Τέσσερις καβαλάρηδες μπαίνουν στο Σάιρ πριν χαράξει. Οι υπόλοιποι κυνηγούν τους Περιφερόμενους Φύλακες ανατολικά και ύστερα επιστρέφουν για να παρακολουθούν τον Πράσινο Δρόμο. Ένας Μαύρος Καβαλάρης φτάνει στο Χόμπιτον το νύχτωμα. Ο Φρόντο φεύγει από το Μπαγκ Εντ. Ο Γκάνταλφ, αφού εξημέρωσε τον Ίσκιο, φεύγει καλπάζοντας από το Ρόαν.

24 Ο Γκάνταλφ διασχίζει τον Ίσεν.

26 Το Παλιό το Δάσος. Ο Φρόντο φτάνει στον Μπομπαντίλ.

27 Ο Γκάνταλφ διασχίζει τον Γκριζονέρη. Δεύτερη νύχτα στου Μπομπαντίλ.

28 Ο βρικόλακας των τύμβων αιχμαλωτίζει τους Χόμπιτ. Ο Γκάνταλφ φτάνει στο Πέρασμα Σαρν.

29 Ο Φρόντο φτάνει στο Μπρι το βράδυ. Ο Γκάνταλφ επισκέπτεται τον Γέρο.

30 Επίθεση τις πρώτες πρωινές ώρες στο Κρικχόλοου και στο πανδοχείο του Μπρι. Ο Φρόντο φεύγει από το Μπρι. Ο Γκάνταλφ έρχεται στο Κρικχόλοου και φτάνει στο Μπρι το βράδυ.

Οκτώβριος

1 Ο Γκάνταλφ φεύγει από το Μπρι.

3 Ο Γκάνταλφ, στην Κορυφή των Καιρών, δέχεται επίθεση τη νύχτα.

6 Ο καταυλισμός στην Κορυφή των Καιρών δέχεται νυχτερινή επίθεση. Τραυματισμός του Φρόντο.

9 Ο Γκλορφίντελ φεύγει από το Σκιστό Λαγκάδι.

11 Διώχνει τους Καβαλάρηδες από τη γέφυρα του Μιθέιθελ.

13 Ο Φρόντο περνάει τη γέφυρα.

18 Ο Γκλορφίντελ βρίσκει τον Φρόντο το δειλινό. Ο Γκάνταλφ φθάνει στο Σκιστό Λαγκάδι.

20 Διαφυγή από το Πέρασμα του Μπρούινεν.

24 Ο Φρόντο συνέρχεται και ξυπνά. Ο Μπόρομιρ φτάνει στο Σκιστό Λαγκάδι το βράδυ.

25 Το συμβούλιο του Έλροντ.

Δεκέμβριος

25 Η Συντροφιά του Δαχτυλιδιού φεύγει από το Σκιστό Λαγκάδι το δειλινό.

3019

Ιανουάριος

8 Η Συντροφιά φθάνει στο Χόλιν.

11-12 Χιόνι στον Καράντρας.

13 Επίθεση των λύκων τις πρώτες πρωινές ώρες. Η Συντροφιά φθάνει στη Δυτική Πύλη της Μόρια το νύχτωμα. Το Γκόλουμ αρχίζει να ακολουθεί τον Δαχτυλιδοκουβαλητή.

14 Σκοτάδι στη Δέκατη Τέταρτη Αίθουσα.

15 Η γέφυρα του Καζάντ-ντουμ και η πτώση του Γκάνταλφ. Η Συντροφιά φθάνει στον Νίμροντελ αργά τη νύχτα.

17 Η Συντροφιά φθάνει στο Κάρας Γκαλάντον το βραδάκι.

23 Ο Γκάνταλφ καταδιώκει τον Μπάλρογκ στην κορυφή του Ζιράκ-ζιγκίλ.

25 Κατακρημνίζει τον Μπάλρογκ και χάνει τις αισθήσεις του. Το σώμα του κείται στην κορυφή.

Φεβρουάριος

14 Ο Καθρέφτης της Γκαλάντριελ. Ο Γκάνταλφ ξαναγυρίζει στη ζωή και βρίσκεται σε έκσταση.

16 Αποχαιρετισμός στο Αόριεν. Το Γκόλουμ, κρυμμένο στη δυτική όχθη, παρακολουθεί την αναχώρηση.

17 Ο Γκουάιχιρ μεταφέρει τον Γκάνταλφ στο Αόριεν.

23 Οι βάρκες δέχονται επίθεση τη νύχτα κοντά στο Σαρν Γκεμπίρ.

25 Η Συντροφιά περνάει το Άργκοναθ και σταματά στο Παρθ Γκάλεν. Η πρώτη μάχη στα περάσματα του Ίσεν· πέφτει ο Θέοντρεντ, ο γιος του Θέοντεν.

26 Η Συντροφιά διαλύεται. Θάνατος του Μπόρομιρ· το βούκινό του ακούγεται στη Μίνας Τίριθ. Σύλληψη του Μέριαντοκ και του Πέρεγκριν. Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ

μπαίνουν στα ανατολικά Έμιν Μιούιλ. Ο Άραγκορν αρχίζει την καταδίωξη των Ορκ το δειλινό. Ο Έομερ μαθαίνει για την εισβολή των Ορκ από τα Έμιν Μιούιλ.

27 Ο Άραγκορν φθάνει τον Ανατολικό Τοίχο την αυγή. Ο Έομερ, παρακούοντας τις εντολές του Θέοντεν, ξεκινά κατά τα μεσάνυχτα από το Ίστφολντ και καταδιώκει τους Ορκ.

28 Ο Έομερ προλαβαίνει τους Ορκ έξω από το δάσος του Φάνγκορν.

29 Ο Μέριαντοκ και ο Πίπιν ξεφεύγουν και συναντούν τον Δεντρογένη. Οι Ροχίρριμ κάνουν επίθεση με την ανατολή του ήλιου και περνούν από λεπίδι τους Ορκ. Ο Φρόντο κατεβαίνει από τα Έμιν Μιούιλ και συναντά το Γκόλουμ. Ο Φάραμιρ βλέπει τη νεκρώσιμη βάρκα του Μπόρομιρ.

30 Αρχίζει το Συνέδριο των Εντ. Στο δρόμο της επιστροφής για το Έντορας, ο Έομερ συναντά τον Άραγκορν.

Μάρτιος

1 Ο Φρόντο ξεκινά την αυγή να διασχίσει τους Βάλτους των Νεκρών. Η Συνεδρίαση των Εντ συνεχίζεται. Ο Άραγκορν συναντά τον Γκάνταλφ το Λευκό. Ξεκινούν για το Έντορας. Ο Φάραμιρ φεύγει από τη Μίνας Τίριθ με αποστολή στο Ιθίλιεν.

2 Ο Φρόντο βγαίνει από τους Βάλτους. Ο Γκάνταλφ έρχεται στο Έντορας και γιατρεύει τον Θέοντεν. Οι Ροχίρριμ εκστρατεύουν δυτικά εναντίον του Σάρουμαν. Το Συνέδριο των Εντ τελειώνει μετά το μεσημέρι. Οι Εντ ξεκινούν για το Ίσενγκαρντ και φθάνουν τη νύχτα.

3 Ο Θέοντεν καταφεύγει στο Λαγκάδι του Χελμ. Η Μάχη του Φρουρίου της Σάλπιγγας αρχίζει. Οι Εντ συμπληρώνουν την καταστροφή του Ίσενγκαρντ.

4 Ο Θέοντεν και ο Γκάνταλφ ξεκινούν από το Λαγκάδι του Χελμ για το Ίσενγκαρντ. Ο Φρόντο έρχεται στους σταχτο-σωρούς, στην άκρη του Ερημωμένου Τόπου, μπροστά στη Μοράνον.

5 Ο Θέοντεν φθάνει το μεσημέρι στο Ίσενγκαρντ. Δια-

πραγματεύσεις με τον Σάρουμαν στο Όρθανκ. Ένας φτερωτός Νάζγκουλ περνά πάνω από τον καταυλισμό στο Ντολ Μπάραν. Ο Γκάνταλφ με τον Πέρεγκριν ξεκινούν για τη Μίνας Τίριθ. Ο Φρόντο κρύβεται κοντά στη Μοράνον και φεύγει το βράδυ.

6 Οι Ντουνεντάιν βρίσκουν τον Άραγκορν νωρίς το πρωί. Ο Θέοντεν ξεκινά από το Φρούριο της Σάλπιγγας για το Χαροουντέιλ. Ο Άραγκορν ξεκινά αργότερα.

7 Σύλληψη του Φρόντο από τον Φάραμιρ στο Χένεθ Ανούν. Ο Άραγκορν φθάνει το βράδυ στο Ντανχάροου.

8 Ο Άραγκορν παίρνει τα «Μονοπάτια των Νεκρών» το ξημέρωμα· φτάνει στο Έρεχ τα μεσάνυχτα. Ο Φρόντο φεύγει από το Χένεθ Ανούν.

9 Ο Γκάνταλφ έρχεται στη Μίνας Τίριθ. Ο Φάραμιρ φεύγει από το Χένεθ Ανούν. Ο Άραγκορν φεύγει από το Έρεχ κι έρχεται στο Κάλεμπελ. Το βράδυ ο Φρόντο φθάνει στο δρόμο-Μόργκουλ. Ο Θέοντεν έρχεται στο Ντανχάροου. Το σκοτάδι αρχίζει να ξεχύνεται από τη Μόρντορ.

10 Η Αξημέρωτη Μέρα. Η στρατολόγηση του Ρόαν: Οι Ροχίρριμ ξεκινούν από το Χαροουντέιλ. Ο Γκάνταλφ σώζει τον Φάραμιρ έξω από τις πύλες της πόλης. Ο Άραγκορν διασχίζει το Ρίνγκλο. Στρατός από τη Μοράνον παίρνει το Κάιρ Άντρος και περνά στο Ανόριεν. Ο Φρόντο περνά το Σταυροδρόμι και βλέπει την εξόρμηση του στρατού της Μόργκουλ.

11 Το Γκόλουμ επισκέπτεται τη Σέλομπ, αλλά βλέποντας τον Φρόντο κοιμισμένο, παραλίγο μετανοεί. Ο Ντένεθορ στέλνει τον Φάραμιρ στην Οσγκίλιαθ. Ο Άραγκορν έρχεται στο Λίνχιρ και μπαίνει στο Αεμπέννιν. Εισβολή από βορρά στο Ανατολικό Ρόαν. Πρώτη επίθεση κατά του Αόριεν.

12 Το Γκόλουμ οδηγεί τον Φρόντο στο άντρο της Σέλομπ. Ο Φάραμιρ υποχωρεί στα οχυρά του υπερυψωμένου δρόμου. Ο Θέοντεν στρατοπεδεύει κάτω από το Μινρίμον. Ο Άραγκορν απωθεί τον εχθρό κατά το Πελάργκιρ. Οι Εντ κατατροπώνουν τους εισβολείς του Ρόαν.

13 Ο Φρόντο αιχμάλωτος των Ορκ της Κίριθ Ούνγκολ. Καταλαμβάνεται το Πέλενορ. Τραυματίζεται ο Φάραμιρ. Ο Άραγκορν έρχεται στο Πελάργκιρ και παίρνει το στόλο. Ο Θέοντεν στο δάσος των Ντρούανταν.

14 Ο Σάμγουαϊζ βρίσκει τον Φρόντο στον πύργο. Η Μίνας Τίριθ πολιορκείται. Οι Ροχίρριμ με την καθοδήγηση των Αγρίων Ανθρώπων έρχονται στο Γκρίζο Δάσος.

15 Τις πρώτες πρωινές ώρες ο Μάγος-βασιλιάς σπάζει τις πύλες της πόλης. Ο Ντένεθορ αυτοπυρπολείται. Τα βούκινα των Ροχίρριμ ακούγονται με το χάραμα. *Η Μάχη* του Πέλενορ. Σκοτώνεται ο Θέοντεν. Ο Άραγκορν ανοίγει το λάβαρο της Άργουεν. Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ δραπετεύουν και αρχίζουν το ταξίδι τους στο Μοργκάι. Μάχη στα δέντρα του Δάσους της Σκοτεινιάς· ο Θράντουιλ απωθεί τις δυνάμεις του Ντολ Γκούλντουρ. Δεύτερη επίθεση κατά του Λόριεν.

16 Συμβούλιο των αρχηγών. Ο Φρόντο από το Μοργκάι βλέπει πάνω από τον καταυλισμό το Βουνό του Χαμού.

17 Μάχη του Ντέιλ. Ο βασιλέας Μπραντ και ο βασιλέας Ντάιν ο Σιδηρόπους πέφτουν. Πολλοί Νάνοι και Άνθρωποι καταφεύγουν στο Έρεμπορ και πολιορκούνται. Ο Σαγκράτ φέρνει το μανδύα του Φρόντο, το αλυσιδωτό του πουκάμισο και το σπαθί στο Μπαράντ-ντουρ.

18 Ο στρατός της Δύσης ξεκινά από τη Μίνας Τίριθ. Ο Φρόντο πλησιάζει στα Σιδερένια Σαγόνια· τον πιάνουν Ορκ στο δρόμο από το Ντούρθανγκ στο Ουντούν.

19 Ο στρατός έρχεται στην κοιλάδα Μόργκουλ. Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ ξεφεύγουν και αρχίζουν το ταξίδι τους στο δρόμο του Μπαράντ-ντουρ.

22 Η φοβερή νύχτα. Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ αφήνουν το δρόμο και στρίβουν νότια κατά το Βουνό του Χαμού. Τρίτη επίθεση στο Λόριεν.

23 Ο στρατός διασχίζει το Ιθίλιεν. Ο Άραγκορν διώχνει όσους χάνουν το θάρρος τους. Ο Φρόντο και ο Σαμ πετούν τα όπλα και τις αποσκευές τους.

24 Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ κάνουν το τελευταίο τους ταξίδι στους πρόποδες του Βουνού του Χαμού. Ο στρατός

στατοπεδεύει στην ερημιά της Μοράνον.

25 Ο στρατός περικυκλώνεται στους Σταχτόλοφους. Ο Φρόντο και ο Σαμ έρχονται στις Σάμαθ Νάουρ. Το Γκόλουμ αρπάζει το Δαχτυλίδι και πέφτει στις Σχισμές του Χαμού. Το Μπαράντ-ντουρ πέφτει και ο Σάουρον φεύγει και χάνεται.

Μετά την πτώση του Μαύρου Πύργου και την αναχώρηση του Σάουρον, η Σκιά έφυγε από τις καρδιές όλων όσοι του είχαν εναντιωθεί, αλλά φόβος και απελπισία κυρίεψε τους υπηρέτες του και τους συμμάχους. Τρεις φορές είχε γίνει επίθεση στο Λόριεν από το Ντολ Γκούλντουρ, αλλά, εκτός από την ανδρεία των Ξωτικών της περιοχής αυτής, η δύναμη που κατοικούσε εκεί ήταν πολύ μεγάλη για να την κατανικήσει ο οποιοσδήποτε, εκτός κι αν ερχόταν ο ίδιος ο Σάουρον αυτοπροσώπως. Αν και τρομερές καταστροφές προξενήθηκαν στα σύνορα του ωραίου δάσους, οι επιθέσεις αποκρούστηκαν· και όταν πέρασε η Σκιά, ο Κέλεμπορν βγήκε έξω και οδήγησε το στρατό του Λόριεν με πλοία από τον Άντουιν. Πήραν το Ντολ Γκούλντουρ και η Γκαλάντριελ γκρέμισε τα τείχη του και ξέχωσε τα μπουντρούμια του και το δάσος καθαρίστηκε.

Στο Βορρά, έγινε κι εκεί πόλεμος και κακό. Το κράτος του Θράντουιλ δέχτηκε εισβολή κι έγιναν μεγάλες μάχες κάτω από τα δέντρα και μεγάλες καταστροφές και φωτιά· στο τέλος όμως ο Θράντουιλ κέρδισε τη νίκη. Και τη μέρα της Πρωτοχρονιάς των Ξωτικών, ο Κέλεμπορν και ο Θράντουιλ συναντήθηκαν στη μέση του δάσους και ξαναονόμασαν το Δάσος της Σκοτεινιάς *Έριν Λασκάλεν,* Το Δάσος με τα Πράσινα Φύλλα. Ο Θράντουιλ πήρε όλη τη βορινή περιοχή ως τα βουνά που υψώνονται στα δάση της χώρας του· και ο Κέλεμπορν πήρε όλο το νότιο δάσος από τα στενά και το ονόμασε Ανατολικό Λόριεν· όλο το ενδιάμεσο δάσος το παραχώρησαν στους Μπέορνινγκ και στους Ανθρώπους του Δάσους. Όταν όμως έφυγε η Γκαλάντριελ, σε λίγα χρόνια ο Κέλεμπορν κουράστηκε στο βασίλειό του και πήγε στο Ίμλαντρις με τους γιους του Έλροντ. Στο Πράσινο Δάσος τα Ξωτικά του Δάσους έζησαν ήσυχα, αλλά στο Λόριεν έμειναν θλιμμένοι μόνο ελάχιστοι από τους πρώτους κατοίκους του και δεν είχε πια φως και τραγούδια στο Κάρας Γκαλάντον.

Την ίδια εποχή που οι μεγάλες στρατιές πολιορκούσαν τη Μίνας Τίριθ, ένας στρατός συμμάχων του Σάουρον που από καιρό απειλούσε τα σύνορα του βασιλέα Μπραντ πέρασε τον ποταμό Κάρνεν και απώθησαν τον Μπραντ πίσω στο Ντέιλ. Εκεί είχε τη βοήθεια των Νάνων του Έρεμπορ· έγινε μεγάλη μάχη στους πρόποδες του Βουνού. Κράτησε τρεις μέρες, αλλά στο τέλος και ο βασιλέας Μπραντ και ο βασιλέας Ντάιν ο Σιδηρόπους σκοτώθηκαν και οι Ανατολίτες νίκησαν. Άλλά δεν μπόρεσαν να πάρουν την πύλη και πολλοί, και Νάνοι και Άνθρωποι, βρήκαν καταφύγιο στο Έρεμπορ κι εκεί τους πολιόρκησαν.

Όταν έφθασαν τα νέα για τις μεγάλες νίκες στο Νότο, τότε η βόρεια στρατιά του Σάουρον έχασε το ηθικό της· οι πολιορκημένοι έκαναν έξοδο και τους νίκησαν και τ' απομεινάρια τους έφυγαν στην Ανατολή και δεν ξαναενόχλησαν το Ντέιλ πια. Τότε ο Μπραντ Β', ο γιος του Μπραντ, έγινε βασιλέας του Ντέιλ και ο Θόριν Γ' με το Πέτρινο Κράνος, ο γιος του Ντάιν, έγινε βασιλιάς κάτω απ' το Βουνό. Έστειλαν τους πρεσβευτές τους στη στέψη του βασιλέα Ελέσσαρ· και τα κράτη τους έμειναν από τότε και στο εξής, για όσον καιρό υπήρξαν, φίλοι της Γκόντορ· και ήταν κάτω από το στέμμα και την προστασία του βασιλέα της Δύσης.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΜΕΡΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΜΠΑΡΑΝΤ-ΝΤΟΥΡ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ[1]

3019

Μέτρημα του Σάιρ 1419

27 Μαρτίου. Ο Μπαρντ Β' και ο Θόριν Γ' με το Πέτρινο Κράνος απωθούν τον εχθρό από το Ντέιλ.

28. Ο Κέλεμπορν περνά τον Άντουιν· άρχισε η καταστροφή του Ντολ Γκούλντουρ.

6 Απριλίου. Συνάντηση του Κέλεμπορν και του Θράντουιλ.

1. Οι μήνες και οι ημέρες είναι σύμφωνα με το ημερολόγιο του Σάιρ.

8. Ο Δαχτυλιδοκουβαλητής τιμήθηκε στο πεδίο του Κορμάλεν.

1 Μαΐου. Στέψη του βασιλέα Ελέσσαρ· ο Έλροντ και η Άργουεν ξεκινούν από το Σκιστό Λαγκάδι.

8. Ο Έομερ και η Έογουιν αναχωρούν για το Ρόαν με τους γιους του Έλροντ.

20. Ο Έλροντ και η Άργουεν έρχονται στο Λόριεν.

27. Η συνοδεία της Άργουεν φεύγει από το Λόριεν.

14 Ιουνίου. Οι γιοι του Έλροντ προϋπαντούν τη συνοδεία και φέρνουν την Άργουεν στο Έντορας.

16. Ξεκινούν για την Γκόντορ.

25. Ο βασιλέας Ελέσσαρ βρίσκει το φιντανάκι του Λευκού Δέντρου.

Lithe[1] *1.* Η Άργουεν έρχεται στην πόλη.

Μεσοκαλόκαιρο. Οι γάμοι του Ελέσσαρ και της Άργουεν.

18 Ιουλίου. Ο Έομερ επιστρέφει στη Μίνας Τίριθ.

19. Ξεκινά η τιμητική φρουρά της νεκροπομπής του βασιλέα Θέοντεν.

7 Αυγούστου. Η φρουρά έρχεται στο Έντορας.

10. Κηδεία του βασιλιά Θέοντεν.

14. Οι καλεσμένοι αποχαιρετούν το βασιλέα Έομερ.

18. Έρχονται στο Φαράγγι του Χελμ.

22. Φθάνουν στο Ίσενγκαρντ· αποχαιρετούν το βασιλέα της Δύσης το ηλιοβασίλεμα.

28. Συναντούν τον Σάρουμαν· ο Σάρουμαν κατευθύνεται προς το Σάιρ.

6 Σεπτεμβρίου. Σταματούν όταν βλέπουν τα βουνά της Μόρια.

13. Ο Κέλεμπορν και η Γκαλάντριελ φεύγουν, οι υπόλοιποι ξεκινούν για το Σκιστό Λαγκάδι.

21. Επιστροφή στο Σκιστό Λαγκάδι.

22. Τα εκατοστά εικοστά ένατα γενέθλια του Μπίλμπο. Ο Σάρουμαν έρχεται στο Σάιρ.

5 Οκτωβρίου. Ο Γκάνταλφ και οι Χόμπιτ φεύγουν από το Σκιστό Λαγκάδι.

6. Διασχίζουν το Πέρασμα του Μπρούινεν· ο Φρόντο αισθάνεται

1. Η πρώτη ημέρα του θερινού ηλιοστασίου σύμφωνα με το ημερολόγιο του Σάιρ. (*Σ.τ.Μ.*)

για πρώτη φορά τους πόνους του να ξαναγυρίζουν.

28. Με το νύχτωμα έρχονται στο Μπρι.

30. Φεύγουν από το Μπρι. Οι «ταξιδιώτες» έρχονται στη γέφυρα του Μπραντιγουάιν τη νύχτα.

1 Νοεμβρίου. Τους συλλαμβάνουν στο Βατραχοχώρι.

2. Έρχονται στο Μπαϊγουότερ και ξεσηκώνουν το Σάιρ.

3. Μάχη του Μπαϊγουότερ και «Αναχώρηση» του Σάρουμαν. Τέλος του Πολέμου του Δαχτυλιδιού.

3020
Μέτρημα του Σάιρ 1420: Ο μεγάλος χρόνος της αφθονίας

13 Μαρτίου. Ο Φρόντο αρρωσταίνει (στην επέτειο του δαγκώματος της Σέλομπ).

6 Απριλίου. Το μάλορν ανθίζει στο χωράφι του πάρτι.

1 Μαΐου. Ο Σάμγουαϊζ παντρεύεται τη Ρόζι.

Μεσοκαλόκαιρο. Ο Φρόντο παραιτείται και ο Γουίλ ο Ασπροπόδης επανέρχεται.

22 Σεπτεμβρίου. Τα γενέθλια του Μπίλμπο (γίνεται εκατόν τριάντα ετών).

6 Οκτωβρίου. Ο Φρόντο είναι πάλι άρρωστος.

3021
Μέτρημα του Σάιρ 1421: Τα τελευταία γεγονότα της Τρίτης Εποχής

13 Μαρτίου. Ο Φρόντο είναι πάλι άρρωστος.

25. Γέννηση της Ωραίας Έλανορ[1], κόρης του Σάμγουαϊζ. Αυτή την ημέρα άρχισε η Τέταρτη Εποχή στα ημερολόγια της Γκόντορ.

21 Σεπτεμβρίου. Ο Φρόντο και ο Σάμγουαϊζ φεύγουν από το Χόμπιτον.

22. Συναντούν την τελευταία έφιππη ομάδα των Δαχτυλιδοφόρων στο Γούντι Εντ.

1. Έμεινε γνωστή ως «η Ωραία» εξαιτίας της ομορφιάς της· πολλοί είπαν πως έμοιαζε Ξωτικιά παρά Χόμπιτ. Είχε χρυσαφένια μαλλιά, που ήταν πολύ σπάνια στο Σάιρ· αλλά και άλλες δύο από τις κόρες του Σάμγουαϊζ ήταν ξανθομάλλες και πολλά επίσης από τα παιδιά που γεννήθηκαν αυτή την εποχή.

29. Έρχονται στα Γκρίζα Λιμάνια. Ο Φρόντο και ο Μπίλμπο φεύγουν πέρα από τη Θάλασσα με τους τρεις Δαχτυλιδοφόρους. Τέλος της Τρίτης Εποχής.
6 Οκτωβρίου. Ο Σάμγουαϊζ επιστρέφει στο Μπαγκ Εντ.

ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΟΥ

Μέτρημα
του Σάιρ

1422 Με την αρχή αυτού του χρόνου η Τέταρτη Εποχή αρχίζει να υπολογίζεται και στα ημερολόγια του Σάιρ· αλλά οι αριθμοί των ετών με το Μέτρημα του Σάιρ εξακολουθούν.

1427 Παραιτείται ο Γουίλ ο Ασπροπόδης. Ο Σάμγουαϊζ εκλέγεται δήμαρχος του Σάιρ. Ο Πέρεγκριν Τουκ παντρεύεται την Ντάιαμοντ του Λονγκ Κλιβ. Ο βασιλέας Ελέσσαρ με έγγραφό του απαγορεύει την είσοδο των Ανθρώπων στο Σάιρ και το ονομάζει Ελεύθερη Χώρα, κάτω από την προστασία του Σκήπτρου του Βορρά.

1430 Γέννηση του Φάραμιρ γιου του Πέρεγκριν.

1431 Γέννηση της Χρυσομαλλούσας κόρης του Σάμγουαϊζ.

1432 Ο Μέριαντοκ, ο επονομαζόμενος Μεγαλοπρεπής, γίνεται αφέντης του Μπάκλαντ. Ο βασιλέας Έομερ και η αρχόντισσα Έογουιν του Ιθίλιεν του στέλνουν πλούσια δώρα.

1434 Ο Πέρεγκριν γίνεται ο Τουκ και ο Θάιν. Ο βασιλέας Ελέσσαρ αναγορεύει τον Θάιν άρχοντα και πρόεδρο των συμβούλων του Βορείου Βασιλείου. Ο κύριος Σάμγουαϊζ εκλέγεται για δεύτερη φορά δήμαρχος.

1436 Ο βασιλέας Ελέσσαρ έρχεται στο Βορρά και μένει για λίγο κοντά στη λίμνη Έβεντιμ. Έρχεται στη γέφυρα του Μπραντιγουάιν και χαιρετά τους φίλους του. Απονέμει το Άστρο των Ντουνεντάιν στον κύριο Σάμγουαϊζ και η Έλανορ γίνεται κυρία επί των τιμών της βασίλισσας Άργουεν.

1441 Ο κύριος Σάμγουαϊζ γίνεται δήμαρχος για τρίτη φορά.

1442 Ο κύριος Σάμγουαϊζ, η γυναίκα του και η Έλανορ πηγαίνουν στην Γκόντορ και φιλοξενούνται εκεί για έναν χρόνο. Ο κύριος Τόλμαν Καλύβας γίνεται πληρεξούσιος δήμαρχος.

1448 Ο κύριος Σάμγουαϊζ γίνεται δήμαρχος για τέταρτη φορά.

1451 Η Ωραία Έλανορ παντρεύεται τον Φάστρεντ του Γκρίνχολμ, από τους Μακρινούς Κάμπους.

1452 Το Westmarch (δυτικές παραμεθόριες περιοχές), από τους Μακρινούς Κάμπους ως τους Λόφους των Πύργων (*Emyn Beraid*)[1], παραχωρείται στο Σάιρ ως δώρο του βασιλέα. Πολλοί Χόμπιτ μεταναστεύουν εκεί.

1454 Γέννηση του Έλφσταν Φέιρμπερν, γιου του Φάστρεντ και της Έλανορ.

1455 Ο κύριος Σάμγουαϊζ εκλέγεται δήμαρχος για πέμπτη φορά. Με δική του πρωτοβουλία ο Θάιν κάνει τον Φάστρεντ επίτροπο της Γουέστμαρτς. Ο Φάστρεντ και η Έλανορ εγκαθίστανται στους Κάτω Πύργους, στους Λόφους των Πύργων, όπου οι απόγονοί τους, οι Φέιρμπερν των Πύργων, έζησαν για πολλές γενιές.

1463 Ο Φάραμιρ Τουκ παντρεύεται τη Χρυσομαλλούσα κόρη του Σάμγουαϊζ.

1469 Ο κύριος Σάμγουαϊζ γίνεται δήμαρχος για έβδομη και τελευταία φορά. Στο τέλος, το 1976, ήταν εννενήντα έξι ετών.

1482 Θάνατος της κυρίας Ρόζι, γυναίκας του κυρίου Σάμγουαϊζ, την ημέρα του χειμερινού ηλιοστασίου. Στις 22 Σεπτεμβρίου ο κύριος Σάμγουαϊζ φεύγει από το Μπαγκ Εντ. Πηγαίνει στους Λόφους των Πύργων και τελευταία τον βλέπει η Έλανορ, στην οποία παραδίδει το Κόκκινο Βιβλίο, που από τότε και στο εξής μένει στη φύλαξη των Φέιρμπερν. Αυτοί διατηρούν την παράδοση, η οποία προέρχεται από την Έλανορ, ότι ο Σάμγουαϊζ πέρασε τους Πύργους και πήγε στα Γκρίζα Λιμάνια και έφυγε στη Θάλασσα, ο τελευταίος Δαχτυλιδοκουβαλητής.

1. I, σ. 12. III, σ. 392, σημ. 2.

1484 Το καλοκαίρι εκείνου του χρόνου ήρθε μήνυμα από το Ρόαν στο Μπάκλαντ ότι ο βασιλιάς Έομερ επιθυμούσε να δει τον Οινοκράτη (Μέριαντοκ) για άλλη μία φορά. Ο Μέριαντοκ ήταν τότε γέροντας (102), αλλά κρατιόταν ακόμη καλά. Συσκέφθηκε με το φίλο του τον Θάιν και σύντομα παρέδωσαν τα υπάρχοντά τους και τα αξιώματά τους στους γιους τους και έφυγαν, διασχίζοντας το Πέρασμα Σαρν, και δεν τους είδαν ξανά στο Σάιρ. Μαθεύτηκε αργότερα ότι ο κύριος Μέριαντοκ πήγε στο Έντορας και παραστάθηκε στο βασιλέα Έομερ πριν από το θάνατό του εκείνο το φθινόπωρο. Έπειτα, μαζί με τον Θάιν Πέρεγκριν, πήγαν στην Γκόντορ και πέρασαν εκεί τα λιγοστά υπόλοιπα χρόνια της ζωής τους, ώσπου πέθαναν και τους έθαψαν στη Ραθ Ντίνεν ανάμεσα στους μεγάλους της Γκόντορ.

1451 Αυτόν το χρόνο[1], την 1η Μαρτίου, έφυγε ο βασιλέας Ελέσσαρ. Λέγεται ότι τα νεκροκρέβατα του Μέριαντοκ και του Πέρεγκριν τοποθετήθηκαν πλάι στο κρεβάτι του μεγάλου βασιλέα. Ο Λέγκολας ναυπήγησε ένα γκρίζο πλοίο στο Ιθίλιεν και κατέβηκε τον Άντουιν κι από κει στη Θάλασσα· και μαζί του, λένε, πήγε ο Γκίμλι ο Νάνος. Και όταν εκείνο το πλοίο έφυγε, ήρθε στη Μέση-γη το τέλος της Συντροφιάς του Δαχτυλιδιού.

1. Τέταρτη Εποχή (Γκόντορ) 120.

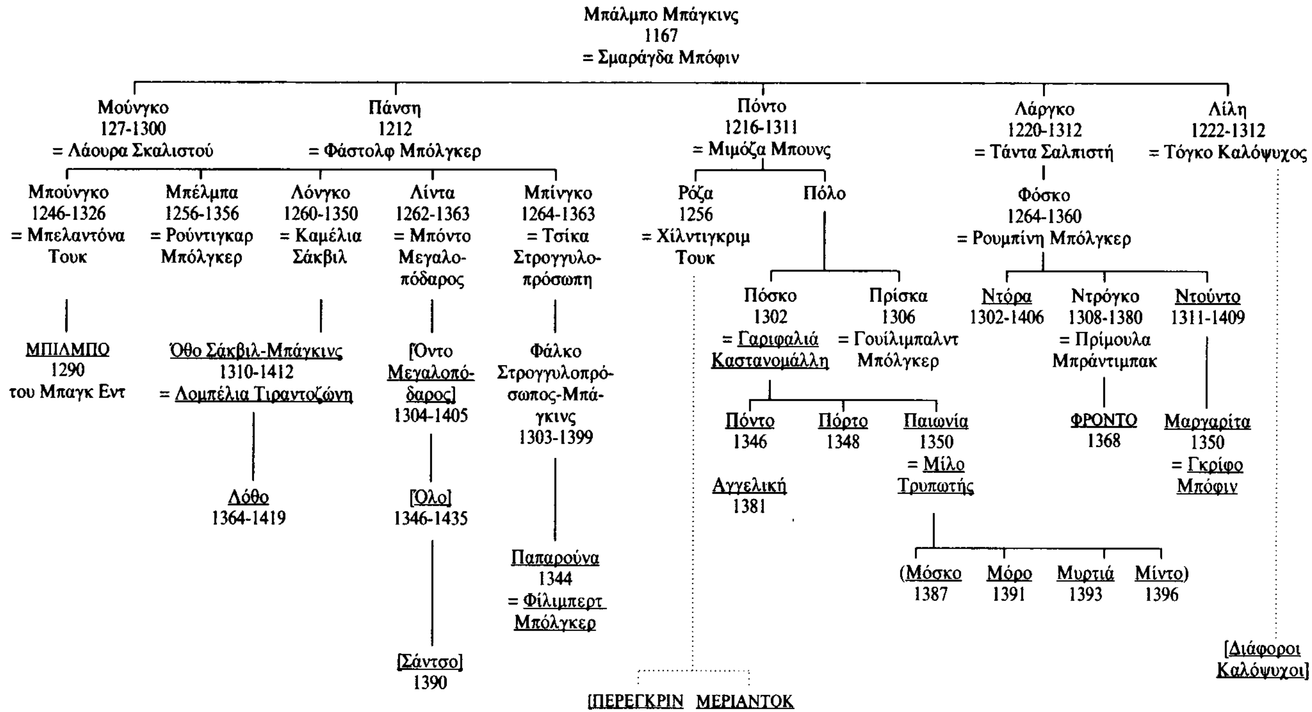
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

Οικογενειακά δέντρα

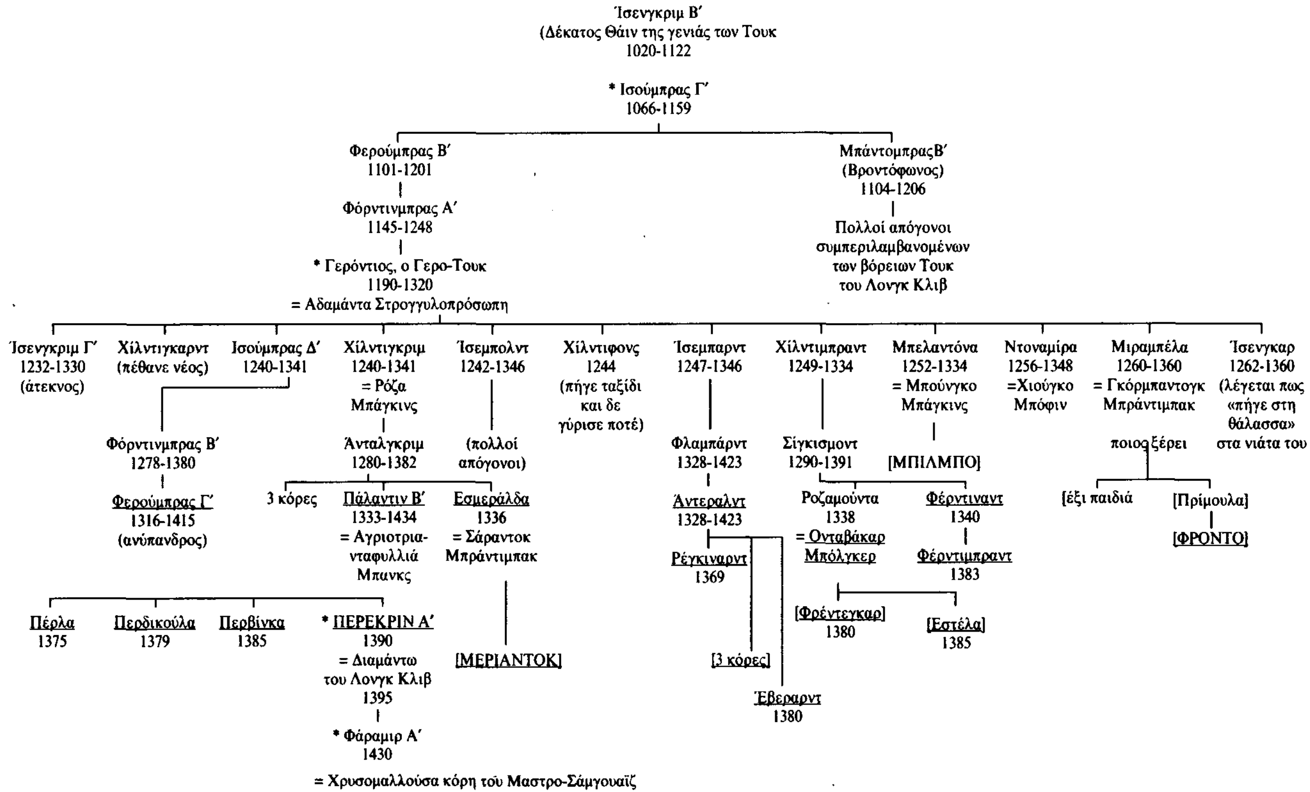
Τα ονόματα που υπάρχουν στα οικογενειακά δέντρα αποτελούν μια επιλογή από πολλά. Τα περισσότερα ανήκουν είτε σε καλεσμένους στο αποχαιρετιστήριο πάρτι του Μπίλμπο ή σε κατευθείαν απογόνους. Έχουν συμπεριληφθεί επίσης τα ονόματα ατόμων που είχαν σχέση με τα γεγονότα της διήγησης. Επίσης, έχουμε παραθέσει κάποιες γενεαλογικές πληροφορίες για τον Σάμγουαΐζ τον ιδρυτή της οικογένειας *Γκάρντνερ,* που αργότερα έγινε διάσημη και σημαντική.

Τα νούμερα μετά τα ονόματα είναι η ημερομηνία γέννησης (και θανάτου όπου έχει καταγραφεί). Όλες οι ημερομηνίες δίνονται σύμφωνα με το Μέτρημα-του-Σάιρ, το οποίο ξεκινά από τότε που τα αδέλφια Μάρκο και Μπλάνκο πέρασαν τον Μπραντιγουάιν το έτος 1 του Σάιρ. (Τρίτη Εποχή 1601)

ΟΙ ΜΠΑΓΚΙΝΣ ΤΟΥ ΧΟΜΠΙΤΟΝ

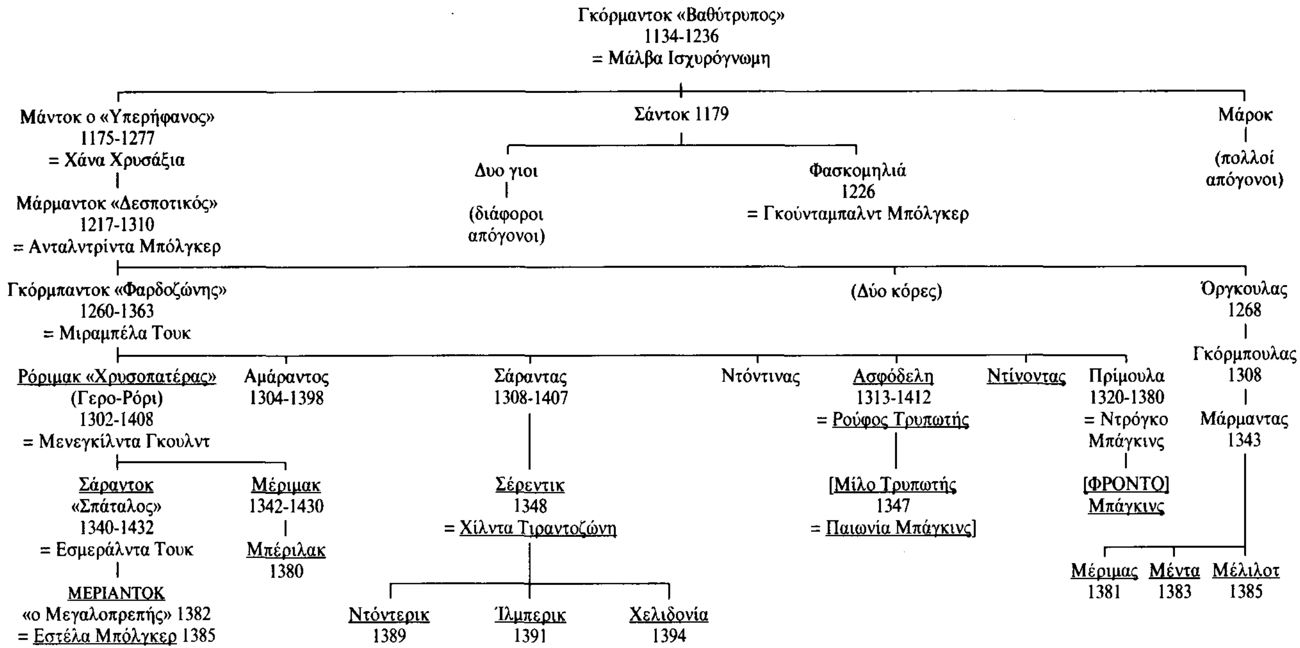

ΟΙ ΤΟΟΚ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΣΜΑΪΑΛ

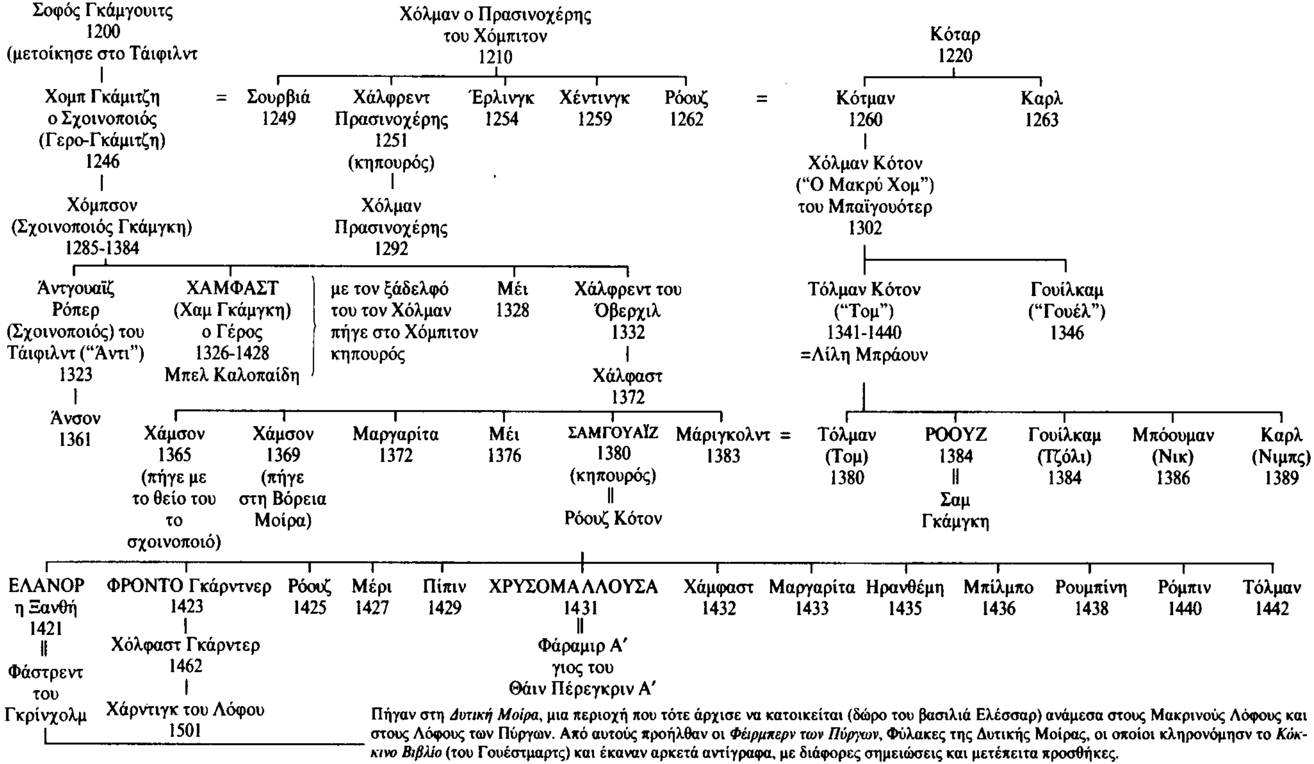
ΟΙ ΜΠΡΑΝΤΙΜΠΑΚ ΤΟΥ ΜΠΑΚΛΑΝΤ

Ο Γκόρχενταντ Όλντμπακ του Μάρις, περί το 740 άρχισε την κατασκευή του *Μπράντι Χολ* και άλλαξε το επίθετό του σε *Μπράντιμπακ*.

ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΜΑΣΤΡΟ-ΣΑΜΓΟΥΑΪΖ

(το οποίο δείχνει επίσης την κοινωνική άνοδο των οικογενειών Γκάρντνερ[1] του Λόφου και Φέιρμπερν των Πύργων)

1. Το επίθετο Γκάρντνερ προέρχεται από τη λέξη gardener=κηπουρός. (*Σ.τ.Μ.*)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄

Ημερολόγιο του Σάιρ για χρήση σε όλα τα χρόνια

(1) *Afteryule*	(4) *Astrom*	(7) *Afterlithe*	(10) *Winterfilth*
YULE 7 14 21 28	1 8 15 22 29	LITHE 7 14 21 28	1 8 15 22 29
1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30
2 9 16 23 30	3 10 17 24 –	2 9 16 23 30	3 10 17 24 –
3 10 17 24 –	4 11 18 25 –	3 10 17 24 –	4 11 18 25 –
4 11 18 25 –	5 12 19 26 –	4 11 18 25 –	5 12 19 26 –
5 12 19 26 –	6 13 20 27 –	5 12 19 26 –	6 13 20 27 –
6 13 20 27 –	7 14 21 28 –	6 13 20 27 –	7 14 21 28 –
(2) *Solmath*	(5) *Thrimidge*	(8) *Wedmath*	(11) *Blotmath*
– 5 12 19 26	– 6 13 20 27	– 5 12 19 26	– 6 13 20 27
– 6 13 20 27	– 7 14 21 28	– 6 13 20 27	– 7 14 21 28
– 7 14 21 28	1 8 15 22 29	– 7 14 21 28	1 8 15 22 29
1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30
2 9 16 23 30	3 10 17 24 –	2 9 16 23 30	3 10 17 24 –
3 10 17 24 –	4 11 18 25 –	3 10 17 24 –	4 11 18 25 –
4 11 18 25 –	5 12 19 26 –	4 11 18 25 –	5 12 19 26 –
(3) *Rethe*	(6) *Forelithe*	(9) *Halimath*	(12) *Foreyule*
– 3 10 17 24	– 4 11 18 25	– 3 10 17 24	– 4 11 18 25
– 4 11 18 25	– 5 12 19 26	– 4 11 18 25	– 5 12 19 26
– 5 12 19 26	– 6 13 20 27	– 5 12 19 26	– 6 13 20 27
– 6 13 20 27	– 7 14 21 28	– 6 13 20 27	– 7 14 21 28
– 7 14 21 28	1 8 15 22 29	– 7 14 21 28	1 8 15 22 29
1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30
2 9 16 23 30	3 10 17 24 LITHE	2 9 16 23 30	3 10 17 24 YULE
	Midyear's Day (*Overlithe*)		

Κάθε χρόνος άρχιζε την πρώτη μέρα της εβδομάδας, το Σάββατο, και τέλειωνε την τελευταία μέρα της εβδομάδας, την Παρασκευή. Η μέρα της Μεσοχρονιάς και η Overlithe τα δίσκεκτα χρό-

νια δεν είχαν όνομα από τις μέρες της εβδομάδας. Η Lithe πριν από τη Μέρα της Μεσοχρονιάς ονομαζόταν 1 Lithe και η άλλη μετά ονομαζόταν 2 Lithe. Η μέρα στο τέλος του χρόνου ήταν η 1 Yule και η πρώτη του χρόνου ήταν η 2 Yule. Η Overlithe ήταν μέρα γιορτής, αλλά δεν έτυχε να πέσει σε κάποια από τις χρονιές που συνέβησαν τα γεγονότα του Μεγάλου Δαχτυλιδιού. Έπεσε το 1420, τη χρονιά την ξακουστή για τη σοδειά της και για το υπέροχο καλοκαίρι, και οι γιορτές και οι διασκεδάσεις τη χρονιά εκείνη λέγεται πως ήταν οι καλύτερες απ' ό,τι θυμούνται.

ΤΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

Το ημερολόγιο του Σάιρ διέφερε σε πολλά σημεία από το δικό μας. Ο χρόνος χωρίς αμφιβολία είχε την ίδια διάρκεια[1], γιατί όσο παλιοί κι αν ήταν οι καιροί εκείνοι, αν τους υπολογίσουμε σε χρόνια και ζωές Ανθρώπων, δεν ήταν τόσο μακρινοί για τη μνήμη της Γης. Τα αρχεία των Χόμπιτ αναφέρουν πως δεν είχαν «εβδομάδα» τότε που ήταν ακόμα ένας νομαδικός λαός και, μόλο που είχαν «μήνες», βασικά ακολουθούσαν το φεγγάρι και οι ημερομηνίες και οι υπολογισμοί τους ήταν ασαφείς και ανακριβείς. Στις δυτικές περιοχές του Ερίαντορ, όταν άρχισαν να έχουν μόνιμες εγκαταστάσεις, υιοθέτησαν από τους Ντουνεντάιν το Μέτρημα-του-Βασιλιά, το οποίο προερχόταν αρχικά από τους Έλνταρ. Οι Χόμπιτ όμως του Σάιρ πρόσθεσαν αρκετές μικροαλλαγές. Αυτό το ημερολόγιο ή το «Μέτρημα του Σάιρ» όπως το έλεγαν το υιοθέτησαν αργότερα και στο Μπρι, με εξαίρεση ότι στη χρήση του Σάιρ μετρούσαν σαν έτος 1 τη χρονιά που εγκαταστάθηκαν εκεί.

Συχνά είναι δύσκολο ν' ανακαλύψουμε από παλιές ιστορίες και παραδόσεις ακριβείς πληροφορίες για πράγματα που ο κόσμος τα γνώριζε καλά και τα θεωρούσαν αυτονόητα στις μέρες τους (όπως τα ονόματα των γραμμάτων, τις μέρες της εβδομάδας ή τα ονόματα και τη διάρκεια των μηνών). Αλλά εξαιτίας του ενδιαφέροντός τους στις γενεαλογίες και το ενδιαφέρον για την αρχαία ιστορία που οι μορφωμένοι ανάμεσά τους εμφάνισαν μετά τον Πόλεμο του Δαχτυ-

1. 365 μέρες, 5 ώρες, 48 λεπτά, 46 δευτερόλεπτα.

λιδιού, οι Χόμπιτ του Σάιρ φαίνεται ότι ασχολήθηκαν πολύ με τις χρονολογίες. Σχεδίασαν μάλιστα και περίπλοκους πίνακες που δείχνουν τη σχέση του δικού τους συστήματος με τα άλλα. Εγώ δεν είμαι ιδιαίτερα εξασκημένος στα θέματα αυτά και μπορεί να έχω κάνει πολλά λάθη. Αλλά, όπως κι αν έχει το πράγμα, οι χρονολογίες των κρίσιμων χρόνων Μ.τ.Σ.[1] 1418, 1419 είναι τόσο προσεκτικά γραμμένες στο Κόκκινο Βιβλίο, που δεν μπορεί να υπάρξει αμφιβολία για τις μέρες και τις ώρες τότε.

Φαίνεται καθαρά ότι οι Έλνταρ στη Μέση-γη, οι οποίοι είχαν, όπως παρατήρησε ο Σάμγουαϊζ, περισσότερο χρόνο στη διάθεσή τους, μετρούσαν με μεγάλα χρονικά διαστήματα και η λέξη *yén* στην Κουένια, που συχνά μεταφράζεται «έτος» (Ι. 496), στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει 144 δικά μας χρόνια. Οι Έλνταρ προτιμούσαν να υπολογίζουν με βάση το έξι ή το δώδεκα όσο ήταν δυνατόν. Μια «μέρα» του ήλιου την ονόμαζαν *ré* και τη μετρούσαν από ηλιοβασίλεμα σε ηλιοβασίλεμα. Το *yén* περιείχε 52.596 μέρες. Για τελετουργικούς λόγους μάλλον παρά για πρακτικούς οι Έλνταρ τηρούσαν εβδομάδα έξι ημερών, την *enquië*. Το έτος (*yén*) περιείχε 8.766 *enquier*, που τις μετρούσαν χωρίς διακοπή.

Στη Μέση-γη οι Έλνταρ μετρούσαν και μια σύντομη περίοδο ή ηλιακό έτος, το οποίο ονόμαζαν *coranar* ή «ηλιο-γύρος», αν το θεωρήσουμε πιο αστρονομικά, που όμως συνήθως λεγόταν *loa* «αύξηση» (ιδιαίτερα στις βορειοδυτικές περιοχές) όπου κυρίως υπολόγιζαν τις εποχιακές αλλαγές στη βλάστηση, όπως συνήθιζαν γενικά τα Ξωτικά. Το *loa* το χώριζαν σε περιόδους που μπορούμε να τις θεωρήσουμε είτε μεγάλους μήνες είτε μικρές εποχές. Αυτές χωρίς αμφιβολία διέφεραν από περιοχή σε περιοχή. Οι Χόμπιτ όμως μας παρέχουν πληροφορίες αναφορικά με το ημερολόγιο του Ίμλαντρις. Σ' εκείνο το ημερολόγιο υπήρχαν έξι από εκείνες τις «εποχές», των οποίων τα ονόματα στην Κουένια ήταν *tuilë, lairë, yávië, quellë, hrívë, coirë*, που μπορούν να μεταφραστούν ως «άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, ξεθώριασμα, χειμώνας, αφύπνιση». Στη διάλεκτο Σίνταριν τα ονόματα ήταν *ethuil, laer, iavas, firith, rhîw, echuir*. Το «ξεθώριασμα» λεγόταν επίσης και *lasse-*

1. Μέτρημα του Σάιρ. (*Σ.τ.Μ.*)

lanta «φυλλοβολία» ή στα Σίνταριν *narbeleth* «ηλιο-ελάττωση».

Οι εποχές *lairë* και *hrívë* περιείχαν η καθεμιά 72 ημέρες και οι υπόλοιπες από 54. Το *loa* άρχιζε με τη *yestarë,* την ημέρα ακριβώς πριν ξεκινήσει η *tuilë* και τελείωνε με τη *mettarë* την ημέρα αμέσως μετά την *coirë.* Ανάμεσα στη *yávië* και στην *quellë* υπήρχαν τρεις *enderi* ή «ενδιάμεσες μέρες». Αυτό έδινε ένα έτος 365 ημερών που το συμπλήρωναν διπλασιάζοντας τις *enderi* (προσθέτοντας 3 μέρες) κάθε δωδέκατο έτος.

Δε γνωρίζουμε με βεβαιότητα πώς αντιμετώπιζαν κάποιες ανακρίβειες που προέκυπταν. Αν το έτος είχε τότε την ίδια διάρκεια που έχει και τώρα, το *yén* θα είχε πάνω από μια παραπανίσια μέρα. Ότι υπήρχε ανακρίβεια φαίνεται από μία σημείωση στα Ημερολόγια του Κόκκινου Βιβλίου, η οποία αναφέρει ότι στο «Μέτρημα του Σκιστού Λαγκαδιού» το τελευταίο έτος κάθε τρίτου *yén* το συντόμευαν κατά τρεις ημέρες: ο διπλασιασμός των τριών *enderi* της χρονιάς εκείνης παραλειπόταν, «αυτό όμως δε συνέβη στην εποχή μας». Δεν έχουμε στοιχεία για διορθώσεις άλλων ανακριβειών.

Οι Νουμενόριαν τα άλλαξαν αυτά. Χώρισαν το *loa* σε μικρότερα χρονικά διαστήματα με πιο κανονική διάρκεια και ακολούθησαν το έθιμο να ξεκινούν τον καινούργιο χρόνο το μεσοχείμωνο, πράγμα που το συνήθιζαν οι Άνθρωποι των βορειοδυτικών περιοχών απ' όπου είχαν προέλθει κατά την Πρώτη Εποχή. Αργότερα έκαναν την εβδομάδα τους επταήμερη και μετρούσαν τη μέρα από ανατολή (από την ανατολική θάλασσα) σε ανατολή.

Το σύστημα των Νουμενόριαν, όπως το χρησιμοποιούσαν στο Νούμενορ, στην Άρνορ και στην Γκόντορ ως το τέλος των βασιλιάδων ονομαζόταν το Μέτρημα του Βασιλιά. Ο χρόνος είχε 365 ημέρες. Χωριζόταν σε 12 *astar* ή μήνες, από τους οποίους δέκα είχαν 30 μέρες και δύο 31. Οι μεγάλοι *astar* ήταν αυτοί που πλαισίωναν τη Μεσοχρονιά, κάτι αντίστοιχο με τους δικούς μας Ιούνιο και Ιούλιο. Η πρώτη μέρα του χρόνου ονομαζόταν *yestarë*, η μεσαία (183η) ονομαζόταν *loëndë* και η τελευταία *mettarë*, οι τρεις αυτές μέρες δεν ανήκαν σε κανένα μήνα. Κάθε τέταρτη χρονιά, εκτός από την τελευταία του αιώνα (*haranyë*), δύο *enderi* ή «ενδιάμεσες μέρες» αντικαθιστούσαν τη *loëndë.*

Στο Νούμενορ ο υπολογισμός άρχισε με το έτος 1 της Δ.Ε. (Δεύ-

τερης Εποχής). Το *Έλλειμμα* που δημιουργήθηκε από την αφαίρεση 1 μέρας από το τελευταίο έτος του αιώνα δε διορθώθηκε παρά το τελευταίο έτος της χιλιετίας, αφήνοντας ένα *έλλειμμα της χιλιετίας* 4 ωρών, 46 λεπτών και 40 δευτερολέπτων. Αυτή η προσθήκη έγινε στο Νούμενορ τη Δ.Ε. το 1000, 2000 και 3000. Μετά τον Καταποντισμό τη Δ.Ε. το 3319 οι εξόριστοι κράτησαν το ίδιο σύστημα, αλλά αποσταθεροποιήθηκε στο ξεκίνημα της Τρίτης Εποχής με καινούργιο μέτρημα. Το 3442 της Δ.Ε. έγινε 1 της Τ.Ε., κάνοντας το έτος 4 της Τ.Ε. δίσεκτο αντί το 3 (Δ.Ε. 3444), 1 ακόμα σύντομο έτος 365 ημερών χρησιμοποιήθηκε αυτόκλητα προξενώντας ένα έλλειμμα 5 ωρών, 48 λεπτών και 46 δευτερολέπτων. Οι προσθήκες της χιλιετίας έγιναν 441 χρόνια αργότερα Τ.Ε. 100 (Δ.Ε. 4441) και 2000 (Δ.Ε. 5441). Για να ελαττώσει τις αποκλίσεις που προέκυψαν και την επισώρευση των ελλειμμάτων κατά τις χιλιετίες, ο επίτροπος Μάρντιλ εξέδωσε ένα διορθωμένο ημερολόγιο που μπήκε σε εφαρμογή το 2060 της Τ.Ε., ύστερα από την προσθήκη 2 ημερών το 2059 (Δ.Ε. 5500), οπότε συμπληρώνονταν 5½ χιλιετίες από την έναρξη του συστήματος των Νουμενόριαν. Κι αυτό όμως εξακολουθούσε να αφήνει 8 ώρες έλλειμμα. Ο Χάντορ το 2360 πρόσθεσε 1 ημέρα, αν και το έλλειμμα δεν ήταν τόσο πολύ. Ύστερα απ' αυτό δεν έγιναν άλλες προσαρμογές. (Το 3000 της Τρίτης Εποχής με την απειλή του επικείμενου πολέμου οι υποθέσεις αυτές παραμελήθηκαν.) Στο τέλος της Τρίτης Εποχής, ύστερα από άλλα 660 χρόνια το έλλειμμα δεν είχε φτάσει τη μία μέρα.

Το διορθωμένο ημερολόγιο που εισήγαγε ο Μάρντιλ ονομάστηκε το Μέτρημα των Επιτρόπων και υιοθετήθηκε τελικά από τους περισσότερους χρήστες της γλώσσας Γουέστρον, με εξαίρεση τους Χόμπιτ. Όλοι οι μήνες είχαν 30 ημέρες και προστέθηκαν 2 ημέρες εκτός μηνών: 1 ανάμεσα στον τρίτο και τέταρτο (Μάρτιο, Απρίλιο) και 1 ανάμεσα στον ένατο και δέκατο (Σεπτέμβριο, Οκτώβριο). Οι πέντε αυτές μέρες εκτός των μηνών η *yestarë, tuilérë, loëndë, yávierë* και *mettarë* ήταν γιορτές.

Οι Χόμπιτ ήταν συντηρητικοί και συνέχισαν να χρησιμοποιούν έναν τύπο του βασιλικού ημερολογίου προσαρμοσμένο στα δικά τους έθιμα. Οι μήνες τους ήταν όλοι ίσοι και είχαν 30 ημέρες ο καθένας. Είχαν όμως 3 Καλοκαιρινές Μέρες, που στο Σάιρ τις έλεγαν

Lithe ή Lithedays, ανάμεσα στον Ιούνιο και στον Ιούλιο. Η τελευταία ημέρα του έτους και η πρώτη του επόμενου ονομάζονταν Yuledays. Οι Yuledays και οι Lithedays έμεναν έξω από τους μήνες, έτσι η 1η Ιανουαρίου ήταν η δεύτερη και όχι η πρώτη μέρα της χρονιάς. Κάθε τέσσερα χρόνια, εκτός από το τελευταίο έτος του αιώνα[1], είχαν τέσσερις Lithedays. Οι Lithedays και οι Yuledays ήταν οι κυριότερες εορτές και περίοδοι γλεντιού. Η πρόσθετη Litheday έμπαινε μετά την Ημέρα της Μεσοχρονιάς, έτσι η 184η ημέρα στα δίσεκτα έτη ονομαζόταν Overlithe και ήταν μέρα ξεχωριστής διασκέδασης. Η περίοδος της Πρωτοχρονιάς (Yuletide) διαρκούσε έξι μέρες και συμπεριελάμβανε τις τρεις τελευταίες και τις τρεις πρώτες ημέρες κάθε χρόνου.

Ο κόσμος του Σάιρ πρόσθεσε και μια μικρή δική του καινοτομία (που τελικά υιοθέτησαν και στο Μπρι), που την ονόμασαν μεταρρύθμιση του Σάιρ. Η συνεχής μετατόπιση των ημερών της εβδομάδας σε σχέση με τις ημερομηνίες από χρόνο σε χρόνο τους φαινόταν ακατάστατη και άβολη. Έτσι, την εποχή του Ίσενγκριμ Β΄ κανόνισαν ότι η περισσευούμενη μέρα που χαλούσε τη σειρά δε θα είχε όνομα από τις ημέρες της εβδομάδας. Ύστερα απ' αυτό η Μέρα της Μεσοχρονιάς (και η Overlithe) ήταν γνωστή με αυτό το όνομα και δεν ανήκε σε καμιά εβδομάδα (Ι, σ. 224). Συνέπεια αυτής της μεταρρύθμισης ήταν πως ο χρόνος ξεκινούσε πάντα με την Πρώτη Ημέρα της εβδομάδας και τελείωνε με την Τελευταία Ημέρα και η ίδια ημερομηνία οποιουδήποτε έτους είχε το ίδιο όνομα της εβδομάδας και σε όλες τις άλλες χρονιές. Έτσι, ο κόσμος του Σάιρ δεν έμπαινε στον κόπο να γράφει την ημέρα της εβδομάδας στα γράμματα ή στα προσωπικά ημερολόγιά τους[2]. Αυτό το έβρισκαν πολύ

1. Στο Σάιρ που το Έτος 1 αντιστοιχούσε με το 1601 της Τ.Ε. Στο Μπρι που το Έτος 1 αντιστοιχούσε με το 1300 της Τ.Ε. ήταν το πρώτο έτος του αιώνα.

2. Αν κανείς κοιτάξει ένα Ημερολόγιο του Σάιρ θα παρατηρήσει ότι η μόνη μέρα της εβδομάδας που δεν έμπαινε την πρώτη του μηνός ήταν η Παρασκευή. Έτσι έγινε έκφραση αστεϊσμού στο Σάιρ να πει κανείς «Την Παρασκευή πρώτη του μηνός», όταν ήθελε να αναφερθεί σε κάποια μέρα που δεν υπήρχε ή κάποια μέρα που πολύ απίθανα γεγονότα όπως ιπτάμενα γουρουνόπουλα ή (στο Σάιρ) δέντρα που περπατούν μπορεί να συμβούν. Ολόκληρη η έκφραση ήταν «την Παρασκευή την πρώτη του Summerfilth».

βολικό στην πατρίδα τους, αλλά όχι τόσο βολικό αν ταξίδευαν παραπέρα από το Μπρι.

Στις παραπάνω σημειώσεις, όπως και στη διήγηση, έχω χρησιμοποιήσει τα δικά μας σύγχρονα ονόματα και για τους μήνες και για τις μέρες της εβδομάδας, αν και φυσικά ούτε οι Έλνταρ ούτε οι Ντουνεντάιν ούτε οι Χόμπιτ έκαναν κάτι τέτοιο. Η μετάφραση στη Γουέστρον των ονομάτων μου φάνηκε απαραίτητη για να αποφευχθεί η σύγχυση, αφού οι εποχιακοί υπαινιγμοί των δικών μας ονομασιών μοιάζουν λίγο ως πολύ, τουλάχιστον στο Σάιρ. Φαίνεται όμως ότι η μέρα της Μεσοχρονιάς αντιστοιχούσε κατά το δυνατόν με το καλοκαιρινό ηλιοστάσιο. Στην περίπτωση αυτή οι ημερομηνίες του Σάιρ ήταν πιο μπροστά από τις δικές μας περίπου κατά δέκα ημέρες και η δική μας Πρωτοχρονιά αντιστοιχούσε περίπου στις 9 Ιανουαρίου του Σάιρ.

Στη διάλεκτο Γουέστρον τα ονόματα των μηνών της Κουένια είχαν διατηρηθεί όπως τα λατινικά ονόματα που χρησιμοποιούνται τώρα ευρέως σε ξένες γλώσσες. Αυτά ήταν: *Narvinyë, Némimë, Súlimë, Víressë, Lótessë, Nárië, Cermië, Urimë, Yavannië, Narquelië, Hísimë, Ringarë.* Τα ονόματα στη διάλεκτο Σίνταριν (που χρησιμοποιούν μόνο οι Ντουνεντάιν) ήταν: *Narwain*, *Nínui*, *Gwaeron*, *Gwiricth*, *Lothron*, *Nórui*, *Cerveth*, *Urui*, *Ivanneth*, *Narbeleth*, *Hithui*, *Girithron*.

Στις ονομασίες αυτές οι Χόμπιτ όμως και του Σάιρ και του Μπρι δεν κρατούσαν τη Γουέστρον, αλλά ακολουθούσαν τις δικές τους παλιές ονομασίες, που φαίνεται πως τις είχαν πάρει τα αρχαία χρόνια από τους Ανθρώπους που ζούσαν στις κοιλάδες του Άντουιν. Παρόμοιες ονομασίες βρέθηκαν στο Ντέιλ και στο Ρόαν. Οι σημασίες των ονομάτων αυτών, που τα είχαν επινοήσει Άνθρωποι, κατά κανόνα τις είχαν ξεχάσει οι Χόμπιτ ακόμα και στις περιπτώσεις που αρχικά γνώριζαν τη σημασία τους. Κατά συνέπεια και οι τύποι των λέξεων είχαν γίνει ασαφείς. Για παράδειγμα, η λέξη *math* στο τέλος κάποιων απ' αυτές προέρχεται από τη λέξη *month* (μήνας).

Οι ονομασίες που χρησιμοποιούσαν στο Σάιρ είναι γραμμένες στο ημερολόγιο. Εδώ σημειώνουμε ότι η λέξη *Solmath* μερικές φορές γραφόταν και συνήθως προφερόταν *Somath.* Η λέξη *Thrimidge* συχνά γραφόταν *Thrimich* (αρχαϊκά *Thrimilch*). Η λέξη *Blotmath*

προφερόταν *Blodmath* ή *Blommath*. Στο Μπρι τα ονόματα των μηνών διέφεραν κι έτσι είχαμε τους: *Frery*, *Solmath*, *Rethe*, *Chithing*, *Thrimidge*, *Lithe*, *The Summerdays*, *Mede*, *Wedmath*, *Harvestmath*, *Wintring*, *Blooting* και *Yulemath*. Τα ονόματα *Frery*, *Chithing* και *Yulemath* τα χρησιμοποιούσαν και στο Ίστφαρδινγκ[1].

Τα ονόματα των ημερών της εβδομάδας τα είχαν πάρει οι Χόμπιτ από τους Ντουνεντάιν και αποτελούσαν μεταφράσεις των ονομάτων που είχαν δοθεί στις ημέρες στο παλιό Βόρειο Βασίλειο, που με τη σειρά τους προέρχονταν από τους Έλνταρ. Η εξαήμερη εβδομάδα των Έλνταρ είχε μέρες αφιερωμένες στα ή κατονομασμένες από τα άστρα, τον ήλιο, το φεγγάρι, τα δύο δέντρα, τα ουράνια και τους Βάλαρ ή Δυνάμεις μ' αυτή τη σειρά, γιατί η τελευταία μέρα ήταν η σπουδαιότερη της εβδομάδας. Τα ονόματά τους στην Κουένια ήταν *Elenya*, *Anarya*, *Isilya*, *Aldúya*, *Menelya*, *Nalanya* (ή *Tárion*). Στα Σίνταριν τα ονόματα ήταν: *Orgilion*, *Oranor*, *Orithil*, *Orgaladhad*, *Ormenel*, *Orbelain* (ή *Rodyn*).

Οι Νουμενόριαν κράτησαν τις ονομασίες και τη σειρά, άλλαξαν όμως την τέταρτη μέρα σε *Aldëa* (*Orgaladh*) με αναφορά μόνο στο Λευκό Δέντρο, γιατί πίστευαν ότι το Νίμλοθ που φύτρωνε στην αυλή του βασιλιά στο Νούμενορ καταγόταν από εκείνο. Θέλοντας όμως και μια έβδομη μέρα και επειδή ήταν μεγάλοι ναυτικοί, πρόσθεσαν μια «Θαλασσο-μέρα» την *Eärenya* (*Oraearon*) μετά την «Ουράνια» μέρα.

Οι Χόμπιτ υιοθέτησαν το σύστημα αυτό, αλλά οι σημασίες των μεταφρασμένων ονομάτων γρήγορα ξεχάστηκαν, ούτε τους έδιναν σημασία, και η μορφή τους συντομεύτηκε, ιδιαιτέρως στην καθημερινή προφορά. Η πρώτη μετάφραση των ονομάτων των Νουμενόριαν έγινε κατά πάσα πιθανότητα δύο χιλιάδες χρόνια ή και περισσότερα πριν από το τέλος της Τρίτης Εποχής, όταν τα ονόματα της

1. Αστειευτικά στο Μπρι μιλούσαν για το «Winterfilth» (Χειμωνιάτικη βρώμα) στο (λασπωμένο) Σάιρ», αλλά σύμφωνα με τους κατοίκους του Σάιρ η γραφή Wintring ήταν μια παραλλαγή του Μπρι ενός παλαιότερου ονόματος, που αναφερόταν στο γέμισμα ή στην ολοκλήρωση της χρονιάς πριν από το χειμώνα και προερχόταν από εποχές που είχαν πλήρως αποδεχθεί το Μέτρημα του Βασιλιά, τότε που το έτος τους ξεκινούσε μετά τη συγκομιδή.

εβδομάδας των Ντουνεντάιν (το πρώτο στοιχείο μέτρησης που υιοθέτησαν ξένοι λαοί) τα πήραν οι Άνθρωποι του Βορρά. Όπως και με τα ονόματα των μηνών τους, οι Χόμπιτ κράτησαν τις μεταφράσεις αυτές των ονομάτων, αν και αλλού στις περιοχές που χρησιμοποιούσαν τη διάλεκτο Γουέστρον χρησιμοποιούσαν τις ονομασίες της Κουένια.

Στο Σάιρ δε διατηρήθηκαν πολλά αρχαία κείμενα. Στο τέλος της Τρίτης Εποχής το πιο αξιόλογο που είχε διατηρηθεί ήταν το Κίτρινο Δερμάτινο Βιβλίο ή το Ημερολόγιο του Τούκμπορο[1]. Οι παλαιότερες καταχωρήσεις φαίνεται πως είχαν αρχίσει τουλάχιστον εννιακόσια χρόνια πριν από την εποχή του Φρόντο και πολλές έχουν μεταγραφεί στα χρονικά του Κόκκινου Βιβλίου και στις γενεαλογίες. Εκεί τα ονόματα των ημερών της εβδομάδας παρουσιάζονται στις αρχαϊκές τους μορφές, από τις οποίες η παρακάτω είναι η παλαιότερη: (1) *Sterrendei*, (2) *Sunnendei*, (3) *Monendei*, (4) *Trewesdei*, (5) *Hevenesdei*, (6) *Meresdei*, (7) *Highdei*. Στη γλώσσα της εποχής του Πολέμου του Δαχτυλιδιού αυτές είχαν γίνει: *Sterday*, *Sunday*, *Monday*, *Trewsday*, *Hevensday* (ή *Hensday*), *Mersday*, *Highday*.

Έχω μεταφράσει τα ονόματα αυτά στα δικά μας, ξεκινώντας φυσικά με την Κυριακή και τη Δευτέρα, οι οποίες υπάρχουν στις ημέρες της εβδομάδας του Σάιρ με την ίδια ονομασία όπως και οι δικές μας και ονοματίζοντας τις υπόλοιπες στη σειρά. Πρέπει όμως να πούμε ότι οι συσχετισμοί των ονομάτων ήταν εντελώς διαφορετικοί στο Σάιρ. Η τελευταία μέρα της εβδομάδας, η Παρασκευή (Highday), ήταν η κυριότερη μέρα και ημέρα γιορτής (μετά το μεσημέρι) και βραδινών γλεντιών. Το Σάββατο αντιστοιχεί περισσότερο με τη δική μας Δευτέρα και η Πέμπτη με το δικό μας Σάββατο[2].

Μπορούμε να αναφέρουμε μερικά ακόμη ονόματα που αναφέρονται στο χρόνο, αν και δε χρησιμοποιούνται σε υπολογισμούς ακριβείας. Οι εποχές που συνήθως αναφέρονται ήταν *tuilë* η άνοι-

1. Εκεί ήταν γραμμένες οι γεννήσεις, οι γάμοι, οι θάνατοι στις οικογένειες των Τουκ, καθώς και οι αγοραπωλησίες γης και διάφορα γεγονότα του Σάιρ.
2. Έτσι, στο τραγούδι του Μπίλμπο (Ι, σσ. 209-11) έβαλα Σάββατο και Κυριακή αντί Πέμπτη και Παρασκευή.

ξη, *lairë* το καλοκαίρι, *yávië* το φθινόπωρο (ή συγκομιδή), *hrívë* ο χειμώνας. Αυτές όμως δεν προσδιορίζονταν ακριβώς και η λέξη *quellë* (ή *lasselanta*) χρησιμοποιόταν επίσης για το τέλος του φθινοπώρου και την αρχή του χειμώνα.

Οι Έλνταρ έδιναν ιδιαίτερη προσοχή στο «λυκαυγές» και στο «λυκόφως» (στις βόρειες περιοχές), κυρίως ως την ώρα που τ' αστέρια ξεθωριάζουν ή ανοίγουν. Είχαν πολλά ονόματα για τις ώρες αυτές, από τα οποία τα κυριότερα ήταν *tindómë* και *undómë*. Το πρώτο κυρίως αναφερόταν στην ώρα κοντά στην αυγή και το *undómë* στο βράδυ. Στα Σίνταριν το όνομα ήταν *uial*, το οποίο διαμορφωνόταν σε *minuial* και *aduial*. Αυτά συχνά στο Σάιρ τα ονόμαζαν *morrowdim* και *evendim*. Πβ. λίμνη Έβεντιμ ως μετάφραση της λίμνης Νενούιαλ.

Το Μέτρημα του Σάιρ και οι ημερομηνίες είναι οι μόνες που μας ενδιαφέρουν στον Πόλεμο του Δαχτυλιδιού. Όλες οι μέρες, μήνες και χρονολογίες στο Κόκκινο Βιβλίο μεταφράζονται με όρους του Σάιρ ή επεξηγούνται με σημειώσεις. Οι μήνες και οι μέρες, επομένως, σε ολόκληρο τον *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών* αναφέρονται στο ημερολόγιο του Σάιρ. Τα μόνα σημεία που οι διαφορές ανάμεσα σ' αυτό και στο δικό μας ημερολόγιο έχουν σημασία για την ιστορία στην κρίσιμη περίοδο του τέλους του 3018 και της αρχής του 3019 (Μ.τ.Σ. 1418, 1419) είναι οι ακόλουθες: ο Οκτώβριος το 1418 έχει μόνο 30 ημέρες, η πρώτη Ιανουαρίου είναι η δεύτερη μέρα του 1419 και ο Φεβρουάριος έχει 30 μέρες. Έτσι η 25η Μαρτίου, η μέρα που έπεσε το Μπαράντ-ντουρ αντιστοιχεί στις 27 του δικού μας Μαρτίου, εφόσον ο χρόνος μας ξεκίνησε το ίδιο εποχιακό σημείο. Η χρονολογία όμως ήταν 25η Μαρτίου, σύμφωνα με τα ημερολόγια και του βασιλιά και του επιτρόπου.

Το Νέο Μέτρημα του χρόνου άρχισε μετά την αποκατάσταση της βασιλείας το 3019 της Τρίτης Εποχής. Αντιπροσώπευε την επιστροφή στο Μέτρημα του Βασιλέα προσαρμοσμένο ώστε να ταιριάζει σε ανοιξιάτικη έναρξη όπως το *loa*[1] των Έλνταρ.

1. Αν και στην πραγματικότητα το *yestarë* του Νέου Μετρήματος ξεκίνησε νωρίτερα από το Ημερολόγιο του Ίμλαντρις, στο οποίο αντιστοιχούσε κατά προσέγγιση με τις 6 Απριλίου του Σάιρ.

Στο Νέο Μέτρημα ο χρόνος άρχιζε στις 25 Μαρτίου με το παλιό, σε ανάμνηση της πτώσης του Σάουρον και των κατορθωμάτων των Δαχτυλιδοκουβαλητών. Οι μήνες διατήρησαν τα πρώτα τους ονόματα, ξεκινώντας πλέον με τον *Víressë* (Απρίλιο), αλλά αναφέρονταν σε περιόδους που γενικά άρχιζαν πέντε μέρες νωρίτερα. Όλοι οι μήνες είχαν 30 μέρες. Υπήρχαν 3 *Enderi* ή Ενδιάμεσες μέρες (από τις οποίες η δεύτερη ονομαζόταν *Loëndë*), ανάμεσα στον *Yavannië* (Σεπτέμβριο) και στον *Narqualië* (Οκτώβριο), που αντιστοιχούσαν με τις 23, 24, 25 Σεπτεμβρίου με το παλιό. Αλλά προς τιμήν του Φρόντο η 30η του *Yavannië*, που αντιστοιχούσε με τις 22 Σεπτεμβρίου, που ήταν τα γενέθλιά του, έγινε γιορτή και ο δίσεκτος χρόνος γινόταν με το διπλασιασμό της γιορτής αυτής, η οποία ονομάστηκε *Cormarë* ή ημέρα του Δαχτυλιδιού.

Η Τέταρτη Εποχή θεωρείται πως άρχισε με την αναχώρηση του άρχοντα Έλροντ, που συνέβη το Σεπτέμβριο του 3021, αλλά για λόγους αρχείων στο βασίλειο το έτος 1 της Τέταρτης Εποχής ήταν ο χρόνος που ξεκίνησε με το Νέο Μέτρημα την 25η Μαρτίου του 3021 με το παλιό.

Αυτό το μέτρημα υιοθετήθηκε στη διάρκεια της βασιλείας του βασιλιά Ελέσσαρ από όλους τους τόπους εκτός από το Σάιρ, που το παλιό ημερολόγιο παρέμεινε ως είχε και συνεχίστηκε το Μέτρημα του Σάιρ. Το έτος 1 της Τέταρτης Εποχής επομένως ήταν το 1422. Και η αλλαγή της εποχής οι Χόμπιτ ισχυρίζονταν ότι άρχισε στις 2 Yule 1422 και όχι τον προηγούμενο Μάρτιο.

Δεν υπάρχει αρχείο του Σάιρ που να μνημονεύει είτε την 25η Μαρτίου είτε την 22η Σεπτεμβρίου, στο Γουέστφαρδινγκ όμως, ειδικά στην περιοχή γύρω από το λόφο του Χόμπιτον, δημιουργήθηκε η παράδοση να γιορτάζουν και να χορεύουν στο χωράφι του πάρτι, όταν το επέτρεπε ο καιρός, στις 6 Απριλίου. Κάποιοι έλεγαν πως ήταν τα γενέθλια του γερο-Σαμ Γκάρντνερ (του Κηπουρού) και κάποιοι πως ήταν η ημέρα που το Χρυσαφένιο Δέντρο πρωτοάνθισε το 1420 και κάποιοι πως ήταν η Πρωτοχρονιά των Ξωτικών. Στο Μπάκλαντ φυσούσαν το Βούκινο του Μαρκ κατά τη δύση του ήλιου κάθε 2 Νοεμβρίου και ύστερα άναβαν μεγάλες φωτιές κι ακολουθούσαν γλέντια[1].

1. Επέτειος του πρώτου σαλπίσματος στο Σάιρ το 3019.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε΄

Γραφή και προφορά

I
ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Εδώ ο Τόλκιν εξηγεί πώς έχει μεταγράψει στα αγγλικά τα ονόματα που εμφανίζονται στο βιβλίο του και πώς έχει αντιστοιχίσει την προφορά από τα γράμματα των γλωσσών που έχει επινοήσει σύμφωνα με την προφορά των γραμμάτων της αγγλικής γλώσσας[1].

II
ΓΡΑΦΗ

Ο τρόπος γραφής και τα γράμματα που χρησιμοποιούσαν την Τρίτη Εποχή προέρχονταν όλα τελικά από τους Έλνταρ και ήταν ήδη από τότε πολύ αρχαία. Είχαν εξελιχθεί σε πλήρες αλφάβητο,

1. Όσον αφορά τον τονισμό στις γλώσσες των Έλνταρ, εξαρτιόταν από τον τύπο της λέξης. Στις δισύλλαβες λέξεις τονίζεται σχεδόν πάντοτε η παραλήγουσα. Η παραλήγουσα επίσης τονίζεται και στις πολυσύλλαβες λέξεις, όταν περιέχει μακρό φωνήεν, δίφθογγο ή φωνήεν που το ακολουθούν δύο ή περισσότερα σύμφωνα. Όταν η παραλήγουσα περιέχει (όπως συμβαίνει συχνά) ένα βραχύ φωνήεν που το ακολουθεί ένα (ή κανένα) σύμφωνο, η λέξη τονίζεται στην προπαραλήγουσα. Λέξεις του τύπου αυτού εμφανίζονται συχνά στην Κουένια. Π.χ. Isíldur, Órome, Eréssëa, Fëanor, Ancálima, elentári, Dénethor, periánnath, Ecthélion, pelárgir, silívven. (*Σ.τ.Μ.*)

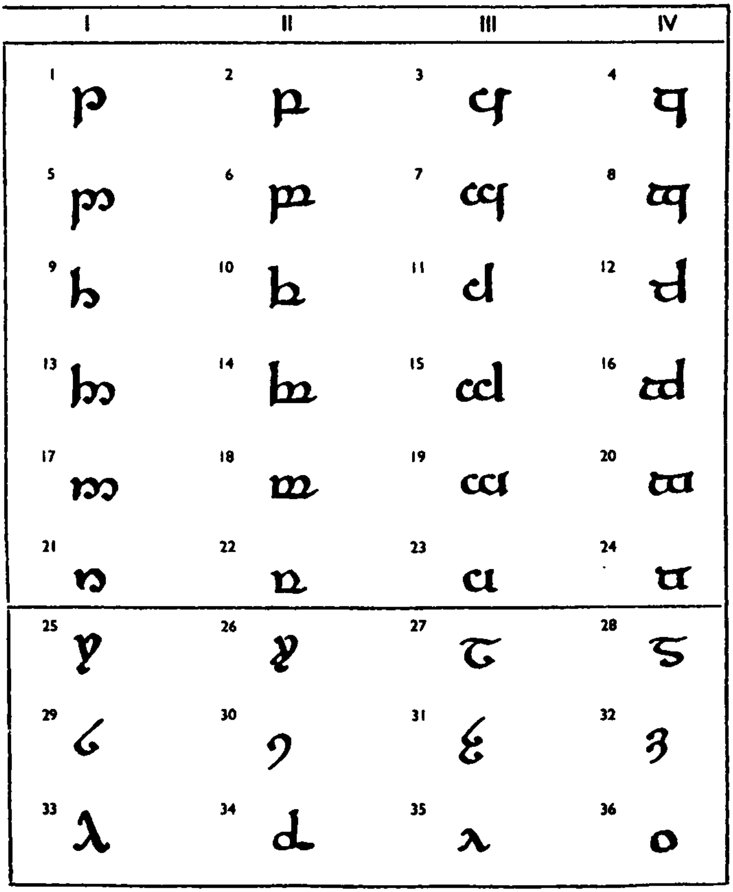
αν και υπήρχαν ακόμα παλαιότεροι τρόποι γραφής που δηλώνονταν με γράμματα μόνο τα σύμφωνα.

Τα αλφάβητα ήταν δύο κυρίως ειδών, αν και στην καταγωγή ανεξάρτητα: το *Tengwar* ή *Tîw*, που εδώ μεταφράζεται ως «γράμματα» και το *Certar* ή *Cirth*, το οποίο μεταφράζεται ως «ρουνικά». Το *Tengwar* το είχαν επινοήσει για να γράφουν με πινέλο ή πένα και οι πιο τετραγωνοποιημένοι τύποι των επιγραφών προέρχονταν από τους γραπτούς τύπους. Το *Certar* το είχαν επινοήσει και το χρησιμοποιούσαν κυρίως για επιγραφές σε πέτρινες ή σκληρές επιφάνειες. Τα γράμματα *Tengwar* ήταν πιο αρχαία, γιατί τα είχαν αναπτύξει οι Νόλντορ, συγγενείς των Έλνταρ, που ήταν μεγάλοι τεχνίτες σε τέτοιες υποθέσεις, πολύ πριν από την εξορία τους. Τα πιο αρχαία γράμματα των Έλνταρ, τα *Tengwar* του Ρούμιλ, δεν τα χρησιμοποιούσαν στη Μέση-γη. Τα μετέπειτα γράμματα, τα *Tengwar* του Φέανορ, ήταν βασικά νέα επινόηση, αν και είχαν και κάποια δάνεια από τα γράμματα του Ρούμιλ. Τα έφεραν στη Μέση-γη οι Νόλντορ και έτσι έγιναν γνωστά στους Εντάιν και στους Νουμενόριαν. Την Τρίτη Εποχή η χρήση τους είχε εξαπλωθεί περίπου στην ίδια περιοχή που ήταν γνωστή η Κοινή.

Τα γράμματα *Cirth* τα επινόησαν πρώτοι οι Σίνταρ στο Μπελέριαντ και για πολλά χρόνια τα χρησιμοποιούσαν μόνο για να χαράσσουν ονόματα και σύντομα μνημειακά κείμενα πάνω σε ξύλο ή σε πέτρα. Και σ' αυτό οφείλουν το γωνιώδες σχήμα τους, που τα κάνει να μοιάζουν πολύ με τα ρουνικά της εποχής μας, αν και διέφεραν από αυτά στις λεπτομέρειες και ήταν εντελώς διαφορετικά στην ταξινόμηση. Τα *Cirth* στην παλαιότερη και απλούστερη μορφή τους εξαπλώθηκαν ανατολικά κατά τη Δεύτερη Εποχή και τα έμαθαν πολλοί λαοί, Άνθρωποι, Νάνοι ακόμα και Ορκ, ο καθένας από τους οποίους τα προσάρμοσε στις ανάγκες του και σύμφωνα με τις δεξιότητές του ή την έλλειψή τους. Μια τέτοια απλή μορφή εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούν οι Άνθρωποι του Ντέιλ και μια παρόμοια οι Ροχίρριμ.

Στο Μπελέριαντ όμως, πριν από το τέλος της Πρώτης Εποχής, τα *Cirth*, εν μέρει κάτω από την επίδραση των *Tengwar* των Νόλντορ, αναταξινομήθηκαν και εξελίχθηκαν περισσότερο. Η πιο πλούσια και πιο ταξινομημένη τους μορφή ήταν γνωστή με το όνομα το Αλφάβητο του Ντάερον, επειδή, σύμφωνα με την παράδοση

των Ξωτικών, την επινόησε ο Ντάερον, ο ραψωδός και λαογράφος του βασιλιά Θίνγκολ του Ντόριαθ. Ανάμεσα στους Έλνταρ το Αλφάβητο του Ντάερον δεν απέκτησε καλλιγραφικούς τύπους, γιατί όταν έγραφαν τα Ξωτικά χρησιμοποιούσαν το αλφάβητο του Φέανορ. Τα Ξωτικά της Δύσης μάλιστα είχαν, τα περισσότερα, εγκαταλείψει εντελώς τη χρήση των ρουνικών. Στην Ερέγκιον όμως, το Αλφάβητο του Ντάερον το κρατούσαν σε χρήση που τη μετέδωσαν στη Μόρια, όπου έγινε το αγαπημένο αλφάβητο των Νάνων. Το χρησιμοποιούσαν πάντοτε και πέρασε μαζί τους βόρεια. Γι' αυτό αργότερα το ονόμασαν *Angerthas Moria* ή οι μακριές σειρές ρουνικών της Μόρια. Όπως και με την ομιλία τους, οι Νάνοι χρησιμοποιούσαν τους τρόπους γραφής που επικρατούσαν και πολλοί έγραφαν με τα γράμματα του Φέανορ πολύ καλά. Για τη δική τους όμως γλώσσα κρατούσαν το αλφάβητο *Cirth*, και μάλιστα το είχαν εξελίξει σε γραφή με πένα.

I
II
III
IV
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ΄

Γραφή και ορθογραφία

I
ΟΙ ΓΛΩΣΣΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Η γλώσσα της ιστορίας αυτής, που εκπροσωπείται από τα αγγλικά, ήταν η Γουέστρον (Westron) ή η «Κοινή Γλώσσα» των δυτικών περιοχών της Μέσης-γης την Τρίτη Εποχή. Στην εξέλιξη της εποχής εκείνης είχε γίνει η μητρική γλώσσα σχεδόν όλων των λαών (εκτός των Ξωτικών) που κατοικούσαν μέσα στα όρια των παλαιών βασιλείων της Άρνορ και της Γκόντορ, δηλαδή σε όλες τις παράκτιες περιοχές από την Άμπαρ ως τον κόλπο του Φορόχελ και στο εσωτερικό ως τα Ομιχλιασμένα Βουνά και τα Έφελ Ντούαθ. Είχε επίσης εξαπλωθεί βόρεια κατά μήκος του Άντουιν, καταλαμβάνοντας τις περιοχές δυτικά του ποταμού και ανατολικά των βουνών ως τα Γκλάντεν Φιλντς.

Την εποχή του Πολέμου του Δαχτυλιδιού, στο τέλος της εποχής, αυτά εξακολουθούσαν να είναι τα όριά της σαν μητρικής γλώσσας, αν και μεγάλα τμήματα του Εριάντορ ήταν πλέον εγκαταλειμμένα και λίγοι Άνθρωποι κατοικούσαν στις όχθες του Άντουιν ανάμεσα στον Γκλάντεν και στον Ράουρος.

Λίγοι από την αρχαία φυλή των Αγρίων Ανθρώπων εξακολουθούσαν να κρύβονται στο δάσος Ντρούανταν στο Ανόριεν και στους λόφους της Μαυροχώματης Χώρας παρέμεναν κάποια υπολείμματα ενός αρχαίου λαού, οι πρώην κάτοικοι μεγάλου μέρους της Γκόντορ. Αυτοί κρατούσαν τις γλώσσες τους. Στις πεδιάδες του

Ρόαν κατοικούσε πλέον ένας βόρειος λαός, οι Ροχίρριμ, οι οποίοι είχαν έρθει εκεί περίπου πεντακόσια χρόνια νωρίτερα. Τη Γουέστρον όμως τη χρησιμοποιούσαν σαν δεύτερη γλώσσα επικοινωνίας όλοι όσοι εξακολουθούσαν να διατηρούν τη δική τους γλώσσα, ακόμη και τα Ξωτικά, όχι μόνο στην Άρνορ και στην Γκόντορ αλλά παντού στις κοιλάδες του Άντουιν και ανατολικά, ως τις πέρα άκρες του Δάσους της Σκοτεινιάς. Ακόμα κι ανάμεσα στους Αγρίους Ανθρώπους και στους Μαυροχώματους που απέφευγαν τον άλλο κόσμο, υπήρχαν και κάποιοι που τη μιλούσαν, έστω και σπασμένα.

ΟΙ ΓΛΩΣΣΕΣ ΤΩΝ ΞΩΤΙΚΩΝ

Τα Ξωτικά, κατά τις Παλιές Μέρες, στο παρελθόν χωρίστηκαν σε δύο κυρίως κλάδους: τα Ξωτικά της Δύσης (οι *Έλνταρ*) και τα Ξωτικά της Ανατολής. Από το δεύτερο κλάδο ήταν τα περισσότερα Ξωτικά του Δάσους της Σκοτεινιάς και του Αόριεν. Οι γλώσσες τους όμως δεν εμφανίζονται στην ιστορία αυτή, στην οποία όλα τα ξωτικοονόματα ανήκουν στη γλώσσα των Έλνταρ[1].

Από τις γλώσσες των Έλνταρ συναντάμε δύο στο βιβλίο αυτό: την Υψηλή Γλώσσα των Ξωτικών ή *Κουένια* και τη γλώσσα των Γκρίζων Ξωτικών του Δάσους ή *Σίνταριν*. Η Υψηλή Γλώσσα των Ξωτικών ήταν η αρχαία γλώσσα του Έλνταμαρ πέρα από τη Θάλασσα, η πρώτη που καταχωρείται γραπτώς. Δεν ήταν πια μητρική γλώσσα, αλλά ήταν κάτι σαν «ξωτικολατινικά» και εξακολουθούσαν να τη χρησιμοποιούν για το τελετουργικό τους, και για υψηλές υποθέσεις καταγραφής γνώσεων και ασμάτων, τα Υψηλά Ξωτικά

1. Την περίοδο αυτή στο Λόριεν χρησιμοποιούσαν τη διάλεκτο Σίνταριν, με κάποια «προφορά» όμως, αφού οι περισσότεροι εκεί είχαν προέλευση από το Δάσος. Αυτή η «προφορά» και η δική του περιορισμένη γνώση της Σίνταριν παραπλάνησε τον Φρόντο (όπως σημειώνεται στο Βιβλίο του Θάιν από κάποιον σχολιαστή της Γκόντορ). Όλες οι λέξεις των Ξωτικών που αναφέρονται στο Βιβλίο Ι, κεφ. 6, 7, 8 είναι στην πραγματικότητα Σίνταριν και το ίδιο ισχύει για τα ονόματα τόπων και προσώπων. Οι λέξεις όμως *Λόριεν*, *Κάρας*, *Γκαλάντον*, *Άμροθ* και *Νίμροντελ* είναι πιθανότατα καταγωγής του Δάσους, προσαρμοσμένα στη Σίνταριν.

που είχαν επιστρέψει εξόριστα στη Μέση-γη, στο τέλος της Πρώτης Εποχής.

Η γλώσσα των Γκρίζων Ξωτικών ήταν συγγενής της *Κουένια.* Ήταν η γλώσσα εκείνων των Έλνταρ οι οποίοι, όταν έφτασαν στις ακτές της Μέσης-γης, δεν πέρασαν τη θάλασσα, αλλά έμειναν στις ακτές της περιοχής του Μπελέριαντ. Βασιλιάς τους εκεί ήταν ο Θίνγκολ ο Φαιοχίτων του Ντόριαθ και στο μακρόχρονο ημίφως η γλώσσα τους είχε αλλάξει μαζί με το ευμετάβλητο των τόπων των θνητών και είχε αποξενωθεί πολύ από την ομιλία των Έλνταρ που είχαν έρθει πέρα από τη Θάλασσα.

Οι εξόριστοι, ζώντας ανάμεσα στα πιο πολυάριθμα Γκρίζα Ξωτικά, είχαν υιοθετήσει τη *Σίνταριν* για καθημερινή χρήση και επομένως ήταν η γλώσσα όλων εκείνων των Ξωτικών και των αρχόντων τους που εμφανίζονται στην ιστορία αυτή. Γιατί όλοι κατάγονταν από τη φυλή των Έλνταρ, ακόμα και εκεί που οι λαοί που κυβερνούσαν προέρχονταν από λιγότερο υψηλές γενιές. Η ευγενέστερη απ' όλα ήταν η αρχόντισσα Γκαλάντριελ του βασιλικού οίκου του Φινάρφιν και αδελφή του Φίνροντ Φέλαγκουντ, βασιλιά της Νάργκοθροντ. Στις καρδιές των εξορίστων ο πόθος για τη Θάλασσα ήταν μια ανησυχία που ποτέ δεν ηρεμούσε. Στις καρδιές των Γκρίζων Ξωτικών ο πόθος κοιμόταν, αλλά άπαξ και ξυπνούσε δεν υπήρχε περίπτωση να καταλαγιάσει.

ΟΙ ΓΛΩΣΣΕΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η *Γούεστρον* αποτελούσε ανθρώπινο τρόπο ομιλίας, αν και είχε εμπλουτιστεί και είχε μαλακώσει κάτω από την επίδραση των Ξωτικών. Καταγόταν από εκείνους που οι Έλνταρ ονόμαζαν *Ατάνι* ή *Εντάιν*, «Πατέρες των Ανθρώπων», οι οποίοι κυρίως ήταν οι Άνθρωποι των Τριών Οίκων των φίλων των Ξωτικών που πέρασαν δυτικά και μπήκαν στο Μπελέριαντ την Πρώτη Εποχή και βοήθησαν τους Έλνταρ στον Πόλεμο των Μεγάλων Πετραδιών εναντίον της Σκοτεινής Δύναμης του Βορρά.

Μετά την ανατροπή της Σκοτεινής Δύναμης, οπότε το μεγαλύτερο μέρος του Μπελέριαντ καταποντίστηκε ή τεμαχίστηκε, δόθηκε σαν αμοιβή στους φίλους των Ξωτικών η δυνατότητα, όπως και

οι Έλνταρ, να περάσουν τη θάλασσα. Αλλά επειδή το Αθάνατο Βασίλειο ήταν απαγορευμένο γι' αυτούς, δημιουργήθηκε ξέχωρα γι' αυτούς ένα μεγάλο νησί, η πιο δυτική περιοχή απ' όλους τους τόπους των θνητών. Το όνομα τη νησιού ήταν *Númenor* (Δυτική Χώρα). Οι περισσότεροι, λοιπόν, από τους φίλους των Ξωτικών αναχώρησαν και εγκαταστάθηκαν στο Νούμενορ, κι εκεί έγιναν μεγάλοι και ισχυροί, ξακουστοί ναυτικοί και άρχοντες πολλών πλοίων. Ήταν όμορφοι στην όψη και ψηλοί και είχαν τριπλάσια διάρκεια ζωής από τους Ανθρώπους της Μέσης-γης. Αυτοί ήταν οι Νουμενόριαν, οι βασιλείς των Ανθρώπων, τους οποίους τα Ξωτικά ονόμαζαν *Ντουνεντάιν*.

Οι *Ντουνεντάιν* μόνοι από όλες τις φυλές των Ανθρώπων γνώριζαν και μιλούσαν μια γλώσσα των Ξωτικών, γιατί οι πρόγονοί τους είχαν μάθει τη γλώσσα Σίνταριν και τη μάθαιναν στα παιδιά τους από παράδοση, χωρίς να την αλλάξουν στο πέρασμα των χρόνων. Και οι σοφοί τους μάθαιναν επίσης και την Κουένια, την Υψηλή Γλώσσα των Ξωτικών, την οποία εκτιμούσαν πάνω από κάθε άλλη γλώσσα και σε αυτή τη γλώσσα έδιναν ονόματα πολλών ιερών και φημισμένων τόπων και σε πολλούς ανθρώπους βασιλικής καταγωγής ή μεγάλης φήμης[1].

Αλλά ως μητρική γλώσσα των Νουμενόριαν έμεινε κατά το μεγαλύτερο μέρος η προγονική τους ανθρώπινη γλώσσα, τα Αντουναϊκά, και σ' αυτή τη γλώσσα στις μετέπειτα μέρες της περηφάνιας τους γύρισαν οι βασιλιάδες και οι άρχοντές τους, εγκαταλείποντας τη γλώσσα των Ξωτικών, εκτός από εκείνους τους λίγους που εξακολουθούσαν να διατηρούν την αρχαία τους φιλία με τους Έλνταρ. Τον καιρό της ακμής τους οι Νουμενόριαν διατηρούσαν πολλά φρούρια και λιμάνια στις δυτικές ακτές της Μέσης-γης για να προσφέρουν βοήθεια στα πλοία τους. Ένα από τα κυριότερα βρισκόταν

1. Στην Κουένια, για παράδειγμα, είναι οι λέξεις *Νούμενορ* (ή *Νουμενόρε* στην πλήρη του μορφή), *Ελέντιλ*, *Ισίλντουρ*, *Ανάριον* και όλα τα βασιλικά ονόματα της *Γκόντορ*, συμπεριλαμβανομένου του *Ελέσσαρ* «Λιθούχου». Τα περισσότερα ονόματα των άλλων ανδρών και γυναικών των Ντουνεντάιν, όπως *Άραγκορν*, *Ντένεθορ*, *Γκιλράεν* ανήκουν στα Σίνταριν και είναι συχνά ονόματα Ξωτικών ή Ανθρώπων μέσα από τραγούδια και ιστορίες της Πρώτης Εποχής (όπως *Μπέρεν* και *Χούριν*). Ελάχιστοι είναι μεικτοί τύποι, όπως *Μπόρομιρ*.

στο Πελάργκιρ, κοντά στις εκβολές του Άντουιν. Εκεί μιλούσαν Αντουναϊκά και ανακάτευαν πολλές λέξεις από τις γλώσσες των άλλων Ανθρώπων και αυτά εξελίχθηκαν στην Κοινή Γλώσσα, που απλώθηκε από κεί στις ακτές σε όλους όσοι είχαν δοσοληψίες με τη Δυτική Χώρα.

Μετά τον καταποντισμό του Νούμενορ, ο Ελέντιλ οδήγησε τους επιζώντες φίλους των Ξωτικών στις βορειοδυτικές ακτές της Μέσης-γης. Εκεί ζούσαν ήδη πολλοί που ήταν ολοκληρωτικά ή κατά ένα μέρος καταγωγής από το Νούμενορ. Ελάχιστοι όμως θυμόνταν τη γλώσσα των Ξωτικών. Έτσι οι Ντουνεντάιν ήταν εξαρχής πολύ λιγότεροι αριθμητικά από τους κοινούς Ανθρώπους, που ανάμεσά τους κατοικούσαν και τους κυβερνούσαν, όντας άρχοντες μακρόβιοι, δυνατοί και σοφοί. Χρησιμοποιούσαν επομένως την Κοινή Γλώσσα στις δοσοληψίες τους με τους άλλους λαούς και στη διακυβέρνηση των αχανών βασιλείων τους. Διεύρυναν όμως τη γλώσσα και την πλούτισαν με πολλές λέξεις παρμένες από τις γλώσσες των Ξωτικών.

Στις μέρες των Νουμενόριαν βασιλέων αυτή η βελτιωμένη γλώσσα Γουέστρον απλώθηκε πολύ, ακόμα και ανάμεσα στους εχθρούς τους. Και τη χρησιμοποιούσαν όλο και πιο πολύ και οι ίδιοι οι Ντουνεντάιν, έτσι ώστε κατά την εποχή του Πολέμου του Δαχτυλιδιού η γλώσσα των Ξωτικών ήταν γνωστή μόνο σε ένα μικρό μέρος των λαών της Γκόντορ και σε καθημερινή βάση τη μιλούσαν ακόμα λιγότεροι. Αυτοί ζούσαν κυρίως στη Μίνας Τίριθ και στις πέριξ πόλεις και στη χώρα των υποτελών ηγεμόνων του Ντολ Άμροθ. Όμως τα ονόματα σχεδόν όλων των τόπων και προσώπων στην επικράτεια της Γκόντορ προέρχονταν από τη γλώσσα των Ξωτικών και στη μορφή και στη σημασία. Κάποιων ονομάτων είχε ξεχαστεί η προέλευση και προέρχονταν αναμφίβολα από τις μέρες πριν διασχίσουν τη θάλασσα τα καράβια των Νουμενόριαν. Τέτοια ονόματα ήταν τα *Άμπαρ*, *Άρναχ* και *Έρεχ* και τα ονόματα των βουνών *Έλεναχ* και *Ρίμον*. Στην ίδια κατηγορία ανήκει και το όνομα *Φόρλονγκ*.

Οι περισσότεροι Άνθρωποι των βορείων περιοχών στους δυτικούς τόπους κατάγονταν από τους *Εντάιν* της Πρώτης Εποχής ή από συγγενείς προς αυτούς. Οι γλώσσες τους, λοιπόν, είχαν σχέση με τα Αντουναϊκά και μερικές εξακολουθούσαν να διατηρούν κάποια

ομοιότητα με την Κοινή. Στην κατηγορία αυτή ανήκαν οι λαοί των άνω κοιλάδων του Άντουιν: οι απόγονοι του Αρκου (Μπέορν) και οι Άνθρωποι του Δάσους της δυτικής περιοχής του Δάσους της Σκοτεινιάς και, ακόμη πιο βόρεια και ανατολικά οι Άνθρωποι της Μακρουλής Λίμνης του Ντέιλ. Από τις περιοχές ανάμεσα στον Γκλάντεν και στον Κάροκ προέρχονταν εκείνοι που ήταν γνωστοί στην Γκόντορ ως Ροχίρριμ, Αλογοαφεντάδες. Εξακολουθούσαν να μιλούν την προγονική τους γλώσσα και έδιναν νέα ονόματα σ' αυτήν σχεδόν σε όλα τα μέρη της νέας τους χώρας. Ονόμαζαν τους εαυτούς τους Εορλίγκας ή Ανθρώπους του Ρίντερμαρκ. Οι άρχοντές τους όμως χρησιμοποιούσαν την Κοινή ελεύθερα και τη μιλούσαν πολύ εξευγενισμένα, όπως οι σύμμαχοί τους στην Γκόντορ. Γιατί στην Γκόντορ, απ' όπου προήλθε, η Γουέστρον διατηρούσε ακόμα μια πιο εξευγενισμένη και αρχαιοπρεπή μορφή.

Εντελώς ξένη ήταν η ομιλία των Αγρίων Ανθρώπων του δάσους Ντρούανταν. Ξένη ή ελάχιστα συγγενής ήταν και η γλώσσα των κατοίκων της Μαυροχώματης Χώρας. Αυτοί αποτελούσαν υπολείμματα λαών που είχαν κατοικήσει στις κοιλάδες των Λευκών Βουνών σε παλαιότερες εποχές. Οι Νεκροί Άνθρωποι του Ντανχάροου ήταν συγγενείς τους. Αλλά στα Σκοτεινά Χρόνια είχαν μεταφερθεί στις νότιες κοιλάδες των Ομιχλιασμένων Βουνών. Από εκεί είχαν περάσει στις άδειες περιοχές ως τους Λόφους των Θολωτών Τάφων. Από αυτούς προέρχονταν οι Άνθρωποι του Μπρι. Πολύ παλιά όμως είχαν υιοθετήσει τη γλώσσα Γουέστρον. Μόνο στη Μαυροχώματη Χώρα οι Άνθρωποι της φυλής αυτής κρατούσαν τη γλώσσα και τους τρόπους τους. Ήταν ένας λαός κρυφός, εχθρικοί προς τους Ντουνεντάιν, οι οποίοι μισούσαν τους Ροχίρριμ.

Στο βιβλίο αυτό δεν παρουσιάζεται τίποτα από τη γλώσσα τους εκτός από το όνομα *Φόργκοϊλ* που έδιναν στους Ροχίρριμ (που λένε ότι σημαίνει Αχυρομάλληδες). *Μαυροχώματη Χώρα* και *Μαυροχωρίτες* ήταν τα ονόματα που τους είχαν δώσει οι Ροχίρριμ επειδή ήταν μελαψοί και είχαν μαύρα μαλλιά, επομένως δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στη λέξη *dunn* (Dunland) στα ονόματα αυτά και στη λέξη των Γκρίζων Ξωτικών *Dûn* που σημαίνει Δύση.

Οι χόμπιτ του Σάιρ και του Μπρι είχαν τότε, και για περίπου χίλια χρόνια, υιοθετήσει την Κοινή. Τη χρησιμοποιούσαν με τον τρόπο τους ελεύθερα και χωρίς να προσέχουν, αν και οι πιο μορφωμένοι απ' αυτούς εξακολουθούσαν να κατέχουν και να χρησιμοποιούν, αν η περίσταση το απαιτούσε, πιο λόγια γλώσσα.

Δεν αναφέρεται πουθενά κάποια γλώσσα χαρακτηριστική των Χόμπιτ. Τις αρχαίες μέρες φαίνεται ότι πάντοτε χρησιμοποιούσαν τις γλώσσες των Ανθρώπων που κοντά τους ή ανάμεσά τους ζούσαν. Έτσι, γρήγορα υιοθέτησαν την Κοινή όταν ήρθαν στο Ερίαντορ και την εποχή που εγκαταστάθηκαν στο Μπρι είχαν ήδη αρχίσει να ξεχνούν την προηγούμενή τους γλώσσα. Άυτή ήταν κατά πάσα πιθανότητα κάποια γλώσσα των Ανθρώπων στον άνω Άντουιν, παραπλήσια με εκείνη των Ροχίρριμ, αν και οι νότιοι Στουρ (Χονδροκόκαλοι) φαίνεται πως είχαν υιοθετήσει κάποια γλώσσα παρόμοια με αυτή που μιλούσαν στη Μαυροχώματη Χώρα πριν μετακινηθούν βόρεια στο Σάιρ[1].

Απ' όλα αυτά την εποχή του Φρόντο υπήρχαν ακόμα ίχνη σε τοπικές λέξεις και ονόματα, πολλά από τα οποία έμοιαζαν πολύ με στοιχεία που συναντά κανείς στο Ντέιλ ή στο Ρόαν. Τα πιο αξιοσημείωτα ήταν τα ονόματα των ημερών, μηνών και εποχών. Και αρκετές άλλες παρόμοιες λέξεις (όπως *μάθομ* και *σμάιαλ*) βρίσκονταν σε καθημερινή χρήση, ενώ κάποιες άλλες είχαν διατηρηθεί σε τοπωνύμια στο Μπρι και στο Σάιρ. Τα προσωπικά ονόματα των Χόμπιτ ήταν επίσης παράξενα και πολλά προέρχονταν από τις αρχαίες μέρες.

Χόμπιτ ήταν το όνομα που χρησιμοποιούσαν όλοι όσοι ζούσαν στο Σάιρ όταν μιλούσαν για τους όμοιούς τους. Οι Άνθρωποι τους ονόμαζαν *Μικρούληδες* και τα Ξωτικά *Περιάναθ*. Η καταγωγή της λέξης Χόμπιτ ήταν λησμονημένη από τους περισσότερους. Φαίνεται, όμως, ότι αρχικά ήταν ένα όνομα που είχαν δώσει στους Τρι-

1. Οι Στουρ (Χονδροκόκαλοι) του Ανγκλ, που είχαν γυρίσει στην Έρημη Χώρα, είχαν ήδη υιοθετήσει την Κοινή Γλώσσα. Οι λέξεις όμως Ντέαγκολ (Ντίγκολ) και Σμέαγκολ (Σμίγκολ) είναι ονόματα της γλώσσας των Ανθρώπων της περιοχής κοντά στον Γκλάντεν.

χοπόδαρους οι Λευκόδερμοι και οι Χονδροκόκαλοι, το οποίο σιγά σιγά αλλοιώθηκε από μία λέξη που διατηρήθηκε πληρέστερα στο Ρόαν: *holbytla* «τρυπο-κατασκευαστής».

ΟΙ ΓΛΩΣΣΕΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΦΥΛΩΝ

Οι Εντ. Ο πιο αρχαίος λαός που είχε επιβιώσει έως την Τρίτη Εποχή ήταν οι *Ονόντριμ* ή *Ένιντ*. *Εντ* ήταν ο τύπος του ονόματός τους στη γλώσσα του Ρόαν. Από τις αρχαίες μέρες ήταν γνωστοί στους Έλνταρ και στους Έλνταρ μάλιστα οι Εντ αποδίδουν όχι μόνο τη γλώσσα τους αλλά και την επιθυμία τους να μιλήσουν. Η γλώσσα που έφτιαξαν ήταν εντελώς ανόμοια από όλες τις άλλες: αργή, εύηχη, συσσωρευτική, επαναληπτική, μακρόσυρτη. Ήταν σχηματισμένη από μια πολλαπλότητα φωνηεντικών αποχρώσεων και διαφορών τόνου και ποιότητας, που ακόμα και οι πιο σοφοί από τους Έλνταρ δεν είχαν αποτολμήσει να τη διατυπώσουν γραπτώς. Οι Εντ τη χρησιμοποιούσαν μεταξύ τους, αλλά δεν υπήρχε λόγος να την κρατήσουν κρυφή, γιατί κανένας άλλος δεν μπορούσε να τη μάθει.

Οι Εντ όμως είχαν μεγάλη δεξιότητα στις γλώσσες, που τις μάθαιναν γρήγορα και δεν τις ξεχνούσαν ποτέ. Προτιμούσαν πάντως τις γλώσσες των Έλνταρ και πιο πολύ αγαπούσαν την αρχαία Υψηλή Γλώσσα των Ξωτικών. Οι παράξενες λέξεις και τα ονόματα που καταγράφουν οι Χόμπιτ ότι χρησιμοποίησε ο Δεντρογένης και οι άλλοι Εντ είναι επομένως της γλώσσας των Ξωτικών ή αποσπάσματα της ομιλίας των Ξωτικών κολλημένα μαζί με τον τρόπο των Εντ[1]. Μερικές ανήκουν στην Κουένια: όπως *Taurelilómëa-tumbalemorna Tumbaletaurëa Lómëanor*, που μπορεί να αποδοθεί «Δασοσπολύσκιο-βαθιαμαυρηκοιλάδα Βαθιαδασοκοιλάδα Σκοτεινηγή» και που ο Δεντρογένης εννοούσε περίπου: «υπάρχει μια μαύρη σκιά στις βαθιές κοιλάδες του δάσους». Μερικές λέξεις εί-

1. Εκτός εκεί που οι Χόμπιτ φαίνεται να έχουν κάνει κάποιες προσπάθειες να αποδώσουν συντομότερα μουρμουρίσματα και καλέσματα των Εντ. Το *α-λαλλά-λα-λαλλά-ρούμπα-καμάντα-λίντορ-μπουρούμε* δεν είναι των Ξωτικών και είναι η μόνη υπάρχουσα προσπάθεια (πιθανότητα πολύ ανακριβής) να αποδοθεί ένα απόσπασμα πραγματικών Εντικών.

ναι στα Σίνταριν: όπως *Φάνγκορν* «γενειάδα-(του)-δέντρου» ή *Φίμπρεθιλ* «λυγερή-οξιά».

Οι Ορκ και η Μαύρη Ομιλία. Ορκ είναι ο τύπος του ονόματος που έδιναν οι άλλες φυλές σ' αυτόν το βρωμερό λαό και ανήκε στη γλώσσα του Ρόαν. Στα Σίνταριν ήταν *orch*. Συγγενής, χωρίς αμφιβολία, ήταν η λέξη *uruk* (ουρούκ) της Μαύρης Γλώσσας, αν και αυτή τη χρησιμοποιούσαν για τους μεγαλόσωμους πολεμιστές Ορκ που τότε είχαν βγει από τη Μόρντορ και το Ίσενγκαρντ. Τους μικρότερους τους έλεγαν, ιδιαίτερα οι Ουρούκ-χάι *snaga* (σνάγκα), δηλαδή «σκλάβος».

Τους πρώτους Ορκ τους ανέθρεψε πρώτη η Σκοτεινή Δύναμη του Βορρά κατά τις Αρχαίες Μέρες. Λένε πως δεν είχαν δική τους γλώσσα, αλλά έπαιρναν ό,τι μπορούσαν από τις άλλες γλώσσες και το διέστρεφαν στα γούστα τους. Έφτιαχναν όμως κτηνώδεις διαλέκτους, μόλις και μετά βίας επαρκείς για τις ανάγκες τους, εκτός κι αν ήταν για βρισιές και προσβολές. Και τα πλάσματα αυτά, που ήταν γεμάτα κακία, που μισούσαν ακόμα και τους όμοιούς τους, γρήγορα έφτιαξαν τόσες βάρβαρες διαλέκτους όσες ήταν και οι ομάδες ή οι εγκαταστάσεις τους, ώστε η γλώσσα τους να είναι άχρηστη για επικοινωνία μεταξύ των διαφορετικών φυλών.

Έτσι, την Τρίτη Εποχή οι Ορκ χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα Γουέστρον για να επικοινωνεί το ένα είδος με το άλλο. Πολλές μάλιστα από τις παλαιότερες φυλές, σαν κι αυτές που εξακολουθούσαν να παραμένουν στο Βορρά και στα Ομιχλιασμένα Βουνά, χρησιμοποιούσαν από καιρό τη Γουέστρον σαν τη μητρική τους γλώσσα, αν και με τέτοιο τρόπο, που να την έχουν κάνει σχεδόν τόσο αποκρουστική όσο και τη γλώσσα των Ορκ. Στη διάλεκτο αυτή η λέξη *tark* «άνθρωπος της Γκόντορ» ήταν παραφθορά του τύπου *tarkil*, μιας λέξης της Κουένια που χρησιμοποιούσαν στη Γουέστρον για κάποιον που ήταν Νουμενόριαν καταγωγής. Βλέπε ΙΙΙ, σ. 213.

Λέγεται ότι τη Μαύρη Ομιλία την είχε επινοήσει ο Σάουρον τα Σκοτεινά Χρόνια και ότι η επιθυμία του ήταν να γίνει η γλώσσα όλων όσοι τον υπηρετούσαν, αλλά ο σκοπός του αυτός απέτυχε. Από τη Μαύρη Ομιλία, όμως, προέρχονταν πολλές λέξεις που την Τρίτη Εποχή ήταν ευρέως διαδεδομένες ανάμεσα στους Ορκ, όπως *ghâsh* «φωτιά», αλλά μετά την πρώτη ανατροπή του Σάουρον η αρ-

χαία μορφή της γλώσσας αυτής ξεχάστηκε από όλους εκτός από τους Νάζγκουλ. Όταν ο Σάουρον σηκώθηκε ξανά, έγινε για άλλη μια φορά η γλώσσα του Μπαράντ-ντουρ και των καπεταναίων της Μόρντορ. Η επιγραφή στο Δαχτυλίδι ήταν στην Αρχαία Μαύρη Γλώσσα, ενώ η κατάρα των Ορκ της Μόρντορ στο II, σ. 47, ήταν μια πιο υποβαθμισμένη μορφή της που τη χρησιμοποιούσαν οι στρατιώτες του Σκοτεινού Πύργου, που είχαν αρχηγό τον Γκρίσνακ. *Sharku* στη γλώσσα εκείνη σημαίνει *«γέρος»*.

Οι Γίγαντες (τρολ). Η λέξη *Troll* έχει χρησιμοποιηθεί για να αποδώσει από τα Σίνταριν τη λέξη *Torog*. Αρχικά, πίσω στις μισόφωτες Αρχαίες Μέρες, οι Γίγαντες ήταν πλάσματα αργόστροφα και ληθαργικά και δεν είχαν γλώσσα όπως τα ζώα. Ο Σάουρον όμως τους χρησιμοποίησε και τους δίδαξε ό,τι μπορούσαν να μάθουν, αυξάνοντας τη νοημοσύνη και την κακία τους. Οι Γίγαντες, λοιπόν, πήραν όση γλώσσα μπορούσαν να μάθουν από τους Ορκ. Στις Δυτικές Περιοχές οι Πετρο-γίγαντες μιλούσαν μια υποβαθμισμένη Κοινή.

Αλλά στο τέλος της Τρίτης Εποχής, μια ράτσα Γιγάντων που δεν είχε ως τότε εμφανιστεί, παρουσιάστηκε στο νότιο Δάσος της Σκοτεινιάς και στα ορεινά σύνορα της Μόρντορ. Στη Μαύρη Γλώσσα τους έλεγαν Όλογκ-χάι. Το ότι τους είχε φτιάξει ο Σάουρον κανείς δεν αμφέβαλε, αν και κανείς δεν ξέρει πώς. Κάποιοι έλεγαν πως δεν ήταν Γίγαντες αλλά πολύ μεγαλόσωμοι Ορκ. Οι Όλογκ-χάι όμως ήταν και στο σώμα και στο μυαλό εντελώς διαφορετικοί κι από τους πιο μεγαλόσωμους Ορκ, που τους ξεπερνούσαν κατά πολύ και σε μέγεθος και σε δύναμη. Ήταν Γίγαντες που είχαν κυριευθεί από τη δαιμονική θέληση του αφέντη τους: μια άγρια ράτσα, δυνατή, ευκίνητη, μοχθηρή και πονηρή, αλλά ακόμα πιο σκληρή και από πέτρα. Αντίθετα από τη ράτσα του Ημίφωτος, αυτοί άντεχαν στον ήλιο όσο η θέληση του Σάουρον κυριαρχούσε πάνω τους. Μιλούσαν ελάχιστα και η μόνη γλώσσα που γνώριζαν ήταν η Μαύρη Ομιλία του Μπαράντ-ντουρ.

Οι Νάνοι. Οι Νάνοι είναι φυλή ξεχωριστή. Για την παράξενη αρχή τους και γιατί μοιάζουν και διαφέρουν από τα Ξωτικά και τους Ανθρώπους μας το λέει το Σιλμαρίλιον. Αλλά την ιστορία αυτή δεν τη γνώριζαν τα κατώτερα Ξωτικά της Μέσης-γης, ενώ οι ιστορίες

που ήξεραν οι μετέπειτα Άνθρωποι ήταν μπερδεμένες, με αναμνήσεις από άλλες φυλές.

Οι Νάνοι είναι μια σκληρή, πεισματάρικη βασικά φυλή, που αγαπούσαν τη μυστικότητα, εργατικοί και με πολύ καλή μνήμη στις αδικίες (και στις ευεργεσίες), εραστές της πέτρας, των πολύτιμων λίθων και των αντικειμένων που παίρνουν σχήμα και μορφή στα χέρια του τεχνίτη παρά στα πράγματα που έχουν δική τους ζωή. Δεν έχουν όμως από τη φύση τους κακία και σχεδόν κανένας τους δεν υπηρέτησε τον Εχθρό με την ελεύθερη θέλησή του, ό,τι κι αν λένε οι Άνθρωποι για το αντίθετο. Γιατί οι Άνθρωποι από παλιά ζήλευαν τα πλούτη τους και τα έργα των χεριών τους και υπήρχε εχθρότητα ανάμεσά τους.

Αλλά την Τρίτη Εποχή μπορούσε ακόμα να βρεθεί σε πολλά μέρη στενή φιλία ανάμεσα σε Ανθρώπους και Νάνους. Και οι Νάνοι ταξίδευαν και δούλευαν και έκαναν εμπόριο σε διάφορες περιοχές, μετά την καταστροφή των αρχαίων τους αρχοντικών, κι επομένως ήταν σύμφωνο με τη φύση τους να χρησιμοποιούν τις γλώσσες των Ανθρώπων ανάμεσα στους οποίους ζούσαν. Όμως κρυφά (ένα μυστικό που αντίθετα από τα Ξωτικά δεν το ξεκλείδωναν πρόθυμα, ακόμα και στους φίλους τους) χρησιμοποιούσαν τη δική τους παράξενη γλώσσα, που ελάχιστα είχε αλλάξει στο πέρασμα των χρόνων, γιατί είχε γίνει μια γλώσσα παραδοσιακής γνώσης και όχι μητρική και τη φρόντιζαν και τη φύλαγαν σαν θησαυρό από το παρελθόν. Ελάχιστοι κατάφεραν ποτέ να τη μάθουν από άλλες φυλές. Στην ιστορία αυτή παρουσιάζεται μόνο σ' εκείνα τα τοπωνύμια που αποκάλυψε ο Γκίμλι στους συντρόφους του, καθώς και στην κραυγή της μάχης που έβγαλε στην πολιορκία του Φρουρίου της Σάλπιγγας. Αυτή τουλάχιστον δεν ήταν μυστικό και είχε ακουστεί σε πολλά πεδία μάχης από τότε που ο κόσμος ήταν νέος. *Baruk Khazâd! Khazâd ai-mênu*! «Τα τσεκούρια των Νάνων! Οι Νάνοι σας ορμούν!»

Το ίδιο όνομα του Γκίμλι και τα ονόματα όλων των δικών του είναι βόρειας (ανθρώπινης) προέλευσης. Τα δικά τους κρυφά και «εσωτερικά» ονόματα, τα αληθινά τους ονόματα, οι Νάνοι δεν έχουν ποτέ αποκαλύψει σε κάποιον που δεν ανήκει στο είδος τους. Τα πραγματικά τους ονόματα δεν τα χαράσσουν ούτε πάνω στους τάφους τους.

II
Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Στην παρουσίαση του υλικού του Κόκκινου Βιβλίου, ως ιστορίας για να τη διαβάζει σήμερα ο κόσμος, ολόκληρο το γλωσσικό σύστημα έχει μεταφραστεί όσο ήταν δυνατόν στην ορολογία της εποχής μας. Μόνο τις γλώσσες τις ξένες προς την Κοινή τις έχω αφήσει στην αρχική τους μορφή, αυτές όμως εμφανίζονται κυρίως σε ονόματα προσώπων και τόπων.

Η Κοινή, ως γλώσσα των Χόμπιτ και των διηγήσεών τους, έχει εκ των πραγμάτων μεταφερθεί στα σύγχρονα αγγλικά. Στην εξέλιξη οι διαφορές ανάμεσα στις παρατηρούμενες ποικιλίες στη χρήση της Γουέστρον έχουν μειωθεί. Έχω κάνει κάποια προσπάθεια να αποδώσω τις διαφορές χρησιμοποιώντας ποικιλίες της αγγλικής. Η απόκλιση όμως ανάμεσα στην προφορά και στο ιδίωμα του Σάιρ και της Γουέστρον στα στόματα των Ξωτικών ή των υψηλών Ανθρώπων της Γκόντορ ήταν μεγαλύτερη απ' ό,τι εμφανίζεται στο βιβλίο. Οι Χόμπιτ πράγματι χρησιμοποιούσαν κατά το μεγαλύτερο μέρος μια χωριάτικη διάλεκτο, ενώ στην Γκόντορ και στο Ρόαν χρησιμοποιούσαν μια πιο αρχαϊκή γλώσσα, η οποία ήταν πιο επίσημη και λακωνική.

Μπορούμε όμως να παρατηρήσουμε ένα σημείο διαφοροποίησης, γιατί, αν και αξιόλογο, στάθηκε αδύνατον να το παρουσιάσουμε. Η Γουέστρον είχε στις αντωνυμίες στο δεύτερο πρόσωπο (και καμιά φορά και στο τρίτο) μια διαφοροποίηση, ανεξαρτήτως αριθμού, ανάμεσα στον τύπο «οικειότητας» και στον τύπο «ευγενείας». Όμως μια από τις ιδιομορφίες της ομιλίας του Σάιρ ήταν ότι «ο πληθυντικός ευγενείας» είχε εκπέσει από τη χρήση. Υπήρχε μόνο στα χωριά, ιδιαίτερα του Γουεστφάρδιν, που τον χρησιμοποιούσαν χαϊδευτικά. Σε αυτό κυρίως αναφέρονταν οι Άνθρωποι της Γκόντορ όταν μιλούσαν για την παραξενιά της γλώσσας των Χόμπιτ. Ο Πέρεγκριν Τουκ, για παράδειγμα, τις πρώτες μέρες του στη Μίνας Τίριθ χρησιμοποιούσε τον ενικό για τους ανθρώπους κάθε κοινωνικής τάξης, συμπεριλαμβανομένου και του άρχοντα Ντένεθορ. Αυτό μπορεί να διασκέδαζε τον ηλικιωμένο επίτροπο, θα πρέπει όμως να προξενούσε έκπληξη στους υπηρέτες του. Χωρίς αμφιβολία το ότι χρησιμοποιούσε ελεύθερα τον ενικό βοήθησε ώστε να απλωθεί η

φήμη ότι ο Πέρεγκριν ήταν άτομο υψηλά ιστάμενο στη χώρα του.

Θα παρατηρήσετε ότι Χόμπιτ σαν τον Φρόντο και άλλα πρόσωπα, όπως ο Γκάνταλφ και ο Άραγκορν, δε χρησιμοποιούν πάντοτε το ίδιο ύφος. Αυτό είναι εσκεμμένο. Οι πιο μορφωμένοι και ικανοί ανάμεσα στους Χόμπιτ είχαν κάποιες γνώσεις της «γλώσσας των βιβλίων», όπως έλεγαν στο Σάιρ. Και γρήγορα παρατηρούσαν και υιοθετούσαν τον τρόπο ομιλίας αυτών με τους οποίους έρχονταν σε επαφή. Και οπωσδήποτε ήταν φυσικό όσοι ταξίδευαν πολύ να μιλούν λίγο πολύ με τον τρόπο που μιλούσαν εκείνοι με τους οποίους έκαναν παρέα, ιδιαίτερα στην περίπτωση Ανθρώπων οι οποίοι, όπως ο Άραγκορν, συχνά προσπαθούσαν να κρύψουν την καταγωγή και τη δουλειά τους. Εκείνες τις μέρες όμως όλοι οι εχθροί του Εχθρού έδειχναν σεβασμό για ό,τι ήταν αρχαίο και στη γλώσσα και σε άλλα πράγματα και το χαίρονταν αυτό σύμφωνα με τις γνώσεις που είχαν. Οι Έλνταρ, οι οποίοι πάνω απ' όλα ήταν δεξιοτέχνες των λέξεων, γνώριζαν πολλούς τρόπους έκφρασης, αν και μιλούσαν πιο φυσικά με τον τρόπο που ήταν πιο κοντά στη δική τους γλώσσα, ο οποίος ήταν ακόμα πιο αρχαίος από της Γκόντορ. Και οι Νάνοι επίσης μιλούσαν επιδέξια και εύκολα προσαρμόζονταν στην παρέα που τύχαινε να βρεθούν, αν και ο τρόπος που μιλούσαν σε μερικούς φαινόταν κάπως τραχύς και λαρυγγόφωνος. Οι Ορκ όμως και οι Γίγαντες μιλούσαν όπως όπως, χωρίς να αγαπούν τις λέξεις ή τα πράγματα· και η γλώσσα τους ήταν στην πραγματικότητα χειρότερη και πιο βρώμικη απ' ό,τι την παρουσίασα. Δε νομίζω ότι υπάρχουν κάποιοι που θα ήθελαν πιο πιστή απόδοση, αν και μοντέλα της βρίσκονται εύκολα. Παρόμοιο τρόπο ομιλίας μπορεί ν' ακούσει κανείς ανάμεσα σε όσους έχουν νοοτροπία Ορκ. Μια ομιλία θλιβερή, όλο επαναλήψεις έκφρασης μίσους και περιφρόνησης, τόσο πολύ απομακρυσμένη από το καλό, ώστε δε διατηρεί καμιά λεκτική ικμάδα, εκτός στα αυτιά εκείνων οι οποίοι νομίζουν ότι η βρωμιά εκφράζει δύναμη.

Η μετάφραση αυτού του είδους είναι, φυσικά, κάτι το συνηθισμένο γιατί είναι αναπόφευκτη σε οποιαδήποτε διήγηση που ασχολείται με το παρελθόν. Σπάνια προχωρεί περισσότερο. Εγώ όμως έχω προχωρήσει. Έχω μεταφράσει επίσης όλα τα ονόματα της Γουέστρον, σύμφωνα με τη σημασία τους. Όταν αγγλικά ονόματα ή τίτλοι εμφανίζονται στο βιβλίο είναι ένδειξη ότι ονόματα

στην Κοινή Γλώσσα ήταν σε χρήση τότε παράλληλα, ή αντί των ονομάτων ξένων (συνήθως ξωτικών) γλωσσών.

Τα ονόματα στη Γουέστρον ήταν κατά κανόνα μεταφράσεις παλαιοτέρων ονομάτων: όπως Σκιστό Λαγκάδι (Rivendell), Ασπρόπηγος, Ασημόφλεβος, Λάνγκστραντ (η Μακριά Ακτή), ο Εχθρός, ο Σκοτεινός Πύργος. Μερικές φορές η μετάφραση διαφέρει ως προς την έννοια: όπως το Βουνό του Χαμού για το *Orodruin* «φλεγόμενο όρος» ή Δάσος της Σκοτεινιάς για το *Taur e-Ndaedelos* «δάσος του μεγάλου φόβου». Μερικά ήταν παραλλαγές ξωτικών ονομασιών: όπως Αουν και Μπραντιγουάιν από τις λέξεις *Lhûn* και *Baranduin*.

Αυτή η τακτική ίσως να χρειάζεται περισσότερη υπεράσπιστη. Μου φαινόταν ότι το να παρουσιάσω όλα τα ονόματα στις αρχικές τους μορφές θα συσκότιζε ένα χαρακτηριστικό των καιρών όπως το αντιλαμβάνονταν οι Χόμπιτ (των οποίων την άποψη φρόντισα κυρίως να διατηρήσω): την αντίθεση ανάμεσα σε μια ευρέως διαδεδομένη γλώσσα, γι' αυτούς τόσο συνηθισμένης και καθημερινής όπως είναι τα αγγλικά για εμάς, με τα ζωντανά υπολείμματα πολύ πιο παλιών και σεβαστών γλωσσών. Όλα τα ονόματα, αν έκανα απλώς μεταγραφή, θα ήταν το ίδιο απόμακρα για το σύγχρονο αναγνώστη: για παράδειγμα, αν είχαν παραμείνει αμετάβλητα το ξωτικοόνομα *Imladris* και η μετάφρασή του στη Γουέστρον *Karmingul*. Αλλα το να αναφερόμαστε στο Σκιστό Λαγκάδι με το όνομα Ίμλαντρις θα ήταν όπως και σήμερα, αν κάποιος έλεγε το Winchester Κάμελοτ, αν εξαιρέσουμε ότι η ταυτότητα ήταν βέβαιη, ενώ στο Σκιστό Λαγκάδι εξακολουθούσε να διαμένει ένας ξακουστός άρχοντας, πολύ μεγαλύτερος απ' ό,τι θα ήταν ο Αρθούρος, αν ήταν ακόμα βασιλιάς στο Γουίντσεστερ σήμερα.

Έτσι το όνομα του Σάιρ (*Sûza*) και όλων των άλλων τόπων και Χόμπιτ έχουν αγγλοποιηθεί. Αυτό σπάνια με δυσκόλεψε, αφού τέτοια ονόματα ήταν συνήθως φτιαγμένα από στοιχεία παρόμοια με εκείνα που χρησιμοποιούνται στα πιο απλά αγγλικά μας τοπωνύμια, είτε με λέξεις που εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται σήμερα όπως *λόφος* και *χωράφι* ή λιγάκι αλλαγμένα όπως *ton* αντί για *town* (κωμόπολη). Μερικά όμως προέρχονταν, όπως ήδη παρατηρήσαμε, από παλιές χομπιτο-λέξεις που δε χρησιμοποιούνται πια και αυτές έχουν αποδοθεί με παρόμοιες αγγλικές, όπως *wich* ή *bottle* «τόπος κατοικίας» ή *michel* «μεγάλος».

Στην περίπτωση των προσώπων, όμως, τα χομπιτο-ονόματα στο Σάιρ και στο Μπρι ήταν και στις μέρες τους παράξενα, κυρίως από τη συνήθεια που είχε αναπτυχθεί, πριν από μερικούς αιώνες, να κληρονομούνται ονόματα σε οικογένειες. Τα περισσότερα από τα ονόματα αυτά είχαν εμφανείς σημασίες (γιατί στην καθημερινή γλώσσα προέρχονταν από πειρακτικά παρατσούκλια ή τοπωνύμια ή – ιδιαίτερα στο Μπρι – από τα ονόματα φυτών και δέντρων). Η μετάφρασή τους δεν παρουσίαζε δυσκολίες. Έμεναν όμως ένα δυο παλιότερα ονόματα, που η σημασία τους είχε χαθεί και αυτά απλώς τα αγγλοποίησα ως προς την ορθογραφία από *Tûk* σε Τουκ και από *Bophîn* σε Μπόφιν.

Το ίδιο έχω κάνει, στο μέτρο του δυνατού, και με τα μικρά ονόματα. Στα κορίτσια τους οι Χόμπιτ έδιναν συνήθως ονόματα λουλουδιών ή κοσμημάτων. Στα αγόρια τους συνήθως έδιναν ονόματα που δεν είχαν καμιά σημασία στην καθημερινή τους γλώσσα. Και μερικά γυναικεία ονόματα ήταν παρόμοια. Τέτοια ήταν ονόματα όπως Μπίλμπο, Μπούνγκο, Πόλο, Λόθο, Τάντα, Νίνα κτλ. Υπάρχουν πολλές αναπόφευκτες αλλά τυχαίες ομοιότητες με ονόματα που γνωρίζουμε ή έχουμε τώρα: για παράδειγμα Όθο, Όντο, Ντρόγκο, Ντόρα, Κόρα και άλλα παρόμοια. Τα ονόματα αυτά τα έχω κρατήσει, αν και συνήθως τα αγγλοποιώ αλλάζοντάς τους τις καταλήξεις, γιατί στα χομπιτο-ονόματα το *a* ήταν κατάληξη αρσενικού και το *o* και *e* θηλυκού.

Σε ορισμένες παλιές οικογένειες, ιδιαίτερα σε αυτές που προέρχονταν από τους Λευκόδερμους όπως οι Τουκ και οι Μπόλγκερ, υπήρχε πάντως η συνήθεια να παίρνουν πιο επίσημα ονόματα. Επειδή τα περισσότερα από αυτά μοιάζει να προέρχονται από θρύλους του παρελθόντος, και των Ανθρώπων και των Χόμπιτ, και πολλά, αν και τώρα δε σημαίνουν τίποτα για τους Χόμπιτ, έμοιαζαν πολύ με τα ονόματα των Ανθρώπων της κοιλάδας του Άντουιν, του Ντέιλ ή του Μαρκ, τα έχω αποδώσει με αυτά τα παλιά ονόματα, κυρίως φραγκικής και γοτθικής προέλευσης, που εξακολουθούμε να τα χρησιμοποιούμε κι εμείς ή τα συναντάμε στην ιστορία μας. Έτσι, έχω διατηρήσει πάντως τις κωμικές αντιθέσεις ανάμεσα στα ονόματα και στα επίθετα, τις οποίες οι Χόμπιτ τις γνώριζαν πολύ καλά. Ονόματα κλασικής προέλευσης έχουν σπάνια χρησιμοποιηθεί, γιατί οι πλησιέστερες αντιστοιχίες στα ελληνικά και στα λατι-

νικά που γνώριζαν οι Χόμπιτ ήταν οι γλώσσες των Ξωτικών και στα ονόματά τους οι Χόμπιτ τις χρησιμοποιούσαν σπάνια. Ελάχιστοι απ' αυτούς γνώριζαν ποτέ τις «γλώσσες των βασιλιάδων» όπως έλεγαν.

Τα ονόματα των Μπακλάντερ (κατοίκων του Μπάκλαντ) ήταν διαφορετικά από τα υπόλοιπα στο Σάιρ. Ο κόσμος του Μάρις και το παρακλάδι τους από την άλλη όχθη του Μπραντιγουάιν ήταν παράξενος σε πολλά σημεία όπως έχουμε πει. Χωρίς αμφιβολία κληρονόμησαν πολλά από τα πολύ παράξενα ονόματά τους από την προηγούμενη γλώσσα των νότιων Χονδροκόκαλων. Αυτά δεν τα έχω πειράξει γιατί, αν είναι τώρα αλλόκοτα, ήταν αλλόκοτα και τότε. Είχαν ένα στιλ που θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε χαλαρά «κελτικό».

Αφού ό,τι επιβίωσε από την παλαιότερη γλώσσα των Στουρ (Χονδροκόκαλων) και των Ανθρώπων του Μπρι έμοιαζε με τα υπολείμματα των λεκτικών στοιχείων στην Αγγλία, μερικές φορές το έχω μιμηθεί στη μετάφρασή μου. Έτσι το Μπρι (Bru), Κουμπ (Coomb), Αρτσετ (Archet) και Τσέτγουντ (Chetwood) αποτελούν τροποποιήσεις στα υπολείμματα που βρίσκονται στη βρετανική ονοματοποιΐα, επιλεγμένα σύμφωνα με τη σημασία τους: *brec* «λόφος» *chet* «δάσος». Μόνο όμως ένα όνομα προσώπου έχει αλλαχτεί με τον τρόπο αυτό. Το Μέριαντοκ έχει επιλεγεί επειδή το συντομευμένο όνομα, Κάλι, σήμαινε στη Γουέστρον «εύθυμος, χαρούμενος» (Merry), αν και ήταν στην πραγματικότητα η συντόμευση του τώρα ακατανόητου ονόματος Κάλιμακ.

Δεν έχω χρησιμοποιήσει ονόματα εβραϊκής ή παρόμοια προέλευσης στις λεκτικές μου αποδόσεις. Τίποτα στη χομπιτο-ονοματολογία δεν αντιστοιχεί με το στοιχείο αυτό που υπάρχει στα δικά μας ονόματα. Τα συντομευμένα ονόματα όπως Σαμ, Τομ, Τιμ, Ματ ήταν συντομεύσεις καθαρά χομπιτο-ονομάτων όπως Τόμπα, Τόλμα, Μάτα και άλλα παρόμοια. Ο Σαμ όπως και ο πατέρας του ο Χαμ στην πραγματικότητα λέγονταν Μπαν και Ραν από τα *Banazîr* και *Ranugad*, που ήταν αρχικά παρατσούκλια και σήμαιναν «ημίσοφος, χαζούλης» και «οικοδίαιτος, αυτός που δεν το κουνά από το σπίτι». Αλλά επειδή οι λέξεις αυτές δεν ήταν πια σε χρήση στην καθημερινή γλώσσα, είχαν παραμείνει ως παραδοσιακά ονόματα κάποιων οικογενειών. Έτσι κι εγώ προσπάθησα να διατηρήσω τα χαρακτη-

ριστικά αυτά χρησιμοποιώντας το Σάμγουαϊζ και το Χάμφαστ, που αποτελούν εκμοντερνισμό των αρχαίων αγγλικών λέξεων *samwís* και *hámfoest* που έρχονται πολύ κοντά στη σημασία τους.

Έχοντας προχωρήσει τόσο στην προσπάθειά μου να εκμοντερνίσω και να εξομαλύνω τα ονόματα της γλώσσας των Χόμπιτ, βρέθηκα μπερδεμένος σε μια ακόμα πιο προχωρημένη διαδικασία. Μου φάνηκε ότι οι γλώσσες των Ανθρώπων που είχαν συγγένεια με τη Γουέστρον έπρεπε να μετατραπούν σε τύπους που να σχετίζονται με την αγγλική γλώσσα. Τη γλώσσα του Ρόαν, κατά συνέπεια, την έκανα να μοιάζει με τα αρχαία αγγλικά[1], αφού είχε συγγένεια και (πιο μακρινά) με την Κοινή και (πολύ στενά) με την πρώτη γλώσσα των βόρειων Χόμπιτ και ήταν σε σύγκριση με τη Γουέστρον αρχαϊκή. Στο Κόκκινο Βιβλίο αναφέρεται σε αρκετά σημεία ότι όταν οι Χόμπιτ άκουγαν τη γλώσσα του Ρόαν αναγνώριζαν πολλές λέξεις και ένιωθαν ότι η γλώσσα εκείνη ήταν συγγενής με τη δική τους, έτσι ώστε τους φαινόταν παράλογο να αφήνουν τα καταγεγραμμένα ονόματα και λέξεις των Ροχίρριμ σε εντελώς ξένη γραφή.

Σε αρκετές περιπτώσεις έχω εκσυγχρονίσει τους τύπους και την ορθογραφία των τοπωνυμιών του Ρόαν: όπως στο Ντανχάροου ή το Χιονόρεμα, αλλά δεν το έκανα συστηματικά, γιατί μιμήθηκα τους Χόμπιτ. Άλλαζαν τα ονόματα που άκουγαν με τον ίδιο τρόπο, αν προέρχονταν από στοιχεία που αναγνώριζαν ή αν έμοιαζαν με τοπωνύμια του Σάιρ. Πολλά όμως τα άφηναν έτσι, όπως κι εγώ, για παράδειγμα, στη λέξη Έντορας «οι αυλές». Για τους ίδιους λόγους μερικά ονόματα προσώπων τα έχω εκσυγχρονίσει, όπως Ίσκιος και Φιδόγλωσσος[2].

Αυτή η εξομοίωση μου έδωσε επίσης έναν εύκολο τρόπο να αποδώσω κάποιες παράξενες χομπιτο-λέξεις βόρειας προέλευσης. Τους έχω δώσει τύπους που θα μπορούσαν κάλλιστα να έχουν χα-

1. Αυτά όλα σχεδόν χάνονται στην ελληνική μετάφραση. (*Σ.τ.Μ.*)
2. Αυτή η γλωσσική διαδικασία δε σημαίνει ότι οι Ροχίρριμ έμοιαζαν πολύ με τους αρχαίους Άγγλους αλλού, όπως στην κουλτούρα ή στην τέχνη, στον οπλισμό ή στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, πέρα από κάποια γενικά σημεία λόγω προτάσεων: ένας απλούστερος και πιο πρωτόγονος λαός που ζει και έχει επαφή με μια ανώτερη και πιο σεβαστή κουλτούρα και κατέχει περιοχές που ήταν κάποτε στην επικράτειά της.

μένες αγγλικές λέξεις, αν είχαν φθάσει ως τις μέρες μας. Έτσι, η λέξη *mathom* (μάθομ) αποσκοπεί στο να φέρει στη μνήμη την αρχαία αγγλική λέξη *máthm* και έτσι να αποδώσει τη σχέση της πραγματικής χομπιτο-λέξης *Kast* με τη λέξη *Kastu* των Ροχίρριμ. Ομοίως η λέξη *smial* (ή *smile*) «λαγούμι» μοιάζει να προέρχεται από τον τύπο *smygel* και αποδίδει πολύ καλά τη σχέση της χομπιτο-λέξης *trân* με τη λέξη *trahan* των Ροχίρριμ. Οι λέξεις *Sméagol* και *Déagol* αποτελούν αντιστοιχίες φτιαγμένες με τον ίδιο τρόπο για τα ονόματα *Trahald*, αυτός που τρυπώνει, φωλιάζει», και *Nahald* «κρυφός, μυστικός» στις βόρειες γλώσσες.

Η ακόμα πιο βορεινή γλώσσα του Ντέιλ στο βιβλίο αυτό παρουσιάζεται μόνο στα ονόματα των Νάνων που ήρθαν από την περιοχή εκείνη και επομένως χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα των Ανθρώπων εκεί, παίρνοντας τα «φανερά» τους ονόματα από τη γλώσσα εκείνη. Μπορεί να παρατηρήσατε ότι στο βιβλίο αυτό καθώς και στο *Χόμπιτ* χρησιμοποιείται για τους Νάνους στον πληθυντικό η λέξη *dwarves*, αν και τα λεξικά μας λένε ότι ο πληθυντικός του *dwarf* (νάνος) είναι *dwarfs*. Θα έπρεπε να είναι *dwarrows* (ή *dwerrows*), εάν ο ενικός και ο πληθυντικός είχαν ακολουθήσει το δρόμο τους, όπως έχουμε *man* και *men* ή *goose* και *geese*. Αλλά δε χρησιμοποιούμε τη λέξη νάνος τόσο πολύ όσο τη λέξη άνθρωπος ή ακόμα και χήνα και οι μνήμες έχουν παλιώσει ανάμεσα στους ανθρώπους κι έτσι δεν έχουν κρατήσει τον τύπο του πληθυντικού για μια φυλή που την έχουμε εγκαταλείψει τώρα στα λαϊκά παραμύθια, όπου τουλάχιστον έχει διατηρηθεί μια σκιά αλήθειας ή στο τέλος τέλος στις ανόητες ιστορίες όπου οι νάνοι έχουν καταντήσει απλώς αστείες φιγούρες. Την Τρίτη όμως Εποχή μπορούμε ακόμα να δούμε φευγαλέα κάτι από τον παλιό τους χαρακτήρα και δύναμη, αν και ήδη έχουν ξεθωριάσει λιγάκι. Αυτοί είναι οι απόγονοι των Ναούγκριμ των Αρχαίων Ημερών, στις καρδιές των οποίων εξακολουθεί να καίει η αρχαία φωτιά του Άουλε του Μεταλλουργού και ακόμα σιγοκαίνε οι στάχτες της μακρόχρονης μνησικακίας τους εναντίον των Ξωτικών. Είναι αυτοί που στα χέρια τους εξακολουθεί να ζει η δεξιοσύνη στο δούλεμα της πέτρας, που κανένας δεν έχει ξεπεράσει.

Για να το δείξω αυτό, έχω τολμήσει να χρησιμοποιήσω τον τύπο *dwarves*, ώστε να τους απομακρύνω λίγο, ίσως, από τις πιο ανόη-

τες ιστορίες αυτών των μετέπειτα ημερών. Η λέξη *Dwarrows* θα ήταν καλύτερη, αλλά την έχω χρησιμοποιήσει μόνο στο όνομα *Dwarrowdelf* (Ντάροουντελφ), για να αποδώσω το όνομα Μόρια (*Phurunargian*) στην Κοινή. Γιατί σήμαινε «Νανο-εκσκαφή» και ήταν ήδη μια λέξη αρχαία. Η λέξη όμως Μόρια έχει δοθεί από τα Ξωτικά χωρίς αγάπη. Γιατί οι Έλνταρ, αν και στην ανάγκη, στη διάρκεια των πικρών πολέμων τους με τη Σκοτεινή Δύναμη και τους υπηρέτες της, μπορεί να έφτιαξαν υπόγεια φρούρια, δεν κατοικούσαν σε τέτοιους τόπους από επιλογή. Αγαπούσαν την πράσινη γη και τα ουράνια φώτα και Μόρια στη γλώσσα τους σημαίνει Μαύρο Χάσμα. Αλλά οι Νάνοι, και το όνομα αυτό τουλάχιστον δεν το κράτησαν ποτέ κρυφό, την ονόμαζαν *Khazad-dûm*, το Αρχοντικό των Khazâd (Νάνων). Αυτό το όνομα χρησιμοποιούσαν για τη φυλή τους και είναι το ίδιο από τότε που τους το έδωσε ο Άουλε, τότε που τους έφτιαξε στα βάθη των αιώνων.

Η λέξη *Elves* (Ξωτικά) χρησιμοποιείται για να μεταφράσει και τη λέξη *Quendi* «οι ομιλούντες», το υψηλό όνομα όλης της γενιάς τους, και *Eldar*, το όνομα και των Τριών Γενών που αναζήτησαν τη Χώρα των Αθανάτων και πήγαν εκεί στις αρχές των Ημερών (με μόνη εξαίρεση τους *Σίνταρ*). Αυτή η αρχαία λέξη ήταν και η μόνη που υπήρχε και κάποτε φτιάχτηκε για να αποδίδει ό,τι μνήμες διατηρούσαν οι Άνθρωποι για το λαό αυτό ή το νου των Ανθρώπων που δεν ήταν εντελώς διαφορετικός. Η λέξη όμως έχει υποβαθμιστεί και σε πολλούς τώρα ίσως να θυμίζει φαντασιώσεις όμορφες ή ανόητες, τόσο άσχετες με τους Quendi της αρχαίας εποχής όσο οι πεταλούδες από τα γεράκια – όχι ότι ο αρχαίοι Quendi είχαν ποτέ φτερά στο σώμα τους, τα οποία ήταν έξω από τη φύση τους όπως και από τη φύση των Ανθρώπων. Ήταν μια φυλή υψηλή και πανέμορφη, τα παλαιότερα παιδιά του κόσμου, και οι Έλνταρ ήταν ανάμεσά τους σαν βασιλιάδες που έχουν τώρα φύγει: ο Λαός του Μεγάλου Ταξιδιού, ο Λαός των Άστρων. Ήταν ψηλοί, με λευκό δέρμα και γκρίζα μάτια. Τα μαλλιά τους ήταν μαύρα, με εξαίρεση τον ξανθό οίκο του Φινάρφιν. Και οι φωνές τους είχαν μελωδίες που καμιά φωνή θνητού δεν τις φτάνει τώρα. Ήταν γενναίοι, αλλά η ιστορία αυτών που επέστρεψαν στη Μέση-γη ήταν θλιβερή. Και, μόλο που σε μέρες μακρινές είχαν αψηφήσει τη μοίρα των Πατέρων, η μοίρα τους δεν ήταν ίδια με των Ανθρώπων. Η κυριαρχία τους πέρασε

από πολύ παλιά και πλέον κατοικούν πέρα από τους κύκλους του κόσμου και δε γυρίζουν πίσω.

Σημείωση σε τρία ονόματα: *Χόμπιτ*, *Γκάμγκη* και *Μπραντιγουάιν*.

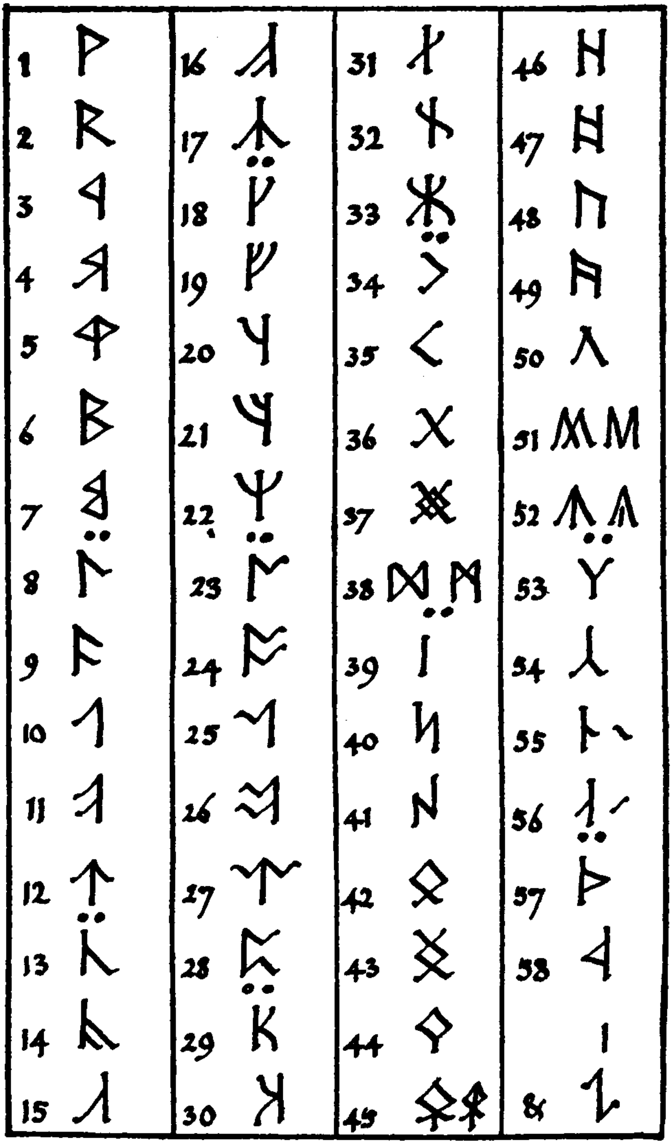
Η λέξη *Χόμπιτ* είναι επινόηση. Στη Γουέστρον η λέξη που χρησιμοποιούνταν, όταν αναφερόταν ο λαός αυτός, ήταν *banakil* «Μικρούλης». Αλλά τότε ο λαός του Σάιρ και του Μπρι χρησιμοποιούσε τη λέξη *Kuduk* που δεν απαντάται πουθενά αλλού. Ο Μέριαντοκ όμως αναφέρει ότι ο βασιλιάς του Ρόαν χρησιμοποιούσε τη λέξη *Kûd-dûkan* «αυτός που κατοικεί σε τρύπες». Αφού, όπως έχουμε σημειώσει, οι Χόμπιτ κάποτε μιλούσαν μία γλώσσα που συγγένευε στενά με τη γλώσσα των Ροχίρριμ, φαίνεται πιθανόν η λέξη *Kuduk* να ήταν παραφθορά της *Kûd-dûkan*. Αυτή τη δεύτερη την έχω μεταφράσει, για λόγους που έχω ήδη εξηγήσει, *holbytla* και η λέξη *hobbit* μας δίνει μία λέξη η οποία κάλλιστα μπορεί να είναι παραφθορά του *hôlbytla*, αν το όνομα αυτό υπήρχε στη δική μας αρχαία γλώσσα.

Γκάμγκη. Σύμφωνα με οικογενειακή παράδοση, που καταγράφεται στο Κόκκινο Βιβλίο το επίθετο *Galbasi*, ή συντομευμένο *Galpsi*, προερχόταν από το χωριό *Galabas*. Πολλοί πίστευαν ότι προερχόταν από τη λέξη *galab* – «παιχνίδι» και μια αρχαία ρίζα *bas* – που αντιστοιχεί στο δικό μας *wick*, *wich* (χωριό ή χωριουδάκι). *Gamwich* (προφορά Γκάμιτζη) μου φάνηκε καλή απόδοση. Όμως, απλοποιώντας το *Gamwidgy* σε *Gamgee*, για να αποδώσω το *Galpsi*, δε σκόπευα να αναφερθώ στη σχέση του Σάμγουαϊζ με την οικογένεια Cotton (Κότον), αν και ένα τέτοιο ανέκδοτο θα ταίριαζε στους Χόμπιτ, αν το δικαιολογούσε η γλώσσα τους.

Κότον, στην πραγματικότητα, αποδίδει το *Hlothran*, ένα κοινό όνομα χωριού στο Σάιρ, που προέρχεται από τη λέξη *hloth*, «ένα οίκημα ή τρύπα δύο δωματίων», και *ran(u)* μια μικρή ομάδα τέτοιων σπιτιών σε μια λοφοπλαγιά. Σαν επίθετο μπορεί να αποτελεί παραλλαγή του *hlothram(a)* «ιδιοκτήτης χωριάτικου σπιτιού» «cottager». *Hlothram*, το οποίο έχω αποδώσει ως Cotman, ήταν το όνομα του παππού του Κότον του Τσιφλικά.

Μπραντιγουάιν. Τα ονόματα του ποταμού αυτού ήταν παραλλαγές της λέξης *Baranduin* της γλώσσας των Ξωτικών (τονισμένη στο *and*), που προέρχεται από το *baran* «χρυσο-καφετής» και *duin* «(μεγάλος) ποταμός». Η λέξη Μπραντιγουάιν από το *Baranduin* μου φάνηκε φυσική παραφθορά σε νεότερη εποχή. Στην πραγματικότητα, η παλαιότερη χομπιτο-ονομασία ήταν *Branda-nîn* «συνοριακό-νερό», το οποίο καλύτερα θα είχε αποδοθεί ως *Marchbourn*. Αλλά από ένα διαδεδομένο αστείο αναφορικά με το χρώμα του, το ποτάμι τότε συνήθως το έλεγαν *Bralda-hîm* «δυνατή μπίρα».

Πρέπει όμως να παρατηρήσουμε ότι, όταν οι Όλντμπακ (*Zaragamba*) άλλαξαν το επίθετό τους σε Μπράντιμπακ (*Brandagamba*), το πρώτο μέρος του ονόματος σήμαινε «μεθοριακή περιοχή» και καλύτερα θα είχε αποδοθεί ως *Marchbuck* (march = παραμεθόρια περιοχή). Μόνο ένας πολύ τολμηρός Χόμπιτ θα είχε τολμήσει να πει τον αφέντη του Μπάκλαντ *Brandagamba* σε απόσταση ακοής.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45
46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58
&

1	p	16	zh	31	l	46	e
2	b	17	nj—z	32	lh	47	ē
3	f	18	k	33	ng—nd	48	a
4	v	19	g	34	s—h	49	ā
5	hw	20	kh	35	s—’	50	o
6	m	21	gh	36	z—ŋ	51	ō
7	(mh) mb	22	ŋ—n	37	ng*	52	ŏ
8	t	23	kw	38	nd—nj	53	n*
9	d	24	gw	39	i (y)	54	h—s
10	th	25	khw	40	y*	55	*
11	dh	26	ghw,w	41	hy*	56	*
12	n—r	27	ngw	42	u	57	ps*
13	ch	28	nw	43	ū	58	ts*
14	j	29	r—j	44	w		+h
15	sh	30	rh—zh	45	ŭ		&

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΑΡΤΕΣ

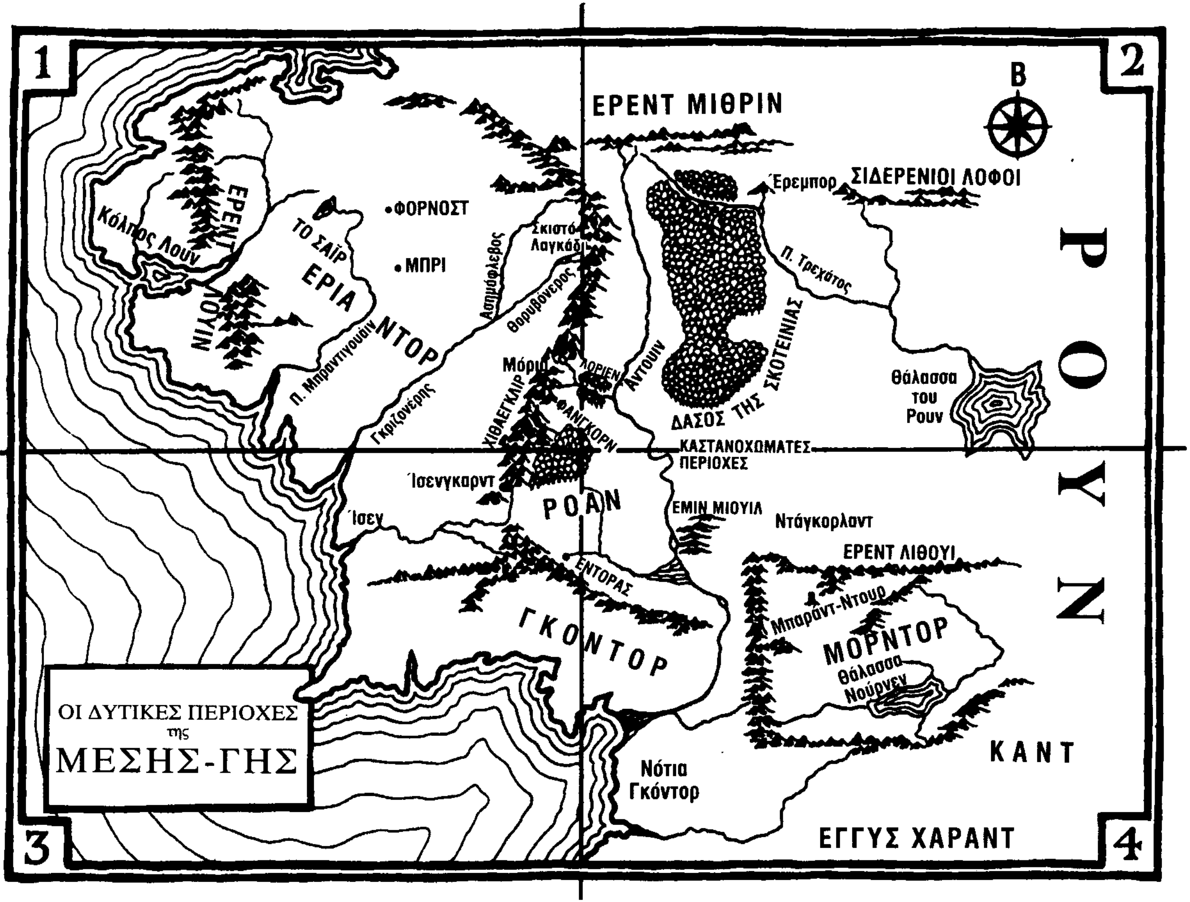
Συνοδευτικοί χάρτες του *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών* είχαν σχεδιαστεί από τον Κρίστοφερ Τόλκιν για την αρχική έκδοση του 1954-5. Τους αποτελούσαν ένας γενικός χάρτης των δυτικών περιοχών της Μέσης-γης και ένας πιο λεπτομερειακός χάρτης του Ρόαν, της Γκόντορ και της Μόρντορ. Ήταν τυπωμένοι με κόκκινο και μαύρο μελάνι σε μεγάλου μεγέθους χαρτί, διπλωμένο και κολλημένο στο τέλος του καθενός από τους τρεις τόμους. Οι τόμοι *Η Συντροφιά του Δαχτυλιδιού* και οι *Δύο Πύργοι* είχαν το γενικό χάρτη, ενώ *Η Επιστροφή του Βασιλιά* είχε τον άλλον. Επιπλέον, υπήρχε ένας χάρτης του Σάιρ με κόκκινο και μαύρο στην αρχή του Πρώτου Βιβλίου της *Συντροφιάς του Δαχτυλιδιού*. Ο Κρίστοφερ Τόλκιν ξανασχεδίασε το γενικό χάρτη αποκλειστικά για να συμπεριληφθεί στις *Ατελείωτες ιστορίες* (1980), αλλά ύστερα αυτός αντικατέστησε τον αρχικό στις εκδόσεις του *Άρχοντα των Δαχτυλιδιών*.

Με τις εκδόσεις τσέπης ο γενικός χάρτης χωρίστηκε στα τέσσερα μόνο με μαύρο μελάνι στο μέγεθος των σελίδων, ενώ ολόκληρος ο χάρτης σε σμίκρυνση υπήρχε σαν οδηγός των τεσσάρων κομματιών. Οι χάρτες των Ρόαν, Γκόντορ και Μόρντορ σμικρύνθηκαν ώστε να χωρέσουν σε δύο αντικριστές σελίδες. Αυτή η τακτοποίηση βρίσκεται σε όλες τις εκδόσεις τσέπης καθώς και στις μονότομες εκδόσεις.

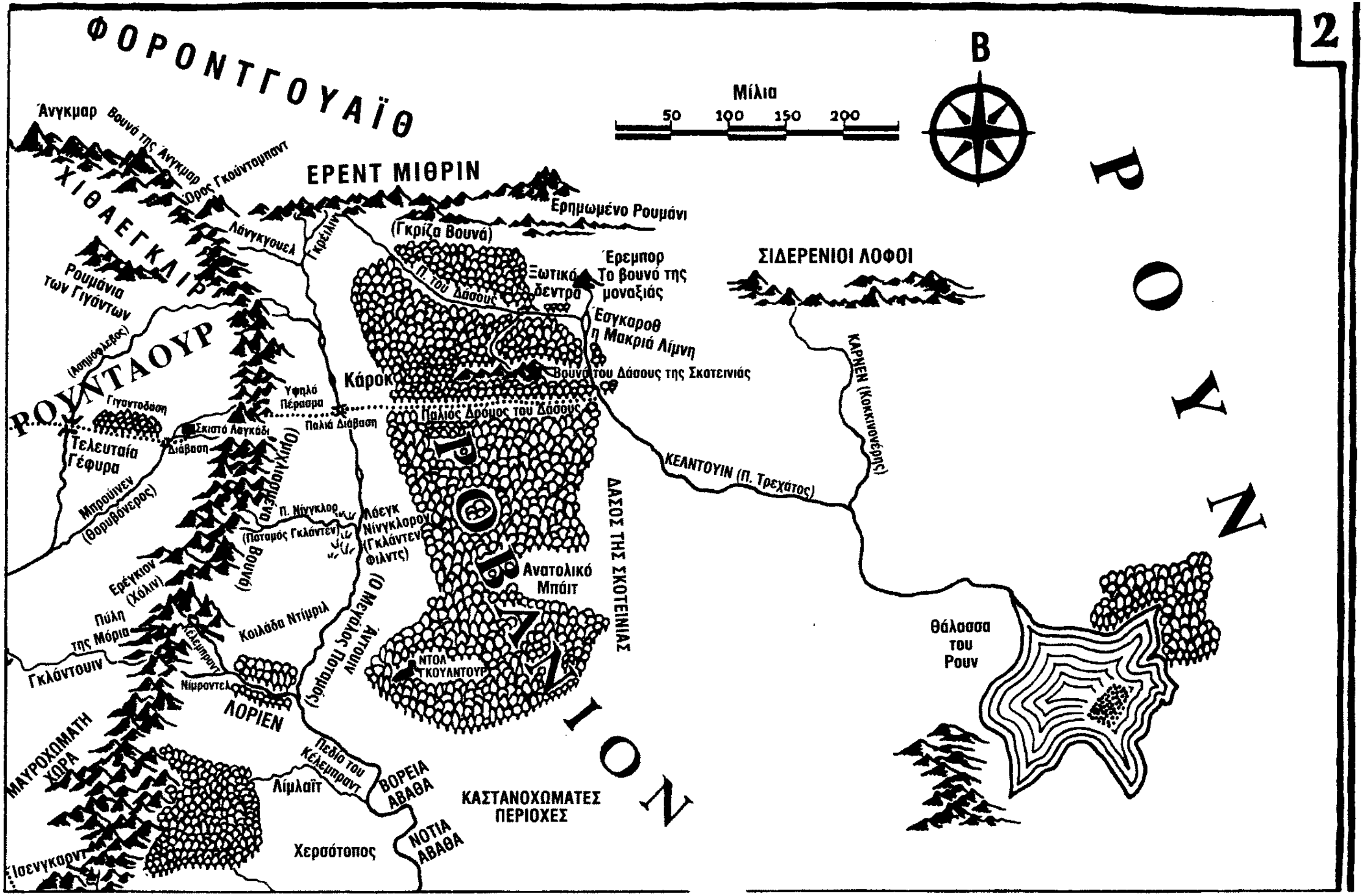
Οι αρχικοί χάρτες όμως δεν ήταν σχεδιασμένοι και γραμμένοι ώστε η σμίκρυνση να είναι ικανοποιητική. Ο κύριος Στίβεν Ρόου τους ξανασχεδίασε όλους, ακολουθώντας πιστά τους αρχικούς και

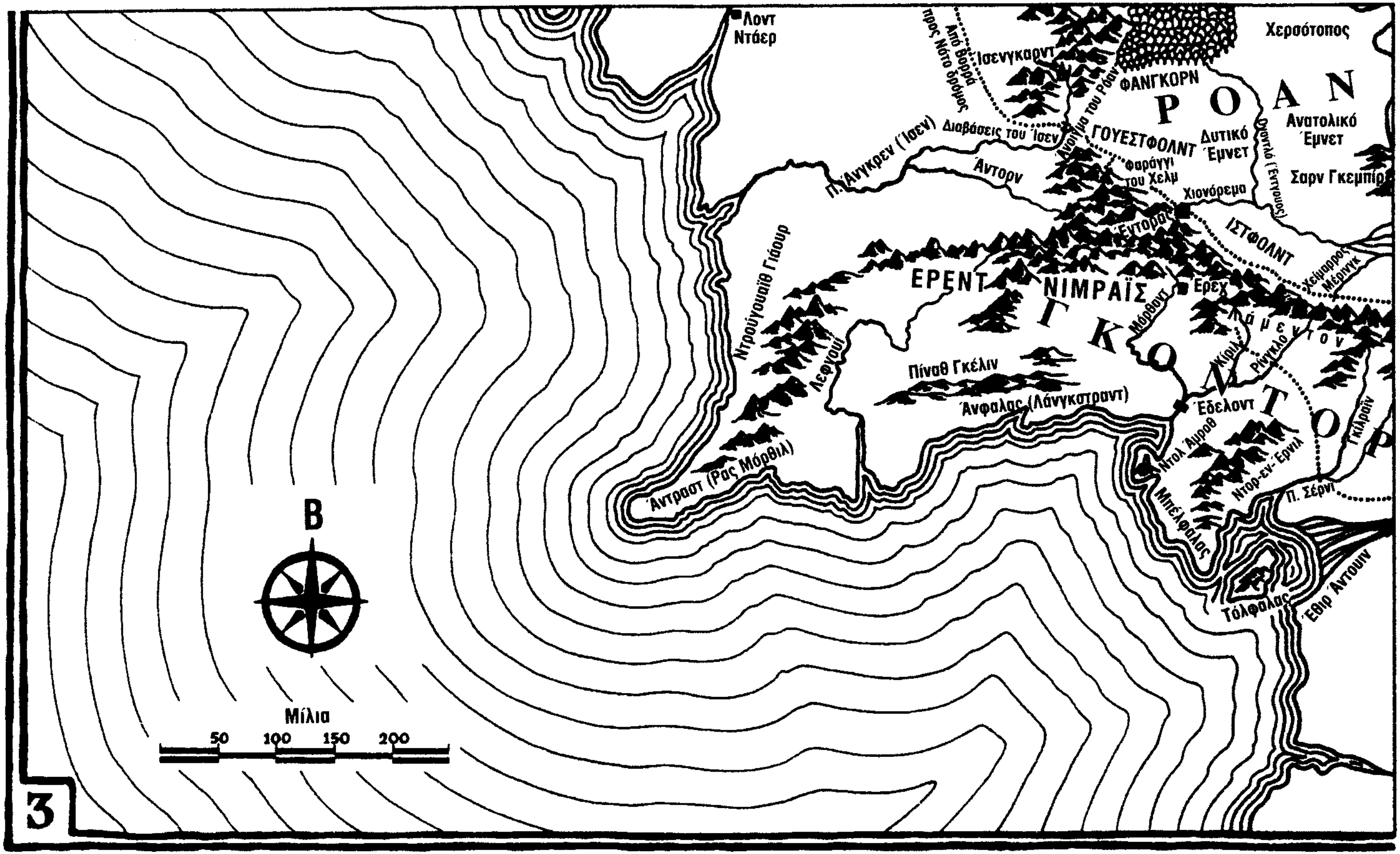
βελτιώνοντας κατά πολύ την καθαρότητά τους. Σαν οδηγό για τα τέσσερα κομμάτια του γενικού χάρτη έχει σχεδιάσει ένα καινούργιο χάρτη που περιλαμβάνει όλες τις αναγκαίες ενδείξεις σε απλοποιημένη μορφή.

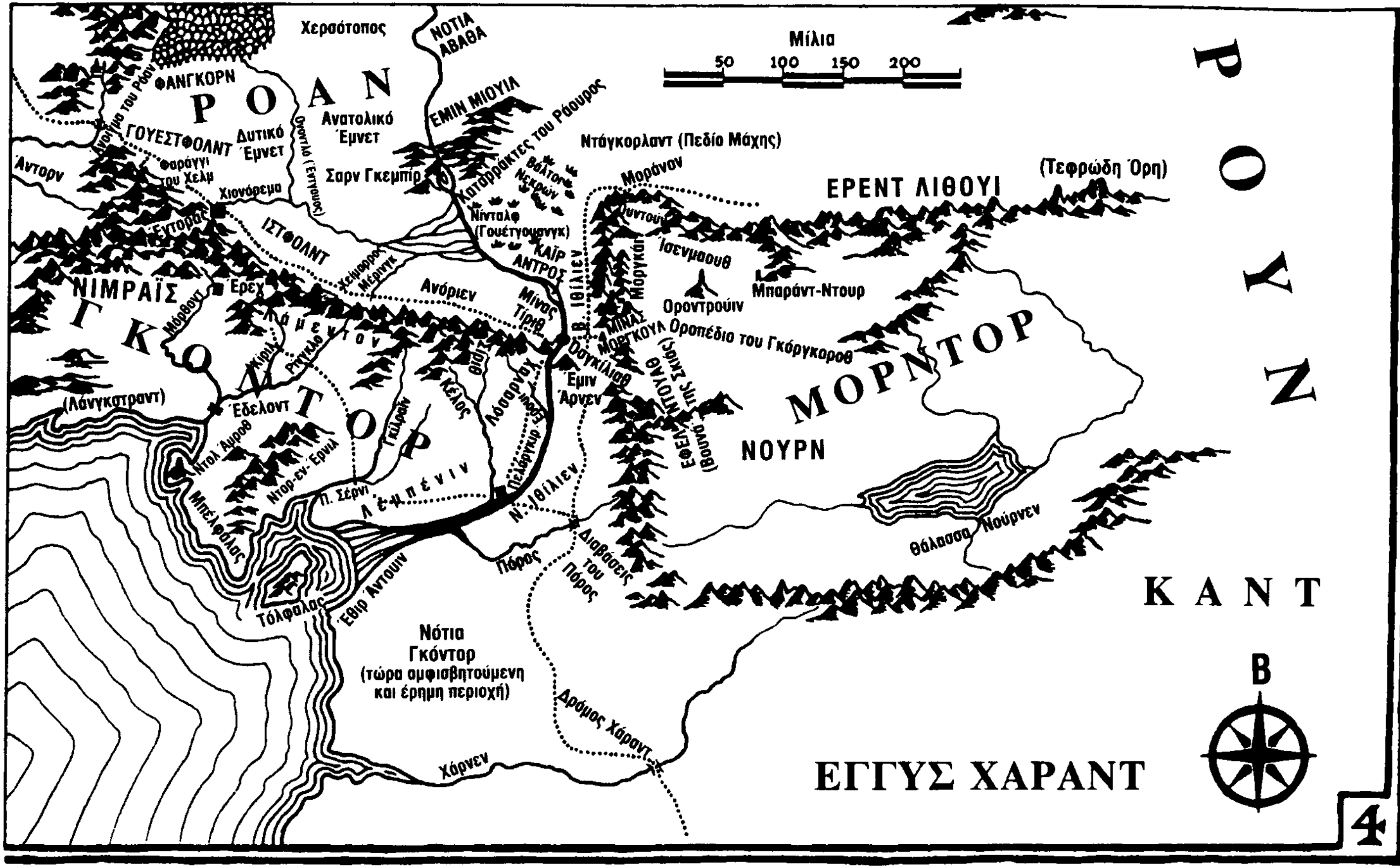
ΧΑΡΤΕΣ

ΟΙ ΔΥΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
της
ΜΕΣΗΣ-ΓΗΣ
1
2
3
4
Β
ΡΟΥΝ
ΕΡΕΝΤ ΜΙΘΡΙΝ
ΣΙΔΕΡΕΝΙΟΙ ΛΟΦΟΙ
Έρεμπορ
Π. Τρεχάτος
ΔΑΣΟΣ ΤΗΣ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΣ
Θάλασσα του Ρουν
Αντουίν
ΛΟΡΙΕΝ
ΚΑΣΤΑΝΟΧΩΜΑΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
Κόλπος Λουν
ΕΡΕΝΤ ΛΟΥΙΝ
ΤΟ ΣΑΪΡ
•ΦΟΡΝΟΣΤ
•ΜΠΡΙ
ΕΡΙΑ ΝΤΟΡ
Π. Μπραντιγουάιν
Γκριζόνερης
Ασημόφλεβος
Θορυβόνερος
Σκιστό Λαγκάδι
Μόρια
ΧΙΘΑΕΓΚΛΙΡ
ΦΑΝΓΚΟΡΝ
Ίσενγκαρντ
Ίσεν
ΡΟΑΝ
ΕΜΙΝ ΜΙΟΥΙΛ
Ντάγκορλαντ
ΕΡΕΝΤ ΛΙΘΟΥΙ
Μπαράντ-Ντουρ
ΜΟΡΝΤΟΡ
Θάλασσα Νούρνεν
ΕΝΤΟΡΑΣ
ΓΚΟΝΤΟΡ
Νότια Γκόντορ
ΚΑΝΤ
ΕΓΓΥΣ ΧΑΡΑΝΤ

1
ΦΟΡΟΝΤΓΟΥΑΪΘ
Παγωμένος κόλπος του Φόροχελ
Το χαμένο βασίλειο της
ΑΡΝΟΡ
Καρν Ντουμ
Εδώ υπήρχε παλιά το μαγικό βασίλειο της Άνγκμαρ
Άνγκμαρ
Βουνά της Άνγκμαρ
Όρος Γκούνταμπαντ
ΧΙΘΑΕΓΚΛΙΡ
Λάνγκγουελ
Γκρέιλιν
Ρουμάνια των Γιγάντων
ΡΟΥΝΤΑΟΥΡ
Κάροκ
Υψηλό Πέρασμα
Παλιά Διάβαση
Χίμλινγκ
ΕΡΕΝΤ ΛΟΥΙΝ
ΕΡΙΑΝΤΟΡ
Λουν
Λόφοι του Έβεντιουμ
ΕΜΙΝ ΟΥΙΑΛ
Νενούιαλ (Λίμνη Έβεντιμ)
Ανούμινας
Βόρειοι Λόφοι
Φόρνοστ
ΑΡΘΕΝΤΑΪΝ
Μιθλοντ (Γκρίζα λιμάνια)
Κόλπος του Λουν
Φόρλιντον
Φόρλοντ
Χάρλοντ
Χάρλιντον
Γέφυρα του Μπραντιγουάιν
Άσπροι Λόφοι
Χόμπιτον
ΤΟ ΣΑΪΡ
Παλιό Δάσος
Δάσος Τσετ
Μπρι
Κουνουπόβαλτος
Λόφοι των Καιρών
Κορυφή των Καιρών (Άμον Σουλ)
Από Ανατολή σε Δύση δρόμος
Νότιοι Λόφοι
Άντραθ
Πράσινος Δρόμος
Λόφοι των Βολιάτων
Τάφων
Γιγαντοδάση
Ασημόρεβος
Τελευταία Γέφυρα
Σκιστό Λαγκάδι
Διάβαση
ΚΑΡΝΤΟΛΑΝ
Μπρούινεν (Θορυβόνερος)
Μιθέιθελ
Λόφοι των Πύργων
Μακρινοί λόφοι
(Γαλάζια Βουνά)
Διάβαση Σαρν
Μπαράντουιν (Μπραντιγουάιν)
ΜΙΝΧΙΡΙΑΘ
Μαύρο Δάσος
Θάρμπαντ
Νιν-ιν-Έιλφ (Κυκνοπόταμος)
Γκλάντουιν
Γκουαθλό (Γκριζονέρης)
ΕΝΕΝΤΓΟΥΑΪΘ
Λοντ Νταέρ
Ισενγκαρντ
Ερέγκιον (Χόλιν)
Πύλη της Μόρια
Νίμροντελ
Κελεμπραντ
ΛΟΡΙΕΝ
Κοιλάδα Ντίμριλ
(Ομιχλιασμένα Βουνά)
Π. Νίνγκλορ
(Ποταμός Γκλάντεν)
Άντουιν (Ο Μεγάλος Ποταμός)
Πεδίο του Κέλεμπραντ
Λίμλαϊτ
ΜΑΥΡΟΧΩΜΑΤΗ ΧΩΡΑ
Χερσότοπος
Β
Μίλια
50 100 150 200

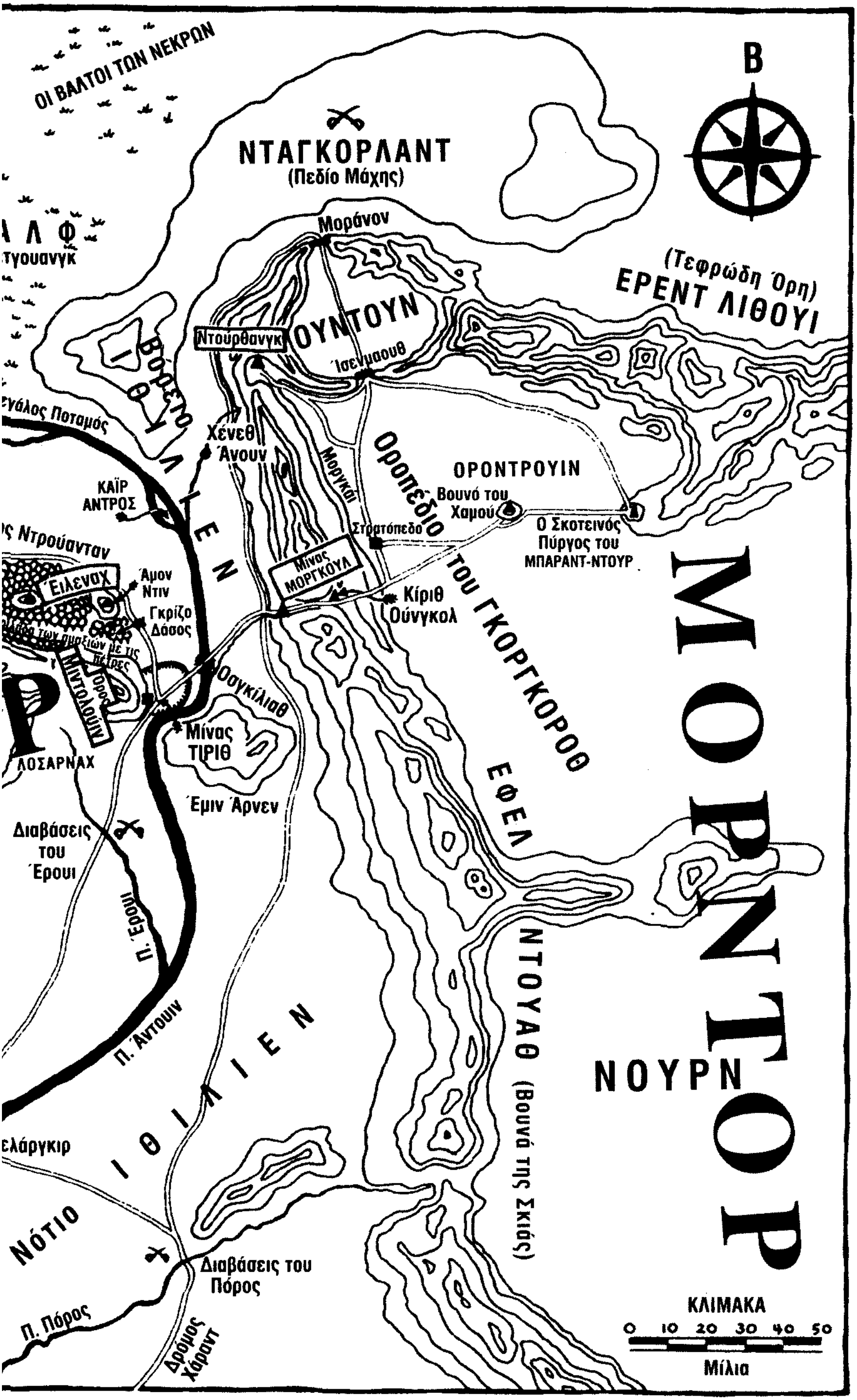

2
Β
Μίλια
50 100 150 200
ΦΟΡΟΝΤΓΟΥΑΪΘ
ΡΟΥΝ
ΡΟΒΑΝΙΟΝ
Άνγκμαρ
Βουνά της Άνγκμαρ
Όρος Γκούνταμπαντ
ΧΙΘΑΕΓΚΛΙΡ
ΕΡΕΝΤ ΜΙΘΡΙΝ
Ερημωμένο Ρουμάνι
(Γκρίζα Βουνά)
Λάνγκγουελ
Γκρέιλιν
Ρουμάνια των Γιγάντων
ΡΟΥΝΤΑΟΥΡ
(Ασπρόλαβος)
Γιγαντοδάση
Τελευταία Γέφυρα
Μπρούινεν (Θορυβόνερος)
Σκιστό Λαγκάδι
Διάβαση
Υψηλό Πέρασμα
Παλιά Διάβαση
Κάροκ
Π. του Δάσους
Ξωτικά δέντρα
Έρεμπορ
Το βουνό της μοναξιάς
Έσγκαροθ
η Μακριά Λίμνη
Βουνά του Δάσους της Σκοτεινιάς
Παλιός Δρόμος του Δάσους
ΣΙΔΕΡΕΝΙΟΙ ΛΟΦΟΙ
ΚΑΡΝΕΝ (Κοκκινονέρης)
ΚΕΛΝΤΟΥΙΝ (Π. Τρεχάτος)
ΔΑΣΟΣ ΤΗΣ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΣ
(Ομιχλιασμένα Βουνά)
Π. Νίνγκλορ
(Ποταμός Γκλάντεν)
Λόεγκ Νίνγκλορον (Γκλάντεν Φιλντς)
Ανατολικό Μπάιτ
Ερέγκιον (Χόλιν)
Πύλη της Μόρια
Κοιλάδα Ντίμριλ
Κέλεμπραντ
Άντουιν (Ο Μεγάλος Ποταμός)
ΝΤΟΛ ΓΚΟΥΛΝΤΟΥΡ
Γκλάντουιν
Νίμροντελ
ΛΟΡΙΕΝ
Πεδίο του Κέλεμπραντ
ΜΑΥΡΟΧΩΜΑΤΗ ΧΩΡΑ
Λίμλαϊτ
ΒΟΡΕΙΑ ΑΒΑΘΑ
ΝΟΤΙΑ ΑΒΑΘΑ
ΚΑΣΤΑΝΟΧΩΜΑΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
Χερσότοπος
Ίσενγκαρντ
Θάλασσα του Ρουν

Λοντ Ντάερ
Από Βορρά προς Νότο δρόμος
Ισενγκαρντ
ΦΑΝΓΚΟΡΝ
Χερσότοπος
ΡΟΑΝ
Ανατολικό Έμνετ
Δυτικό Έμνετ
Σαρν Γκεμπίρ
Διαβάσεις του Ίσεν
Άνοιγμα του Ροαν
ΓΟΥΕΣΤΦΟΛΝΤ
φαράγγι του Χελμ
Π. Άνγκρεν (Ίσεν)
Άντορν
Χιονόρεμα
Ουαντλό (Έντγουος)
ΙΣΤΦΟΛΝΤ
Έντορας
Χείμαρρος Μέρινγκ
ΕΡΕΝΤ ΝΙΜΡΑΪΣ
Έρεχ
Μόρθοντ
Ντρούγουαϊθ Γιάουρ
Λεφνούι
Πίναθ Γκέλιν
Άνφαλας (Λάνγκστραντ)
ΓΚΟΝΤΟΡ
Λάμεντον
Κίριλ
Ρίνγκλο
Έδελοντ
Ντολ Άμροθ
Ντορ-εν-Έρνιλ
Γκιλράιν
Π. Σέρνι
Άντραστ (Ρας Μόρθιλ)
Μπελφάλας
Τόλφαλας
Έθιρ Άντουιν
Β
Μίλια
50 100 150 200
3

ΡΟΥΝ
ΡΟΑΝ
ΓΚΟΝΤΟΡ
ΜΟΡΝΤΟΡ
ΚΑΝΤ
ΕΓΓΥΣ ΧΑΡΑΝΤ
Μίλια
50 100 150 200
Β
4
Χεράσοτοπος
ΝΟΤΙΑ ΑΒΑΘΑ
ΦΑΝΓΚΟΡΝ
ΓΟΥΕΣΤΦΟΛΝΤ
Δυτικό Έμνετ
Ανατολικό Έμνετ
ΕΜΙΝ ΜΙΟΥΙΛ
Καταρράκτες του Ράουρος
Ντάγκορλαντ (Πεδίο Μάχης)
Άντορν
Φαράγγι του Χελμ
Χιονόρεμα
Σαρν Γκεμπίρ
Βάλτοι Νεκρών
Νίνταλφ (Γουέτγουανγκ)
Μοράνον
ΕΡΕΝΤ ΛΙΘΟΥΙ
(Τεφρώδη Όρη)
ΙΣΤΦΟΛΝΤ
Έντορας
ΝΙΜΡΑΪΣ
Έρεχ
Χείμαρρος Μέρινγκ
Ανόριεν
ΚΑΪΡ ΑΝΤΡΟΣ
Μίνας Τίριθ
Ισενμαουθ
Μπαράντ-Ντουρ
Οροντρούιν
Οροπέδιο του Γκόργκοροθ
ΜΙΝΑΣ ΜΟΡΓΚΟΥΛ
Ντουργθανγκ
Κύριλ
Ρίνγκλο
Μόρθοντ
(Λάνγκστραντ)
Έδελοντ
Ντολ Αμροθ
Ντορ-εν-Ερνιλ
Μπέλφαλας
Γκίλραϊν
Κέλος
Σίριθ
Λόσαρναχ
Όσγκιλιαθ
Έμιν Άρνεν
ΕΦΕΛ ΝΤΟΥΑΘ (Βουνά της Σκιάς)
ΝΟΥΡΝ
Π. Σέρνι
Λεμπένιν
Πέλαργκιρ
Ν. Ιθίλιεν
Β. Ιθίλιεν
Πόρος
Διαβάσεις του Πόρος
Θάλασσα Νούρνεν
Τόλφαλας
Έθιρ Άντουιν
Νότια Γκόντορ (τώρα αμφισβητούμενη και έρημη περιοχή)
Δρόμος Χάραντ
Χάρνεν

ΡΟΑΝ
Εντγουέιντ
Χιονόρεμα
Νταγκάροου
ΕΝΤΟΡΑΣ
ΣΤΑΡΚΧΟΡΝ
Π. Μόρθοντ
Έρεχ
ΦΟΛΝΤ
ΙΣΤΦΟΛΝΤ
Π. Έντγουος
ΕΡΕΝΤ ΝΙΜΡΑΪΣ
(ΛΕΥΚΑ ΒΟΥΝΑ)
Μέγας Δυτικός Δρόμος
Σύνορα του Ρόαν
Εκβολές του Έντγουος
Καταρράκτες του Ράουρος
ΦΕΝΜΑΡΤΣ
Χείμαρρος Μέρινγκ
Δάσος Φίριεν
ΑΝΟΡΙΕΝ
Χαλιφίριεν
Κάλενχαντ
Μινρίμον
Έρελας
Νάρντολ
Λαιμός του Τάρλανγκ
ΛΑΜΕΝΤΟΝ
Π. Κίριλ
Κάλεμπελ
Έθρινγκ
Π. Ρίνγκλο
ΓΚΟΝΤΟ
ΛΕΜΠΕΝΙΝ
Π. Κέλος
Π. Γκίλραϊν
Ντορ-εν-Έρνιλ
Π. Σέρνι
Λίνχιρ
ΕΘΙΡ ΑΝΤΟΥΙΝ
(Εκβολές του Άντουιν)
Μπελφαλας

ΟΙ ΒΑΛΤΟΙ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ
Β
ΝΤΑΓΚΟΡΛΑΝΤ
(Πεδίο Μάχης)
Μοράνον
(Τεφρώδη Όρη)
ΕΡΕΝΤ ΛΙΘΟΥΙ
Ντούρθανγκ
ΟΥΝΤΟΥΝ
Ίσενμαουθ
Βόρειο
ΙΘΙΛΙΕΝ
Χένεθ Άνουν
Μοργκάι
Οροπέδιο του ΓΚΟΡΓΚΟΡΟΘ
ΟΡΟΝΤΡΟΥΙΝ
Βουνό του Χαμού
ΚΑΪΡ ΑΝΤΡΟΣ
Στρατόπεδο
Ο Σκοτεινός Πύργος του ΜΠΑΡΑΝΤ-ΝΤΟΥΡ
Είλεναχ
Άμον Ντιν
Μίνας ΜΟΡΓΚΟΥΛ
Κίριθ Ούνγκολ
Γκρίζο Δάσος
Μιντολούιν Όρος
Οσγκίλιαθ
Μίνας ΤΙΡΙΘ
ΛΟΣΑΡΝΑΧ
Έμιν Άρνεν
ΕΦΕΛ ΝΤΟΥΑΘ (Βουνά της Σκιάς)
ΜΟΡΝΤΟΡ
ΝΟΥΡΝ
Διαβάσεις του Έρουι
Π. Έρουι
Π. Άντουιν
ΝΟΤΙΟ ΙΘΙΛΙΕΝ
Διαβάσεις του Πόρος
Π. Πόρος
Δρόμος Χάραντ
ΚΛΙΜΑΚΑ
0 10 20 30 40 50
Μίλια

ΤΟΛΚΙΝ

Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών

**ΤΟ ΚΛΑΣΙΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ
ΜΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ
ΣΕ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

Η αποστολή του Φρόντο και των συντρόφων του φαίνεται καταδικασμένη να αποτύχει. Ο Φρόντο, ύστερα από μια τρομερή μάχη, μεταφέρεται ναρκωμένος από τους Ορκ στον πύργο τους. Ο Σαμ, ο πιστός του υπηρέτης, τους καταδιώκει αλλά πέφτει λιπόθυμος μπροστά στην πόρτα του πύργου. Η Συντροφιά του Δαχτυλιδιού, διασκορπισμένη πλέον, αντιμετωπίζει τους πιο επικίνδυνους εχθρούς. Θα καταφέρουν να συναντηθούν και πάλι και να ολοκληρώσουν την αποστολή τους; Ευτυχώς που ο Γκάνταλφ ο Γκρίζος έχει ένα φοβερό σχέδιο για να καταστρέψουν το Δαχτυλίδι στη Μόντορ, τη χώρα του Εχθρού, και να φέρουν το τέλος της Μεγάλης Σκοτεινιάς.

Ο τρίτος τόμος της τριλογίας Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ. Το αριστούργημα του Τόλκιν για τη θρυλική συντροφιά των Χόμπιτ, τον Άρχοντα του Σκότους και το πανίσχυρο Δαχτυλίδι. Η αιώνια μάχη του Καλού και του Κακού μέσα από ένα μαγικό ταξίδι στον κόσμο της φαντασίας και της περιπέτειας...

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

9 789600 404388
7 T05 1548 ISBN 960-04-0438-0
set 960-04-0365-1

ΚΕΔΡΟΣ